

TYMCZASOWE UŻYTKOWANIE

jako metoda recyklingu wakujących zasobów
przestrzennych wspierająca procesy
regeneracyjne i rozwojowe śródmieścia

mgr inż. arch. Zuzanna Kasperczyk-Brodecka

*Tymczasowe użytkowanie jako metoda
recyklingu wakujących zasobów
przestrzennych wspierająca procesy
regeneracyjne i rozwojowe śródmieścia*

rozprawa doktorska

dyscyplina:

architektura i urbanistyka

promotorka:

dr hab. inż. arch. Dominika Pazder, prof. PP

Wydział Architektury Politechniki Poznańskiej
Poznań 2024

Przedmowa

Studia w Szkole Doktorskiej Politechniki Poznańskiej były dla mnie czasem intensywnej naukowej eksploracji, licznych prób i błędów, a przede wszystkim zrozumienia, że nie istnieje jedno dobre rozwiązanie – istnieje wiele możliwych wyborów, które wymagają jedynie uzasadnienia. Okres ten stał się również okazją do szeroko pojętego rozwoju osobistego, który utwierdził mnie w przekonaniu, czym chcę się zajmować w życiu i co sprawia, że myślę o swojej pracy z ekscytacją. Przeprowadzenie badań doktorskich i ich opracowanie to monumentalne wyzwanie, które przytłacza swoim zakresem i złożonością. Przyznaję, że na początku nie doceniałam ogromu tego przedsięwzięcia. Przelanie na ponad 400 stron setek godzin wątpliwości i zwykłej ciężkiej pracy wywołuje przede wszystkim ulgę, być może po pewnym czasie również dumę, a na pewno – ku zaskoczeniu samej siebie – rodzi pragnienie, aby zmierzyć się z kolejnym procesem badawczym. Kluczowe znaczenie miał dla mnie wybór tematu, w który głęboko wierzę i który uważam za niezwykle ważny. Dzięki temu cały proces opierał się w dużej mierze na ciekawości i chęci zgłębiania nowych zagadnień.

Z tego miejsca chciałabym serdecznie podziękować mojej promotorce, dr hab. inż. arch. Dominice Pazder, za cztery lata wspólnej pracy. Jestem niezwykle wdzięczna losowi, że trafiłam na mentorkę, która obdarzyła mnie ogromnym zaufaniem i wspierała mnie w budowaniu odwagi do realizowania moich pomysłów na własnych zasadach. Dziękuję za stworzenie atmosfery, w której mogłam popełniać błędy, otwarcie dzielić się wątpliwościami i nie odczuwać strachu czy presji, lecz radość z podejmowania kolejnych wyzwań. Jestem szczególnie wdzięczna za nieustające wsparcie – tak wielu pochwał i motywujących słów nie usłyszałam chyba nigdy wcześniej w życiu!

Serdeczne podziękowania kieruję również do prof. Anny Januchty-Szostak za jej nieoceniony merytoryczny wkład w rozwój mojej pracy. Dziękuję dr. Maciejowi Frąckowiakowi za współpracę podczas rocznego stypendium m.st. Warszawy dla doktorantów oraz za wprowadzenie w podstawy badań społecznych. Wyrazy wdzięczności składałam także całemu zespołowi Biura Kultury za wsparcie i możliwość realizacji tego projektu. Dziękuję prof. Árpádowi Szabó za serdeczne przyjęcie mnie w Budapeszcie oraz za wspólną pracę nad tematyką ogrodów społecznych, która była niezwykle inspirującym doświadczeniem.

Ponadto, a może przede wszystkim dziękuję i ściskam całą moją rodzinę i przyjaciół, którzy wspierali mnie w tym procesie, wierzyli we mnie i sprawdzali co słychać. Moim rodzicom za niezachwianą wiarę, że dam radę, babci Annie za przekazanie pasji do posługiwania się słowem, dziadkowi Tadeuszowi za motto, że łatwe rzeczy nie są warte wysiłku, oraz siostrze Barbarze i Oskarowi za ogromne wsparcie emocjonalne i techniczne na ostatniej prostej. Największe podziękowania kieruję jednak do mojego męża, Włodzimierza – bez jego wsparcia i miłości nic by się nie udało. Po tylu dyskusjach, które wytrwale ze mną prowadził, zasłużył co najmniej na tytuł magistra w dziedzinie architektury i urbanistyki!

Spis treści

<i>Wprowadzenie</i>	11
<i>I. Uzasadnienie wyboru tematyki</i>	12
<i>II. Charakterystyka problemu badawczego</i>	14
<i>III. Cel i zakres badań</i>	17
<i>IV. Teza badawcza</i>	20
<i>V. Metodologia badań</i>	22
<i>VI. Konstrukcja pracy</i>	34
<i>VII. Stan badań</i>	37
 <i>Część 1: Wakujące zasoby przestrzenne w kontekście działań regeneracyjno-rozwojowych – identyfikacja tła teoretycznego</i>	 41
<i>1.1. Procesy regeneracyjne wobec współczesnych koncepcji rozwoju lokalnego i cyklu życia miasta</i>	42
1.1.1. Przekształcenia struktury miejskiej	42
1.1.2. Koncepcje rozwoju lokalnego i ich powiązania z rewitalizacją	46
1.1.3. Partycypacja i oddolne metody społecznego zaangażowania w procesy regeneracyjne	55
<i>1.2. Tymczasowe użytkowanie wakujących zasobów jako narzędzie recyklingu przestrzeni</i>	63
1.2.1. Przyczyny intensyfikacji zjawiska wakujących zasobów przestrzennych	63
1.2.2. Systematyzacja terminologii i metody zarządzania wakującymi zasobami przestrzennymi	68
1.2.3. Tymczasowe użytkowanie przestrzeni – klasyfikacja, szanse i zagrożenia	74
Znaczenie tymczasowości	74
Rola tymczasowego użytkowania przestrzeni w kontekście inicjatyw oddolnych, komercyjnych i odgórnych	77
1.2.4. Szczegółowa charakterystyka zrealizowanych przykładów tymczasowego użytkowania przestrzeni	96
Tendencje funkcjonalno-przestrzenne w ramach zjawiska tymczasowego użytkowania przestrzeni miejskich	96

Charakterystyka modelowego typu tymczasowego użytkowania przestrzeni – miejskich ogrodów społecznościowych	105
1.2.5. Dobre praktyki w zakresie implementacji tymczasowego użytkowania przestrzeni w ujęciu organizacyjno-administracyjnym	110
Etap rozpoznania	110
Etap wdrożenia	113
Etap utrzymania	117
1.3. Podsumowanie i wnioski	120
 <i>Część 2: Strategia recyklingu przestrzeni – badania własne</i>	 123
 2.1. <i>Metoda identyfikacji potencjału wakujących zasobów przestrzennych</i> – część analityczna i diagnostyczna	 126
2.1.1. Warstwa 1	131
2.1.1.1. Analiza	131
2.1.1.2. Diagnoza	162
2.1.2. Warstwa 2	180
2.1.2.1. Analiza	180
2.1.2.2. Diagnoza	210
2.1.3. Warstwa 3	231
2.1.3.1. Analiza	231
2.1.3.2. Diagnoza	261
2.1.4. Podsumowanie	279
 2.2. <i>Narzędzie kierunkowania rozwoju wakujących zasobów przestrzennych</i> – część prognostyczna	 284
2.2.1. Dostępny zasób przestrzenny	286
2.2.2. Odporny ekosystem	294
2.2.3. Atrakcyjny krajobraz	308
2.2.4. Wygodna lokalność	322
2.2.5. Podsumowanie	339

<i>2.3. Metoda ewaluacji inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni</i>	341
2.3.1. Tymczasowe użytkowanie przestrzeni na cele kultury – studia przypadków	342
2.3.1.1. Komuna Warszawa	344
2.3.1.2. Praski Ogródek Sąsiedzki	348
2.3.1.3. Dzielnica Wiśła	352
2.3.1.4. Plac Nowego Sąsiedztwa	356
2.3.2. Metoda ewaluacji inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni - narzędzie oceny	360
2.3.3. Podsumowanie	368
 <i>Część 3: Podsumowanie i wnioski</i>	 371
3.1. Przydatność przeprowadzonych badań	376
3.2. Ograniczenia wyników	379
3.3. Rekomendacje do kontynuacji badań	380
 <i>Literatura</i>	 382
<i>Spis źródeł internetowych</i>	395
<i>Aneks</i>	404
<i>Streszczenie</i>	415
<i>Abstract</i>	416

Wprowadzenie

- I. Uzasadnienie wyboru tematyki
- II. Charakterystyka problemu badawczego
- III. Cel i zakres badań
- IV. Teza badawcza
- V. Metodologia badań
- VI. Konstrukcja pracy
- VII. Stan badań

I. Uzasadnienie wyboru tematyki

W obliczu globalnych wyzwań XXI wieku, obejmujących niestabilną sytuację polityczno-gospodarczą, zmiany demograficzne, kryzys klimatyczny oraz migracje ludności, kluczowe stają się **strategie budujące rezyliencję i wspierające zrównoważone procesy regeneracyjne i rozwojowe miast**. Motywacją do podjęcia rozważań na temat wakujących zasobów¹ przestrzennych i możliwości ich aktywizacji, była obserwacja ich nadpodaży w śródmieściach miast oraz dominacji komercyjno-inwestycyjnego podejścia do ich zagospodarowania. Autorka dostrzegła potencjalny związek pomiędzy dostępnym zasobem przestrzennym a możliwością wdrożenia strategii adaptacyjnych do zmian klimatu oraz metod regeneracji i rewitalizacji na ich terenie.

Idea zrównoważonego rozwoju miast² w kontekście wakujących zasobów dotyczy przede wszystkim paradygmatu **poszanowania ograniczonych zasobów**, takich jak energia, surowce czy przestrzeń (Baranowski 1998). Oznacza to priorytetowe traktowanie odtwarzania i przekształcania już użytkowanych terenów, zamiast zajmowania nowych obszarów, przy jednoczesnym ograniczaniu negatywnego oddziaływania na środowisko. Zrównoważony proces rozwoju zakłada również **harmonizację celów** poprzez współzależne rozpatrywanie ekologicznych, społeczno-kulturowych i ekonomiczno-technicznych aspektów kształtowania struktur przestrzennych miasta (Baranowski 1998)³. Wymaga to **integracji wszystkich uczestników** wokół procesu tworzenia, użytkowania i przekształcania przestrzeni miejskiej, z uwzględnieniem metod partycypacji społecznej (Olbińska 2020).

Realizacja idei zrównoważonego rozwoju zakłada postrzeganie przestrzeni przez pryzmat **całościowości i cykliczności** (Olbińska 2020). Procesy powinny być zorientowane w czasie, realizując cykliczne i długookresowe podejście do analizowania, planowania i wdrażania zamierzeń i przemian przestrzennych, w tym **recykliczacji** (Baranowski 1998; Derejski i in. 2012; Olbińska 2020). Uwzględnienie cykliczności pozwala na lepsze zrozumienie relacji między środowiskiem zabudowanym a przyrodniczym oraz umożliwia bardziej wiarygodną ocenę wpływu struktur przestrzennych na otoczenie. Dążenie do całościowości w procesach planowania zakłada uwzględnienie wszystkich istotnych przesłanek z otoczenia, co pozwala na tworzenie bardziej kompleksowych i zrównoważonych rozwiązań.

¹ Wakujące zasoby są rozumiane przez autorkę jako obszary pozbawione funkcji, opuszczone lub niedostatecznie wykorzystywane.

² Zrównoważony rozwój (ang. *sustainable development*) oznacza rozwój, który zaspokaja potrzeby i aspiracje obecnego pokolenia, nie ograniczając zdolności przyszłych pokoleń do zaspokajania własnych potrzeb (United Nations 1987).

³ Przykładem takiego podejścia jest Nowy Europejski Bauhaus (ang. *New European Bauhaus*) – inicjatywa Unii Europejskiej, która łączy sztukę, naukę i technologię, promując zrównoważony rozwój, estetykę i inkluzywność. Jej celem jest tworzenie funkcjonalnych i pięknych przestrzeni przyjaznych środowisku, wspierających lokalne społeczności i dostępnych dla wszystkich, <https://new-european-bauhaus.europa.eu/> [dostęp: 12.12.2024].

Recyklizacja wakujących zasobów wpisuje się w założenia gospodarki cyrkularnej / okrężnej (Kudłacz 2021) / obiegu zamkniętego (Michalak, Rosiek, i Szyja 2020). Gospodarka obiegu zamkniętego oparta jest na zasadzie użytkowania zasobów i utrzymywania ich wartości – zarówno ilościowej, jak i jakościowej. W odróżnieniu od gospodarki linearnej, szczególnie w modelu neoliberalnym, gospodarka obiegu zamkniętego promuje wolniejszy przepływ zasobów, a rynek wspiera zachowanie wartości produktów w obiegu, wydłużając okres ich użytkowania. W tak rozumianym zarządzaniu zasobami to nie własność jest podstawą działalności a dostępność – zasoby mogą być użytkowane bez konieczności posiadania praw własności, poprzez nabycie praw do użytkowania (Michalak, Rosiek, i Szyja 2020). Zastosowanie tych zasad w kontekście wakujących obszarów pozwala znacząco zwiększyć efektywność ich wykorzystania, ograniczając marnotrawstwo przestrzeni i minimalizując negatywne oddziaływanie na środowisko. Zarządzanie wakującymi zasobami w duchu gospodarki obiegu zamkniętego oznacza ich ponowne włączenie do struktury miejskiej poprzez adaptację, czasowe użytkowanie lub przekształcenie, zamiast ich trwałego wykluczenia bądź wyburzenia.

Tymczasowe użytkowanie takich przestrzeni, zgodnie z zasadą dostępności zasobów bez konieczności ich nabywania na własność, stwarza możliwości realizacji projektów społecznych, ekologicznych i kulturalnych, które przyczyniają się do budowy kapitału społecznego oraz regeneracji zdegradowanych obszarów. Kate Raworth, autorka teorii ekonomii obwarzanka, podkreśla znaczenie więzi społecznych w kształtowaniu silnych społeczeństw, zachęcając do tworzenia „gospodarki, które przynoszą dobrostan człowieka w rozwijającej się sieci życia” (Raworth 2021, 273). Ekonomia cyrkularna zyskuje na znaczeniu szczególnie w okresach intensywnych przemian i kryzysów, stanowiąc reinterpretację dominujących paradygmatów oraz wskazówkę do budowy nowych systemów społeczno-gospodarczych. W tym kontekście tymczasowe użytkowanie przestrzeni odgrywa rolę elastycznego i innowacyjnego narzędzia, które wspiera realizację celów zrównoważonego rozwoju i budowanie bardziej odpornych społeczności.

Powiązanie wakujących zasobów z teorią zrównoważonego rozwoju oraz gospodarką obiegu zamkniętego jest wyraźnie zauważalne, co podkreśla ich rosnące znaczenie. W związku z tym kluczowym wyzwaniem staje się celowe programowanie ich użytkowania. Choć w literaturze pojawiają się narzędzia wspierające ten proces, brakuje badań uwzględniających specyfikę kontekstu polskiego. Motywacją do podjęcia badań jest zatem eksploracja potencjałów i możliwości wykorzystania wakujących zasobów w celach społeczno-ekologicznych oraz opracowanie modelu decyzyjnego uwzględniającego zarówno uwarunkowania sprzyjające wdrożeniu metod recyklizacji, jak i szansę poprawy sytuacji funkcjonalno-przestrzennej poprzez ich implementację.

Motywacje do podjęcia badań:

1. **Zapotrzebowanie na narzędzia wspierające adaptację miast do zmian klimatu**
Obecnie dostępne rozwiązania nie uwzględniają zrównoważonego zarządzania

zasobami przestrzennymi, co ogranicza ich skuteczne wykorzystanie w przeciwdziałaniu skutkom oraz adaptacji do zmian klimatu.

2. **Konieczność redefinicji neoliberalnego paradygmatu rozwoju miejskiego**
Potrzebna jest zmiana dominującego modelu rozwoju na bardziej wspólnotowy, zgodny z założeniami gospodarki okrężnej. Istnieje więc wyraźne zapotrzebowanie na sprawdzone narzędzia i strategie, które skutecznie wspierałyby tę transformację.
3. **Brak modelu decyzyjnego dla zarządzania wakującymi zasobami**
Obecne podejścia w niewystarczającym stopniu uwzględniają celowe programowanie zasobów w kierunku osiągania priorytetów społecznych i ekologicznych, co sprawia, że decyzje są często podejmowane z perspektywy krótkoterminowych korzyści ekonomicznych.
4. **Niska popularność metod tymczasowego użytkowania przestrzeni w Polsce**
Mimo ich dużego potencjału w rewitalizacji i regeneracji miast, metody te są rzadko stosowane w polskim kontekście, co wynika m.in. z braku odpowiednich regulacji i ograniczonej świadomości ich korzyści.

II. Charakterystyka problemu badawczego

Współczesne wyzwania jednostek miejskich obejmują intensywne przekształcenia ich struktury, takie jak zjawiska rozlewania się miast (ang. *urban sprawl*), kurczenia się miast (ang. *urban shrinkage*), dezindustrializacji i reindustrializacji oraz peryferializacji rdzenia miejskiego (Parysek 2005). Wszystkie z nich łączą się z występowaniem nadmiernej ilości zdegradowanych, nieużytkowanych zasobów przestrzennych, których odpowiednio ukierunkowane wykorzystanie może odegrać kluczową rolę w budowaniu odporności miejskiej oraz kształtowaniu zrównoważonego i atrakcyjnego środowiska miejskiego, sprzyjającego poprawie jakości życia mieszkańców.

Nadpodaż porzuconych, nieużytkowanych przestrzeni stała się punktem wyjścia do prowadzonych badań. Stanowi ona rezultat złożonych procesów, które obejmują zarówno czynniki przyczyniające się do degradacji przestrzeni i utraty jej funkcjonalności, jak i te, które utrudniają ich adaptację. Kluczową rolę odegrała transformacja społeczno-gospodarcza państw post-socjalistycznych (Olbińska 2020), w tym Polski, oraz przyjęcie polityki neoliberalnej (Matoga 2019a). Transformacja wiązała się z przejściem od gospodarki centralnie sterowanej do wolnorynkowej, a także ogólnosiwiatowymi przemianami w ramach kapitalizmu i globalizacji. Proces ten przyczynił się do uproszczenia procedur umożliwiających wejście na rynek podmiotom prywatnym (Mangialardo i Micelli 2016) oraz do ograniczenia kontroli planistycznej nad rozwojem i rozlewaniem się miast (Olbińska 2020). W rezultacie przeprowadzono szeroko zakrojoną prywatyzację nieruchomości (Drozda 2016), która doprowadziła

do radykalnej zmiany struktury własnościowej w polskich miastach. Zarządzanie nieużytkowanymi i zdegradowanymi zasobami przestrzennymi w znacznej mierze polegało na ich wyprzedaży prywatnym inwestorom, którzy wypełniali luki przestrzenne nową zabudową i adaptowali postindustrialne kompleksy budynków. Choć generowało to zauważalny postęp oraz wzrost ekonomiczny (Sagan 2017), odbywało się to często kosztem ograniczenia kontroli nad jakością powstającej przestrzeni oraz jej demokratycznej dostępności. Równolegle realizowano politykę sektorową wspierania budownictwa mieszkaniowego na obszarach podmiejskich realizowanego przez deweloperów (Olbińska 2020).

Z perspektywy czasu neoliberalna polityka miejska podlega intensywnej krytyce jako strategia skoncentrowana na wzroście gospodarczym, który nie jest jednoznaczny z rzeczywistym rozwojem (Miessen 2016). Zasadniczym problemem tego podejścia jest ekspansywne zaangażowanie sektora prywatnego w planowanie i współzarządzanie rozwojem miasta, co osłabia i ogranicza reprezentację grup społecznych (Sagan 2017). Taki rozkład sił skutkuje nierównomiernym rozwojem i rozkładem inwestycji (Németh i Langhorst 2014), a także wypieraniem starszych zasobów z rynku nieruchomości (Olbińska 2020). Neoliberalna perspektywa uznaje miasto za towar (Drozda 2019; Harvey 2019), co prowadzi do traktowania nieruchomości jako narzędzia spekulacji. W rezultacie, w warunkach niekorzystnej koniunktury, bardziej opłacalne staje się pozostawienie wakujących nieruchomości w stanie braku użytkowania (Gzell 2020; Németh i Langhorst 2014; Pizzigalli 2022; Kim, Miller, i Nowak 2018).

Masowa prywatyzacja nieużytkowanych zasobów przestrzennych, zwłaszcza w śródmiejskich dzielnicach miast, prowadzi do wzrostu cen nieruchomości, ograniczenia ich dostępności oraz wypierania dotychczasowych użytkowników. Zjawisko to może przyczyniać się do gentryfikacji, rozumianej jako stopniowa odnowa i transformacja zdegradowanych obszarów na potrzeby użytkowników oraz mieszkańców z klasy średniej i wyższej (Rogatka 2019). W szczególnie atrakcyjnych turystycznie miastach i dzielnicach równolegle może zachodzić proces turystyfikacji, w wyniku którego przestrzeń miejska zostaje dostosowana głównie do potrzeb odwiedzających, kosztem jakości życia mieszkańców. Ograniczona dostępność ekonomiczna mieszkań w centralnych obszarach miast dodatkowo intensyfikuje proces rozlewania się miast, prowadząc do ekspansji osadnictwa na obrzeża metropolii.

Wakujące obszary stanowią niezwykle cenny zasób przestrzenny, szczególnie w zwartej tkance śródmiejskiej. Ich wartość nie może być jednak redukowana jedynie do aspektów ekonomicznych, lecz powinna uwzględniać generowany przez nie potencjał przestrzenny, społeczny i ekologiczny. Występowanie wolnych od zabudowy miejsc wewnątrz struktury miejskiej stwarza możliwość ich strategicznego zaprogramowania w celu wspierania procesów rozwojowych i regeneracyjnych. Jednakże w programach rewitalizacji oraz dokumentach planistycznych brak jest spójnej strategii zarządzania wakującymi zasobami przestrzennymi. Są one często traktowane w sposób indywidualny, głównie w kontekście inwestycyjnym. Ich wykorzystanie rzadko podlega wszechstronnym analizom funkcjonalno-przestrzennym

i społecznym, a proponowane rozwiązania nie są testowane w procesie prototypizacji. Tego rodzaju podejście zwiększa ryzyko „przegęszczenia” (Jopek i in. 2019), które może pojawić się w wyniku reurbanizacji nieuwzględniającej potencjalnego spadku jakości życia obecnych mieszkańców.

Jednym ze sposobów wspierania bardziej zrównoważonych procesów regeneracyjnych i rozwojowych jest przejście od podejścia inwestycyjnego do taktycznego, które postrzega nieużytkowane przestrzenie jako zasób służący poprawie jakości życia w mieście. Kluczowym elementem wdrożenia tej strategii jest dostrzeżenie potencjału wakujących przestrzeni śródmiejskich oraz opracowanie metod ich diagnozowania i wykorzystywania. W tym kontekście warto rozważyć zastosowanie metody recyklingu przestrzeni, polegającej na ponownym włączeniu niewykorzystanych obszarów w strukturę miasta. Przy odpowiednim programowaniu może ona pozytywnie wpływać na aktywizację zarówno przestrzeni, jak i lokalnych społeczności. Recykling przestrzeni stanowi obiecujące narzędzie w programach rewitalizacji oraz praktykach regeneracyjnych, które jednocześnie wspiera procesy włączenia społecznego.

Zidentyfikowany przez autorkę problem badawczy obejmuje następujące kwestie:

1. **Nadpodaż wakujących zasobów przestrzennych** oraz ich systemowa prywatyzacja, prowadząca do zjawisk takich jak gentryfikacja, rozlewanie się miast oraz turystyfikacja obszarów śródmiejskich.
2. **Brak kompleksowego podejścia do zarządzania wakującymi przestrzeniami** jako integralnym zasobem, a także **brak spójnego programowania procesów rozwoju i regeneracji**, które uwzględniałyby ich potencjał oraz aktywny udział społeczności lokalnych.

Autorka uznaje za kluczowe całościowe i wieloaspektowe ujęcie problematyki wakujących zasobów przestrzennych. Proces badawczy dotyczy obszarów w różnych stadiach adaptacji, co znajduje odzwierciedlenie w postawionych pytaniach. Pytania badawcze odnoszą się do następujących etapów procesu zarządzania wakującymi zasobami: **identyfikacji zasobu** (P1), **diagnozy i kwalifikacji do ponownego wykorzystania** (P2, P3), **wyznaczania kierunków rozwoju** (P4) oraz **ewaluacji i monitorowania zrealizowanych inicjatyw** (P5).

Pytania badawcze:

- P1:** Jakimi potencjałami charakteryzują się nieużytkowane zasoby przestrzenne w obszarach śródmiejskich?
- P2:** Jakie metody recyklingu przestrzeni można zastosować w celu aktywizacji wakujących zasobów?
- P3:** W jaki sposób kwalifikować wakujące obszary do odpowiednich działań w ramach recyklingu przestrzeni?

P4: Jaka jest rola tymczasowego użytkowania w procesach regeneracyjnych i rozwojowych?

P5: W jakim celu i w jaki sposób należy ewaluować wdrożone inicjatywy tymczasowego użytkowania przestrzeni?

III. Cel i zakres badań

Celem pracy jest pogłębienie rozumienia zjawiska wakujących zasobów przestrzennych oraz reinterpretacja ich roli w procesach przekształceń miejskich poprzez zmianę ich postrzegania z problemu w zasób. Takie podejście pozwala na identyfikację i uwypuklenie ich potencjałów, które, odpowiednio wykorzystane, mogą realizować założenia zrównoważonego rozwoju oraz gospodarki cyrkularnej.

W ramach badań literaturowych zrealizowano cele pośrednie, które obejmują:

1. rozpoznanie roli i znaczenia wakujących zasobów przestrzennych,
2. rozpoznanie metod tymczasowego użytkowania przestrzeni, w tym ich problemów i potencjałów oraz charakterystyki zrealizowanych implementacji.

Celem głównym badań jest opracowanie autorskiej **Strategii recyklingu przestrzeni**, stanowiącej narzędzie wspierające zrównoważoną reurbanizację oraz procesy regeneracyjne i rozwojowe w obszarach śródmiejskich. Strategia ma na celu kompleksowe rozpoznanie zjawiska wakujących zasobów przestrzennych oraz określenie bardziej celowego sposobu ich wykorzystania, uwzględniającego uwarunkowania społeczno-przestrzenne konkretnych fragmentów śródmieścia. Ponowne włączenie wakujących zasobów w fizyczną i percypowaną strukturę miasta może nastąpić poprzez zastosowanie metod tymczasowego użytkowania przestrzeni. Strategia obejmuje także propozycje sposobów implementacji tych metod oraz ich ewaluacji, co czyni ją kompleksowym narzędziem zarządzania wakującymi zasobami.

Strategia recyklingu przestrzeni składa się z trzech komponentów, uwzględniających wakujące obszary w różnych stadiach adaptacji:

1. Metody identyfikacji potencjału wakujących zasobów przestrzennych,
2. Narzędzia kierunkowania rozwoju wakujących zasobów przestrzennych,
3. Metody ewaluacji inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni.

Metoda identyfikacji potencjału wakujących zasobów przestrzennych stanowi narzędzie oceny wakujących obszarów oraz ich kwalifikacji do zastosowania metod tymczasowego

użytkowania przestrzeni. Opiera się na zdefiniowaniu czynników sprzyjających implementacji takich metod oraz określeniu zakresów funkcjonalno-przestrzennych, które mogą zostać wzmocnione lub uzupełnione dzięki ich wdrożeniu. Na ich podstawie opracowano kryteria i mierniki umożliwiające systematyczną diagnozę potencjału wakujących zasobów. Metoda została skonstruowana jako model decyzyjny, przyjmujący formę ciągu przyczynowo-skutkowego, który prowadzi do kompleksowej oceny badanych obszarów oraz ukierunkowania ich rozwoju. Model został opracowany na podstawie procesu analityczno-diagnostycznego przeprowadzonego na przykładzie śródmieścia Poznania.

Narzędzie kierunkowania rozwoju wakujących zasobów przestrzennych stanowi instrument aplikacyjny powiązany z Metodą identyfikacji potencjału. Zostało wypracowane na podstawie diagnozy śródmieścia Poznania oraz wyodrębnionych potencjałów wakujących zasobów. Na tej podstawie stworzono zestaw sparametryzowanych rekomendacji, które - odnosząc się do wartości przypisanych poszczególnym kryteriom - sugerują możliwe kierunki działań. W celu demonstracji funkcjonalności narzędzia przeprowadzono zindywidualizowany proces prognostyczny, wskazując konkretne kierunki rozwoju dla wybranego wakującego obszaru.

Metoda ewaluacji inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni⁴ uwzględnia już zrealizowane implementacje i opiera się na identyfikacji oraz operacjonalizacji efektów takich działań. Została opracowana na podstawie badań społecznych przeprowadzonych w ramach czterech warszawskich studiów przypadków, które odpowiadają definicji badanego procesu. W ten sposób określono szczegółową charakterystykę inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni na cele kultury, co umożliwiło opracowanie metody ewaluacji, obejmującej zdefiniowanie kryteriów, wskaźników oraz przykładowych metod pomiaru ich realizacji.

Realizacja wskazanych celów wymagała precyzyjnego określenia **zakresu merytorycznego** prowadzonych badań. Tematyka badań koncentruje się na procesach przekształceń struktury miejskiej oraz rozwoju przestrzennego, ze szczególnym uwzględnieniem zasad zrównoważonego rozwoju w kontekście wakujących zasobów przestrzennych. Badania obejmują także metody regeneracji przestrzeni, takie jak narzędzia rewitalizacji, inicjatywy oddolne, działania partycypacyjne oraz formy samoorganizacji. Zasadniczy przedmiot prowadzonych badań stanowi zagadnienie tymczasowego użytkowania przestrzeni sprzyjające recyklicacji wakujących zasobów.

Zakres czasowy badań został określony na podstawie analizy wyników z bazy danych Web of Science, gdzie pierwsze artykuły naukowe dotyczące tymczasowego użytkowania

⁴ Metoda ewaluacji inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni została opracowana przez autorkę w ramach stypendium m.st. Warszawy dla doktorantów, edycja IV 2022. Projekt „**Tymczasowe użytkowanie i zagospodarowanie na cele kultury jako narzędzie wspierające aktywizację społeczno-przestrzenną - strategia inicjowania, stymulowania i koordynowania oraz metoda waloryzacji miastotwórczych efektów**” stanowił odpowiedź na zadanie opracowania ilościowych i jakościowych wskaźników pozwalających określać oraz monitorować efekty tymczasowego zagospodarowania działek miejskich na cele kultury.

przestrzeni datowane są na rok 2011. W związku z tym badania obejmują ostatnie 13 lat (stan na 2024 rok). Uwzględnienie literatury z początkowego okresu zainteresowania tym zagadnieniem umożliwia kompleksową analizę rozwoju idei tymczasowego użytkowania przestrzeni, jej ewolucji w praktyce urbanistycznej oraz różnorodności podejść w kontekście zmieniających się uwarunkowań społeczno-gospodarczych. Analiza literatury obejmuje także starsze źródła, które wpłynęły na szersze osadzenie tematu w ramach teoretycznych. Badania własne, prowadzone w latach 2021–2024, opierały się na najnowszych dostępnych danych oraz na materiałach empirycznych zgromadzonych w trakcie tego okresu. Wybór stosunkowo wąskiego zakresu czasowego umożliwił skoncentrowanie się na aktualnych danych, co pozwoliło na precyzyjną analizę obecnej sytuacji, a także bardziej realistyczne i trafne kierunkowanie rozwoju w kontekście współczesnych wyzwań urbanistycznych.

Zakres terytorialny badań obejmuje miasta Poznań i Warszawę, ze szczególnym uwzględnieniem ich stref śródmiejskich. Badania przeprowadzone na terenie Poznania miały na celu wypracowanie Metody identyfikacji potencjału wakujących zasobów przestrzennych oraz Narzędzia kierowania rozwoju wakujących zasobów przestrzennych. Metoda identyfikacji składa się z trzech warstw, w ramach których obszar badań jest stopniowo zawężany: od śródmieścia Poznania w granicach obszaru rewitalizacji, przez fragment dzielnicy wyznaczony modułem 500 × 500 m, aż po sekwencję wakujących obszarów wraz z jej strefą oddziaływania. Natomiast Warszawa stanowi obszar terytorialny badań, których celem było opracowanie Metody ewaluacji inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni. Badania przeprowadzono na podstawie czterech dobranych inicjatyw, zlokalizowanych w strefie śródmiejskiej Warszawy: Komuny Warszawa, Praskiego Ogródka Sąsiedzkiego, Dzielnicy Wisła oraz Placu Nowego Sąsiedztwa.

Strategia recyklingu przestrzeni, mimo że została wypracowana na podstawie badań o precyzyjnie określonym i ograniczonym zakresie terytorialnym, wykazuje znaczny potencjał do adaptacji w różnorodnych kontekstach miejskich. Dzięki uwzględnieniu specyficznych uwarunkowań społeczno-przestrzennych strategia ta może być dostosowana do lokalnych potrzeb oraz potencjałów poszczególnych fragmentów śródmieścia. Jej **uniwersalność** umożliwia wdrażanie zarówno w miastach o znacznej ilości wakujących zasobów, jak i w mniejszych ośrodkach miejskich, gdzie tego rodzaju obszary występują w bardziej ograniczonym zakresie.

Kompleksowość strategii wynika z wieloetapowego charakteru procesu, który obejmuje identyfikację zasobów, proces diagnozy i kwalifikacji do ponownego wykorzystania, wyznaczanie kierunków rozwoju oraz ewaluację i monitorowanie zrealizowanych inicjatyw. Takie podejście nie tylko wspiera procesy zrównoważonej reurbanizacji, ale również dostarcza narzędzi do efektywnego zarządzania wakującymi zasobami w dynamicznie zmieniających się warunkach miejskich. Dzięki swojej aplikacyjności Strategia recyklingu przestrzeni może pełnić rolę modelu zarządzania wspierającego zróżnicowane procesy regeneracyjne i rozwojowe w wielu kontekstach urbanistycznych.

IV. Teza badawcza

Wakujące obszary stanowią istotny zasób przestrzenny, szczególnie w kontekście zwartej tkanki śródmiejskiej. Ich wartość jest jednak często redukowana wyłącznie do aspektów ekonomicznych, z pominięciem potencjału przestrzennego, społecznego i ekologicznego, jaki mogą generować. W efekcie możliwości wykorzystania tych zasobów w procesach regeneracyjnych i rozwojowych, wspierających zrównoważony rozwój miasta, pozostają niewykorzystane. Aktywizacja wakujących obszarów wymaga ich reinterpretacji jako wartościowego zasobu oraz zastosowania odpowiednich metod recykliczacji i zarządzania, które umożliwią ich ponowne włączenie w strukturę miejską.

W pracy sformułowano następującą tezę:

Recykling wakujących zasobów przestrzennych poprzez zastosowanie metod tymczasowego użytkowania przestrzeni może przyczynić się do ich aktywizacji społeczno-przestrzennej, a w konsekwencji do wsparcia zrównoważonych procesów rozwojowych i regeneracyjnych miasta.

Na podstawie wnikliwej analizy literatury przedmiotu, obejmującej rozbudowane badania dotyczące wakujących zasobów przestrzennych oraz metod tymczasowego użytkowania przestrzeni, autorka sformułowała następujące hipotezy badawcze:

H1: Wakujące zasoby przestrzenne w obszarach śródmiejskich generują istotny potencjał przestrzenny, społeczny i ekologiczny.

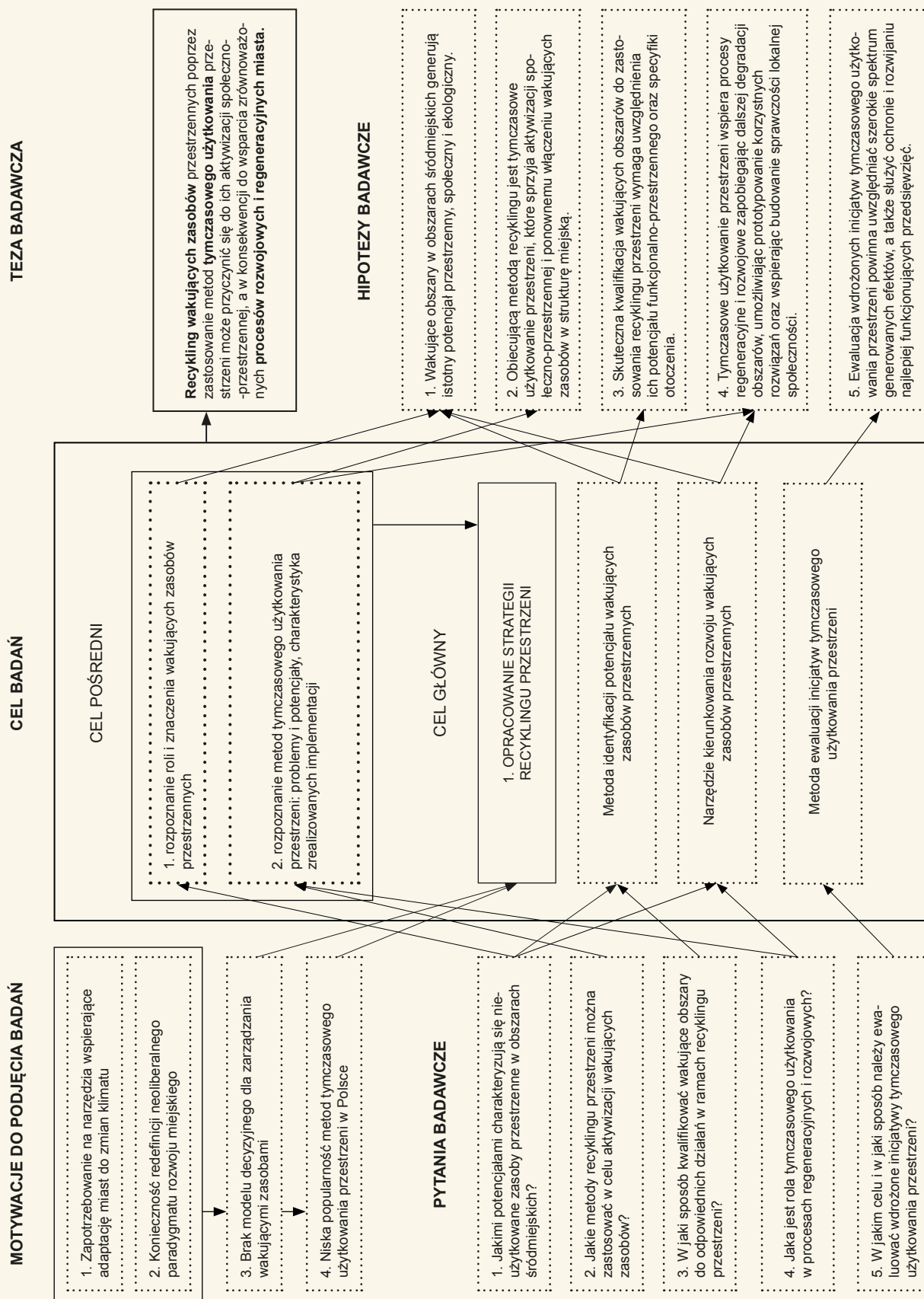
H2: Obiecującą metodą recyklingu jest tymczasowe użytkowanie przestrzeni, które sprzyja aktywizacji społeczno-przestrzennej i ponownemu włączeniu wakujących zasobów w strukturę miejską.

H3: Skuteczna kwalifikacja wakujących obszarów do zastosowania recyklingu przestrzeni wymaga uwzględnienia ich potencjału funkcjonalno-przestrzennego oraz specyfiki otoczenia.

H4: Tymczasowe użytkowanie przestrzeni wspiera procesy regeneracyjne i rozwojowe zapobiegając dalszej degradacji obszarów, umożliwiając prototypowanie korzystnych rozwiązań oraz wspierając budowanie sprawczości lokalnej społeczności.

H5: Ewaluacja wdrożonych inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni powinna uwzględniać szerokie spektrum generowanych efektów, a także służyć ochronie i rozwijaniu najlepiej funkcjonujących przedsięwzięć.

Wszystkie hipotezy są bezpośrednio powiązane z postawionymi pytaniami badawczymi i stanowią wstępną próbę ich rozwiązania. Ich prawdziwość lub fałszywość zostanie zweryfikowana w toku badań, a wyniki i wnioski zostaną przedstawione w podsumowaniu.

Ryc. 1 | Schemat powiązań między motywacją do podjęcia badań, pytaniami badawczymi, celem badań oraz tezą i hipotezami badawczymi (opracowanie własne)

V. Metodologia badań

Przyjęta w pracy metodologia obejmuje trzy zasadnicze etapy badań:

1. Badania teoretyczne dotyczące tymczasowego użytkowania wakujących zasobów przestrzennych w kontekście działań regeneracyjno-rozwojowych,
2. Badania urbanistyczne wakujących terenów,
3. Badania społeczne wybranych inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni.

Badania teoretyczne obejmują cztery obszary tematyczne. Tematyka przekształceń struktury miejskiej i cyklu rozwoju przestrzennego miasta oraz metod regeneracyjnych, takich jak rewitalizacja, partycypacja i samoorganizacja, została przeanalizowana w ramach **badania literaturowych**. Przeprowadzona analiza literatury przedmiotu umożliwiła identyfikację teoretycznych podstaw badań, w tym określenie powiązań między aktywnością społeczną a przekształceniami przestrzennymi w kontekście procesów regeneracji miast. Tematykę wakujących zasobów przestrzennych i ich charakterystyki również poddano badaniom literaturowym, co pozwoliło na określenie przyczyn intensyfikacji zjawiska oraz wskazanie metod zarządzania tymi zasobami. Przeprowadzono systematyzację zgromadzonych danych, w tym terminologii, przy wykorzystaniu schematów graficznych. Rezultatem tej części badań teoretycznych jest identyfikacja roli wakujących zasobów przestrzennych w kontekście działań regeneracyjno-rozwojowych.

Szczególną uwagę poświęcono metodom tymczasowego użytkowania przestrzeni, które stanowią najszerzej zbadany obszar tematyczny. Zagadnienie to zostało poddane szczegółowym badaniom literaturowym, co umożliwiło identyfikację problemów i potencjałów tej metody, jej roli w procesach planowania oraz technik implementacji. Ponadto, przeprowadzono systematyczny przegląd literatury⁵ (ang. *Systematic Literature Review*, SLR) na podstawie danych z bazy Web of Science. Celem przeglądu było zidentyfikowanie i scharakteryzowanie zrealizowanych przykładów tymczasowego użytkowania przestrzeni.

Proces przeprowadzono na podstawie zdefiniowanych pytań badawczych:

1. Jakie inicjatywy tymczasowego użytkowania przestrzeni zostały zrealizowane?
2. Jakie typy inicjatyw można wyróżnić na podstawie ich inicjatora?

⁵ Systematyczny przegląd literatury (ang. *Systematic Literature Review*, SLR) jest zbiorem i syntezą zgromadzonych badań naukowych odpowiadających na postawione pytanie badawcze. Posiada ustrukturyzowaną formę obejmującą następujące elementy: pytania badawcze, przeszukane źródła wraz z powtarzalną strategią wyszukiwania, kryteria filtracji, krytyczną analizę włączonych badań, informacje na temat analizy i syntezy danych, które umożliwiają odtwarzalność wyników, <https://systematicreview.umed.pl/co-okresla-sie-mianem-przeglądu-systematycznego-systematic-review/> [dostęp: 12.12.2024].

3. Na jakiego rodzaju nieruchomościach były one realizowane, uwzględniając ich stan zagospodarowania?
4. Jaka była struktura własności nieruchomości, na których realizowano te inicjatywy?

Wyszukiwanie literatury zrealizowano zgodnie z powtarzalną strategią obejmującą następujące założenia⁶:

- baza danych: Web of Science,
- słowa kluczowe: temporary_use,
- zakres czasowy: 2011-2021,
- język publikacji: angielski,
- dziedziny naukowe (Web of Science Categories): Urban Studies, Regional Urban Planning, Geography, Architecture.

Na podstawie opisanego zapytania wyszukiwawczego uzyskano 72 wyniki. Na ich podstawie opracowano tabelę ekstrakcji danych (ang. *data extraction table*), która zawierała podstawowe informacje o każdym artykule (autor, tytuł, DOI, rok publikacji) oraz odpowiedzi na postawione cztery pytania badawcze. Następnie przeprowadzono proces filtracji. Zgodnie z przyjętymi kryteriami wykluczenia, usunięto artykuły niezwiązane z tematem oraz te, które opisywały przypadki tymczasowego użytkowania spoza Europy. Wykluczono także dwa artykuły, do których nie uzyskano dostępu. W wyniku procesu filtracji wyselekcjonowano 53 artykuły do dalszej analizy.

72	liczba wyników wyszukiwania
4	artykuły niezwiązane z tematem
13	przykłady tymczasowego użytkowania spoza Europy
2	brak dostępu
53	artykuły poddawane analizie

Tabela 1 | Dane dotyczące procesu filtracji przeprowadzonego podczas systematycznego przeglądu literatury (opracowanie własne)

Dane uzyskane w ramach systematycznego przeglądu literatury poddano analizie ilościowej. Wyodrębniono w ten sposób informacje na temat 120 inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni zlokalizowanych w 13 krajach europejskich, które zebrano w formie tabelarycznej. Kolumny w bazie danych odpowiadają następującym kategoriom: nazwa inicjatywy, kraj, poprzednia funkcja obszaru, rodzaj nieruchomości, forma własności nieruchomości, typ inicjatywy oraz obecna funkcja. Wyniki analizy zostały szczegółowo omówione w rozdziale 1.2. Tymczasowe użytkowanie jako narzędzie recyklingu przestrzeni.

⁶ Data przeprowadzenia wyszukiwania z wykorzystaniem słów kluczowych – 23.01.2022 r.

W ramach badań teoretycznych przeprowadzono również **badania modelowego przykładu** tymczasowego użytkowania przestrzeni, jakim są ogrody społecznościowe, które stanowiły główny temat badawczy wyjazdu naukowego autorki do Budapesztu⁷. Wykonano je na podstawie analizy literatury przedmiotu, uzupełnionej o wizyty studialne na terenie ogrodów.

Rezultatem badań teoretycznych nad tymczasowym użytkowaniem przestrzeni jest zestaw uniwersalnych wytycznych wspierających wdrażanie tego typu działań. **Identyfikacja dobrych praktyk w zakresie implementacji tymczasowego użytkowania przestrzeni w ujęciu organizacyjno-administracyjnym** służy wskazaniu skutecznych sposobów inicjowania, stymulowania, ochrony i koordynacji inicjatyw.

⁷ Wyjazd naukowy został zrealizowany w ramach krótkoterminowej mobilności Erasmus+ w maju 2024 roku.

BADANIA TEORETYCZNE					
ZAKRES TERYTORIALNY	ZAKRES TEMATYCZNY	TECHNIKI BADAWCZE	NARZĘDZIA BADAWCZE	CEL BADAŃ	REZULTAT BADAŃ
POLSKA	przekształcenia struktury miejskiej i cykl rozwoju przestrzennego miasta	BADANIA LITERATUROWE	LITERATURA PRZEDMIOTU	określenie powiązań między aktywnością społeczną a przekształceniami przestrzennymi w kontekście procesów regeneracji miast	Identyfikacja roli wakujących zasobów przestrzennych w kontekście działań regeneracyjno-rozwojowych
	metody regeneracyjne: rewitalizacja, partycypacja, samoorganizacja		SCHEMATY GRAFICZNE	określenie przyczyn intensyfikacji zjawiska wakujących zasobów, systematyzacja terminologii, wskazanie metod zarządzania	
EUROPA	charakterystyka wakujących zasobów przestrzennych	BADANIA LITERATUROWE	LITERATURA PRZEDMIOTU	określenie problemów i potencjałów, roli i znaczenia w procesach planowania, technik implementacji	Identyfikacja dobrych praktyk w zakresie implementacji tymczasowego użytkowania przestrzeni w ujęciu organizacyjno-administracyjnym
		SYSTEMATYCZNY PRZEGLĄD LITERATURY	BAZA DANYCH WEB OF SCIENCE TABELARYCZNA BAZA DANYCH Z WYNIKAMI	określenie charakterystyki zrealizowanych przykładów tymczasowego użytkowania przestrzeni	
BUDAPESZT	metody tymczasowego użytkowania przestrzeni	BADANIA MODELOWEGO PRZYKŁADU	LITERATURA PRZEDMIOTU DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA		

Ryc. 2 | Badania teoretyczne - schemat metodologiczny (opracowanie własne)

Badania urbanistyczne wakujących terenów stanowią najbardziej rozbudowaną część procesu badawczego. Ich celem było wypracowanie dwóch komponentów Strategii recyklingu przestrzeni: Metody identyfikacji potencjału wakujących zasobów przestrzennych oraz Narzędzia kierunkowania rozwoju wakujących zasobów przestrzennych. Badania te zostały przeprowadzone na terenie miasta Poznania, które stanowi ich zakres terytorialny.

Proces badawczy służący opracowaniu Metody identyfikacji potencjału wakujących zasobów przestrzennych składa się z trzech warstw analityczno-diagnostycznych, w ramach których stopniowo zawężano obszar badań. Działania badawcze stanowią ciąg przyczynowo-skutkowy, w którym wnioski z każdej poprzedzającej warstwy determinują kierunek i zakres działań badawczych w kolejnej. W każdej z warstw realizowany jest analogiczny proces badawczy oparty na zastosowaniu **metod analitycznych i diagnostycznych**. Badania prowadzone są w oparciu o kryteria przyporządkowane do czterech zakresów tematycznych, które obejmują kluczowe zagadnienia związane z eksploracją zjawiska tymczasowego użytkowania wakujących zasobów przestrzennych w kontekście działań regeneracyjnych.

W badaniach urbanistycznych kluczową techniką realizacji założonych celów badawczych jest wizualizacja danych w formie schematów mapowych, bazująca na metodach kartograficznych. Tworzenie map miało charakter eksploracyjny, oparty na eksperymentowaniu z doбором kryteriów oraz ich prezentacji w celu identyfikacji ukrytych powiązań i zależności przestrzennych. Proces ten obejmował poszukiwanie odpowiednich wskaźników oraz wybór właściwych metod prezentacji, zapewniając możliwość elastycznego dopasowania narzędzi wizualizacyjnych do specyfiki badanych zjawisk. Nakładanie na siebie różnych warstw danych ujawniało nowe relacje i wspomagało identyfikację przestrzennych wzorców oraz zależności.

Podczas wizualizacji danych opracowane zostały schematy mapowe, na które nanoszono zarówno dane statystyczne, jak i empiryczne. Stanowiły one narzędzie umożliwiające jednoczesne przedstawienie przestrzennego rozmieszczenia danych dotyczących badanych zjawisk, ich wartości oraz wzajemnych relacji. Zastosowano różnorodne metody prezentacji kartograficznej⁸, których dobór był uzależniony od charakteru zgromadzonych danych (ilościowych lub jakościowych, względnych lub bezwzględnych) oraz celu ich analizy. Aby zwiększyć informacyjność map, wykorzystywano również kombinację różnych metod prezentacji danych.

⁸ Wszystkie metody prezentacji kartograficznej zostały dobrane i zdefiniowane na podstawie opracowania „Graficzna prezentacja danych statystycznych” (Pieniążek i in. 2014).

Zastosowano następujące metody prezentacji kartograficznej:

- metoda sygnaturowa⁹,
- metoda chorochromatyczna¹⁰,
- metoda zasięgów¹¹,
- metoda izolinii¹²,
- metoda kartodiagramu¹³,
- metoda kartogramu¹⁴.

Schematy mapowe opracowano na bazie podkładu wektorowego, przygotowanego przez autorkę na podstawie danych pozyskanych z Systemu Informacji Przestrzennej Miasta Poznania¹⁵ oraz Google Maps. Zebrane dane zostały przetworzone i zwizualizowane za pomocą oprogramowania AutoCAD.

Warstwa 1

Badania w ramach warstwy 1 obejmowały zastosowanie **metod analitycznych i diagnostycznych**. Etap analizy dotyczył śródmieścia Poznania¹⁶ znajdującego się w granicach

⁹ **Metoda sygnaturowa** polega na używaniu symboli, zwanych sygnaturami, w celu przedstawienia położenia różnych obiektów lub ich grup na mapie. Sygnatury mogą wskazywać dokładne lub przybliżone położenie obiektu, w zależności od skali mapy, a ich wygląd odzwierciedla charakterystykę jakościową tych obiektów. W zależności od rodzaju przedstawianego elementu rozróżnia się sygnatury punktowe oraz liniowe. Metoda ta może również służyć do przedstawiania danych ilościowych, poprzez zastosowanie sygnatur o różnej wielkości, kształcie lub kolorze, którym przypisuje się określone wartości liczbowe, najczęściej w postaci przedziałów (Pieniążek i in. 2014).

¹⁰ **Metoda chorochromatyczna**, zwana także metodą powierzchniową lub barwnego tła, to technika kartograficzna służąca do przedstawiania informacji jakościowych na mapie. Polega na przypisaniu całego obszaru do określonej kategorii, co umożliwia ukazanie różnic i podobieństw między nimi. Najczęściej stosowana jest zasada rozłączności, co oznacza brak nakładających się lub nieprzyporządkowanych obszarów, a granice wyznaczane są przez rozmieszczenie kartowanego zjawiska (Pieniążek i in. 2014).

¹¹ **Metoda zasięgów** to modyfikacja metody chorochromatycznej, stosowana do przedstawiania informacji jakościowych na mapie. Polega na oznaczaniu obszarów występowania określonego zjawiska, przy czym mogą one nakładać się na siebie lub dotyczyć wybranych fragmentów mapy. W tej metodzie zasięg zjawiska można przedstawić poprzez kontur, kolor lub deseń, sygnatury punktowe, albo opis tekstowy, zależnie od charakterystyki przedstawianego obszaru i zjawiska (Pieniążek i in. 2014).

¹² **Metoda izolinii** polega na wprowadzeniu linii łączących punkty o jednakowej wartości określonego zjawiska na mapie. Stosowana jest do przedstawiania zjawisk o ciągłym charakterze, zarówno fizycznych, jak wysokość nad poziomem morza czy temperatura, jak i teoretycznych, takich jak gęstość zaludnienia czy wielkość plonów (Pieniążek i in. 2014).

¹³ **Metoda kartodiagramu** to metoda prezentacji danych statystycznych, która umożliwia przedstawienie wartości bezwzględnych zjawisk poprzez umieszczone geograficznie diagramy lub wykresy. Diagramy te mogą odnosić się do różnych elementów przestrzennych, takich jak punkty (np. wielkość ośrodków przemysłowych), linie (np. natężenie ruchu drogowego) lub powierzchnie (np. liczba ludności w poszczególnych województwach) (Pieniążek i in. 2014).

¹⁴ **Metoda kartogramu** jest wykorzystywana do ilościowego przedstawiania średniej intensywności zjawiska w określonych obszarach na mapie. Opiera się na założeniu jednolitego rozkładu zjawiska w obrębie każdego z tych obszarów, co pozwala ukazać jego przestrzenną intensywność, a nie dokładne wartości. Dane są pogrupowane w klasy, którym przypisuje się odpowiednie kolory lub desenie, aby ułatwić interpretację przestrzennej zmienności analizowanego zjawiska (Pieniążek i in. 2014).

¹⁵ System Informacji Przestrzennej Miasta Poznania, <https://sip.poznan.pl/> [dostęp: 15.07.2022].

¹⁶ Obszar badań został wyznaczony zgodnie z granicą obszaru funkcjonalnego śródmieścia określoną w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Poznania z 2014 roku - Uchwała Nr LXXII/1137/VI/2014 Rady Miasta Poznania z dnia 23-09-2014 w sprawie Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Poznania, <https://bip.poznan.pl/bip/uchwaly/uchwala-nr-lxxii-1137-vi-2014-z-dnia-2014-09-23,53822/> [dostęp: 22.10.2024]. Granice zostały zaktualizowane w ramach Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Poznania z 2023 roku, jednak w momencie publikacji uchwały (12.07.2023 r.) badania były na zaawansowanym etapie, dlatego zdecydowano się nie korygować obrysu obszaru badań.

obszaru rewitalizacji¹⁷. Przeprowadzono **badania terenowe** całego obszaru badań w celu identyfikacji i inwentaryzacji wakujących zasobów. Sporządzono dokumentację fotograficzną oraz opracowano tabelaryczną bazę danych, zawierającą podstawowe informacje na temat poszczególnych wakujących obszarów (numer porządkowy, adres, występujące wyposażenie). Równolegle przeprowadzono **analizę danych zastanych** według zdefiniowanych kryteriów oraz ich **wizualizację** za pomocą schematów mapowych z naniesionymi danymi statystycznymi. Umożliwiło to określenie charakterystyki obszaru badań z uwzględnieniem aspektów opisanych przez przyjęte kryteria.

Etap diagnozy polega na **agregacji i syntezie** zgromadzonych danych. Został przeprowadzony dla części śródmieścia znajdującej się w granicach obszaru rewitalizacji, na którą nałożono siatkę modułową 500x500m. Dane zebrane podczas analizy zostały przetworzone za pomocą arkuszy kalkulacyjnych, a zagregowane i zsyntetyzowane informacje zwizualizowano przy użyciu schematów mapowych. Na tej podstawie możliwe było określenie intensywności badanych zjawisk w kontekście zinwentaryzowanego wakującego zasobu. Następnie moduły o największej powierzchni wakujących obszarów poddano **ocenę poziomu spełnienia kryteriów**, opierając się na tabelarycznym zestawieniu punktowym. W ten sposób określono możliwości implementacji tymczasowego użytkowania przestrzeni oraz zakwalifikowano wybrane moduły do dalszych badań w ramach warstwy 2.

Warstwa 2

Badania w ramach warstwy 2 przeprowadzono w sposób analogiczny. Etap analizy dotyczył modułu 500x500m, wybranego na podstawie wyników uzyskanych w warstwie 1. Zrealizowano **spacer urbanistyczny**, podczas którego sporządzono notatkę graficzną, dokumentującą relacje kompozycyjne występujące na analizowanym obszarze. Równocześnie przeprowadzono **analizę danych zastanych** według zdefiniowanych kryteriów oraz ich **wizualizację**. Na schematy mapowe naniesiono zarówno dane statystyczne pozyskane z istniejących baz danych, jak i dane empiryczne zgromadzone podczas spaceru urbanistycznego. Celem etapu analitycznego było określenie charakterystyki obszaru badań na podstawie przyjętych kryteriów.

Etap diagnozy, analogicznie jak w warstwie 1, obejmował **agregację i syntezę** zgromadzonych danych. Został przeprowadzony dla badanego modułu, w obrębie którego wyznaczono sekwencje wakujących obszarów oraz ich strefy oddziaływania. Proces ten obejmował transformację danych zebranych podczas analizy przy użyciu arkuszy kalkulacyjnych oraz naniesienie zagregowanych i zsyntetyzowanych danych na schematy mapowe. Na tej podstawie możliwe było określenie intensywności występowania badanych zjawisk w kontekście sekwencji wakujących obszarów. Następnie, wyodrębnione sekwencje poddano

¹⁷ Uchwała Nr LVI/1021/VII/2017 Rady Miasta Poznania z dnia 07-11-2017 w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Rewitalizacji dla Miasta Poznania”, <https://bip.poznan.pl/bip/uchwaly/uchwala-nr-lvi-1021-vii-2017-z-dnia-2017-11-07,71611/> [dostęp: 22.10.2024].

ocenie poziomu spełnienia kryteriów, do czego wykorzystano tabelaryczne zestawienie przyznawanych punktów. W ten sposób określono możliwości implementacji tymczasowego użytkowania przestrzeni oraz dokonano kwalifikacji sekwencji do dalszych badań w ramach warstwy 3.

Warstwa 3

Badania w warstwie 3 zrealizowano analogicznie do poprzednich warstw. Etap analizy dotyczył sekwencji wakujących obszarów wraz z jej strefą oddziaływania, wybranej na podstawie wyników uzyskanych w warstwie 2. Przeprowadzono **obserwację urbanistyczną**, podczas której sporządzono dokumentację filmową i fotograficzną oraz notatkę graficzną dotyczącą różnorodności i jakości oferty funkcjonalno-przestrzennej badanego obszaru. Równocześnie przeprowadzono **analizę danych zastanych** według zdefiniowanych kryteriów oraz ich **wizualizację**. Na schematy mapowe naniesiono zarówno dane statystyczne uzyskane z istniejących baz danych, jak i dane empiryczne zgromadzone podczas obserwacji urbanistycznej. Celem analizy było szczegółowe określenie charakterystyki obszaru badań na podstawie przyjętych kryteriów, obejmujących m.in. waloryzację obiektów architektonicznych, nawierzchni oraz terenów zieleni.

Etap diagnozy, analogicznie jak w warstwie 1 i 2, obejmował **agregację i syntezę** zgromadzonych danych. Diagnoza została przeprowadzona dla sekwencji wakujących obszarów wraz z jej strefą oddziaływania. Proces ten polegał na przekształceniu zgromadzonych danych przy użyciu arkuszy kalkulacyjnych oraz schematów mapowych, co umożliwiło określenie intensywności badanych zjawisk w kontekście poszczególnych wakujących obszarów. Następnie wybrane wakujące obszary zostały poddane **ocenie poziomu spełnienia kryteriów** na podstawie tabelarycznego zestawienia punktów. Wyniki tego procesu pozwoliły na określenie możliwości implementacji metod tymczasowego użytkowania przestrzeni oraz kwalifikację obszarów do przeprowadzenia prognozy w ramach badań związanych z opracowaniem Narzędnia kierunkowania rozwoju wakujących zasobów przestrzennych.

Proces badawczy mający na celu opracowanie Narzędnia kierunkowania rozwoju wakujących zasobów przestrzennych opierał się na zastosowaniu **metod prognostycznych**. Bazując na możliwych do uzyskania wartościach mierników przyporządkowanych do poszczególnych kryteriów wypracowanych w ramach warstw 1–3, opisano **możliwe scenariusze postępowania**. Stworzono w ten sposób listę zidentyfikowanych potencjałów oraz przykładowych metod implementacji. Na tej podstawie opracowano zindywidualizowany zestaw sparametryzowanych rekomendacji dla wybranego w warstwie 3 wakującego obszaru, uwzględniając jego charakterystykę i potencjalne kierunki rozwoju.

Wskazane powyżej etapy badań zostały szczegółowo opisane w rozdziale 2.1. Metoda identyfikacji potencjału wakujących zasobów przestrzennych – część analityczna i diagnostyczna oraz Narzędzie kierunkowania rozwoju wakujących zasobów przestrzennych – część prognostyczna.

BADANIA URBANISTYCZNE WAKUJĄCYCH TERENÓW							
ZAKRES TERYTORIALNY	METODY BADAŃ	OBSZAR BADAŃ	TECHNIKI BADAWCZE	NARZĘDZIA BADAWCZE	CEL BADAŃ	REZULTAT BADAŃ	
POZNAN	WARSTWA 1	METODY ANALITYCZNE	śródmieście w granicach obszaru rewitalizacji	BADANIA TERENOWE	DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA	identyfikacja i inwentaryzacja wakujących zasobów	METODA IDENTYFIKACJI POTENCJAŁU WAKUJĄCYCH ZASOBÓW PRZESTRZENNYCH
		METODY DIAGNOSTYCZNE	śródmieście w granicach obszaru rewitalizacji z nałożoną siatką modułową 500x500m	ANALIZA DANYCH ZASTANYCH	BAZA DANYCH + DIAGRAMY	określenie charakterystyki obszaru badań na podstawie zdefiniowanych kryteriów	
				WIZUALIZACJA DANYCH	SCHEMATY MAPOWE Z NANIESIONYMI DANYMI STATYSTYCZNYMI		
			moduły o największej powierzchni wakujących obszarów	AGREGACJA I SYNTEZA DANYCH	ARKUSZ KALKULACYJNY	określenie intensywności badanych zjawisk w kontekście zinwentaryzowanego wakującego zasobu	
				OCENA POZIOMU SPEŁNIENIA KRYTERIÓW	SCHEMATY MAPOWE	określenie możliwości implementacji tymczasowego użytkowania, kwalifikacja do warstwy 2	
				TABELARYCZNE ZESTAWIENIE PRZYZNANYCH PUNKTÓW			
	WARSTWA 2	METODY ANALITYCZNE	moduł 500x500m wybrany na podstawie wyników z warstwy 1	SPACER URBANISTYCZNY	NOTATKA GRAFICZNA DOT. RELACJI KOMPOZYCYJNYCH	określenie charakterystyki obszaru badań na podstawie zdefiniowanych kryteriów	
		METODY DIAGNOSTYCZNE	moduł 500x500m z naniesionymi sekwencjami i ich strefami oddziaływania	ANALIZA DANYCH ZASTANYCH	SCHEMATY MAPOWE Z NANIESIONYMI DANYMI STATYSTYCZNYMI I EMPIRYCZNYMI	określenie intensywności badanych zjawisk w kontekście sekwencji wakujących obszarów	
				WIZUALIZACJA DANYCH	ARKUSZ KALKULACYJNY		
			wyodrębnione sekwencje ze strefami oddziaływania	AGREGACJA I SYNTEZA DANYCH	SCHEMATY MAPOWE	określenie możliwości implementacji tymczasowego użytkowania, kwalifikacja do warstwy 3	
				OCENA POZIOMU SPEŁNIENIA KRYTERIÓW	TABELARYCZNE ZESTAWIENIE PRZYZNANYCH PUNKTÓW		
WARSTWA 3	METODY ANALITYCZNE	sekwencja ze strefą oddziaływania wybrana na podstawie wyników z warstwy 2	OBSERWACJA URBANISTYCZNA	DOKUMENTACJA FILMOWA I FOTOGRAFICZNA	określenie charakterystyki obszaru badań na podstawie zdefiniowanych kryteriów, w tym waloryzacja obiektów architektonicznych, nawierzchni i terenów zieleni		
	METODY DIAGNOSTYCZNE	sekwencja ze strefą oddziaływania z naniesionymi wakującymi obszarami	ANALIZA DANYCH ZASTANYCH	SCHEMATY MAPOWE Z NANIESIONYMI DANYMI STATYSTYCZNYMI I EMPIRYCZNYMI	określenie intensywności badanych zjawisk w kontekście poszczególnych wakujących obszarów		
			WIZUALIZACJA DANYCH	ARKUSZ KALKULACYJNY			
		wybrane wakujące obszary	AGREGACJA I SYNTEZA DANYCH	SCHEMATY MAPOWE	określenie możliwości implementacji tymczasowego użytkowania, kwalifikacja do prognozy		
	METODY PROGNOSTYCZNE	wybrane wakujące obszary	WYPRACOWANIE MOŻLIWYCH SCENARIUSZY POSTĘPOWANIA W OPARCIU O WARTOŚCI MIERNIKÓW POSZCZEGÓLNYCH KRYTERIÓW	LISTA ZIDENTYFIKOWANYCH POTENCJAŁÓW I PRZYKŁADOWYCH METOD IMPLEMENTACJI	opracowanie zindywidualizowanego zestawu sparametryzowanych rekomendacji	NARZĘDZIE KIERUNKOWANIA ROZWOJU WAKUJĄCYCH ZASOBÓW PRZESTRZENNYCH	

Ryc. 3 | Badania urbanistyczne wakujących zasobów - schemat metodologiczny (opracowanie własne)

Badania społeczne działających inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni

służyły wypracowaniu trzeciego komponentu Strategii recyklingu przestrzeni: Metody ewaluacji inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni. Badania te zostały przeprowadzone na terenie Warszawy, która stanowiła zakres terytorialny badań, i koncentrowały się na inicjatywach realizujących działania o charakterze kulturalnym.

Proces badawczy oparto na metodzie **studiów przypadków** służącej pogłębionej analizie wybranych warszawskich inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni. Kryteriami doboru badanych inicjatyw były działania na rzecz kultury, lokalizacja w przestrzeni charakteryzującej się dużą dostępnością oraz oddolny charakter inicjatywy lub stwarzanie możliwości dla działań oddolnych. Dodatkowo, każda z nich musiała realizować przynajmniej jeden z następujących efektów: transformację użytkowanego obszaru, upublicznienie i witalizację wakującej przestrzeni, prototypowanie niekonwencjonalnych rozwiązań lub cechowanie się pionierskim lub wizjonerskim charakterem. Na podstawie tych kryteriów wytypowano cztery inicjatywy tymczasowego użytkowania przestrzeni: Komunę Warszawa, Praski Ogródek Sąsiedzki, Dzielnicę Wisła oraz Plac Nowego Sąsiedztwa. W badaniach każdej z wymienionych inicjatyw zastosowano cztery techniki badawcze obejmujące rekonesans, wywiady indywidualne, obserwację quasi-uczestniczącą oraz ankiety w formie papierowej.

Rekonesans polegał na wstępnej obserwacji badanego obszaru, wykonaniu dokumentacji fotograficznej oraz wypełnieniu karty rekonesansu (patrz: Aneks, Załącznik nr 2), która służyła waloryzacji przestrzeni. Formularz ten zawierał autorski zestaw dychotomicznych wskaźników, umożliwiających ocenę przestrzeni w czterech kluczowych zakresach: potencjału społecznego, funkcji i aktywności, dostępności i połączeń komunikacyjnych oraz komfortu i wizerunku. Celem tego etapu było pogłębienie zrozumienia realizacji tymczasowego użytkowania przestrzeni na cele kultury oraz przygotowanie do kolejnych etapów badań.

Przeprowadzono również **wywiady indywidualne**¹⁸ z założycielami lub osobami związanymi z każdą z inicjatyw. Oparto je na uniwersalnym scenariuszu (patrz: Aneks, Załącznik nr 3), który był modyfikowany w zależności od specyfiki badanej inicjatywy oraz funkcji pełnionej przez rozmówcę. Pytania dotyczyły charakterystyki danej inicjatywy, stosowanych modeli działania, wpływu na przestrzeń, relacji z lokalnym środowiskiem, towarzyszących narracji oraz przyszłości i warunków sukcesu. Wszystkie wywiady zostały nagrane, a następnie poddane transkrypcji. Zebrane odpowiedzi zsyntetyzowano i skategoryzowano w formularzu podsumowującym, co umożliwiło całościowe ujęcie działalności każdej inicjatywy oraz wyciągnięcie uogólnionych wniosków. Głównym celem wywiadów była pogłębiona analiza

¹⁸ Wywiady przeprowadzono w okresie od 12 do 27 kwietnia 2023 roku. Łącznie zrealizowano siedem wywiadów: jeden dotyczący Komuny Warszawa, dwa dotyczące Praskiego Ogródka Sąsiedzkiego, dwa związane z Dzielnicą Wisła oraz dwa dotyczące Placu Nowego Sąsiedztwa. Każdy wywiad trwał od 1 do 1,5 godziny. Rozmówcy zostali wskazani przez Biuro Kultury jako osoby związane z badanymi działaniami kulturalnymi lub reprezentujące te inicjatywy. W dwóch przypadkach pierwotnie wybrane osoby zasugerowały dodatkowych respondentów, z którymi również przeprowadzono wywiady.

charakterystyki poszczególnych inicjatyw w celu lepszego zrozumienia badanych zjawisk.

Następnie przeprowadzono **obserwacje quasi-uczestniczące**¹⁹, realizowane na terenie badanych inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni. Służyły ocenie trafności oferty, stworzeniu charakterystyki użytkownika, ocenie rodzaju i natężenia wykonywanych czynności oraz ocenie jakości przestrzeni w kontekście behawioralnym. Efektem tych obserwacji jest społeczno-przestrzenna charakterystyka badanego miejsca, ze szczególnym uwzględnieniem potencjału przestrzeni do zaspokajania potrzeb użytkowników i lokalnej społeczności. Podsumowanie każdej obserwacji stanowi wypełniona karta obserwacji ustrukturyzowanej (patrz: Aneks, Załącznik nr 4), która syntetyzuje zebrane dane i umożliwia formułowanie wniosków dotyczących charakterystyki przestrzeni, użytkowników oraz wzajemnych relacji między nimi.

Ostatnim etapem były **badania ankietowe**²⁰ przeprowadzone na terenie każdej z badanych inicjatyw. Ich celem było zgromadzenie jakościowych danych dotyczących odbioru społecznego, w tym stopnia identyfikacji użytkowników z inicjatywą oraz wpływu transformacji przestrzeni na percepcję miejsca i jego tożsamość. Autorka realizowała ankiety osobiście w formie papierowej (ang. *Pen And Paper Interview*, PAPI) (patrz: Aneks, Załącznik nr 5). Głównym zamierzeniem nie była analiza statystyczna, lecz uzyskanie wglądu w subiektywne odczucia i doświadczenia użytkowników związane z przebywaniem w danym miejscu. Zebrane dane zostały skatalogowane w formie tabelarycznej bazy danych, po czym poddane szczegółowemu opisowi i kategoryzacji. Każda odpowiedź została zakodowana tematycznie, co umożliwiło wyodrębnienie kluczowych wniosków.

Pogłębiona analiza czterech wybranych warszawskich inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni na cele kultury pozwoliła na stworzenie wielowymiarowego obrazu tego zjawiska oraz opracowanie wskaźników ilościowych i jakościowych, stanowiących kluczowy rezultat przeprowadzonych badań. Szczegółowy opis poszczególnych etapów badawczych oraz uzyskanych wyników został zamieszczony w rozdziale 2.3 Metoda ewaluacji inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni.

¹⁹ Obserwacje przeprowadzono w dniach od 29 czerwca do 1 lipca 2023 roku, w sprzyjających warunkach pogodowych oraz dogodnych okolicznościach, umożliwiających ocenę badanych przestrzeni. W przypadku miejsc o ograniczonym lub biletowanym dostępie, takich jak Komuna Warszawa, obserwacje były realizowane podczas organizowanego wydarzenia, co pozwoliło na bardziej adekwatną analizę aktywności użytkowników i funkcjonowania przestrzeni.

²⁰ Badania ankietowe przeprowadzono w dniach od 29 czerwca do 8 lipca 2023 roku na terenie każdej z analizowanych inicjatyw. Ankiety zbierano osobiście w formie papierowej. W kilku przypadkach, zwłaszcza wśród osób starszych, konieczne było udzielenie pomocy przy wypełnianiu formularza. Ankietyzację prowadzono również wśród osób anglojęzycznych, dla których treść ankiety była symultanicznie tłumaczona. Celem badania nie było zebranie maksymalnej liczby odpowiedzi, lecz uzyskanie jakościowego wglądu w odbiór i doświadczenia użytkowników. Ostatecznie zebrano 30 ankiet na terenie Komuny Warszawa, 31 na terenie Dzielnicy Wisła, 32 na Placu Nowego Sąsiedztwa oraz 8 w Praskim Ogródku Sąsiedzkim.

BADANIA SPOŁECZNE DZIAŁAJĄCYCH INICJATYW TYMCZASOWEGO UŻYTKOWANIA PRZESTRZENI							
ZAKRES TERYTO RIALNY	METODY BADAŃ	OBSZAR BADAŃ	TECHNIKI BADAWCZE	NARZĘDZIA BADAWCZE	CEL BADAŃ	REZULTAT BADAŃ	
W A R S Z A W A	STUDIA PRZYPADKÓW	1. KOMUNA WARSZAWA 2. PRASKI OGRÓDEK SĄSIEDZKI 3. DZIELNICA WISŁA 4. PLAC NOWEGO SĄSIEDZTWA	REKONESANS	DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA	waloryzacja przestrzeni	METODA EWALUACJI INICJATYW TYM- CZASOWEGO UŻYTKOWANIA PRZESTRZENI	
				KARTA REKONESANSU			
			WYWIADY INDYWIDUALNE	SCENARIUSZ WYWIADU	określenie charakterystyki inicjatywy, modeli działania, realizacji efektów w zakresie przestrzeni, wspól- noty i debaty oraz warunków sukcesu i przyszłości		
				NAGRANIE I TRANSKRYPCJA			
				FORMULARZ Z PODSUMOWA- NIEM			
			OBSERWACJA QUASI UCZESTNICZĄCA	KARTA OBSER- WACJI USTRUKTU- RYZOWANEJ	określenie społecz- no-przestrzennej charakterystyki badanego miejsca oraz potencjału przestrzeni do za- spokajania potrzeb użytkowników		
			BADANIA ANKIE- TOWE „PAPI”	WZÓR ANKIETY	ocena odbioru społecznego, stopnia identyfikacji z inicjatywą oraz wpływu transfor- macji przestrzeni na percepcję miejsca i jego tożsamość		
				WYPEŁNIONE ANKIETY			
				BAZA DANYCH			
				SCHEMATY Z KODOWANIEM TEMATYCZNYM			

Ryc. 4 | Badania społeczne działających inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni - schemat metodologiczny (opracowanie własne)

VI. Konstrukcja pracy

Niniejsza rozprawa składa się z części wprowadzającej, dwóch zasadniczych części obejmujących badania literaturowe oraz badania własne, a także części podsumowującej zawierającej wnioski z przeprowadzonych badań.

Wprowadzenie

Wprowadzenie zawiera uzasadnienie wyboru tematyki oraz szczegółową charakterystykę problemu badawczego, wskazując jego znaczenie w kontekście współczesnych wyzwań urbanistycznych. Przedstawiono w nim cel i zakres badań, sformułowano tezę badawczą oraz opisano zastosowaną metodologię, uwzględniając poszczególne etapy badań oraz wykorzystane techniki i narzędzia badawcze. Omówiono również strukturę pracy, prezentując logikę układu kolejnych rozdziałów i ich wzajemne powiązania. Na zakończenie opisano aktualny stan badań, obejmujący przegląd najważniejszych badań w zakresie poruszanej tematyki.

Część 1

Część 1 przedstawia proces badań teoretycznych, mający na celu identyfikację tła teoretycznego pracy. Składa się z dwóch rozdziałów. W rozdziale **1.1. Procesy regeneracyjne w kontekście współczesnych koncepcji rozwoju lokalnego i cyklu życia miasta** omówiono cykl rozwoju przestrzennego miasta, proces rewitalizacji oraz partycypację i oddolne metody społecznego zaangażowania. Natomiast rozdział **1.2. Tymczasowe użytkowanie jako narzędzie recyklingu przestrzeni** zawiera rozbudowany opis charakterystyki wakujących zasobów przestrzennych oraz metod tymczasowego użytkowania przestrzeni, stanowiących kluczowy przedmiot badań.

Część 2

Część 2 pracy przedstawia wyniki badań własnych, które posłużyły opracowaniu Strategii recyklingu przestrzeni. Strategia ta składa się z trzech głównych komponentów, których szczegółowy opis zawarto w kolejnych podrozdziałach.

Rozdział **2.1. Metoda identyfikacji potencjału wakujących zasobów przestrzennych – część analityczna i diagnostyczna** stanowi opracowanie pierwszego komponentu Strategii. Jego struktura odzwierciedla proces badawczy oparty na trzech warstwach badań, z których każda obejmuje etap analizy i diagnozy. Poszczególne warstwy szczegółowo przedstawiono w kolejnych podrozdziałach. Rozdział kończy podsumowanie, w którym opisano najważniejsze wnioski wynikające z przeprowadzonych badań.

Rozdział **2.2. Narzędzie kierunkowania rozwoju wakujących zasobów przestrzennych – część prognostyczna** zawiera opis drugiego z komponentów Strategii. Treść rozdziału została uporządkowana według zakresów tematycznych, w ramach których opracowywano rekomendacje. Zakończenie rozdziału stanowi podsumowanie, które przedstawia całościowy

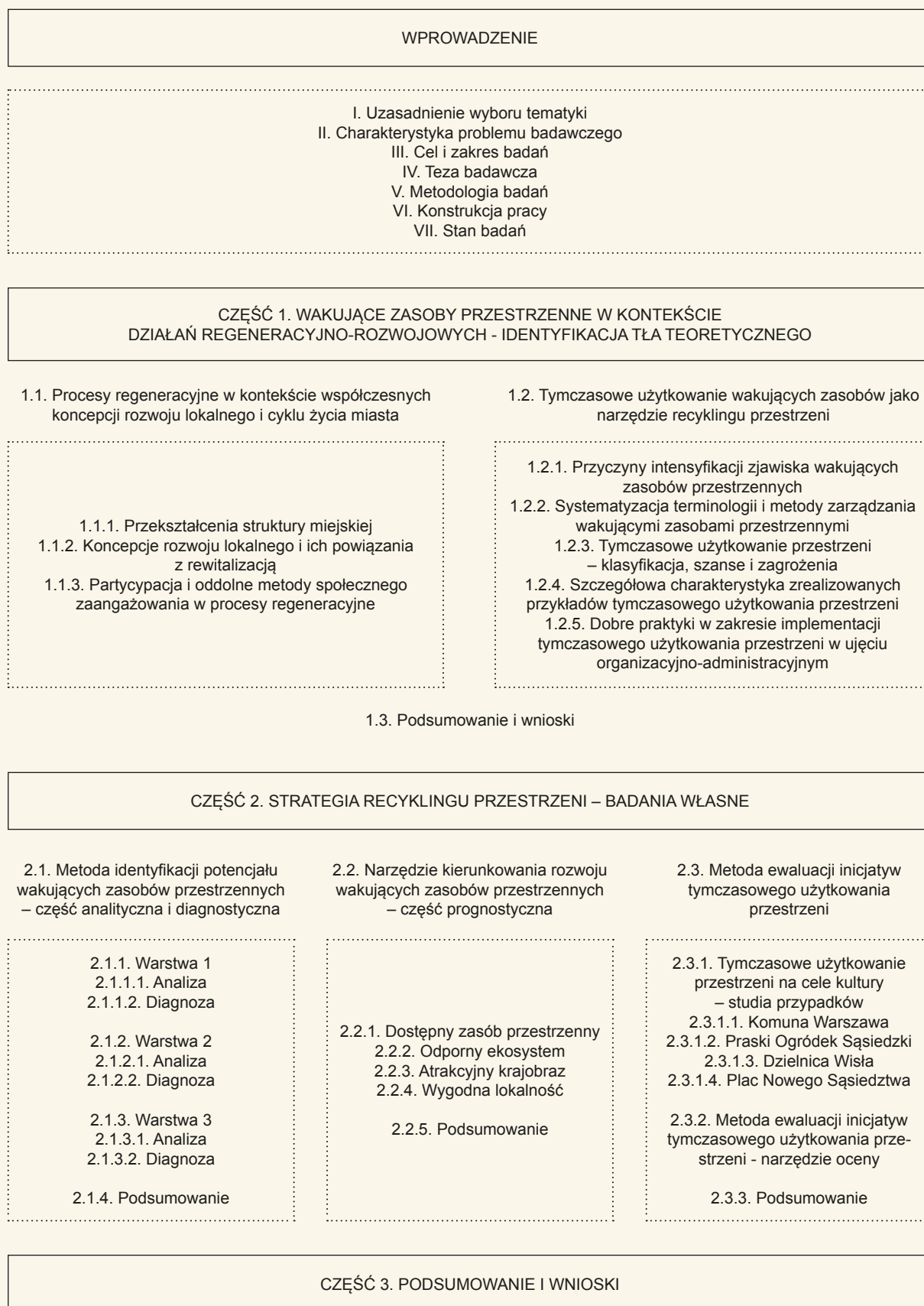

obraz składowych Narzędzia oraz ich wzajemne powiązania.

W rozdziale **2.3. Metoda ewaluacji inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni** omówiono trzeci, ostatni, komponent Strategii recyklingu przestrzeni. Składa się z dwóch podrozdziałów, z których pierwszy opisuje przeprowadzone studia przypadków, a drugi przedstawia opracowaną na ich podstawie metodę wielokryterialnej oceny przykładów tymczasowego użytkowania przestrzeni na cele kultury. Rozdział zamyka podsumowanie, które syntetyzuje najważniejsze wnioski i konkluzje.

Część 3

Część 3 pracy obejmuje podsumowanie i wnioski. W tej części przedstawiono zweryfikowane hipotezy badawcze oraz zaprezentowano relacje pomiędzy uzyskanymi rezultatami badań. Omówiono również wartość naukową badań, definiowaną jako wkład w rozwój wiedzy teoretycznej, oraz ich przydatność aplikacyjną, wskazującą na potencjalny wpływ na rozwój praktyki.

Ryc. 5 | Schemat konstrukcji pracy (opracowanie własne)

VII. Stan badań

Omawiana w pracy problematyka charakteryzuje się szerokim zakresem tematycznym, obejmującym zagadnienia interdyscyplinarne, sytuujące się na styku różnych dziedzin nauki. Kluczowym aspektem badań jest jednak **wymiar przestrzenny**, wynikający z profilu zawodowego oraz głównych zainteresowań badawczych autorki. Koncentruje się on przede wszystkim na wakujących zasobach przestrzennych, rozpatrywanych w kontekście procesów przekształceń struktury miejskiej, cyklu rozwojowego miast oraz działań regeneracyjnych, takich jak tymczasowe użytkowanie przestrzeni.

Równie istotny w prezentowanych badaniach jest **wymiar społeczny**. Aktywizacja niewykorzystanych zasobów przestrzennych wiąże się z synergicznym oddziaływaniem społeczno-przestrzennym, co uzasadnia nacisk również na aspekty socjologiczne. Analizie poddano metody partycypacji oraz oddolnego zaangażowania, w tym samoorganizacji lokalnych społeczności. Tematyka tymczasowego użytkowania przestrzeni także silnie wiąże się z kwestiami społecznymi, takimi jak budowanie sprawczości obywatelskiej, dynamika relacji między interesariuszami czy ryzyko pogłębiania nierówności społecznych i prekaryzacji.

W pracy uwzględniono również **kontekst ekologiczny i ekonomiczny**, które odgrywają istotną rolę w rozważaniach, choć zostały przedstawione w ograniczonym zakresie. Stanowią tło badań, wskazując przede wszystkim na znaczenie zrównoważonego podejścia w procesach planowania i użytkowania przestrzeni.

Przeprowadzono analizę literatury z zakresu takich dziedzin jak: urbanistyka, planowanie przestrzenne, nauki społeczno-polityczne, geografia oraz kulturoznawstwo. Zapoznanie się z dorobkiem polskich i zagranicznych badaczy pozwoliło zidentyfikować kluczowe aspekty i zjawiska w ujęciu interdyscyplinarnym, co miało istotny wpływ na opracowanie metodologii badawczej i ostateczny kształt pracy. Wybrane zagadnienia i przywołane nazwiska badaczy uznano za szczególnie istotne dla poruszanej problematyki.

PRZEKSZTAŁCENIA STRUKTURY MIEJSKIEJ I REWITALIZACJA

Najważniejsze pozycje w zakresie przekształceń struktury miejskiej i rewitalizacji obejmują: (van den Berg i in. 1982), (Roberts i Sykes 2000), (Ziobrowski 2000), (Parysek 1995; 2005), (Baranowski 1998), (Chmielewski 2001), (Zuziak 2008), (Bryx 2009), (Jarczewski 2009), (Rydzik 2009), (Zborowski 2009), (Ziobrowski 2010), (Lynch 2011), (Szymańska i Biegańska 2011), (Billert 2012), (Derejski i in. 2012), (Grabkowska 2012), (Liszewski 2012), (Lorens i Mironowicz 2013), (Jacobs 2014), (Drobnik 2015), (Montgomery 2015), (Zasina 2015), (Damurski 2016), (Parysek 2016), (Przywojska 2016), (Stawasz i Sikora-Fernandez 2016), (Bazuń i Kwiatkowski 2017), (Gehl 2017), (Koolhaas 2017), (Pazder 2018), (Gomółka 2019), (Jaroszewska 2019), (Jopek i in. 2019), (Kaczmarek i in. 2019), (Rogatka 2019), (Boryczka 2020), (Olbińska 2020), (Palicki 2020), (Stawasz 2020), (Domińczak 2020), (Gehl i Svarre

2021), (Hajdys i in. 2021), (Kudłacz 2021), (Raworth 2021), (Cysek-Pawlak 2022), (Erbel 2022).

PARTYCYPACJA I ODDOLNE METODY SPOŁECZNEGO ZAANGAŻOWANIA

W kontekście partycypacji i oddolnych metod społecznego zaangażowania za szczególnie wartościowe uznano: (Lefebvre 1968), (Arnstein 1969), (Choguill 1996), (Davidson 1998), (Filar i Kubicki 2012), (Lewicka 2012), (Idem i Pranschke 2014), (Miessen 2016), (Przywojska 2016), (Bazuń i Kwiatkowski 2017), (Sagan 2017), (Cochrane i Corbett 2018), (Edelenbos, Van Meerkerk, i Schenk 2018), (Jankowski i in. 2018), (Harvey 2019), (Kotus, Sowada, i Rzeszewski 2019), (Kaczmarek i in. 2019), (Kotus i in. 2019), (Drozda 2019), (Jakubowski 2020), (Figueiredo i in. 2020), (Lewenstein, Gójska, i Zielińska 2020).

CHARAKTERYSTYKA WAKUJĄCYCH ZASOBÓW PRZESTRZENNYCH

Charakterystyka wakujących zasobów przestrzennych została szczegółowo przeanalizowana na podstawie: (Trancik 1991), (Loukaitou-Sideris 1996), (Williams i Green 2001), (Oswald, Baccini, i Michaeli 2003), (Berger 2006), (Drapella-Hermansdorfer 2008), (Colomb 2012), (Jorgensen i Keenan 2012), (Wiśniewska 2012), (Clément 2014), (Németh i Langhorst 2014), (Harris 2015), (Patti i Polyak 2015), (De Smet 2016), (Janowska 2016), (Mangialardo i Micelli 2016), (Przywojska 2016), (Lehtovuori i Ruoppila 2017), (Stawasz i Sikora-Fernandez 2016), (Ricci 2017), (Sagan 2017), (Kim, Miller, i Nowak 2018), (Madanipour 2018), (Mangialardo i Micelli 2018), (O'Callaghan, Di Felicianantonio, i Byrne 2018), (Pazder 2018), (Ferreri i Vasudevan 2019), (Kaczmarek i in. 2019), (Matoga 2019a), (Rogatka 2019), (Damurski 2020), (Galdini 2020), (Gzell 2020), (Olbińska 2020), (Kępiński i Krężlik 2022).

TYMCZASOWE UŻYTKOWANIE PRZESTRZENI

Tematyka tymczasowego użytkowania przestrzeni stanowi kluczowy obszar zainteresowań badawczych autorki oraz główny przedmiot prowadzonych badań. W celu szczegółowego rozpoznania zagadnienia przeprowadzono systematyczny przegląd literatury, w ramach którego przeanalizowano następujące prace: (Lossau i Winter 2011), (Colomb 2012), (Andres 2013), (Kullmann 2014), (Németh i Langhorst 2014), (Bresnihan i Byrne 2015), (Harris 2015), (Honeck 2015), (Horelli i in. 2015), (Patti i Polyak 2015), (Andres i Golubchikov 2016), (De Smet 2016), (Mangialardo i Micelli 2016), (Moore-Cherry i McCarthy 2016), (Sgobbo i Moccia 2016), (Stupar, Grujić, i Grujić 2016), (Colomb 2017), (Henneberry 2017), (Honeck 2017), (Heim LaFrombois 2017), (Lehtovuori i Ruoppila 2017), (Patti i Polyak 2017), (Ricci 2017), (Arandelovic 2018), (De Smet i Van Reusel 2018), (Dubeaux i Cunningham Sabot 2018), (Gainza 2018), (Madanipour 2018), (Mangialardo i Micelli 2018), (Minervino i Canturi 2018), (O'Callaghan, Di Felicianantonio, i Byrne 2018), (Semeraro i Aretano 2018), (Stevens 2018), (Szaton 2018), (Calvet-Mir i March 2019), (Ferreri i Vasudevan 2019), (Matoga 2019a; 2019b), (Vojvodikova i in. 2019), (Martin, Deas, i Hincks 2019; 2020), (Bosák i in. 2020), (Bragaglia i Caruso 2020), (Ferreri 2020), (Galdini 2020), (Naghibi, Faizi, i Ekhlassi 2020),

(Vivant 2020), (Chang 2021), (Bragaglia i Rossignolo 2021), (Costa, Brito-Henriques, i Cavaco 2021), (Debrunner i Gerber 2021), (Hernberg 2021), (Glumac 2021)

Ponadto za istotne dla prowadzonych badań uznano: (Oswalt, Overmeyer, i Misselwitz 2004), (de Souza 2006), (Kelbaugh 2007), (Bishop i Williams 2012), (Douglas 2013), (Tonkiss 2013), (Vasudevan 2014), (Polyák i Oravecz 2015), (Janowska 2016), (Madanipour 2017), (Patti i Polyák 2017), (Cochrane i Corbett 2018), (Egerer i in. 2024).

Część 1.

*Wakujące zasoby przestrzenne
w kontekście działań
regeneracyjno-rozwojowych
– identyfikacja tła teoretycznego*

1.1. Procesy regeneracyjne wobec współczesnych koncepcji rozwoju lokalnego i cyklu życia miasta

1.2. Tymczasowe użytkowanie wakujących zasobów jako narzędzie recyklingu przestrzeni

1.1. Procesy regeneracyjne wobec współczesnych koncepcji rozwoju lokalnego i cyklu życia miasta

Miasto należy analizować w dwóch perspektywach – zmiennej w czasie struktury materialnej istniejącej w przestrzeni i pełniącej różnorodne funkcje oraz ewoluującej struktury społecznej, która tę przestrzeń wykorzystuje i użytkuje (Kaczmarek i in. 2019, 9). Wallis (1990) definiuje je jako podsystem społeczny i urbanistyczny, które pozostają w ścisłej relacji, określanej jako sprzężenie zwrotne. Odpowiednio rozwinięta społeczność wytwarza przestrzeń dostosowaną do swoich potrzeb, która jednocześnie warunkuje jej funkcjonowanie i rozwój (Gachowski 2021, 35). Budowa podsystemu urbanistycznego odzwierciedla zatem charakterystykę podsystemu społecznego i odwrotnie. Jednak społeczność cechuje się dużą podatnością na zmiany i ewoluuje znacznie szybciej, przez co podsystem urbanistyczny często „zostaje w tyle” (Wallis 1990, 45). Aby dostosować się do potrzeb mieszkańców, musi zmieniać swoją formę i strukturę wewnętrzną, reagując na dynamiczne procesy cywilizacyjne (Damurski 2020, 41).

1.1.1. Przekształcenia struktury miejskiej

Wszystkie zmiany zachodzące w relacji między człowiekiem a przestrzenią miejską można ogólnie określić jako urbanizację, która w kontekście krajów rozwiniętych stanowi efekt procesów industrializacji (Rogatka 2019, 39). Parysek (1995, 227) proponuje bardziej szczegółową definicję określając urbanizację jako „proces kulturowo-cywilizacyjny mający swój wyraz w rozwoju miast, wzroście ich liczby, powiększaniu powierzchni miast, postępującej koncentracji ludności na terenie miast i w najbliższej ich strefie, upowszechnianiu się pozarolniczych źródeł utrzymania ludności, akceptacji i przyswajaniu miejskich standardów, zwyczajów”.

Urbanizacja stanowi złożony i wielowymiarowy kompleks procesów oraz zjawisk, którego przebieg i tempo mogą się różnić w zależności od kontekstu. Jej oddziaływanie dotyczy następujących aspektów:

- ekonomicznych – prowadzi do zmian w strukturze zawodowej i zatrudnienia ludności (Rogatka 2019; Szymańska i Biegańska 2011) oraz poziomu konsumpcji dóbr i usług,
- demograficznych – wpływa na wzrost liczby ludności miejskiej (Olbińska 2020; Rogatka 2019) spowodowany m.in. migracjami i zwiększonym przyrostem naturalnym w mieście (Szymańska i Biegańska 2011),
- przestrzennych – przyczynia się do powiększenia powierzchni miast i obszarów miejskich (Olbińska 2020), wytworzenia się i rozszerzenia tzw. krajobrazu miejskiego (Rogatka 2019; Szymańska i Biegańska 2011),
- społecznych – wpływa na wytworzenie nowych form społecznych i upowszechnienie się „miejskiego stylu życia”, obejmującego charakterystyczne postawy, zachowania, światopogląd i umiejętności typowe dla mieszkańców miast (Rogatka 2019; Szymańska i Biegańska 2011),

- prawnych – wymusza wprowadzenie regulacji planistycznych i własnościowych (Rogatka 2019),
- ekologicznych – wpływa na przekształcenia struktury przyrodniczej (Rogatka 2019), a tym samym przekształcenia siedlisk, zanieczyszczenie środowiska, wpływ na klimat oraz na różnorodność biologiczną (Podwysocki 2022).

Przedstawione główne aspekty urbanizacji nie występują pojedynczo, lecz oddziałują synergicznie, wzajemnie się przenikając i pozostając ze sobą w ścisłej zależności. Procesy te zachodzą równocześnie, lecz nie wszystkie z jednakową siłą (Szymańska i Biegańska 2011, 19). Kluczową cechą urbanizacji jest również jej dwustronność, polegająca na jednoczesnym występowaniu procesów koncentracji i dekoncentracji w relacji miasto-wieś. Szymańska i Bogdańska (2011, 19) wyróżniają procesy, do których impulsy wysyła miasto, procesy, do których impulsy wychodzą z obszarów wiejskich oraz takie, gdzie trudno jednoznacznie określić, czy pierwszy impuls do ich zajścia pochodził z miasta, czy z obszarów wiejskich.

procesy inicjowane przez impulsy pochodzące z miasta	procesy inicjowane przez impulsy pochodzące z obszarów wiejskich	procesy o niejednoznacznym źródle impulsu
- kontrurbanizacja, - urban sprawl, - eksurbanizacja, - peryurbanizacja; - dekoncentracja, - decentralizacja, - deruralizacja, - wycofywana urbanizacja (ang. <i>backwash urbanization</i>)	- pseudourbanizacja, - aglutynacja, - nowa wiejskość (ang. <i>new ruralism</i>), - ruralizacja	- ruralopolis, - semiurbanizacja, - rurbanizacja

Tabela 2 | Procesy urbanizacji zgrupowane według inicjatora impulsu (oprac. własne na podstawie: Szymańska i Biegańska 2011)

Kolejność występowania opisanych procesów i ich wzajemne powiązania stanowią podstawę klasyfikacji faz urbanizacji. Jednym z najbardziej znanych modeli jest teoria cyklu przestrzennego, zwana również modelem Klaassena (van den Berg i in. 1982). Teoria opisuje cykl życia miasta oparty na przemieszczaniu się ludności w relacji miasto-peryferia oraz zmieniającym się charakterze zabudowy i zagospodarowania obszaru (Rogatka 2019, 46). Wyróżnia cztery fazy:

1. urbanizację – faza charakteryzująca się szybkim wzrostem liczby ludności w centrum miasta oraz rozrostem jednostki miejskiej,
2. suburbanizację (eksurbanizację) – faza przepływu ludności ze strefy centralnej do podmiejskiej,

3. dezurbanizację – faza, w której spadek liczby ludności w centrum jest szybszy niż jej wzrost na terenach podmiejskich, co prowadzi do ogólnego spadku liczby mieszkańców w jednostce miejskiej,
4. reurbanizację – faza, w której odpływ ludności z centrum zostaje zahamowany, a stopniowy napływ mieszkańców do centrum odbywa się kosztem liczby ludności obszarów podmiejskich (Olbińska 2020, 21).

Druga i trzecia faza opisują procesy odwrotne do procesu wstępnej urbanizacji, rozumianej jako proces koncentracji ludności w miastach. Wpisują się zatem w zjawisko **kontrurbanizacji**, które odnosi się do wewnętrznych ruchów migracyjnych w dół hierarchicznej sieci osadniczej (Szymańska i Biegańska 2011, 20).

Suburbanizacja, określana również jako eksurbanizacja lub proces rozlewania się miasta (ang. *urban sprawl*), odnosi się do przemieszczenia ludności poza strefę centralną, ale w jej stosunkowo łatwym zasięgu. Różnica między suburbanizacją a eksurbanizacją dotyczy odległości od centrum – eksurbia stanowią już nie tyle przedmieścia, co osiedla podmiejskie i miasteczka położone w większej odległości od miasta (Olbińska 2020, 29). Charakterystyczne cechy krajobrazu kształtowanego przez procesy suburbanizacji obejmują (Szymańska i Biegańska 2011, 25):

- luźną formę zabudowy oraz niski poziom koncentracji obiektów,
- monofunkcyjność obszaru - dominację zabudowy mieszkaniowej przy jednoczesnym braku wyraźnego centrum,
- brak ciągłości zabudowy wynikającą z lokalizacji pomiędzy terenami rolniczymi,
- segregację funkcjonalną i homogeniczność strukturalną.

Przedmieścia cechuje znaczne ujednolicenie oraz zniżenie (ang. *placelessness*) – nie występują tam przestrzenie znaczące, wspólnie użytkowane, które budowałyby tożsamość miejsca oraz kapitał społeczny i poczucie wspólnoty (Relph 1976; Kortelainen i Albrecht 2021).

Chociaż pojęcia suburbanizacji i rozlewania się miast są często używane zamiennie, Olbińska (2020, 29) podkreśla różnicę wynikającą z charakteru struktury zabudowy. Przedmieścia powstałe w wyniku suburbanizacji tworzą zaplanowaną i uporządkowaną tkankę urbanistyczną, podczas gdy „rozlane” przedmieścia charakteryzują się chaotyczną i nieplanowaną zabudową, często szkodliwą dla środowiska przyrodniczego. Ten proces, określany również jako niekontrolowana suburbanizacja (Stawasz i Sikora-Fernandez 2016, 42), jest wyjątkowo negatywny ze względu na generowane koszty, takie jak zwiększone wydatki publiczne na infrastrukturę i usługi, wysokie koszty transportu, nieefektywne zużycie energii oraz nadmierne obciążenie budżetów gospodarstw domowych (Jopek i in. 2019). Powstają w ten sposób obszary, gdzie podmiejskie układy mieszą się z wiejskimi oraz występuje napięcie pomiędzy rozwojem zabudowy a brakiem odpowiedniej infrastruktury technicznej i społecznej z jednej strony, a dewastacją terenów przyrodniczych z drugiej (Szymańska i Biegańska 2011, 25). Jedną z poważniejszych konsekwencji tego zjawiska jest stopniowa degradacja miasta i jego

centrum (Jopek i in. 2019; Olbińska 2020; Szymańska i Biegańska 2011) w wymiarze społecznym, przestrzennym i ekonomicznym.

Kolejną fazą jest **dezurbanizacja**, charakteryzująca się postępującym rozproszeniem ludności i migracją do małych oraz średnich miast położonych poza obszarem metropolitalnym (Olbińska 2020). Prowadzi to do stopniowego wyludniania miasta, zahamowania produkcji, spadku tempa inwestycji oraz pojawienia się pierwszych oznak kryzysu (Rogatka 2019, 48). Na tym etapie następuje także deprecjacja roli i znaczenia centrum. Obserwowane może być wówczas zjawisko kurczenia się miasta (ang. *shrinking city / urban shrinkage*), które identyfikowane jest przede wszystkim na podstawie występowania negatywnych zmian w strukturze demograficznej (Kaczmarek i in. 2019; Stawasz i Sikora-Fernandez 2016). Znaczny spadek liczby ludności pociąga jednak za sobą kolejne konsekwencje: zmniejszenie wpływów do budżetu, wzrost kosztów utrzymania infrastruktury czy obniżenie efektywności usług publicznych. Identyfikowane jest również obniżenie poczucia bezpieczeństwa, co prowadzi do pustoszenia fragmentów miasta, a w końcu jego utraty spójności przestrzennej. Malejąca aktywność społeczna i gospodarcza sprzyja zamykaniu przedsiębiorstw, co tworzy błędne koło, dodatkowo nasilające emigrację mieszkańców (Damurski 2020, 21). Nagromadzenie na danym obszarze negatywnych zjawisk społecznych, przestrzennych, gospodarczych i środowiskowych przyjmuje formę samopodtrzymującej się spirali degradacji obszarów miejskich (Olbińska 2020, 32).

Fazą zwrotną, zmieniającą dynamikę i kierunek przepływu ludności z obrzeży do centrum miasta, jest **reurbanizacja**. Proces ten budzi tak duże nadzieje, że bywa określany jako „odrodzenie miast” (Olbińska 2020; Zasina 2015). Reurbanizacja zachodzi, gdy obszary centralne osiągają długoterminową stabilizację, wspieraną zarówno przez gotowość obecnych mieszkańców do pozostania, jak i napływ nowych osób (Zasina 2015, 156). W jej wyniku następuje ponowna intensyfikacja zabudowy w centrum, wraz z towarzyszącymi przekształceniami przestrzennymi i poprawą jakości zagospodarowania odnawianych terenów. Jako świadomy i planowany proces, reurbanizacja stanowi przeciwieństwo niekorzystnej suburbanizacji, a jej celem jest przyciąganie nowych inwestorów oraz rewitalizacja obszarów, które utraciły swoje pierwotne funkcje (Rogatka 2019, 49). Jest tym samym powiązana z działaniami regeneracyjnymi, służącymi ożywieniu zdegradowanych obszarów, poprawie ich atrakcyjności oraz odbudowie społecznej.

Ryzykiem związanym z reurbanizacją jest nadmierna aktywność inwestycyjna, która może prowadzić do przegęszczenia zabudowy. Proces dogęszczania powinien być realizowany w sposób uwzględniający osiągnięcie optimum w sensie Pareto²¹, co oznacza takie zwiększenie efektywności społecznej zagospodarowania przestrzeni, aby sytuacja jej obecnych

²¹ Optimum w sensie Pareto - alokacja czynników produkcji lub dóbr konsumpcyjnych, przy której jest niemożliwe zwiększenie produkcji jednego dobra (zwiększenie konsumpcji jednego konsumenta) bez zmniejszenia produkcji innego dobra (zmniejszenia konsumpcji innego konsumenta), <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/optimum-w-sensie-Pareto;3951452.html> [dostęp: 12.12.2024].

użytkowników nie ulegała pogorszeniu (Jopek i in. 2019, 66). Niezastosowanie takiego podejścia może prowadzić do niedoborów infrastrukturalnych oraz ograniczonej dostępności przestrzeni publicznych, w tym terenów zielonych. Dlatego reurbanizacja powinna przebiegać w sposób zrównoważony, minimalizując negatywny wpływ na jakość życia mieszkańców.

Kolejne fazy urbanizacji w modelu Klaassena występują sekwencyjnie – jedna po drugiej, jednak w rzeczywistości nawet przeciwstawne procesy mogą zachodzić równocześnie, co wynika z wielokierunkowości trendów osadniczych (Damurski 2020, 19). Na przykład odpływ ludności na przedmieścia może współistnieć ze zjawiskami reurbanizacji, co ma aktualnie miejsce w Polsce. Mimo nadal obserwowanego procesu rozlewania się miast, centra miejskie podlegają działaniom regeneracyjnym, które mają na celu poprawę ich funkcjonalności i atrakcyjności (Rogatka 2019, 51).

1.1.2. Koncepcje rozwoju lokalnego i ich powiązania z rewitalizacją

Procesy rozwojowe i regeneracyjne miast są programowane w celu realizacji ogólnie określonych celów, które wpisują się w najnowsze trendy urbanistyczne. Dominujące paradygmaty opierają się na założeniach **zrównoważonego rozwoju**, który został zaadaptowany również w kontekście miast. Zrównoważony rozwój, według Chmielewskiego (2001, 276), polega na zarządzaniu zasobami środowiska oraz wdrażaniu technologii i rozwiązań instytucjonalnych w sposób umożliwiający zaspokojenie potrzeb współczesnych społeczeństw bez uszczerbku dla przyszłych pokoleń. Kluczowe jest harmonijne połączenie rozwoju gospodarczego i społecznego z ochroną środowiska naturalnego, przy czym troska o środowisko nie powinna być postrzegana jako bariera rozwojowa. Na podstawie przeprowadzonych badań literaturowych autorka zidentyfikowała trzy współczesne koncepcje rozwoju miasta, które wpisują się w paradygmat zrównoważonego rozwoju i są istotne z perspektywy prowadzonych badań: **miasto zwarte**, **miasto przyjazne** oraz **miasto prężne**.

W kontekście przestrzennym zrównoważony rozwój obejmuje przede wszystkim poszanowanie ograniczonych zasobów (Baranowski 1998, 45), co oznacza priorytetowe wykorzystywanie i przekształcanie terenów już zurbanizowanych. Kluczowe znaczenie ma uznanie działań reurbanizacyjnych za priorytet oraz skoncentrowanie się na restrukturyzacji, adaptacji, stabilizacji i zagęszczaniu zabudowy miejskiej, zamiast rozwijania zabudowy na nowych terenach (Bazuń i Kwiatkowski 2017; Billert 2012). Takie podejście jest zgodne z koncepcją **miasta zwartego** (ang. *compact city*), która zakłada ekstensywny rozwój przestrzenny i charakteryzuje się wysokim wskaźnikiem zamieszkania oraz zróżnicowanym użytkowaniem przestrzeni (Jopek i in. 2019, 76). Rozwój miast o zwartej strukturze ma na celu zmniejszenie presji na środowisko naturalne oraz podniesienie jakości życia (Olbińska 2020).

Miasto zwarte jest ściśle powiązane z ideami **Nowego Urbanizmu** (lub Nowej Urbanistyki) – ruchu urbanistycznego, którego założenia pozostają w ścisłej korelacji z zasadami

zrównoważonego rozwoju i współdzielą wiele wspólnych postulatów. Koncepcja ta promuje tradycyjny model urbanistyczny, w którym podstawową jednostką miejską jest sąsiedztwo zorganizowane wokół lokalnego centrum (Cysek-Pawlak 2022, 38). Sąsiedztwo jest rozumiane zarówno w sensie fizycznym, jako osiedle, jak i społecznym - jako wspólnota, która powinna posiadać prawo do reorganizacji swojego najbliższego otoczenia (Domińczak 2020, 53). W zwartej strukturze kluczową rolę odgrywają przestrzenie publiczne, wysoka różnorodność funkcjonalna oraz zrównoważone systemy transportowe. Preferuje się ograniczanie komunikacji samochodowej na rzecz promocji transportu pieszego. Jedną z kardynalnych zasad Nowego Urbanizmu jest szacunek dla tradycji, przejawiający się w odkrywaniu autentycznych wartości otoczenia, ochronie dziedzictwa kulturowego oraz poszanowaniu przyrody (Domińczak 2020, 54). Idea zakłada silny wpływ fizycznej formy miasta na społeczne zachowania (Rogatka 2019, 41): zmiana warunków miejskich na bardziej dostosowane do skali człowieka, z uwzględnieniem wysokiej jakości architektonicznej i urbanistycznej, a także zapewnieniem społecznej i funkcjonalnej różnorodności, ma wpłynąć na zmianę stylu życia mieszkańców (Cysek-Pawlak 2022, 38–39). „Nowym urbanistom” często zarzuca się jednak kreowanie przestrzeni, które odzwierciedlają zniekształconą historię i tradycję miejsca, głównie poprzez narzucenie jednorodności stylistycznej wynikającej z niechęci do nowoczesnych form architektonicznych. Dodatkowo, obawy budzi również idea „projektowania” społeczności o określonych cechach i wartościach (Lorens i Mironowicz 2013, 189). Mimo wszystko wiele postulatów Nowego Urbanizmu wpisuje się pozytywnie w kierunki rozwojowe, a ich głównym celem jest podniesienie jakości życia poprzez tworzenie przestrzeni miejskich sprzyjających integracji społecznej i codziennej aktywności.

W pierwszej z przedstawionych koncepcji kluczową rolę odgrywa aspekt przestrzenny. Natomiast **miasto przyjazne**, określane również mianem miasta dla ludzi (Gehl 2017) lub miasta szczęśliwego (Montgomery 2015), koncentruje się przede wszystkim na tworzeniu przyjaznego środowiska życia dla mieszkańców. W tych ujęciach miasto dba zarówno o swoją podmiotowość, jak i wspólnotowy charakter – ma być przestrzenią wspólną, uwspólniającą oraz wspierającą samorozwój mieszkańców (Kudłacz 2021, 23). Nadrzędną wartością w tej koncepcji jest spójność społeczna (ang. *social cohesion*), definiowana jako zdolność społeczeństwa do zapewnienia dobrobytu wszystkim jego członkom, minimalizowania nierówności oraz unikania polaryzacji (Przywojska 2016, 63). W celu jej osiągnięcia wprowadzane są działania mające na celu równomierne rozłożenie korzyści wynikających z procesów urbanizacyjnych (Kinal 2017, 72). Inkluzywne wspólnoty opierają się na wspólnych normach, wartościach, wzajemnym zaufaniu oraz współpracy. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, aktywizacja społeczności lokalnych oraz integracja mieszkańców są kluczowymi aspektami procesów zrównoważonego rozwoju oraz rewitalizacji (Billert 2012; Przywojska 2016).

Tworzenie więzi społecznych oraz poczucia przynależności jest wspierane przez odpowiednio zaprojektowaną przestrzeń miejską. Według Gehla (2017) kluczowymi elementami w tym procesie są ochrona, komfort i przyjemność. Szczególną rolę przypisuje on bezpieczeństwu, które wzrasta, gdy w przestrzeni miejskiej przebywa więcej osób (Gehl 2017, 99).

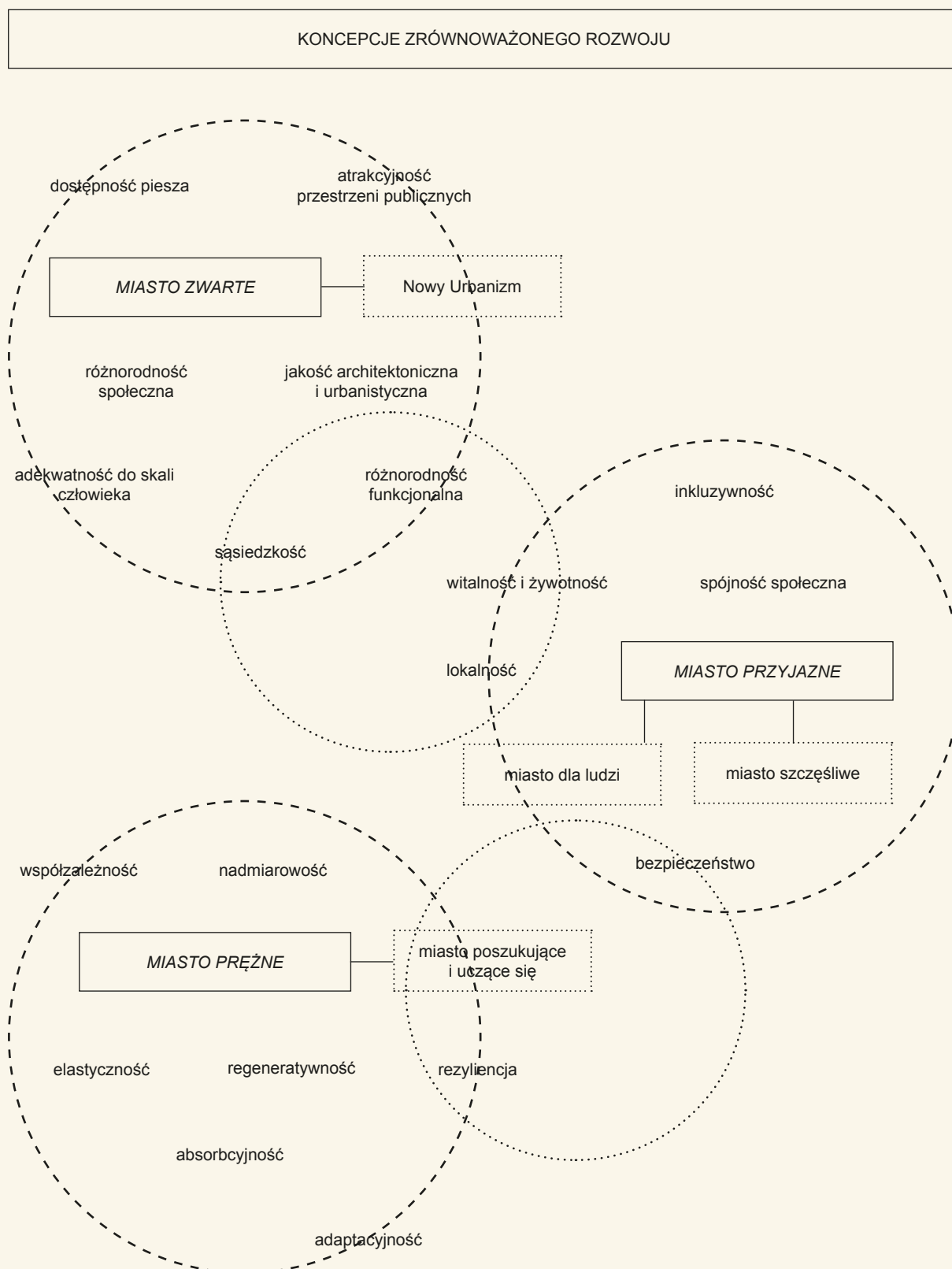
Bezpieczeństwo to jest zatem powiązane z żywotnością i witalnością miasta, rozumianymi jako zwiększona aktywność w przestrzeni publicznej, a także jako zapewnienie atrakcyjnych warunków do zamieszkania, takich jak dostępność, różnorodna oferta usług oraz budowanie więzi społecznych (Damurski 2020, 76). Pazder (2018, 22) podkreśla, że witalność i żywotność pełnią szczególnie istotną funkcję, ponieważ stanowią fundament wzmacniania charakteru i tożsamości miejsca, co w znacznym stopniu wpływa na kształtowanie indywidualności miasta jako jednostki urbanistycznej.

W ten sposób kształtuje się lokalność, która manifestuje się poprzez budowanie podmiotowości, świadomości, odrębności oraz specyficznych uwarunkowań i procesów charakterystycznych dla danego miejsca (Rogałka 2019, 14). Lokalność tworzy więź będącą kluczowym elementem tożsamości mieszkańców (Szymczukiewicz-Chałupka i in. 2017). Jej socjologiczny wymiar opiera się na stabilnej przestrzeni, w której funkcjonuje wspólnota oparta na bezpośrednich i spontanicznych relacjach, co stanowi przeciwieństwo zbiorowości sztucznie ukształtowanej i wysoce sformalizowanej (Damurski 2020, 60). Lokalność prowadzi do powstania przywiązania do miejsca. Osoby silnie związane z miejscem zamieszkania zwykle przebywają w nim przez dłuższy czas, utrzymują bliskie relacje z sąsiadami, darzą innych zaufaniem, aktywnie uczestniczą w życiu lokalnej społeczności oraz interesują się historią swojego otoczenia i rodziny. Stabilność przestrzeni pozwala nie tylko zaspokajać podstawowe potrzeby biologiczne, ale także sprzyjać poczuciu bezpieczeństwa, wyższemu poziomowi zadowolenia z życia oraz samoakceptacji (Lewicka 2012).

Trzecia koncepcja rozwoju – **miasto prężne** - odnosi się do odporności miejskiej oraz zdolności adaptacyjnych i regeneratywnych jednostek osadniczych. Początkowo pojęcie rezyliencji definiowano jako zdolność miast do przygotowania się i właściwego reagowania na zagrożenia i kryzysy, takie jak zmiany klimatyczne czy klęski żywiołowe, oraz podejmowania działań minimalizujących szkody i skutecznie rozwiązujących problemy (Kaczmarek i in. 2019, 17). Obecnie rezyliencja obejmuje również elastyczność w planowaniu, organizacji przestrzeni i zarządzaniu miastem oraz elastyczną społeczność i lokalną gospodarkę, które wykazują zdolność adaptacji do zmieniających się warunków (Przywojska 2016, 23). Kluczową rolę w kształtowaniu prężności miasta odgrywają kapitał społeczny oraz innowacje społeczne reinterpretujące zastane schematy.

Przywojska (2016, 26) wskazuje na następujące atrybuty prężności struktur miejskich:

- nadmiarowość (ang. *redundancy*) – zdolność zapewniania dodatkowych elementów systemu na wypadek zaniku lub awarii,
- różnorodność (ang. *diversity*) – wyraźnie heterogeniczny charakter struktury miasta,
- efektywność (ang. *efficiency*) – pozytywna relacja pomiędzy wynikami a nakładami w całym systemie i/lub zdolność unikania strat,
- adaptacyjność (ang. *adaptability*) – zdolność do zmiany i/lub dopasowania się do zmieniających się warunków otoczenia, elastyczność,
- współpracę (ang. *collaboration*) – zdolność kreowania powiązań,

Ryc. 6 | Schemat głównych atrybutów i powiązań pomiędzy wybranymi koncepcjami rozwoju lokalnego (opracowanie własne)

- współzależność (ang. *interdependence*) – zdolność wytwarzania wzajemnych relacji pomiędzy niezależnymi elementami systemu, które przynoszą wzajemne korzyści.

Kinal (2017, 72) podkreśla również znaczenie absorbcyjności, czyli zdolności miasta do przyjęcia znacznej liczby migrantów i zapewnieniu im odpowiednich warunków życia.

Miasto prężne to model wyjątkowo zrównoważony, który zakłada zmienność struktury społeczno-przestrzennej miasta i dostosowuje działania do zmieniających się potrzeb. Takie podejście zapewnia ich wydłużoną trwałość i zdolność szybkiej reakcji na nowe wyzwania. Dzięki wprowadzaniu elastycznych rozwiązań przestrzennych miasto prężne redefiniuje obowiązujące paradygmaty urbanistyczne, jednocześnie rozwijając zestaw dostępnych narzędzi. Jego cechy charakterystyczne, takie jak różnorodność, otwartość i dynamika, wpisują się w model miasta poszukującego i uczącego się (Pazder 2018, 37).

Wszystkie z omówionych koncepcji wpisują się w założenia rozwoju zrównoważonego. Obejmują różne, ale przenikające się aspekty, które mogą i powinny być wdrażane równolegle. Przedstawione rozpoznanie najważniejszych atrybutów poszczególnych koncepcji rozwojowych, może okazać się pomocne również w działaniach regeneracyjnych, w tym rewitalizacji, i ich programowaniu.

Rewitalizacja stanowi odpowiedź na złożony kryzys miejski, wynikający z przeobrażeń struktury miejskiej, takich jak suburbanizacja i dezurbanizacja oraz zachodzących przemian społeczno-gospodarczych. Jej istotą jest reagowanie na rzeczywiste, lokalne problemy, deficyty i potrzeby społeczne przy jednoczesnym efektywnym wykorzystaniu lokalnych zasobów i potencjałów. Chociaż przejawia się również w działaniach przestrzennych, priorytetowe znaczenie mają cele społeczne, którym podporządkowane są interwencje w sferze architektonicznej, technicznej, środowiskowej i gospodarczej (Przywojska 2016). Próby przezwyciężenia negatywnych procesów w przestrzeni miejskiej powinny obejmować nie tylko dążenie do odwrócenia i zapobiegania degradacji, ale także wykorzystywać tę okazję do kształtowania przyszłych kierunków rozwoju, podejmowania nowych wyzwań, redukcji zagrożeń oraz korzystania z pojawiających się możliwości (Olbińska 2020).

Rewitalizacja cechuje się kontekstowością i wielowymiarowością (Kaczmarek i in. 2019, 57), co sprawia, że w literaturze występuje wiele terminów określających to zjawisko. Do najczęściej używanych należą: **odnowa** (ang. *renewal*)²² (Ziobrowski 2000), **regeneracja**, **restrukturyzacja**, mająca konotacje gospodarcze, **rewaloryzacja** polegająca na przywracaniu dawnych walorów użytkowych oraz **rehabilitacja** obejmująca działania naprawcze w strukturze społeczno-przestrzennej (Rogatka 2019, 57-59). Coraz większą popularność zyskuje również pojęcie **recyklingu przestrzeni**, odnoszące się do orientacji proekologicznej.

²² Korzystając z angielskiego odpowiednika miejskiej odnowy - *urban renewal* - należy mieć na uwadze kontekst wprowadzenia i wykorzystywania tego terminu w USA w latach 1949-1974. Proces odnowy zakładał bowiem wyburzanie slumsów, masowe przesiedlenia do gorszych warunków, pogłębianie dyskryminacji rasowej oraz problemów mieszkaniowych (Olbińska 2020).

W Polsce początki rewitalizacji sięgają przełomu XX i XXI wieku, kiedy wprowadzano pierwsze miejskie inicjatywy skierowane na przekształcenie zdegradowanych obszarów. Pod koniec lat 90. XX wieku zaczęto podejmować próby systematycznego uregulowania działań rewitalizacyjnych, czerpiąc inspirację z doświadczeń krajów zachodnich. Kluczowym momentem w rozwoju tych działań było przystąpienie Polski do Unii Europejskiej. Zintensyfikowano wówczas opracowywanie i wdrażanie programów rewitalizacyjnych w celu ubiegania się o fundusze na realizację projektów inwestycyjnych, głównie związanych z modernizacją przestrzeni (Olbińska 2020, 168-170). Przełomem legislacyjnym była uchwalona w 2015 roku ustawa o rewitalizacji²³, która usystematyzowała przebieg procesu oraz wprowadziła jego definicję:

„Rewitalizacja stanowi proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie gminnego programu rewitalizacji²⁴”.

Ustawowa definicja rewitalizacji wyróżnia jej kluczowe wymiary: **społeczny**, **przestrzenny** i **gospodarczy**, które można uzupełnić o aspekty **kulturowe** (Przywojska 2016; Rogatka 2019; Ziobrowski 2010) oraz **techniczne** i **przyrodnicze** (Przywojska 2016; Ziobrowski 2010). Wyodrębnione wymiary dotyczą zakresów problematycznych, obszarów interwencji oraz podstawowych celów rewitalizacji.

Lokalne społeczności odgrywają kluczową rolę w procesie rewitalizacji – mogą inicjować oddolne działania, planować je, wdrażać oraz monitorować ich przebieg, jednocześnie będąc odbiorcami tych zmian (Palicki 2015; Rogatka 2019). Podstawowym dążeniem **społecznym** jest wzrost jakości życia mieszkańców poprzez niwelowanie wykluczenia i marginalizacji społecznej, przeciwdziałanie bezrobociu oraz wyrównywanie szans (Przywojska 2016, 79). Realizowane są także działania edukacyjne i rozbudowa systemu usług publicznych, co sprzyja większej aktywności mieszkańców oraz wzmacnia poczucie bezpieczeństwa (Olbińska 2020; Pazder 2008). Istotnym zadaniem w procesie rewitalizacji jest odbudowa więzi społecznych, a w kontekście wzmożonych migracji wewnętrznych oraz przepływów ludności – integracja lokalnej społeczności z nowymi mieszkańcami (Rogatka 2019, 64).

Wymiar **przestrzenny** rewitalizacji (Jarczewski 2009), rozpatrywany zarówno w skali urbanistycznej, jak i architektonicznej, dotyczy zatrzymania procesu degradacji tkanki oraz jej poprawy jakościowej. Celem jest zmiana wizerunku obszarów zdegradowanych (Olbińska 2020, 178) poprzez wytworzenie ładu przestrzennego (Olbińska 2020; Rogatka 2019; Zuziak 2008) oraz wprowadzenie nowych atrakcyjnych przestrzeni publicznych (Przywojska 2016, 15). Przekształcenia powinny być przeprowadzone w taki sposób, aby przestrzeń

²³ Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, Dz.U. 2015 poz. 1777.

²⁴ Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, Dz.U. 2015 poz. 1777, art. 2.

była odpowiednio dostosowana do pełnienia nowych funkcji oraz odpowiadała potrzebom mieszkańców. Wielu badaczy podkreśla również konieczność reintegracji rewitalizowanych obszarów z resztą miasta (Olbińska 2020; Parysek 2016; Rogatka 2019), co stanowi istotny element w procesie kształtowania spójnej i funkcjonalnej struktury miasta.

Gospodarczy wymiar rewitalizacji (Bryx 2009, Palicki 2020) koncentruje się na poprawie poziomu życia mieszkańców poprzez redukcję bezrobocia i wzrost ich dochodów (Olbińska 2020, 178). Istotne jest wytworzenie korzystnych warunków dla rozwoju działalności gospodarczej (Pazder 2008; Przywojska 2016) oraz realizację działań przyciągających nowe inwestycje, co przyczynia się do wzrostu aktywności przedsiębiorstw na rewitalizowanym obszarze (Olbińska 2020, 80). Aktywizacja sektora biznesowego nie tylko podnosi wpływy podatkowe gminy, ale także prowadzi do wzrostu wartości i cen nieruchomości. Zjawisko to może jednak sprzyjać negatywnym procesom gentryfikacji (Jadach-Sepiolo 2009; Sagan 2017; Rogatka 2019).

Pozostałe wymiary rewitalizacji dotyczą zachowania dziedzictwa kulturowego (Olbińska 2020) poprzez ochronę obiektów i założeń historycznych oraz adaptację ich do nowych funkcji (Przywojska 2016, 15). Wymiar kulturowy przejawia się również w zwiększeniu identyfikacji mieszkańców z rewitalizowanym obszarem. W kontekście technicznym wskazywane są aspekty modernizacyjne obiektów i infrastruktury (Przywojska 2016; Ziobrowski 2010), natomiast aspekty przyrodnicze obejmują zarówno ochronę, jak i rozwój systemu zieleni miejskiej, co podkreśla znaczenie środowiska naturalnego w procesie rewitalizacji.

Modelowe podejście do programowania procesu rewitalizacji opiera się na nurcie **planowania strategicznego** oraz **aktywnego zarządzania rozwojem** (Busłowska 2011; Olbińska 2020). W ramach metodologii planowania strategicznego konieczne jest udzielenie odpowiedzi na trzy kluczowe pytania: *Gdzie jesteśmy? Gdzie chcemy się znaleźć? Jak zamierzamy to osiągnąć?*. Odpowiedzi na te pytania powinien dostarczyć program rewitalizacji, zdefiniowany w ustawie o rewitalizacji. Program ten pełni trzy podstawowe funkcje: **diagnostyczną**, polegającą na identyfikacji uwarunkowań, **koncepcyjną**, obejmującą ustalanie celów, kierunków oraz instrumentów polityki rewitalizacyjnej, a także **koordynacyjną**, służącą wskazaniu narzędzi realizacji wyznaczonych celów (Olbińska 2020, 171).

Algorytm planowania w procesie rewitalizacji stanowi ciąg działań o charakterze przyczynowo-skutkowym, prowadzącym do wypracowania adekwatnej i kompleksowej strategii. Proces ten jest w dużej mierze ustrukturyzowany zgodnie z zapisami ustawy o rewitalizacji, przy jednoczesnym uwzględnieniu możliwości dostosowania działań do specyfiki analizowanego kontekstu. Powinien charakteryzować się otwartością i elastycznością działań w średnich i dłuższych horyzontach czasowych oraz zakładać praktyczne rozwiązania na różnych poziomach szczegółowości we wszystkich etapach i stadiach procesu (Rydzik 2009, 169). Planowanie strategiczne składa się z dwóch podstawowych etapów: **etapu przygotowawczego do sporządzenia programu rewitalizacji**, oraz **etapu realizacji zadań w ramach**

programu rewitalizacji. Na etapie przygotowawczym przeprowadzana jest szczegółowa i wieloaspektowa diagnoza, określana mianem **audytu miejskiego** (Olbińska 2020, 172). Obejmuje ona badanie przestrzennego rozmieszczenia zjawisk kryzysowych w skali całego miasta. Wyniki tej analizy stanowią podstawę do **delimitacji obszaru zdegradowanego**, a następnie **wyznaczenia obszaru rewitalizacji**.

Obszar zdegradowany²⁵, zgodnie z ustawą o rewitalizacji, charakteryzuje się koncentracją negatywnych zjawisk społecznych, takich jak bezrobocie, ubóstwo, przestępczość, niski poziom edukacji czy kapitału społecznego, niewystarczające uczestnictwo w życiu publicznym i kulturalnym, przy jednoczesnym występowaniu co najmniej jednego z czterech kryzysowych zjawisk innych niż społeczne: gospodarczych, środowiskowych, przestrzenno-funkcjonalnych lub technicznych. W ramach obszaru zdegradowanego wyznaczany jest obszar, w którym występuje szczególna koncentracja tych negatywnych zjawisk – obszar rewitalizacji²⁶. Przed przystąpieniem do formułowania programu rewitalizacji należy przeprowadzić **pogłębioną diagnozę zdelimitowanego obszaru**. Różni się ona od audytu szczegółowością – ma na celu w sposób pogłębiony przedstawiać kryzys oraz sformułować hipotezy dotyczące mechanizmów jego powstawania, co pozwoli na trafny dobór działań rewitalizacyjnych. Pogłębiona diagnoza funkcjonuje także jako ewaluacja *ex ante*, oceniająca stan obszaru przed rewitalizacją, która stanowi podstawę do pomiaru postępów procesu rewitalizacyjnego (Olbińska 2020, 174).

Na podstawie etapu przygotowawczego opracowywany jest **gminny program rewitalizacji**²⁷, który stanowi spisana strategię wychodzenia z kryzysu, skierowaną do wytypowanych na podstawie szczegółowych analiz zdegradowanych obszarów miejskich (Olbińska 2020). Zawartość programu jest regulowana w ustawie o rewitalizacji i zawiera **szczegółową diagnozę, opis powiązań gminnego programu rewitalizacji z dokumentami strategicznymi gminy, opis wizji stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji, cele rewitalizacji oraz odpowiadające im kierunki działań, opis przedsięwzięć rewitalizacyjnych, szacunkowe ramy finansowe, opis struktury zarządzania realizacją programu rewitalizacji oraz system monitorowania i oceny programu rewitalizacji**. Struktura programu rewitalizacji działa w sposób całościowy i kompleksowy, obejmując etap diagnozy i programowania, następnie etap wdrożenia oraz etap końcowy – ewaluacji efektów.

²⁵ Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, Dz.U. 2015 poz. 1777, art. 9.

²⁶ Obszar rewitalizacji nie może być większy niż 20% powierzchni gminy oraz zamieszkały przez więcej niż 30% liczby mieszkańców gminy. Obszar rewitalizacji może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic - Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, Dz.U. 2015 poz. 1777, art. 10.

²⁷ Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, Dz.U. 2015 poz. 1777, art. 15.

ETAP PRZYGOTOWAWCZY	ETAP PLANOWANIA STRATEGICZNEGO (PROGRAM REWITALIZACJI)
1. audyt miejski, 2. delimitacja obszaru zdegradowanego, 3. wyznaczenie obszaru rewitalizacji, 4. pogłębiona diagnoza obszaru rewitalizacji	1. szczegółowa diagnoza obszaru rewitalizacji, 2. opis powiązań gminnego programu rewitalizacji z dokumentami strategicznymi gminy, 3. opis wizji stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji, 4. cele rewitalizacji oraz odpowiadające im kierunki działań, 5. opis przedsięwzięć rewitalizacyjnych, 6. mechanizmy integrowania działań oraz przedsięwzięć rewitalizacyjnych, 7. szacunkowe ramy finansowe programu rewitalizacji, 8. opis struktury zarządzania realizacją programu rewitalizacji, 9. system monitorowania i oceny programu rewitalizacji, 10. określenie niezbędnych zmian w odpowiednich aktach prawa lokalnego, 11. wskazanie, czy na obszarze rewitalizacji ma zostać ustanowiona Specjalna Strefa Rewitalizacji, 12. wskazanie sposobu realizacji gminnego programu rewitalizacji w zakresie planowania i zagospodarowania przestrzennego

Tabela 3 | Etapy planowania w procesie rewitalizacji (opracowanie własne na podstawie: Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, Dz.U. 2015 poz. 1777; Olbińska 2020)

Modelowym podejściem do rewitalizacji, które koncentruje się na uzyskiwaniu długotrwałych korzyści wspólnotowych oraz opiera się na wieloaspektowym i zintegrowanym modelu strategicznym, jest koncepcja opracowana przez Petera Robertsa (Roberts i Sykes 2000; Olbińska 2020, 76-78). Autor ten przedstawił zestaw wytycznych dotyczących zarówno sposobu realizacji procesu rewitalizacji, jak i jego zakładanych celów. W kontekście prowadzonych badań szczególne znaczenie mają zalecenia, które można zastosować w odniesieniu do wakujących obszarów. Według Robertsa (2000, 18-20) skuteczne strategie i programy wdrożeniowe powinny być zgodne z zasadami zrównoważonego rozwoju, co pozwala na osiągnięcie trwałych korzyści zarówno dla środowiska, jak i dla społeczności lokalnych. Kluczowe jest maksymalne **wykorzystanie dostępnych zasobów** – naturalnych, gospodarczych, ludzkich oraz przestrzennych – w tym poprzez adaptację istniejących terenów i zabudowy. Proces

wdrażania musi charakteryzować się **elastycznością**, umożliwiającą dostosowanie do zmieniających się warunków i potrzeb. Jednocześnie należy uwzględniać zróżnicowane tempo realizacji poszczególnych elementów strategii, a w razie konieczności odpowiednio **przekierowywać lub dostarczać dodatkowe zasoby**, aby zachować równowagę i zapewnić realizację wszystkich celów strategicznych.

Proces rewitalizacji miast może napotykać różnorodne bariery, które utrudniają skuteczne wdrażanie zaprogramowanych działań. Jedną z nich jest **bariera światopoglądowa**, związana z koniecznością zmiany świadomości społecznej, szczególnie w kontekście akceptacji wykorzystania zabudowy substandardowej lub zdekapitalizowanej. Kolejną przeszkodą jest **bariera kapitałowo-formalna**, wynikająca z ograniczonych zasobów finansowych samorządów, które często polegają na funduszach strukturalnych do wspierania rewitalizacji. Istotnym wyzwaniem jest także **konflikt interesów**, który pojawia się na linii lokatorzy-właścicieli nieruchomości, sąsiedztwo oraz samorząd, gdzie różne strony mają odmienne cele i oczekiwania w kwestii rewitalizacji (Rogatka 2019, 60).

1.1.3. Partycypacja i oddolne metody społecznego zaangażowania w procesy regeneracyjne

Ustawowo określone wymogi dotyczące rewitalizacji dotyczą również partycypacji społecznej²⁸, stanowiącej integralny element procesu. Została określona jako przygotowanie, prowadzenie i ocena rewitalizacji w sposób zapewniający aktywny udział zróżnicowanych aktorów. Jej głównym celem jest rozpoznanie potrzeb i oczekiwań interesariuszy oraz dążenie do zgodności planowanych działań z tymi potrzebami i oczekiwaniami. Obejmuje działania edukacyjne i informacyjne, a także wspiera rozwój dialogu między stronami. Celem partycypacji społecznej jest zwiększenie zaangażowania interesariuszy w przygotowanie i realizację gminnego programu rewitalizacji.

Wskazane w ustawie metody partycypacji obejmują konsultacje społeczne oraz uczestnictwo w pracach Komitetu Rewitalizacji. Obowiązkową formą konsultacji jest zbieranie uwag w postaci papierowej lub elektronicznej, ponadto wymagane jest przeprowadzenie co najmniej dwóch z następujących działań: spotkań, debat, warsztatów, spacerów studyjnych, ankiet, wywiadów, wykorzystania grup przedstawicielskich lub zbierania uwag ustnych. Ustawa zatem w sposób szczegółowy i precyzyjny określa działania zapewniające społeczną partycypację w procesie rewitalizacji. Udział obywateli w procesach decyzyjnych jest zatem niekwestionowany. Problemem jest jednak skuteczność wdrażania i stosowania proponowanych metod, by realnie włączyć mieszkańców w procesy decyzyjne.

²⁸ Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, Dz.U. 2015 poz. 1777, art. 5.

Zakres i formy uczestnictwa mieszkańców w życiu publicznym zostały opracowane przez Arnstein (1969) w formie tzw. **drabiny partycypacji** (Kotus, Sowada, i Rzeszewski 2019; Sagan 2017). Badaczka wyróżnia osiem poziomów zaangażowania, zgrupowanych w trzy zakresy:

1. **brak zaangażowania**: manipulacja, terapia,
2. **działania pozorne**: informowanie, konsultacja, zjednywanie,
3. **uspołecznienie władzy**: partnerstwo, delegowanie władzy, kontrola obywatelska.

Inną propozycją klasyfikacji jest pięć etapów-komponentów wyróżnionych przez Przywojską (2016, 104), które mieszczą się we wcześniej wskazanych zakresach zaangażowania drabiny partycypacji. Kluczowym aspektem opracowania Przywojskiej jest uwzględnienie rodzaju komunikacji oraz przedstawienie przykładowych narzędzi, które mogą być zastosowane w praktyce. W niniejszym opracowaniu oba podejścia zostały zestawione, co pozwala na uzyskanie szerszego obrazu potencjalnych form uczestnictwa obywatelskiego w procesach decyzyjnych.

Najniższe szczeble drabiny Arnstein reprezentują brak zaangażowania, który obejmuje **manipulację** oraz **terapię**. Na obu etapach obywatele są pozbawieni rzeczywistego wpływu na podejmowane decyzje, a władza dąży do przekonania ich do swoich planów. W ramach tych działań realizowany jest obowiązek informacyjny poprzez zapewnienie dostępu do informacji publicznych oraz ogłaszanie wprowadzanych aktów prawnych (Przywojska 2016). W przypadku sprzeciwu ze strony mieszkańców, może dojść do podważenia jego zasadności, na podstawie rzekomego braku kompetencji strony społecznej i odpowiedniej wiedzy na temat omawianych kwestii (Kotus, Sowada, i Rzeszewski 2019, 35). Komunikacja na tym etapie jest asymetryczna, jednostronna i o charakterze formalno-prawnym (Przywojska 2016).

Szczeble działań pozornych w drabinie partycypacji obejmują informowanie, konsultacje i zjednywanie (ugłaskiwanie). Dochodzi wówczas do komunikacji pomiędzy władzą a obywatelami. W ramach etapu **informowania** władza przekazuje informacje dotyczące podejmowanych decyzji, wykorzystując szereg nośników wykraczających poza wymagania ustawowe, takich jak katalogi, tablice i gabloty informacyjne, strony internetowe czy gazety lokalne itp. (Przywojska 2016). Samorząd udowadnia tym samym rzeczywistą chęć dotarcia do mieszkańców, choć to nadal komunikacja asymetryczna i jednostronna. Przywojska (2016) wprowadza na tym etapie dodatkowy komponent, który nie występuje w drabinie partycypacji Arnstein - **pozyskiwanie opinii mieszkańców**, reprezentujące komunikację asymetryczną, dwustronną. Po szeroko zakrojonej akcji informacyjnej mieszkańcy mają szansę na wypowiedź poprzez skrzynki na wnioski, bezpośredni kontakt z urzędnikami lub w ramach badań społecznych.

Natomiast tradycyjne **konsultacje społeczne** stanowią rozwiązanie systemowe, regulowane i obejmujące konkretne zasady opracowania, realizacji oraz ewaluacji. Jednak nawet

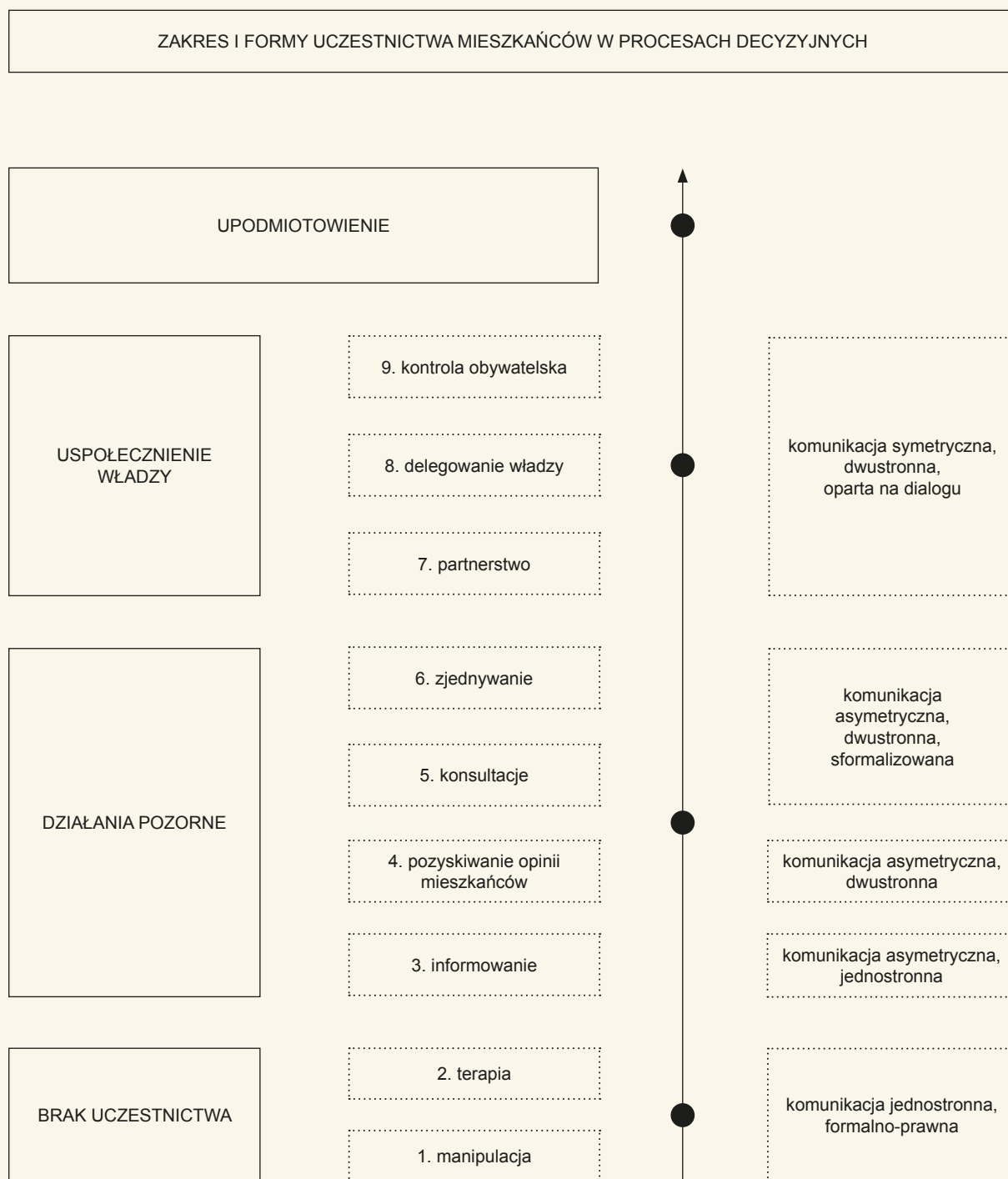
umożliwiając mieszkańcom wyrażenie swoich opinii, ich uwagi najczęściej nie mają żadnego wpływu na końcowe decyzje (Kaczmarek i in. 2019; Kotus, Sowada, i Rzeszewski 2019). Stanowią wyraz komunikacji asymetrycznej, dwustronnej i sformalizowanej (Przywojska 2016, 104). Innym działaniem pozornym w ramach drabiny partycypacji jest **zjednywanie obywateli** poprzez włączenie przedstawicieli marginalizowanych grup do organów decyzyjnych. Tego rodzaju działania często służą jednak legitymizacji decyzji podejmowanych przez większość, która skutecznie przegłosowuje swoje propozycje (Kotus, Sowada, i Rzeszewski 2019).

Dopiero etap uspołecznienia władzy zwiększa zakres i urealnia uczestnictwo obywateli w procesie decyzyjnym. Na poziomie **partnerstwa** mieszkańcy uzyskują równorzędny status w negocjacjach z przedstawicielami władzy, co prowadzi także do podziału odpowiedzialności za konsekwencje podjętych decyzji (Kotus, Sowada, i Rzeszewski 2019, 36). Formowane są wówczas zarówno sformalizowane, jak i nieformalne zespoły wielosektorowe, które dysponują kompetencjami decyzyjnymi, a komunikacja między stronami staje się symetryczna i dwustronna, oparta na dialogu (Przywojska 2016). Z kolei **delegowanie władzy** oraz **kontrola obywatelska** umożliwiają częściowe lub pełne przejęcie kontroli i możliwości decyzyjnych przez społeczność.

Drabina partycypacji Arnstein, kilkadziesiąt lat po swojej publikacji, została rozbudowana o koncepcję **upodmiotowienia** / nadania mocy sprawczej mieszkańcom (ang. *empowerment*) (Choguill 1996; Davidson 1998; Kotus i in. 2019). Pojęcie to występuje m.in. w modelu opracowanym przez The International Association for Public Participation²⁹, gdzie określone jest jako umożliwienie społeczeństwu podejmowania ostatecznych decyzji. Upodmiotowienie oznacza działania dobrowolne i proaktywne, podejmowane na rzecz poprawy sytuacji zarówno indywidualnej, jak i całej wspólnoty (Jaskulska 2017, 185). W ten sposób realizowana jest partycypacja rozumiana jako samoodpowiedzialność i samodecydowanie, stanowiąca najbardziej zaawansowaną formę uczestnictwa mieszkańców w życiu publicznym.

Zarówno brak uczestnictwa jak i działania pozorne jako formy uczestnictwa obywateli w procesach decyzyjnych są poddawane krytyce. Tradycyjne formy partycypacji, takie jak konsultacje społeczne, panele obywatelskie czy budżety partycypacyjne, mają na celu zaangażowanie mieszkańców, ale odbywa się to wyłącznie na zasadach określonych przez samorządy. Jak zauważa Miessen (2016), narzucenie z góry jednoznacznych sposobów i form partycypacyjnego zaangażowania utrudnia lub nawet wyklucza spontaniczne, oddolnie inicjowane współtworzenie demokratycznej władzy. W ramach silnie neoliberalnej polityki miejskiej procesy partycypacyjne mogą być wręcz instrumentalizowane, służąc legitymizacji decyzji sektora publicznego zorientowanych na realizację interesów rynkowych (Sagan 2017, 173).

²⁹ The International Association for Public Participation, <https://www.iap2.org/page/pillars> [dostęp: 16.12.2024].

Ryc. 7 | Schemat dotyczący zakresu i form uczestnictwa mieszkańców w procesach decyzyjnych (opracowanie własne na podstawie: Arnheim 1969, Przywojska 2016)

Najbardziej konfliktogenne są sytuacje, w których społeczność nie jest informowana o przebiegu procedur planowania przestrzennego, zwłaszcza tych sprzecznych z jej interesami. Mieszkańcy mogą zabrać głos dopiero na końcowym etapie procesu, kiedy kluczowe decyzje zostały już podjęte, a ich weryfikacja jest administracyjnie bardziej skomplikowana niż na etapie tworzenia założeń (Kaczmarek i in. 2019; Środoń 2010). Tego rodzaju pozorna partycypacja prowadzi do realizacji działań rewitalizacyjnych, które nie odpowiadają na potrzeby mieszkańców, co z kolei pogłębia napięcia na linii władza-społeczność i zwiększa frustrację obywateli.

Problematyczna jest również dynamika relacji pomiędzy samorządem a mieszkańcami. Procesy partycypacyjne, choć zakładają inkluzywność, często nie gwarantują równych szans wszystkim uczestnikom. Mieszkańcy z grup nieuprzywilejowanych, pozbawieni zasobów i wsparcia, nie mogą skutecznie reprezentować swoich interesów, co prowadzi do dominacji silniejszych stron, takich jak władze publiczne czy sektor prywatny. W rezultacie partycypacja bywa narzędziem legitymizującym działania sprzeczne z dobrem publicznym (Sagan 2017, 173). Kluczowe zatem staje się **budowanie świadomości społecznej** wśród mieszkańców oraz **edukacja**, zwłaszcza grup marginalizowanych.

Warto również unikać uproszczeń w ocenie mechanizmów i modeli podejmowania decyzji publicznych. Oddolne formy planowania nie zawsze są korzystne z samej racji ich pochodzenia, tak samo jak odgórne decyzje nie muszą być z definicji złe – zastosowanie lokalnej partycypacji nie jest gwarancją podjęcia demokratycznej decyzji zgodnej z dobrem publicznym i interesem społecznym (Sagan 2017, 175). Kluczowe jest zrozumienie specyfiki sytuacji i dążenie do rzeczywistej równowagi w procesach decyzyjnych.

Odpowiedzią na niedoskonałości i ograniczenia procedur włączania obywateli w życie publiczne i procesy decyzyjne, może być model **samoorganizacji**, wpisujący się w model upodmiotowienia. Samoorganizacja³⁰ odróżnia się od tradycyjnej partycypacji obywatelskiej, ponieważ to mieszkańcy inicjują działania i samodzielnie określają ich treść – w tym przedmiot, priorytety, plany oraz procesy, w ramach których będzie odbywać się ich zaangażowanie (Edelenbos, Van Meerkerk, i Schenk 2018). W tym celu zawiązują oddolne, mniej lub bardziej sformalizowane organizacje, które pozwalają im bezpośrednio angażować się w działania administracji publicznej.

Koncepcja samoorganizacji wywodzi się z nauk przyrodniczych i odnosi się do „powstawania ogólnego porządku w czasie i przestrzeni danego systemu, wynikającego ze zbiorowych

³⁰ Autorka opublikowała artykuł naukowy zatytułowany „**Self-organization on local communities – a model scheme of development based on case studies from the UK, Germany and Poland**”, który ukazał się w monografii pokonferencyjnej ACPS 2021 Architecture, City, People, Structures. Publikacja stanowi analizę specyficznego rodzaju samoorganizacji, która zawiązuje się wokół ważnej dla społeczności przestrzeni i ewoluuje w interakcji z samorządem, prywatnymi inwestorami oraz szerszą grupą mieszkańców. Celem badań było zidentyfikowanie powtarzalnych wzorców działań i zachowań, które składają się na modelowy schemat rozwoju grupy samopomocowej. Poniżej znajdują się fragmenty pochodzące z tego artykułu.

interakcji jego poszczególnych elementów” (Wedlich-Söldner i Betz 2018). Proces samoorganizacji zachodzi spontanicznie, bez potrzeby zewnętrznej kontroli. Organizacja tak powstałego systemu ma charakter zdecentralizowany, a jej struktura jest rozproszona wśród wszystkich komponentów, co czyni ją zdolną do samonaprawy oraz odporną na znaczące trudności. Na zasadzie analogii koncepcja ta znalazła również zastosowanie w naukach takich jak socjologia, ekonomia i antropologia. Z perspektywy prowadzonych badań interesującym zagadnieniem jest zjawisko samoorganizacji, rozumiane jako oddolna inicjatywa społeczności, która jednoczy się w obliczu konkretnego problemu i wychodzi z propozycjami jego rozwiązania, kierując je do lokalnych władz.

Proces samoorganizacji grupy mieszkańców oraz wspólnego działania na rzecz ważnej dla nich przestrzeni ma charakter uniwersalny. **Modelowy schemat rozwoju samoorganizacji** obejmuje osiem etapów, rozpoczynając od ogłoszenia planów miasta dotyczących danego miejsca, aż po jego przejęcie przez mieszkańców.

Pierwszym etapem jest **identyfikacja zagrożonej przestrzeni** (etap I), która staje się punktem wyjścia dla powstania inicjatywy samoorganizacyjnej. Społeczność jednoczy się, aby wyrazić sprzeciw wobec planów samorządu zagrażających przyszłości ważnego dla nich miejsca, obejmujących ograniczenie dostępu, sprzedaż, komercjalizację lub rozbiórkę. Równocześnie mieszkańcy opracowują alternatywny plan działania, co składa się na etap II – **reakcję społeczności**. Następnie podejmowane są **oddolne inicjatywy w skali sąsiedzkiej i lokalnej** (etap III), które mają przyciągnąć uwagę do zagrożonego miejsca. Inicjatywy przyjmują formę akcji protestacyjnych oraz akcji promujących przestrzeń, takich jak dni otwarte, wydarzenia społeczno-kulturalne czy działania z zakresu partyzantki ogrodniczej. Są to działania niskokosztowe, które nie tylko integrują i wzmacniają grupę samopomocową, ale również uwidaczniają potencjał funkcjonalny i społeczny danej przestrzeni. W rezultacie temat zyskuje szerszy rozgłos dociera do większego grona mieszkańców, władz samorządowych, potencjalnych sponsorów, a także polityków, którzy zaczynają angażować się w proces “ratowania” przestrzeni. W ten sposób realizowany jest etap IV – **zwiększanie zasięgu**.

Kolejny krok obejmuje **negocjacje z miastem** (etap V). Mieszkańcy wyrażający swój sprzeciw są często postrzegani jako przeszkoda w realizacji procesu administracyjnego, a aktywne grupy samopomocowe to wciąż pojedyncze przypadki, stąd generalny brak doświadczenia we współpracy między samoorganizacją a samorządem. Rozpoczęcie negocjacji z samoorganizacją wymaga od władz miejskich zmiany wcześniejszych planów dotyczących nieruchomości. Jeśli dla spornego terenu istniały już konkretne projekty inwestycyjne, samoorganizacje muszą konkurować z komercyjnymi ofertami, a dopiero pojawienie się wsparcia finansowego może skłonić władze do współpracy. Natomiast jeśli miasto nie miało jeszcze sprecyzowanego pomysłu na zagospodarowanie danej nieruchomości, propozycja samoorganizacji może spotkać się z bardziej przychylnym podejściem. Aby przeprowadzić proces administracyjny współpracy z miastem, konieczne jest **sformalizowanie samoorganizacji** (etap VI). Dostępne formy formalizacji różnią się w zależności od lokalizacji, ale

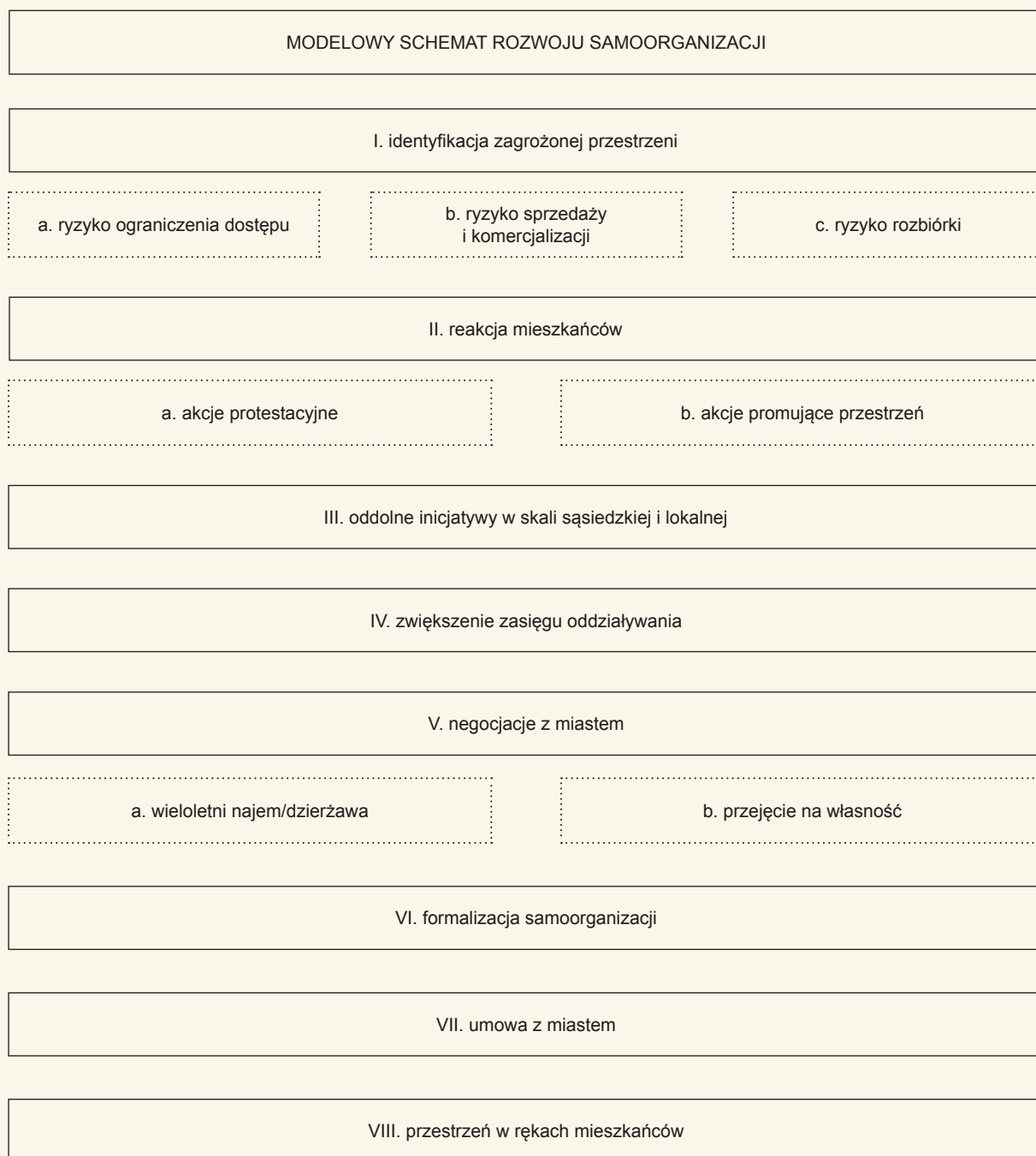

wszystkie opierają się na zasadzie organizacji non-profit działającej na rzecz społeczności. Na tym etapie dochodzi do **podpisania umowy z miastem** (etap VII), która może przyjąć formę wieloletniego najmu, dzierżawy lub przejęcia nieruchomości na własność.

Przejęcie zagrożonej przestrzeni przez mieszkańców (etap VIII) stanowi szansę na utrzymanie jej w społecznym użytku oraz bardziej efektywne zarządzanie. Proces „walki” o przestrzeń wpływa na zmianę postrzegania nieruchomości przez lokalną społeczność, co budzi chęć wsparcia lub zaangażowania w proces. Dzięki temu społeczność jednoczy się i integruje jeszcze przed oficjalnym przejęciem przestrzeni przez organizacje non-profit, co stanowi bardzo dobry punkt wyjścia do dalszego rozwoju.

Potencjał mieszkańców gotowych zaangażować się w odnowę swoich miejsc zamieszkania i sąsiedztw nie jest w pełni wykorzystywany w planowanych strategiach rewitalizacyjnych ani procedurach partycypacyjnych. Udane przykłady samoorganizacji³¹ udowadniają, jak pozytywny wpływ na rozwój dzielnicy może mieć **oddolna rewitalizacja**, rozumiana jako aktywność i zdolność wspólnoty sąsiedzkiej do mobilizacji na rzecz poprawy warunków życia i jakości przestrzeni (Przywojska 2016). Według Sagan (2017, 107-109) oddolne inicjatywy rewitalizacyjne są znacznie bardziej efektywne ekonomicznie niż działania odgórne, zmniejszają ryzyko wystąpienia procesów gentryfikacyjnych, stabilizują i wzmacniają zróżnicowane struktury społeczne, a także przyczyniają się do budowania więzi wspólnotowych i kształtowania postaw obywatelskich. Tak silne zaangażowanie w proces odnowy daje szansę na lepsze dopasowanie działań do potrzeb mieszkańców, wzmacnia identyfikację z celami i planami rozwoju oraz sprzyja kompleksowości i trwałości pozytywnych zmian (Kwiatkowski 2017). Ponadto samoorganizacja stanowi inwestycję w kapitał społeczny - działania te są załącznikiem ruchów obywatelskich, które prowadzą do powstania inicjatyw społecznego zaangażowania w politykę i zarządzanie miastem (Przywojska 2016), a także do odzyskania przez mieszkańców poczucia sprawczości i przynależności. Przestrzeń tworzona przez podmioty społeczne może być zatem postrzegana jako czynnik stymulujący rozwój, wspierający zrównoważoną i odpowiedzialną społecznie urbanizację (Drozda 2019) oraz wpisujący się w założenia zrównoważonej rewitalizacji.

³¹ W artykule autorka opisuje pięć udanych przykładów samoorganizacji: Bramley Baths w Leeds (Wielka Brytania), Stretford Public Hall w Stretford (Wielka Brytania), Granby Triangle w Liverpoolu (Wielka Brytania), Rotaprint Fabrik w Berlinie (Niemcy) oraz Osiedle Jazdów w Warszawie (Polska).

Ryc. 8 | Modelowy schemat rozwoju samoorganizacji (opracowanie własne)

1.2. Tymczasowe użytkowanie wakujących zasobów jako narzędzie recyklingu przestrzeni

Występowanie terenów pozbawionych funkcji lub opuszczonych w przestrzeni miejskiej stanowi integralny element cykliczności życia miasta oraz jego społeczno-ekonomicznych fluktuacji. Jak wskazuje Berger (2006), cykl ten obejmuje fazy produkcji, wzrostu, generowania odpadów oraz kurczenia się, a pojawienie się terenów wakujących stanowi sygnał, że miasto znajduje się na jednym z etapów tego naturalnego procesu. Takie podejście umożliwia interpretację tego zjawiska nie jako anomalii lub problemu, lecz jako niezbędnej kategorii rozwoju urbanistycznego (Oswald, Baccini, i Michaeli 2003).

Wyrowadzenie wakujących zasobów z fazy porzucenia do fazy ponownego użytkowania stanowi kluczowy element koncepcji recyklingu przestrzeni. Przestrzeń w mieście stanowi jeden z najcenniejszych zasobów, którego ograniczona dostępność czyni ją szczególnie istotnym elementem zarządzania miejskiego. Z tego względu niezbędna jest ciągła transformacja struktur miejskich, polegająca na zastępowaniu jednych form użytkowania przestrzeni innymi. Przestrzeń miejska wpisuje się tym samym w model obiegu zamkniętego, poddając się procesom recyklingu, a w niektórych przypadkach nawet upcyklingu (Rogatka 2019). Takie działania wspierają realizację zasad rozwoju zrównoważonego, przekładając się na optymalne wykorzystanie dostępnych terenów w celu ochrony zasobów przyrodniczych przed dalszą ekspansją urbanizacji. Recykling krajobrazu można zatem rozumieć jako proces jego odzyskania, polegający na ponownym włączeniu przestrzeni – wraz z jej potencjałem użytkowym oraz wartościami dziedzictwa – w cykl rozwoju gospodarczego i społecznego (Wiśniewska 2012).

1.2.1. Przyczyny intensyfikacji zjawiska wakujących zasobów przestrzennych

Występowanie nadmiernej liczby zdegradowanych, nieużytkowanych zasobów przestrzennych stanowi rezultat złożonych procesów zachodzących równolegle na poziomie globalnym, krajowym i lokalnym. Procesy te obejmują zarówno czynniki przyczyniające się do degradacji przestrzeni i utraty jej funkcjonalności, jak i te, które utrudniają ich adaptację. Wielowymiarowość oraz skomplikowany charakter tego zjawiska wymagają szczegółowej analizy jego przyczyn i mechanizmów. Zidentyfikowane czynniki zostały pogrupowane przez autorkę w pięć kategorii: czynniki polityczne, ekonomiczne, przestrzenne, społeczne oraz losowe, które wzajemnie się przenikają, intensyfikując swoje skutki.

W kontekście czynników **politycznych** ogromne znaczenie miała transformacja społeczno-gospodarcza państw postsocjalistycznych (Olbińska 2020, 40). Funkcjonowanie systemu socjalistycznego bazowało na formule państwa opiekuńczego, opartego na zasadach realnego socjalizmu z centralnym planowaniem. Rok 1989 oznaczał w Polsce przełom związany

z przejściem od gospodarki nakazowo-rozdzielczej do kapitalistycznej wolnorynkowej. W przebiegu tego procesu decydującą rolę odegrały m.in.: usunięcie barier izolujących kraj i przywrócenie własności prywatnej, co wpłynęło na odrodzenie struktur społeczeństwa obywatelskiego w ramach demokracji deliberatywnej, rozwój prywatnej przedsiębiorczości oraz wzrost poziomu życia części społeczeństwa (Rogatka 2019, 51).

Intensyfikacja zjawiska występowania nieużytkowanych, porzuconych obszarów jest konsekwencją polityki władzy socjalistycznej, która obejmowała m.in. celowe zaniedbywanie śródmieść (Sagan 2017; Przywojska 2016), postrzeganych jako niepożądane relikty przeszłości, co skutkowało ich systematyczną degradacją. Ponadto, rozległe obszary przemysłowe, będące trwałymi pozostałościami po dezindustrializacji (zaliczanej do czynników ekonomicznych), znacząco zwiększały zasób niewykorzystanej przestrzeni.

Jednak sama transformacja ustrojowa również przyczyniła się do tego zjawiska poprzez osłabienie znaczenia procesów planistycznych, szeroko zakrojoną prywatyzację zasobów oraz wprowadzenie polityki neoliberalnej (Matoga 2019a, 160). Polityka neoliberalna ułatwiła procedury wejścia na rynek nowym podmiotom gospodarczym (Mangialardo i Micelli 2016, 176), ograniczając jednocześnie kontrolę planistyczną, co sprzyjało procesowi rozlewania się miast (Olbińska 2020). W ramach tej polityki wdrażano także programy sektorowe, wspierające budownictwo na terenach podmiejskich realizowane przez deweloperów (Olbińska 2020). To z kolei prowadziło do nierównomiernego rozwoju przestrzennego i inwestycyjnego, często uzależnionego od decyzji politycznych (Németh i Langhorst 2014, 2) i pogłębianego przez brak przejrzystości i elastyczności w zarządzaniu nieruchomościami (Patti i Polyak 2015, 122). Dodatkowo, adaptację pozbawionych funkcji obszarów utrudniają opóźnienia w podejmowaniu decyzji politycznych i planistycznych (Colomb 2012, 133) oraz skomplikowane procedury administracyjne (Gzell 2020). Madanipour (2018, 3) zwraca uwagę na zjawisko zamrożenia planistycznego, w którym perspektywa nadchodzących zmian w polityce przestrzennej powoduje wstrzymanie nowych inwestycji na danym obszarze, co dodatkowo pogłębia problem niewykorzystanych zasobów przestrzennych.

W ramach czynników **ekonomicznych** należy wskazać dezindustrializację (Olbińska 2020; Matoga 2019a; Kaczmarek i in. 2019; Gzell 2020; Pizzigalli 2022; Kim, Miller, i Nowak 2018), rozumianą jako transformacja sposobu organizacji produkcji, która w krajach zachodnich przebiegała stopniowo, natomiast w państwach postsocjalistycznych przybrała formę gwałtownej rewolucji. Proces ten, jak zauważa Olbińska (2020) w zaledwie kilka lat radykalnie zmienił oblicze miast tego regionu. Kumulacja takich czynników, jak upadek bloku socjalistycznego (zaliczanego do czynników politycznych) oraz globalna transformacja gospodarcza, doprowadziła do załamania przemysłu. Większość państwowych przedsiębiorstw nie przetrwała procesu prywatyzacji, co skutkowało masową likwidacją zakładów przemysłowych i pozostawiło rozległe obszary przemysłowe w stanie nieużytkowania. Przemiany związane z wprowadzeniem gospodarki wolnorynkowej oraz postępującą globalizacją (Olbińska 2020; Matoga 2019a), obejmowały zmiany zarówno w systemie produkcji (Olbińska 2020;

Madanipour 2018; Gzell 2020) jak i modelu konsumpcji (Olbińska 2020; Matoga 2019a). Przesunięcie w kierunku sprzedaży internetowej, będące istotnym elementem tych zmian, przyczyniło się do stopniowego pustoszenia tradycyjnych obiektów handlowych oraz magazynowych.

Dodatkowym czynnikiem pogłębiającym problem były okresy kryzysu gospodarczego, szczególnie globalny kryzys finansowy z 2008 roku, który – jak wskazują m.in. Patti i Polyak (2015, 122) oraz Mangialardo i Micelli (2018, 176) – doprowadził do wstrzymania realizacji wielu inwestycji oraz opustoszenia budynków mieszkalnych, biurowych i hotelowych. Rynek nieruchomości, który jest szczególnie podatny na fluktuacje ekonomiczne, bywa również wykorzystywany jako narzędzie spekulacji (Gzell 2020; Kim, Miller, i Nowak 2018; Németh i Langhorst 2014; Pizzigalli 2022). Zjawisko to prowadzi do celowego wstrzymywania inwestycji w oczekiwaniu na bardziej sprzyjające warunki rynkowe, co dodatkowo pogłębia problem nadmiernej ilości nieużytkowanych przestrzeni. W bardziej punktowym wymiarze, ekonomiczne przyczyny ich występowania obejmują lokalny brak popytu na istniejącą lub planowaną funkcję przestrzeni (Gzell 2020, 195) oraz wysokie koszty budowy, szczególnie na terenach przemysłowych. Koszty te wynikają często z konieczności oczyszczania skażonych gruntów, co podkreśla Colomb (2012, 133). Takie bariery finansowe skutecznie utrudniają adaptację nieużytkowanych obszarów do nowych funkcji, zwłaszcza na terenach przemysłowych o silnie zdegradowanej infrastrukturze.

Wśród czynników **przestrzennych** kluczową rolę odgrywają procesy suburbanizacji (Olbińska 2020; Madanipour 2018; Németh i Langhorst 2014; Kim, Miller, i Nowak 2018) i dezurbanizacji. Wiążą się z intensywnym rozwojem obszarów poza granicami administracyjnymi miast, co prowadzi nie tylko do degradacji walorów środowiskowych dotychczas niezagospodarowanych terenów (Stawasz i Sikora-Fernandez 2016, 42), ale również do osłabienia aktywności społecznej i gospodarczej w centrach miast (Olbińska 2020). Na wzrost liczby wakujących obszarów może także wpływać zjawisko wypierania starszych zasobów z rynku nieruchomości (Olbińska 2020). Sprzyja ono gentryfikacji obszarów przechodzących transformację oraz intensyfikacji wewnętrznych migracji. Jednocześnie celowe unikanie inwestycji uzupełniających luki w zabudowie śródmiejskiej (Németh i Langhorst 2014, 2) dodatkowo pogłębia ten problem, przyczyniając się do osłabienia atrakcyjności centralnych części miast. Do wzrostu liczby wakujących przestrzeni przyczynia się również radykalne strefowanie przestrzeni miejskich (Németh i Langhorst 2014, 2). Wytwarza ono specjalistyczne, monofunkcyjne dzielnice, a nawet całe miasta (Olbińska 2020), które stają się podatne na utratę lub relokację funkcji (Kaczmarek i in. 2019). W efekcie dochodzi do deprecjacji obszarów będącej wynikiem zmian struktury przestrzenno-funkcjonalnej miast (Kaczmarek i in. 2019).

Istotnym czynnikiem wpływającym na utrzymywanie się przestrzeni w stanie braku użytkowania jest zachowywanie gruntów rezerwowych przeznaczonych na przyszłe inwestycje, takie jak projekty infrastrukturalne (Gzell 2020, 195), oraz terenów buforowych zlokalizowanych wzdłuż istniejącej infrastruktury (Németh i Langhorst 2014, 2). Niekorzystne

uksztalowanie terenu lub lokalizacja w strefach zagrożonych klęskami żywiołowymi, czyni pozbawione funkcji przestrzenie jeszcze trudniejszymi do zagospodarowania (Németh i Langhorst 2014). W skali indywidualnych działek kluczowe przeszkody adaptacyjne stanowią skomplikowane kwestie własnościowe (Matoga 2019a; Colomb 2012; Gzell 2020), niska jakość tych terenów wynikająca z ich degradacji np. zanieczyszczenia gleby (Gzell 2020, 195) oraz uszkodzenia substancji budowlanej spowodowane naturalnym starzeniem, czynnikami zewnętrznymi lub zaniedbaniem (Kaczmarek i in. 2019). Wszystkie te czynniki znacząco utrudniają procesy regeneracji i adaptacji, utrzymując tereny w stanie nieużytkowania.

Najważniejszym czynnikiem **społecznym** wpływającym na zwiększenie zasobu porzuconych przestrzeni jest depopulacja, będąca oznaką zjawiska kurczenia się miast. Depopulacja może wynikać z niskiego lub ujemnego przyrostu naturalnego, migracji zamożniejszych warstw społecznych do innych lokalizacji lub emigracji zarobkowej za granicę (Stawasz i Sikora-Fernandez 2016). Wraz z malejącą gęstością zaludnienia wzrasta ryzyko utraty spójności tkanki przestrzennej, prowadzącej do powstawania wakujących „dzikich stref” (Damurski 2020, 21), co skutkuje deprecjacją obszarów w wyniku zmian społecznych (Kaczmarek i in. 2019).

Zjawisko to jest dodatkowo pogłębiane przez przemiany demograficzno-społeczne (Olbińska 2020; Patti i Polyak 2015; Kim, Miller, i Nowak 2018), takie jak starzenie się społeczeństwa. Na wzrost liczby nieużytkowanych zasobów przestrzennych wpływają również zmiany w strukturze społecznej (Olbińska 2020) oraz zróżnicowanie stylów życia (Matoga 2019a, 160). Nowe wzorce społeczne i kulturowe są w dużej mierze umożliwiające przez postęp technologiczny (Olbińska 2020; Ricci 2017), który przyczynił się do uelastycznienia godzin pracy oraz sposobów jej wykonywania (Matoga 2019a; Németh i Langhorst 2014). Jednocześnie zmiany te wpływają na sposób konsumpcji przestrzeni, co prowadzi do porzucania niektórych tradycyjnych form użytkowania terenów i budynków, zwiększając liczbę niewykorzystanych zasobów.

Należy również wspomnieć o czynnikach **losowych**, takich jak wojny i katastrofy, które mogą nagle i nieodwracalnie zmienić sposób wykorzystania przestrzeni, pozbawiając je zagospodarowania i funkcji.

CZYNNIKI POLITYCZNE	1. transformacja społeczno-gospodarcza państw postsocjalistycznych, 2. polityka neoliberalna: a. uproszczone i bardziej liberalne procedury wejścia na rynek, 3. brak kontroli planistycznej nad rozlewaniem się miast, 4. realizacja polityk sektorowych – wspieranie nowego budownictwa na obszarach podmiejskich realizowanego przez deweloperów, nierównomierny rozwój i rozkład inwestycji, 5. zamrożenie planistyczne - perspektywa nadchodzących zmian powstrzymuje nowe inwestycje na danym obszarze, opóźnienia w procesach podejmowania decyzji planistycznych, 6. skomplikowane procedury administracyjne, 7. brak przejrzystości i elastyczności w zarządzaniu nieruchomościami
CZYNNIKI EKONOMICZNE	1. dezindustrializacja, 2. przemiany w ramach kapitalizmu i globalizacji: a. zmiany systemu produkcji, b. zmiany modelu konsumpcji – sprzedaż internetowa, 3. kryzys gospodarczy, w tym na rynku nieruchomości, 4. nieruchomości jako narzędzie spekulacji - brak opłacalności inwestycji do czasu zmiany koniunktury, 5. bardzo wysokie koszty budowy (spowodowane np. zanieczyszczeniem gruntu), 6. brak popytu na nowe użytkowanie
CZYNNIKI PRZESTRZENNE	1. suburbanizacja i dezurbanizacja, 2. specjalizacja dzielnic i miast oraz późniejsza utrata funkcji, radykalne strefowanie, 3. zjawisko wypierania starych zasobów z rynku nieruchomości, nieinwestowanie w luki w zabudowie, 4. skomplikowane kwestie własnościowe, 5. niska jakość wakującego obszaru (zanieczyszczenie gleby, zdegradowanie terenu), 6. zachowywanie terenów rezerwowych pod przyszłe inwestycje np. infrastrukturalne, tereny buforowe wzdłuż infrastruktury, 7. deprecjacja obszaru będąca konsekwencją zmian przestrzenno-funkcjonalnych miasta, 8. relokacja funkcji, 9. zniszczenie substancji spowodowane naturalnym starzeniem, czynnikami egzogennymi, niedbałością, rozbiórka pustostanów, 10. niekorzystne ukształtowanie terenu i lokalizacja w strefie zagrożenia klęskami żywiołowymi
CZYNNIKI SPOŁECZNE	1. depopulacja (kurczenie się miast), 2. nowa struktura społeczeństwa, zróżnicowane style życia i preferencje dotyczące typów miejsc zamieszkania, 3. przemiany demograficzno-społeczne, 4. postęp technologiczny i rewolucja telekomunikacyjna: a. uelastycznienie godzin pracy i sposobów wykonywania pracy, 5. deprecjacja obszaru w konsekwencji zmian społecznych
CZYNNIKI LOSOWE	1. klęski żywiołowe, 2. wojny

Ryc. 9 | Przyczyny intensyfikacji zjawiska wakujących zasobów

opracowanie własne na podstawie m.in.: Olbińska, 2020; Rogatka 2019; Sagan 2017; Przywojska 2016; Matoga 2019a; Mangialardo i Micelli 2016; Németh i Langhorst 2014; Patti i Polyak 2015; Colomb 2012; Gzell 2020; Kaczmarek i in. 2019; Pizzigalli 2022; Kim, Miller, i Nowak 2018; Madanipour 2018; Stawasz i Sikora-Fernandez 2016; Damurski 2020

1.2.2. Systematyzacja terminologii i metody zarządzania wakującymi zasobami przestrzennymi

Punktem wyjścia do dalszych rozważań jest określenie charakterystyki badanych obszarów. Cechą identyfikującą te obszary jest ich status użytkowania – stanowią one zasób przestrzenny **pozbawiony funkcji lub opuszczony** (Németh i Langhorst 2014, 2), który w niektórych podejściach badawczych jest rozszerzany o kategorię terenów **niedostatecznie wykorzystywanych** (Kim, Miller, i Nowak 2018, 145). Używana w literaturze terminologia jest silnie uzależniona od indywidualnej interpretacji znaczenia tych terenów w kontekście regeneracyjno-rozwojowym, ich oddziaływania na otoczenie oraz możliwości adaptacji. Przegląd stosowanych nazw służy wstępnej systematyzacji obszarów będących przedmiotem badań, lecz także ujawnia dominujące perspektywy i podejścia związane z oceną ich potencjału transformacyjnego.

Systematyzacja przebiega według podziału na **określenia niewartościujące, określenia sugerujące niską jakość, określenia sugerujące oczekiwanie na nowe / właściwe użytkowanie** oraz **określenia sugerujące potencjał**. Podział ujawnia perspektywę neutralną, krytyczną oraz optymistyczną.

Określenia niewartościujące pełnią funkcję obiektywnej oceny statusu użytkowania i zagospodarowania przestrzeni. **Wakujące obszary** (ang. *vacant land / space*) (Colomb 2012; Ferreri i Vasudevan 2019; Kim, Miller, i Nowak 2018; Németh i Langhorst 2014; Matoga 2019a), zgodnie z definicją słownikową³², oznaczają miejsca pozbawione przypisanej funkcji. W podobny sposób interpretowany jest **teren niezdefiniowany** (ang. *indeterminate spaces*) (Colomb 2012; Wiśniewska 2012). Wskazane terminy nie wartościują obecnego stanu tych terenów, a tym samym nie sugerują konieczności ich transformacji.

Perspektywa krytyczna wykorzystuje terminologię sugerującą niską jakość przestrzeni, podkreślającą negatywne oddziaływanie badanych obszarów. W jej ramach stosowane są określenia wywodzące się z rolniczej klasyfikacji gruntów, takie jak **nieużytek**³³ (ang. *waste-land*) (Kim, Miller, i Nowak 2018, 145), rozumiany jako grunt nienadający się do uprawy czy **ugór**³⁴ (ang. *fallow land*) (Lehtovuori i Ruoppila 2017, 52), oznaczający pole nieuprawiane przez dłuższy czas. Metafory te podkreślają brak użyteczności badanych przestrzeni, które w obecnym stanie „nie wykonują pracy”. W perspektywie krytycznej funkcjonuje również terminologia odnosząca się do pojęć odpadu i śmiecia, jako pozostałości po procesach transformacyjnych miasta. Silnie negatywnie nacechowane określenia, takie jak **przestrzeń**

³² Pojęcie „wakujące” pochodzi od czasownika „wakować”, rozumianego jako „(...) być wolnym, nieobsadzonym”, <https://sjp.pwn.pl> [dostęp: 20.11.2024].

³³ Wykorzystano definicję ze Słownika języka polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/nieuzytek.html> [dostęp: 20.11.2024].

³⁴ Wykorzystano definicję ze Słownika języka polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/szukaj/ugor.html> [dostęp: 20.11.2024].

resztkowa (ang. *leftover space*) (Harris 2015; Janowska 2016), **odpad przestrzenny** (Janowska 2016), **śmietnik krajobrazowy** (Wiśniewska 2012), **ziemia odrzucona** (Drapella-Hermansdorfer 2008, 64) czy **krajobraz na przemiał** (Wiśniewska 2012) podkreślają bezwartościowość badanej przestrzeni w obecnej formie i wskazują na konieczność gruntownej transformacji. Krytyczna, pesymistyczna perspektywa może prowadzić nawet do kwestionowania podstawowych przestrzennych cech badanych obszarów, określając je mianem **utraczonej przestrzeni** (ang. *lost space*) (Trancik 1991), **martwej przestrzeni** (ang. *dead space*) (Colomb 2012, 134) lub wręcz **anty-przestrzeni** (ang. *anti-space*) (Trancik 1991). Oddzielną kategorią są tzw. **nowe ruiny** (ang. *new ruins*) (O'Callaghan, Di Felicianantonio, i Byrne 2018, 1), które jako niedokończone inwestycje stanowią pozostałości po spekulacyjnych bańkach na rynkach nieruchomości. Tereny te wyróżniają się jednoczesnym statusem „nowych i zniszczonych” oraz specyficznym stanem określanym jako „porzucenie przeszłości”.

Charakterystycznym dla badanych obszarów jest status zawieszenia funkcjonalnego, opisywany za pomocą określeń sugerujących oczekiwanie na nowe, właściwe użytkowanie. Tego typu terminologia ocenia stan obecny jako niewystarczający, jednocześnie wskazując na możliwość wprowadzenia bardziej pożądanego, często rozumianego jako efektywniejsza ekonomicznie, funkcji. W tym kontekście stosowane jest słowo **pustka**³⁵ (ang. *empty urban space*) (Gzell 2020; Madanipour 2018; Wiśniewska 2012), które definiowane jest jako obszar niezaludniony lub opuszczony przez ludzi, a także brak kogokolwiek lub czegośkolwiek w jakimś pomieszczeniu, miejscu, na jakiejś przestrzeni. Identyfikacja braku implikuje niedosyt i oczekiwanie na „wypełnienie” pustki, która w tym kontekście jest postrzegana jako anomalia. Analogicznie rozumiana jest **luka w tkance miejskiej**³⁶ (ang. *urban void*) (Colomb 2012; Kim, Miller, i Nowak 2018) lub **przestrzeń deficytowa**³⁷ (Pazder 2018, 26), która wprost wskazuje na brak lub niedostateczną ilość określonych elementów w strukturze miasta. Natomiast tereny użytkowane z założenia tymczasowo są określane jako **przestrzenie pomiędzy** (ang. *in-between space*) (Galdini 2020; Loukaitou-Sideris 1996), **przestrzenie przejściowe** (ang. *meanwhile space*) (Marko, Lisa, i Mihályi 2022; „Meanwhile Space”, b.d.) lub **przestrzenie pośrednie** (ang. *intermediate space*) (Galdini 2020, 3). Miejsca określane mianem **gruntów oczekujących** lub **krajobrazów oczekiwania** (ang. *waiting space / pause landscape*) (De Smet 2016; Galdini 2020; Wiśniewska 2012) to tereny, dla których zaplanowano przekształcenia, lecz ich realizacja jest opóźniona z powodu przedłużających się procedur administracyjnych lub trwających inwestycji.

Natomiast perspektywa optymistyczna identyfikuje potencjał tkwiący w stanie obecnym badanych obszarów, nie postulując konieczności ich transformacji. Wskazane potencjały obejmują wartości społeczne, kompozycyjne i ekologiczne, jak również znaczenie tych obszarów

³⁵ Wykorzystano definicję ze Słownika języka polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/szukaj/pustka.html> [dostęp: 20.11.2024].

³⁶ Luka - puste, wolne miejsce; brak lub niedobór czegoś, <https://sjp.pwn.pl/szukaj/luka.html> [dostęp: 20.11.2024].

³⁷ Deficyt - niedostateczna ilość czegoś, niepokrywająca zapotrzebowania, <https://sjp.pwn.pl/szukaj/deficyt.html> [dostęp: 20.11.2024].

jako przestrzeni wywrotowych. W celu podkreślenia ich prospołecznych funkcji wprowadza się pojęcie **nowego dobra wspólnego** (ang. *new commons*) (Lehtovuori i Ruoppila 2017; Mangialardo i Micelli 2018) rozumianego jako współdzielony zasób kulturowy, intelektualny i przestrzenny, z którego społeczność może czerpać korzyści. Z perspektywy kompozycyjnej szczególną wartość przypisuje się pojęciom **spacji przestrzennej** (Janowska 2016, 41) oraz **przestrzeni oddechu** (Wiśniewska 2012, 232), które stanowią warunek konieczny do odbioru architektury i przestrzeni miasta poprzez kontrast pomiędzy masą materii a jej brakiem. Wiśniewska (2012, 225) wskazuje ponadto na zjawisko **pustki koniecznej**, uznawanej za niezbędny komponent dla efektywnego funkcjonowania miasta. W kontekście ekologicznym kluczowe znaczenie ma proces naturalnej sukcesji, zachodzący na terenach wyłączonych z antropogenicznej działalności. Prowadzi on do powstawania **miejskich dzikich krajobrazów** (ang. *urban wildscapes / wildlife*) (Colomb 2012; Jorgensen i Keenan 2012), określanych również jako **trzeci krajobraz** (fr. *tiers paysage*) (Clément 2014). Z perspektywy ekologicznej te spontanicznie kształtowane i bioróżnorodne habitaty są niezwykle cenne, co nie tylko eliminuje potrzebę ich przekształcania, ale wręcz sugeruje ochronę tych obszarów w celu zachowania ich unikalnych wartości biologicznych. Ostatni z aspektów uwypukla alternatywne i wywrotowe właściwości badanych terenów. Ich występowanie w mieście oraz dostępne sposoby ich wykorzystania kwestionują tradycyjną organizację miejską i neoliberalną logikę zarządzania miastem. Jako **szczeliny** (ang. *interstice*) (Harris 2015, 596) lub **pęknięcia w tkance miejskiej** (ang. *crack in the city*) (Loukaitou-Sideris 1996) umożliwiają realizację eksperymentalnych działań, które są trudne do wdrożenia w większej skali lub w ramach konwencjonalnych procesów inwestycyjnych. Colomb (2012, 135) określa je mianem **przestrzeni transgresji** (ang. *space of transgression*), które stają się miejscami politycznej aktywności oraz azylami dla marginalizowanych społeczności poszukujących swojego miejsca w mieście.

Różnorodność stosowanych określeń wskazuje na znaczną heterogeniczność zarówno opisywanych zasobów przestrzennych, jak i sposobów ich interpretacji. W dalszej części pracy autorka będzie posługiwać się terminologią neutralną, wykorzystując przede wszystkim określenia takie jak „wakujący obszar / teren / zasób”. Takie podejście pozwoli na uniknięcie waloryzacji na poziomie nazewnictwa oraz sugerowania zalecanych do wdrożenia rozwiązań.

OKREŚLENIA NIEWARTOŚCIUJĄCE		1. wakujący obszar (ang. <i>vacant land / space</i>), 2. teren niezdefiniowany (ang. <i>indeterminate spaces</i>)
OKREŚLENIA SUGERUJĄCE NISKĄ JAKOŚĆ		1. miejski nieużytek (ang. <i>urban wasteland</i>), 2. ugór (ang. <i>fallow land</i>), 3. przestrzeń resztkowa (ang. <i>leftover space</i>), 4. odpad przestrzenny, 5. śmietnik krajobrazowy, 6. krajobraz na przemiał, 7. ziemia odrzucona, 8. utracona przestrzeń (ang. <i>lost space</i>), 9. anty-przestrzeń (ang. <i>antispace</i>), 10. martwa przestrzeń (ang. <i>dead space</i>), 11. nowa ruina (ang. <i>new ruins</i>)
OKREŚLENIA SUGERUJĄCE OCZEKIWANIE NA NOWE / WŁAŚCIWE UŻYTKOWANIE		1. pustka (ang. <i>empty urban space</i>), 2. luki w tkance miejskiej (ang. <i>urban voids</i>), 3. przestrzeń deficytowa, 4. przestrzeń pomiędzy (ang. <i>in-between space</i>), 5. przestrzeń przejściowa (ang. <i>meanwhile space</i>), 6. przestrzeń pośrednia (ang. <i>intermediate space</i>), 7. grunt oczekujący / krajobraz oczekiwania (ang. <i>waiting space / pause landscape</i>)
OKREŚLENIA SUGERUJĄCE POTENCJAŁ	jako przestrzenie wartościowe społecznie	1. nowe dobro wspólne (ang. <i>new commons</i>)
	jako przestrzenie wartościowe kompozycyjnie	1. spacja przestrzenna, 2. pustka konieczna, 3. przestrzeń oddechu
	jako przestrzenie wartościowe ekologicznie	1. miejskie dzikie krajobrazy (ang. <i>urban wildscapes / wildlife</i>), 2. trzeci krajobraz (fr. <i>tiers paysage</i>)
	jako przestrzenie wywrotowe	1. pęknięcie w tkance miejskiej (ang. <i>crack in the city</i>), 2. szczelina (ang. <i>interstice</i>), 3. przestrzeń transgresji (ang. <i>space of transgression</i>)

Ryc. 10 | Systematyzacja terminologii określającej wakujące zasoby przestrzenne

opracowanie własne na podstawie m.in.: Colomb 2012; Ferreri i Vasudevan 2019; Kim, Miller, i Nowak 2018; Németh i Langhorst 2014; Matoga 2019a; Wiśniewska 2012; Lehtovuori i Ruoppila 2017; Pazder 2018; Harris 2015; Janowska 2016; Drapella-Hermansdorfer 2008; Trancik 1991; O'Callaghan, Di Felicianantonio, i Byrne 2018; Gzell 2020; Madanipour 2018; Galdini 2020; Loukaitou-Sideris 1996; Marko, Lisa, i Mihályi 2022; „Meanwhile Space”, b.d; De Smet 2016; Mangialardo i Micelli 2018; Jorgensen i Keenan 2012; Clément 2014

Przedstawiona systematyzacja terminologii odnoszącej się do wakujących zasobów przestrzennych ukazuje diametralnie różne podejścia do ich zarządzania. Terminy sugerujące niską jakość lub podkreślające oczekiwanie na nowe, „właściwe” użytkowanie wskazują na konieczność transformacji tych zasobów. Wynika to z ich negatywnego oddziaływania przestrzenno-społecznego, przejawiającego się m.in. w chaosie urbanistycznym, tworzeniu potencjalnie niebezpiecznych miejsc, a także negatywnych skojarzeń związanych z porzuconymi przestrzeniami. Wakujące zasoby są często postrzegane jako ruiny lub „duchy” niechcianej przeszłości, a także jako symbol niepowodzenia współczesnej gospodarki miejskiej w osiąganiu oczekiwanych poziomów inwestycji i wzrostu gospodarczego. Są one traktowane jako przestrzenie dosłownie „zmarnowane”, pozostające w stanie nieużytkowania, dopóki nie zostanie dla nich znalezione opłacalne i korzystne rozwiązanie inwestycyjne (Colomb 2012; Kim, Miller, i Nowak 2018).

Takie podejście zakłada rozumienie wakujących zasobów jako problemu wymagającego „naprawy” (Németh i Langhorst 2014, 3). Dominującą strategią staje się wówczas „wypełnianie luk” (Colomb 2012, 133) poprzez realizację zabudowy plombowej i uzupełniającej, a także wprowadzanie drobnych elementów generujących przy okazji wymierne korzyści finansowe, takich jak banery, billboardy czy zamalowane ściany szczytowe (Wiśniewska 2012, 223). Alternatywnym podejściem jest redukcja widoczności wakujących zasobów, szczególnie w okresie oczekiwania na inwestycję, poprzez ich ukrywanie za ogrodzeniami lub zasłanianie wielkoformatowymi reklamami (Colomb 2012, 135).

W literaturze coraz częściej pojawia się jednak podejście koncentrujące się na identyfikacji potencjałów tkwiących w wakujących obszarach. Zamiast postrzegania ich jako problemu, są one interpretowane jako zasób umożliwiający realizację transformacyjnych procesów społecznych i ekologicznych (Kim, Miller, i Nowak 2018; Németh i Langhorst 2014). Perspektywa ta zakłada odejście od tradycyjnego postrzegania miasta jako struktury statycznej, na stałe wypełnionej, zagospodarowanej i zabudowanej (Gzell 2020). Wprowadza ona akceptację stanu zawieszenia przestrzeni, które mogą być tymczasowo użytkowane, służyć jako miejsca eksperymentów, pełnić funkcję brakujących przestrzeni publicznych (np. jako nieformalne place zabaw (Williams i Green 2001, 10)) lub, pozostając w stanie wakującym, stanowić istotny rezerwuuar przestrzenny. Tego rodzaju chłonny bufor bezpieczeństwa (Stępnik, Trzcińska, i Włodarek 2024) może zapewniać elastyczność w obliczu sytuacji kryzysowych, takich jak intensyfikacja migracji czy wystąpienie klęsk żywiołowych.

Dostępne metody zarządzania wakującymi zasobami przestrzennymi umożliwiają różnorodne podejścia do ich adaptacji. W odpowiedzi na wzrost liczby takich zasobów wprowadzono koncepcję **elastyczności w produkcji przestrzeni** (ang. *flexibility in spatial production*) (Madanipour 2018, 5), która obejmuje następujące formy działania:

1. dostosowanie ceny,
2. redukcję podaży poprzez rozbiórkę,

3. konwersję funkcjonalną,
4. tymczasowe użytkowanie przestrzeni.

Mechanizm dostosowywania cen stanowi podstawowe narzędzie elastyczności w relacjach rynkowych, umożliwiając przywrócenie równowagi między podażą a popytem. W warunkach nadpodaży lub niepewności rynkowej korekty cen dostarczają informacji o zmianach w poziomie popytu. Jednak w sytuacjach kryzysowych, takich jak znaczące spadki wartości nieruchomości, mechanizm ten często okazuje się niewystarczający do rozwiązania problemów o charakterze strukturalnym (Madanipour 2018).

Bardziej radykalnym rozwiązaniem jest **redukcja podaży nieruchomości poprzez rozbiórkę**. W sytuacji nadmiaru pustostanów wyburzenia mogą okazać się konieczne, szczególnie gdy przyczyniają się do dynamizacji procesów odnowy miasta i wprowadzania nowych form zagospodarowania. Odpowiednio zaplanowane i zrealizowane rozbiórki mogą stać się skutecznym narzędziem rewitalizacji, pozwalającym na eliminację zdegradowanych lub dysfunkcyjnych obiektów, przestarzałych układów przestrzennych, nieadekwatnych form użytkowania, a w niektórych przypadkach również na reorganizację istniejących struktur społecznych w wyniku usunięcia budynków (Kaczmarek i in. 2019). Należy jednak podkreślić, że niewłaściwie przeprowadzony proces rozbiórki może wywołać destrukcyjne skutki w kontekście społeczno-przestrzennym.

Konwersja funkcjonalna odnosi się do zmiany sposobu użytkowania przestrzeni, polegającej na przekształceniu obszarów o funkcjach nadmiarowych (np. biurowych lub handlowych) w obszary pełniące funkcje deficytowe (np. mieszkaniowe). Zjawisko to odgrywa szczególnie istotną rolę w lokalizacjach, gdzie niedobory funkcjonalne wymagają zastosowania alternatywnych strategii zagospodarowania istniejących zasobów przestrzennych (Madanipour 2018). Ponadto, jako model oparty na adaptacji istniejącej zabudowy, jest zgodny z założeniami zrównoważonej rewitalizacji (Bazuń i Kwiatkowski 2017; Olbińska 2020).

Natomiast **tymczasowe użytkowanie przestrzeni** znajduje zastosowanie w sytuacjach, gdy wcześniejsze metody okazują się niewystarczające lub gdy konieczna jest mniej inwazyjna i bardziej elastyczna forma interwencji. Dzięki szerokiemu spektrum zastosowań, stosunkowo niskiemu progowi wejścia oraz potencjałowi do generowania znaczących zmian, narzędzie to zostało wybrane do dalszych szczegółowych analiz.

1.2.3. Tymczasowe użytkowanie przestrzeni – klasyfikacja, szanse i zagrożenia

Zwiększenie znaczenia tymczasowego użytkowania przestrzeni jest wynikiem zarówno wzrostu podaży niewykorzystanych zasobów, omówionego w poprzednim rozdziale, jak i dynamicznych przemian społeczno-gospodarczych zachodzących w ciągu ostatnich dwóch dekad. Istotnym czynnikiem intensyfikującym zastosowanie tej metody są kryzysy gospodarcze, w szczególności globalny kryzys z 2008 roku (Galdini 2020, 1), który nie tylko zwiększył liczbę niewykorzystanych zasobów, ale również uwidocznił problemy strukturalne w zarządzaniu miastami. Kryzys ten doprowadził do cięć budżetowych, prywatyzacji, redukcji zatrudnienia i niedofinansowania usług publicznych. W takich warunkach tymczasowe użytkowanie przestrzeni staje się narzędziem oddolnej aktywizacji społecznej, adaptacji niewykorzystanych przestrzeni oraz wypełniania luk funkcjonalnych w celu zaspokojenia podstawowych potrzeb lokalnych społeczności.

Popularyzacja tej strategii wynika z jej elastyczności oraz zdolności do szybkiego reagowania na kryzysy, ale także z głębszych przemian społecznych, takich jak rozwój miejskiego aktywizmu (Lewenstein, Gójska, i Zielińska 2020; Rogatka 2019; Sagan 2017), wzrost świadomości ekologicznej i znaczenia zrównoważonego rozwoju, a także zbiorowej troski o ochronę dziedzictwa architektonicznego. Ponadto zmiany technologiczne oraz niepewność na rynku pracy przyczyniają się do rozwoju innowacji społecznych, nowych trendów kulturowych oraz wprowadzania elastycznych i przejściowych praktyk (Galdini 2020, 1). Wskazane procesy przyczyniły się do wzrostu znaczenia i upowszechnienia strategii tymczasowego użytkowania, ukazując jej potencjał w procesach transformacji i regeneracji miast. W efekcie strategia ta zyskała na popularności zarówno wśród aktorów publicznych, jak i prywatnych, co generuje liczne szanse, ale także zagrożenia, które zostaną szczegółowo omówione w tym rozdziale.

Znaczenie tymczasowości

W koncepcji tymczasowego użytkowania przestrzeni kluczowym aspektem jest pojęcie czasu, które w kontekście analiz nad rozwojem miasta pozostaje problematyczne do jednoznacznego zdefiniowania. Trudno określić, co właściwie oznacza tymczasowość użytkowania, zwłaszcza że każde użytkowanie może być postrzegane jako tymczasowe, różniące się jedynie długością trwania (Németh i Langhorst 2014, 1). Z uwagi na trudność w precyzyjnym określeniu granicy czasowej w liczbie dni, miesięcy czy lat, Bishop i Williams (2012) proponują uwzględnienie w definicji intencji inicjatora, aby dane użytkowanie miało charakter tymczasowy. W oparciu o tę perspektywę, Németh i Langhorst (2014, 2) określają tymczasowe użytkowanie jako formę aktywności o wyraźnie i celowo ograniczonym charakterze czasowym.

Takie podejście do rozpoznawania tymczasowego użytkowania przestrzeni jest jednak znacznie ograniczające. Madanipour (2017a) poszerza to rozumienie, analizując tymczasowy urbanizm na przecięciu trzech form czasowości: instrumentalnej, egzystencjalnej i eksperymentalnej. **Czasowość instrumentalna** charakteryzuje się utylitarnym podejściem do czasu, ukierunkowanym na przyspieszenie mierzalnego czasu w celu zwiększenia produktywności i rentowności produkcji przestrzeni. **Czasowość egzystencjalna** odzwierciedla intuicyjne postrzeganie czasu, uwzględnia materialność miasta jako medium pośredniczącego w doświadczaniu czasowości, a także uwidacznia kruchość oraz niepewność świata społecznego i naturalnego w obliczu globalizacji. Z kolei **czasowość eksperymentalna** stanowi spojrzenie w przyszłość, wykorzystujące zdarzenia jako przestrzenie umożliwiające kwestionowanie, eksperymentowanie i wprowadzanie innowacji.

To czasowość instrumentalna kształtuje postrzeganie użytkowania tymczasowego jako z założenia ściśle ograniczonego w czasie, ze względu na jego domniemaną niewystarczalność formalną i ekonomiczną. Jest to podejście powiązane z koncepcją użytkownika końcowego (ang. *end-user*), która zakłada wyraźny podział na producentów i użytkowników przestrzeni, a także hierarchizuje jej funkcje, sugerując istnienie funkcji bardziej i mniej zasadnych, a w domyśle bardziej i mniej opłacalnych. Tonkiss (2013, 320) podważa tę koncepcję, argumentując, że istnieją wyłącznie użytkownicy w czasie. Łączy ją również z silnie neoliberalnym podejściem, w którym tymczasowość działań jest postrzegana jako stan przejściowy, trwający jedynie do momentu znalezienia bardziej ekonomicznie uzasadnionego zastosowania. W konsekwencji za „tymczasowe” mogą być uznawane także wieloletnie, społecznie ugruntowane działania, szczególnie jeśli znajdują się na terenie atrakcyjnych inwestycyjnie działek.

Tymczasowość, ujmowana w kontekście czasowości instrumentalnej, znajduje swoje uzasadnienie także w perspektywie planistycznej. Dokumenty strategiczne, takie jak plan ogólny (dawniej studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta) oraz miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, określają najbardziej zasadne sposoby użytkowania terenu. Proces ten uwzględnia aspekty funkcjonalne, społeczne i ekologiczne, co ma na celu optymalne ukierunkowanie rozwoju przestrzeni. W tym kontekście tymczasowe użytkowanie, jeśli nie odpowiada planowanemu przeznaczeniu terenu, może być z definicji postrzegane jako nieodpowiednie i w dłuższej perspektywie wymagające korekty. Należy jednak uwzględnić, że dokumenty planistyczne mogą zawierać uproszczenia i błędy wynikające z generalizacji. Tymczasowe użytkowanie, szczególnie inicjatywy oddolne, odzwierciedlają znajomość lokalnego kontekstu oraz dążenie do poprawy najbliższego otoczenia. W wielu przypadkach mogą one stanowić cenną sugestię do rewizji dokumentów planistycznych, tworzonych często z dystansu i w odniesieniu do dużej skali przestrzennej.

Tymczasowe użytkowanie przestrzeni, poza utylitarnym założeniem wypełnienia luki czasowej pomiędzy kolejnymi etapami „właściwego” zagospodarowania, znajduje również zastosowanie w kontekście czasowości egzystencjalnej i eksperymentalnej. Obie te kategorie oferują ramy interpretacyjne, które ukazują społeczne postrzeganie tego zjawiska oraz

jego oddziaływanie. Ukazują dualną perspektywę niepokoju i szansy, które należy brać pod uwagę wdrażając inicjatywy tymczasowego użytkowania przestrzeni.

Czasowość w wymiarze egzystencjalnym, według Madanipoura (2017a), kształtuje tożsamość jednostek i zbiorowości w kontekście przestrzeni, jednak szybkie i niekontrolowane zmiany wywołują przede wszystkim lęk. Nadmiar przestrzeni i wydarzeń o charakterze tymczasowym, choć może sprawiać wrażenie żywotności i atrakcyjnej różnorodności, negatywnie wpływa na stabilizację narracji miejsca i ma ograniczony wkład w budowanie jego trwałej tożsamości. W sytuacjach kryzysowych szczególnie wyraźny jest strach przed zmianami, na przykład w kontekście zmian klimatycznych i ich konsekwencji. W tym ujęciu natura przestaje być postrzegana jako trwały element stabilności, a zaczyna funkcjonować jako źródło tymczasowej niepewności.

Czasowość w formie eksperymentalnej jest jednak interpretowana w pozytywnym kontekście. Jak zauważa Madanipour (2017a), kluczową właściwością tymczasowego użytkowania przestrzeni jest zdolność do stawiania pytań i kwestionowania status quo. Działania te składają się do spojrzenia na rzeczywistość z nowej perspektywy oraz podważają sztywne i opresyjne struktury związane z zarządzaniem miastem i produkcją przestrzeni. Tymczasowe użytkowanie tworzy warunki sprzyjające eksperymentowaniu oraz rozwijaniu alternatywnych praktyk. Ponadto umożliwia przemyślenie i redefinicję istniejących układów instytucjonalnych, dając społeczeństwu obywatelskiemu oraz grupom społecznościowym możliwość korzystania z przestrzeni i jej kształtowania w ramach alternatywnych procesów.

Lehtovuori i Ruoppila (2012) wpisują się w ten sposób rozumienia czasowości, definiując tymczasowe wykorzystanie przestrzeni jako formy użytkowania o orientacji rozwojowej, charakteryzujące się zdolnością oraz ukierunkowaniem na eksplorację dalszego potencjału miejsc, w których są realizowane. Tym samym stanowią one kategorię pośrednią pomiędzy efemerycznymi wydarzeniami a trwałymi procesami przekształceń przestrzennych.

Podsumowując, należy stwierdzić, że pojęcie czasu w kontekście tymczasowego użytkowania przestrzeni jest trudne do jednoznacznego zdefiniowania. Wiele działań realizowanych w ramach tej metody rzeczywiście charakteryzuje się celowo ograniczonym czasem trwania. Nie jest to jednak wadą – trwałość nie zawsze musi być celem ani koniecznym warunkiem. Efemeryczność, powtarzalność czy migracja mogą stanowić istotny element użytkowania i przyczyniać się do jakości, którą te działania generują (Lehtovuori i Ruoppila 2017, 61). Jednocześnie tymczasowe użytkowanie może pełnić funkcję modelu wdrażania inicjatyw, które ze względu na ograniczenia programowe, ekonomiczne czy społeczne nie mieszczą się w ramach tradycyjnego planowania i nie mogą być realizowane w standardowy sposób. W takich przypadkach krótkotrwałość może stanowić zagrożenie dla ich integralności i dalszego rozwoju. Pomimo realizowania korzystnych społecznie efektów, są one często klasyfikowane jako „tymczasowe” z powodu postrzegania ich efektywności ekonomicznej lub skuteczności jako niewystarczającej w kontekście długoterminowego użytkowania.

Inicjatywy tymczasowego użytkowania przestrzeni wykazują znaczący potencjał w **generowaniu trwałych zmian** (Galdini 2020, 3). Część z nich przekształca się w działania długoterminowe, przybierając formę biznesową i nawiązując stałą współpracę z właścicielem terenu (Colomb 2012, 144) lub kontynuując działalność w nowej lokalizacji w przypadku konieczności opuszczenia dotychczasowego miejsca. Jednak kwestia **trwałości** w warunkach charakteryzujących się niestabilnością, orientacją na nowość oraz zaniedbywaniem kontynuacji wcześniej osiągniętych rezultatów jest znacznie bardziej złożona. Trwałość w tym kontekście nie oznacza czegoś niezmiennego i ostatecznego, lecz odnosi się do **zdolności do wywierania trwałego wpływu na otaczającą rzeczywistość**. W przypadku inicjatyw tymczasowego użytkowania trwałość może przybierać różne formy, takie jak zmiany przestrzenne, tworzenie nowych struktur organizacyjnych czy wdrażanie konkretnych modyfikacji w polityce miejskiej. Wyraża się również w procesach generowania wiedzy i doświadczeń, ich dystrybucji, budowaniu wspólnot, rozwijaniu sieci współpracy, a także w przekształcaniu relacji między ludźmi a przestrzenią. Ponadto obejmuje zwiększanie świadomości społecznej na temat kryzysów, prowadzenie działań edukacyjnych i tworzenie nowych form interakcji. Te różnorodne aspekty trwałości wskazują, że analizowane inicjatywy działają jako katalizatory zmian przestrzennych, społecznych i politycznych. Poprzez podważanie obowiązujących standardów, redefiniują pojęcie trwałości, dostosowując je do dynamicznej i często nieprzewidywalnej specyfiki tymczasowego użytkowania przestrzeni.

Rola tymczasowego użytkowania przestrzeni w kontekście inicjatyw oddolnych, komercyjnych i odgórnych

Tymczasowe użytkowanie przestrzeni jest zjawiskiem o wysokim stopniu zróżnicowania, które podlega licznym klasyfikacjom. Jednym z podstawowych typów jest klasyfikacja formalna, która uwzględnia zarówno zastosowane formy zagospodarowania, jak i elementy wyposażenia wykorzystane w ramach tych działań. Martin, Deas i Hincks (2019, 6-7) proponują podział na dwie kategorie:

1. zwyczajne tymczasowe użytkowanie (ang. *ordinary temporary use*), oraz
2. nadzwyczajne tymczasowe użytkowanie (ang. *extraordinary temporary use*).

Zwyczajne tymczasowe użytkowanie obejmuje elementy przejściowego zagospodarowania, które często stanowią przypadkowe i nieestetyczne wypełnienie wakujących zasobów przestrzennych. Do tej kategorii zalicza się m.in. reklamy, oznakowania, parkingi naziemne, otwarte magazyny, ogrodzenia placów budowy, rusztowania, banery osłonowe, bazy budowlane oraz maszty telekomunikacyjne. Natomiast **nadzwyczajne tymczasowe użytkowanie** odnosi się do celowo eksponowanych, kreatywnych lub innowacyjnych projektów, które wzbudzają społeczne zainteresowanie i zaangażowanie. Przyjmują formę m.in. ekspozycji dzieł sztuki, tymczasowych kawiarni, barów i restauracji, targów ulicznych, adaptacji kontenerów morskich, miejskiego rolnictwa oraz plaży miejskich. Klasyfikacja Martina, Deasa i Hincksa (2019) zwraca uwagę na wyposażenie i rozwiązania przestrzenne często pomijane

w kontekście strategii tymczasowego użytkowania, podkreślając ich znaczenie dla całościowego obrazu zjawiska.

W dalszej części badań skoncentrowano się wyłącznie na nadzwyczajnym tymczasowym użytkowaniu przestrzeni, które według Lehtovuoriego i Ruoppili (2017, 60) może przyczyniać się do pozytywnych przemian w przestrzeni miejskiej z trzech kluczowych powodów. Po pierwsze, tymczasowe, eksperymentalne działania mogą być postrzegane jako **innowacje przestrzenne i społeczne**, prowadzące do tworzenia nowych typów przestrzeni, zastosowań oraz sposobów organizacji. Po drugie, tymczasowe użytkowanie umożliwia **włączenie nowych aktorów w procesy rewitalizacji i transformacji miejskiej**, dając głos grupom i jednostkom, które dotychczas były marginalizowane. Włączenie nowych aktorów stwarza szansę na zwiększenie pluralizmu i różnorodności, aktywizację społeczności dotkniętych negatywnymi zjawiskami społecznymi, przeciwdziałanie wykluczeniu oraz promowanie integracji społecznej. Po trzecie, tymczasowe użytkowanie może pełnić rolę **świadomej politycznie alternatywy wobec kapitalistycznego modelu produkcji przestrzeni i zarządzania miastem**, oferując nowe podejście do kształtowania miejskiego krajobrazu oraz relacji społecznych.

Potencjalne korzyści wynikające z wdrożenia strategii tymczasowego użytkowania sprawiły, że zaczęła być wykorzystywana przez różne grupy miejskich interesariuszy. Początkowo realizowana w ramach oddolnych społecznych inicjatyw, strategia ta zaczęła obejmować również odgórne działania inicjowane przez samorządy (Andres 2013; Colomb 2012; Gainza 2018; Németh i Langhorst 2014; O’Callaghan, Di Felicianantonio, i Byrne 2018; Patti i Polyak 2015; Tonkiss 2013) oraz projekty komercyjne prowadzone przez inwestorów (Bragaglia i Caruso 2020; Kasperczyk i Pazder 2022; Małoga 2019a). Każdy z aktorów formułuje odmienne wizje i oczekiwania wobec strategii tymczasowego użytkowania (Madanipour 2017b), a ich intencje mogą skutkować zróżnicowanymi długofalowymi efektami, wpływającymi na przyszłość adaptowanych obszarów (Bragaglia i Caruso 2020, 8).

Bragaglia i Caruso (2020, 10) zaproponowały klasyfikację obejmującą trzy kategorie:

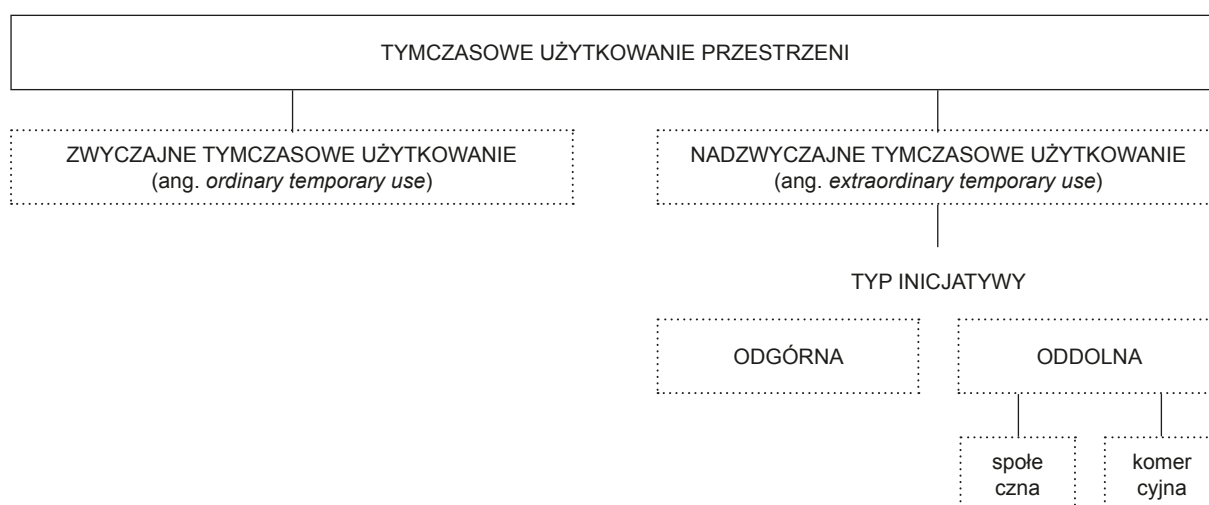
1. **MUR** (ang. *micro urban regeneration*) – drobne, oddolne działania mające na celu regenerację miejską na niewielką skalę, zazwyczaj realizowane przez społeczności lokalne lub grupy aktywistów, reprezentujące oddolny, społeczny typ inicjatywy;
2. **NL** (ang. *neoliberal logic*) – tymczasowe użytkowanie przestrzeni wykorzystywane przez prywatnych inwestorów jako narzędzie poprawy wizerunku oraz zwiększenia atrakcyjności planowanych przekształceń przestrzennych, reprezentujące oddolny, komercyjny typ inicjatywy;
3. **VUR** (ang. *vision for urban regeneration*) – narzędzie mające na celu systemowe rozwiązanie problemów związanych z pustostanami i tymczasowym użytkowaniem, stanowiące element długoterminowej strategii rozwoju miejskiego, reprezentujące odgórny typ inicjatywy.

Ryc. 11 | Parking jako przykład zwyczajnego tymczasowego użytkowania przestrzeni (Poznań - fot. Z. Kasperczyk-Brodecka, grudzień 2022)

Ryc. 12 | Bar na bulwarach jako przykład nadzwyczajnego tymczasowego użytkowania przestrzeni (Poznań - fot. Z. Kasperczyk-Brodecka, czerwiec 2024)

Ryc. 13 | Klasyfikacja tymczasowego użytkowania na podstawie inicjatora (opracowanie własne)

Oddolne społeczne inicjatywy tymczasowego użytkowania przestrzeni

Proces planowania, charakteryzujący się przede wszystkim odgórnym podejściem, ograniczał udział aktorów społecznych w procesach kształtowania przestrzeni miejskiej. Tymczasowe użytkowanie przestrzeni stworzyło możliwość oddolnego zaangażowania, początkowo realizowanego w formie alternatywnych działań, takich jak okupacje budynków (ang. *squatting*) czy artystyczne performanse odbywające się w przestrzeni miejskiej (Bragaglia i Caruso 2020, 7). Współcześnie spektrum oddolnych działań znacznie się poszerzyło i odgrywa istotną rolę jako strategia społeczna, aktywistyczna i artystyczna. Cele tych działań mogą być różnorodne, a Lehtovuori i Ruoppila (2017, 54) wyróżniają dwa występujące typy:

1. działania ukierunkowane na **praktyczne ulepszanie przestrzeni** oraz
2. inicjatywy tworzące **alternatywne nisze polityczne**, które kwestionują kapitalistyczny model urbanizacji.

W pierwszej kategorii Lehtovuori i Ruoppila (2017, 54) lokalizują działania wpisujące się w koncepcje **urbanizmu „Zrób to sam”** (ang. *DIY urbanism*) (Douglas 2013; Heim LaFrombois 2017) oraz **codziennego urbanizmu** (ang. *everyday urbanism*) (Kelbaugh 2007). Oba te podejścia kwestionują tradycyjne rozumienie aktora zdolnego do wprowadzania zmian w przestrzeni miejskiej, jednocześnie rozszerzając jego definicję i zakres oddziaływania. Urbanizm „Zrób to sam” Douglas (2013, 6) definiuje jako niewielkie, kreatywne i nieformalne, lecz celowo funkcjonalne oraz wspólnotowo zorientowane „wkłady” lub „ulepszenia” przestrzeni miejskich, inspirowane oficjalną infrastrukturą, np. ogrody społecznościowe, oznaczenia lub tablice informacyjne. Tego typu działania stanowią drobne modyfikacje przestrzeni, poprawiając jej funkcjonalność i odpowiadając na potrzeby lokalnej społeczności.

Podobną rolę odgrywa codzienny urbanizm, który „celebryzuje zwyczajne życie, bez większego zamiaru tworzenia środowiska idealnego” (Kelbaugh 2007, 15). Przejawia się w zawłaszczaniu niewykorzystanych przestrzeni na potrzeby nieformalnego handlu, wydarzeń towarzyskich czy działań społecznych. Tego rodzaju interwencje nie tylko umożliwiają grupom zmarginalizowanym uczestnictwo w życiu publicznym i wpływanie na otaczającą przestrzeń, lecz także wzmacniają ich pozycję społeczną i poczucie sprawczości. Oba podejścia postrzegają jednostki jako aktorów „naprawiających” przestrzeń tam, gdzie brakuje formalnych działań, przy czym ich aktywność jest analogiczna do oficjalnych interwencji (Lehtovuori i Ruoppila 2017, 55).

Natomiast inicjatywy tworzące alternatywne nisze polityczne są ściśle powiązane m.in. z koncepcjami **autonomicznego urbanizmu** (ang. *autonomous urbanism*) (Vasudevan 2014) i charakteryzują się antagonistycznym stosunkiem do dominującego modelu rozwoju ekonomicznego oraz podporządkowanego mu planowania urbanistycznego. W ramach tych działań dąży się do kreowania nowych, niekapitalistycznych i solidarystycznych form organizacji politycznej, społecznej oraz ekonomicznej. Ruchy społeczne odgrywają w tym procesie rolę „oddolnych agentów planowania urbanistycznego” (de Souza 2006), którzy poprzez aktywizm osadzony w konkretnych miejscach redefiniują znaczenie i sposób użytkowania przestrzeni. W ten sposób wprowadzają alternatywną metodę rozwoju, przeciwstawiającą się tradycyjnym, hierarchicznym modelom planistycznym (Lehtovuori i Ruoppila 2017, 56).

Tymczasowe użytkowanie w modelu oddolnym buduje **sprawczość obywatelską**. Sprawia, że obywatele stają się nie tylko biernymi odbiorcami usług, ale aktywnymi uczestnikami i inicjatorami działań zbiorowych (Galdini 2020, 7), domagającymi się **prawa do miasta** (ang. *right to the city*) (Lefebvre 1968), Harvey (2019) rozbudowuje i reinterpretuje idee Lefebvre’a, twierdząc, że należy je przeformułować jako prawo do „ponownego wynalezienia miasta” (ang. *reinvent the city*) (Harvey 2019, 4), wskazując na przestarzałość i brak spójności tradycyjnego rozumienia bytu jakim jest miasto. Harvey podkreśla, że prawo do miasta oznacza coś więcej niż tylko prawo dostępu do zasobów – jest to prawo do zmieniania siebie poprzez zmienianie miasta. Prawo to powinno być postrzegane jako prawo czynne, nie bierne, stanowiące podstawę równoważenia różnych interesów i wymiarów rozwoju miejskiego (Kudłacz 2021, 24). Tymczasowe wykorzystanie przestrzeni może być istotnym narzędziem takiej odnowy i reinwencji (Lehtovuori i Ruoppila 2017). Poprzez działania związane z tymczasowym użytkowaniem aktywiści zyskują „zbiorowe prawo nie tylko do tego, co produkują, ale również do decydowania o tym, jaki rodzaj urbanizmu ma być tworzony” (Harvey 2019, 137).

De Smet (2016, 5-6) również wpisuje tymczasowe użytkowanie w oddolny nurt społeczny, wyróżniając działania **aktywistyczne** oraz **samoorganizację**. Poprzez projekty społeczno-kulturalne oraz inicjatywy mające na celu poprawę jakości otoczenia, praktyki te wyrażają krytykę wobec nierówności społeczno-przestrzennych oraz biurokratycznego modelu zarządzania miastem. De Smet (2016, 7) wskazuje także na działania o charakterze **oportunistycznym**, które znacząco odbiegają od opisywanych modeli tymczasowego użytkowania.

W tym kontekście pełni ono funkcję narzędzia służącego realizacji określonych celów, takich jak zwiększenie wartości zdegradowanych obszarów czy promocja miasta w ramach strategii marketingowych.

Istnieje zatem istotne napięcie między dwiema perspektywami: postrzeganiem tymczasowego użytkowania jako narzędzia planowania i zarządzania miejskiego a jego rozumieniem jako oddolnego procesu o charakterze politycznym i emancypacyjnym. Podział ten ujawnia dwie społeczno-kulturowe pozycje: planisty i dewelopera lub aktywisty i użytkownika, a także wynikające z nich odmiennie odczucia – nadzieję wobec potencjału tkwiącego w narzędziu tymczasowego użytkowania z jednej strony oraz niepewność co do ciągłości i przyszłości stworzonych oddolnie projektów z drugiej (Lehtovuori i Ruoppila 2017). Andres (2013, 761-763) opisuje to napięcie jako kontrast między koncepcjami *weak planning* a *master planning* oraz *place shaping* a *place making*. Tymczasowe użytkowanie, które nasila się w okresach kryzysu – gdy wzrasta liczba pustostanów, możliwości ekonomiczne najemców są ograniczone, a oddolne działania stają się konieczne dla zaspokajania społeczno-kulturalnych potrzeb w obliczu niedoboru środków publicznych – wpisuje się w model słabego planowania (ang. *weak planning*). Tego rodzaju oddolne podejście zakłada defensywność i elastyczność, oraz niezależność od sytuacji rynkowej. Z kolei odgórne planowanie (ang. *master planning*), opierające się na trwałości i kontroli (Oswalt, Overmeyer, i Misselwitz 2004), charakteryzuje się ofensywnym charakterem, lecz nie jest w stanie reagować równie szybko.

W okresach wstrzymania działań inwestycyjnych miasta i deweloperów, tymczasowi użytkownicy przejmują władzę i możliwość kształtowania przestrzeni (Andres 2013). Jeśli tymczasowe kształtowanie miejsca (ang. *place shaping*) wzbudzi wystarczające zainteresowanie obszarem i dostarczy wiarygodnych propozycji jego rozwoju, może zostać wchłonięte przez odgórne planowanie (Lehtovuori i Ruoppila 2017, 57). Napięcia i konflikty pojawiają się w momencie przesunięcia władzy z rąk użytkowników tymczasowo kształtujących przestrzeń do formalnych decydentów (Andres 2013, 763). Wówczas rodzi się pytanie, czy i w jakim stopniu decydenci uwzględnią funkcję oraz rolę tymczasowych użytkowników w dalszym procesie. Komercjalizacja takich inicjatyw często, zamiast prowadzić do rzeczywistej rewitalizacji, przyczynia się jednak do neoliberalizacji przestrzeni i instrumentalnego wykorzystania kapitału kulturowego ich pomysłodawców (Vivant 2020).

Preferowanie zysków ekonomicznych nad korzyściami społecznymi oraz traktowanie tymczasowych użytkowników jako „środka do celu” zamiast postrzegania ich jako alternatywnego rozwiązania (Colomb 2012, 141) jest przedmiotem narastającej krytyki (Bragaglia i Caruso 2020; Colomb 2012; Hernberg 2021; Madanipour 2018; Matoga 2019a; Tonkiss 2013; Vivant 2020). Wśród problemów wskazuje się na faworyzowanie i dobór określonych typów funkcji (Harris 2015), wspieranie prekariatu (Bragaglia i Caruso 2020; Madanipour 2018), nierówny rozkład sił między interesariuszami (Bragaglia i Caruso 2020; Matoga 2019a; Tonkiss 2013) oraz wykorzystywanie kapitału kulturowego wytworzonego przez tymczasowych użytkowników bez adekwatnego wynagrodzenia za ich wkład (Madanipour 2018, 13).

Ryc. 14 | Ogród społecznościowy Rozsa w Budapeszcie, jako przykład oddolnej społecznej inicjatywy tymczasowego użytkowania przestrzeni
(fot. Z. Kasperczyk-Brodecka, maj 2024)

Ryc. 15 | Wyposażenie ogrodu społecznościowego Rozsa w Budapeszcie
(fot. Z. Kasperczyk-Brodecka, maj 2024)

ODDOLNE SPOŁECZNE TYMCZASOWE UŻYTKOWANIE PRZESTRZENI	
SZANSE	ZAGROŻENIA
1. Innowacje przestrzenne i społeczne – tworzenie nowych typów przestrzeni, zastosowań oraz sposobów organizacji, odpowiadających na współczesne wyzwania. 2. Ulepszanie przestrzeni – wprowadzanie drobnych modyfikacji poprawiających funkcjonalność przestrzeni i dostosowujących ją do potrzeb lokalnej społeczności. 3. Redefinicja pojęcia aktora zdolnego do wprowadzania zmian – poszerzanie definicji aktorów odpowiedzialnych za kształtowanie przestrzeni miejskiej, obejmującej zarówno jednostki, jak i oddolne inicjatywy. 4. Budowanie sprawczości obywatelskiej – umożliwienie mieszkańcom aktywnego udziału w procesie korekacji i kształtowania otaczającej przestrzeni, a także wywieranie presji społecznej na rzecz wprowadzania nowych rozwiązań legislacyjnych. 5. Zwiększenie pluralizmu i różnorodności – aktywizacja społeczności dotkniętych negatywnymi zjawiskami społecznymi, przeciwdziałanie wykluczeniu oraz promowanie integracji społecznej. 6. Tworzenie nisz politycznych – kreowanie nowych, egalitarnych i solidarystycznych form organizacji politycznej, społecznej i ekonomicznej, niezależnych od kapitalistycznego modelu rozwoju, stanowiących jednocześnie narzędzie obywatelskiego sprzeciwu. 7. Alternatywna metoda rozwoju – wprowadzanie modeli rozwoju przestrzennego, które przeciwstawiają się tradycyjnym, hierarchicznym i scentralizowanym modelom planistycznym. 8. Popularyzacja tymczasowego użytkowania – promowanie tej metody i eksperymentowanie z jej potencjalnymi możliwościami.	1. Brak długoterminowej stabilności – niepewność co do ciągłości i przyszłości oddolnie zainicjowanych projektów. 2. Ograniczona skala oddziaływania – działania o charakterze jednostkowym, które nie generują trwałych efektów w skali miasta. 3. Nietrwałość interwencji przestrzennych – realizacja niskokosztowych projektów, często opartych na materiałach niskiej jakości. 4. Problemy z finansowaniem – odpowiedzialność finansowa spoczywa na społecznych inicjatorach, a wysokie koszty utrzymania zrealizowanych projektów utrudniają ich rozwój. 5. Brak odpowiednich regulacji prawnych – konieczność działania poza obowiązującymi przepisami ze względu na brak legislacyjnego wsparcia dla oddolnych inicjatyw. 6. Brak wsparcia ze strony miasta – ograniczone zainteresowanie władz lokalnych wspieraniem najbardziej obiecujących inicjatyw, co zmusza społeczności do samodzielnego radzenia sobie z wyzwaniami. 7. Najślabsza pozycja w hierarchii – oddolne inicjatywy znajdują się w nierównej pozycji względem władzy i deweloperów, co znacząco ogranicza ich wpływ na procesy decyzyjne. 8. Instrumentalizacja działań oddolnych – komercjalizacja inicjatyw prowadząca do neoliberalizacji przestrzeni miejskiej zamiast rzeczywistej regeneracji. 9. Wchłonięcie oddolnych działań przez planowanie odgórne – utrata niezależności i pierwotnego charakteru inicjatyw w wyniku ich podporządkowania odgórnym strategiom planistycznym.

Ryc. 16 | Szanse i zagrożenia związane z oddolnymi społecznymi inicjatywami tymczasowego użytkowania przestrzeni (opracowanie własne)

Oddolne komercyjne inicjatywy tymczasowego użytkowania przestrzeni

Inną formą oddolnej inicjatywy jest **komercyjne tymczasowe użytkowanie przestrzeni**³⁸, realizowane najczęściej w formule **użytkowania przejściowego** (ang. *interim use*) (Colomb 2012; De Smet 2016; Mayer 2016; Andres i Golubchikov 2016; Matoga 2019a). Ta formuła znajduje zastosowanie na prywatnych działkach, dla których zaplanowano już przyszłą funkcję, lecz jej realizacja została opóźniona. Przyczyny opóźnień mogą obejmować przedłużające się procesy planistyczne, skomplikowane procedury administracyjne, komplikacje finansowe czy nieoczekiwane problemy techniczne (De Smet 2016). Niekorzystne warunki na rynku nieruchomości (Andres 2013) również mogą skłaniać inwestorów do wstrzymania realizacji, w oczekiwaniu na wzrost rentowności w późniejszym okresie. Użytkowanie przejściowe jest najczęściej wykorzystywane przez deweloperów, którzy mają już konkretne plany wobec danego terenu (Andres 2013; Bragaglia i Caruso 2020; Bragaglia i Rossignolo 2021; De Smet 2016; Madanipour 2018; Matoga 2019a). W takim kontekście tymczasowe użytkowanie staje się narzędziem pozwalającym generować przychody lub minimalizować straty w okresie przejściowym.

Obszary poddawane praktykom komercyjnego tymczasowego użytkowania to często tereny uprzednio zainwestowane (ang. *brownfields*), takie jak przestrzenie przemysłowe, kolejowe czy powojenne³⁹. Stanowią rozległe tereny, również w centralnych lokalizacjach, które w wyniku dezindustrializacji utraciły swoją funkcję i uległy degradacji. Proces ich prywatyzacji umożliwia przekształcenie i adaptację tych obszarów na cele handlowe, biurowe lub mieszkaniowe. Komercyjnie inicjowane tymczasowe użytkowanie takich przestrzeni może przyjmować różnorodne formy, często związane z realizacją szeroko pojętych działań kulturalnych, określanych jako *cultural brownfields* (Andres 2013, Gainza 2018) lub *creative brownfields* (Andres i Golubchikov 2016, 758).

Byłe przestrzenie przemysłowe są postrzegane przez artystów jako atrakcyjne ze względu na niewielkie wymagania związane z ich utrzymaniem, przy jednoczesnym zapewnieniu dużych powierzchni studyjnych, które można wykorzystać do pracy, organizacji wystaw i spektakli, a często również jako miejsce zamieszkania. Artyści, dysponujący znacznym kapitałem kulturalnym, lecz ograniczonym kapitałem ekonomicznym, chętnie wynajmują takie przestrzenie po niskich kosztach, inwestując własną pracę w ich adaptację do swoich specyficznych potrzeb. Właściciele nieruchomości, którzy pozwalają na takie użytkowanie, dążą do minimalizacji kosztów zarządzania oraz postrzegają najemców jako tymczasowe rozwiązanie,

³⁸ Autorka, we współpracy z dr hab. inż. arch. Dominiką Pazder, prof. PP, opublikowała artykuł naukowy zatytułowany „**Komercyjne tymczasowe użytkowanie przestrzeni jako narzędzie kreowania współczesnego środowiska mieszkaniowego – szanse i zagrożenia**”, który ukazał się w czasopiśmie *Housing Environment* (nr 39/2022). Publikacja stanowi krytyczną analizę przykładu badawczego Koszar Kultury w Poznaniu, zestawionego z wiedeńskim odpowiednikiem – CREAU. Poniżej znajdują się fragmenty pochodzące z tego artykułu.

³⁹ Tereny uprzednio zainwestowane bywają również udostępniane przez podmioty publiczne, np. przed wdrożeniem szeroko zakrojonych projektów rewitalizacyjnych lub sprzedają terenu np. Nocny Targ Towarzystwo w Poznaniu.

mające na celu zapobieganie wandalizmowi i deprecjacji wartości nieruchomości (Andres i Golubchikov 2016). Oprócz adaptacji przestrzeni na pracownie artystyczne lub rzemieślnicze (Matoga 2019a), tego rodzaju miejsca mogą również funkcjonować na mniejszą skalę, służąc jako przestrzeń dla wydarzeń społeczno-kulturalnych, takich jak gry i zabawy dla dzieci, zajęcia jogi czy pokazy kina plenerowego.

Modelem wykorzystywanym w ramach komercyjnego tymczasowego użytkowania jest również **pop-up** (Harris 2015). Pop-up odnosi się do form miejskich, które są zarówno bytami, jak i procesami, a ich kluczową cechą jest elastyczność. Elastyczność ta przejawia się zarówno w możliwości ciągłej transformacji lokalizacji miejskich przez różnorodne tymczasowe formy użytkowania, jak i w mobilności samych instalacji pop-up. Tego rodzaju instalacje, takie jak pawilony handlowe, showroomy czy foodtrunki, mogą być łatwo relokowane i adaptowane do nowych przestrzeni.

W modelu komercyjnego tymczasowego użytkowania przestrzeni najczęściej uczestniczą dwie lub trzy strony: właściciel terenu i tymczasowi użytkownicy (najemcy), lub właściciel terenu, pośrednik/kurator (np. agencja tymczasowego użytkowania lub firma zarządzająca przestrzenią) oraz poszczególni tymczasowi użytkownicy. Według Matogi (2019a) wspólną motywacją każdego z wymienionych aktorów jest maksymalizacja zysku. Dla właściciela kluczowe jest zwiększenie atrakcyjności nieruchomości, dla pośrednika istotne są kwestie efektywnego zarządzania, natomiast dla indywidualnych najemców – możliwość realizacji własnych celów. W takiej strukturze współpracy dominuje silnie hierarchiczny model zarządzania, regulowany prawnie za pomocą zawartych umów. Taki układ ogranicza, a niekiedy wręcz uniemożliwia elastyczne podejście, charakterystyczne dla oddolnych inicjatyw tymczasowego użytkowania oraz alternatywnych działań artystycznych. Wskazuje się również na tendencję pośredników do preferowania określonych typów funkcji – choć podejmowane działania mogą sprawiać wrażenie alternatywnych, w rzeczywistości faworyzują te formy użytkowania, które są dochodowe i zgodne z priorytetami neoliberalnej gospodarki (Harris 2015). Brak lub niewystarczające wsparcie ze strony miasta dla tymczasowych użytkowników sprawia, że współpraca między aktorami w praktyce przypomina standardowe relacje biznesowe.

Komercyjne tymczasowe użytkowanie przestrzeni wiąże się z szeregiem zagrożeń. Często pełni przede wszystkim funkcję marketingową, kreując narrację, która nie odzwierciedla rzeczywistości. Zamiast realnej aktywizacji społecznej czy wsparcia lokalnych artystów i rzemieślników, przestrzeń bywa wykorzystywana jedynie jako narzędzie promocji przyszłych inwestycji. Czasowy charakter takich działań sprzyja powstawaniu zjawiska tzw. „społeczności na żądanie” (ang. *on-demand community*) (Ferreri 2020), gdzie zaangażowanie społeczności jest ograniczone i powierzchowne, a proces ten jest często animowany i aranżowany przez zatrudnionego pośrednika.

Problemem jest również fałszywa sugestia dostępności przestrzeni. Tymczasowe użytkowanie, początkowo otwarte dla lokalnych mieszkańców, może ostatecznie przekształcić się w inwestycję skierowaną do wąskiej, wyselekcjonowanej grupy odbiorców, wykluczając dotychczasową społeczność. Takie procesy często sprzyjają gentryfikacji (Colomb 2012; Galdini 2020; Harris 2015), prowadząc do wypierania mniej zamożnych mieszkańców i homogenizacji struktury społecznej. Zamiast wspierać inkluzję i różnorodność, komercyjne tymczasowe użytkowanie przestrzeni nierzadko działa na rzecz ekskluzywnych grup, co przyczynia się do pogłębiania nierówności społecznych i wzmacniania procesów segregacji przestrzennej.

Warto zwrócić uwagę na zjawisko komercjalizacji działań tymczasowych oraz wspierania prekariatu (Bragaglia i Caruso 2020; Heim LaFrombois 2017; Madanipour 2018). Promocja inicjatyw typu pop-up w sektorach sztuki i przemysłach kreatywnych sprawiła, że tymczasowość stała się niemal synonimem kreatywności, co podważyło potrzebę zapewnienia długoterminowych zasobów w tych obszarach i przyczyniło się do gloryfikacji sytuacji o charakterze prekaryjnym (Harris 2015). Koncepcja „miasta prekaryjnego” (ang. *precarious city*) (Ferreri i Vasudevan 2019, 166) ujawnia, jak bardzo prekaryjność zatrudnienia młodych ludzi oraz nierówności w dostępie do przestrzeni są traktowane jako coś oczywistego (Madanipour 2018). Kreatywne inicjatywy są często zobowiązane do uzasadniania swoich projektów przynajmniej częściowo obietnicą wprowadzenia kapitału do zaniedbanych obszarów miejskich (Harris, 2015). Proces ten, choć przynosi pewne korzyści lokalnym mieszkańcom, w głównej mierze wspiera właścicieli nieruchomości i deweloperów, oferując jedynie tymczasowy dostęp do przestrzeni dla niepewnych swojej pozycji kreatywnych przedsiębiorców (Madanipour 2018).

Choć działania prywatnych inwestorów są głównie zorientowane na korzyści rynkowe, mogą również wspierać proces rewitalizacji oraz sprzyjać powstawaniu innowacji społecznych (Bragaglia i Caruso 2020, 15), o ile komercyjne tymczasowe użytkowanie zostanie zaplanowane w sposób uwzględniający potrzeby wszystkich stron i rzeczywiście wdroży przypisane tej strategii cechy innowacyjności, dostępności i integracji (Kasperczyk i Pazder 2022). Podstawowe korzyści wynikające z takiego podejścia obejmują upublicznienie dotychczas niedostępnych terenów, wykorzystanie czasu poprzedzającego inwestycję do prototypowania optymalnych rozwiązań i prowadzenia konsultacji społecznych, a także możliwość nawiązania współpracy z lokalnymi artystami, rzemieślnikami, organizacjami i przedsiębiorstwami. Istotnym atutem jest również znacznie większy dostępny budżet w porównaniu do oddolnych inicjatyw, który odpowiednio wykorzystany na aktywizację tymczasowej przestrzeni może jednocześnie realizować cele społeczne oraz marketingowo-ekonomiczne.

Rekomendacje dotyczące realizacji działań w ramach komercyjnego tymczasowego użytkowania przestrzeni zostały szczegółowo omówione w rozdziale **1.2.5. Dobre praktyki w zakresie implementacji tymczasowego użytkowania przestrzeni w ujęciu organizacyjno-administracyjnym**.

Ryc. 17 | Koszary Kultury w Poznaniu, jako przykład oddolnej komercyjnej inicjatywy tymczasowego użytkowania przestrzeni (Fot. Zuzanna Kasperczyk-Brodecka, marzec 2022)

Ryc. 18 | Koszary Kultury – dzień otwarcia (materiały prasowe, fot. Łukasz Gryko, lipiec 2021)

ODDOLNE KOMERCYJNE TYMCZASOWE UŻYTKOWANIE PRZESTRZENI	
SZANSE	ZAGROŻENIA
1. Utrzymanie nieruchomości i zapobieganie degradacji - minimalizowanie strat finansowych poprzez aktywne użytkowanie przestrzeni. 2. Otwarcie zamkniętego terenu - zmiana wizerunku niedostępnej przestrzeni i jej tymczasowe udostępnienie w przystępnej cenie. 3. Zmiana postrzegania wakujących zasobów - popularyzacja idei tymczasowego użytkowania w szerszym kontekście społecznym, stanowiąca inspirację dla mieszkańców do realizacji podobnych projektów w swoim otoczeniu. 4. Wsparcie procesów regeneracyjnych – wykorzystanie aktywizacji terenu jako impulsu do zainicjowania działań rewitalizacyjnych w okolicy. 5. Tymczasowe użytkowanie jako narzędzie komunikacji – możliwość omawiania, prototypowania przyszłych planów oraz prowadzenia konsultacji społecznych. 6. Elastyczność i mobilność działania – wykorzystanie koncepcji „pop-up” i mobilnych instalacji dostosowując je do zmieniających się potrzeb. 7. Współpraca z lokalnymi interesariuszami – nawiązanie relacji z artystami, rzemieślnikami, organizacjami i przedsiębiorstwami w celu wzajemnego wsparcia. 8. Wykorzystanie budżetu marketingowego inwestora – przeznaczenie części środków na realizację działań społecznych, wzmacniających wizerunek projektu.	1. Dominacja przesłanek ekonomicznych i chęci generowania zysku – priorytetowe traktowanie korzyści finansowych nad innymi aspektami użytkowania przestrzeni. 2. Główna funkcja marketingowa – tymczasowe użytkowanie jako narzędzie promocji przyszłych inwestycji, zamiast realnego wsparcia dla lokalnych społeczności. 3. Silnie hierarchiczny model zarządzania – relacja między najemcami, pośrednikiem i właścicielem ma charakter biznesowy. 4. Preferencje pośredników – tendencja do promowania określonych typów funkcji kosztem różnorodności użytkowania. 5. Ograniczenia czasowe użytkowania przejściowego – narzucanie sztywnych limitów czasowych współpracy, co prowadzi do powstania zjawiska „społeczności na żądanie”. 6. Prekaryjne warunki współpracy – brak stabilności i bezpieczeństwa dla najemców oraz niepewność w kwestii trwałości działań. 7. Komercjalizacja i przejęcie działań – wykorzystanie i zmonetyzowanie wartości wytworzonej oddolnie przez komercyjne podmioty, często kosztem pierwotnych inicjatorów. 8. Fałszywa sugestia dostępności i inkluzywności przestrzeni – nastawienie przyszłej inwestycji na wąską grupę odbiorców, wykluczającą część społeczności. 9. Stymulowanie gentryfikacji – przekształcenie przestrzeni w sposób prowadzący do podniesienia cen i wypierania dotychczasowych mieszkańców lub użytkowników.

Ryc. 19 | Szanse i zagrożenia związane z oddolnymi komercyjnymi inicjatywami tymczasowego użytkowania przestrzeni (opracowanie własne)

Odgórne inicjatywy tymczasowego użytkowania przestrzeni

Tradycyjne podejście do planowania przestrzennego i projektowania miejskiego koncentrowało się na kontroli oraz ograniczaniu swobody i otwartości procesów transformacji urbanistycznych. Takie odgórne działania często prowadziły do powstawania jednolitych przestrzeni, pozbawionych różnorodności i lokalnej tożsamości. Jak zauważają Schuhmacher i Rogner (2001), wiele kluczowych procesów urbanizacyjnych zachodzi jednak poza strukturami zorganizowanego planowania, a niekiedy nawet wbrew nim. W odpowiedzi na te wyzwania pojawia się potrzeba opracowania bardziej elastycznych i refleksyjnych modeli urbanizacji. Model tymczasowego użytkowania przestrzeni może stanowić narzędzie wspierające realistyczne, pragmatyczne i stopniowe podejście do transformacji miast, dostosowujące się do dynamicznych warunków urbanistycznych (Németh i Langhorst 2014, 7).

Według Patti i Polyaka (2015, 122) tymczasowe użytkowanie nie tylko nie ogranicza się do działań marginalnych czy nietypowych, ale wręcz przyczynia się do transformacji samego procesu planowania. Wymaga ono „przemyślenia pewnych ortodoksyjnych założeń dotyczących standardowego rozwoju miast: w szczególności skal czasowych, które kształtują tradycyjne modele rozwoju, rozumienia sposobów użytkowania, wokół których projektowane są miejsca oraz sposobów realizacji wartości poprzez tworzenie przestrzeni miejskich” (Tonkiss 2013, 313). Galdini (2020, 2) wskazuje, że tymczasowe użytkowanie przestrzeni może nawet wzmacniać przekonanie, iż planowanie urbanistyczne stanowi narzędzie zdolne inicjować korzystne procesy transformacji, które mogą być również zrównoważone. Warunkiem jest jednak, aby procesy te bazowały nie tylko na zasobach materialnych, ale także na promowaniu większej równości, sprawiedliwości społecznej i lepszej jakości życia.

Bardzo istotną funkcją tymczasowego użytkowania przestrzeni z punktu widzenia planowania przestrzennego jest możliwość prototypowania i testowania dostępnych rozwiązań – organizacyjnych, społecznych i przestrzennych. W związku z tym podejście to bywa określane jako **miękka urbanistyka** lub **otwarty system planowania**, który szczególnie nacisk kładzie na **procesowy charakter rozwoju miasta** (Polyak 2012, 88). Tymczasowe działania pozwalają na stopniowe przekształcenia, które mogą ewoluować od eksperymentu do implementacji, a następnie od tymczasowych interwencji do trwałych zmian w przestrzeni (De Smet 2016, 8). Proces ten dostarcza szczegółowego zrozumienia mechanizmów i efektów związanych z konkretnymi działaniami, umożliwia gromadzenie danych empirycznych oraz pozwala na szybkie korygowanie podejścia w przypadku, gdy nie przynosi ono oczekiwanych rezultatów lub generuje niepożądane skutki uboczne (Németh i Langhorst 2014, 7). Tymczasowe użytkowanie przestrzeni umożliwia także testowanie funkcjonalności oraz ocenę wpływu wprowadzanych zmian na kapitał kulturowy i społeczny (Galdini 2020). W rezultacie podejmowane decyzje mogą być lepiej uzasadnione, a planiści i projektanci zyskują większą pewność w obliczu zmiennego i nieprzewidywalnego kontekstu (De Smet 2016, 8). Planowanie przestrzenne i projektowanie zaczynają wówczas funkcjonować jako ciągły proces edytowania miejskiej transformacji, zamiast opierać się na radykalnych i całościowych przekształceniach (Németh i Langhorst 2014, 7).

Możliwości realizacji działań w ramach tymczasowego użytkowania przestrzeni z perspektywy władz samorządowych znacząco różnią się od działań oddolnych, zarówno społecznych, jak i komercyjnych. Zakres tych działań obejmuje zarówno inicjowanie projektów, na przykład poprzez organizację konkursów na tymczasowe wykorzystanie terenów publicznych, jak i podejmowanie współpracy międzysektorowej oraz stymulowanie, nadzorowanie i regulowanie takich inicjatyw w oparciu o ramy administracyjno-organizacyjne. Tonkiss (2013, 313-314) wyróżnia cztery podejścia władz samorządowych do tymczasowego użytkowania przestrzeni:

1. Model pozytywny

Tworzy warunki sprzyjające oddolnym i tymczasowym inicjatywom poprzez wsparcie prawne, oferowanie preferencyjnych warunków dla organizacji społecznych, takich jak niskokosztowe dzierżawy niewykorzystywanych gruntów lub nieruchomości publicznych, wydawanie pozwoleń na tymczasowe konstrukcje i użytkowanie, przekazywanie gruntów na własność lub do zarządzania lokalnym społecznościom oraz włączanie planowania wspólnotowego w formalne procesy decyzyjne.

2. Model permisyjny

Nie wspiera aktywnie samoorganizacji, ale jej nie wyklucza, umożliwiając improwizowane rozwiązania przestrzenne. Może tolerować niestandardowe działania, takie jak squatting czy nieformalne ekonomie, z powodów politycznych lub braku zdolności regulacyjnych.

3. Model restrykcyjny

Wyklucza samoorganizację poprzez nadmierne regulacje, kryminalizację squattingu, przymusowe eksmisje czy blokady. To podejście często wiąże się z autorytarnym planowaniem, gdzie priorytetem jest zabezpieczenie porządku publicznego oraz ochrony własności prywatnej.

4. Polityka porzucenia

Całkowicie przekazuje odpowiedzialność za terytoria miejskie niezależnym podmiotom, pozostawiając nawet podstawowe potrzeby społeczne inicjatywom oddolnym. Jest charakterystyczna dla miast dotkniętych politykami oszczędnościowymi, co prowadzi do auto-urbanizmu wynikającego z niezdolności władz lokalnych do działania.

Zaprezentowane modele ukazują znaczną rozbieżność w podejściu do tymczasowego użytkowania, wynikającą z lokalnych polityk, preferencji bardziej liberalnego lub socjalnego ukształtowania, a także ograniczeń legislacyjnych. Zmiany w przepisach często są rezultatem presji społecznej, która wymusza wprowadzenie określonych zapisów prawnych wspierających interesujące ją działania. W regionach, gdzie oddolne tymczasowe użytkowanie jest popularne i wykazało swoje pozytywne efekty, możliwe jest rozszerzenie ram legislacyjnych w celu jego formalizacji. Otwartość na tego typu działania może być również wynikiem

świadości rzeczywistych korzyści, w tym ekonomicznych, jakie miasto może dzięki nim osiągnąć. Zainteresowanie alternatywnymi rozwiązaniami zwiększa się szczególnie w czasach kryzysu – gminy ponownie rozpoznają potencjał posiadanych nieruchomości oraz możliwości wprowadzenia systemowych rozwiązań, służących ich aktywizacji (Polyak 2012).

Z perspektywy lokalnych władz istnieją trzy kluczowe powody wspierania oddolnych tymczasowych form użytkowania przestrzeni (Colomb 2012, 140):

- **bezpłatne lub niskokosztowe utrzymanie własności publicznej oraz zapobieganie jej degradacji i aktom wandalizmu,**
- **wkład w rozwój gospodarczy,** obejmujący zarówno tworzenie miejsc pracy, jak i poprawę atrakcyjności inwestycyjnej,
- **znaczenie dla celów społecznych,** realizowane poprzez tworzenie nowych, publicznie dostępnych przestrzeni otwartych przy niewielkim koszcie dla budżetu publicznego.

Według Colomb (2012) argumentacja gospodarcza odgrywa jednak dominującą rolę. Badaczka zwraca uwagę na wyraźne powiązanie między mobilizacją tymczasowych form użytkowania a realizacją agendy „miasta kreatywnego”. Tymczasowe użytkowanie przestrzeni jest postrzegane jako narzędzie wspierające rozwój ekonomiczny poprzez generowanie miejsc pracy, przyciąganie międzynarodowych przedsiębiorstw oraz kreowanie atrakcji turystycznych. Bodźce finansowe wytwarzane przez tymczasowych użytkowników nabierają szczególnego znaczenia w kontekście wzmacniania pozycji miast jako kreatywnych metropolii.

Koncepcja „miasta kreatywnego”, rozwinięta przez Richarda Floridę (Florida 2010), opiera się na budowaniu atrakcyjnego wizerunku miasta na podstawie innowacyjnego potencjału „klasy kreatywnej”. Teoria ta zdobyła popularność jako narzędzie wspierania innowacyjności i rozwoju miejskiego, jednak w późniejszych latach stała się obiektem narastającej krytyki (Andersen i in. 2010; Navarro Yáñez 2013). Krytycy wskazują, że kreatywność, zamiast służyć rzeczywistemu rozwojowi innowacyjnemu, stała się elementem neoliberalnego dyskursu (Drozda 2019), który w praktyce wspiera głównie najzamożniejsze grupy społeczne, marginalizując mniej uprzywilejowane warstwy.

Opisane przez Colomb (2012) przesłanki mogą prowadzić do przeniesienia znacznej części odpowiedzialności za regenerację przestrzeni na działania oddolne. Taki model znacząco obniża koszty ponoszone przez samorząd, jednocześnie wspierając działania związane z marketingiem miejskim. Większość tego typu procesów polega na nadawaniu wartości porzucenym nieruchomościom, bez wyraźnych inicjatyw waloryzacyjnych ze strony administracji. W innych przypadkach działania oddolne były odpowiedzią na liczne, ale nieskuteczne próby waloryzacji podejmowane przez władze publiczne, które nie znalazły zainteresowania na rynku. W takim kontekście, gdy tradycyjne polityki publiczne okazują się nieskuteczne, innowacje społeczne odgrywają kluczową rolę, przyczyniając się do nowego podejścia do waloryzacji nieruchomości (Mangialardo i Micelli 2016). Współpraca między samorządem,

organizacjami pozarządowymi i lokalną społecznością wydaje się właściwym kierunkiem, zwiększającym pluralizm debaty publicznej. Kluczowe jest jednak zapewnienie sprawiedliwych ram działania, które zabezpieczają interesy grup oddolnych i zapobiegają eksploatacji kapitału kulturowego wytworzonego przez tymczasowych użytkowników bez odpowiedniego wynagrodzenia za ich wkład (Madanipour 2018).

Innym ryzykiem związanym z włączeniem tymczasowego użytkowania w procesy odgórne jest ograniczenie jego wywrotowego i alternatywnego charakteru, który kwestionuje zastane porządki. Strukturyzacja takich działań wymusza konieczność sprawozdawania ich skuteczności, mierzenia efektywności oraz realizacji odgórnych celów w ramach z góry ustalonych struktur biurokratycznych. Tymczasem działanie w „szczelinach systemu” stanowi dla oddolnych aktorów atrakcyjną formułę realizacji miejskich interwencji, takich jak partyzantka ogrodnicza, która może być twórczo wykorzystana przez samorząd w procesach regeneracji przestrzeni miejskich (Kasperczyk-Brodecka 2023).

Wszystkie trzy typy inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni wiążą się zarówno z szansami, jak i zagrożeniami. Ich wdrażanie wymaga zatem świadomości potencjalnych konsekwencji oraz podejmowania działań minimalizujących ryzyko. Kluczową rolę odgrywa tu strona samorządowa, która poprzez odpowiednie regulacje może wytworzyć środowisko sprzyjające tymczasowemu użytkowaniu przestrzeni, oparte na uczciwej współpracy między interesariuszami. W tym kontekście istotne jest stymulowanie aktywności obywatelskiej, edukacja mieszkańców, promowanie dobrych praktyk oraz wdrażanie narzędzi umożliwiających koordynację komercyjnych inicjatyw. Szczegółowe rekomendacje dotyczące działań odgórnych na rzecz tymczasowego użytkowania przestrzeni zostały przedstawione w rozdziale **1.2.5. Dobre praktyki w zakresie implementacji tymczasowego użytkowania przestrzeni w ujęciu organizacyjno-administracyjnym.**

Ryc. 20 | Plac Nowego Sąsiedztwa - inicjatywa rozpiętkowania Placu Defilad w Warszawie w celu prototypowania zaplanowanych zmian w przestrzeni (fot. Z. Kasperczyk-Brodecka, czerwiec 2023)

Ryc. 21 | Park kieszonkowy zrealizowany w ramach miejskiego programu „Zasadzka na fyrtle” w Poznaniu, jako przykład odgórnej inicjatywy tymczasowego użytkowania przestrzeni (fot. Z. Kasperczyk-Brodecka, grudzień 2022)

ODGÓRNE TYMCZASOWE UŻYTKOWANIE PRZESTRZENI	
SZANSE	ZAGROŻENIA
1. Elastyczny i refleksyjny model urbanizacji – podejście oparte na realistycznych, pragmatycznych i stopniowych metodach transformacji miast. 2. Prototypowanie i testowanie rozwiązań – możliwość eksperymentowania z organizacyjnymi, społecznymi i przestrzennymi modelami, co wpisuje się w procesowy charakter rozwoju miasta. 3. Narzędzie wspierania zrównoważonych procesów transformacji – stymulacja procesów prospołecznej i proekologicznej transformacji. 4. Narzędzie rezyliencji reagujące na kryzysy – defensywne, elastyczne i innowacyjne podejście pozwalające na niezależność od sytuacji rynkowej. 5. Niskokosztowe utrzymanie własności publicznej - efektywne gospodarowanie przestrzenią miejską bez ponoszenia dużych nakładów finansowych. 6. Wkład w rozwój gospodarczy - tworzenie nowych miejsc pracy oraz zwiększanie atrakcyjności inwestycyjnej miasta. 7. Tworzenie nowych przestrzeni publicznych - udostępnianie przestrzeni społecznej przy minimalnych kosztach dla budżetu publicznego. 8. Współpraca międzysektorowa - budowanie partnerstw między samorządem, organizacjami pozarządowymi i lokalną społecznością. 9. Rozbudowa ram legislacyjnych - rozwój przepisów umożliwiających wsparcie dla działań tymczasowego użytkowania przestrzeni.	1. Dominacja przesłanek ekonomicznych i gospodarczych - priorytetowe traktowanie zysków finansowych nad celami społecznymi. 2. Działanie w nurcie „miasta kreatywnego” - wspieranie głównie najzamożniejszych grup społecznych, przy jednoczesnym marginalizowaniu mniej uprzywilejowanych warstw. 3. Realizacja kampanii marketingowych miast - wykorzystywanie tymczasowego użytkowania jako narzędzia promującego wizerunek miasta, często bez realnych korzyści społecznych. 4. Przeniesienie odpowiedzialności za regenerację na działania oddolne - odciążenie samorządów kosztem inicjatyw społecznych. 5. Eksploracja kapitału kulturowego tymczasowych użytkowników - wykorzystywanie ich twórczości i zaangażowania bez zapewnienia adekwatnego wynagrodzenia lub uznania ich wkładu. 6. Ograniczenie wywrotowego i alternatywnego charakteru tymczasowego użytkowania - włączanie inicjatyw tymczasowego użytkowania w formalne struktury planistyczne, co osłabia ich potencjał do kwestionowania istniejących porządków. 7. Realizacja odgórnych celów w ramach struktur biurokratycznych - podporządkowanie działań tymczasowego użytkowania agendzie odgórnych decyzji i sztywnym procedurom. 8. Nierówny rozkład sił między interesariuszami – hierarchiczna struktura relacji, z dominującą pozycją administracji.

Ryc. 22 | Szanse i zagrożenia związane z odgórnymi inicjatywami tymczasowego użytkowania przestrzeni (opracowanie własne)

1.2.4. Szczegółowa charakterystyka zrealizowanych przykładów tymczasowego użytkowania przestrzeni

W celu urealnienia i uszczegółowienia charakterystyki praktyk mieszczących się w definicji tymczasowego użytkowania przestrzeni przeprowadzono analizę ilościową i jakościową zrealizowanych przykładów. Zastosowano metodę systematycznego przeglądu literatury, która pozwoliła na określenie najczęściej występujących cech terenów wykorzystywanych w ramach tymczasowego użytkowania oraz stosowanych form inicjatyw. Dodatkowo zidentyfikowano i scharakteryzowano modelowy typ tymczasowego użytkowania przestrzeni - ogrody społecznościowe, które stanowiły główny temat badawczy wyjazdu naukowego autorki do Budapesztu⁴⁰.

Tendencje funkcjonalno-przestrzenne w ramach zjawiska tymczasowego użytkowania przestrzeni miejskich

W celu identyfikacji tendencji funkcjonalno-przestrzennych występujących w ramach zrealizowanych przykładów tymczasowego użytkowania przestrzeni przeprowadzono systematyczny przegląd literatury⁴¹. Służył udzieleniu odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

1. Jakie inicjatywy tymczasowego użytkowania przestrzeni zostały zrealizowane?
2. Jakie typy inicjatyw można wyróżnić na podstawie ich inicjatora?
3. Na jakiego rodzaju nieruchomościach były one realizowane, uwzględniając ich stan zagospodarowania?
4. Jaka była struktura własności nieruchomości, na których realizowano te inicjatywy?

Analiza 53 artykułów pozwoliła na wyodrębnienie 120 przykładów tymczasowego użytkowania przestrzeni zlokalizowanych w 13 krajach europejskich⁴². Dane te zostały zestawione w formie tabelarycznej (patrz: Aneks, Załącznik nr 1) ze wskazaniem nazw oraz lokalizacji poszczególnych przykładów. Na tym etapie zdecydowano się poszerzyć zakres analizy, uwzględniając pierwotne funkcje przestrzeni (FUNKCJA BAZOWA), przed implementacją, oraz działania wprowadzone w ramach tymczasowego użytkowania (FUNKCJA WDROŻONA).

⁴⁰ Wyjazd naukowy został zrealizowany w ramach krótkoterminowej mobilności Erasmus+ w maju 2024 roku. Autorka nawiązała wówczas współpracę z prof. Árpádem Szabó z Katedry Urbanistyki Wydziału Architektury BME (Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem – Budapest University of Technology and Economics). Badania prowadzone pod jego kierunkiem dotyczyły ogrodów społecznościowych zrealizowanych w ramach programu Közösségi Kertek, zainicjowanego przez KÉK – Węgierskie Centrum Architektury Współczesnej. Do badań wybrano ogrody zlokalizowane w strefie śródmiejskiej Budapesztu. Przeprowadzono analizę danych zastanych, badania terenowe, wykonano dokumentację fotograficzną oraz przeprowadzono dwa wywiady indywidualne z członkami KÉK.

⁴¹ Szczegółowy opis zastosowanej metody przedstawiono we Wprowadzeniu w rozdziale V. Metodologia.

⁴² Inicjatywy zostały zidentyfikowane na podstawie wzmianek w artykułach, które musiały zawierać co najmniej nazwę inicjatywy oraz jej lokalizację. W przypadku braku szczegółowego opisu przeprowadzono dodatkową analizę źródeł internetowych w celu uzupełnienia brakujących informacji niezbędnych do przeprowadzenia analizy.

Dane zgrupowano w następujące kategorie:

1. FUNKCJA BAZOWA – teren przemysłowy, teren infrastruktury, plac budowy, nieużytek miejski, pustostan, przestrzeń publiczna;
2. FUNKCJA WDROŻONA – funkcja rekreacyjna, ekologiczna, społeczna, kulturalna, edukacyjna, mieszkaniowa, komercyjna.

Do poszczególnych kategorii funkcji przyporządkowano wprowadzone interwencje⁴³, co umożliwiło szczegółowe rozpoznanie możliwych do zastosowania działań (patrz: Ryc. 23). Określono również rozkład ilościowy występowania funkcji bazowych, w tym najczęściej i najrzadziej adaptowanych terenów, oraz funkcji wdrożonych i najchętniej implementowanych kategorii funkcjonalnych tymczasowego użytkowania przestrzeni.

⁴³ Działania o trudnej do jednoznacznego zdefiniowania charakterystyce przyporządkowano do kilku pasujących kategorii. W związku z tym maksymalna wartość dla każdej kategorii funkcji może wynosić 120, co odpowiada łącznej liczbie analizowanych inicjatyw.

FUNKCJA BAZOWA	
teren przemysłowy	dawny browar, bocznicza kolejowa, baza paliwowa, fabryka, kopalnia, stocznia, magazyn
teren infrastruktury	wiadukt, hala garażowa, dawna baza paliwowa, parking, dawny teren lotniska, zajezdnia autobusowa
plac budowy	-
nieużytek miejski	nieużywany lub porzucony teren, strefa przybrzeżna rzeki, dawny basen miejski
przestrzeń publiczna	targowisko, plac miejski, park, tereny sportowo-rekreacyjne
FUNKCJA WDROŻONA	
funkcja rekreacyjna	plaża, teren sportowy, strefa gier, plac zabaw, camping, ogród społecznościowy, tymczasowy park (ang. <i>pop-up park</i>), alternatywny teren rekreacyjny, taras na dachu, park publiczny, klub fitness, centrum treningowe, wybieg dla psów, teren piknikowy, odkryty basen, infrastruktura plażowa, boisko do siatkówki, tymczasowy sad, sztuczne jezioro, brodzik, podest, cyrk
funkcja ekologiczna	farma miejska, ogród społecznościowy, tymczasowy park (ang. <i>pop-up park</i>), park publiczny, uprawa w tunelach foliowych, szklarnia akwaponiczna, ogród warzywny, kompostownik, tymczasowy sad, farma fotowoltaiczna
funkcja społeczna	sala spotkań dla lokalnych stowarzyszeń, targ / pchli targ, warsztaty urbanistyczne, ogród społecznościowy, przestrzeń wspólna dla działań sąsiedzkich, przestrzeń na spotkania i zgromadzenia, alternatywne i społeczne mieszkalnictwo, centrum subkulturowe, miejsce działań na rzecz polityki rozwoju i ochrony środowiska, wyprzedaż garażowa, przestrzeń coworkingowa, kuchnie wspólnotowe, warsztaty rowerowy, centrum społecznościowe (ang. <i>community center</i>), kursy i działania mediacyjne, zwłaszcza dla uchodźców, przedszkole, żłobek, strefa festiwalowa, młodzieżowy dom kultury, targi sztuki, lokalizacja partycypacyjnych projektów artystycznych, projekt mieszkalny dla osób queer, teatr osób bezdomnych, programy wsparcia zawodowego dla osób potrzebujących, klub komediowy, miejsce przeprowadzania debat i dyskusji społecznych, grupa czytelnicza, darmowy sklep / punkt wymiany rzeczy (ang. <i>free shop</i>), lokalizacja wydarzeń politycznych
funkcja kulturalna	miejsce organizacji projekcji, koncertów, wydarzeń kulturalnych, performansów, wystaw, odczytów, spektakli tanecznych, warsztatów, zajęć dla dzieci, festiwali filmowych, pokazów mody, teatr, pracownie i warsztaty dla artystów, plan filmowy, przestrzeń dla kreatywnych start-upów, think tanków i stowarzyszeń artystycznych, galeria sztuki, lokalizacja dzień sztuki, instalacji, rzeźb architektonicznych i murali, miejsce realizacji badań terenowych, park rzeźby, muzeum na wolnym powietrzu, biblioteka, amfiteatr muzyczny, szkoła muzyczna, sale prób, księgarnia, targi sztuki, przestrzeń na spektakle plenerowe, miejsce realizacji partycypacyjnych projektów artystycznych, studio podcastowe, muzeum, klub komediowy, muzeum sztuki ulicznej (ang. <i>street art museum</i>), alternatywna przestrzeń artystyczna, szkoła DJ-ów, szkoła artystyczna, inkubator kultury
funkcja edukacyjna	miejsce organizacji warsztatów, zajęć dla dzieci, działań edukacyjnych dla mieszkańców, kursów szkoleniowych, sale lekcyjne i seminaryjne, warsztat rowerowy, kampus uniwersytecki, szkoła muzyczna, sale prób, młodzieżowy dom kultury, lokalizacja ścieżek edukacyjnych, laboratoria szkolne, warsztaty produkcji cydru, wycieczki łódką, szkoła DJ-ów, szkoła artystyczna, kursy szycia, szkoła marketingu
funkcja mieszkaniowa	alternatywne i społeczne mieszkalnictwo, squat, projekt mieszkalny dla osób queer, osiedle przyczep campingowych (ang. <i>caravan housing</i>), zakwaterowanie kryzysowe, hostel dla osób bezdomnych
funkcja komercyjna	kawiarnia, targowisko, centrum przedsiębiorczości, pub / bar, przestrzeń dla kreatywnych start-upów, przestrzeń robocze / biura, eventy marketingowe, przestrzeń coworkingowa, sklepy odzieżowe i obuwnicze, kluby nocne, księgarnia, biura w kontenerach, bar i restauracja w jurcie, targi sztuki, ogródki restauracyjne i kawiarniane, bar na plaży, hostel / hotel, inkubator kultury, food trucki, zakład fryzjerski, miejsce organizacji pokazów mody i konferencji, lokalizacja think tanku, bar z sokami, wycieczki łódką, parking

Ryc. 23 | Lista funkcji bazowych i funkcji wdrożonych w ramach tymczasowego użytkowania przestrzeni (opracowanie własne na podstawie systematycznego przeglądu literatury)

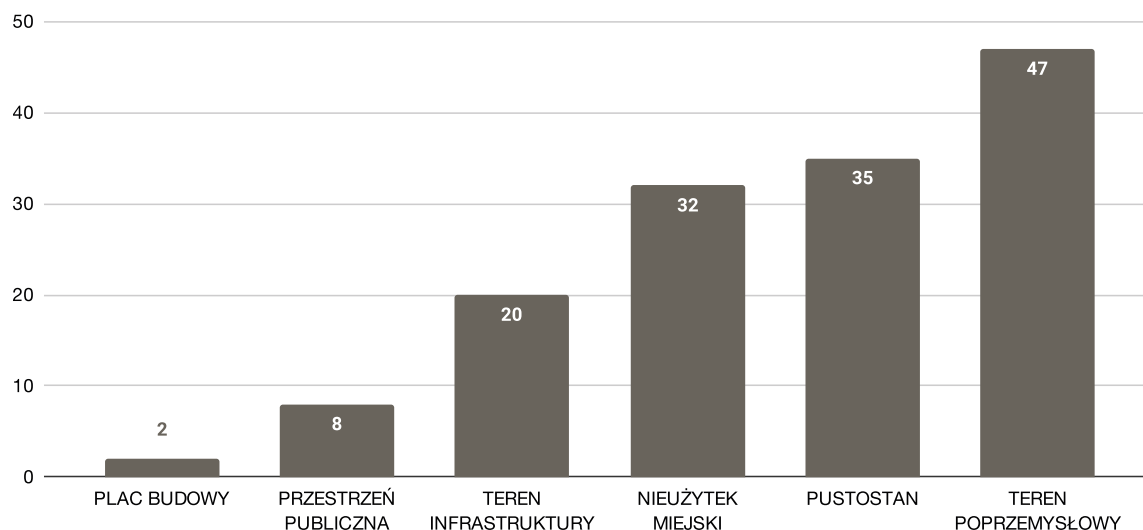
Najczęściej występującą funkcją bazową w analizowanych przykładach tymczasowego użytkowania przestrzeni są tereny przemysłowe, które stanowią 39,2% (47 ze 120) przypadków. Dominacja tej kategorii może być związana z powszechnymi w Europie procesami adaptacji rozległych, nieużytkowanych obszarów, które utraciły swoje pierwotne funkcje na skutek deindustrializacji. Tymczasowe użytkowanie wprowadzano także w pustostanach (29,2% – 35 przypadków) oraz na nieużytkach miejskich (26,7% – 32 przypadki), czyli na terenach porzuconych lub niewykorzystywanych. Znacznie rzadziej adaptowano tereny infrastrukturalne (16,7% – 20 przypadków), a tylko sporadycznie funkcjonującą przestrzeń publiczną (6,7% – 8 przypadków) lub place budowy (1,7% – 2 przypadki). Takie wyniki wskazują na priorytetowe oraz ułatwione wykorzystanie terenów zdegradowanych, które ze względu na swoją specyfikę są bardziej podatne i otwarte na działania postrzegane jako alternatywne i odbiegające od standardowych procedur. Natomiast przestrzenie potencjalnie atrakcyjne i dobrze funkcjonujące, takie jak przestrzeń publiczna, lub te będące w trakcie inwestycji (place budowy), charakteryzują się zarówno mniejszym zapotrzebowaniem na tego typu interwencje, jak i ograniczoną podatnością na implementację tymczasowego użytkowania.

Wśród funkcji wdrożonych zdecydowanie dominują funkcje kulturalne, które występują aż w 71,7% (86 ze 120) badanych przypadków. Tak wysoki wynik potwierdza przytaczane w poprzednich rozdziałach powiązanie tymczasowego użytkowania z kulturą i kreatywnością. Wynika on również z innowacyjnej formuły tych działań, ich prospołecznego charakteru oraz wysokiego potencjału do regeneracji przestrzeni. Funkcja komercyjna również odnotowuje znaczną obecność, obejmując 57,5% (69 ze 120) przypadków, jednak niemal nigdy nie jest głównym celem tymczasowego użytkowania przestrzeni, a stanowi funkcję pomocniczą i uzupełniającą. Jej częste występowanie wskazuje jednak na zasadność wprowadzania działań komercyjnych, które w połączeniu z funkcjami kulturalnymi, społecznymi czy rekreacyjnymi podnoszą atrakcyjność przestrzeni – np. poprzez oferowanie usług gastronomicznych jako uzupełnienia wydarzeń kulturalnych. Funkcje społeczne występują w 55 przypadkach (46%), co można tłumaczyć emancypacyjnym i wywrotowym charakterem tymczasowego użytkowania przestrzeni. Nieco rzadziej spotykane są funkcje edukacyjne i rekreacyjne (35%, czyli 42 ze 120 przypadków), ekologiczne (20,8%, 25 przypadków), a najrzadziej mieszkaniowe (11,7%, 14 przypadków). Niska częstotliwość funkcji mieszkaniowych prawdopodobnie wynika z trudności związanych z legalizacją skłotowania oraz problemów z zapewnieniem odpowiednich warunków mieszkaniowych w ramach tymczasowego użytkowania.

Rozkład wyników wskazuje przede wszystkim na wielofunkcyjność analizowanych przykładów – każda z inicjatyw była średnio przypisana do 2,8 kategorii funkcjonalnych. Częstość występowania poszczególnych funkcji wskazuje na popularność modelu komercyjno-kulturalnego, który można wdrożyć poprzez organizację wydarzeń, takich jak eventy czy festiwale, wykorzystując jednocześnie specyficzną estetykę terenów zdegradowanych. Choć taka forma ma ograniczony długofalowy wpływ społeczny, sprawdza się w przypadku punktowej aktywizacji przestrzeni.

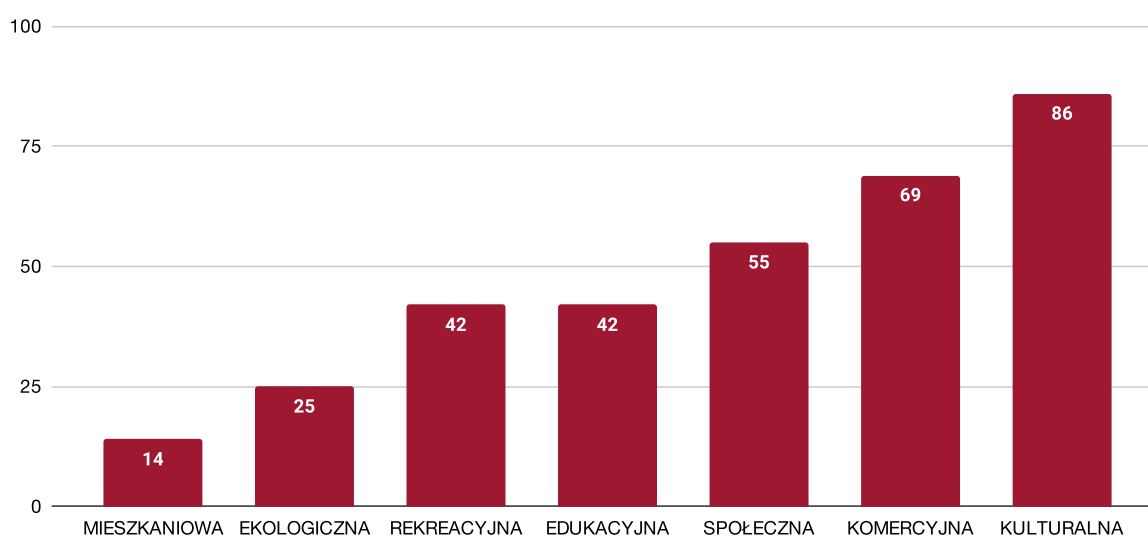

FUNKCJA BAZOWA

Ryc. 24 | Diagram obrazujący częstotliwość występowania poszczególnych kategorii funkcji bazowych (opracowanie własne na podstawie systematycznego przeglądu literatury)

FUNKCJA WDROŻONA

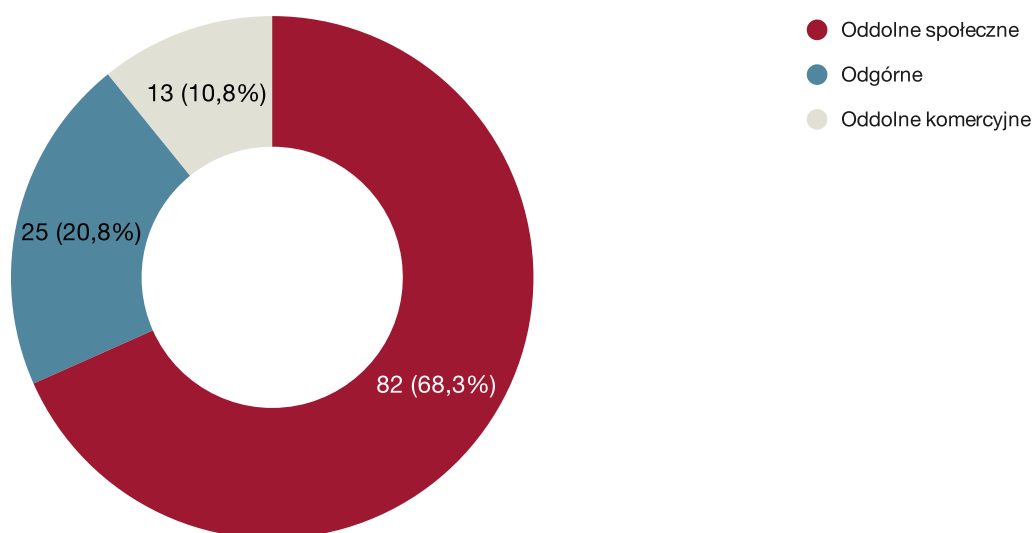
Ryc. 25 | Diagram obrazujący częstotliwość występowania poszczególnych kategorii funkcji wdrożonych (opracowanie własne na podstawie systematycznego przeglądu literatury)

Z punktu widzenia regeneracji przestrzeni największe znaczenie mają funkcje kulturalne realizowane w sposób ciągły, a także funkcje społeczne, edukacyjne i ekologiczne. Popularność poszczególnych funkcji wskazuje zarówno na kategorie najlepiej sprawdzające się w kontekście strategii tymczasowego użytkowania przestrzeni, jak i na te, które występują rzadko, ponieważ ich implementacja wymaga dalszego prototypowania i eksploracji.

Drugie pytanie badawcze dotyczyło typów tymczasowego użytkowania przestrzeni, wyznaczanych na podstawie ich inicjatora. Zidentyfikowano trzy typy: inicjatywy oddórne, inicjatywy oddolne społeczne oraz inicjatywy oddolne komercyjne, co pozostaje zgodne z charakterystyką przedstawioną w poprzednim podrozdziale. Rozkład wyników wskazuje na zdecydowaną dominację inicjatyw oddolnych, które stanowią 68,3% (82 ze 120) wszystkich badanych przypadków. Taki wynik jest spójny z pierwotnym charakterem tymczasowego użytkowania przestrzeni, które wywodzi się z ruchów społecznych i dopiero z czasem zostało włączone do działań realizowanych przez podmioty publiczne lub komercyjne. Popularyzacja tej metody wśród innych podmiotów przebiega stopniowo, co znajduje odzwierciedlenie w wynikach: tymczasowe użytkowanie przestrzeni inicjowane oddórnie stanowi 20,8% przypadków (25 ze 120), natomiast inicjatywy komercyjne pozostają najmniej rozpowszechnione, reprezentując jedynie 13 przypadków (10,8%).

TYPY INICJATYW TYMCZASOWEGO UŻYTKOWANIA

Ryc. 26 | Diagram obrazujący częstotliwość występowania poszczególnych typów inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni (opracowanie własne na podstawie systematycznego przeglądu literatury)

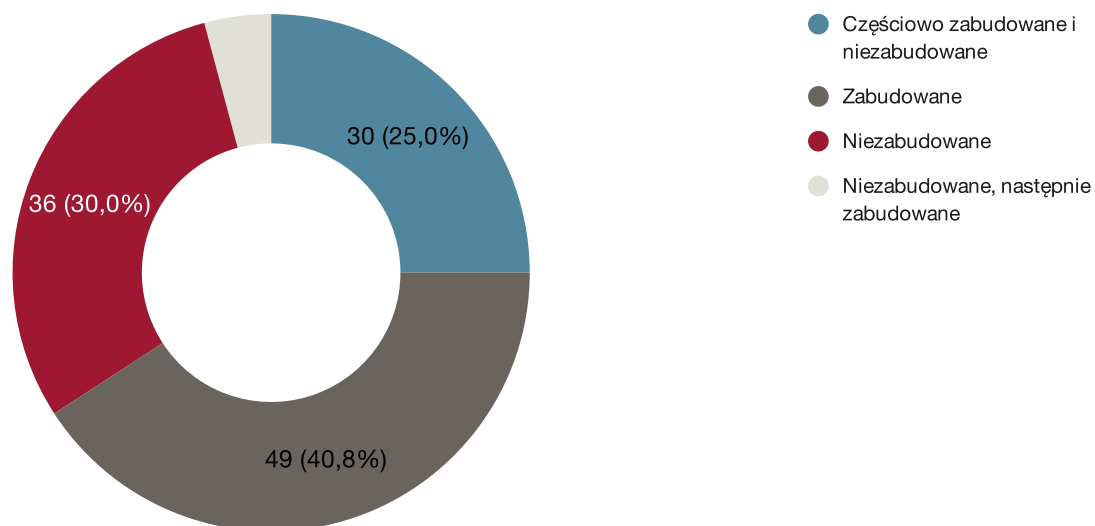
Trzecie pytanie badawcze służyło określeniu rodzajów nieruchomości poddawanych adaptacji za pomocą tymczasowego użytkowania przestrzeni. Zidentyfikowano cztery kategorie: nieruchomości zabudowane, niezabudowane, częściowo zabudowane i niezabudowane oraz początkowo niezabudowane i poddawane zabudowie w ramach realizacji tymczasowego użytkowania. Najczęściej wykorzystywane były tereny zabudowane, które stanowiły 49 przykładów (40,8%), co wskazuje na nieznaczną preferencję adaptacji istniejących budynków w porównaniu do pustych terenów. Nieruchomości niezabudowane były adaptowane w 36 przypadkach (30%), a 30 przykładów (25%) dotyczyło obszarów częściowo zabudowanych i niezabudowanych. Do tej kategorii zaliczono działania realizowane zarówno wewnątrz budynków, jak i na przyległych terenach. Rozkład wyników wskazuje na porównywalną popularność tymczasowego użytkowania przestrzeni zabudowanej i niezabudowanej. Niektóre działania lepiej sprawdzają się w warunkach wewnętrznych, podczas gdy inne znajdują optymalne zastosowanie na otwartych przestrzeniach, co podkreśla znaczenie odpowiedniego dopasowania działań do charakterystyki adaptowanej nieruchomości.

Ostatnie pytanie badawcze miało na celu określenie struktury własności nieruchomości, na których realizowano badane przykłady tymczasowego użytkowania przestrzeni. Zidentyfikowano cztery typy własności: publiczną, prywatną, częściowo publiczną i prywatną oraz publiczną i sprywatyzowaną podczas implementacji tymczasowego użytkowania. Najczęściej inicjatywy były realizowane na działkach publicznych, co miało miejsce w 64 przypadkach, które stanowią 53,3% wszystkich inicjatyw. Dominacja tej formy własności podkreśla istotną rolę strony publicznej w udostępnianiu terenów do realizacji tego typu działań. Nieco rzadziej wykorzystywano tereny prywatne (49 przykładów, 40,8%). Taki wynik może być zaskakujący, biorąc pod uwagę ograniczoną popularność komercyjnego tymczasowego użytkowania oraz trudności związane z udostępnianiem terenów prywatnych na potrzeby społeczne. Niemniej jednak wyniki dowodzą, że takie projekty mogą być skutecznie realizowane. Pozostałe dwa typy występują rzadko - obszary częściowo publiczne i prywatne dotyczyły 5 badanych przykładów (4,2%), natomiast nieruchomości sprywatyzowane podczas procesu tymczasowego użytkowania – jedynie 2 (1,7%). Rozkład wyników wskazuje na dużą elastyczność metody i możliwość jej zastosowania na działkach o różnych formach własności.

Przeprowadzony systematyczny przegląd literatury umożliwił opracowanie klasyfikacji tymczasowego użytkowania przestrzeni (patrz: Ryc. 29) poprzez ilościowe rozpoznanie tendencji charakterystycznych dla tych działań. Postawione pytania badawcze skierowały analizę na kluczowe aspekty istotne z punktu widzenia implementacji. W ramach odpowiedzi na pierwsze pytanie opracowano listę zrealizowanych przykładów, wskazano preferowane funkcje terenów do adaptacji oraz zidentyfikowano możliwe do wprowadzenia kategorie działań. Odpowiedzi na kolejne pytania umożliwiły określenie typów inicjatorów tymczasowego użytkowania oraz charakterystyki wybieranych terenów pod kątem własności i stopnia zagospodarowania. Opracowane dane liczbowe mogą stanowić istotne wsparcie w procesie podejmowania decyzji wdrożeniowych, a w kontekście badań własnych prowadzonych przez autorkę posłużyły jako punkt wyjścia do sformułowania głównych założeń badawczych.

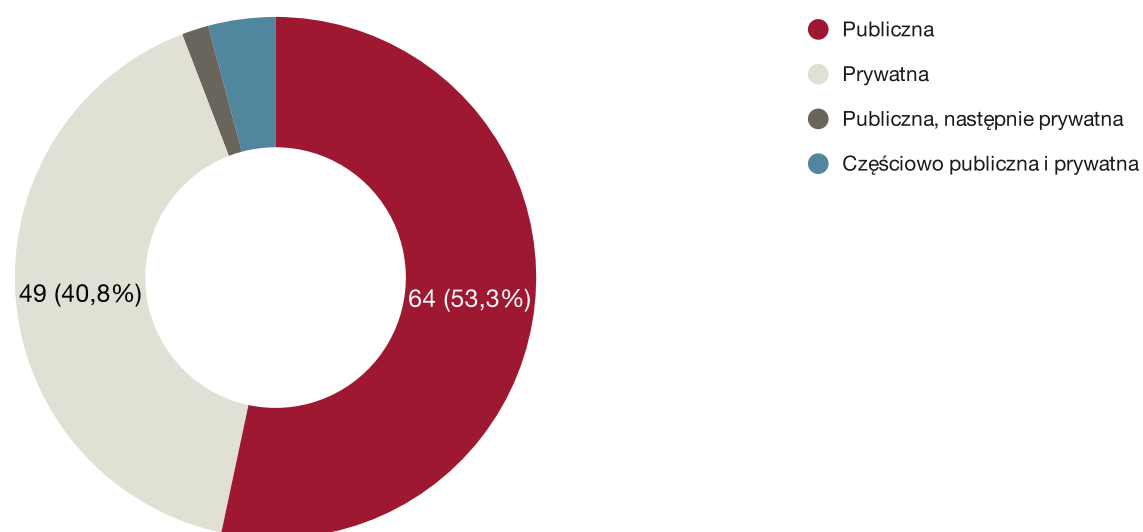

RODZAJE NIERUCHOMOŚCI

Ryc. 27 | Diagram obrazujący częstotliwość występowania poszczególnych rodzajów nieruchomości poddawanych adaptacji za pomocą tymczasowego użytkowania (opracowanie własne na podstawie systematycznego przeglądu literatury)

WŁASNOŚĆ NIERUCHOMOŚCI

Ryc. 28 | Diagram obrazujący strukturę własności nieruchomości, na których zrealizowano badane przykłady tymczasowego użytkowania (opracowanie własne na podstawie systematycznego przeglądu literatury)

CHARAKTERYSTYKA TERENÓW PODDAWANYCH TYMCZASOWEMU UŻYTKOWANIU PRZESTRZENI			CHARAKTERYSTYKA INICJATYW TYMCZASOWEGO UŻYTKOWANIA	
FUNKCJA BAZOWA	RODZAJ NIERU- CHOMOŚCI	WŁASNOŚĆ NIE- RUCHOMOŚCI	TYP INIJCATYWY	FUNKCJA WDROŻONA
teren poprzemysłowy	niezabudowana	publiczna	odgórna	funkcja rekreacyjna
teren infrastruktury	zabudowana	prywatna	oddolna społeczna	funkcja ekologiczna
plac budowy	częściowo zabudowane i niezabudowane	częściowo pu- bliczna i prywatna	oddolna komercyjna	funkcja społeczna
nieużytek miejski	niezabudowane, następnie zabudowane	publiczna, następnie prywatna		funkcja kulturalna
pustostan				funkcja edukacyjna
przestrzeń publiczna				funkcja mieszkaniowa
				funkcja komercyjna

Ryc. 29 | Klasyfikacja tymczasowego użytkowania przestrzeni (opracowanie własne na podstawie systematycznego przeglądu literatury)

Charakterystyka modelowego typu tymczasowego użytkowania przestrzeni – miejskich ogrodów społecznościowych

Ogrody społecznościowe należą do najczęściej realizowanych inicjatyw w ramach tymczasowego użytkowania przestrzeni. Zostały wybrane jako modelowy typ działania, ponieważ synergicznie łączą w sobie korzyści:

1. **społeczne** – stymulują integrację lokalnej społeczności oraz budowanie poczucia sprawczości i upodmiotowienia, wpływają na zdrowie psychofizyczne mieszkańców (Egerer i in. 2024), umożliwiają współtworzenie wiedzy i wymianę międzypokoleniową (Calvet-Mir i March 2019) oraz produkcję żywności;
2. **funkcjonalno-przestrzenne** – zapewniają zwiększony dostęp do terenów zielonych i rekreacyjnych, poprawiają funkcjonalność i estetykę zaniedbanej przestrzeni, a także stanowią innowacje administracyjno-planistyczne umożliwiając współdzielenie odpowiedzialności za zarządzanie, użytkowanie i monitorowanie przestrzeni publicznej przez wielu interesariuszy (Calvet-Mir i March 2019);
3. **ekologiczne** – wpływają na poprawę bioróżnorodności miejskiej przyrody, zapewniają siedliska dla zwierząt (Egerer i in. 2024) oraz korzystnie oddziałują na mikroklimat, m.in. poprzez ograniczenie zjawiska miejskiej wyspy ciepła i zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza.

Ewolucja warunków społecznych i politycznych wpływa na formę, cel oraz charakter działań podejmowanych w ramach ogrodów miejskich oraz aktywności ich uczestników. Nowe formy ogrodnictwa miejskiego odzwierciedlają zachodzące zmiany w zarządzaniu miastem, będąc odpowiedzią na wyzwania środowiskowe oraz skutki kryzysu finansowego i kryzysu reprezentacji demokratycznej, który dotyka demokracje zachodnie (Calvet-Mir i March 2019). Ich ponowny wzrost znaczenia i zwiększona popularność wpisują się w międzynarodowy ruch, który eksploruje praktyki zrównoważone, wspólnotowe i reagujące na kryzys, takie jak samowystarczalność żywieniowa, sąsiedzki aktywizm i samopomoc czy edukacja ekologiczna. Stanowią specyficzny model miejskiej interwencji - uważnej, żmudnej, regularnej i otwartej na nieprzewidziane okoliczności, wpisującej się pojęcie surowego / skromnego urbanizmu (ang. *austerity urbanism*) w czasach kryzysu i oszczędności (Tonkiss 2013). Nie kierują się prostą logiką indywidualnych korzyści, lecz stanowią połączenie aspiracji indywidualnych i zbiorowych (Calvet-Mir i March 2019). Jako forma miejskiej interwencji są również przejawem obywatelskiej kontestacji.

Ogrody społecznościowe łączą funkcje społeczne, ekologiczne i rekreacyjne, a przy odpowiednim programowaniu mogą również realizować działania kulturalne, edukacyjne oraz komercyjne. Są stosunkowo niskokosztowe, a ich model można z powodzeniem powielać i adaptować do różnych kontekstów przestrzennych. Doskonałym przykładem wykorzystania

pełnego potencjału ogrodów społecznościowych jest projekt **Közösségi Kertek**⁴⁴ w Budapeszcie, realizowany przez **KÉK**⁴⁵ – Węgierskie Centrum Architektury Współczesnej. **Közösségi Kertek** to inicjatywa budująca świadomość wokół znaczenia ogrodów społecznościowych oraz edukująca na temat metod i narzędzi służących budowaniu zrównoważonego środowiska miejskiego. Stanowi bazę wiedzy na temat realizacji ogrodów, wspiera ich wdrażanie, zrzesza ich inicjatorów i użytkowników oraz zarządza ogrodami społecznościowymi w Budapeszcie⁴⁶.

KÉK rozpoczął działalność w ramach **Közösségi Kertek** w 2010 roku⁴⁷, rozpowszechniając wiedzę oraz dobre praktyki na temat zrównoważonych rozwiązań w przestrzeni miejskiej. Pierwszy etap działalności (2010-2012) koncentrował się na opracowaniu metodologii implementacji ogrodów społecznościowych w węgierskim kontekście. Obejmował on analizę ram prawnych, wypracowanie modeli działania oraz przygotowanie manuali zawierających instrukcje działania dla mieszkańców i organizacji pozarządowych. W ramach programu prowadzono doradztwo, a także stworzono bazę wiedzy niezbędną do rozpoczęcia tego rodzaju inicjatyw. Rekrutowano przyszłych ogrodników i zaplanowano wdrożenie wzorcowych projektów pilotażowych, mających na celu popularyzację ogrodów społecznościowych oraz zwiększenie świadomości społecznej na ich temat. W tym celu KÉK intensywnie poszukiwała odpowiednich działek, prowadząc badania terenowe, wizytując potencjalne lokalizacje oraz weryfikując dostępność gruntów w lokalnych urzędach (Kertész i in. 2015). Działania promocyjno-edukacyjne zbudowały dużą społeczność wokół projektu, jeszcze przed pierwszymi wdrożeniami.

Pierwszy ogród - **Lecsós Kert**⁴⁸, powstał w 2012 roku i funkcjonował do 2014. KÉK, jako partner, aktywnie uczestniczył w tworzeniu kolejnych ogrodów, współpracując z samorządami, organizacjami pozarządowymi, grupami mieszkańców, a także prywatnymi firmami i korporacjami. Obecnie zarządza czterema z nich: **Kisdíófa Közösségi Kert**⁴⁹, **Csárdás Kert**⁵⁰, **Kőris Közösségi Kert**⁵¹ oraz ogrodem społecznym i leczniczym w hotelu **IBIS Budapest Citysouth Hotel**⁵². Oprócz funkcji związanych z uprawą roślin, ogrody te pełnią rolę miejsc spotkań, przestrzeni społeczno-kulturalnych oraz innowacyjnych platform służących testowaniu i dystrybucji rozwiązań wspierających poprawę jakości życia w mieście. Długoterminowym celem KÉK nie jest otwieranie kolejnych ogrodów, a przede wszystkim budowanie

⁴⁴ **Közösségi Kertek**, <https://kozossegekertek.hu> [dostęp: 6.12.2024].

⁴⁵ **KEK - Kortárs Építészeti Központ**, <https://kek.org.hu> [dostęp: 6.12.2024].

⁴⁶ Autorka podczas wyjazdu badawczego do Budapesztu przeprowadziła badania terenowe w 12 ogrodach społecznych oraz zrealizowała dwa wywiady indywidualne z członkami organizacji KÉK – Leventem Polyákiem i Moniką Kertész, które odbyły się 13 maja 2024 roku. Poniższe informacje pochodzą z literatury, źródeł internetowych, obserwacji oraz danych uzyskanych od rozmówców.

⁴⁷ Historia projektu **Közösségi Kertek**, <https://kozossegekertek.hu/en/angol-oldal-1/> [dostęp: 6.12.2024].

⁴⁸ **Lecsós Kert**, <https://kozossegekertek.hu/garden/lecsos-kert/> [dostęp: 18.12.2024].

⁴⁹ **Kisdíófa Közösségi Kert**, <https://kozossegekertek.hu/garden/kisdiofa-kert/> [dostęp: 18.12.2024].

⁵⁰ **Csárdás Kert**, <https://kozossegekertek.hu/garden/csardas-kert/> [dostęp: 18.12.2024].

⁵¹ **Kőris Közösségi Kert**, <https://kozossegekertek.hu/garden/koris-kozossegi-kert/> [dostęp: 18.12.2024].

⁵² **IBIS Közösségi Kert**, <https://kozossegekertek.hu/garden/ibis-kozossegi-kert/>; **IBIS Healing Garden**, <https://kozossegekertek.hu/garden/ibis-healing-garden/> [dostęp: 18.12.2024].

samodzielności grup mieszkańców i organizacji w przeprowadzeniu procesu implementacji (Kertész i in. 2015). W tym celu fundacja prowadzi szeroko zakrojone działania edukacyjne, organizuje wydarzenia społeczne, fora dyskusyjne, wykłady oraz współpracuje ze szkołami i przedszkolami. Dzięki tym inicjatywom KÉK zapoczątkował rozwój sieci ogrodów społecznościowych, która z czasem, poprzez współpracę z podobnymi platformami, objęła także ogrody zagraniczne. Obecnie na platformie *Közösségi Kertek* zarejestrowanych jest 104⁵³ aktywnie działających ogrodów społecznościowych z Węgier i Rumunii, z czego aż 52 znajdują się na terenie Budapesztu.

Ogrody społecznościowe zostały również uznane za skuteczne narzędzie rewitalizacji i rozwoju społeczności przez samorząd Budapesztu. W 2013 roku wdrożono program **TÉR_KÖZ**⁵⁴ wspierający międzysektorowe projekty rewitalizacji, realizowane w ramach konkursu ofert / przetargu. Głównym założeniem programu jest recykling i witalizacja nieużytkowanych obszarów oraz poprawa jakości istniejących przestrzeni publicznych. W realizację projektów zaangażowane są gminy we współpracy z lokalnym sektorem prywatnym, organizacjami obywatelskimi oraz mieszkańcami, dzieląc między sobą zadania związane z realizacją i utrzymaniem projektów (Dixit i in. 2015). Program promuje innowacyjne rozwiązania, takie jak tymczasowe użytkowanie przestrzeni oraz wdrażanie zrównoważonych i ekologicznych inicjatyw, w tym ogrodów społecznościowych. **TÉR_KÖZ** dostarczył dodatkowego impulsu do rozwoju tego typu projektów, jednak – jak podkreśla Kertész, zarządzająca inicjatywą *Közösségi Kertek* – proces powstawania ogrodów nadal opiera się przede wszystkim na oddolnych działaniach. Każdy ogród powstaje dzięki zaangażowaniu jednej lub kilku charyzmatycznych lokalnych osób pełniących rolę inicjatorów i liderów (Kertész i in. 2015).

Jednym z najbardziej imponujących ogrodów zarządzanych przez KÉK jest **Kisdíófa Közösségi Kert** (patrz: Ryc. 30 i 31). Ogród, założony w 2016 roku, znajduje się na działce publicznej należącej do samorządu dzielnicowego. Teren położony jest w luce śródmiejskiej zabudowy, w dzielnicy cieszącej się popularnością wśród turystów, znanej z intensywnego życia nocnego. Ogród jest widoczny z chodnika, lecz wydzielony ogrodzeniem, które otwiera się dla zwiedzających podczas dni otwartych. Charakteryzuje się bujną zielenią, stanowiąc zieloną oazę w zwartej zabudowie miejskiej. Na terenie ogrodu znajdują się uprawy w gruncie, na podwyższonych rabatach i w donicach, obejmujące rośliny jadalne, ozdobne, zioła i kwiaty. Wydzielono również przestrzenie do spotkań i relaksu z ławkami i siedziskami. Na tyłach działki znajduje się pawilon, pełniący funkcję zaplecza sanitarnego z aneksem kuchennym oraz magazynu na narzędzia. Pod zadaszeniem umieszczono duży stół, wykorzystywany podczas spotkań i warsztatów. Dodatkowo, ogród wyposażono w ekran i projektor, umożliwiające organizację wykładów i projekcji filmowych.

⁵³ Mapa z wszystkimi ogrodami *Közösségi Kertek*, <https://kozosszegikertek.hu/kertek/> [dostęp: 18.12.2024].

⁵⁴ **TÉR_KÖZ**, <https://terkoz.budapest.hu/> [dostęp: 18.12.2024].

Ryc. 30 | Ogród społecznościowy Kisdiófa w Budapeszcie (fot. Z. Kasperczyk-Brodecka, maj 2024)

Ryc. 31 | Zabudowa towarzysząca na terenie ogrodu społecznościowego Kisdiófa w Budapeszcie (fot. Z. Kasperczyk-Brodecka, maj 2024)

Kisdíófa Közösségi Kert pełni również funkcję edukacyjną, udostępniając specjalnie wydzielone rabaty w ramach programów skierowanych do dzieci. Realizowane są tu także działania proekologiczne, w tym zbieranie kompostu i deszczówki, a także unikanie stosowania sztucznych nawozów. Ogród służy jako siedlisko dla owadów, posiada karmniki i poidła dla ptaków, a także wspiera zapylacze dzięki ulom i rabatom kwiatowym. Dodatkowo, mały staw ogrodowy został zaprojektowany z myślą o zwiększeniu bioróżnorodności (Mseddi i Simon 2022). Tym samym ogród Kisdíófa Közösségi Kert realizuje trzy wspomniane korzyści – funkcjonalno-przestrzenne, społeczne i ekologiczne.

Realizacja ogrodów społecznych w modelu tymczasowego użytkowania przestrzeni wiąże się z różnorodną dostępnością terenów w czasie. W przypadku korzystnych warunków najmu lub użyczenia terenu, ogród może funkcjonować przez wiele lat, jak ma to miejsce w przypadku Kisdíófa Közösségi Kert, który stał się wieloletnim ogrodem społecznym i na stałe wpisał się w krajobraz VII dzielnicy. Ogrody są również realizowane w bardziej elastycznym trybie. Przykładem jest stworzony w 2012 roku ogród Grund Kert, który zmieniał swoją lokalizację czterokrotnie i obecnie funkcjonuje jako Grundkert 4⁵⁵. W takich przypadkach korzystne są rozwiązania mobilne, które nie są trwale związane z gruntem, jak np. uprawy w donicach. Kertész (2015) podkreśla jednak, że z jej wieloletniego doświadczenia w zarządzaniu ogrodami wynika, iż inwestowanie w ogród na okres krótszy niż trzy lata jest nieopłacalne. Takie rozwiązanie może być komfortowe dla właściciela działki, ale znaczna inwestycja finansowa oraz czas i wysiłek związany z założeniem ogrodu nie zwracają się w takim przypadku.

Program Közösségi Kertek realizowany przez KÉK stanowi **modelowy przykład wprowadzania do debaty i wdrażania w przestrzeni miejskiej nowej typologii funkcjonalnej**, jaką są miejskie ogrody społecznościowe. Proces ten przebiegał stopniowo i ewolucyjnie, zaczynając od etapu przygotowawczego, który obejmował budowanie bazy wiedzy oraz tworzenie społeczności wokół inicjatywy. Następnie prototypowano rozwiązania w przestrzeni poprzez realizację pilotażowych projektów, równocześnie zdobywając doświadczenie w zarządzaniu przestrzenią oraz współpracy z interesariuszami. Ugruntowany projekt zaczął następnie zwiększać swój zasięg i oddziaływanie, m.in. poprzez edukowanie potencjalnych inicjatorów w celu ich usamodzielnienia oraz sieciowanie ogrodów i powiązanych z nimi społeczności. Taki model działania może być z powodzeniem zastosowany zarówno do wdrażania ogrodów społecznych w innych kontekstach miejskich, jak i do realizacji innych funkcji w ramach tymczasowego użytkowania przestrzeni.

⁵⁵ Grundkert 4, <https://kozosszegikertek.hu/garden/grundkert-4/> [dostęp: 19.12.2024].

1.2.5. Dobre praktyki w zakresie implementacji tymczasowego użytkowania przestrzeni w ujęciu organizacyjno-administracyjnym

Tymczasowe użytkowanie przestrzeni to model działania, który może wprowadzać istotne zmiany systemowe o charakterze przestrzennym i społecznym. Jednak przy niewłaściwym wdrożeniu wiąże się z ryzykiem komercjalizacji terenów publicznych, pogłębiania gentryfikacji oraz zwiększania nierówności społecznych. Aby stanowił obiecującą alternatywę dla tradycyjnych metod wykorzystywania niezagospodarowanych terenów, konieczne jest podejście minimalizujące jego wady i maksymalizujące zalety (Németh i Langhorst 2014, 6). Kluczowym elementem sukcesu są odpowiednie narzędzia implementacji, które pozwolą realizować działania ukierunkowane na wspólnotowy zysk oraz zrównoważoną regenerację. Dobre praktyki w tym zakresie podzielono na trzy grupy, odpowiadające trzem etapom zarządzania wakującymi zasobami: **etap rozpoznania**, **etap wdrożenia** tymczasowego użytkowania przestrzeni oraz **etap utrzymania** korzystnych efektów. Każdy z tych etapów wymaga odrębnych strategii i działań dostosowanych do specyfiki projektu oraz jego kontekstu. Zebrane rekomendacje są adresowane do samorządów.

Etap rozpoznania

Kluczowe dla zarządzania wakującymi zasobami jest **postrzeganie pojedynczych działek jako elementów większego systemu**, co znacząco zwiększa możliwości ich wykorzystania – całość staje się czymś więcej niż sumą jej części (Németh i Langhorst 2014). Systemowe podejście umożliwia rozpoznanie ich rozmieszczenia oraz wynikających z niego wzorców przestrzennych, co ułatwia rozumienie skali i znaczenia dostępnego zasobu. Taki tryb analizy pozwala również na powiązanie tych terenów z istniejącymi systemami miejskimi oraz określenie zachodzących między nimi interakcji. Podejście nawiązuje do idei krajobrazu jako infrastruktury (ang. *landscape as infrastructure*) Bélanger (2009), która zakłada logistyczne i operacyjne zarządzanie wielowymiarowymi systemami w połączeniu z mechanizmami refleksyjnymi. **Programowanie działań w szerszej skali zasobu**, zamiast koncentrowania się na pojedynczych obszarach, może znacząco zwiększyć skuteczność i długoterminowe efekty podejmowanych inicjatyw. W związku z tym zaleca się przeprowadzanie analizy na różnych skalach i poziomach – od pojedynczej działki, przez kwartał i dzielnicę, aż po skalę miejską, a w razie potrzeby nawet regionalną.

Systemowe praktyki wymagają **stworzenia bazy danych dotyczącej wakujących obszarów** (De Smet 2016, 9). Dane dostępne w samorządach są często niepełne lub trudne do wykorzystania, co wynika m.in. z różnorodnych interpretacji obszarów potencjalnie nadających się do tymczasowego użytkowania. Ich fragmentaryczność oraz rozproszenie w bazach danych należących do różnych wydziałów urzędu miasta sprawia, że stają się praktycznie niedostępne dla mieszkańców i potencjalnych użytkowników. Kluczowym celem jest zatem zebranie tych danych i ich integracja. Współpraca między wydziałami oraz lepsza koordynacja działań mogą umożliwić utworzenie zintegrowanych baz danych nieruchomości

publicznych oraz opracowanie metod inwentaryzacji obejmujących również nieruchomości prywatne – rozwiązanie, które z powodzeniem wdrożono już w wielu miastach (Patti i Polyak 2015, 128). Zebrane dane warto udostępnić na platformach online systemów informacji publicznych, co pozwoli na ich zestawianie i interpretację w kontekście innych dostępnych danych, takich jak dane planistyczne czy statystyczne.

W przypadku braku danych lub potrzeby poszerzenia wiedzy na temat dostępnych zasobów zasadne może być zastosowanie uspołecznionych metod pozyskiwania informacji. W tym kontekście szczególnie przydatne mogą być **techniki mapowania partycypacyjnego** (ang. *participatory mapping*) (Jankowski i in. 2018; Cochrane i Corbett 2018; Figueiredo i in. 2020). Mapy partycypacyjne oferują unikalną wizualną reprezentację przestrzeni, którą społeczność postrzega jako swoje miejsce, jednocześnie wskazując elementy o szczególnym znaczeniu – zarówno fizycznym, jak i społeczno-kulturowym. Są to dane trudne do pozyskania i zgromadzenia innymi metodami, a jednocześnie niezwykle istotne w kontekście zrównoważonego rozwoju miast.

W zależności od oczekiwanych efektów, można skorzystać z następujących sposobów mapowania:

1. **Partycypacyjnych systemów informacji geograficznej** (ang. *Public Participation Geographic Information Systems* – PPGIS) (Jankowski i in. 2018; Figueiredo i in. 2020) - narzędzie wykorzystujące metody i techniki systemów informacji geograficznej (GIS) do wspierania konsultacji społecznych. PPGIS umożliwia charakterystykę przestrzeni lokalnej na podstawie wiedzy, opinii i preferencji mieszkańców, promując komunikację w szerszym zakresie niż tradycyjne formy partycypacji. Dane zbierane są poprzez:
 - **geoankiety**, które integrują tradycyjne ankiety online z interaktywnymi mapami; umożliwia uczestnikom identyfikowanie, opisywanie oraz ocenianie wybranych elementów przestrzeni (Jankowski i in. 2018);
 - **geodyskusje**, które umożliwiają interakcję online między uczestnikami (np. mieszkańcami, planistami, decydentami). Narzędzie pozwala na ocenę i omawianie propozycji planistycznych, a także rozstrzyganie wątpliwości i przedstawianie własnych pomysłów w formie otwartego dialogu (Jankowski i in. 2018).
2. **Systemów informacji geograficznych generowanych dobrowolnie przez użytkowników** (ang. *Volunteered Geographic Information* - VGI) – metody tworzenia, gromadzenia i rozpowszechniania informacji geograficznych przez użytkowników internetu, np. OpenStreetMap, Strava (Figueiredo i in. 2020).
3. **Mapowania emocjonalnego** (ang. *Emotional Mapping*) - metoda umożliwiająca prezentowanie subiektywnych, jakościowych i oddolnych informacji przestrzennych w systemach GIS. Dane są pozyskiwane za pomocą pomiarów biometrycznych, treści generowanych przez użytkowników (np. Twitter, Flickr, Facebook) lub ankiet (Figueiredo i in. 2020).

4. **Mapowania zasobów** (ang. *Asset Mapping*) – podejście, które umożliwia eksplorowanie i mapowanie zarówno materialnych, jak i niematerialnych zasobów w najbliższej okolicy; koncentruje się na mocnych stronach przestrzeni, identyfikując zasoby, które można rozwijać, wzmacniać lub wykorzystać do realizacji określonych celów (Figueiredo i in. 2020).

Szczególnie obiecującym podejściem do budowy obszernej bazy danych na temat lokalizacji wakujących obszarów są **metody mapowania społecznościowego** (ang. *crowdmapping*) oraz **mapowania obywatelskiego** (ang. *citizen mapping*). Oba podejścia wpisują się w **model oddolnego zbierania danych** (ang. *crowdsourcing*) i mogą być klasyfikowane jako systemy informacji geograficznych generowanych dobrowolnie przez użytkowników (VGI). Tego rodzaju mapa tworzona jest na istniejącym podkładzie mapowym i umożliwia użytkownikom wskazywanie obszarów będących przedmiotem badania oraz, w zależności od funkcjonalności systemu, ich kategoryzowanie, dodawanie informacji i zdjęć, a także komentowanie zarówno własnych, jak i cudzych wpisów.

Świetnym przykładem zastosowania *crowdmappingu* w kontekście tymczasowego użytkowania wakujących obszarów jest mapa **Lakatlan**⁵⁶, stworzona w ramach projektu o tej samej nazwie⁵⁷, zapoczątkowanego w 2012 roku przez KÉK – Węgierskie Centrum Architektury Współczesnej. Twórcy mapy umożliwili użytkownikom wskazywanie na mapie nieużytkowanych przestrzeni, budynków i lokali, a także zamieszczenie swoich codziennych obserwacji oraz wpisów na linii czasu, ze szczególnym uwzględnieniem informacji jak długo dana nieruchomość pozostaje niewykorzystana, jakie były jej wcześniejsze funkcje i czy były one udane (Polyak 2012, 91). Zebrane dane pozwoliły lepiej zrozumieć skalę i charakter zjawiska wakujących zasobów w Budapeszcie, dostarczając i rozpowszechniając informacje, które były niemożliwe do uzyskania w inny sposób – wyniki mapowania trafiły m.in. do organizacji pozarządowych i władz. Jak podkreśla jeden z autorów projektu, Levente Polyák, „proces ten sprawia, że mapa może służyć nie tylko jako proste narzędzie przedstawiające informacje: jest ona zarówno narzędziem zachęcającym do partycypacji, jak i platformą prowokującą do dyskusji, pomagającą kształtować nasze postrzeganie miasta” (Polyak 2012, 92).

Pozyskiwanie danych na temat nieruchomości prywatnych pozostaje jednym z największych wyzwań. Jednym z narzędzi wdrażanych przez wiele samorządów, zwłaszcza w USA, jest **rejestr pustostanów** (ang. *Vacant Property Registration Ordinances* – VPROs) (Patti i Polyak 2015, 128). Właściciele są zobowiązani do rejestrowania pustych i przejętych budynków, co wiąże się z koniecznością opłacenia opłat rejestracyjnych, ubezpieczeniowych lub depozytów. W przypadku niedopełnienia tego obowiązku, nakładane są kary lub ograniczane jest prawo rzeczowe na nieruchomości przez miasto. Celem tego mechanizmu jest uzyskanie bardziej precyzyjnych danych na temat pustych i przejętych nieruchomości.

⁵⁶ Crowdmapa Lakatlan, <https://lakatlan.crowdmap.com> [dostęp: 6.12.2024].

⁵⁷ Lakatlan (Vacant City), <http://lakatlan.kek.org.hu/> [dostęp: 19.12.2024].

Chociaż system dotyczy głównie zabudowanych obszarów i znajdujących się na nich budynków, możliwe jest jego zastosowanie również wobec wakujących działek.

Wytworzenie aktualnej i rozbudowanej bazy danych dotyczącej wakujących obszarów to proces wieloetapowy i wymagający zaangażowania wielu aktorów. Patti i Polyak (2015, 128) podkreślają, że kluczowym elementem sukcesu takich działań jest klarowna wizja stojąca za procesem inwentaryzacji, w której wszyscy interesariusze rozumieją znaczenie i cel mapowania oraz są świadomi jego potencjalnych korzyści.

Etap wdrożenia

Działania na etapie wdrożenia podzielono na trzy zakresy odwołujące się do klasyfikacji tymczasowego użytkowania w oparciu o ich inicjatora. Wyróżniono następujące zadania samorządu:

1. **inicjowanie** ogólnego tymczasowego użytkowania przestrzeni i współpracy międzysektorowej;
2. **stymulowanie** i **wsparcie** oddolnego społecznego tymczasowego użytkowania przestrzeni;
3. **koordynowanie** i **kontrolowanie** oddolnego komercyjnego tymczasowego użytkowania przestrzeni.

Inicjowanie ogólnego tymczasowego użytkowania przestrzeni i współpracy międzysektorowej

Praktyki związane z ogólnym wdrażaniem tymczasowego użytkowania przestrzeni warto rozpocząć od **organizacji publicznych konkursów na tymczasowe wykorzystanie nieruchomości publicznych** (np. Pla Buits w Barcelonie⁵⁸ (Orduña-Giró, Jacquot, i Waine 2015)). Konkursy te służą aktywizacji długo nieużywanych obszarów oraz umożliwiają rozpoznanie poziomu zaangażowania społecznego w tego rodzaju działania. Testowanie, powtarzanie i stopniowe strukturalizowanie takich inicjatyw może prowadzić do ich przekształcenia w bardziej formalne i regularnie stosowane ramy (Patti i Polyak 2015, 133).

W procesie strukturalizacji warto rozważyć **utworzenie dedykowanej jednostki administracyjnej odpowiedzialnej za koordynację i organizację projektów tymczasowego użytkowania przestrzeni** (De Smet 2016; Kim, Miller, i Nowak 2018; Polyak 2012) oraz **uwzględnienie tej metody w dokumentach strategicznych i programach rewitalizacji** (O'Callaghan, Di Felicianantonio, i Byrne 2018). Nowe ramy prawne dotyczące użytkowania nieruchomości publicznych mogą przyczynić się do zmiany postrzegania wakujących

⁵⁸ Pla Buits w Barcelonie, <https://una.city/nbs/barcelona/social-urban-gardens-pla-buits-vacant-lots-plan> [dostęp: 19.12.2024].

zasobów – z rezerwy zasobów ekonomicznych na dobro wspólne wspierające rozwój gospodarczy i społeczny miasta (Mangialardo, Micelli, 2017, 3).

Aby realizacja projektów tymczasowego użytkowania była możliwa, niezbędny jest odpowiedni **budżet**. Samorządy mogą przeznaczyć na ten cel fundusze państwowe wspierające wdrażanie innowacji kreatywnych (ang. *creative industries fund*) lub wydzielić środki z budżetu miasta (Patti i Polyak 2015, 132). Źródłami finansowania są także dedykowane opłaty podatkowe oraz środki pochodzące z darowizn i fundacji rodzinnych (Kim, Miller, i Nowak 2018). Zgromadzone fundusze mogą być wykorzystywane jako nagrody w konkursach, granty dla działań non-profit lub kredyty dla prywatnych inwestorów na adaptację kluczowych dla miasta obszarów. Budżet ten stanowi także istotne **wsparcie dla rozwoju aspektów organizacyjno-administracyjnych**, takich jak współpraca z agencjami tymczasowego użytkowania przestrzeni czy doradztwo prawne. Największym, choć kluczowym kosztem, szczególnie w miastach o wysokim odsetku sprywatyzowanych gruntów i nieruchomości, jest **utworzenie banku ziemi** (ang. *land bank*) (Kim, Miller, i Nowak 2018; Patti i Polyak 2015). Samorządy nabywają puste tereny, wykorzystując różnorodne mechanizmy, takie jak wywłaszczenia, groźby wywłaszczenia, transfery między instytucjami publicznymi czy tymczasowe przejęcia własności (Kim, Miller, i Nowak 2018, 154). Celem tych działań jest zwiększenie zasobu publicznych terenów, a tym samym możliwości ich zarządzania, w tym poprzez wdrażanie tymczasowego użytkowania przestrzeni.

Samorząd, chcąc zwiększyć popularność i zasięg tymczasowego użytkowania przestrzeni, powinien **pełnić rolę koordynatora współpracy międzysektorowej**. Tego rodzaju współpraca może przynieść znaczące korzyści dzięki komplementarności zasobów zaangażowanych stron: społeczno-kulturowego kapitału grup oddolnych i organizacji samorządowych, kapitału finansowego podmiotów prywatnych oraz zasobów przestrzennych i możliwości administracyjno-koordynacyjnych sektora publicznego. Współpraca powinna obejmować zarówno organizacje zorientowane na zysk, jak i non-profit, w tym grupy samoorganizujące się i stowarzyszenia, które potrafią wykorzystać potencjał niewykorzystanych budynków, jednocześnie wspierając inicjatywy mające w innych warunkach ograniczone szanse na udział w procesie (Mangialardo i Micelli 2018). Ważną rolę mogą odegrać także architekci, opracowując schematy czasowego użytkowania i proponując odpowiednie rozwiązania tymczasowe np. poprzez rozwijanie oferty biur architektonicznych o funkcję quasi-agencji nieruchomości (Polyak 2012, 90).

Stymulowanie i wsparcie oddolnego społecznego tymczasowego użytkowania przestrzeni

Rola samorządu w stymulowaniu oddolnych działań realizowanych w ramach tymczasowego użytkowania przestrzeni opiera się na **informowaniu, zachęcaniu oraz ułatwianiu procesów**. Funkcję tę często pełni **biuro lub agencja tymczasowego użytkowania przestrzeni** (De Smet 2016; Patti i Polyak 2015), która może działać jako inicjatywa prywatna

(np. Meanwhile Space w Londynie⁵⁹) lub być zainicjowana przez samorządy, lecz funkcjonować poza ich strukturami (np. ZwischenZeitZentrale – ZZZ, w Bremie⁶⁰). Agencje zajmują się gromadzeniem i rozpowszechnianiem wiedzy na temat procesu tymczasowego użytkowania przestrzeni, pełniąc rolę **punktu kontaktowego**. Oferują wsparcie poprzez pomoc w identyfikacji właścicieli nieruchomości, kojarzenie różnych interesariuszy, a także pomoc w procesach uzyskiwania pozwoleń planistycznych (De Smet 2016). Budują sieci powiązań między zainteresowanymi stronami, pełniąc jednocześnie funkcję mediatora. Tego typu organizacje są na tyle niezależne od administracji, aby nie być spowalniane przez biurokrację, jednocześnie utrzymując współpracę i wymianę informacji z władzami miejskimi (Patti i Polyak 2015). Współpraca może obejmować finansowanie lub współfinansowanie działań agencji, przy czym środki są przeznaczane nie na same inwestycje, lecz na moderowanie samowystarczalnych umów pomiędzy właścicielem nieruchomości a użytkownikiem, co pozwala na uniezależnienie działania inicjatywy od dotacji (Raab 2012). Samowystarczalności może również sprzyjać umożliwienie łączenia funkcji społeczno-kulturalnych i komercyjnych.

Znacznym wsparciem dla oddolnych projektów tymczasowego użytkowania przestrzeni jest systematyczne **udostępnianie publicznych terenów na preferencyjnych warunkach** (De Smet 2016; Patti i Polyak 2015) oraz **rozbudowana oferta dotacyjna**. Tego rodzaju praktyki najczęściej adresowane są do organizacji non-profit lub podmiotów o profilu społecznym, kulturalnym bądź edukacyjnym, realizujących cele wspólnotowe. Udostępnianie może odbywać się w różnych formach, takich jak konkursy ofert, przyznawanie grantów czy tryb ciągły. Warto w tym kontekście rozważyć wprowadzenie wieloletnich umów, które zapewnią najemcom możliwość rozwoju, a samorządom umożliwią monitorowanie efektów tymczasowego użytkowania. Samorządy, które priorytetowo traktują efektywne wprowadzanie wakujących obszarów do użytku, przypisują każdej działce osobę kontaktową, do której można zgłosić pomysł na zagospodarowanie danego terenu (Patti i Polyak 2015). Dodatkowo mogą także inicjować działania mające na celu udostępnianie zasobów prywatnych do użytku, co zostanie szczegółowo omówione w kolejnym podrozdziale.

Kluczowym elementem realizacji projektów tymczasowego użytkowania przestrzeni są **kwestie legislacyjne**. Aby strategia ta mogła skutecznie pełnić swoją funkcję jako elastyczna i szybko reagująca na zmieniające się potrzeby, procedury administracyjne muszą być dostosowane do takich wymogów – elastyczne, uproszczone i szybko realizowane. Bariery prawne, takie jak zakaz wynajmu przestrzeni na krótkie okresy, konieczność organizowania publicznych przetargów nawet na niewielkie wydatki, wymóg pełnych zabezpieczeń dla krótkoterminowych użytkowników (Patti i Polyak 2015, 131) czy brak możliwości wprowadzenia funkcji niezgodnej z formalnym przeznaczeniem terenu, znacząco utrudniają rozwój tymczasowego użytkowania. **Elastyczne podejście do regulacji** może obejmować stosowanie procedur awaryjnych, wydawanie tymczasowych pozwoleń planistycznych lub

⁵⁹ Meanwhile Space – London, <https://www.meanwhilespace.com> [dostęp: 8.12.2024].

⁶⁰ ZwischenZeitZentrale – Bremen, <https://www.zzz-bremen.de/> [dostęp: 8.12.2024].

czasowe zwolnienia z przepisów urbanistycznych (De Smet 2016, 9), a także eksperymentowanie poza standardowymi regulacjami. Przykłady takich rozwiązań wskazują na stosowanie zdroworozsądkowych założeń, niekoniecznie w pełni zgodnych z obowiązującymi przepisami. Patti i Polyak (2015) podają przykłady Helsinek, gdzie place budowy mogą tymczasowo pełnić funkcje rekreacyjne, oraz Bremy, gdzie gmina nie wymaga pełnych systemów bezpieczeństwa dla krótkoterminowego użytkowania, a agencje mogą wybierać najemców przestrzeni bez organizowania standardowego przetargu. Tego rodzaju podejście wymaga zbudowanego zaufania między interesariuszami oraz zmiany w nastawieniu urzędników, którzy są gotowi wziąć odpowiedzialność za decyzje wykraczające poza schemat.

Dodatkowe wsparcie dla oddolnej mobilizacji, mające na celu zwiększenie jej skuteczności jako potencjalnego nowego modelu zarządzania zasobami, można osiągnąć poprzez **regulację mechanizmów partycypacyjnych** oraz **opracowanie szczegółowych wytycznych dotyczących zarządzania publicznymi nieruchomościami przez społeczności lokalne** (Mangialardo i Micelli 2018, 3). Pojawiają się również nowe, społecznościowe modele, w których gminy umożliwiają grupom obywateli i artystów nabywanie budynków lub ubieganie się o możliwość prowadzenia usług gminnych, które ich zdaniem mogą być realizowane lepiej (program *Right to Challenge*⁶¹ z Wielkiej Brytanii) (Patti i Polyak 2015, 131).

Koordynowanie i kontrolowanie oddolnego komercyjnego tymczasowego użytkowania przestrzeni

Aktywizacja prywatnych nieruchomości do celów tymczasowego użytkowania stanowi wyzwanie, na które samorządy reagują dwutorowo: wprowadzając **strategie regulacyjne** oraz **politykę wspierającą** prywatnych inwestorów poprzez ułatwienie im realizacji takich inicjatyw.

W ramach regulacji wprowadzane są działania mające na celu **przeciwdziałanie pozostawianiu terenów w stanie wakującym**. Obejmują **kary finansowe** za brak użytkowania terenów (ang. *Vacant Land Levy*) (O’Callaghan, Di Felicianantonio, i Byrne 2018, 882), **wysokie opodatkowanie** pustych i zdegradowanych nieruchomości (Patti i Polyak 2015) oraz, w skrajnych przypadkach, **prawo do wywłaszczenia** nieruchomości będącej własnością osoby prawnej i niewykorzystanej przez ponad 12 miesięcy, z przeznaczeniem ich na cele społeczne (Patti i Polyak 2015, 130). Wprowadzenie takich regulacji stanowi wyzwanie dla tradycyjnego postrzegania praw właścicieli nieruchomości, a ich wdrożenie bywa trudne i często spotyka się z krytyką ze strony deweloperów. Jednocześnie, w ramach tych samych dokumentów prawnych, przewiduje się ulgi podatkowe oraz programy wsparcia dla podmiotów decydujących się na udostępnienie niewykorzystanych terenów.

⁶¹ Community Right to Challenge, <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/SN06365/SN06365.pdf> [dostęp: 8.12.2024].

Udostępnienie prywatnych terenów wymaga odpowiednich ram prawnych i najczęściej wiąże się z wprowadzeniem ulg finansowych w zamian, np. zwolnienia z podatku do 100% w przypadku wykorzystania nieruchomości przez organizacje charytatywne lub non-profit (Patti i Polyak 2015). Realizowane są również programy, w których samorząd pełni rolę mediatora pomiędzy właścicielem a potencjalnymi użytkownikami, którzy przedstawiają swoje propozycje dotyczące wykorzystania przestrzeni. Po zatwierdzeniu projektu miasto przejmuje odpowiedzialność za ubezpieczenie nieruchomości (O'Callaghan, Di Felicianantonio, i Byrne 2018).

Polityka wspierająca ma za zadanie zachęcić prywatnych inwestorów do współpracy poprzez oferowanie im atrakcyjnych korzyści finansowych. Samorządy stosują takie instrumenty jak ulgi podatkowe i kredyty podatkowe (Kim, Miller, i Nowak 2018, 154). Dodatkowo udzielane są pożyczki na rzecz realizacji ważnych z punktu widzenia miasta projektów. Ważnym elementem jest także edukacja inwestorów w zakresie tymczasowego użytkowania przestrzeni oraz zapewnienie im wsparcia w postaci kojarzenia z potencjalnymi użytkownikami oraz pomocy prawnej i organizacyjnej: wzorcowych dokumentów, projektów umów, szacunkowych budżetów czy wytycznych dotyczących procedur tymczasowego użytkowania (Patti i Polyak 2015). Dla właścicieli atrakcyjne mogą być również usprawnienia administracyjne związane z przyszłą, planowaną inwestycją, pod warunkiem udostępnienia terenu na cele tymczasowe w okresie przejściowym.

Etap utrzymania

Oprócz podejmowania działań mających na celu wdrożenie tymczasowego użytkowania przestrzeni, kluczowe jest uwzględnienie mechanizmów **monitorowania i kontroli przebiegu procesu**. Zasadność ogólniej stymulacji takich działań wynika z ich potencjału do wspierania procesów regeneracyjnych oraz zrównoważonego rozwoju, dlatego realizacja wspólnotowych celów powinna być odpowiednio zabezpieczona przez instytucje publiczne. W przeciwnym razie tymczasowe użytkowanie może stać się narzędziem instrumentalizacji oddolnych aktorów oraz realizacji celów marketingowych i ekonomicznych podmiotów prywatnych, bez przynoszenia rzeczywistych korzyści społeczności lokalnej.

W tym celu, warto opracować **procedury ewaluacji** wspierające trwałość najbardziej wartościowych przykładów takich działań (Lehtovuori i Ruoppila 2017, 60). Działania związane z tymczasowym użytkowaniem generują istotne wartości, które jednak trudno jednoznacznie zdefiniować i obiektywnie udowodnić. Trudności w mierzeniu efektów takich inicjatyw utrudniają ich uzasadnienie, w tym także argumentację na rzecz celowego finansowania. W związku z tym istnieje potrzeba wypracowania wspólnego, intersubiektywnego języka, który umożliwi precyzyjne i zrozumiałe opisywanie rezultatów tego rodzaju działań, a w dalszym kroku – narzędzia ewaluacji.

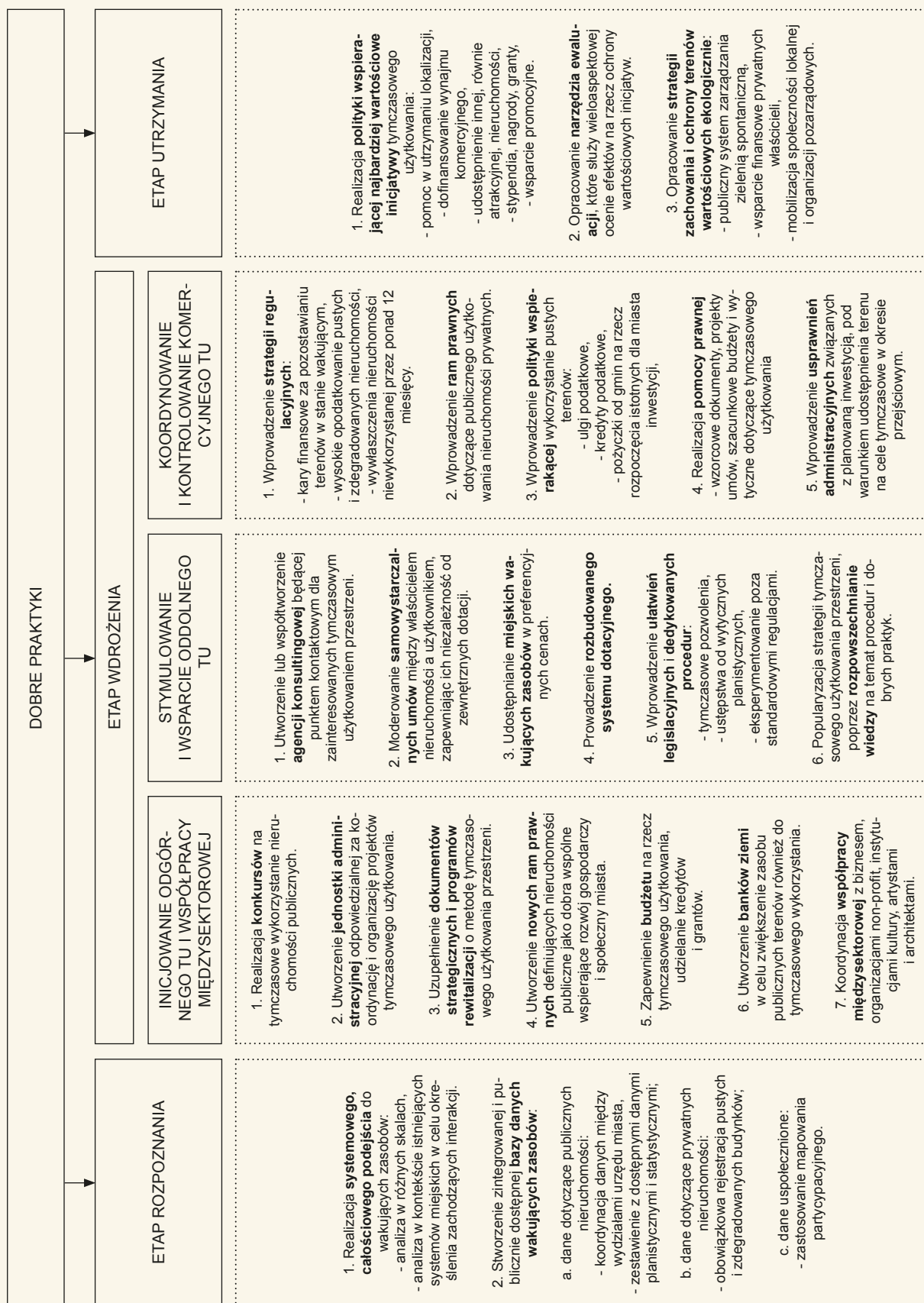
W literaturze podejmowane są próby zdefiniowania kluczowych i najbardziej wartościowych zakresów realizacji związanych z tymczasowym użytkowaniem. Lehtovuori i Ruoppila (2017,

60) zwracają uwagę na **wytworzoną unikalność miejsca** jako innowację społeczno-przestrzenną, **generowaną wartość działań, które przestrzeń umożliwia** – od wpływu na debatę publiczną i spójność społeczną po generowanie korzyści ekonomicznych – oraz na **różnorodność i odmianę, jakie inicjatywa tymczasowego użytkowania wnosi w tkankę miejską**. Przestrzenie te, dzięki dywersyfikacji oferty, tworzeniu dynamiki i wywoływaniu kontrowersji, posiadają znaczącą wartość kulturową. Ponadto warto zwrócić uwagę na inne sposoby definiowania efektów tymczasowego użytkowania przestrzeni, gdzie nazewnictwo podkreśla wpływ wywierany przez konkretne działania (Frąckowiak i in. 2021; Marko, Lisa, i Mihályi 2022), m.in. otwieranie niedostępnych przestrzeni mieszkańcom, sieciowanie różnorodnych interesariuszy czy eksperymentowanie poprzez wprowadzanie nowatorskich rozwiązań.

Ewaluacja powinna przede wszystkim wspierać i chronić najbardziej wartościowe inicjatywy tymczasowego użytkowania, opierając się na ocenie uzyskanych efektów, a nie ograniczać się jedynie do funkcji narzędzia pomiaru ich efektywności i skuteczności. Formy wsparcia mogą obejmować **utrzymanie inicjatywy w dotychczasowej lokalizacji**, co ma szczególne znaczenie w obszarach o wysokim zainteresowaniu inwestorów prywatnych, **dofinansowanie wynajmu komercyjnego** lub **zapewnienie dostępu do alternatywnej, porównywalnie atrakcyjnej przestrzeni** w przypadku konieczności ewikcji (Kasperczyk i Pazder 2022). Istotnym elementem jest również **wsparcie promocyjne**, które docenia zaangażowanie użytkowników tymczasowych oraz podkreśla osiągnięte przez nich rezultaty. W celu dodatkowego **wyróżnienia najlepszych praktyk**, można rozważyć przyznawanie stypendiów, grantów lub nagród finansowych w ramach konkursów.

Specyficzną kategorią wakujących obszarów są tereny porośnięte roślinnością spontaniczną, charakteryzujące się wysoką bioróżnorodnością i istotnymi wartościami ekologicznymi. W takich miejscach wdrażane jest tymczasowe użytkowanie ukierunkowane na zachowanie i ochronę zieleni oraz prowadzenie działalności edukacyjnej (Jakubowski 2020). W tym kontekście etap utrzymania obejmuje stworzenie publicznego systemu zarządzania zielenią ruderalną lub zapewnienie jej zachowania przez właścicieli prywatnych nieruchomości, na których się znajduje, np. poprzez ulgi podatkowe lub inne benefity finansowe za realizację działań prośrodowiskowych (Kim, Miller, i Nowak 2018). Ważna jest także szeroko zakrojona działalność promocyjna na rzecz zmiany postrzegania tego rodzaju zieleni miejskiej, realizowana poprzez mobilizację społeczności lokalnej i organizacji pozarządowych do jej ochrony i utrzymania.

Ryc. 32 | Dobre praktyki w zakresie rozpoznania, wdrożenia i utrzymania tymczasowego użytkowania przestrzeni - rekomendacje dla samorządów (opracowanie własne)

1.3. Podsumowanie i wnioski

Przeprowadzone badania literaturowe miały na celu rozpoznanie tła teoretycznego niezbędnego do opracowania koncepcji oraz metodologii badań własnych. Dobór zagadnień został ukierunkowany na osadzenie głównego tematu badań – **tymczasowego użytkowania wakujących zasobów** – w kontekście **przekształceń przestrzeni miejskiej, współczesnych koncepcji rozwoju lokalnego**, a także **rewitalizacji i partycypacji społecznej**. Analiza pozwoliła zidentyfikować jego rolę i znaczenie w tych procesach. Pogłębione badania nad metodą tymczasowego użytkowania umożliwiły szczegółowe rozpoznanie jej specyfiki oraz określenie potencjalnych korzyści i ryzyk związanych z jej wdrażaniem. Rezultaty badań wykorzystano w programowaniu autorskiej **Strategii recyklingu przestrzeni**.

Wakujące zasoby przestrzenne stanowią element cykliczności życia miasta. Nadpodaż tych zasobów wynika z nakładających się procesów politycznych, ekonomicznych, przestrzennych i społecznych. W centralnych dzielnicach zjawisko to intensyfikuje się szczególnie w fazach kontrurbanizacji, kiedy następują wewnętrzne ruchy migracyjne w dół hierarchicznej sieci osadniczej. Dochodzi wówczas do deprecjacji roli i znaczenia centrum miasta. Zainteresowanie wakującymi zasobami wzrasta natomiast w fazie reurbanizacji, kiedy mogą stać się miejscem pionierskich działań regeneracyjnych, realizowanych m.in. poprzez tymczasowe użytkowanie przestrzeni.

Odpowiednio wdrożone tymczasowe użytkowanie wakujących zasobów wspiera realizację koncepcji miasta zwartego, przyjaznego i prężnego. Aktywizując niewykorzystane przestrzenie, zwiększa efektywność gospodarowania zasobami oraz promuje przejście od modelu inwestycyjnego do taktycznego. Wpisuje się w niekapitalistyczny model reurbanizacji, który zamiast zwiększać intensywność zabudowy, skupia się na poprawie dostępu do podstawowych funkcji, urozmaicaniu oferty miejskiej oraz zagęszczaniu przestrzeni poprzez reintegrację niewykorzystanych miejsc w fizyczną i symboliczną strukturę miasta. Tymczasowe użytkowanie realizuje również założenia miasta przyjaznego, umożliwiając działania oddolne, które wzmacniają sprawczość obywatelską, inkluzywność i spójność społeczną. Kładzie nacisk na współpracę międzysektorową, prowadzącą do tworzenia przestrzeni odpowiadających na potrzeby mieszkańców oraz budujących witalne i żywotne środowisko miejskie. Jako działania z założeniami elastycznymi, tymczasowe użytkowanie wpisuje się również w koncepcję miasta prężnego obejmującą zdolność miast do reagowania na kryzysy oraz adaptacji do zmieniających się warunków. Stanowiąc chłonny bufor bezpieczeństwa realizują wymaganą nadmiarowość i absorpcyjność, przy okazji prototypując innowacyjne praktyki wobec niestabilnych realiów.

Korzyści płynące z wdrażania tymczasowego użytkowania przestrzeni plasują je wśród praktyk regeneracyjnych wspierających procesy rewitalizacji. Rozwiązanie to sprzyja efektywnemu wykorzystaniu dostępnych zasobów – naturalnych, gospodarczych, ludzkich

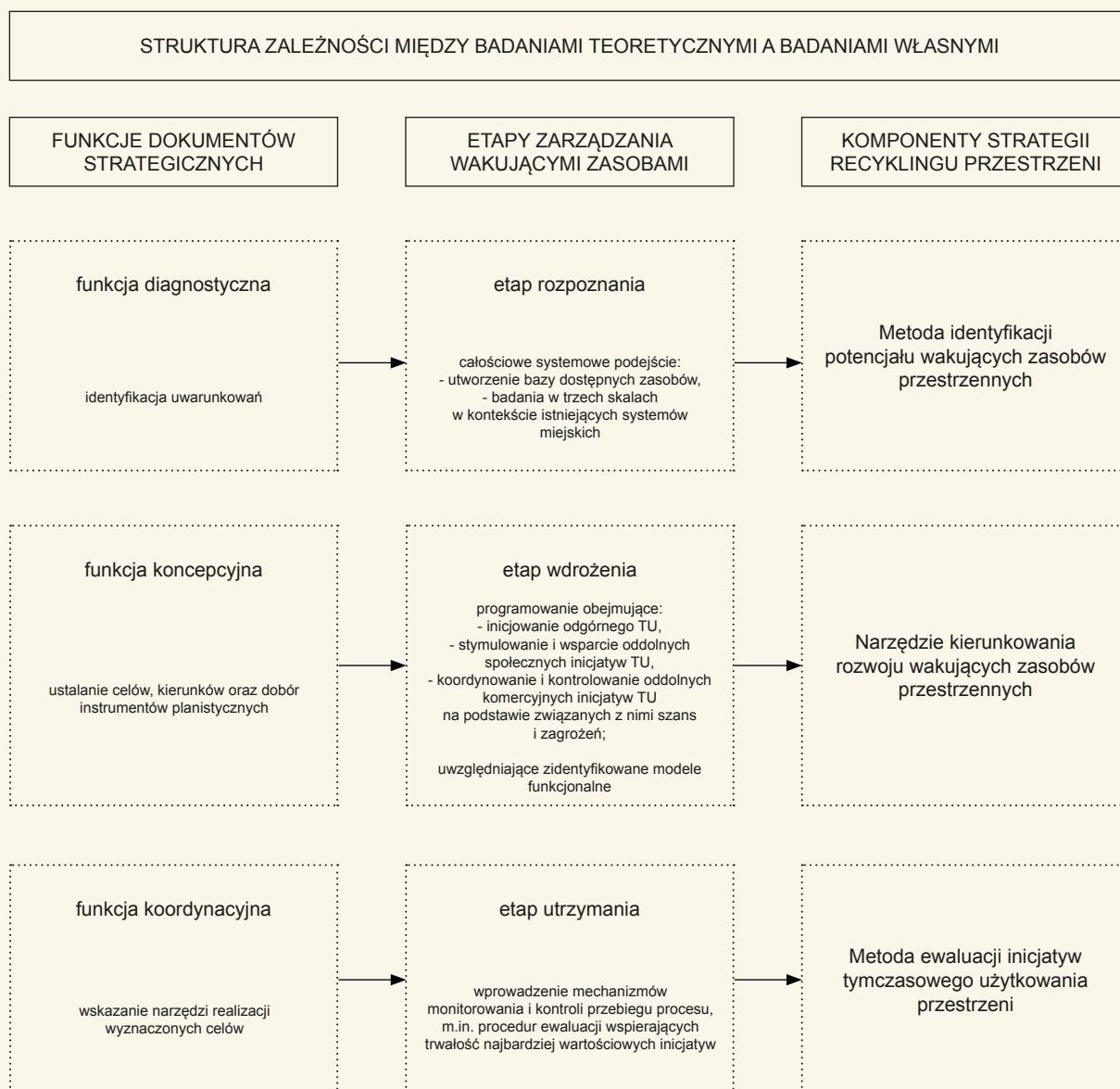

i przestrzennych – m.in. poprzez adaptację istniejących terenów i zabudowy. Powstrzymując proces degradacji i poprawiając jakość wakujących przestrzeni, przyczynia się do tworzenia ładu przestrzennego, jednocześnie wspierając realizację społecznych i gospodarczych celów rewitalizacji. Może także pełnić rolę skutecznego narzędzia włączania obywateli w procesy decyzyjne, zapewniając ich aktywne zaangażowanie poprzez upodmiotowienie (ang. *empowerment*) stanowiące najwyższy poziom drabiny partycypacji. Inicjatywy w ramach tymczasowego użytkowania często mają charakter oddolny, będąc wynikiem samoorganizacji lokalnych społeczności.

Z perspektywy prowadzonych badań istotne znaczenie ma również strategiczno-rozwojowy wymiar procesu rewitalizacji. Autorska **Strategia recyklingu przestrzeni**, szczegółowo omówiona w dalszej części pracy, stanowi próbę implementacji metod planowania strategicznego stosowanych w programach rewitalizacji oraz integracji zidentyfikowanych dobrych praktyk dotyczących tymczasowego użytkowania przestrzeni. Jej struktura bazuje na trzech kluczowych funkcjach dokumentów strategicznych: **diagnostycznej**, **konceptyjnej** i **koordynacyjnej**. Obejmuje również trzy etapy zarządzania wakującymi zasobami: **rozpoznanie**, **wdrożenie** i **utrzymanie**, które zostały ujęte w trzech komponentach Strategii.

W ramach etapu rozpoznania, pełniącego funkcję diagnostyczną, zastosowano systemowe całościowe podejście do wakujących zasobów poprzez utworzenie bazy dostępnych zasobów i badania w różnych skalach w kontekście istniejących systemów miejskich. Etap wdrożenia, związany z funkcją koncepcyjną, polega na określeniu celów, kierunków działań oraz zaproponowaniu metod realizacji. Proponowane rozwiązania uwzględniają zidentyfikowane podczas badań teoretycznych szanse i zagrożenia związane z wdrażaniem tymczasowego użytkowania przestrzeni, a także modele funkcjonalne zidentyfikowane na podstawie analizy zrealizowanych przykładów. Ostatni etap, utrzymanie, realizuje funkcję koordynacyjną i koncentruje się na wspieraniu trwałości wartościowych inicjatyw.

Podstawowe założenia badawcze przyjęte w badaniach własnych zostały wypracowane na podstawie wniosków z badań literaturowych. Dzięki temu mają solidne podstawy teoretyczne i w sposób kompleksowy uwzględniają kluczowe zagadnienia badawcze.

Ryc. 33 | Struktura zależności pomiędzy badaniami teoretycznymi a badaniami własnymi (opracowanie w własne)

Część 2.

Strategia recyklingu przestrzeni – badania własne

2.1. Metoda identyfikacji potencjału wakujących zasobów przestrzennych
– część analityczna i diagnostyczna

2.2. Narzędzie kierowania rozwoju wakujących zasobów przestrzennych
– część prognostyczna

2.3 Metoda ewaluacji inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni

Zaproponowana w pracy autorska **Strategia recyklingu przestrzeni** służy kompleksowemu rozpoznaniu zjawiska wakujących zasobów przestrzennych w kontekście możliwości przywrócenia ich do użytku i ponownego włączenia w strukturę miasta. Składa się z trzech komponentów, które znajdują zastosowanie w procesie zarządzania tymi zasobami, uwzględniając wakujące obszary w różnych stadiach adaptacji.

Pierwszym komponentem jest **Metoda identyfikacji potencjału wakujących zasobów przestrzennych**, ukierunkowana na kwalifikację dostępnych obszarów do ponownego wykorzystania. Metoda ta umożliwia waloryzację zidentyfikowanych terenów w procesie badawczym obejmującym trzy następujące po sobie warstwy analityczno-diagnostyczne. W ramach każdej kolejnej warstwy stopniowo zawężany jest obszar badań, przy jednoczesnym zwiększaniu poziomu ich szczegółowości. Metoda opiera się na czterech zakresach tematycznych:

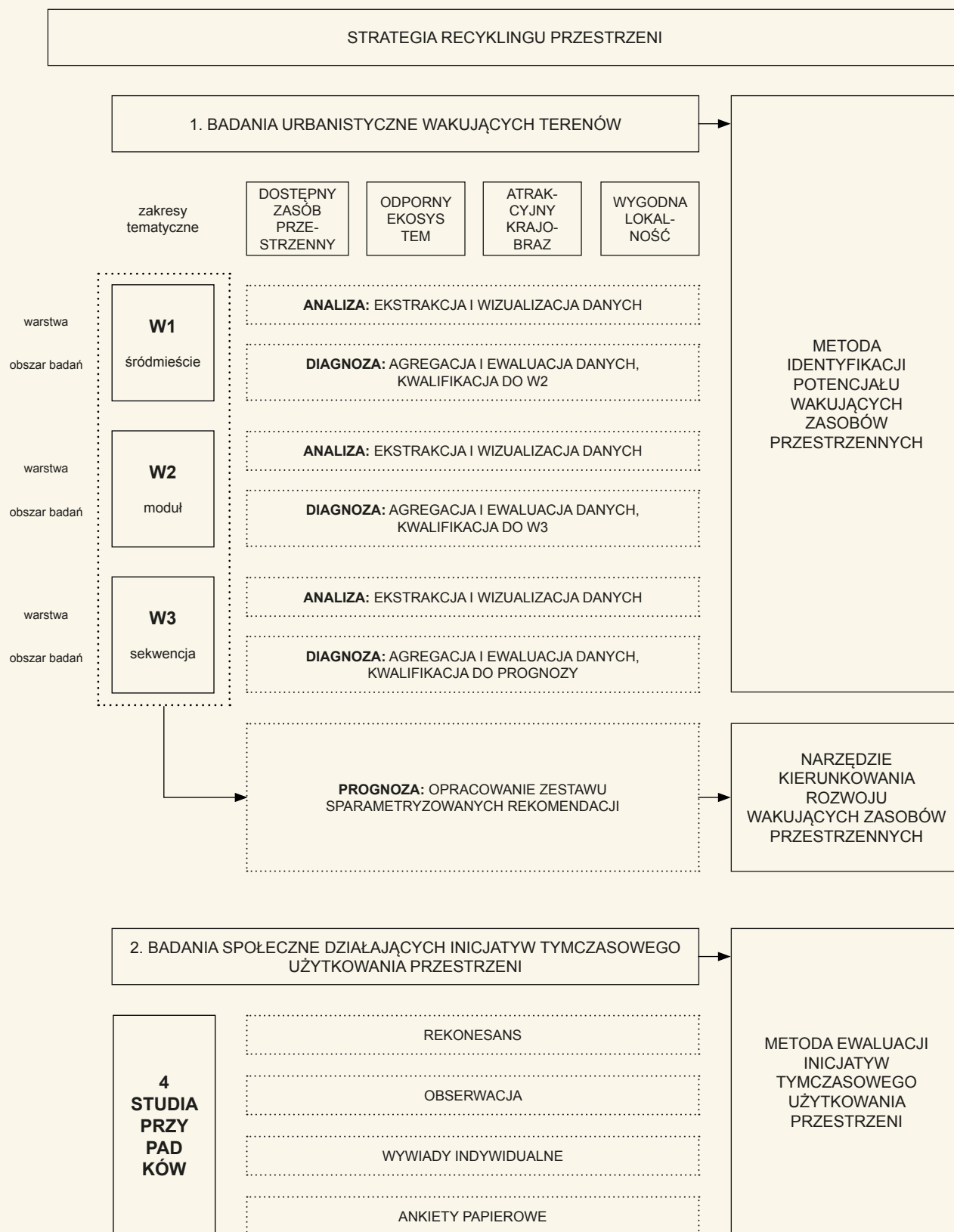
1. dostępny zasób przestrzenny,
2. odporny ekosystem,
3. atrakcyjny krajobraz,
4. wygodna lokalność.

Zastosowanie wieloaspektowego podejścia zapewnia kompleksową ocenę potencjału wakujących obszarów, uwzględniającą różnorodne aspekty ich użytkowania.

Drugim komponentem jest **Narzędzie kierunkowania rozwoju wakujących zasobów przestrzennych**, umożliwiające przeprowadzenie prognozy w oparciu o zidentyfikowane potencjały. Służy opracowaniu dedykowanego zestawu rekomendacji w formie bazy korzystnych rozwiązań, dostosowanych do specyfiki badanych obszarów. Sugerowanym modelem wdrożenia jest tymczasowe użytkowanie przestrzeni.

Trzecim komponentem jest **Metoda ewaluacji inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni**, która uwzględnia zrealizowane implementacje charakteryzujące się pozytywnym oddziaływaniem na otoczenie. Metoda ta służy identyfikacji oczekiwanych efektów podejmowanych działań oraz określa narzędzia i procedury umożliwiające ich systematyczną ocenę.

Strategia recyklingu przestrzeni stanowi **uniwersalne** narzędzie zapewniające **kompleksowe** ujęcie zjawiska wakujących zasobów oraz wsparcie ich racjonalnego oraz zrównoważone zarządzania. W kolejnych rozdziałach szczegółowo omówiono każdy z wymienionych komponentów, przedstawiając ich mechanizmy działania oraz dostępne możliwości zastosowania.

Ryc. 34 | Strategia recyklingu przestrzeni - struktura (opracowanie własne)

2.1. Metoda identyfikacji potencjału wakujących zasobów przestrzennych – część analityczna i diagnostyczna

W celu opracowania **Metody identyfikacji potencjału wakujących zasobów przestrzennych** przeprowadzono badania wielokryterialne wakujących terenów w śródmieściu Poznania. Badania te służyły identyfikacji atutów i deficytów tych obszarów oraz ich ocena, co umożliwiło ich kwalifikację do zastosowania modelu tymczasowego użytkowania przestrzeni.

Struktura prowadzonych badań obejmuje elementy horyzontalne – **warstwy**, oraz wertykalne – **zakresy tematyczne**, które tworzą system wzajemnie powiązanych działań badawczych, składających się na autorską metodę badawczą. Każda z trzech warstw została podzielona na etapy analizy i diagnozy, a trójwarstwowy proces zwieńczono częścią prognostyczną, w ramach której opracowano **Narzędzie kierunkowania rozwoju wakujących zasobów przestrzennych**. Takie podejście pozwoliło na wyprowadzenie rozbudowanych rekomendacji, a cztery zakresy tematyczne – dostępny zasób przestrzenny, odporny ekosystem, atrakcyjny krajobraz i wygodna lokalność – zapewniły wszechstronne ujęcie badanych obszarów, z uwzględnieniem aspektów przestrzennych, społecznych, gospodarczych i ekologicznych. Metoda ma charakter uniwersalny i aplikacyjny, dzięki czemu może być adaptowana do badań i działań rewitalizacyjnych w innych miastach i kontekstach.

Dobre zakresy tematyczne: **dostępny zasób przestrzenny, odporny ekosystem, atrakcyjny krajobraz i wygodna lokalność** stanowią szkielet teoretyczny prowadzonych badań. Opisują one kluczowe zagadnienia dla eksploracji zjawiska tymczasowego użytkowania wakujących zasobów przestrzennych w kontekście działań regeneracyjnych, jednocześnie podkreślając najważniejsze aspekty budowania zrównoważonego środowiska miejskiego. Zakres dostępny zasób przestrzenny obejmuje zasadniczy temat badań – wakujące tereny i ich charakterystykę. Pozostałe zakresy tematyczne zostały wyodrębnione na podstawie trzech z czterech celów strategicznych zawartych w Gminnym Programie Rewitalizacji dla Miasta Poznania⁶², którymi są:

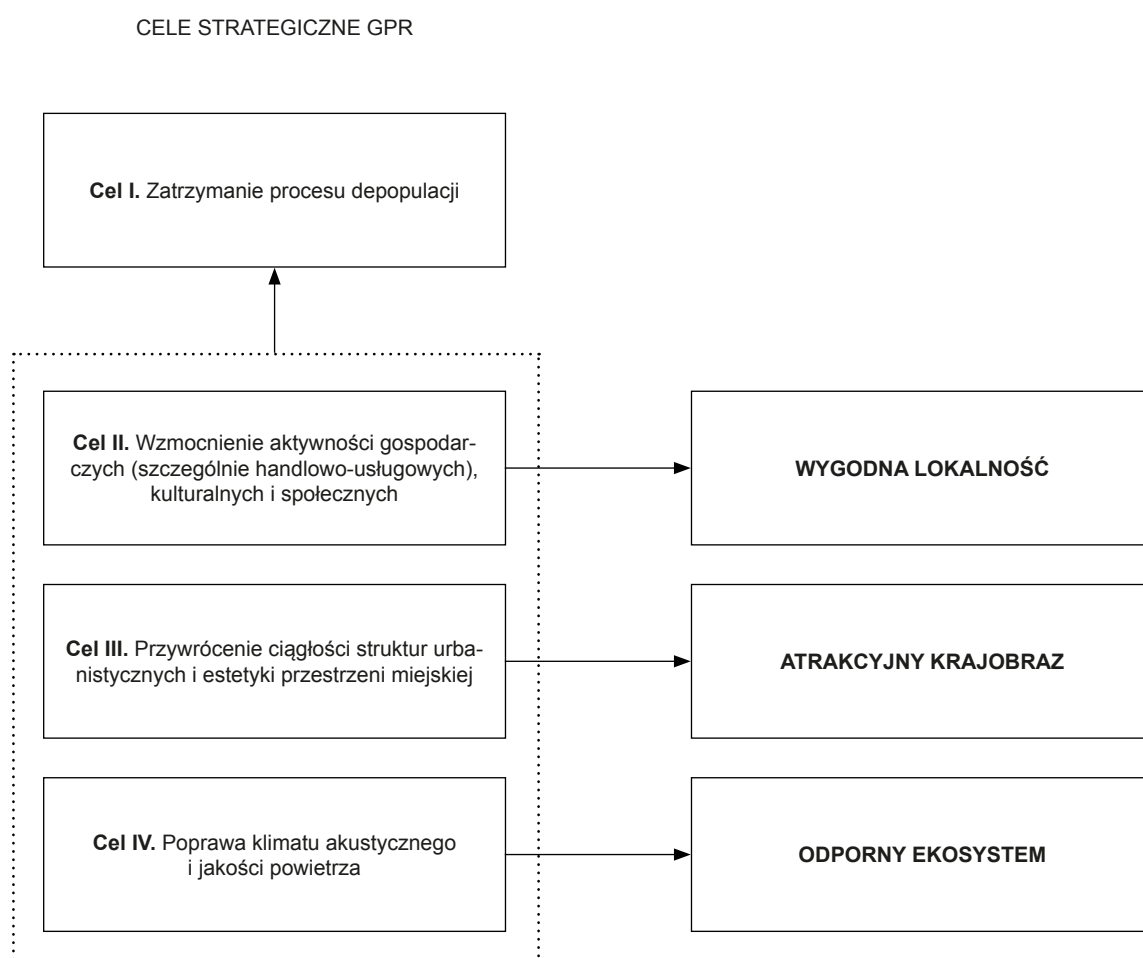
⁶² Uchwała Nr LVII/1021/VII/2017 Rady Miasta Poznania z dnia 07-11-2017 w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Rewitalizacji dla Miasta Poznania”, <https://bip.poznan.pl/bip/uchwaly/uchwala-nr-lvi-1021-vii-2017-z-dnia-2017-11-07,71611/> [dostęp: 22.10.2024].

Nazwy zostały zaczerpnięte z wyodrębnionych zagadnień opisywanych w serii publikacji Biura Architektury i Planowania Przestrzennego Urzędu m.st. Warszawy pt. „Raporty z planowania Warszawy” i „Jakie założenia do nowego Studium dla Warszawy?” towarzyszących procedurze sporządzania nowego Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego dla Warszawy z 2022 roku. Raporty te były analizowane w trakcie realizacji projektu badawczego w ramach stypendium m.st. Warszawy dla doktorantów. Posłużyły jako inspiracja do opracowania szkieletu tematycznego badań doktorskich, pełniąc funkcję modelowych opracowań strategicznych, które podkreślają kluczowe aspekty budowania zrównoważonego środowiska miejskiego.

- **Cel II.** Wzmocnienie aktywności gospodarczych (szczególnie handlowo-usługowych), kulturalnych i społecznych;
- **Cel III.** Przywrócenie ciągłości struktur urbanistycznych i estetyki przestrzeni miejskiej;
- **Cel IV.** Poprawa klimatu akustycznego i jakości powietrza.

Cel I. Zatrzymanie procesu depopulacji nie został bezpośrednio zaadresowany, niemniej jednak działania wspierające realizację trzech pozostałych celów, oparte na narzędziach tymczasowego użytkowania przestrzeni, mogą w dłuższej perspektywie przyczynić się do ograniczenia procesu depopulacji na obszarze objętym rewitalizacją.

Ryc. 35 | Powiązanie zakresów tematycznych z celami rewitalizacji GPR dla Miasta Poznania
(opracowanie własne)

Elementy horyzontalne struktury badań obejmują trzy następujące po sobie warstwy, w których stopniowo zawężany jest zakres analizowanego obszaru i zwiększana szczegółowość badań. W **warstwie 1** za obszar badań przyjęto część śródmieścia Poznania, wyznaczoną przez granice obszaru rewitalizacji. Badania w **warstwie 2** dotyczą wytypowanego fragmentu dzielnicy (moduł 500x500 m), natomiast w **warstwie 3** koncentrują się na sekwencji wakujących zasobów przestrzennych oraz jej strefie oddziaływania. Warstwy są ściśle ze sobą powiązane - obszar wyodrębniony w warstwie 1 staje się przedmiotem badań w warstwie 2, której wyniki są następnie szczegółowo opracowywane w warstwie 3. Taki sposób prowadzenia badań charakteryzuje się wyraźną logiką przyczynowo-skutkową, gdzie wnioski z poprzedzającej warstwy definiują działania w kolejnej. Ścisłe powiązania między warstwami nie oznaczają jednak ich nierozłączności – badania można realizować na każdej warstwie oddzielnie, dostosowując ich zakres do przyjętych celów i założeń.

	OBSZAR BADAŃ	JEDNOSTKA DIAGNOSTYCZNA
W1	śródmieście	moduł 500x500 m
W2	moduł 500x500 m	sekwencja wakujących obszarów + obszar oddziaływania
W3	sekwencja wakujących obszarów + obszar bezpośredniego oddziaływania	wakujące obszary

Tabela 4 | Powiązania pomiędzy kolejnymi warstwami badań (opracowanie własne)

Wraz ze zwiększaniem skali badań zmienia się zarówno ich charakter, jak i wykorzystywane narzędzia badawcze. W warstwie 1 badania prowadzone są na wysokim poziomie ogólności, obejmując mapowanie danych statystycznych oraz ocenę intensywności zjawisk przy użyciu metod kartograficznych. Warstwa 2 dotyczy znacznie mniejszego obszaru i koncentruje się na analizach w skali urbanistycznej. Dane liczbowe i statystyczne uzupełniono o zebrane podczas spacerów urbanistycznych dane empiryczne m.in. dotyczące charakterystyki kompozycyjnej obszaru. Natomiast warstwa 3 obejmuje zarówno skalę urbanistyczną, jak i architektoniczną, uwzględniając użytkowanie terenu, waloryzację obiektów i nawierzchni oraz pojedyncze elementy wyposażenia.

Badania w ramach każdej z warstw podzielono na dwa etapy – analizę i diagnozę, a cały trzywarstwowy proces kończy się prognozą. Zarówno w fazie analizy, diagnozy jak

i prognozy, rozpatrywane są wszystkie wcześniej opisane zakresy tematyczne. Każdy z etapów pełni określoną funkcję w interpretacji danych:

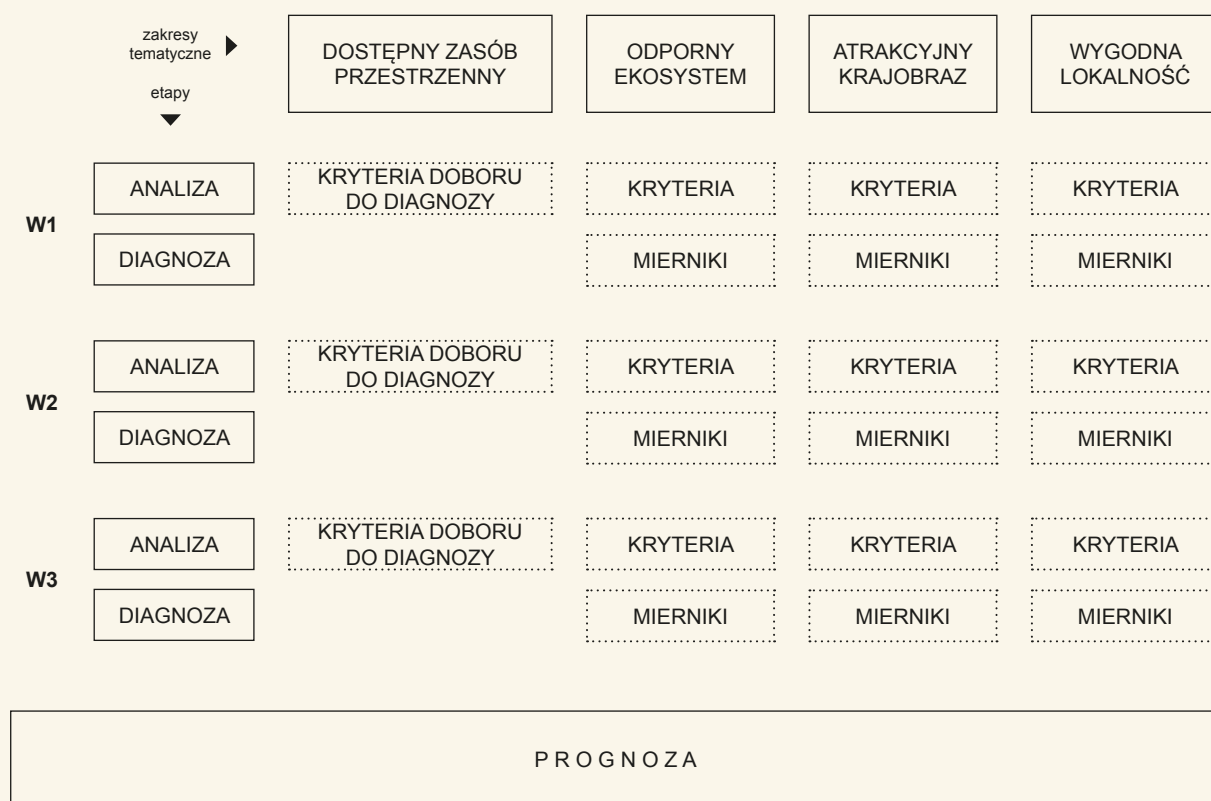
- **ANALIZA** – ekstrakcja i wizualizacja danych – etap polegający na zbieraniu i wydobywaniu istotnych danych z dostępnych źródeł, które są przekształcane w formy wizualne (schematy mapowe) ułatwiające ich prezentację i interpretację;
- **DIAGNOZA** – agregacja, synteza i ewaluacja danych – etap, w którym zebrane dane są łączone, upraszczane i integrowane, w celu oceny badanego zjawiska;
- **PROGNOZA** – kierunkowanie działań - etap, w którym na podstawie wyników analizy i diagnozy formułowane są rekomendacje i wyznaczane są dalsze działania, stanowi podstawę do planowania interwencji⁶³.

Analiza rozpoczyna się od wprowadzenia i uzasadnienia doboru kryteriów w ramach poszczególnych zakresów tematycznych, które odgrywają kluczową rolę w identyfikacji potencjałów i wyzwań związanych z danym terenem. Następnie określone są metody analizy oraz prezentacji danych, w tym metody kartograficzne oraz źródła wykorzystanych informacji. Na tej podstawie opracowywany jest schemat mapowy wraz ze szczegółowym opisem najważniejszych obserwacji. Proces ten jest powtarzany dla kolejnych kryteriów, co pozwala na uzyskanie rozbudowanego obrazu badanej przestrzeni.

W ramach diagnozy do zdefiniowanych kryteriów przypisywane są mierniki oceniające stopień ich spełnienia. Dane zebrane na etapie analizy poddaje się agregacji (dla mierników intensywności zjawisk) lub syntezie (dla mierników obecności zjawisk). Wyniki przedstawiane są na mapach zbiorczych za pomocą metod kartograficznych. Na podstawie zidentyfikowanych konfiguracji przestrzennych dokonuje się oceny, przyznając punkty zgodnie z ustalonymi metodami pomiarowymi. Proces diagnozy powtarza się dla wszystkich zakresów tematycznych. Wyniki zestawiane są w formie tabelarycznej, a obszary z najwyższymi wynikami kwalifikowane do kolejnych etapów badań (warstwy 1 i 2) lub części prognostycznej (warstwa 3).

Dobór kryteriów został przeprowadzony w sposób umożliwiający wieloaspektowe rozpoznanie otoczenia oraz analizę wpływu obecności niewykorzystanych zasobów na użytkowników przestrzeni. Kryteria te pozwalają na ocenę potencjału badanych obszarów do ich tymczasowego użytkowania, z uwzględnieniem możliwości wzmacniania istniejących systemów funkcjonalnych, poprawy estetyki oraz zwiększenia poczucia bezpieczeństwa. Ponadto umożliwiają identyfikację sposobów, w jakie tymczasowe użytkowanie może kompensować deficyty funkcjonalne, wspierać interakcje społeczne i aktywizować przestrzeń publiczną.

⁶³ Część prognostyczna została szerzej omówiona w rozdziale: 2.2. Narzędzie kierunkowania rozwoju wakujących zasobów przestrzennych.

Ryc. 36 | Metoda identyfikacji potencjału wakujących zasobów - struktura (opracowanie własne)

2.1.1. Warstwa 1

Badania przeprowadzone w **warstwie 1 [W1]** obejmują dwa etapy: analizę i diagnozę, realizowane na podstawie kryteriów przypisanych do czterech zakresów tematycznych. Proces badawczy rozpoczyna się od analizy, podczas której dane związane z poszczególnymi kryteriami są gromadzone, opisywane i wizualizowane w formie schematów mapowych. Następnie, na etapie diagnozy, dane dotyczące wszystkich kryteriów w obrębie każdego zakresu tematycznego poddawane są syntezie i agregacji na zbiorczych schematach mapowych. Wyznacza się wówczas jednostki diagnostyczne, podlegające szczegółowej ocenie. Na podstawie przyznanej punktacji badane obszary są kwalifikowane do dalszych badań w **warstwie 2 [W2]**.

Za obszar badań w **warstwie 1 [W1]** uznano teren wyznaczony zgodnie z granicą obszaru funkcjonalnego śródmieścia, zaproponowaną w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Poznania z 2014 roku⁶⁴. Następnie obszar ten został zawężony do obszaru rewitalizacji, zdelimitowanego w Gminnym Programie Rewitalizacji dla Miasta Poznania⁶⁵.

2.1.1.1. Analiza

Celem części analitycznej **warstwy 1 [W1]** badań jest ekstrakcja i wizualizacja danych podzielonych na cztery zakresy tematyczne: **dostępny zasób przestrzenny [DZP]**, **odporny ekosystem [OE]**, **atrakcyjny krajobraz [AK]** i **wygodna lokalność [WL]**. Zbieranie danych przebiega według przypisanych do każdego zakresu **kryteriów [K]**, które wskazują na najważniejsze aspekty w kontekście zrównoważonego wykorzystania wakujących terenów.

W1 | Analiza | Dostępny zasób przestrzenny

W **warstwie 1 [W1]** analiza w ramach zakresu tematycznego **dostępny zasób przestrzenny [DZP]** została przeprowadzona na podstawie kryterium **wielkości zasobu wakujących terenów [K1]**.

Analizę rozpoczęto od wskazania lokalizacji wszystkich zinwentaryzowanych wakujących obszarów oraz określenia ich podstawowych cech przestrzennych, takich jak kształt i powierzchnia. Na tej podstawie opracowano mapę ilustrującą skalę zjawiska występowania wakujących zasobów przestrzennych w śródmieściu Poznania, która stanowi bazę do identyfikacji obszarów o największej koncentracji tych terenów. Następnie przeprowadzono

⁶⁴ Uchwała Nr LXXII/1137/VI/2014 Rady Miasta Poznania z dnia 23-09-2014 w sprawie Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Poznania, <https://bip.poznan.pl/bip/uchwaly/uchwala-nr-lxxii-1137-vi-2014-z-dnia-2014-09-23,53822/> [dostęp: 22.10.2024].

⁶⁵ Uchwała Nr LVI/1021/VII/2017 Rady Miasta Poznania z dnia 07-11-2017 w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Rewitalizacji dla Miasta Poznania”, <https://bip.poznan.pl/bip/uchwaly/uchwala-nr-lvi-1021-vii-2017-z-dnia-2017-11-07,71611/> [dostęp: 22.10.2024].

pogłębioną analizę przestrzenno-funkcjonalną wakujących zasobów. Autorka wyodrębniła cztery kategorie użytkowania wakujących terenów i przyporządkowała do nich zinwentaryzowane obszary. Zgromadzone dane dotyczące wyposażenia występującego na ich terenie, przeanalizowała ilościowo. Wyłoniono w ten sposób wzorce funkcjonalno-przestrzenne, będące wyznacznikami najczęstszych sposobów użytkowania oraz punktem wyjścia do określenia charakterystyki dostępnego zasobu przestrzennego w śródmieściu Poznania.

Autorka definiuje **wakujące zasoby przestrzenne**⁶⁶ jako tereny niezabudowane⁶⁷, które są nieużywane, niedoużytkowane (ang. *underused*), wykorzystywane suboptymalnie, tymczasowo lub nieformalnie oraz znajdują się na obszarze zurbanizowanym i stanowią luki w układzie urbanistycznym i na mapie poznawczej⁶⁸ miasta⁶⁹. Uwzględniono jedynie obszary zlokalizowane wzdłuż traktów pieszych, zapewniające dostęp dla przechodniów.

Inwentaryzacja wakujących zasobów przestrzennych została przeprowadzona w dwóch etapach. W pierwszej kolejności autorka dokonała **preselekcji** obszarów, korzystając z danych z Systemu Informacji Przestrzennej Miasta Poznania⁷⁰ oraz Google Street View⁷¹, które następnie poddano **weryfikacji *in situ* podczas spacerów badawczych**⁷². Na każdym ze zinwentaryzowanych obszarów przeprowadziła rekonesans, polegający na opisie podstawowej charakterystyki przestrzennej i istniejącego wyposażenia, a także wykonała dokumentację fotograficzną. Weryfikacja polegała na wykluczeniu terenów już zabudowanych, będących w trakcie budowy lub stanowiących formalną i spójną kontynuację otaczającej tkanki. Podczas spacerów autorka zidentyfikowała również dodatkowe obszary, które nie zostały wytypowane na etapie preselekcji. Wszystkie zinwentaryzowane wakujące zasoby przestrzenne zostały naniesione na mapę.

Zinwentaryzowano łącznie **439 obszarów**⁷³, które wpisują się w określoną przez autorkę definicję wakujących zasobów przestrzennych. Są one rozmieszczone na całym obszarze badań z różnym stopniem intensywności, a ich powierzchnia waha się od kilkunastu tysięcy metrów kwadratowych.

⁶⁶ W treści używane zamiennie z „wakujące obszary”, „wakujące tereny”.

⁶⁷ Autorka rozumie teren niezabudowany jako obszar pozbawiony obiektów trwale związanych z gruntem, dopuszczając jednocześnie istnienie tymczasowych obiektów budowlanych, definiowanych zgodnie z ustawą z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 725 z późn. zm.).

⁶⁸ „Mapa poznawcza jest graficznym zapisem struktury wizualnej miasta ułatwiającej identyfikację orientacyjną człowieka i jego samolokalizację w przestrzeni” (Cichy-Pazder 1998, 123).

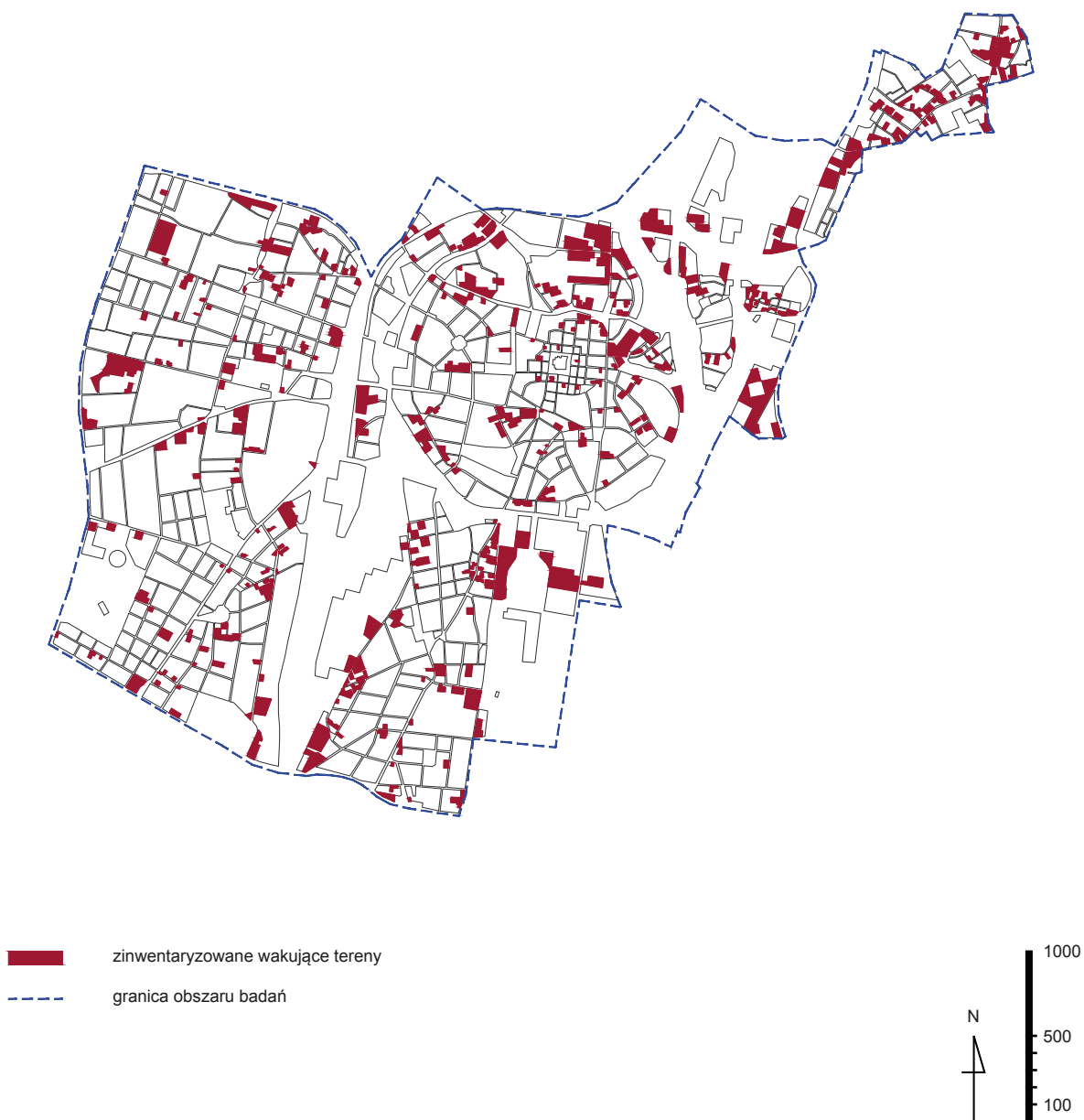
⁶⁹ Obrys wakujących zasobów przestrzennych nie przebiega zgodnie z granicami działek administracyjnych, a wynika ze sposobu użytkowania danego terenu. Jako że brane są pod uwagę jedynie miejsca niezabudowane lub zabudowane tymczasowo, granicę może również stanowić budynek.

⁷⁰ System Informacji Przestrzennej Miasta Poznania, <https://sip.poznan.pl/> [dostęp: 15.07.2022].

⁷¹ Funkcjonalność Google Maps, <https://www.google.pl/maps/> [dostęp: 15.07.2022].

⁷² Spacerzy odbywały się od listopada 2022 do października 2023 i w tym czasie udało się zweryfikować wszystkie zinwentaryzowane obszary.

⁷³ Autorka jest świadoma, że z pewnością nie jest to pełny zasób wakujących terenów na obszarze badań. Ograniczenia czasowe i organizacyjne (autorka była jedyną osobą przeprowadzającą spacerzy badawcze), związane z koniecznością weryfikacji zdelimitowanych obszarów oraz ciągle zmiany w przestrzeni, stanowiły istotne utrudnienie w aktualizacji danych.

Ryc. 37 | Schemat mapowy przedstawiający rozmieszczenie zinwentaryzowanych wakujących terenów na obszarze badań (opracowanie własne)

Na podstawie stworzonego schematu mapowego możliwa jest ocena stopnia rozdrobnienia tych zasobów – większe rozdrobnienie dotyczy najczęściej dzielnic o zwartej tkance, gdzie wakujące obszary stanowią luki w zabudowie. Z kolei nagromadzenie rozległych wakujących obszarów może sugerować teren silnie zdegradowany, wymagający pilnych działań rewitalizacyjnych i/lub stworzenia całościowej koncepcji urbanistycznej. Takie tereny obejmują m.in.: obszar pokolejowy wzdłuż istniejącej linii kolejowej, zarówno od strony św. Łazarza jak i Wildy, zdegradowany stadion im. E. Szyca na Wildzie, północną część Starego Miasta (w tym Starą Rzeźnię) oraz dzielnicę Ostrów Tumski-Śródką-Zawady-Komandoria (w tym Elektrownia Garbary i nieużytki na Zawadach). Dzielnicami charakteryzującymi się większym rozdrobnieniem wakujących zasobów są Jeżyce, św. Łazarz, środkowa i południowa część Starego Miasta oraz osiedle Główna, gdzie występuje duże nagromadzenie, ale najczęściej niewielkich obszarów.

Pogłębiona analiza przestrzenno-funkcjonalna dostępnych zasobów została przeprowadzona na podstawie danych zebranych podczas spacerów badawczych. Podczas rekonesansu autorka sporządziła opis każdego z miejsc, wykaz elementów występujących na obserwowanym terenie oraz utworzyła dokumentację fotograficzną. Zebrane informacje i zdjęcia złożyły się na bazę danych dotyczącą wakujących zasobów przestrzennych śródmieścia Poznania.

Aby uchwycić tendencje funkcjonalne wakujących terenów, zastosowano podział na cztery kategorie użytkowania. Są to kolejno:

- **kategoria IV** – tereny porzucone, niezagospodarowane, nieużytkowane,
- **kategoria III** – tereny użytkowane suboptymalnie pod względem funkcji, skali lub estetyki,
- **kategoria II** – tereny niedoużytkowane lub użytkowane w sposób podstawowy,
- **kategoria I** – tereny nieformalnie i/lub tymczasowo wykorzystywane w sposób społeczny i/lub proekologiczny.

Charakterystyka poszczególnych kategorii bezpośrednio odwołuje się do zaproponowanej przez autorkę definicji wakujących zasobów przestrzennych, która obejmuje nie tylko tereny pozbawione funkcji (**porzucone, niezagospodarowane**), ale także te użytkowane suboptymalnie, tymczasowo lub nieformalnie. Użytkowanie **suboptymalne**, według autorki, dotyczy terenów nieprzystających do otoczenia pod względem funkcji (np. tereny przemysłowe), skali (np. rozległe parkingi) lub estetyki (występowanie np. billboardów i banerów reklamowych). Tereny **niedoużytkowane lub użytkowane w sposób podstawowy** charakteryzują się niewykorzystanym potencjałem – uzupełnienie zagospodarowania np. o meble miejskie mogłoby zwiększyć oddziaływanie prospołeczne, a wprowadzenie większej bioróżnorodności – oddziaływanie proekologiczne. Użytkowanie **nieformalne** odnosi się do aktów spontanicznych i partyzanckich, ale nie zawsze oznacza działalność nielegalną - dotyczy również np.

terenów publicznie dostępnych, które nie zostały na mocy uchwały nazwane skwerami czy placami. Wiele obszarów jest użytkowanych na podstawie umów najmu, dzierżawy, użyżania itp., jednak to użytkowanie ma wyraźnie **tymczasowy lub sezonowy charakter**, jak w przypadku ogródków restauracyjnych, pawilonów handlowych, garaży czy foodtrucków.

Warto podkreślić, że wyodrębnienie kategorii I, obejmującej tereny już aktywnie wykorzystywane i włączone w fizyczną i symboliczną strukturę miasta, nie jest typowe w badaniach nad wakującymi zasobami przestrzennymi. Autorka jednak uznaje to podejście za wyjątkowo wartościowe - dostrzeżenie i nazwanie dobrych przykładów może przyczynić się do ich ochrony i utrzymania, a pozytywne rezultaty mogą inspirować do tworzenia nowych, podobnych miejsc.

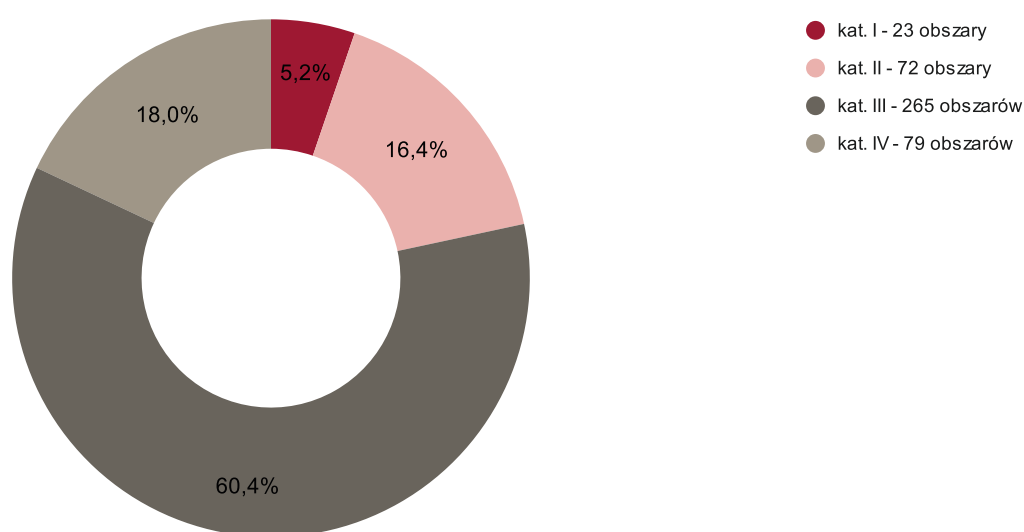

Ryc. 38-41 | Wakujące obszary reprezentujące poszczególne kategorie użytkowania: od lewej kategoria IV, III, II i I (fot. Z. Kasperczyk-Brodecka, Poznań: grudzień 2022-październik 2023)

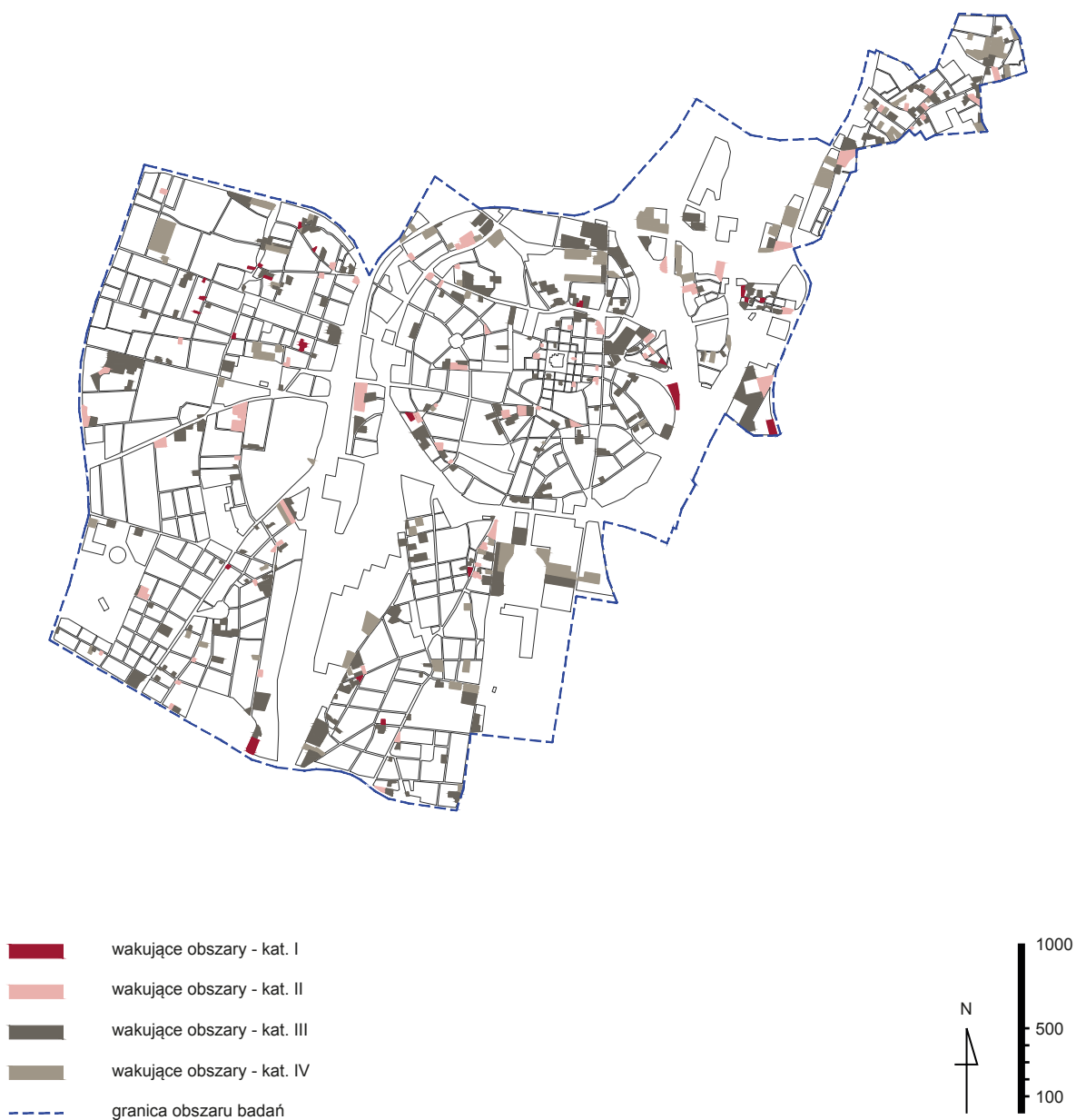

Zdecydowana większość zinwentaryzowanych wakujących zasobów przestrzennych należy do **kategorii III** - terenów użytkowanych suboptymalnie pod względem funkcji, skali lub estetyki. Obejmuje aż 265 z 439 obszarów, co odpowiada 60,4% wszystkich zasobów. Najczęściej pełnią one funkcję rozległych i/lub nieestetycznych parkingów, które są zarazem najliczniej reprezentowaną funkcją. Do **kategorii IV** obejmującej tereny porzucone, niezagospodarowane i nieużytkowane, przyporządkowano 79 obszarów, stanowiących 18% wszystkich zinwentaryzowanych wakujących zasobów przestrzennych. Tereny te najczęściej przyjmują formę działek pokrytych zielenią ruderalną, również w sąsiedztwie zdegradowanych obiektów lub pustostanów. **Kategoria II** obejmuje 16,4% wszystkich zasobów, czyli 72 z 439 wakujących obszarów. Jest to najbardziej zróżnicowana kategoria pod względem aktualnego sposobu zagospodarowania przypisanych do niej terenów. Obszary te cechują się niedoborami funkcjonalnymi i estetycznymi, które można zredukować poprzez wprowadzenie drobnych ulepszeń. Takie interwencje mogłyby istotnie zwiększyć potencjał użytkowy tych przestrzeni oraz poprawić ich odbiór wśród użytkowników. Są to m.in. rozległe, ubogie pod względem bioróżnorodności trawniki, które nie pełnią funkcji miejsca spotkań, estetyczne parkingi pozbawione roślinności i/lub małej architektury, a także pawilony handlowe lub gastronomiczne w otoczeniu przestrzeni publicznej o znikomej atrakcyjności. Najmniej licznie reprezentowana jest **kategoria I**, obejmująca tylko 5,2% (23 z 439) wszystkich wakujących terenów. Do tej kategorii należą pawilony gastronomiczne lub foodtrucky z ogródkami restauracyjnymi, a także parki kieszonkowe, place zabaw, ogrody edukacyjne czy wybiegi dla psów. Wszystkie te funkcje pełnią rolę miejsc spotkań, generując interakcje społeczne i wzmacniając relacje sąsiedzkie.

KATEGORIE UŻYTKOWANIA WAKUJĄCYCH OBSZARÓW

Ryc. 42 | Diagram obrazujący częstotliwość występowania poszczególnych kategorii użytkowania wakujących zasobów na obszarze badań w warstwie 1 (opracowanie własne)

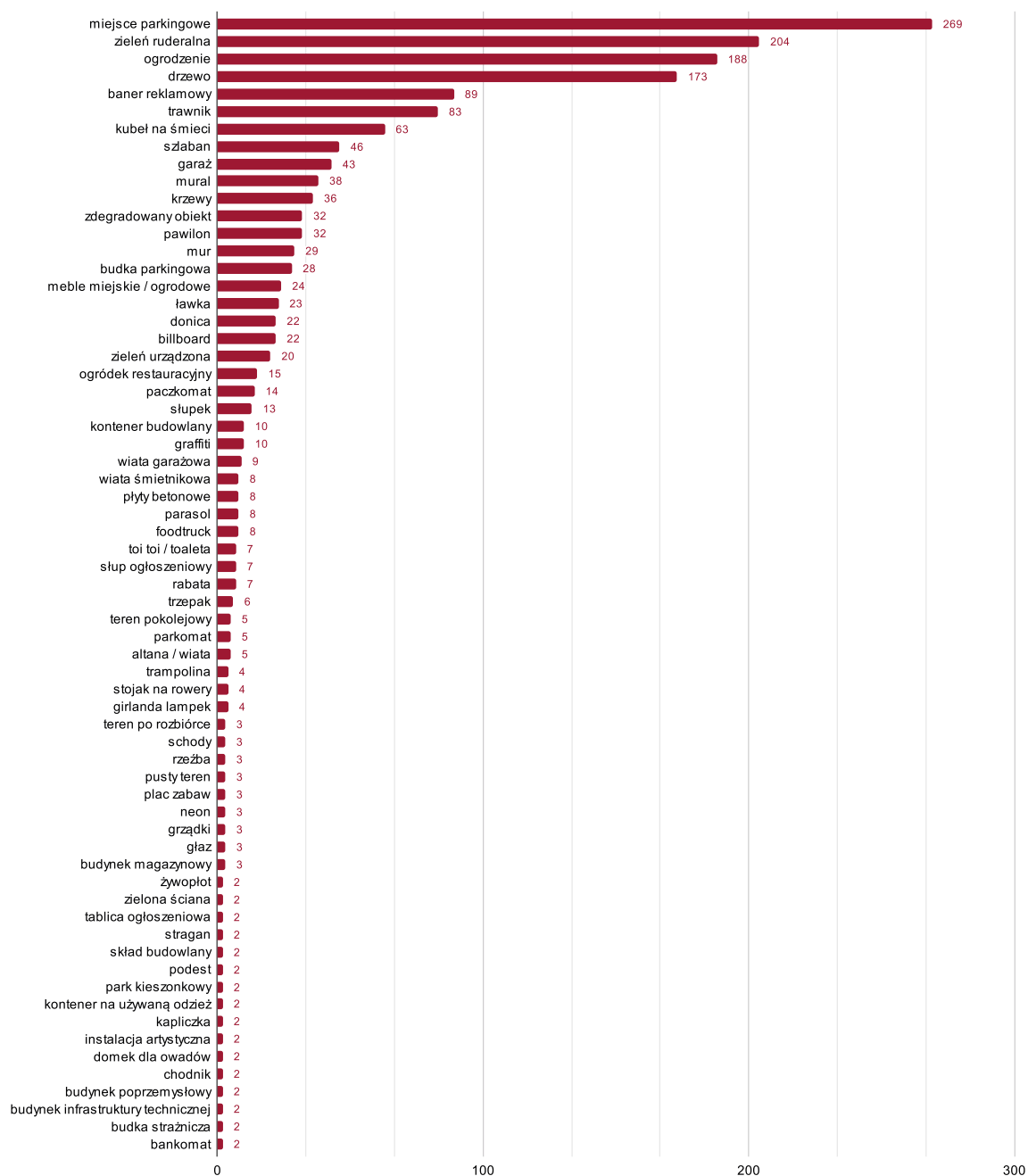
Ryc. 43 | Schemat mapowy przedstawiający rozmieszczenie zinwentaryzowanych wakujących terenów na obszarze badań z podziałem na kategorie użytkowania (opracowanie własne)

Analiza wyposażenia znajdującego się na terenie zinwentaryzowanych wakujących zasobów przestrzennych umożliwiła identyfikację **1702 elementów w 87 kategoriach**, występujących pojedynczo lub w grupach. Najczęściej rozpoznawanym komponentem są **miejsca parkingowe**, zlokalizowane na 269 z 439 wakujących obszarów (61,3%). Jest to zdecydowanie najczęściej występująca funkcja, której wysoka popularność wynika m.in. z niskiego kosztu implementacji oraz możliwości generowania w ten sposób zysków finansowych. W obszarze śródmieścia, gdzie ilość miejsc parkingowych jest ograniczona, zapotrzebowanie na parkingi jest szczególnie duże. Zidentyfikowane miejsca parkingowe cechują się zróżnicowanym standardem – od wybrukowanych placów przy zakładach usługowych, przez rozległe żwirowe płatne parkingi, po oddolnie zainicjowane dzikie parkingi na klepiskach. Drugim pod względem liczebności elementem występującym na terenie wakujących zasobów jest **zieleń ruderalna**, obecna w 204 miejscach, czyli na niemal połowie wszystkich zinwentaryzowanych obszarów. Ten rodzaj zieleni, nazywany również zielenią spontaniczną, jest kojarzony z nieużytkami i terenami zdegradowanymi, co znajduje potwierdzenie w zgromadzonych danych. Często cechuje się większą bioróżnorodnością niż parki i skwery, dzięki czemu wzbogaca miejski ekosystem o rzadziej spotykane gatunki fauny i flory. Na zinwentaryzowanych działkach występuje w różnej formie - w niektórych przypadkach pokrywa cały obszar, w innych ogranicza się jedynie do jego fragmentów. Ten rodzaj zieleni wykazuje także tendencję do stopniowego zarastania nieużywanych przestrzeni. Wśród zidentyfikowanych elementów wyposażenia często występują również **ogrodzenia** (188 razy) oraz **drzewa** (173 razy), co wskazuje na wysoki odsetek działek wydzielonych ogrodzeniem oraz zadrzewionych. Znacznie rzadziej, ale wciąż w dużej liczbie, rozpoznano **banery reklamowe** (89 razy), **trawniki** (83 razy) oraz **kubły na śmieci** (63 razy). Pozostałe elementy wyposażenia dotyczą 10% lub mniejszej liczby wakujących zasobów przestrzennych, a ich dokładny rozkład i liczebność zostały przedstawione na wykresie. Mimo że niektóre z nich występują tylko sporadycznie i z tego względu nie wskazują na konkretne tendencje funkcjonalno-przestrzenne, to jednak uszczegóławiają obraz wakujących obszarów jako zjawiska. Wakujące zasoby przestrzenne są miejscami zróżnicowanymi, często oddolnie i niskokosztowo dostosowywanymi do bieżących potrzeb ich użytkowników.

Niektóre ze zidentyfikowanych elementów wyposażenia stają się wręcz **znakami rozpoznawczymi wakujących zasobów przestrzennych** na obszarach śródmiejskim. Oprócz wspomnianej wcześniej **zieleni ruderalnej**, rzadko występującej w przestrzeni publicznej w innych kontekstach, szczególną rolę odgrywają **banery reklamowe i billboardy**. Często występują w dużym nagromadzeniu na nieużywanych działkach, maksymalizując wykorzystanie pustej przestrzeni i umożliwiając niskokosztowe czerpanie z niej korzyści finansowych. Kolejnym rozpoznanym elementem są **paczkomaty i bankomaty**, które, jako niewielkie wolnostojące obiekty, niewymagające rozbudowanej infrastruktury, często są umieszczane w niewykorzystanych fragmentach przestrzeni miejskiej, w tym na wakujących terenach.

Część 2 | 2.1. Metoda identyfikacji potencjału wakujących zasobów przestrzennych – część analityczna i diagnostyczna

Ryc. 44 | Wykres częstotliwości występowania wyposażenia zidentyfikowanego na terenie zinwentaryzowanych wakujących obszarów (opracowanie własne)

Na wykresie pominięto wyposażenie, które wystąpiło na zinwentaryzowanych obszarach tylko jeden raz. Są to: barierka ochronna, farma fotowoltaiczna, girlanda chorągiewek, huśtawka, konstrukcja stalowa, kontener mieszkaniowy, kosz do gry w koszykówkę, myjnia samochodowa, namiot, ogród edukacyjny, ogrzewacz, palma, plaża, podzielnia, porzucona budowa, przyczepa campingowa, scena, szklarnia, wybieg dla psów, zabudowania gospodarcze, zbiornik retencyjny, znak.

Wśród typowych dla tych obszarów elementów infrastruktury można również wyróżnić **śmietniki, kontenery budowlane, kontenery na odzież używaną**, a w skrajnych przypadkach **nielegalne wysypiska śmieci**, które zazwyczaj kojarzone są z przestrzenią zapleczy lub terenami zdegradowanymi, jednak w kontekście wakujących zasobów stają się elementami widocznymi dla przechodniów. Z perspektywy przestrzennej na szczególną uwagę zasługują **murale**, które zidentyfikowano 38 razy na zinwentaryzowanych obszarach, głównie na ścianach szczytowych budynków. Ściany te uwidaczniają się w zwartej tkance miejskiej w wyniku usunięcia jednego z budynków, co prowadzi do powstania luki w zabudowie – jednej z najczęściej spotykanych typologii przestrzennych wakujących terenów. Pojawienie się muralu na takiej ścianie często jest pionierskim aktem regeneracji miejsca, sygnalizującym zainteresowanie danym obszarem i przyciągającym uwagę publiczną.

Ryc. 45-48 | Wakujące obszary wyposażone w najczęściej występujące wyposażenie, od lewej: miejsca parkingowe, zieleń ruderalna, ogrodzenie, drzewo (fot. Z. Kasperczyk-Brodecka, Poznań: grudzień 2022)

W1 | Analiza | Odporny ekosystem

W **warstwie 1 [W1]** analiza w ramach zakresu tematycznego **odporny ekosystem [OE]** została przeprowadzona w oparciu o dwa kryteria: **stan systemu zieleni miejskiej [K1]** i **stan systemu gospodarowania wodami opadowymi [K2]**. Autorka dobrała te kryteria na podstawie wytycznych dotyczących zrównoważonego rozwoju miast, ze szczególnym uwzględnieniem budowania odporności poprzez zwiększanie powierzchni terenów zielonych i promowanie bioróżnorodności, a także strategicznego planowania gospodarowania wodami opadowymi. Wakujące zasoby przestrzenne mogą być wykorzystane zarówno do tworzenia różnorodnych biologicznie terenów zielonych, jak i do wprowadzania elementów infrastruktury systemu gospodarowania wodami opadowymi, w tym lokalizowania zbiorników retencyjnych.

W celu identyfikacji **stanu systemu zieleni miejskiej [W1/OE/K1]** wskazano lokalizacje terenów zieleni, z podziałem na: zielen parkową, skwery i zieleńce, ogrody działkowe, ogrody specjalistyczne (ZOO i ogród jordanowski), użytki rolne, cmentarze oraz pozostałe tereny zieleni widoczne w Systemie Informacji Przestrzennej Miasta Poznania⁷⁴. Zastosowano metodę sygnaturową, wykorzystując sygnatury liniowe i punktowe oraz metodę zasięgów. Na tej podstawie możliwe było określenie powierzchni terenów zieleni oraz, w kolejnym etapie badań, opracowanie schematu ich koncentracji.

Główną strukturę przestrzenną Poznania tworzy **klinowo-pierścieniowy system zieleni miejskiej**⁷⁵, składający się z czterech klinów opartych na sieci hydrograficznej miasta oraz trzech pierścieni wynikających z założeń pofortecznych. Schemat klinów bazuje na ciągach ekologicznych wzdłuż doliny Warty i jej dopływów, rozciągających się w kierunkach północ-południe oraz wschód-zachód. Kliny w pobliżu centrum mają charakter parkowy, a w miarę oddalania się w stronę granic miasta rozszerzają się i przyjmują cechy typowo leśne. Elementy pierścieniowe tworzą trzy współśrodkowe kręgi, w tym pierścień wewnętrzny (tereny zieleni na gruntach średniowiecznych murów obronnych), pierścień środkowy (tereny zieleni na gruntach po wewnętrznym pierścieniu XIX-wiecznych pruskich fortyfikacji i ich obwałowaniach w zasięgu tzw. Ringu Stübkena) i pierścień zewnętrzny (tereny zieleni na gruntach budowli fortecznych tworzących zewnętrzny pierścień XIX-wiecznych fortyfikacji miejskich)⁷⁶. Pierwsze dwa stanowią tereny zieleni urządzonej, obejmujące parki, zieleńce, skwery i aleje drzew. Zrealizowane zostały jednak tylko częściowo i nie tworzą zamkniętych kręgów. Pierścień zewnętrzny pierwotnie tworzył ciągłą strukturę – zielen fortów łączyła się z enklawami seminaturalnej zieleni porastającej schrony pomocnicze. Obecnie ciągłość tego pierścienia

⁷⁴ Źródła danych: System Informacji Przestrzennej Miasta Poznania, <https://sip.poznan.pl/> [dostęp: 29.07.2024]: Mapy bazowe > Plan miasta – obszary zaznaczone na zielono; Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Poznania, 2023 - Mapa 6 „Elementy systemu zieleni miejskiej”.

⁷⁵ Koncepcja powstała w latach 30. XX wieku, a jej autorami byli ówczesny architekt miasta prof. Władysław Czarnecki i przyrodnik prof. Adam Wodziczko, <https://www.poznan.pl/mim/bm/news/kliny-i-pierscienie,129381.html> [dostęp: 21.12.2024].

⁷⁶ Idem.

jest przerywana przez zabudowę i tereny komunikacyjne⁷⁷.

Z perspektywy obszaru badań trudno dostrzec zarys całego systemu klinowo-pierścieniowego, jednak większość wskazanych na mapie terenów zieleni miejskiej jest z nim powiązana. We wschodniej części obszaru znajduje się fragment klina biegnący wzdłuż koryta Warty, który kontynuuje się na południu, w okolicy stadionu im. E. Szyca. W śródmieściu można również dostrzec wewnętrzny i środkowy pierścień, przy czym ten drugi, obejmujący m.in. parki Marcinkowskiego, Maciejewskiego, Mickiewicza, Wieniawskiego oraz zadrzewienia w al. Niepodległości, jest znacznie wyraźniej zarysowany.

Poza elementami systemu klinowo-pierścieniowego, istotne z punktu widzenia powierzchni są tereny zieleni w południowo-zachodniej części obszaru badań, takie jak Rodzinne Ogrody Działkowe przy ul. Hetmańskiej, park Kasprowiczka i park Wilsona. Północno-zachodnia część obszaru badań, czyli Jeżyce, charakteryzuje się najmniejszą ilością terenów zieleni. Najważniejsze z nich to Stare Zoo przy ul. Zwierzynieckiej oraz fragment zieleni ruderalnej na terenie nowopowstających osiedli deweloperskich w rejonie ulic św. Wawrzyńca i Barańczaka. W całym śródmieściu rozlokowane są również liczne skwery i zieleńce, które wprowadzają roślinność w zwartą zabudowę i wpływają na ogólną poprawę dostępności terenów zieleni.

⁷⁷ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Poznania, 2023, s. 34.

Ryc. 49 | Schemat mapowy przedstawiający system zieleni miejskiej w śródmieściu Poznania (opracowanie własne na podstawie Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Poznania, 2023 i danych z Systemu Informacji Przestrzennej Miasta Poznania)

Drugim analizowanym kryterium w ramach zakresu tematycznego **odporny ekosystem [OE]** jest **stan systemu gospodarowania wodami opadowymi [W1/OE/K2]**. W trakcie analizy określono lokalizację istniejących i planowanych elementów systemu, takich jak zbiorniki retencyjne, kolektory kanalizacji deszczowej, przepompownie wód opadowych oraz kolektory kanalizacji ogólnospławnej⁷⁸. Wykorzystano do tego celu kartograficzną metodę sygnaturową, z zastosowaniem sygnatur liniowych i punktowych.

Na system gospodarowania wodami opadowymi składają się również tereny biologicznie czynne, które były analizowane w ramach kryterium **stan systemu zieleni miejskiej [W1/OE/K1]**, a także systemy otwarte (rzeki, cieki naturalne, jeziora, naturalne i sztuczne zbiorniki wodne, zagłębienia terenu, tereny podmokłe, mokradła, torfowiska i trzcinowiska) oraz systemy melioracyjne. Ze względu na trudności w dostępie do potrzebnych danych oraz brak możliwości ich analizy, nie zostały one uwzględnione.

Na terenie śródmieścia Poznania znajdują się trzy zbiorniki retencyjne (w rejonie Rynku Łazarskiego, Starego Rynku i na terenie osiedla Główna). Planowane jest utworzenie sześciu dodatkowych zbiorników: dwóch w Starym Mieście, dwóch na Jeżycach oraz po jednym w Berdychowie i na osiedlu Główna. Przewiduje się również rozbudowę systemu kanalizacyjnego, obejmującą kolektory kanalizacji deszczowej, ogólnospławnej oraz burzowej. Zgodnie z założeniami Studium (2023), mają one pełnić funkcję odciążającą dla zlewni kanalizacji ogólnospławnej oraz stanowić uzupełnienie istniejącej sieci. Najwięcej nowych połączeń zaplanowano na terenie Jeżyc. Dodatkowo, na odciążenie kolektorów wpłyną trzy przepompownie wód opadowych zlokalizowane na terenie śródmieścia.

⁷⁸ Źródło danych: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Poznania, 2023 - Mapa 20.3 „System gospodarowania wodami opadowymi”.

Ryc. 50 | Schemat mapowy przedstawiający system gospodarowania wodami opadowymi w śródmieściu Poznania (opracowanie własne na podstawie Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Poznania, 2023)

W1 | Analiza | Atrakcyjny krajobraz

W **warstwie 1 [W1]** analiza dotycząca zakresu tematycznego **atrakcyjny krajobraz [AK]** została wykonana na podstawie dwóch kryteriów: **struktury zabudowy [K1]** oraz **walorów historyczno-kulturowych [K2]**. Kryteria te służyły rozpoznaniu podstawowych cech obszaru badań, w tym jego charakterystyki morfologicznej oraz występujących wartości kulturowych. Identyfikacja stanu funkcjonalno-przestrzennego badanego terenu ma znaczący wpływ na dobór i lokalizację potencjalnych interwencji związanych z tymczasowym użytkowaniem. Choć ich wprowadzenie jest możliwe w różnych typach krajobrazu miejskiego, specyfika danego obszaru determinuje wybór odpowiednich narzędzi i możliwe efekty tych interwencji.

Analiza **struktury zabudowy [W1/AK/K1]** obejmuje przyporządkowanie fragmentów terenu do trzech grup morfologicznych na podstawie ich charakterystyki architektoniczno-urbanistycznej⁷⁹, a następnie naniesienie ich na mapę. Wszystkie grupy morfologiczne zostały oznaczone na schemacie mapowym z wykorzystaniem kartograficznej metody chorochromatycznej oraz przypisanych im odpowiednich barw.

Wyróżniono następujące grupy morfologiczne:

1. obszary morfologiczne,
2. obszary funkcji specjalistycznych,
3. obszary amorficzne⁸⁰.

Obszary morfologiczne to tereny o uporządkowanej strukturze, składające się głównie z zabudowy mieszkaniowej oraz funkcji towarzyszących, takich jak drobne usługi publiczne, komercyjne i powiązane z nimi tereny zieleni. **Obszary usług specjalistycznych** obejmują zabudowę usługową (handlową, biurową, szkolnictwa podstawowego i wyższego z powiązaną infrastrukturą), a także produkcyjno-magazynową i komunikacyjną. Charakteryzują się zabudową wielkoskalową, typową dla pełnionej funkcji, obejmującą rozległe tereny. **Obszary amorficzne** są zabudowane chaotycznie, często obiektami o niskim standardzie. Do tej grupy kwalifikują się również miejsca o wysokim stopniu degradacji pierwotnej struktury, takie jak tereny pokolejowe, powojenne i pofabryczne.

W ramach obszarów morfologicznych zidentyfikowanych na obszarze badań można wyróżnić cztery typy zabudowy⁸¹: **zwarta zabudowa śródmiejska**, **bloki mieszkalne**, **wille miejskie** oraz **zabudowa jednorodzinna wolnostojąca i bliźniacza**.

⁷⁹ Źródła danych: System Informacji Przestrzennej Miasta Poznania, <https://sip.poznan.pl/> [dostęp: 29.07.2024]; Ewidencja gruntów i budynków > Budynki ewidencyjne – funkcja budynku; Google Maps StreetView.

⁸⁰ Wyznaczone grupy morfologiczne nawiązują do klasyfikacji zabudowy Warszawy opisanej w Raportach z planowania Warszawy, części III. Jaki krajobraz nas otacza? (2021, 15).

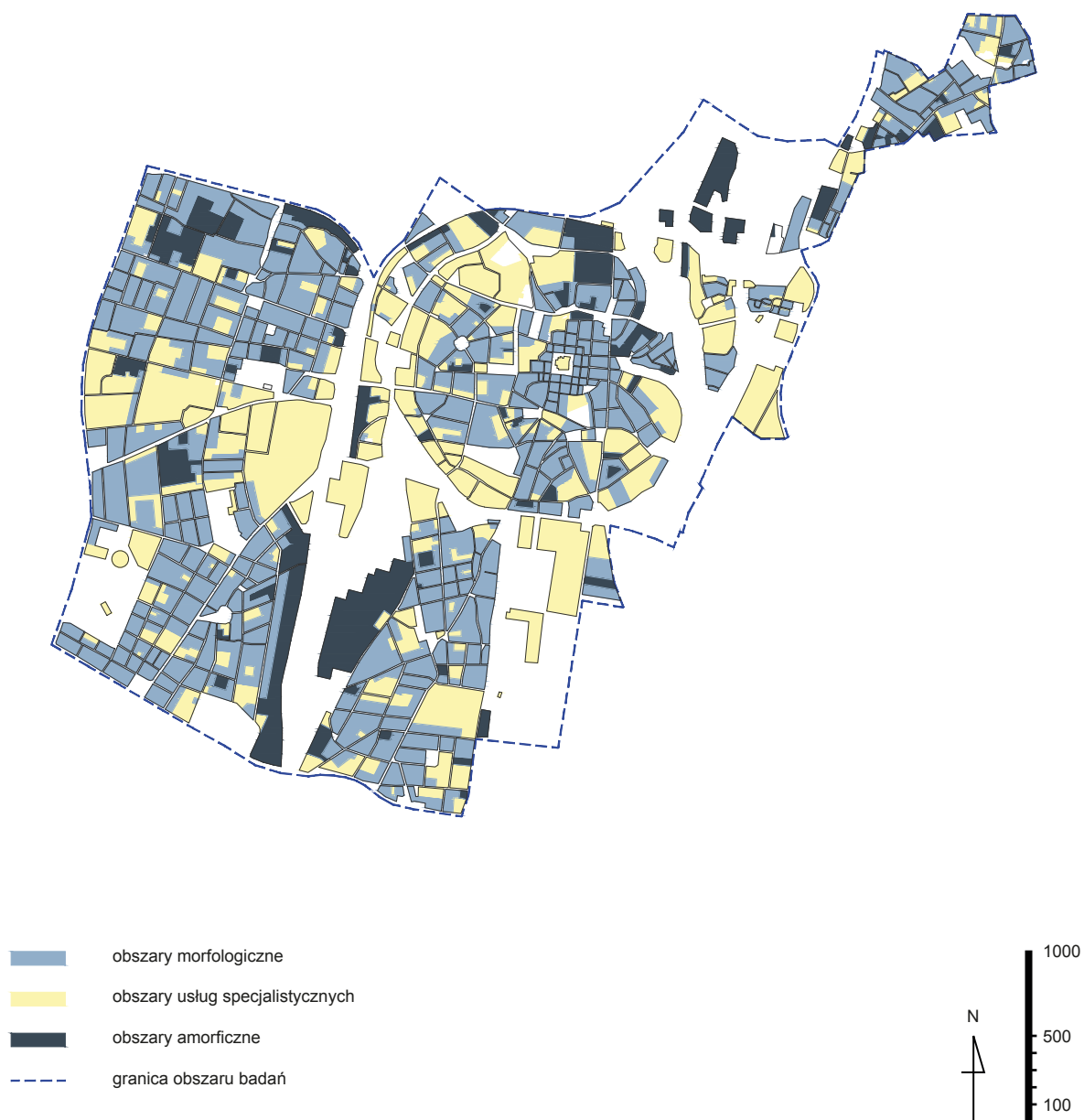
⁸¹ Typy zabudowy zostały wyodrębnione na podstawie Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Poznania, 2023 - Mapa 2 „Rozmieszczenie typów zabudowy mieszkaniowej w Poznaniu”.

Najczęściej występującym typem zabudowy jest zwarta zabudowa śródmiejska, dominująca szczególnie w dzielnicach Wilda, Stare Miasto, św. Łazarz i Jeżyce. Podstawową jednostką są XIX-wieczne kamienice, sukcesywnie uzupełniane plombami z różnych epok i o zróżnicowanej stylistyce architektonicznej. Bloki mieszkalne przyjmują różnorodne formy i układy urbanistyczne. Można do nich zaliczyć poniemieckie osiedle w zachodniej części Jeżyc (narożny kwartał przy ul. Dąbrowskiego / Przybyszewskiego), niewielkie zespoły modernistycznych bloków (np. w narożniku ulic Wojskowej i Grunwaldzkiej czy na północy Jeżyc przy ul. Norwida) oraz nowe osiedla deweloperskie (np. na północy Jeżyc, ulice św. Wawrzyńca / Barańczaka czy City Park w dzielnicy św. Łazarz). Wille miejskie to XIX-wieczne wolnostojące obiekty, zgrupowane w niewielkie osiedla, pełniące obecnie funkcje mieszkaniowe lub usługowe. Znajdują się m.in. w narożniku ul. Grunwaldzkiej i Reymonta, na północno-zachód od al. Niepodległości (ulice Libelta, Nowowiejskiego, Sporna, Cicha) oraz przy ul. Mickiewicza. Zabudowa jednorodzinna w śródmieściu Poznania występuje rzadko. Jej największy zespół znajduje się w północno-zachodnim narożniku Jeżyc (ulice Rodziewiczówny, Janickiego, Szczepanowskiego). Pojedyncze budynki można znaleźć również w południowej części Wildy i na osiedlu Główna.

Znajomość wszystkich czterech typów zabudowy jest kluczowa dla przyporządkowania danego obszaru do odpowiedniej grupy morfologicznej, jednak w analizie **struktury zabudowy [W1/AK/K1]** ich dokładne rozmieszczenie nie zostanie uwzględnione. Na tym poziomie ogólności i w przyjętej skali autorka uznała uproszczony podział na trzy grupy morfologiczne za wystarczający do przedstawienia charakterystyki funkcjonalno-przestrzennej śródmieścia.

Obszary morfologiczne znajdują się na terenie Jeżyc, w centralnej i południowej części dzielnicy św. Łazarz, na Wildzie, Śródcie, w środkowej części Starego Miasta oraz na osiedlu Główna. Stanowią one trzon strukturalny wszystkich osiedli śródmieścia. Obszary usług specjalistycznych często tworzą większe zgrupowania, głównie na granicach osiedli. Przykładem jest północna część Św. Łazarza, gdzie wzdłuż ul. Bukowskiej zlokalizowany jest kampus uniwersytecki, zabudowa wojskowa, Międzynarodowe Targi Poznańskie, a po drugiej stronie torów kolejowych – Dworzec Poznań Główny i galeria handlowa. Kwartały usług specjalistycznych znajdują się również wzdłuż ulicy Królowej Jadwigi i al. Niepodległości, po obwodzie tzw. Ringu Stübgena, obejmując m.in. obiekty biurowe, uniwersyteckie, administracyjne (Wielkopolski Urząd Wojewódzki, Urząd Marszałkowski) oraz rozrywkowe (Multikino). Za obszar specjalistyczny uznano również Ostrów Tumski, w tym Bazylikę Archikatedralną, Muzeum Archidiecezjalne i zabudowę towarzyszącą. W granicach obszaru badań znajduje się również część kampusu Politechniki Poznańskiej na Piotrowie. Obszary amorficzne w śródmieściu Poznania stanowią w dużej mierze tereny zdegradowane, które utraciły swoją pierwotną funkcję. Należą do nich tereny powojkowe (przy ul. Ułańskiej), tereny pokolejowe (wzdłuż ul. Kolejowej i Roboczej) oraz pofabryczne (Stara Rzeźnia przy ul. Grochowe Łąki, Elektrociepłownia Garbary). Za obszary amorficzne uznano także tereny pełniące funkcję dzikich lub wielkoskalowych parkingów, garaży, składowisk i magazynów.

Ryc. 51 | Schemat mapowy przedstawiający strukturę zabudowy w śródmieściu Poznania (opracowanie własne na podstawie danych z Systemu Informacji Przestrzennej Miasta Poznania oraz Google Maps StreetView)

W ramach zakresu tematycznego **atrakcyjny krajobraz [AK]** przeprowadzono również analizę **walorów historyczno-kulturowych [W1/AK/K2]**. Służyła wyodrębnieniu obszarów objętych ochroną konserwatorską, w tym Parku Kulturowego Stare Miasto, Pomnika Historii „Poznań – historyczny zespół miasta” oraz innych układów urbanistycznych wpisanych do rejestru zabytków⁸² znajdujących się na obszarze badań⁸³. W tym celu zastosowano kartograficzną metodę zasięgów z wykorzystaniem trzech barw różnicujących stopnie ochrony.

Ochrona konserwatorska dotyczy niemal całego obszaru badań, z wyłączeniem jego północno-wschodniej części - osiedla Główna oraz prawego brzegu Warty. Wpisy do rejestru obejmują:

- zespół urbanistyczno-architektoniczny Starego Miasta z budynkami użyteczności publicznej, sakralnymi oraz kamienicami mieszczańskimi (wpis do rejestru zabytków nr A225),
- zespół urbanistyczno-architektoniczny Starego Rynku wraz z kompleksem budynków jak ratusz, odwach, domki budnicze, pałac Działyńskich, kamienice obrzeżne oraz studnia Prozerpiny i figura św. Jana Nepomucena (wpis do rejestru zabytków nr A195),
- zespół urbanistyczno-architektoniczny centrum miasta z układem ulic i zabudową (wpis do rejestru zabytków nr A231),
- zespoły urbanistyczno-architektoniczne kolebki miasta, najstarszego przedmieścia i najstarszych dzielnic XIX-wiecznego Poznania z budynkami użyteczności publicznej, sakralnymi, założeniami parkowymi i willowymi, zabytkami architektury przemysłowej i kamienicami (wpis do rejestru zabytków nr A239),
- założenie urbanistyczno-architektoniczne Ringu poznańskiego (w miejscu rozebranych fortyfikacji pruskich) obejmujący pierścień pomenad nowej obwodnicy i starej ulicy wałowej, z forum reprezentacyjnym (Zamek, Bank, Filharmonia, Dyrekcja Poczty, Teatr Wielki, Collegium Maius, Collegium Minus, Collegium Iuridicum, Akademia Muzyczna), gmachami użyteczności publicznej i terenami zielonymi (ob. parki: Lubuski, Marcin-kowskiego, Mickiewicza, Wieniawskiego, Moniuszki) oraz pozostałościami fortyfikacji (wał czołowego fortu Grollmana i kazamatów fortu Colomba przy ul. Towarowej i Powstańców Wlkp.) (wpis do rejestru zabytków nr A274),
- założenie urbanistyczno-architektoniczne Maxa Johowa wraz z zespołem budowlanym (wpis do rejestru zabytków nr A368).

⁸² Źródła danych: System Informacji Przestrzennej Miasta Poznania, <https://sip.poznan.pl/> [dostęp: 29.07.2024]: Historia i zabytki > Zabytki > Rejestr zabytków > Układy urbanistyczne; Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Poznania, 2023 – Mapa 18.4 „Obszarowe formy ochrony zabytków i obszary cenne kulturowo”.

⁸³ Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami występuje kilka form ochrony zabytków, w tym wpis do rejestru zabytków, uznanie za pomnik historii oraz utworzenie parku kulturowego. W przypadku śródmieścia Poznania mamy do czynienia z wszystkimi trzema, a niemal cały badany obszar jest pod ochroną.

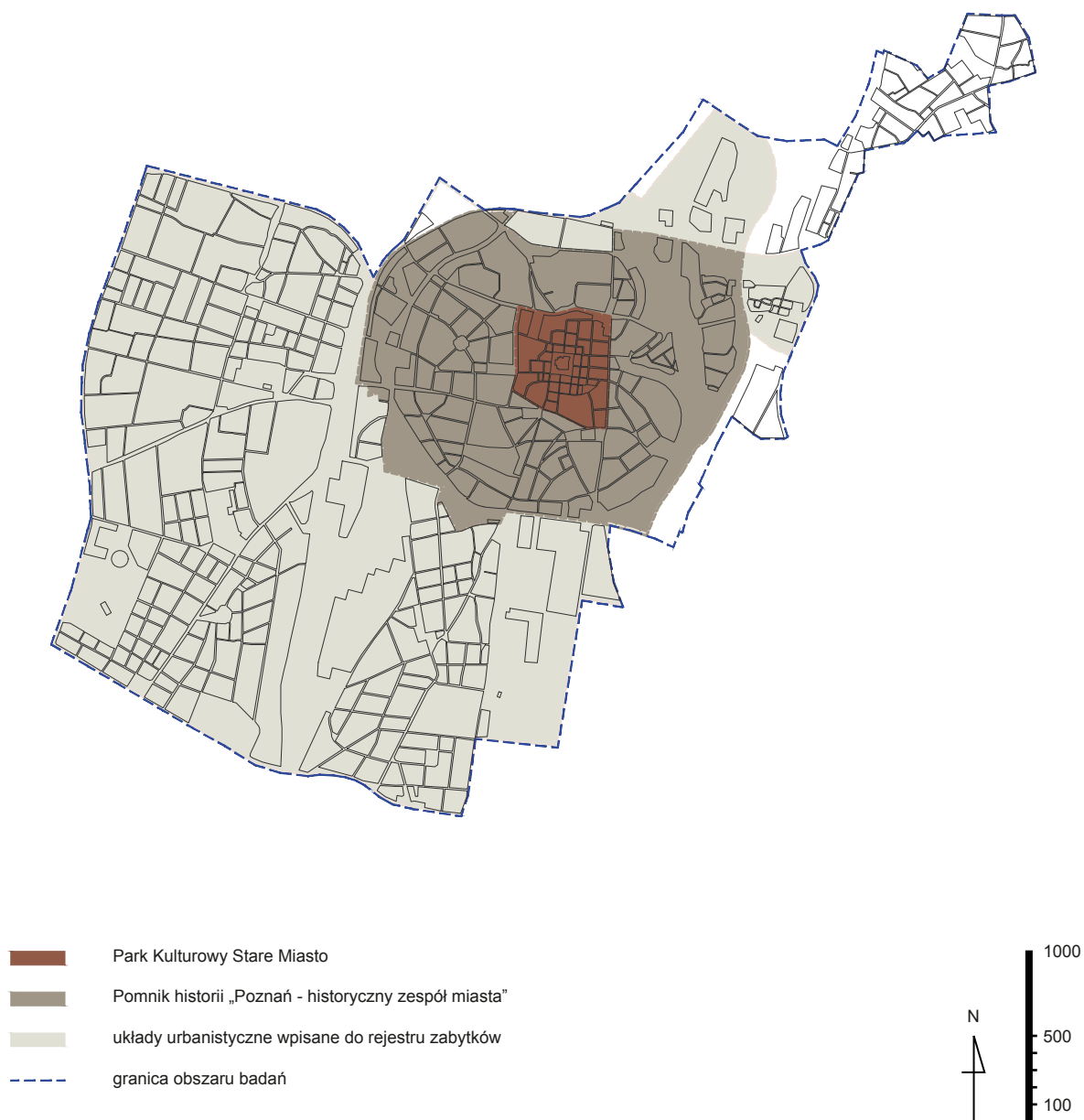

Pomnik historii⁸⁴ „Poznań – historyczny zespół miasta” obejmuje centrum wraz z Ostrowem Tumskim i Fortem Winiary (obecnie Park Cytadela - poza obszarem badań). Celem ochrony pomnika historii⁸⁵ jest zachowanie, ze względu na wartości historyczne, przestrzenne, architektoniczne oraz wartości niematerialne, historycznej części miasta, będącego jedną z pierwszych stolic Polski, miejscem pochówku władców, w XV—XVII w. prężnym ośrodkiem kulturowym i handlowym, a w XIX w. ogniskiem ruchów niepodległościowych i miejscem powstania wybitnych, w skali europejskiej, założeń fortecznych. Natomiast „Park Kulturowy Stare Miasto”⁸⁶, utworzony w 2018 roku, obejmuje teren ścisłego Starego Miasta, w tym jego krajobraz kulturowy, zabytki nieruchome oraz przestrzenie publiczne historycznego układu urbanistyczno-architektonicznego. Obszarem pozbawionym ochrony jest wschodnia część obszaru badań, w tym Piotrowo, Zawady oraz osiedle Główna.

⁸⁴ Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami za pomnik historii uznaje się zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury.

⁸⁵ Rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 28 listopada 2008 r. w sprawie uznania za pomnik historii „Poznań – historyczny zespół miasta” (Dz. U. Nr 219, poz. 1401).

⁸⁶ Uchwała Rady Miasta Poznania Nr LXII/1151/VII/2018 z dnia 27 lutego 2018 r. w sprawie utworzenia „Parku Kulturowego Stare Miasto” w Poznaniu.

Ryc. 52 | Schemat mapowy przedstawiający obszary objęte ochroną konserwatorską na terenie śródmieścia Poznania (opracowanie własne na podstawie danych z Systemu Informacji Przestrzennej Miasta Poznania)

W1 | Analiza | Wygodna lokalność

W **warstwie 1 [W1]** analiza w ramach zakresu tematycznego **wygodna lokalność [WL]** została przeprowadzona w oparciu o trzy kryteria: **gęstość zaludnienia [K1]**, **dostępność przestrzeni publicznych i środków komunikacji miejskiej [K2]** oraz **dostępność funkcji sportu i kultury [K3]**. Autorka dobrała te kryteria w celu weryfikacji występowania sprzyjających cech otoczenia, które mają istotny wpływ na kształtowanie lokalności i poprawę jakości życia w mieście, a także określenia możliwości ich uzupełnienia i poprawy poprzez zastosowanie tymczasowego użytkowania przestrzeni.

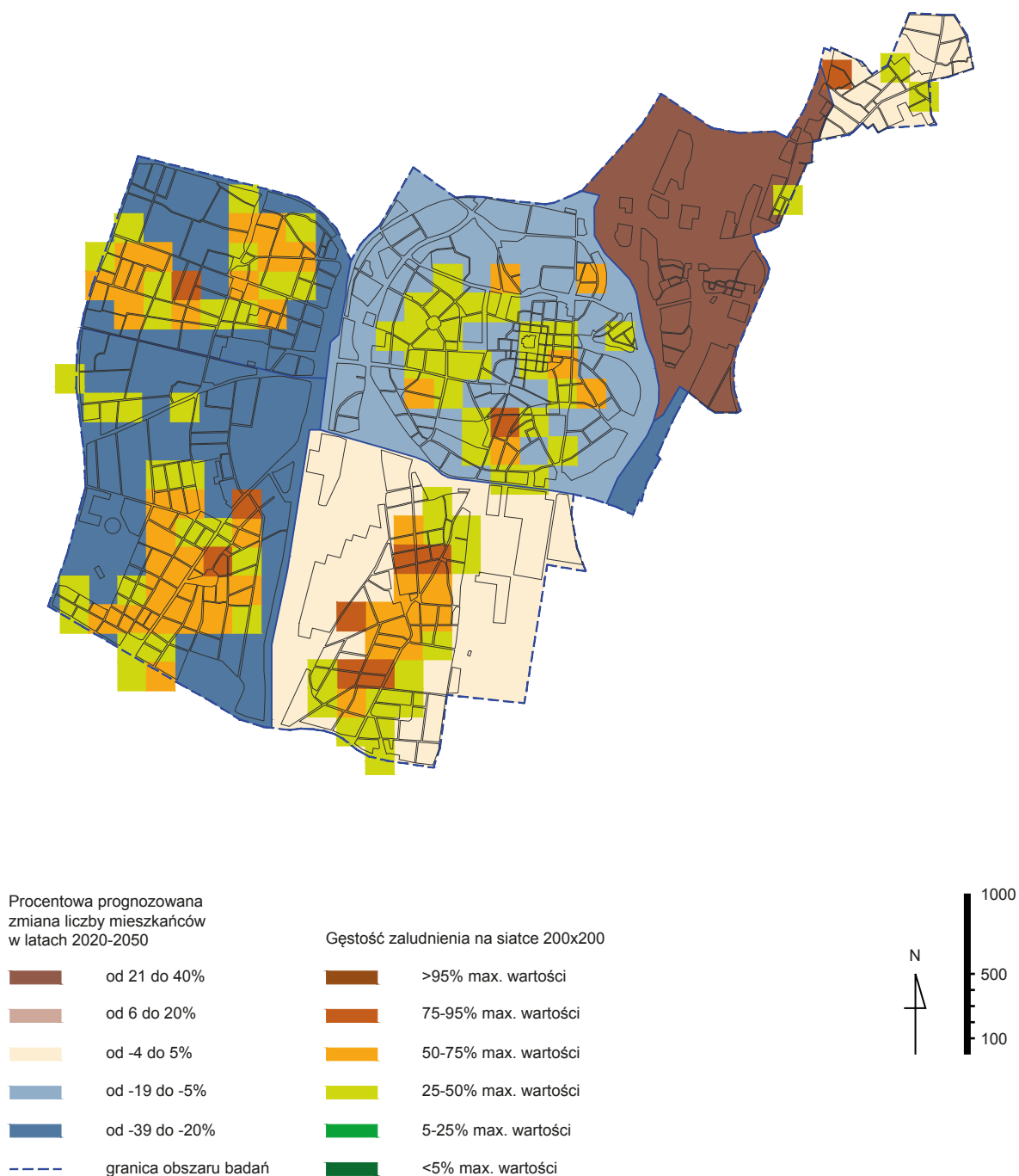
Do analizy **gęstości zaludnienia [W1/WL/K1]** wykorzystano dane demograficzne z 2017 roku, dostępne w Systemie Informacji Przestrzennej Miasta Poznania⁸⁷. Z widocznego w SIP kartogramu, o polu odniesienia w kształcie kwadratu o boku 200 m i 6 przedziałach klasowych, wyodrębniono moduły, w których liczba mieszkańców jest największa (przekracza 25% maksymalnej wartości). Na tej podstawie, z użyciem fragmentów wspomnianego kartogramu, wyznaczono strefy wysokiej gęstości zaludnienia. W analizie kryterium **gęstości zaludnienia [W1/WL/K1]** uwzględniono również wnioski z prognozy demograficznej na lata 2020–2050⁸⁸. Określono w niej przewidywane wahania liczby mieszkańców w poszczególnych dzielnicach, zilustrowane na 7-stopniowej skali. Za jej pomocą i z wykorzystaniem kartograficznej metody chorochromatycznej, wskazano dzielnice z zakładanym przyrostem ludności (5-7 w 7-stopniowej skali).

Podczas analizy zidentyfikowano cztery strefy wysokiej gęstości zaludnienia składające się z łatwych do wyodrębnienia skupisk modułów wskazujących na dużą liczbę ludności. Strefy te znajdują się w centralnych częściach osiedli Jeżyce, św. Łazarz, Stare Miasto i Wilda. Wschodnia część śródmieścia Poznania jest zdecydowanie mniej zamieszkała niż jego centralna i zachodnia strona. Pojedyncze moduły o wysokiej gęstości zaludnienia znajdują się na Zawadach i na osiedlu Główna. Prognoza demograficzna⁸⁹ przewiduje znaczny spadek liczby mieszkańców w śródmieściu, szczególnie na terenie Starego Miasta i zachodnich dzielnic. Natomiast obszar o obecnie najmniejszej gęstości zaludnienia (Ostrów Tumski, Śródka, Zawady, Komandoria) ma odnotować przyrost ludności na poziomie od 21 do 40%.

⁸⁷ Źródło danych: System Informacji Przestrzennej Miasta Poznania, <https://sip.poznan.pl/> [dostęp: 29.07.2024]: Statystyka > Demografia > Gęstość zaludnienia (siatka 200m).

⁸⁸ Źródło danych: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Poznania, 2023 - Mapa 14 „Zmiany w licznie mieszkańców Poznania do 2050 r. według obszarów rad osiedli” sporządzona na podstawie „Prognozy demograficznej dla poznańskich jednostek pomocniczych – osiedli do 2050 r.”, prof. dr hab. Jan Paradysz, 2015 r.

⁸⁹ Idem.

Ryc. 53 | Schemat mapowy przedstawiający strefy wysokiej gęstości zaludnienia oraz prognozę demograficzną na lata 2020-2050 (opracowanie własne na podstawie danych z Systemu Informacji Przestrzennej Miasta Poznania oraz Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Poznania, 2023)

W ramach zakresu tematycznego **wygodna lokalność [WL]** przeprowadzono również analizę **dostępności przestrzeni publicznych i środków komunikacji miejskiej [W1/WL/K2]**. Polegała ona na wskazaniu przebiegu najważniejszych ulic handlowych, lokalizacji placów, parków i skwerów oraz istniejących i planowanych lokalnych centrów usługowych⁹⁰. Na tej podstawie określono powiązania z siecią przestrzeni publicznych. Dostępność komunikacyjna została przeanalizowana na odrębnym schemacie mapowym, na którym wskazano lokalizacje przystanków komunikacji miejskiej, węzłów przesiadkowych, przebieg linii tramwajowych i autobusowych oraz dworce i linie kolejowe⁹¹. Do stworzenia obu map wykorzystano kartograficzną metodę sygnaturową.

Najistotniejsza z punktu widzenia rozwoju przestrzennego miasta **sieć przestrzeni publicznych** opiera się na schemacie historycznych osad w granicach rejonu poligonalnej Twierdzy Poznań. Place (Stary Rynek, Rynek Śródecki, plac przy Katedrze, Kolegiacki, Wielkopolski, Bernardyński, Wolności, C. Ratajskiego, A. Mickiewicza, Wiosny Ludów, W. Andersa i przy zbiegu ulic E. Taylora i S. Taczaka)⁹² są powiązane ciągami pieszymi i ulicami handlowymi oraz uzupełnione o system parków i skwerów.

Podstawowy szkielet przestrzeni publicznych na terenie pozostałych osiedli tworzą główne trakty miejskie i ulice handlowe łączące ze sobą historyczne rynki. Na Jeżycach funkcję głównej osi i ulicy pełni ul. Dąbrowskiego, biegnąca wzdłuż Rynku Jeżyckiego, a następnie przechodząca w ul. Fredry, prowadzącą do centrum. Drugorzędym połączeniem ze Starym Miastem jest ul. Poznańska, kontynuująca się jako ul. Libelta. Na północ, w stronę Sołacza, prowadzi ul. Kościelna. Dwie główne ulice na osiedlu św. Łazarz to ul. Grunwaldzka, prowadząca na zachód, oraz ul. Głowacka, biegnąca na południe. Połączenie z Jeżycami zapewnia ul. Matejki przechodząca w ul. Kraszewskiego, a z centrum – Most Dworcowy i ul. Matyi. Wilda jest skomunikowana ze Starym Miastem poprzez ulice Wierzbicice i Górna Wilda, które zbiegają się na Rynku Wildeckim. Rynek Wildecki ma zyskać połączenie z Rynkiem Łazarskim poprzez planowaną kładkę nad torami kolejowymi⁹³. Komunikacja centrum miasta ze wschodnią stroną śródmieścia przebiega zgodnie z Traktem Królewsko-Cesarskim – ze Starego Rynku, ulicami Wielką i Chwaliszewo, mostem Chrobrego na Ostrów Tumski i mostem Biskupa Jordana do Bramy Poznania. Ciągłość sieci przestrzeni publicznych zanika na północ od Śródki ze względu na barierę komunikacyjną, jaką stanowi dwujezdniowa ulica Podwale. Struktura przestrzenna osiedla Główna opiera się na ul. Głównej przechodzącej w ul. Gdyńską i ul. Gnieźnieńską.

⁹⁰ Źródła danych: Google Maps StreetView; Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Poznania, 2023 – Mapa 18.1 „Lokalne centra usługowe”.

⁹¹ Źródła danych: System Informacji Przestrzennej Miasta Poznania, <https://sip.poznan.pl/> [dostęp: 29.07.2024]: Transport > Przystanki ZTM, Linie autobusowe, Linie tramwajowe; Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Poznania, 2023 - Mapa 19.3 „Transport zbiorowy”.

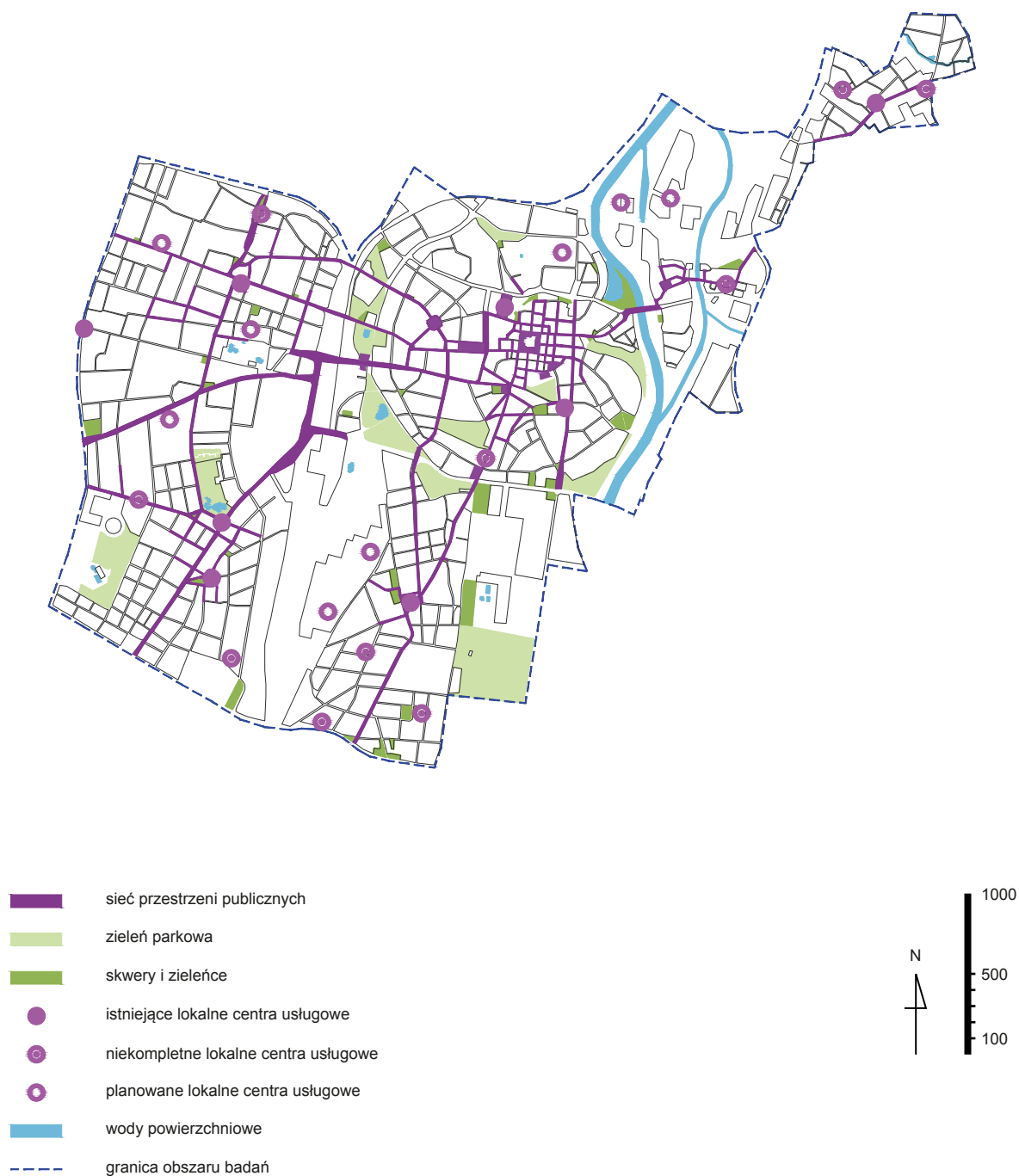
⁹² Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Poznania, 2023, s. 157.

⁹³ Kładka o funkcjach komunikacyjnych z zielenią (obszar Wolnych Torów) jest wspomniana w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania miasta Poznania, 2023, s. 158.

Lokalne centra usługowe to miejsca służące zabezpieczeniu podstawowych potrzeb mieszkańców w ich najbliższym otoczeniu⁹⁴. Mają za zadanie skupiać w jednym miejscu funkcje handlowe, kulturalne i oświatowe, w formie targowiska, obiektu, zespołu obiektów lub lokali usługowych w parterach budynków. Na obszarze badań wskazano lokalizację ośmiu w pełni rozwiniętych, działających lokalnych centrów usługowych. W większości przypadków są to rynki dzielnicowe lub place pełniące funkcję targowisk - Rynek Jeżycki, Rynek Łazarski, Rynek Wildecki, Plac Bernardyński, Plac Wielkopolski. Wskazano również dziesięć lokalnych centrów usługowych wymagających wzmocnienia lub rozbudowy, a także siedem nowych potencjalnych lokalizacji. Nowe lokalne centra usługowe mają powstać na terenach zdegradowanych (zajezdnia tramwajowa na Jeźcach, tereny powojkowe przy ul. Ułańskiej, tereny pokolejowe wzdłuż ul. Roboczej, Stara Rzeźnia, Elektrociepłownia Garbary), które obecnie przechodzą lub będą przechodzić regenerację i przebudowę. Istniejące i planowane lokalne centra usługowe są dość równomiernie rozmieszczone, co daje szansę na powszechnie dobry dostęp do najpotrzebniejszych usług. Obszarami pozbawionymi lokalnych centrów usługowych są zachodnia część Starego Miasta oraz Zawady.

⁹⁴ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Poznania, 2023, s. 138.

Ryc. 54 | Schemat mapowy przedstawiający sieć przestrzeni publicznych w śródmieściu Poznania oraz lokalizację lokalnych centrów usługowych (opracowanie własne na podstawie danych z Systemu Informacji Przestrzennej Miasta Poznania oraz Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Poznania, 2023)

Analiza w ramach kryterium **dostępności przestrzeni publicznych i środków komunikacji miejskiej [W1/WL/K2]** obejmowała także dostępność komunikacyjną. Polegała ona na naniesieniu na mapę przystanków tramwajowych i autobusowych, wskazaniu lokalizacji węzłów przesiadkowych oraz przebiegu tras każdego ze środków miejskiego transportu zbiorowego. Dla porządku wskazano również lokalizację dworców kolejowych i przebieg torowisk, jednak ze względu na ich aglomeracyjne i pozamiejskie oddziaływanie nie miały one wpływu na ocenę w zakresie **wygodnej lokalności [WL]**. Na podstawie lokalizacji przystanków tramwajowych i autobusowych, poprzez zastosowanie ekwidystant o promieniu 500 m⁹⁵ od każdego z nich, określono zasięg strefy dostępności komunikacyjnej. Zdelimitowano w ten sposób tereny pozbawione dostępu do komunikacji miejskiej. Do zwizualizowania strefy dostępności komunikacyjnej na mapie wykorzystano kartograficzną metodę zasięgów.

Z przeprowadzonej analizy wynika, że niemal 99% powierzchni obszaru badań znajduje się w strefie dostępności komunikacyjnej. Pozostałe 1,4% to tereny niezamieszkałe, co oznacza, że 100% mieszkańców obszaru badań ma pieszy dostęp do co najmniej jednego środka komunikacji miejskiej.

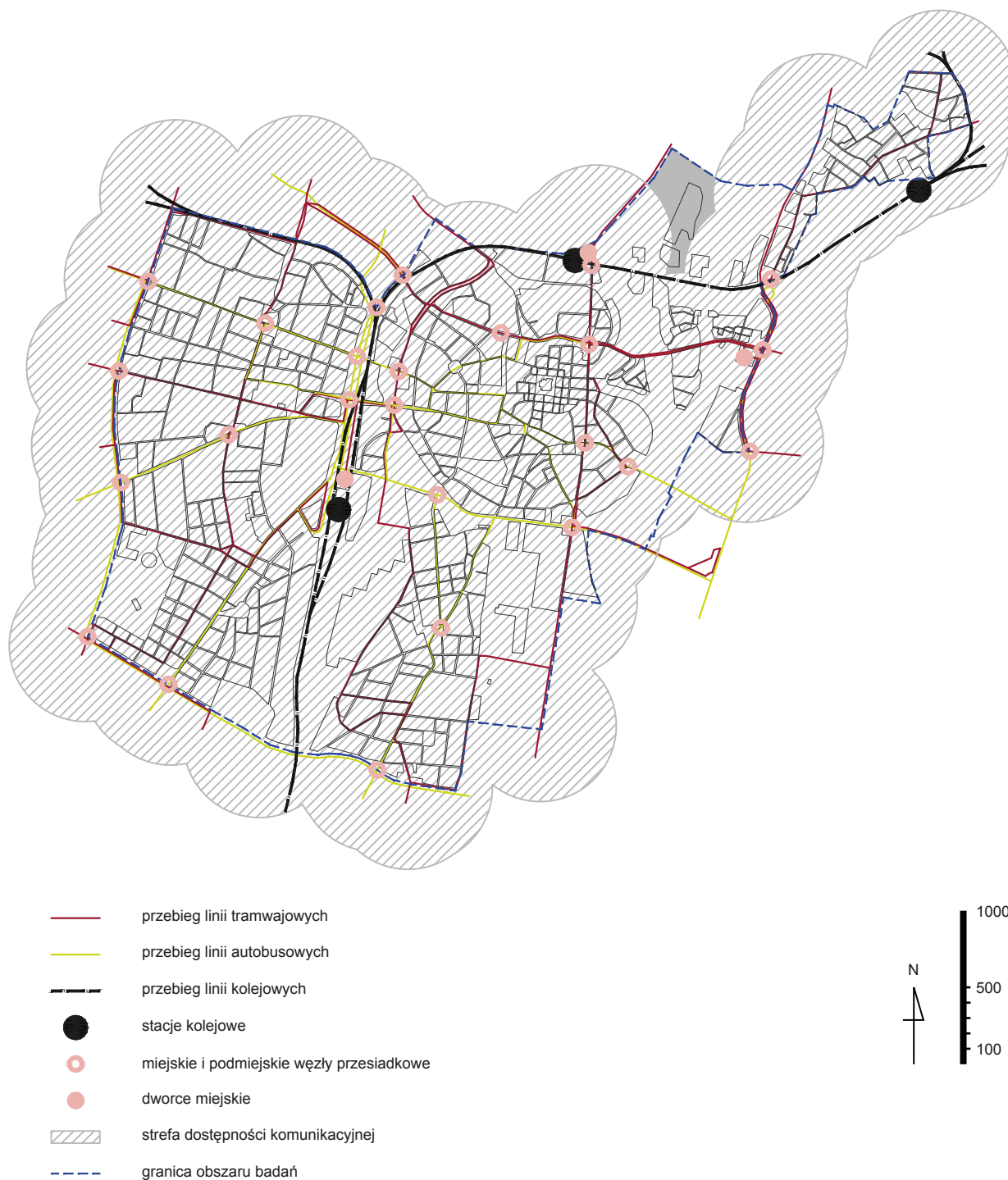
Charakterystyczną cechą śródmiejskiego systemu transportu zbiorowego jest gęsta sieć linii tramwajowych. Niemal cały obszar badań jest dobrze obsługiwany przez tramwaje, szczególnie w rejonie Starego Miasta, gdzie liczba tras jest największa. Jedynym badanym obszarem pozbawionym dostępu do linii tramwajowej jest północno-wschodnia część śródmieścia, w tym osiedle Główna. Sieć tramwajowa jest jednak dynamicznie rozwijana, powstają i będą powstawać w najbliższym czasie nowe trasy dla znacznego zwiększenia zasięgu sieci – przebiegi kierunkowych i perspektywicznych tras obejmują również obszar Główniej⁹⁶. System autobusów miejskich stanowi uzupełnienie i rozszerzenie sieci tramwajowej, obsługując obszary bardziej oddalone od centrum, a także tereny aglomeracji. W śródmieściu autobusy miejskie poruszają się głównie drogami głównymi i zbiorczymi, znacznie rzadziej lokalnymi, przez co raczej objeżdżają dzielnice, np. Stary Rynek i południowo-zachodnią część Starego Miasta, niż wjeżdżają do ich wnętrza. Wyjątkiem jest osiedle św. Łazarz, gdzie występuje większe zagęszczenie tras autobusowych.

W ramach analizy dostępności komunikacyjnej naniesiono na mapę również węzły przesiadkowe, definiowane jako miejsca przecięcia linii transportu zbiorowego i odcinki ulic, gdzie następuje przeplot kilku linii⁹⁷. Mają one szczególne znaczenie dla integracji środków transportu, zwiększenia zasięgu i efektywności systemu, ale ich wpływ na wspieranie lokalności jest stosunkowo niewielki, dlatego nie będą szczegółowo analizowane. Programowane jest jednak rozszerzanie funkcjonalności węzłów – oprócz zapewniania komfortu przesiadek oraz bezpieczeństwa, sugeruje się ich powiązanie z lokalnymi centrami usługowymi.

⁹⁵ 500 m stanowi „promień bezpośredniej dostępności” pieszej (Chmielewski 2001, 166).

⁹⁶ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Poznania, 2023 - Mapa 19.3 „Transport zbiorowy”.

⁹⁷ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Poznania, 2023, s. 201.

Ryc. 55 | Schemat mapowy przedstawiający sieć transportu zbiorowego w śródmieściu Poznania oraz strefę dostępności komunikacyjnej (opracowanie własne na podstawie danych z Systemu Informacji Przestrzennej Miasta Poznania oraz Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Poznania, 2023)

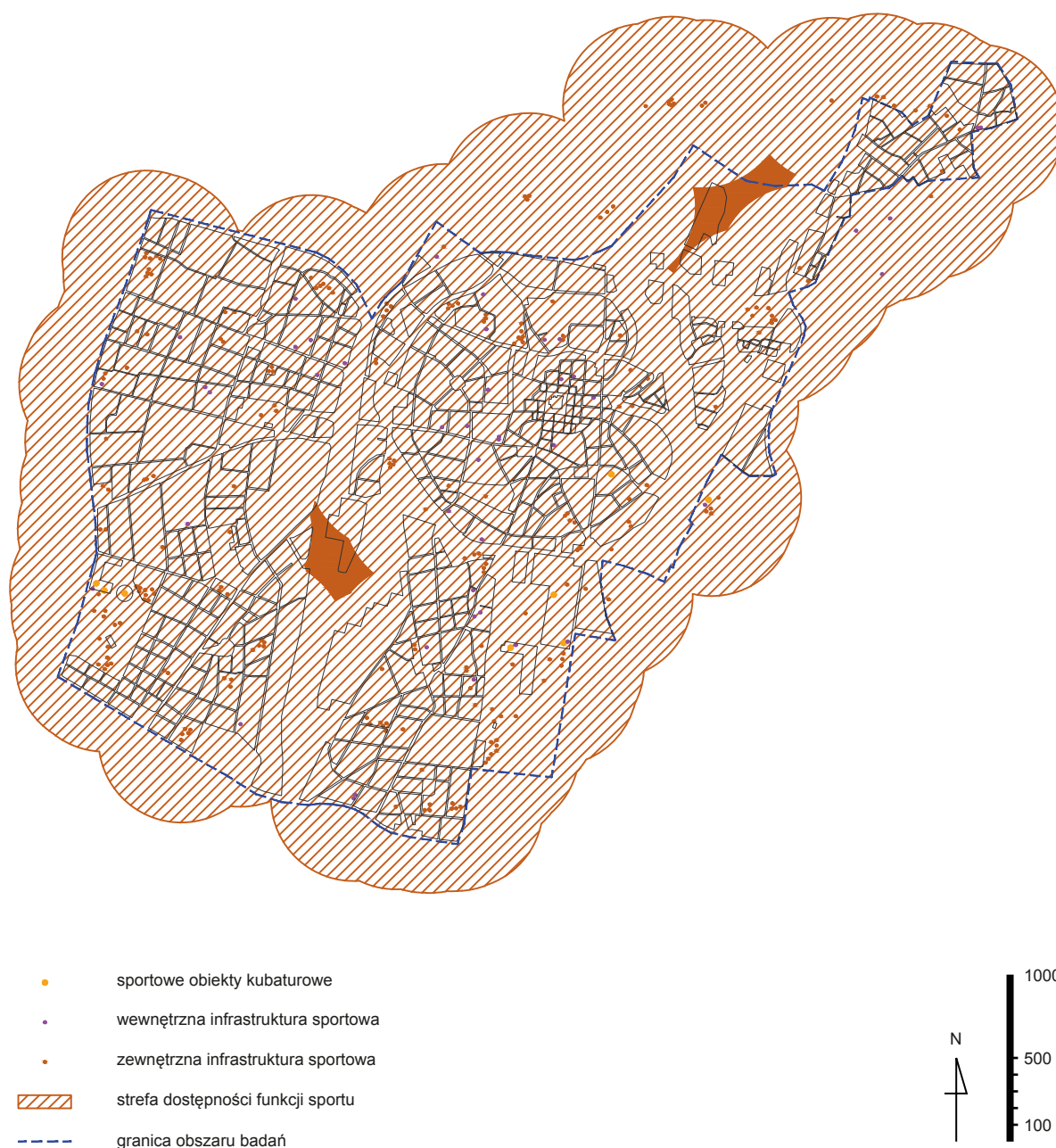
Analiza w ramach zakresu tematycznego **wygodna lokalność [WL]** obejmowała także **dostępność funkcji sportu i kultury [W1/WL/K3]**. Polegała na naniesieniu na schemat mapowy lokalizacji funkcji sportu, w tym: ogólnodostępnych placów zabaw, placów sportowych, pływalni letnich, parków linowych, klubów fitness, kortów do squasha, strzelnic, ścianek wspinaczkowych, hal sportowych i pływalni⁹⁸ oraz funkcji kultury: muzeów, kin, teatrów, bibliotek, domów kultury i galerii⁹⁹. W tym celu zastosowano kartograficzną metodę sygnaturową, wykorzystując sygnatury punktowe. Na utworzoną mapę nałożono ekwidystanty o promieniu 500 m poprowadzone od każdej lokalizacji. W ten sposób, przy użyciu kartograficznej metody zasięgów, określono zakres strefy dostępności funkcjonalne, a tym samym zdelimitowano tereny pozbawione dostępu do sportu i kultury.

Na obszarze badań zidentyfikowano 243 lokalizacje funkcji sportu, które zostały podzielone na trzy grupy: **zewnętrzna infrastruktura sportowa**, obejmująca place zabaw, place sportowe, pływalnie letnie i parki linowe; **wewnętrzna infrastruktura sportowa**, do której należą kluby fitness, korty do squasha, strzelnice, ścianki wspinaczkowe oraz **obiekty kubaturowe**, takie jak hale sportowe i pływalnie. Funkcje sportu są rozmieszczone stosunkowo równomiernie na całym obszarze badań, często tworząc niewielkie skupiska na terenach rekreacyjnych np. w parkach lub przy szkołach i przedszkolach. Występują jedynie dwa niewielkie obszary pozbawione dostępu do infrastruktury sportowej – jeden w okolicy dworca kolejowego Poznań Główny i drugi w rejonie Elektrowni Garbary. Ich łączna powierzchnia nie przekracza jednak 2% powierzchni obszaru badań i są to tereny niezamieszkałe, stąd wniosek, że 100% mieszkańców badanego obszaru ma pieszy dostęp do funkcji sportu.

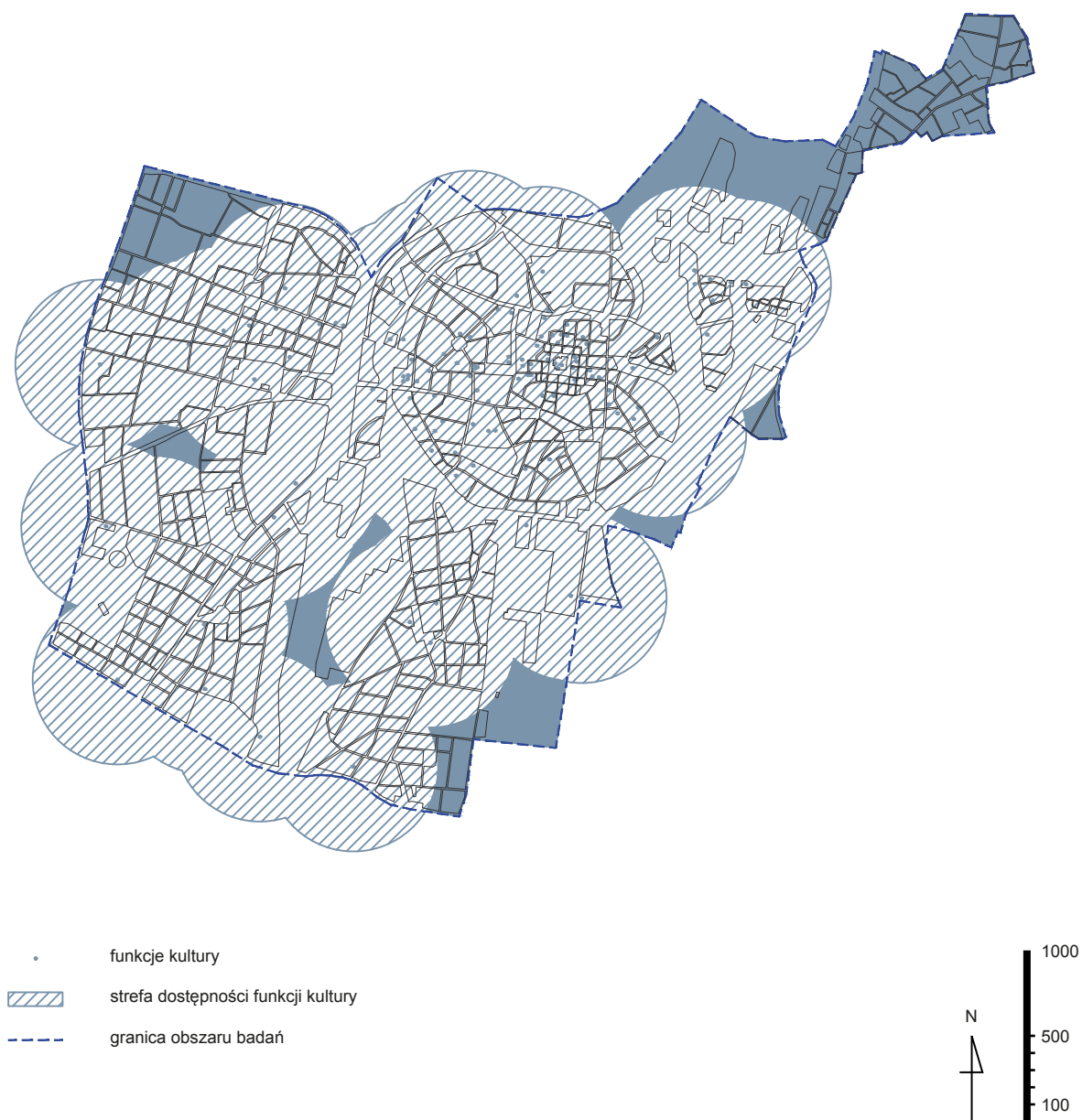
W czasie analizy występowania funkcji kultury zidentyfikowano 115 lokalizacji, z czego aż 71% (82 ze 115) znajduje się na osiedlu Stare Miasto. Oferta kulturalna Poznania ma wyraźnie koncentryczny charakter, opierając się głównie na **instytucjach o oddziaływaniu ogólnomiejskim**, takich jak muzea, teatry czy kina. Funkcji o znaczeniu lokalnym jest zdecydowanie mniej - bardzo ważną rolę odgrywają filie Biblioteki Raczyńskich, które nierzadko są jedyną instytucją kultury w danej części dzielnicy. Domy Kultury na obszarze badań niemal nie występują (wyjątkami są Klub Osiedlowy „Krağ” i Młodzieżowy Dom Kultury nr 3 na Łazarzu oraz Młodzieżowy Dom Kultury nr 1 przy Drodze Dębińskiej), znacznie częściej można je spotkać na osiedlach modernistycznych (Rataje, Żegrze) i w bardziej peryferyjnych częściach miasta. Koncentryczność oferty kulturalnej skutkuje ograniczonym zasięgiem strefy dostępności funkcjonalnej – 15,5% powierzchni obszaru badań nie ma wygodnego pieszego dostępu do żadnej instytucji kultury. Do takich terenów należą osiedle Główna, północno-zachodnia część Jeżyc oraz południowa Wilda.

⁹⁸ Źródło danych: System Informacji Przestrzennej Miasta Poznania, <https://sip.poznan.pl/> [dostęp: 29.07.2024]; Projekty miejskie > Place zabaw – ogólnodostępne + Place sportowe – ogólnodostępne; Baza Sportowa Miasta Poznania, <https://www.poznan.pl/mim/sport/> [dostęp: 29.07.2024].

⁹⁹ Źródło danych: <https://www.poznan.pl> [dostęp: 29.07.2024]; muzea, kina, teatry, biblioteki, domy kultury i galerie; Biblioteka Raczyńskich, <https://bracz.edu.pl/filie/> [dostęp: 29.07.2024]; Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Poznania, 2023.

Ryc. 56 | Schemat mapowy przedstawiający rozmieszczenie funkcji sportu w śródmieściu Poznania (opracowanie własne na podstawie danych z Systemu Informacji Przestrzennej Miasta Poznania)

Ryc. 57 | Schemat mapowy przedstawiający rozmieszczenie funkcji kultury w śródmieściu Poznania (opracowanie własne na podstawie danych ze stron internetowych poznai.pl i Biblioteki Raczyńskich oraz Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Poznania, 2023)

2.1.1.2. Diagnoza

Celem drugiego etapu badań, czyli części diagnostycznej **warstwy 1 [W1]**, jest agregacja i synteza zgromadzonych w ramach analizy danych oraz ocena stopnia realizacji **kryteriów [K]** za pomocą dobranych **mierników [M]**. Dane dotyczące każdego z zakresów tematycznych (**dostępny zasób przestrzenny [DZP]**, **odporny ekosystem [OE]**, **atrakcyjny krajobraz [AK]**, **wygodna lokalność [WL]**) zostały zebrane i zwizualizowane na zbiorczym schemacie mapowym, co uwypukliło ich wzajemne powiązania i relacje.

Przyjęte zasady prowadzenia diagnozy zakładają wykorzystanie etapu agregacji danych w ramach zakresu **dostępny zasób przestrzenny [DZP]** do selekcji obszarów, które następnie są poddawane ocenie według dobranych kryteriów. Etap ten odgrywa kluczową rolę, a uzyskane wyniki determinują dalsze działania badawcze, ponieważ obejmuje analizę wakujących terenów, które stanowią zasadniczy przedmiot badań. W celu przeprowadzenia oceny opracowano bazę danych w formie tabeli, w której przypisywane są punkty odpowiadające określonym wartościom mierników.

Kryteria zostały podzielone na trzy kategorie, które odzwierciedlają hierarchię ważności i określają wysokość mnożnika przyznawanych punktów. Odnoszą się do potencjałów i korzyści płynących z implementacji tymczasowego użytkowania przestrzeni na danym obszarze. Są to:

1. **POTENCJAŁ ODŚRODKOWY** (kat. 1 – brak mnożnika, ilość punktów x1);
Kryteria z tej kategorii korzystają z istniejących elementów funkcjonalno-przestrzennych, które mogą mieć pozytywny wpływ na implementację strategii tymczasowego użytkowania przestrzeni, jednak jej wprowadzenie ma niewielką szansę na poprawę stanu otoczenia.
2. **POTENCJAŁ DOŚRODKOWY** (kat. 3 – brak mnożnika, ilość punktów x1);
Kryteria z tej kategorii działają w odwrotny sposób - występowanie braków funkcjonalno-przestrzennych jest szansą dla inicjatyw tymczasowego użytkowania na ich uzupełnienie.
3. **POTENCJAŁ ODŚRODKOWO-DOŚRODKOWY** (kat. 2 – ilość punktów x2);
Kryteria z tej kategorii opisują sytuację, w której implementacja tymczasowego użytkowania zarówno korzysta z istniejących elementów funkcjonalno-przestrzennych jak i może wpłynąć na ich uzupełnienie.

Zsumowane wyniki określają poziom spełnienia wszystkich kryteriów przez zdelimitowane moduły i na tej podstawie kwalifikowane są do badań w ramach **warstwy 2 [W2]**.

W1 | Diagnoza | Dostępny zasób przestrzenny

W **warstwie 1 [W1]** diagnoza w ramach zakresu tematycznego **dostępny zasób przestrzenny [DZP]** została wykonana na podstawie kryterium **wielkości zasobu wakujących terenów [K1]**.

Dane zebrane w trakcie analizy wielkości **zasobu wakujących terenów [W1/DZP/K1]** zagregowano na podstawie miernika ich **powierzchni [W1/DZP/K1/M1]** w formie schematu koncentracji potencjału przestrzennego. Do prezentacji danych zastosowano metodę kartogramu i geometryczne pole odniesienia w kształcie kwadratu o boku 500 m¹⁰⁰. Klasy kartogramu wyznaczono za pomocą metody kwantylowej (równych liczebności)¹⁰¹. Sposób wyznaczania klas jest niezależny od bezwzględnych wartości powierzchni wakujących zasobów występujących na terenie Poznania. Autorka zdecydowała się na metodę sformalizowaną (matematyczno-statystyczną) ze względu na założoną uniwersalność prowadzonych badań i możliwość wykorzystania wypracowanego algorytmu postępowania w miejscach o różnej wielkości i / lub proporcjonalnie innej skali zjawiska występowania wakujących zasobów przestrzennych. Przyjęto podział na sześć przedziałów klasowych, które różnicują sumę powierzchni zinwentaryzowanych wakujących terenów w obrębie modułu.

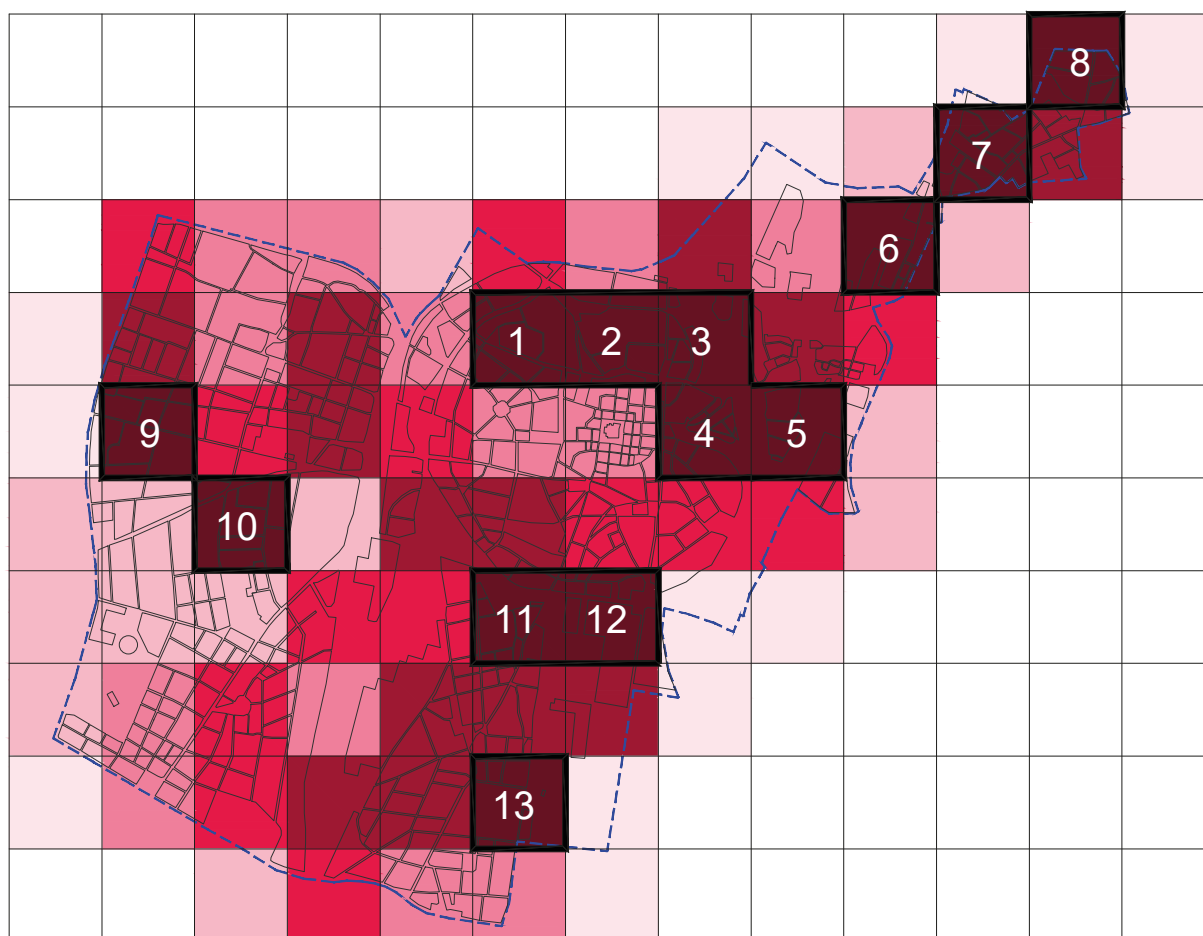
Moduły, które zostały zakwalifikowane do szóstego przedziału klasowego (występuje tam najwięcej m² wakujących zasobów przestrzennych) wyznaczyły obszary największej koncentracji. W ten sposób zdelimitowano trzynaście modułów-obszarów, które następnie zostały poddane ocenie według kryteriów i mierników przypisanych do pozostałych trzech zakresów tematycznych.

Na obszarze badań zinwentaryzowano 439 wakujących terenów, które składają się na dostępny zasób o powierzchni ok. 80 ha. W obrębie modułów zakwalifikowanych do oceny suma powierzchni wakujących terenów waha się od ok. 1,9 ha do 3,9 ha. Cały obszar największej koncentracji potencjału przestrzennego (wszystkie moduły o najciemniejszym kolorze) oferuje ok. 34 ha dostępnych terenów.

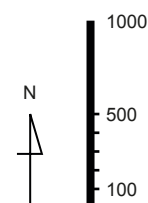
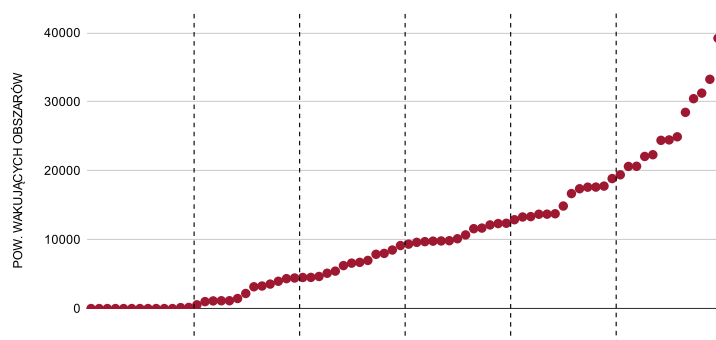
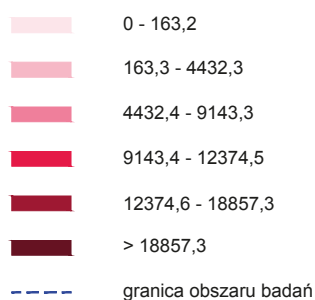
Największe nagromadzenie wakujących zasobów przestrzennych występuje w północno-wschodniej części obszaru badań – na osiedlu Główna, Ostrowie Tumskim i północy Starego Miasta. Zinwentaryzowane działki przyjmują tam formę rozległych obszarów (Stara Rzeźnia, Elektrownia Garbary, wielkopowierzchniowe parkingi, nieużytki na Zawadach) oraz luk w zabudowie. Kolejne skupisko wakujących terenów znajduje się na Wildzie w okolicy stadionu im. E. Szyca. Pojedyncze zdelimitowane moduły występują na Jeżycach i św. Łazarzu, który jest dzielnicą z najniższym współczynnikiem powierzchni wakujących terenów.

¹⁰⁰ Wielkość modułu została dobrana na podstawie promienia bezpośredniej dostępności pieszej – wg Chmielewskiego (2001, 103) 500 m to „dystans pieszy, pokonywany bez wysiłku”.

¹⁰¹ Metoda kwantylowa polega na podziale uporządkowanych danych dla poszczególnych pól odniesienia na klasy o równej liczbie pól odniesienia (Pieniążek i in. 2014, 62).

m2 wakujących zasobów / 250 000 m2 (pow. modułu)

Ryc. 58 | Schemat koncentracji potencjału przestrzennego w śródmieściu Poznania (opracowanie własne). Klasy kartogramu określono za pomocą metody kwantylowej dzieląc zbiór danych dotyczących wszystkich modułów na 6 przedziałów o równej liczbie danych. Granice przedziałów klasowych zostały wyznaczone przez co trzynastą wartość określającą sumę powierzchni wakujących zasobów w danym module.

W1 | Diagnoza | Odporny ekosystem

W **warstwie 1 [W1]** diagnoza w ramach zakresu tematycznego **odporny ekosystem [OE]** została wykonana w oparciu o dwa kryteria: **stan systemu zieleni miejskiej [K1]** i **stan systemu gospodarowania wodami opadowymi [K2]**.

Dane zebrane w ramach analizy **stanu systemu zieleni miejskiej [W1/OE/K1]**, zagregowano w formie kartogramu o polu odniesienia w kształcie kwadratu o boku 500 m na podstawie miernika **powierzchni terenów zieleni [W1/OE/K1/M1]** (analogicznie do schematu koncentracji potencjału przestrzennego stworzonego w ramach zakresu **dostępny zasób przestrzenny [W1/DZP]**). Klasy kartogramu wyznaczono za pomocą metody kwantylowej, przyjęto podział na sześć przedziałów klasowych. Kryterium zostało przyporządkowane do kategorii 2: **POTENCJAŁ ODŚRODKOWO-DOŚRODKOWY**, gdzie ilość przyznawanych punktów jest mnożona x2. **Stan systemu zieleni miejskiej [W1/OE/K1]** opisuje zarówno sytuację zastaną, w tym ilość zieleni i jej rozmieszczenie, ale wskazuje również na braki funkcjonalne, które mogą być uzupełnione za pomocą narzędzia tymczasowego użytkowania przestrzeni. W związku z tym w ramach diagnozy oceniany jest stopień zapotrzebowania funkcjonalnego w obrębie modułu, a punkty są przyznawane odwrotnie proporcjonalnie do powierzchni terenów zieleni, zgodnie z poniższym schematem:

- mała powierzchnia (1-2 w 6-stopniowej skali) oznacza duże zapotrzebowanie - 2 punkty,
- średnia powierzchnia (3-4 w 6-stopniowej skali) oznacza średnie zapotrzebowanie - 1 punkt,
- duża powierzchnia (5-6 w 6-stopniowej skali) oznacza małe zapotrzebowanie - 0 punktów.

Schemat koncentracji dobrze odzwierciedla opisane na etapie analizy rozmieszczenie terenów zieleni. Większość modułów o największej ilości zieleni (5-6 w 6-stopniowej skali) znajduje się w obrębie systemu klinowo-pierścieniowego, w tym wzdłuż koryta Warty i w zasięgu tzw. Ringu Stübgena. Pozostałe wysoko ocenione moduły leżą w południowo-wschodniej części obszaru badań, gdzie zlokalizowane są park Kasprowicza, park Wilsona i ROD przy Hetmańskiej, oraz na północy Jeżyc. Zauważalna jest znacząca dysproporcja w dystrybucji terenów zieleni - wschodnia część śródmieścia jest zdecydowanie silniej zazieleniona niż jego zachodnia strona. Tereny niemal zupełnie pozbawione zieleni to południowy fragment Wildy, obszar wzdłuż torów kolejowych, głównie od strony osiedla św. Łazarz, duża część Jeżyc oraz znajdujący się na zachód od Starego Rynku obszar Starego Miasta.

Diagnoza **stanu systemu zieleni miejskiej [W1/OE/K1]** w zdelimitowanych modułach wskazuje na znaczną powierzchnię zieleni na tych obszarach. Aż 8 z 13 modułów charakteryzuje się dużą ilością zieleni (5-6 w 6-stopniowej skali). Moduły te znajdują się w północno-wschodniej części Starego Miasta, na Ostrowie Tumskim, w rejonie Zawad oraz na Wildzie.

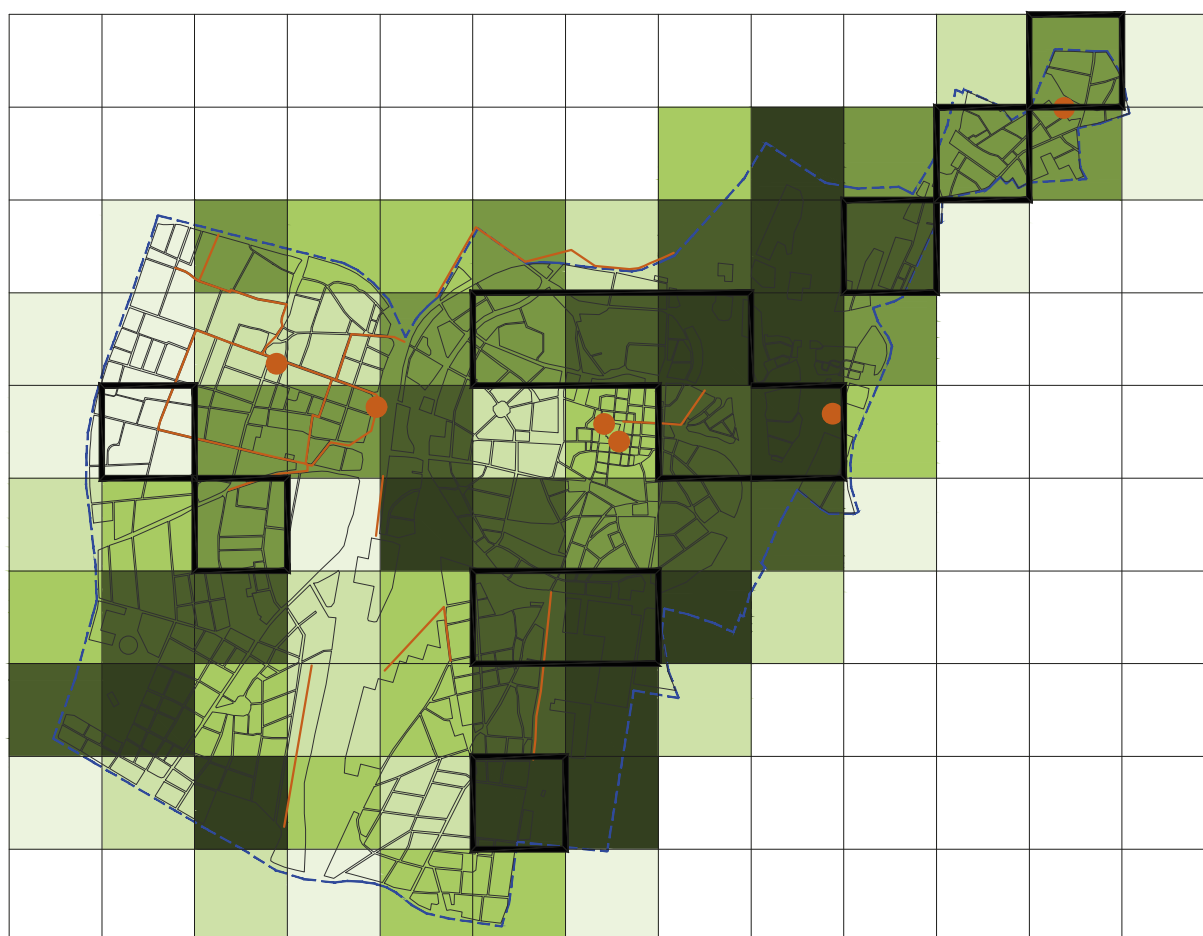

4 z 13 modułów zostały ocenione jako obszary o średniej powierzchni terenów zieleni (3-4 w 6-stopniowej skali), obejmując osiedle Główna, teren na północny-zachód od Starego Miasta oraz północną część dzielnicy św. Łazarz. Jedynie jeden z modułów znajdujący się na terenie Jeżyc posiada małą powierzchnię zieleni (1-2 w 6-stopniowej skali). Uzyskany rozkład punktacji sugeruje, że obszary z największą koncentracją wakujących zasobów przestrzennych nie zmagają się z problemem niedostatecznej ilości zieleni, co przekłada się na niewielkie braki funkcjonalne w tym zakresie.

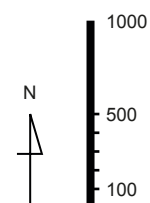
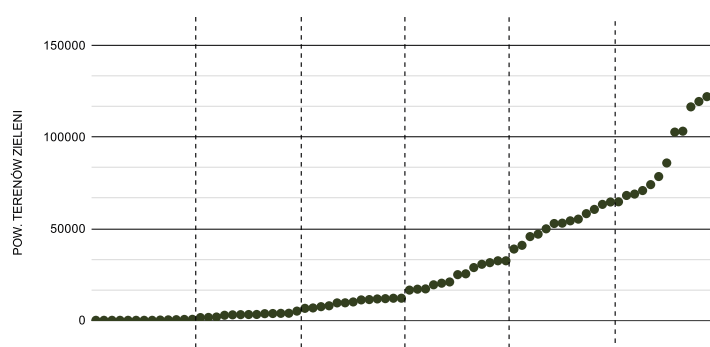
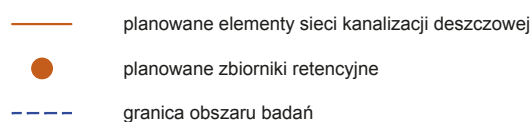
Poziom spełnienia kryterium **stanu systemu gospodarowania wodami opadowymi [W1/OE/K2]** jest oceniany za pomocą miernika określającego **występowanie planowanych elementów systemu gospodarowania wodami opadowymi [W1/OE/K2/M1]**. Wzięto pod uwagę lokalizacje planowanych elementów sieci kanalizacyjnej i zbiorników retencyjnych, które również naniesiono na zbiorczy schemat, co pozwoliło na powiązanie ich położenia z konkretnym modułem siatki. Do syntezy danych wykorzystano metodę sygnaturową, w tym sygnatury punktowe i liniowe. Podczas oceny dany moduł-obszar może otrzymać 1 punkt, przyznawany w przypadku zidentyfikowania potencjału rozwinięcia systemu gospodarowania wodami opadowymi, co jest jednoznaczne z położeniem w obrębie modułu któregoś z planowanych elementów systemu. Kryterium **stanu systemu gospodarowania wodami opadowymi [W1/OE/K2]** należy do kategorii 3: **POTENCJAŁ DOŚRODKOWY**, która nie posiada mnożnika. Wskazuje na dodatkowe możliwości uzupełnienia funkcjonalnego oraz wzmocnienia realizowanych na danym obszarze projektów i programów.

Diagnoza **stanu systemu gospodarowania wodami opadowymi [W1/OE/K2]** w zdelimitowanych modułach wskazuje, że ponad połowa obszarów (7 z 13) ma potencjał do wprowadzenia nowych elementów systemu. W większości przypadków dotyczy to budowy kolektorów kanalizacji deszczowej, natomiast w dwóch lokalizacjach – na terenie Zawad i osiedla Główna – istnieje możliwość uzupełnienia systemu o zbiorniki retencyjne. Uzyskany rozkład punktacji sugeruje, że obszary z największą koncentracją wakujących zasobów przestrzennych mogą przyczynić się do wzmocnienia realizowanego planu rozbudowy systemu gospodarowania wodami opadowymi (SGWO).

Naniesienie wizualizacji obu kryteriów na schemat mapowy umożliwiło uchwycenie powiązań między stanem systemu zieleni a stanem systemu gospodarowania wodami opadowymi. Największe zagęszczenie planowanych elementów SGWO występuje na terenach najmniej zazielenionych, szczególnie w dzielnicy Jeżyce. Jest to spowodowane ogólnymi brakami w zakresie SGWO na tym obszarze (schemat mapowy, stworzony w ramach analizy stanu systemu gospodarowania wodami opadowymi, uwidacznia te niedobory), a także większymi problemami z retencją wody na terenach pozbawionych zieleni. Obszary o dużej ilości zieleni (5-6 w 6-stopniowej skali) rzadziej planują rozszerzenie SGWO. Wynika to nie tylko z lepszej zdolności do wchłaniania wody, ale również z mniejszej gęstości zabudowy, gdyż wiele z tych modułów znajduje się na terenach nadrzecznych lub zdegradowanych.

m2 terenów zieleni / 250 000 m2 (pow. modułu)

Ryc. 59 | Zbiorczy schemat mapowy diagnozy w ramach zakresu tematycznego odporny ekosystem (opracowanie własne)

W1 | Diagnoza | Atrakcyjny krajobraz

W **warstwie 1 [W1]** diagnoza w ramach zakresu tematycznego **atrakcyjny krajobraz [AK]** została przeprowadzona w oparciu o dwa kryteria: **struktura zabudowy [K1]** i **walory historyczno-kulturowe [K2]**.

Dane zebrane podczas analizy **struktury zabudowy [W1/AK/K1]** zostały zagregowane za pomocą metody chorochromatycznej, na polu odniesienia w kształcie kwadratu o boku 500 m, z wykorzystaniem miernika **dominacji cech danej grupy morfologicznej [W1/AK/K1/M1]**. Na schemacie mapowym zastosowano trzy barwy, które reprezentują obszary morfologiczne, obszary funkcji specjalistycznych oraz obszary amorficzne. Porównując powierzchnie każdej z tych kategorii w obrębie modułu, wskazywano dominującą grupę morfologiczną i przypisywano odpowiednią barwę konkretnemu modułowi. W przypadkach, gdy powierzchnie zakwalifikowane do dwóch grup były porównywalne, moduł oznaczano dwukolorowo. Punktację wynikającą z **dominacji cech danej grupy morfologicznej [W1/AK/K1/M1]** przyznawano w 3-stopniowej skali:

- obszary morfologiczne – 2 punkty,
- obszary funkcji specjalistycznych – 1 punkt,
- obszary amorficzne – 0 punktów.

Mimo możliwości wprowadzenia tymczasowego użytkowania na obszarze każdej z grup morfologicznych, ich charakterystyka społeczno-przestrzenna może wpływać na sposób wdrożenia i skalę oddziaływania. Najwięcej punktów uzyskują obszary morfologiczne, jako podstawowa miejska typologia, która charakteryzuje się dużą gęstością zabudowy, gęstością zaludnienia oraz różnorodnością funkcjonalną. Mniej punktów przyznawane jest obszarom funkcji specjalistycznych, czyli funkcjom uzupełniającym, gdzie parametry gęstości zabudowy i zaludnienia są niższe, a różnorodność funkcjonalna rzadziej występuje. Obszary amorficzne nie uzyskują punktów jako tereny zdegradowane, porzucone, często pozbawione funkcji. Kryterium **struktury zabudowy [W1/AK/K1]** zostało przyporządkowane do kategorii 1: **POTENCJAŁ ODŚRODKOWY** (brak mnożnika), ponieważ opisuje charakterystykę otoczenia, która może stanowić zasób wspierający implementację tymczasowego użytkowania, lecz pozostaje niewrażliwa na ewentualne zmiany wynikające z tej formy zagospodarowania.

Schemat koncentracji dobrze odzwierciedla opisaną na etapie analizy strukturę zabudowy poszczególnych dzielnic. Obszarów morfologicznych jest najwięcej - dominują na terenie niemal 50% wszystkich badanych modułów. Stanowią trzon funkcjonalny Jeżyc, św. Łazarza, Wildy, Starego Miasta i cały obszar osiedla Główna. Obszary funkcji specjalistycznych (36% wszystkich modułów) znajdują się na północy św. Łazarza i po obwodzie tzw. Ringu Stübena. Dominują również we wschodniej części śródmieścia, w tym na Ostrowie Tumskim, Śródcie i Piotrowie. Tereny zakwalifikowane do obszarów amorficznych (14% wszystkich modułów) są zgrupowane peryferyjnie na północy śródmieścia (Stara Rzeźnia

przy ul. Grochowe Łąki, Elektrociepłownia Garbary) oraz na terenach kolejowych i pokolejowych w jego południowo-zachodniej części.

Diagnoza **struktury zabudowy [W1/AK/K1]** na terenie zdelimitowanych modułów wskazuje na najczęstsze występowanie **obszarów funkcji specjalistycznych** (6,5 z 13 modułów – jeden z modułów jest dwukolorowy). Niemal równie często moduły były zakwalifikowane do grupy **obszarów morfologicznych** (6 na 13 modułów), natomiast **obszary amorficzne** na terenie zdelimitowanych modułów niemal nie występują (0,5 na 13 modułów). Taki rozkład danych wynika nie tylko z charakterystyki poszczególnych grup morfologicznych, ale także z przyjętej definicji wakujących zasobów przestrzennych oraz zastosowanej metody inwentaryzacji.

Najczęściej występującym typem wakujących terenów w obszarach morfologicznych są luki w zabudowie, które charakteryzują się stosunkowo niewielką powierzchnią oraz dużym rozproszeniem. Ten typ zasobów jest również systematycznie zabudowywany, co prowadzi do jego stopniowego zmniejszania się. W efekcie, mimo wyraźnej dominacji tej grupy morfologicznej (stanowiącej 50% wszystkich badanych modułów), nie przeważa ona w strefie wyznaczonej do dalszych badań. Z kolei na obszarach funkcji specjalistycznych występują rozległe parkingi przy obiektach użyteczności publicznej oraz niedowycorzystane przestrzenie zielone. Najczęściej przypisuje się je do typologii przestrzennej rozległych otwartych terenów i przestrzeni przed budynkami. Te zasoby, w odróżnieniu od luk w zabudowie, nie czekają na zabudowę, lecz pełnią funkcję zaplecza dla istniejących instytucji - w związku z tym ich powierzchnia jest raczej stała, nie ulegnie radykalnemu zmniejszeniu. Obszary amorficzne natomiast, to tereny zdegradowane, zabudowane chaotycznie obiektami o niskim standardzie, które teoretycznie powinny obfitować w wakujące zasoby przestrzenne. Fakt, że jedynie 0,5 z 13 modułów zostało zakwalifikowane do tej kategorii, wynika prawdopodobnie z definicji wakujących terenów przyjętej na potrzeby inwentaryzacji. Wakujące zasoby przestrzenne są rozumiane przez autorkę jako miejsca występujące tylko na terenach zurbanizowanych, gdzie tworzą luki w układzie urbanistycznym i są dostępne dla pieszych poruszających się chodnikami. W Poznaniu obszary amorficzne znajdują się na peryferiach (np. Elektrownia Garbary, tereny przemysłowe na Ostrowie Tumskim) lub obejmują rozległe, niedostępne dla użytkowników miasta tereny, takie jak Stara Rzeźnia czy obszary pokolejowe. W związku z tym inwentaryzacja uwzględniała jedynie widoczne z chodników fragmenty, pomijając ich obszerne zaplecza. Obszary amorficzne wymagają kompleksowych opracowań planistyczno-strategicznych i w przyszłości przejdą całościowo istotne transformacje, które umożliwią ich ponowne włączenie w tkankę miejską.

Diagnoza w ramach obszaru **atrakcyjny krajobraz [AK]** dotyczyła również **walorów historyczno-kulturowych [W1/AK/K2]** ocenianych na podstawie miernika - **położenie w granicach obszaru chronionego [W1/AK/K2/M1]**. Dane zebrane podczas analizy zagregowano za pomocą metody chorochromatycznej, na polu odniesienia w kształcie kwadratu o boku 500 m, następnie nałożono je na schemat **struktury zabudowy [W1/AK/K1]**. Zastosowano

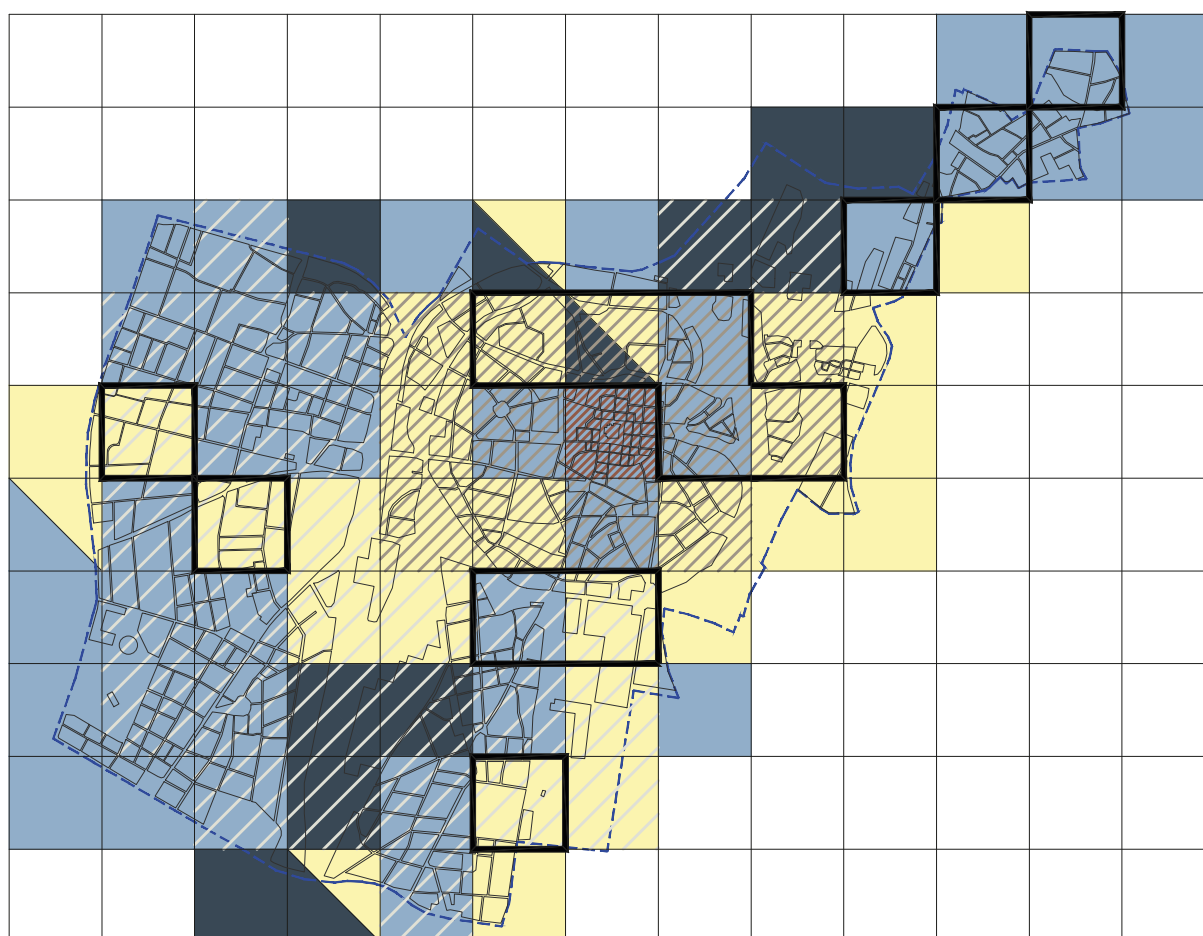

kreskowanie w trzech kolorach i stopniach zagęszczenia, odpowiadające położeniu na obszarach objętych jedną, dwiema lub trzema formami ochrony. Przynależność do danej kategorii jest określana na podstawie co najmniej 50% powierzchni modułu o danej charakterystyce. Punkty są przyznawane w 4-stopniowej skali:

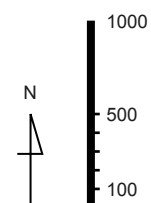
- bardzo wysoka wartość kulturowa (trzy formy ochrony) – 3 punkty,
- wysoka wartość kulturowa (dwie formy ochrony) – 2 punkty,
- ponadprzeciętna wartość kulturowa (jedna forma ochrony) – 1 punkt,
- przeciętna wartość kulturowa (brak ochrony konserwatorskiej) – 0 punktów.

Układ urbanistyczno-architektoniczny Starego Miasta, wpisany do rejestru zabytków, stanowi część Pomnika Historii „Poznań – historyczny zespół miasta” oraz jest objęty dodatkową ochroną w ramach Parku Kulturowego Stare Miasto, co nadaje mu bardzo wysoką wartość kulturową. Obszar Centrum Miasta wraz z Ostrowem Tumskim posiada dwie z trzech form ochrony – jest wpisany do rejestru zabytków i uznany za Pomnik Historii, dlatego jego wartość kulturowa została oceniona jako wysoka. Zespoły urbanistyczno-architektoniczne najstarszych XIX-wiecznych dzielnic Poznania, również wpisane do rejestru zabytków, charakteryzują się ponadprzeciętną wartością kulturową. Pozostałe obszary badawcze, ze względu na przeciętną wartość kulturową, nie otrzymują punktów. Kryterium oceniające **walory historyczno-kulturowe [W1/AK/K2]** należy do kategorii 2: **POTENCJAŁ ODŚRODKOWO-DO-ŚRODKOWY**, w której przyznane punkty są mnożone przez 2. Interwencje przeprowadzane w ramach tymczasowego użytkowania przestrzeni zarówno czerpią z kontekstu o wysokich walorach historyczno-kulturowych, jak i mogą wpływać na poprawę ładu przestrzennego i wzmocnienia tożsamości kulturowej.

Naniesienie wizualizacji obu kryteriów na schemat mapowy pozwoliło uchwycić powiązania między strukturą zabudowy a walorami historyczno-kulturowymi. Granice obszarów chronionych rozchodzą się koncentrycznie, obejmując coraz bardziej oddalone od Starego Miasta tereny o zmieniającej się charakterystyce przestrzenno-funkcjonalnej. Obszar o bardzo wysokiej wartości kulturowej jest niewielki i obejmuje głównie zabudowę morfologiczną wokół Starego Rynku. Na terenie o wysokiej wartości kulturowej dominuje zabudowa funkcji specjalistycznych zlokalizowana wzdłuż ul. Królowej Jadwigi i al. Niepodległości, po obwodzie tzw. Ringu Stübgena. Ponadprzeciętna wartość kulturowa obejmuje zespoły urbanistyczno-architektoniczne XIX-wiecznych dzielnic Poznania, gdzie dominuje zabudowa mieszkaniowa i przeważają obszary morfologiczne. Jednak mimo widocznej przewagi konkretnych grup morfologicznych w granicach poszczególnych obszarów chronionych, zdiagnozowano również znaczne zróżnicowanie zabudowy na ich terenie. Zarówno w strefach o wysokiej, ponadprzeciętnej, jak i przeciętnej wartości kulturowej występują wszystkie trzy grupy morfologiczne – zabudowa morfologiczna, funkcji specjalistycznych oraz amorficzna. Wskazuje to na rozproszenie obszarów amorficznych i występowanie ich również na obszarach chronionych oraz zasadniczą różnorodność funkcjonalno-przestrzenną badanego obszaru.

- obszary morfologiczne
- obszary funkcji specjalistycznych
- obszary amorficzne
- obszar objęty jedną formą ochrony konserwatorskiej
- obszar objęty dwiema formami ochrony konserwatorskiej
- obszar objęty trzema formami ochrony konserwatorskiej
- granica obszaru badań

Ryc. 60 | Zbiorczy schemat mapowy diagnozy w ramach zakresu tematycznego atrakcyjny krajobraz
(opracowanie własne)

W1 | Diagnoza | Wygodna lokalność

W **warstwie 1 [W1]** diagnoza w ramach zakresu tematycznego **wygodna lokalność [WL]** obejmuje trzy kryteria: **gęstość zaludnienia [K1]**, **dostępność przestrzeni publicznych i środków komunikacji miejskiej [K2]** oraz **dostępność funkcji sportu i kultury [K3]**.

Dane zebrane na etapie analizy **dostępności funkcji sportu i kultury [W1/WL/K3]** zostały zagregowane w formie kartogramu o polu odniesienia w kształcie kwadratu o boku 500 m na podstawie mierników **występowania funkcji sportu [W1/WL/K3/M1]** i **występowania funkcji kultury [W1/WL/K3/M2]**. Klasy kartogramu wyznaczono za pomocą metody postępu arytmetycznego¹⁰². Przyjęto podział na sześć przedziałów klasowych (1 – najmniej funkcji sportu lub kultury; 6 - najwięcej). Oba schematy zostały na siebie nałożone, co ułatwia porównanie występowania funkcji kultury i sportu na badanych obszarach. Kryterium zostało zakwalifikowane do kategorii 3: **POTENCJAŁ DOŚRODKOWY**, która nie posiada mnożnika. O przynależności do tej kategorii decyduje możliwość uzupełnienia braków funkcjonalnych za pomocą narzędzia tymczasowego użytkowania przestrzeni. Oceniany jest stopień zapotrzebowania na daną funkcję w obrębie modułu, dlatego punkty są przyznawane odwrotnie proporcjonalnie do ilości wskazanych lokalizacji:

- mała ilość (1-2 w 6-stopniowej skali) oznacza duże zapotrzebowanie - 2 punkty,
- średnia ilość (3-4 w 6-stopniowej skali) oznacza średnie zapotrzebowanie - 1 punkt,
- duża ilość (5-6 w 6-stopniowej skali) oznacza małe zapotrzebowanie - 0 punktów.

Schemat koncentracji dobrze odzwierciedla opisany na etapie analizy koncentryczny charakter oferty kulturalnej Poznania – zdecydowana większość funkcji kultury znajduje się na obszarze Starego Miasta, zwiększona koncentracja występuje również na Ostrowie Tumskim i Jeźyczach. Pozostała część obszaru badań ma dużo gorszy lokalny dostęp do funkcji kultury – w granicach modułów w najjaśniejszym kolorze nie ma ani jednej lokalizacji funkcji kultury, nieco ciemniejsza barwa wskazuje na jedną lub dwie lokalizacje. Funkcje sportu są zauważalnie bardziej równomiernie rozmieszczone. Największe zagęszczenie występuje na północy Starego Miasta (Ogród Jordanowski nr 1 na Wzgórzu św. Wojciecha, teren przyszłolny na ul. Solna), w południowej części św. Łazarza (Park Kasprowicza, teren przy Arenie) oraz w południowo-wschodniej części Wildy (Orlik przy Zmartwychwstańców, Park Jana Pawła II, teren przy stadionie im. E. Szyca). Terenem zupełnie ich pozbawionym jest obszar wzdłuż torów kolejowych, w tym wschodnia część osiedla św. Łazarz, teren Międzynarodowych Targów Poznańskich, okolice Dworca Poznań Główny i zachodnia Wilda. Porównanie obu schematów koncentracji nie uwidacznia jednoznacznego wzoru funkcjonalno-przestrzennego. W okolicy Starego Rynku, gdzie występuje największe nagromadzenie instytucji kultury, funkcje sportu występują rzadziej i najczęściej w formie wewnętrznej infrastruktury.

¹⁰² W metodzie postępu arytmetycznego stosuje się stałą różnicę rozpiętości między kolejnymi klasami (Pieniążek i in. 2014, 66).

Diagnoza **dostępności funkcji sportu i kultury [W1/WL/K3]** na terenie zdelimitowanych modułów wskazuje na duże zapotrzebowanie na funkcje kulturalne oraz średnie zapotrzebowanie na funkcje sportowe. Aż 10 z 13 modułów wykazuje małą dostępność kultury, co oznacza obecność zaledwie 0-2 lokalizacji o charakterze kulturalnym w każdym z tych obszarów. Moduły te znajdują się na Jeżycach, Wildzie, w południowej części Ostrowa Tumskiego i na Piotrowie, a także na osiedlu Główna. Z kolei 3 z 13 modułów, które mieszczą się w obrębie Starego Miasta, zapewniają średnią dostępność (3-9 lokalizacji), co potwierdza koncentryczny charakter oferty kulturalnej w Poznaniu. Żaden z analizowanych modułów nie oferuje wysokiej liczby funkcji kulturalnych (powyżej 10 lokalizacji). Jeśli chodzi o funkcje sportowe, ich duża dostępność została odnotowana jedynie w 3 modułach – w południowej części Wildy oraz na północy Starego Miasta. Moduły o średniej dostępności funkcji sportowych (4 z 13) znajdują się na granicy Jeżyc i Łazarza, na Wildzie oraz w Starym Mieście. Największe braki w zakresie infrastruktury sportowej występują na Łazarzu, w północno-wschodniej części Starego Miasta, na Ostrowie Tumskim oraz na Zawadach i osiedlu Główna – łącznie aż w 6 z 13 modułów.

Diagnoza dotyczyła również kryterium **dostępności przestrzeni publicznych i środków komunikacji miejskiej [W1/WL/K2]**, oceniane na podstawie mierników: **powiązania z siecią przestrzeni publicznych [W1/WL/K2/M1]** oraz **występowania lokalnego centrum usługowego [W1/WL/K2/M2]** w obrębie modułu. Na schemat agregujący dane dotyczące **dostępności funkcji sportu i kultury [W1/WL/K3]** naniesiono przebieg najważniejszych ulic handlowych, lokalizacje placów, skwerów i parków, a także lokalnych centrów usługowych. Wykorzystano metodę sygnaturową, w tym sygnatury punktowe i liniowe. Moduły oceniano według następującej zasady:

- występowanie wyznaczonej przestrzeni publicznej w obrębie badanego modułu – 1 punkt,
- występowanie lokalnego centrum usługowego w obrębie badanego modułu – 1 punkt.

Dostępność środków komunikacji miejskiej była diagnozowana na podstawie **występowania przystanków komunikacji miejskiej [W1/WL/K2/M3]** w obrębie modułu oraz jego strefy dostępności pieszej (ekwidystanta / okrąg o promieniu 500m wyznaczony ze środka modułu). Agregacja danych została przeprowadzona z użyciem metody kartodiagramu, w której za pomocą symboli oznaczono moduły z dostępem do przystanków autobusowych (symbol – A) i tramwajowych (symbol – T). Poziomą dostępność różnicowano poprzez przyznawanie większej liczby punktów w zależności od liczby dostępnych środków komunikacji miejskiej w danym obszarze:

- dobra dostępność komunikacyjna (występowanie przystanków jednego środka transportu miejskiego) – 1 punkt,
- bardzo dobra dostępność komunikacyjna (występowanie dwóch środków transportu miejskiego: tramwaju i autobusu) – 2 punkty.

Kryterium **dostępności przestrzeni publicznych i środków komunikacji miejskiej [W1/WL/K2]** należy do kategorii 2: **POTENCJAŁ ODŚRODKOWO-DOŚRODKOWY**, w której przyznane punkty są mnożone przez 2. Kategoria ta wskazuje zarówno na szanse wynikające z charakterystyki przestrzennej obszaru, jak i na dodatkowe możliwości działania w ramach planowanych programów oraz spontanicznych uzupełnień. W tym kontekście mowa o korzyściach związanych z lokalizowaniem interwencji tymczasowego użytkownika w istniejącej sieci powiązań, a także o potencjalnym wpływie tych interwencji na rozwój sieci przestrzeni publicznych oraz wzmocnienie lub wykreowanie lokalnych centrów usługowych.

Schemat syntetyzujący dane dotyczące **dostępności przestrzeni publicznych i środków komunikacji miejskiej [W1/WL/K2]** potwierdza wnioski z analizy prowadzonej w ramach tego kryterium. Dostępność do komunikacji miejskiej jest zapewniona na niemal całym badanym obszarze - jedynie w 4 z 78 modułów nie występuje symbol A lub T, z czego 3 z tych modułów znajdują się na obrzeżach badanego obszaru i obejmują jego marginalne fragmenty. Główna sieć przestrzeni publicznych rozchodzi się ze Starego Rynku i Starego Miasta, rozciągając się w kierunku Jeżyc, św. Łazarza i Wildy, a pojedyncza nitka dociera na osiedle Główna. Braki w dostępności przestrzeni publicznych odnotowano na terenach zdegradowanych (pokolejowych i poprzemysłowych) oraz na Zawadach i Piotrowie. Lokalne centra usługowe są rozmieszczone równomiernie, z wyjątkiem wschodniej części Starego Miasta oraz terenów Zawad.

Diagnoza **dostępności przestrzeni publicznych i środków komunikacji miejskiej [W1/WL/K2]** na terenie zdelimitowanych modułów wskazuje na bardzo dobrą dostępność do transportu zbiorowego. Aż 11 na 13 modułów jest w zasięgu dwóch środków komunikacji miejskiej - tramwaju i autobusu. Moduły o dobrej dostępności (z dostępem do jednego środka komunikacji miejskiej) znajdują się na osiedlu Główna, gdzie dostępny jest jedynie transport autobusowy. Podobnie wygląda kwestia dostępności przestrzeni publicznych – na terenie aż 11 z 13 modułów zlokalizowane są najważniejsze ulice handlowe lub place, parki i skwery. Brak powiązania z siecią przestrzeni publicznych odnotowano jedynie na osiedlu Główna. Lokalne centra usługowe (istniejące lub planowane) znajdują się na terenie 7 z 13 modułów, w tym na Jeżycach, Łazarzu, północy Starego Miasta oraz na osiedlu Główna.

Diagnoza **gęstości zaludnienia [W1/WL/K1]** odbywa się za pomocą miernika wskazującego na **położenie w strefie wysokiej gęstości zaludnienia [W1/WL/K1/M1]**. Do agregacji danych zastosowano metodę kartogramu o polu odniesienia w kształcie kwadratu o boku 500 m. Klasy kartogramu wyznaczono w uproszczony sposób, uwzględniając procentowy udział powierzchni modułu w strefie wysokiej gęstości zaludnienia. Zastosowano kreskowanie o dwóch stopniach zagęszczenia, odpowiadające wysokiej oraz wystarczającej gęstości zaludnienia.

Pomiar odbywa się w 3-stopniowej skali:

- co najmniej 50% powierzchni modułu w strefie wysokiej gęstości zaludnienia (wysoka gęstość zaludnienia) - 2 punkty,
- 25-50% powierzchni modułu w strefie wysokiej gęstości zaludnienia (wystarczająca gęstość zaludnienia) – 1 punkt,
- mniej niż 25% modułu w strefie wysokiej gęstości zaludnienia (niewystarczająca gęstość zaludnienia) – 0 punktów.

Dodatkowy miernik diagnozujący **gęstość zaludnienia [W1/WL/K1]** wykorzystuje prognozę demograficzną na lata 2020-2050¹⁰³. Określa on **położenie na obszarze prognozowanego wzrostu liczby mieszkańców [W1/WL/K1/M2]**. Agregacja danych została przeprowadzona z użyciem metody kartodiagramu, w której za pomocą symbolu gwiazdki oznaczono moduły charakteryzujące się przewidywanym wzrostem gęstości zaludnienia. Moduły, w których co najmniej 50% powierzchni znajduje się na obszarach ocenionym na 5-7 w 7-stopniowej skali, uzyskują 1 pkt. Miernik ten nie pełni roli decydującego narzędzia klasyfikacji, lecz stanowi jedynie wsparcie punktowe dla obszarów z przewidywanym dużym potencjałem rozwojowym.

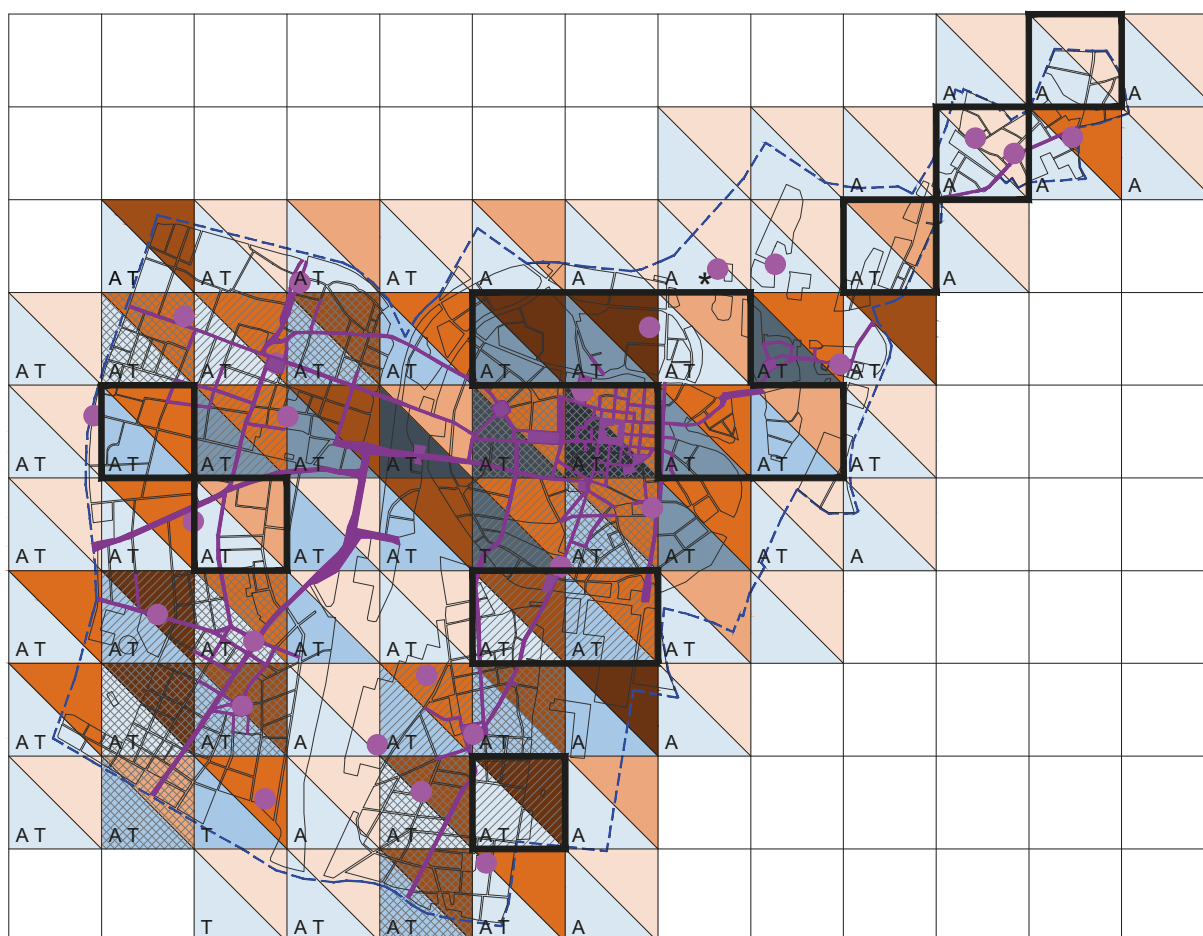
Kryterium **gęstości zaludnienia [W1/WL/K1]** zostało zakwalifikowane do kategorii 1: **POTENCJAŁ ODŚRODKOWY**, ponieważ jednostkowa implementacja tymczasowego użytkowania przestrzeni nie wpłynie bezpośrednio na wzrost ani spadek liczby ludności. Jednak powodzenie takiej implementacji w dużym stopniu zależy od poziomu gęstości zaludnienia – większa liczba mieszkańców przekłada się na żywotność okolicy, różnorodność użytkowników oraz potencjał społeczny danego obszaru. Brak mieszkańców lub ich niewielka liczba może uniemożliwić skuteczną realizację tymczasowego użytkowania ze względu na ograniczone zainteresowanie inicjatywami oddolnymi i korzystaniem z powstałych przestrzeni.

Kartogram dobrze odzwierciedla strefy wysokiej gęstości zaludnienia zidentyfikowane na etapie analizy, tworzące wyraźne skupiska modułów charakteryzujących się dużą liczbą mieszkańców. Skupiska te znajdują się w centralnych częściach osiedli Jeżyce, Św. Łazarz, Stare Miasto i Wilda. Diagnoza **gęstości zaludnienia [W1/WL/K1]** zdelimitowanych modułów wskazuje na umiarkowaną liczbę mieszkańców w tych obszarach. Wystarczająca gęstość zaludnienia została odnotowana w 3 z 13 modułów zlokalizowanych na Wildzie, podczas gdy wysoka gęstość zaludnienia nie występuje w żadnym z modułów. Obszary, w których prognozuje się wzrost liczby mieszkańców, to Ostrów Tumski, Piotrowo oraz Zawady, gdzie znajdują się 2 z 13 badanych modułów.

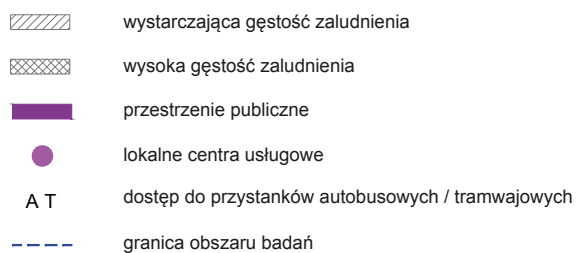
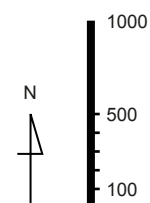
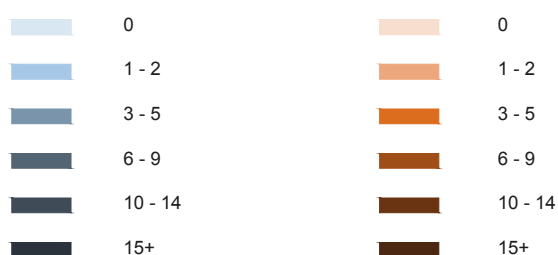
¹⁰³ „Prognoza demograficzna dla poznańskich jednostek pomocniczych – osiedli do 2050 r.”, prof. dr hab. Jan Paradysz, 2015

Naniesienie wizualizacji wszystkich kryteriów na zbiorczy schemat mapowy umożliwiło uchwycenie powiązań między gęstością zaludnienia, dostępnością przestrzeni publicznych i środków komunikacji miejskiej oraz dostępnością funkcji sportu i kultury. Obszarami koncentracji ulic handlowych i skwerów / placów oraz zwiększonej liczby mieszkańców są centra XIX-wiecznych dzielnic Poznania – Jeżyc, św. Łazarza, Wildy i Starego Miasta, które cechują się również bardzo dobrą dostępnością komunikacyjną. W tych rejonach zauważalna jest także większa liczba funkcji sportowych, a na Starym Mieście – dominacja funkcji kulturalnych. Te obszary stanowią zatem żywotne miejskie przestrzenie o bogatej ofercie w zakresie przestrzeni publicznych. Zbiorczy schemat mapowy wyraźnie wyodrębnia także obszary gorzej funkcjonujące w tym zakresie, takie jak tereny wzdłuż linii kolejowej, Ostrów Tumski, rejon Elektrowni Garbary, Zawady i osiedle Główna. Widać jednak plany mające na celu ich włączenie w strukturę śródmieścia Poznania. Już teraz te obszary są dobrze skomunikowane, a na ich terenie planowane są nowe lokalne centra usługowe, które mogą stać się załączkiem bardziej żywotnych przestrzeni publicznych.

ilość lokalizacji funkcji kultury i funkcji sportu / 250 000 m² (pow. modułu)

Ryc. 61 | Zbiorczy schemat mapowy diagnozy w ramach zakresu tematycznego wygodna lokalność (opracowanie własne)

Zestawienie danych dla warstwy 1

Trzynaście modułów znajdujących się strefie największej koncentracji potencjału przestrzennego oceniono na podstawie dobranych kryteriów. Kryteria wskazują na istotne kwestie dla zrównoważonego wykorzystania wakujących zasobów oraz możliwości ich tymczasowego użytkowania, a uzyskana punktacja odzwierciedla szanse powodzenia implementacji tej strategii. Liczba punktów w ramach danego kryterium sygnalizuje braki i potencjały, które należy uwzględnić w dalszych etapach badań, natomiast suma punktów sugeruje wybór modułu do **warstwy 2 [W2]**.

Oceniane moduły uzyskały wyniki w przedziale od 11 punktów (39%) do 19 punktów (68%) na maksymalnie 28 możliwych do zdobycia. Wyniki te wskazują na stosunkowo zbliżone oceny, oscylujące wokół połowy skali punktowej. Żaden z modułów nie wyróżnił się znacząco ani w sposób pozytywny, ani negatywny. Najniższe oceny uzyskały moduły 6 i 8, natomiast najwyższą punktację zdobył moduł 9.

W celu doboru modułu do dalszych badań w ramach **warstwy 2 [W2]**, Autorka przeprowadziła preselekcję obszarów o najwyższych sumach punktów¹⁰⁴. Moduły, które uzyskały trzy najlepsze wyniki (moduły 3, 5, 9, 10, 11), zostały następnie zweryfikowane pod kątem stopnia rozdrobnienia wakujących terenów oraz ich zróżnicowania, w tym skali i sposobu użytkowania. Za najbardziej reprezentatywny dla badanej tematyki uznano **moduł 11**, który zakwalifikowano do badań w **warstwie 2 [W2]**.

¹⁰⁴ Zasada doboru modułu do badań w ramach warstwy 2 [W2] nie jest ściśle matematyczna. Chociaż liczba uzyskanych punktów sugeruje większy potencjał, nie musi być decydująca. Autorka dopuszcza możliwość doboru modułu z mniejszą liczbą punktów, jeśli celem badania byłoby wsparcie obszarów o niższym potencjale lub eksploracja sposobów implementacji tymczasowego użytkowania w miejscach, gdzie może to być bardziej wymagające.

Część 2 | 2.1. Metoda identyfikacji potencjału wakujących zasobów przestrzennych
– część analityczna i diagnostyczna

zakresy tematyczne	DOSTĘPNY ZASÓB PRZE-STRZENNY	ODPORNY EKOSYSTEM		ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ		WYGODNA LOKALNOŚĆ			suma punktów
kryteria	wielkość zasobu wakujących terenów	stan systemu zieleni miejskiej	stan SGWO	struktura zabudowy	walory historyczno-kulturowe	gęstość zaludnienia	dostępność przestrzeni publicznych i środków komunikacji miejskiej	dostępność funkcji sportu i kultury	
mierniki	1. kategoria użytkowania	1. powierzchnia terenów zieleni	1. występowanie planowanych elementów systemu gospodarowania wodami opadowymi	1. występowanie cech danej grupy morfologicznej	1. położenie w granicach obszaru chronionego	1. położenie w strefie wysokiej gęstości zaludnienia 2. położenie na obszarze prognozowanego wzrostu liczby mieszkańców	1. powiązanie z siecią przestrzeni publicznych, 2. występowanie istniejącego lub planowanego lokalnego centrum usługowego 3. występowanie przystanków komunikacji miejskiej	1. występowanie funkcji sportu 2. występowanie funkcji kultury	
metody pomiaru		1. powierzchnia terenów zieleni w obrębie modułu: - mała powierzchnia, kat. 1-2 (2p); - średnia powierzchnia, kat. 3-4 (1p); - duża powierzchnia, kat. 5-6 (0p)	1. występowanie planowanych elementów SGWO (sieci kanalizacyjnej lub zbiorników retencyjnych) w obrębie modułu: - występowanie planowanych elementów SGWO (1p); - brak planowanych elementów SGWO (0p)	1. przewaga powierzchni o danej charakterystyce w obrębie modułu (w przypadku zbliżonych wartości - średnia): - obszar morfologiczny (2p); - obszar funkcji specjalistycznych (1p); - obszar amorficzny (0p)	1. lokalizacja min. 50% powierzchni modułu w granicach obszaru o różnych stopniach ochrony: - bardzo wysoka wartość kulturowa (3p); - wysoka wartość kulturowa (2p); - ponadprzeciętna wartość kulturowa (1p); - przeciętna wartość kulturowa (0p)	1. lokalizacja modułu w granicach obszaru o wysokiej gęstości zaludnienia: - wysoka gęstość zaludnienia, powyżej 50% pow. modułu (2p); - wystarczająca gęstość zaludnienia, 25-50% pow. modułu (1p); - niewystarczająca gęstość zaludnienia, <25% (0p) 2. lokalizacja min. 50% modułu w granicach obszaru o prognozowanej zwiększonej liczbie mieszkańców: - prognozowana zwiększona l. mieszkańców (1p); - brak prognozowanej zwiększonej l. mieszkańców (0p)	1. występowanie wyznaczonych najważniejszych przestrzeni publicznych w obrębie modułu: - w sieci przestrzeni publicznych (1p); - brak przestrzeni publicznych (0p) 2. występowanie lokalnego centrum usługowego w obrębie modułu: - występowanie lokalnego centrum usługowego (1p); - brak lokalnego centrum usługowego (0p) 3. występowanie przystanków tramwajowych i/ lub autobusowych w obrębie modułu lub jego strefy dostępności (500m): - b. dobra dostępność - 2 z 2 (2p); - dobra dostępność - 1 z 2 (1p); - słaba dostępność - 0 z 2 (0p)	1. występowanie wyznaczonych funkcji sportu w obrębie modułu: - mała ilość, kat. 1-2 (2p); - średnia ilość, kat. 3-4 (1p); - duża ilość, kat. 5-6 (0p) 2. występowanie wyznaczonych funkcji kultury w obrębie modułu: - mała ilość, kat. 1-2 (2p) - średnia ilość, kat. 3-4 (1p) - duża ilość, kat. 5-6 (0p)	
moduł 1.	6	1. średnia powierzchnia terenów zieleni (kat. 4)	1. brak planowanych elementów SGWO	1. obszar funkcji specjalistycznych	1. wysoka wartość kulturowa	1. niewystarczająca gęstość zaludnienia; 2. brak prognozowanej zwiększonej liczby mieszkańców	1. w sieci przestrzeni publicznych; 2. brak lokalnego centrum usługowego; 3. bardzo dobra dostępność komunikacyjna	1. duża ilość funkcji sportu (kat. 5) 2. średnia ilość funkcji kultury (kat. 3)	
pkt.		2	0	1	4	0	6	1	14
moduł 2.	6	1. duża powierzchnia terenów zieleni (kat. 5)	1. brak planowanych elementów SGWO	1. obszar funkcji specjalistycznych / amorficzny	1. wysoka wartość kulturowa	1. niewystarczająca gęstość zaludnienia; 2. brak prognozowanej zwiększonej liczby mieszkańców	1. w sieci przestrzeni publicznych; 2. występowanie lokalnego centrum usługowego; 3. bardzo dobra dostępność komunikacyjna	1. duża ilość funkcji sportu (kat. 5) 2. średnia ilość funkcji kultury (kat. 3)	
pkt.		0	0	0,5	4	0	8	1	13,5
moduł 3.	6	1. duża powierzchnia terenów zieleni (kat. - 6)	1. brak planowanych elementów SGWO	1. obszar morfologiczny	1. wysoka wartość kulturowa	1. niewystarczająca gęstość zaludnienia; 2. brak prognozowanej zwiększonej liczby mieszkańców	1. w sieci przestrzeni publicznych; 2. występowanie lokalnego centrum usługowego; 3. bardzo dobra dostępność komunikacyjna	1. mała ilość funkcji sportu (kat. 2) 2. mała ilość funkcji kultury (kat. 1)	
pkt.		0	0	2	4	0	8	4	18
moduł 4.	6	1. duża powierzchnia terenów zieleni (kat. 5)	1. występowanie planowanych elementów SGWO	1. obszar morfologiczny	1. wysoka wartość kulturowa	1. niewystarczająca gęstość zaludnienia; 2. brak prognozowanej zwiększonej liczby mieszkańców	1. w sieci przestrzeni publicznych; 2. brak lokalnego centrum usługowego; 3. bardzo dobra dostępność komunikacyjna	1. średnia ilość funkcji sportu (kat. 3) 2. średnia ilość funkcji kultury (kat. 3)	
pkt.		0	1	2	4	0	6	2	15
moduł 5.	6	1. duża powierzchnia terenów zieleni (kat. 6)	1. występowanie planowanych elementów SGWO	1. obszar funkcji specjalistycznych	1. wysoka wartość kulturowa	1. niewystarczająca gęstość zaludnienia; 2. prognozowana zwiększona liczba mieszkańców	1. w sieci przestrzeni publicznych; 2. brak lokalnego centrum usługowego; 3. bardzo dobra dostępność komunikacyjna	1. mała ilość funkcji sportu (kat. 2) 2. mała ilość funkcji kultury (kat. 2)	
pkt.		0	1	1	4	1	6	4	17
moduł 6.	6	1. duża powierzchnia terenów zieleni (kat. 5)	1. brak planowanych elementów SGWO	1. obszar morfologiczny	1. przeciętna wartość kulturowa	1. niewystarczająca gęstość zaludnienia; 2. prognozowana zwiększona liczba mieszkańców	1. poza siecią przestrzeni publicznych; 2. brak lokalnego centrum usługowego; 3. bardzo dobra dostępność komunikacyjna	1. mała ilość funkcji sportu (kat. 2) 2. mała ilość funkcji kultury (kat. 1)	
pkt.		0	0	2	0	1	4	4	11
moduł 7.	6	1. średnia powierzchnia terenów zieleni (kat. 4)	1. brak planowanych elementów SGWO	1. obszar morfologiczny	1. przeciętna wartość kulturowa	1. niewystarczająca gęstość zaludnienia; 2. brak prognozowanej zwiększonej liczby mieszkańców	1. w sieci przestrzeni publicznych; 2. występowanie lokalnego centrum usługowego; 3. dobra dostępność komunikacyjna	1. mała ilość funkcji sportu (kat. 1) 2. mała ilość funkcji kultury (kat. 1)	
pkt.		2	0	2	0	0	6	4	14
moduł 8.	6	1. średnia powierzchnia terenów zieleni (kat. 4)	1. występowanie planowanych elementów SGWO	1. obszar morfologiczny	1. przeciętna wartość kulturowa	1. niewystarczająca gęstość zaludnienia; 2. brak prognozowanej zwiększonej liczby mieszkańców	1. poza siecią przestrzeni publicznych; 2. brak lokalnego centrum usługowego; 3. dobra dostępność komunikacyjna	1. mała ilość funkcji sportu (kat. 1) 2. mała ilość funkcji kultury (kat. 1)	
pkt.		2	1	2	0	0	2	4	11
moduł 9.	6	1. mała powierzchnia terenów zieleni (kat. 1)	1. występowanie planowanych elementów SGWO	1. obszar funkcji specjalistycznych	1. ponadprzeciętna wartość kulturowa	1. niewystarczająca gęstość zaludnienia; 2. brak prognozowanej zwiększonej liczby mieszkańców	1. w sieci przestrzeni publicznych; 2. występowanie lokalnego centrum usługowego; 3. bardzo dobra dostępność komunikacyjna	1. średnia ilość funkcji sportu (kat. 3) 2. mała ilość funkcji kultury (kat. 2)	
pkt.		4	1	1	2	0	8	3	19
moduł 10.	6	1. średnia powierzchnia terenów zieleni (kat. 4)	1. występowanie planowanych elementów SGWO	1. obszar funkcji specjalistycznych	1. ponadprzeciętna wartość kulturowa	1. niewystarczająca gęstość zaludnienia; 2. brak prognozowanej zwiększonej liczby mieszkańców	1. w sieci przestrzeni publicznych; 2. występowanie lokalnego centrum usługowego; 3. bardzo dobra dostępność komunikacyjna	1. mała ilość funkcji sportu (kat. 2) 2. mała ilość funkcji kultury (kat. 1)	
pkt.		2	1	1	2	0	8	4	18
moduł 11.	6	1. duża powierzchnia terenów zieleni (kat. 5)	1. występowanie planowanych elementów SGWO	1. obszar morfologiczny	1. ponadprzeciętna wartość kulturowa	1. wystarczająca gęstość zaludnienia; 2. brak prognozowanej zwiększonej liczby mieszkańców	1. w sieci przestrzeni publicznych; 2. występowanie lokalnego centrum usługowego; 3. bardzo dobra dostępność komunikacyjna	1. średnia ilość funkcji sportu (kat. 4) 2. mała ilość funkcji kultury (kat. 1)	
pkt.		0	1	2	2	1	8	3	17
moduł 12.	6	1. duża powierzchnia terenów zieleni (kat. 6)	1. brak planowanych elementów SGWO	1. obszar funkcji specjalistycznych	1. ponadprzeciętna wartość kulturowa	1. wystarczająca gęstość zaludnienia; 2. brak prognozowanej zwiększonej liczby mieszkańców	1. w sieci przestrzeni publicznych; 2. występowanie lokalnego centrum usługowego; 3. bardzo dobra dostępność komunikacyjna	1. średnia ilość funkcji sportu (kat. 3) 2. mała ilość funkcji kultury (kat. 2)	
pkt.		0	0	1	2	1	8	3	15
moduł 13.	6	1. duża powierzchnia terenów zieleni (kat. 6)	1. występowanie planowanych elementów SGWO	1. obszar funkcji specjalistycznych	1. ponadprzeciętna wartość kulturowa	1. wystarczająca gęstość zaludnienia; 2. brak prognozowanej zwiększonej liczby mieszkańców	1. w sieci przestrzeni publicznych; 2. brak lokalnego centrum usługowego; 3. bardzo dobra dostępność komunikacyjna	1. duża ilość funkcji sportu (kat. 5) 2. mała ilość funkcji kultury (kat. 1)	
		0	1	1	2	1	6	2	13

Tabela 5 | Zestawienie danych dla warstwy 1 (opracowanie własne)

2.1.2. Warstwa 2

Badania w **warstwie 2 [W2]** zrealizowano zgodnie ze schematem metodologicznym zastosowanym w **warstwie 1 [W1]**. Proces ten obejmuje dwa etapy: analizę i diagnozę, prowadzone w oparciu o kryteria przypisane do czterech zakresów tematycznych. Pierwszy etap, analiza, polega na gromadzeniu, systematyzowaniu oraz wizualizowaniu danych związanych z poszczególnymi kryteriami w formie schematów mapowych. Na etapie diagnozy dane dotyczące wszystkich kryteriów w obrębie każdego zakresu tematycznego podlegają procesowi syntezy i agregacji, który są prezentowane na zbiorczych schematach mapowych. Wówczas identyfikowane są również jednostki diagnostyczne, które następnie poddaje się szczegółowej ocenie. Na podstawie jej wyników poszczególne obszary są kwalifikowane do dalszych badań w ramach **warstwy 3 [W3]**.

Za obszar badań w **warstwie 2 [W2]** uznano **moduł 11**, zlokalizowany na styku północnej Wildy i południowej części Starego Miasta. Przebiega przez niego ulica Królowej Jadwigi, a główną siatkę ulic tworzą ulice Dolna Wilda, Górna Wilda, Różana, Niedziałkowskiego, św. Czesława, Żupańskiego oraz Wierzbicice. Wschodnią część modułu zajmuje nieczynny stadion im. E. Szyca.

2.1.2.1. Analiza

Celem części analitycznej **warstwy 2 [W2]** badań, analogicznie jak w **warstwie 1 [W1]**, jest ekstrakcja i wizualizacja danych podzielonych na cztery zakresy tematyczne: **dostępny zasób przestrzenny [DZP]**, **odporny ekosystem [OE]**, **atrakcyjny krajobraz [AK]** i **wygodna lokalność [WL]**. Zbieranie danych przebiega według **kryteriów [K]** przypisanych do każdego zakresu - innych niż w **warstwie 1 [W1]**, ale kontynuujących eksplorację tych samych zagadnień. Kryteria te zostały dostosowane do zmiany skali oraz wyższego stopnia szczegółowości badań w tej warstwie. Ich celem jest zidentyfikowanie i opisanie najistotniejszych aspektów w kontekście zrównoważonego wykorzystania wakujących terenów.

Zachowanie ciągłości przyczynowo-skutkowej rozważań oraz relacji wertykalnej między warstwami wymaga rozpoczęcia analizy w ramach **warstwy 2 [W2]** od podsumowania diagnozy przeprowadzonej w **warstwie 1 [W1]**, która odnosi się bezpośrednio do zdelimitowanego obszaru badań (**moduł 11**). W ramach analizy każdego zakresu tematycznego przedstawiono skrót najważniejszych wniosków oraz wartości mierników określających poziom spełnienia poszczególnych kryteriów przypisanych do **warstwy 1 [W1]**.

W2 | Analiza | Dostępny zasób przestrzenny

W **warstwie 1 [W1]**, na etapie diagnozy, dane zebrane podczas analizy kryterium **wielkości zasobu wakujących terenów [W1/DZP/K1]** zostały zagregowane na podstawie ich **powierzchni [W1/DZP/K1/M1]**. Kryterium to pełni funkcję narzędzia selekcji modułów do oceny w ramach kolejnych zakresów tematycznych, według zasady „tak” / „nie” – „spełniono”

/ „nie spełniono”. Oznacza to, że odpowiednio duża powierzchnia wakujących zasobów przestrzennych na terenie badanego modułu jest warunkiem kwalifikacji do dalszych etapów, ale nie podlega różnicowaniu ani ocenie. Moduł 11 został przyporządkowany do 6 przedziału klasowego na kartogramie, co oznacza, że znajduje się w strefie największej koncentracji potencjału przestrzennego i został uwzględniony w dalszej ocenie w kolejnych zakresach tematycznych.

W **warstwie 2 [W2]** analiza w ramach zakresu tematycznego **dostępny zasób przestrzenny [DZP]** została przeprowadzona w oparciu o kryterium **rozmieszczenia wakujących terenów [K1]**.

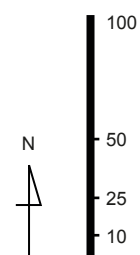
Analizując **rozmieszczenie wakujących terenów [W2/DZP/K1]** wskazano lokalizację każdego ze zinwentaryzowanych obszarów, następnie przyporządkowano je do jednej z czterech (I-IV) kategorii użytkowania oraz określono występujące typologie przestrzenne. Na tej podstawie uchwycono powiązania między wakującymi terenami oraz ich podstawową charakterystykę funkcjonalno-przestrzenną, przydatną do dalszych analiz w ramach kolejnych zakresów tematycznych.

Analiza **rozmieszczenia wakujących terenów [W2/DZP/K1]** w granicach modułu 11 wykazała występowanie 18 wakujących obszarów¹⁰⁵ oraz ich wyraźne nagromadzenie w jego południowo-wschodniej części. Większość z tych terenów zlokalizowana jest wzdłuż ulic Górna Wilda i Dolna Wilda (12 z 18), kilka wzdłuż ulic Różanej i Olimpijskiej, a pojedynczy obszar znajduje się przy ul. Krakowskiej. W zachodniej części nie zidentyfikowano żadnych wakujących terenów, co wskazuje na istotną dysproporcję między częściami modułu. Każdemu z obszarów przypisano numer, co ułatwi identyfikację podczas dalszej charakterystyki wakujących zasobów.

¹⁰⁵ Stan na lata 2022/2023, kiedy przeprowadzono spacerzy badawcze w celu inwentaryzacji wakujących zasobów przestrzennych na obszarze badań.

 wakujące obszary

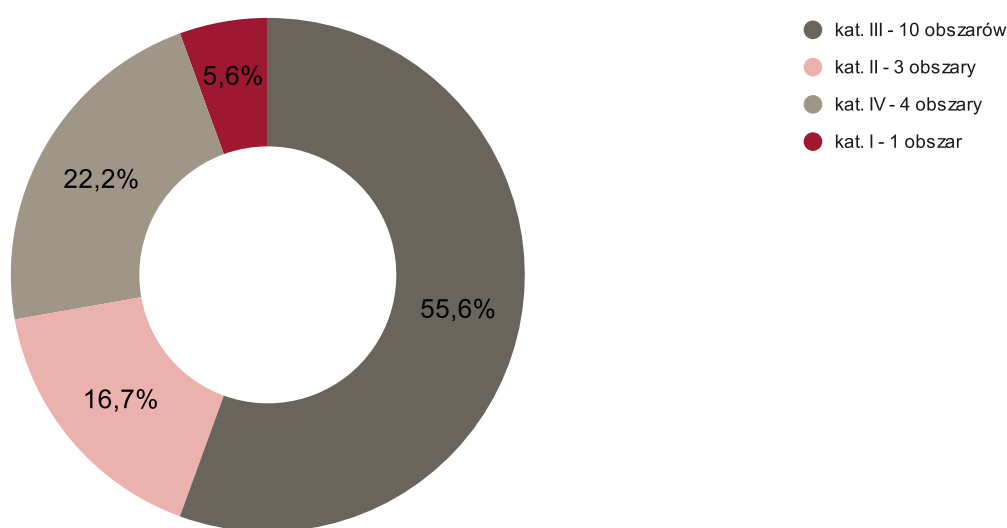

Ryc. 62 | Schemat mapowy przedstawiający rozmieszczenie zinwentaryzowanych wakujących terenów na obszarze modułu 11 (opracowanie własne)

Zidentyfikowane obszary przynależą do wszystkich czterech kategorii użytkowania, a ich rozkład odzwierciedla tendencję obserwowaną w całym śródmieściu. Dominują tereny użytkowane suboptymalnie (kategoria III), które obejmują 10 obszarów (55,6%), co stanowi ponad połowę wszystkich zinwentaryzowanych działek. Najmniej liczna jest kategoria I zdefiniowana jako tereny nieformalnie i/lub tymczasowo wykorzystywane w sposób prospołeczny i/lub proekologiczny, bo określa zaledwie 1 wakujący obszar (5,6%). Natomiast kategorie II (tereny niedoużytkowane lub użytkowane w sposób podstawowy) i IV (tereny niezagospodarowane) są reprezentowane w podobnej liczbie – do kategorii II należą 3 obszary (16,7%), a do kategorii IV – 4 obszary (22,2%). Nie zidentyfikowano wyraźnej tendencji w rozmieszczeniu poszczególnych kategorii. Obszary są zlokalizowane w różnej konfiguracji, bez widocznego zgrupowania w określonej lokalizacji.

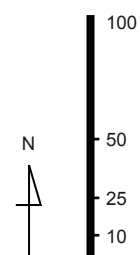
KATEGORIE UŻYTKOWANIA WAKUJĄCYCH OBSZARÓW

Ryc. 63 | Diagram obrazujący częstotliwość występowania poszczególnych kategorii użytkowania wakujących zasobów na obszarze badań w warstwie 2 (opracowanie własne)

- wakujące obszary - kat. I
- wakujące obszary - kat. II
- wakujące obszary - kat. III
- wakujące obszary - kat. IV

Ryc. 64 | Schemat mapowy przedstawiający rozmieszczenie zinwentaryzowanych wakujących terenów na obszarze modułu 11 z podziałem na kategorie użytkowania (opracowanie własne)

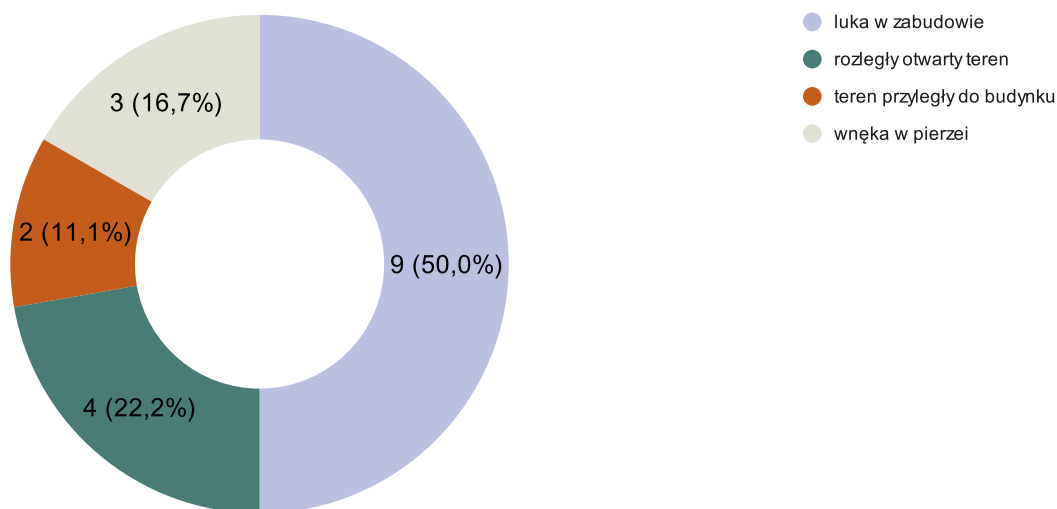
W granicach modułu 11 zidentyfikowano następujące typologie przestrzenne:

- **luka w zabudowie** - niezabudowany obszar pomiędzy istniejącymi budynkami w zwartej zabudowie miejskiej, przylegający do ściany szczytowej;
- **wnęka w pierzei** – nieużywany lub niedoużytkowany obszar wycofany w stosunku do linii zabudowy pierzejowej budynków;
- **rozległy otwarty teren** - duża, niezabudowana przestrzeń o jednorodnym charakterze;
- **teren przyległy do budynku** – przestrzeń w bezpośredniej relacji z budynkiem, stanowiąca często jego zaplecze.

Najczęściej występującym typem przestrzeni jest luka w zabudowie, która obejmuje aż 9 z 18 wakujących zasobów (50%). Przyjmuje funkcję parkingów przy ulicach Krakowskiej (11_1), Niedziałkowskiego (11_2), Dolna Wilda (11_10) i Głębokiej (11_15), terenów zieleni urządzonej (11_8) oraz ruderalnej (11_9, 11_14, 11_5) wzdłuż ulic Górna i Dolna Wilda, a także ogrodu przy ul. Dolna Wilda (11_16). Przewaga tej typologii wynika z charakteru zabudowy badanego obszaru – jest to w znacznej mierze zabudowa zwarta, kwartałowa, dla której luki w zabudowie są typowe. Na 4 z 18 obszarów (22,2%) zidentyfikowano rozległy otwarty teren, obejmujący obszary zieleni ruderalnej na zbiegu ulic Górna i Dolna Wilda (11_3) oraz na terenie nieużywanego stadionu im. E. Szycy przy ul. Olimpijskiej (11_7), którego fragment pełni funkcję parkingu (11_6). W skład tej kategorii wchodzi również skwer z ogródkiem restauracyjnym u zbiegu ulic Górna Wilda i Różanej (11_18). Wnęka w pierzei została zidentyfikowana trzykrotnie (3 z 18 – 16,7%) i dotyczy podwórek kamienic przy ulicach Górna Wilda (11_11, 11_12) oraz Różanej (11_13). Najslabiej reprezentowaną typologią przestrzenną jest teren przyległy do budynku, który obejmuje 2 obszary (11,1%): rozległy parking obsługujący Multikino (11_4) oraz przedpole obiektów przemysłowych przy ul. Różanej (11_17). Przykłady wszystkich typów zostały przedstawione na zdjęciach.

TYPOLOGIE PRZESTRZENNE WAKUJĄCYCH OBSZARÓW

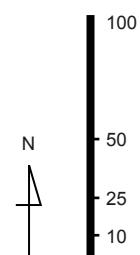
Ryc. 65 | Diagram obrazujący częstotliwość występowania poszczególnych typologii przestrzennych wakujących zasobów na obszarze badań w warstwie 2 (opracowanie własne)

Ryc. 66-69 | Wakujące obszary reprezentujące zidentyfikowane typologie przestrzenne, od lewej: luka w zabudowie, rozległy otwarty teren, teren przyległy do budynku, wnęka w pierzei (fot. Z. Kasperczyk-Brodecka, Poznań: listopad 2022-październik 2023)

- teren przyległy do budynku
- wnęka w pierzei
- rozległy otwarty teren
- luka w zabudowie

Ryc. 70 | Schemat mapowy przedstawiający rozmieszczenie zinwentaryzowanych wakujących terenów na obszarze modułu 11 z podziałem na typologie przestrzenne (opracowanie własne)

W2 | Analiza | Odporny ekosystem

W **warstwie 1 [W1]**, na etapie diagnozy, zagregowano i zsyntetyzowano dane zgromadzone w ramach analizy kryteriów: **stan systemu zieleni miejskiej [W1/OE/K1]** i **stan systemu gospodarowania wodami opadowymi [W1/OE/K2]**.

W celu identyfikacji **stanu systemu zieleni miejskiej [W1/OE/K1]** zweryfikowano **powierzchnię terenów zieleni [W1/OE/K1/M1]** w obrębie każdego z wyselekcjonowanych modułów. Moduł 11 został zdiagnozowany jako obszar o dużej powierzchni terenów zieleni (6 klasa kartogramu), co przekłada się na małe zapotrzebowanie funkcjonalne w tym zakresie. **Stan systemu gospodarowania wodami opadowymi [W1/OE/K2]** oceniano na podstawie **występowania planowanych elementów systemu gospodarowania wodami opadowymi [W1/OE/K2/M1]**. Na obszarze modułu 11 planowane jest wprowadzenie kolektorów kanalizacji deszczowej, co oznacza potencjał wykorzystania wakujących terenów do tego celu, a co za tym idzie – wpływ na rozbudowę systemu gospodarowania wodami opadowymi.

WARSTWA 1_ODPORNY EKOSYSTEM

MODUŁ 11	W1/OE/K1 STAN SYSTEMU ZIELENI MIEJSKIEJ	1. duża powierzchnia terenów zieleni (kat. 5) - niewielkie zapotrzebowanie funkcjonalne
	W1/OE/K2 STAN SYSTEMU GOSPODAROWANIA WODAMI OPADOWYMI	1. występowanie planowanych elementów SGWO

Tabela 6 | Podsumowanie warstwy 1 w zakresie odpornego ekosystemu dla modułu 11 (opracowanie własne)

Analiza w ramach **warstwy 2 [W2]** i zakresu tematycznego **odporny ekosystem [OE]** została przeprowadzona z wykorzystaniem dwóch kryteriów: **dostępności terenów zieleni [K1]** i **stopnia zazielenienia [K2]**. Autorka dobrała te kryteria w celu pogłębienia analizy zapotrzebowania funkcjonalnego na tereny zieleni, bazując na ich rzeczywistej dostępności oraz faktycznym stanie wegetacji. Rozpoznanie kluczowych cech obszaru badań, w tym lokalizacji zieleni ruderalnej, często pomijanej w opracowaniach, umożliwia strategiczne zarządzanie zasobami oraz wskazanie proponowanych interwencji uzupełniających i wytwarzających nowe tereny zieleni z wykorzystaniem narzędzia tymczasowego użytkowania przestrzeni.

W celu określenia **dostępności terenów zieleni [W2/OE/K1]** przeprowadzono badanie ich dystrybucji przestrzennej, korzystając z metody oceny zaspokojenia potrzeb mieszkańców w zakresie kontaktu z terenami zieleni¹⁰⁶. Analiza polegała na wskazaniu lokalizacji

¹⁰⁶ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Poznania, 2023, s. 95.

publicznych terenów zieleni rekreacyjno-wypoczynkowej, w tym parków i skwerów¹⁰⁷, i po prowadzeniu offsetu od ich obwodu o promieniu 300m (optymalna odległość w linii prostej od publicznego terenu zieleni o funkcji rekreacyjnej¹⁰⁸) i 500m. Wykorzystano do tego celu kartograficzną metodę izolinii. Zgodnie z zasadami Europejskiej Agencji Środowiska¹⁰⁹, wykonano dwa warianty – dla zieleni rekreacyjno-wypoczynkowej o dowolnej powierzchni i dla terenów większych niż 0,5 ha. Dla lepszego zobrazowania zróżnicowania dostępności zastosowano izolinie przebiegające w odstępach 50m od obwodu terenu rekreacyjnego.

Stosowany wskaźnik ma jednak pewne ograniczenia - nie uwzględnia liczby osób mieszkających na obszarze dostępności, co zniekształca rzeczywiste możliwości użytkowania terenów zieleni. W celu uszczegółowienia analizy, warto powiązać przestrzenną dystrybucję terenów zieleni z danymi statystycznymi z GUS¹¹⁰ dotyczącymi powierzchni terenów zieleni ogółem na 1 mieszkańca oraz / lub powierzchni parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej na 1 mieszkańca. W Poznaniu, posługując się danymi z GUS dotyczącymi 2023 roku, na jednego mieszkańca miasta przypada 82,6 m² zieleni ogółem i 17,7 m² parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej. Analizując dane na temat terenów zieleni w 10 największych miastach w Polsce¹¹¹ Poznań plasuje się na drugim miejscu pod względem ilości zieleni ogółem (więcej ma tylko Szczecin), ale na siódmym pod względem powierzchni parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej. Ta różnica w rankingu może wynikać z dogodnego położenia Poznania na obszarze wysoko zalesionym, ale również sygnalizować znacznie uboższe zasoby zieleni miejskiej.

Na badanym obszarze (moduł nr 11) znajdują się dwa publiczne tereny zieleni rekreacyjno-wypoczynkowej – park Jarogniewa i Izabeli Drwęskich oraz skwer Sprawiedliwych Wśród Narodów Świata. Ich położenie i skala są decydujące dla zapewnienia **dostępności terenów zieleni [W2/OE/K1]** na tym fragmencie dzielnicy Wilda. Różnica między analizą dotyczącą wszystkich terenów zieleni rekreacyjnej a terenów o powierzchni powyżej 0,5 ha jest nieznaczna – w pierwszym przypadku 100% obszaru ma zapewnioną dostępność, a w drugim - 99,96%. Wyniki analizy dostępności są zbieżne z diagnozą **stanu zieleni miejskiej [W1/OE/K1]** - moduł 11 został zidentyfikowany jako obszar o dużej powierzchni terenów zieleni, gdzie nie występują braki funkcjonalne w tym zakresie.

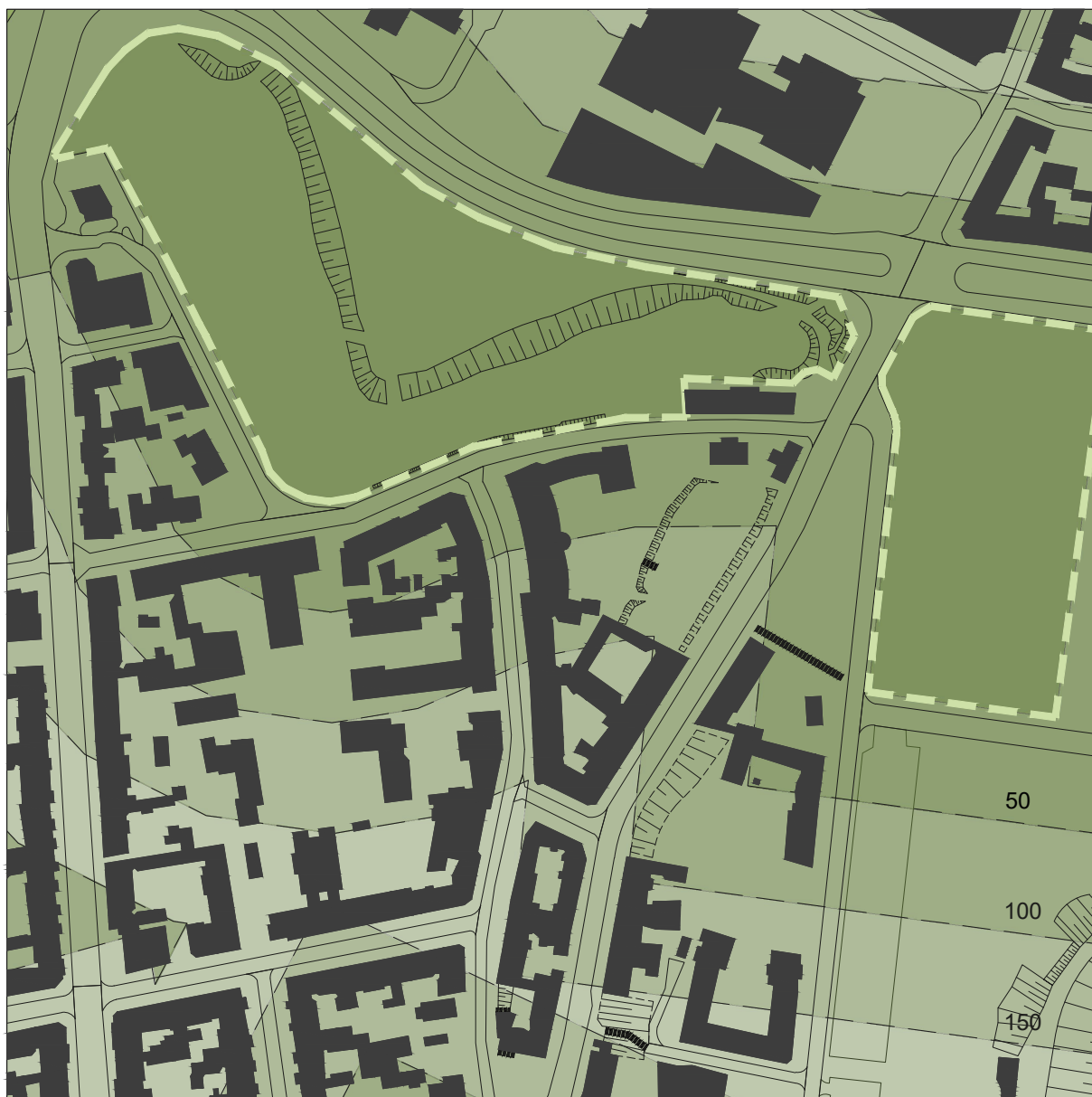
¹⁰⁷ Źródła danych: System Informacji Przestrzennej Miasta Poznania, <https://sip.poznan.pl/> [dostęp: 29.07.2024]; Mapy bazowe > Plan miasta.

¹⁰⁸ Optymalny dostęp do zieleni, według Europejskiej Agencji Środowiska, definiowany jest jako zamieszkiwanie w odległości nie większej niż 300 m w linii prostej od publicznego terenu zieleni o funkcji rekreacyjnej. Odległość 300 m w linii prostej odpowiada dystansowi około 500 m do pokonania pieszo, równoznacznemu z czasem pierwszego dojścia około 15 minut dla osoby starszej (Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Poznania 2023, 95).

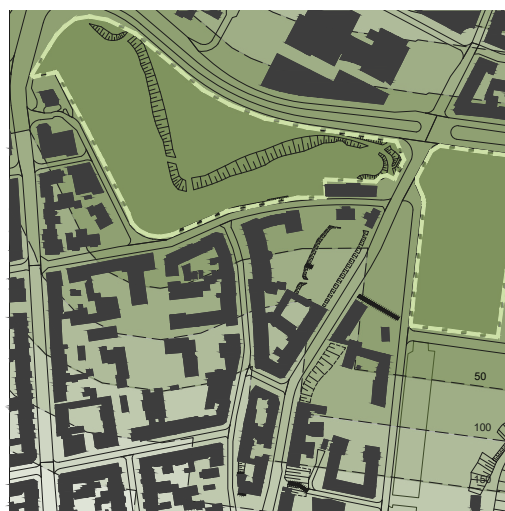
¹⁰⁹ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Poznania, 2023, s. 95.

¹¹⁰ Bank Danych GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/> [dostęp: 29.07.2024].

¹¹¹ Idem.

Ryc. 71-74 | Schemat mapowy przedstawiający dostępność terenów zieleni na obszarze modułu 11: tereny zieleni o dowolnej powierzchni (góra), tereny zieleni o powierzchni większej niż 0,5 ha (dół) (opracowanie własne na podstawie danych z Systemu Informacji Przestrzennej Miasta Poznania)

Drugim kryterium analizowanym w ramach zakresu tematycznego **odporny ekosystem [OE]** jest **stopień zazielenienia [W2/OE/K2]**. Aby go określić skorzystano ze wskaźnika NDVI (znormalizowany różnicowy wskaźnik wegetacji - ang. *Normalized Difference Vegetation Index*¹¹²) obliczonego na podstawie zobrazowania satelitarnego Sentinel-2 pochodzącego z 10.04.2020 r. Wartości wskaźnika zostały zmapowane w formie kartogramu i są dostępne w Systemie Informacji Przestrzennej Miasta Poznania¹¹³. Na tej podstawie możliwe było określenie stanu terenów zieleni na badanym obszarze, w tym wyznaczenie, za pomocą kartograficznej metody zasięgów, obszarów o najwyższym wskaźniku NDVI.

W prowadzonych badaniach metoda pomiaru za pomocą wskaźnika NDVI ma szczególne znaczenie w ocenie potencjału ekologicznego wakujących zasobów przestrzennych oraz wyodrębnieniu obszarów porośniętych zdrową i gęstą roślinnością. Takie podejście umożliwia dostrzeżenie roślinności ruderalnej i spontanicznej, które nie są oficjalnie uznawane za tereny zielone (nie stanowią części systemu zieleni miejskiej opisywanego w ramach kryterium: **stan systemu zieleni miejskiej [W1/OE/K1]**), a także docenienie ich wpływu na lokalny poziom zazielenienia i oddziaływanie ekologiczne.

Na badanym obszarze (moduł 11) najwyższe wartości wskaźnika NDVI występują na terenie parku Jarogniewa i Izabeli Drwęskich oraz skweru Sprawiedliwych Wśród Narodów Świata. Wysokie wartości nie obejmują jednak całej ich powierzchni, co sugeruje, że wewnątrz parku i skweru znajdują się obszary o różnym stopniu zazielenienia. Na analizowanym terenie wyróżnia się również obszar zbiegu ulic Górna Wilda i Dolna Wilda – dziko zarośnięty wakujący teren oraz zieleń przy Zespole Szkół nr 5, a także spontaniczna roślinność porastająca zdegradowany stadion im. E. Szyca. Pojedyncze zielone obszary występują także wzdłuż ulicy Górna Wilda, w tym na skwerze przy skrzyżowaniu z ulicą Różaną, oraz wewnątrz kwartału otoczonego ulicami św. Czesława, Wierzbicice, Niedziałkowskiego i Różaną.

¹¹² Informacje na temat wskaźnika NDVI pochodzą z artykułu „Measuring Vegetation (NDVI & EVI)” autorstwa Johna Weier i Davida Herring z 2000 roku, <https://earthobservatory.nasa.gov/features/MeasuringVegetation> [dostęp: 16.09.2024]

Wskaźnik NDVI pozwala ocenić stan rozwoju oraz kondycję roślinności na podstawie długości fal światła widzialnego i bliskiej podczerwieni odbitych przez rośliny. Gdy światło słoneczne pada na obiekty, pewne długości fal są pochłaniane, a inne odbijane. Chlorofil w liściach roślin silnie pochłania światło widzialne (od 0,4 do 0,7 μm) w celu wykorzystania go w fotosyntezie, natomiast struktura komórkowa liścia silnie odbija światło bliskiej podczerwieni (od 0,7 do 1,1 μm). Im więcej rośliny mają liści, tym silniej widać to po wynikach pomiaru. Wskaźnik NDVI korzysta z tych właściwości i zależności – jeśli promieniowanie odbite w zakresie bliskiej podczerwieni jest znacznie większe niż w zakresie widzialnym, wówczas roślinność jest gęsta. Jeśli różnica jest niewielka, możemy mówić o roślinności trawiastej, tundrze lub pustyni.

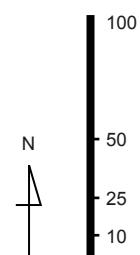
Wskaźnik NDVI uzyskuje wartości od -1 do 1. Obszary pozbawione roślinności będą przyjmować wartość 0, im zdrowsza i gęstsza roślinność (większa ilość biomasy) wskaźnik będzie rósł, aż do wartości 1. NDVI poniżej 0 sugerują brak suchego łądu – wartość -1 uzyskują morza i oceany. W ramach analizy wskazywano na obszary o wartościach z zakresu 0.5-0.8.

Metoda pomiaru za pomocą wskaźnika NDVI jest wykorzystywana do analiz środowiskowych oraz produkcji rolniczej, w tym prognozowania plonów.

¹¹³ Źródła danych: System Informacji Przestrzennej Miasta Poznania, <https://sip.poznan.pl/> [dostęp: 29.07.2024]; Środowisko > Zobrazowania satelitarne > 2020 - wskaźnik NDVI.

 tereny zieleni w dobrej kondycji
NDVI 0,4 - 1

Ryc. 75 | Schemat mapowy przedstawiający stopień zazielenienia na obszarze modułu 11 (opracowanie własne na podstawie danych z Systemu Informacji Przestrzennej Miasta Poznania)

W2 | Analiza | Atrakcyjny krajobraz

W **warstwie 1 [W1]**, na etapie diagnozy, zagregowano i zsyntetyzowano dane zgromadzone w ramach analizy kryteriów opisujących **strukturę zabudowy [W1/AK/K1]** i **walory historyczno-kulturowe [W1/AK/K2]**. Aby określić **strukturę zabudowy [W1/AK/K1]**, zweryfikowano **występowanie cech danej grupy morfologicznej [W1/OE/K1/M1]** w obrębie każdego z wyselekcjonowanych modułów. Moduł 11 został zdiagnozowany jako obszar morfologiczny. Ta grupa morfologiczna jest najwyższej oceniana ze względu na charakterystyczną dla niej dużą gęstość zabudowy, wysoką gęstość zaludnienia oraz różnorodność funkcjonalną, co zwiększa szanse na udaną implementację strategii tymczasowego użytkowania przestrzeni. **Walory historyczno-kulturowe [W1/AK/K2]** oceniano na podstawie **położenia w granicach obszaru chronionego [W1/AK/K2/M1]**. Moduł 11 mieści się na terenie zespołów urbanistyczno-architektonicznych kolebki miasta, najstarszego przedmieścia i najstarszych dzielnic XIX-wiecznego Poznania¹¹⁴ oraz, częściowo (mniej niż 50% powierzchni), na terenie założenia urbanistyczno-architektoniczne Ringu poznańskiego¹¹⁵, które znajdują się w rejestrze zabytków. Jest więc objęty jedną formą ochrony konserwatorskiej, co przekłada się na ponadprzeciętną wartość kulturową.

WARSTWA 1_ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ

MODUŁ 11	W1/AK/K1 STRUKTURA ZABUDOWY	1. obszar morfologiczny
	W1/AK/K2 WALORY HISTORYCZNO-KULTUROWE	1. ponadprzeciętna wartość kulturowa

Tabela 7 | Podsumowanie warstwy 1 w zakresie atrakcyjnego krajobrazu dla modułu 11 (opracowanie własne)

W **warstwie 2 [W2]** analiza w ramach zakresu tematycznego **atrakcyjny krajobraz [AK]** została przeprowadzona w oparciu o dwa kryteria: **sposób użytkowania terenu [K1]** i **czytelność kompozycji urbanistycznej [K2]**. Autorka dobrała te kryteria w celu szczegółowego rozpoznania charakterystyki obszaru badań, w tym funkcji oraz wartości kompozycyjnych występujących na jego terenie. Znajomość specyfiki obszaru umożliwia precyzyjne określenie zapotrzebowania funkcjonalnego oraz wpływu przestrzeni na użytkownika, co w dalszej perspektywie sprzyja doborowi odpowiednich narzędzi tymczasowego użytkowania wakujących zasobów.

Analiza **sposobu użytkowania terenu [W2/AK/K1]** polegała na określeniu dominującej funkcji poszczególnych budynków (funkcje handlowo-usługowe w parterach będą analizowane w ramach zakresu tematycznego **wygodna lokalność [WL]**) i przestrzeni wokół nich.

¹¹⁴ Rejestr zabytków nieruchomych miasta Poznania, wpis nr A239.

¹¹⁵ Rejestr zabytków nieruchomych miasta Poznania, wpis nr A274.

Wykorzystano do tego celu dane oraz kategoryzację funkcji z Systemu Informacji Przestrzennej Miasta Poznania¹¹⁶ oraz kartograficzną metodę chorochromatyczną, przypisującą każdej funkcji odpowiednią barwę.

Na obszarze badań (moduł nr 11) znajdują się obiekty o następujących funkcjach:

- budynki mieszkalne,
- budynki handlowo-usługowe,
- budynki biurowe,
- budynki oświaty, nauki i kultury oraz sportowe,
- pozostałe budynki niemieszkalne (w tym np. hotele),
- budynki transportu i łączności,
- budynki przemysłowe,
- budynki produkcyjne, usługowe i gospodarcze dla rolnictwa,
- zbiorniki, silosy i budynki magazynowe.

Obszary znajdujące się w bezpośrednim sąsiedztwie zabudowań, najczęściej na tej samej działce ewidencyjnej lub działkach o tej samej formie własności, są przyporządkowywane do tej samej funkcji co budynki. Oprócz wymienionych sposobów użytkowania wskazano również obszary pełniące funkcję terenów zieleni. Wyodrębniono je na podstawie występowania roślinności i braku innych dominujących funkcji, a nie przynależności do kategorii publicznych terenów rekreacyjno-wypoczynkowych analizowanych w ramach kryterium **dostępności terenów zieleni [W2/OE/K1]**.

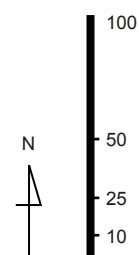
Na obszarze badań dominują budynki mieszkalne, które stanowią trzon funkcjonalny zabudowy kwartałowej tej części Wildy. Tkanę mieszkaniową uzupełniają obiekty handlowo-usługowe, oświaty, nauki i kultury oraz sportowe. Wzdłuż pierzei występują również pojedyncze budynki niemieszkalne i przemysłowe, natomiast funkcje transportu, produkcyjne i magazynowe najczęściej zlokalizowane są wewnątrz kwartałów. W południowo-wschodniej części modułu 11 znajduje się zdegradowany obszar stadionu im. E. Szyca, który obecnie pełni głównie funkcję parkingową oraz terenu zieleni pokrytego dziką roślinnością. Wzdłuż ulicy Królowej Jadwigi zaznacza się pas zieleni, będący częścią klinowo-pierścieniowego systemu zieleni miejskiej. Na północ od ulicy Królowej Jadwigi zlokalizowane są obiekty wysokie i wysokościowe o funkcji biurowo-usługowej (m.in. Andersia Tower, Andersia Silver – w budowie), które stanowią część koncepcji poznańskiego „City”¹¹⁷. Zaraz obok znajduje się wielkopowierzchniowe centrum handlowo-usługowe Stary Browar. Analiza **sposobu użytkowania terenu [W2/AK/K1]** wskazuje na wyraźny podział na wielofunkcyjne centrum miasta (osiedle Stare Miasto) oraz dzielnicę mieszkalną (północna część osiedla Wilda), przebiegający wzdłuż ulicy Królowej Jadwigi.

¹¹⁶ Źródła danych: System Informacji Przestrzennej Miasta Poznania, <https://sip.poznan.pl/> [dostęp: 29.07.2024]: Informacja o obiektach > Budynki ewidencyjne > Funkcja budynku.

¹¹⁷ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Poznania, 2023, s. 38.

- budynki mieszkalne
- budynki handlowo-usługowe
- budynki biurowe
- budynki przemysłowe
- budynki oświaty, nauki i kultury oraz sportowe
- budynki niemieszkalne (np. hotele)
- budynki transportu i łączności
- budynki produkcyjne, usługowe i gospodarcze dla rolnictwa
- zbiorniki, silosy i budynki magazynowe

Ryc. 76 | Schemat mapowy przedstawiający użytkowanie terenu w obrębie modułu 11 (opracowanie własne na podstawie danych z Systemu Informacji Przestrzennej Miasta Poznania)

Drugim kryterium analizowanym w ramach zakresu tematycznego **atrakcyjny krajobraz [AK]** jest **czytelność kompozycji urbanistycznej [W2/AK/K2]**. Analiza polegała na wyodrębnieniu najważniejszych elementów wizualnych, które są łatwo rozpoznawalne przez użytkowników w przestrzeni. W kontekście prowadzonych badań istotne było połączenie mapy przedstawiającej wizualną strukturę badanego obszaru z mapą wskazującą na problemy związane z obrazem. Specyfika zagadnienia wymagała również rozszerzenia bazy najważniejszych elementów wizualnych o te bezpośrednio związane z wakującymi terenami i tymczasowym użytkowaniem przestrzeni. Do stworzenia schematu mapowego wykorzystano kartograficzną metodę sygnaturową, w tym sygnatury punktowe i liniowe oraz metodę zasięgów.

W analizie uwzględniono następujące typy elementów obrazu miasta wg Lynch (2011):

1. **drogi** – kanały wzdłuż których poruszają się obserwatorzy (ulice, pasáže, trasy tranzytowe, tory kolejowe itp.),
2. **krawędzie** – linearne elementy niebędące drogami, które stanowią granicę między dwoma elementami (ściany, skarpy, nabrzeża itp.),
3. **węzły** – ogniska, punkty koncentracji (skrzyżowania, przystanki, place, miejsca spotkań itp.),
4. **rejony** – rozpoznawalne obszary, posiadające specyficzny, identyfikujący charakter (kwartał, dzielnica itp.),
5. **punkty orientacyjne** – elementy punktowe / obiekty (budynek, rzeźba, mural, drzewo, góra), które są charakterystyczne i stanowią punkty odniesienia w przestrzeni.

Zgodnie z założeniem, że istotne jest wyodrębnienie zarówno elementów o pozytywnym, jak i negatywnym oddziaływaniu, zasadą stało się wskazywanie obu rodzajów elementów w ramach każdego z typów. Taki sposób analizy **czytelności kompozycji urbanistycznej [W2/AK/K2]** umożliwił uwypuklenie jej atutów, ale także zidentyfikowanie czynników wpływających niekorzystnie na odbiór przestrzeni przez użytkowników. Poza wymienionymi elementami obrazu miasta wskazano również występujące powiązania, w tym osie i otwarcia widokowe.

Analizę rozpoczęto od naniesienia na mapę siatki **dróg**¹¹⁸. Na obszarze badań występuje **zbieracz** (główna droga tranzytowa - ulica Królowej Jadwigi), dwa **zasilacze** (ulice miejskie - ul. Górna Wilda przechodząca w Półwiejską oraz ul. Wierzbicice) oraz szereg **dopełniaczy** (ulice osiedlowe o znaczeniu lokalnym - m.in. ul. Dolna Wilda, Niedziałkowskiego, św. Czesława). Wskazano również **ponadlokalną i lokalną oś spotkań**, aby podkreślić społeczne

¹¹⁸ Klasyfikacja i nazewnictwo dróg odnoszą się do systemu przyjętego przez E. Cichy-Pazder (1998).

oddziaływanie niektórych połączeń. Zdefiniowano je jako ulice, które są wysoce interaktywne i różnorodne funkcjonalnie, oferujące zarówno komercyjne jak i niekomercyjne miejsca spotkań. Na obszarze badań za ponadlokalną oś spotkań można uznać ulicę Półwiejską, która jest wyłączona z ruchu samochodowego i pełni funkcję deptaka, atrakcji turystycznej i ulicy handlowej. Lokalną ośią spotkań jest ulica Górna Wilda, gdzie znajdują się restauracje, ogródki gastronomiczne i skwer. Elementem o negatywnym oddziaływaniu jest natomiast **droga pozbawiona charakteru**, czyli występujące na obszarze badań ulice okalające zdegradowany stadion im. E. Szyca (fragment Dolnej Wildy i ul. Olimpijska). Wzdłuż wskazanych dróg występują liczne luki w zabudowie, a tkanka urbanistyczna jest wyjątkowo rozczłonkowana. Na terenie stadionu znajdują się rozległe parkingi, które dodatkowo pogłębiają negatywny odbiór przestrzeni.

Kolejnym etapem analizy było wskazanie **krawędzi** występujących na obszarze badań. Najczęściej spotykanymi krawędziami są **ściany budynków**, które łącząc się, wyznaczają granice kwartałów. Analiza ich przebiegu pozwoliła na zidentyfikowanie przerw w ciągłości obrysów kwartałów oraz widocznych ścian szczytowych budynków, sygnalizujących obecność luk w zabudowie. Elementami krajobrazowymi, które również zostały uznane za krawędzie są **skarpy** oraz **szpalery drzew**. Na obszarze badań występują znaczne różnice wysokości (do 7 m różnicy w wysokości terenu¹¹⁹ między ulicą Górna Wilda i Dolna Wilda), które mają znaczący wpływ na możliwości użytkowania i zabudowy tego terenu. Do krawędzi zdecydowano się również przyporządkować ulicę Królowej Jadwigi, która ze względu na swoją szerokość i intensywny ruch samochodowy stanowi **barierę komunikacyjną** dla pieszych oraz granicę między dwoma wielkoskalowymi rejonami. Elementem o negatywnym oddziaływaniu jest nieczytelna granica występująca wokół zdegradowanego stadionu im. E. Szyca oraz wzdłuż terenu budowy wieżowca Andersia Silver.

Następnie wykonano analizę **węzłów**¹²⁰ występujących na obszarze badań. Wyznaczono **węzły komunikacyjne nadrzędne i podrzędne**, które są istotnymi z punktu widzenia obszaru badań skrzyżowaniami komunikacji kołowej i pieszej. Węzeł komunikacyjny nadrzędny został przez autorkę zdefiniowany jako skrzyżowanie zbieracza z zasilaczami, czyli ulicy Królowej Jadwigi z ulicami Górna Wilda i Półwiejską. Węzły komunikacyjne podrzędne to skrzyżowania zasilaczy z dopełniaczami, czyli ulicy Półwiejskiej z ulicami Krakowską i Kościuszki, ulicy Górna Wilda z ulicami Dolna Wilda i Niedziałkowskiego oraz ulicy Wierzbicice z ulicami Niedziałkowskiego i św. Czesława. Oprócz węzłów drogowych wskazano również **wnętrza urbanistyczne placowe** oraz **wnętrza zielone**. Na obszarze badań zlokalizowane są dwa place: plac z Pomnikiem Powstańców Wielkopolskich na terenie parku Jarogniewa i Izabeli Drwęskich oraz plac Władysława Andersa. W obu wnętrzach znajdują się monumentalne pomniki (w przypadku drugiego placu mowa o pomniku Cyryla Ratajskiego), jednak

¹¹⁹ Źródła danych: System Informacji Przestrzennej Miasta Poznania, <https://sip.poznan.pl/> [dostęp: 29.07.2024]: Elementy topograficzne > Rzeźba terenu > Punkt naturalnej wysokości terenu.

¹²⁰ Klasyfikacja i nazewnictwo węzłów odnoszą się do systemu przyjętego przez E. Cichy-Pazder (1998).

nie występuje mała architektura, jak np. ławki i siedziska. Z tego powodu oba place pełnią głównie funkcje reprezentacyjne, choć ich charakter jest zróżnicowany. Plac z Pomnikiem Powstańców Wielkopolskich posiada funkcję kommemoratywną i porusza wątek wojskowy i historyczny, natomiast plac Władysława Andersa pełni rolę estetycznego przedpola dla centrum biznesowo-usługowego. Przechodząc do wnętrza zielonych, należy wspomnieć o dwóch z nich w parku Jarogniewa i Izabeli Drwęskich oraz jednym na terenie skweru Sprawiedliwych Wśród Narodów Świata. Wnętrza zielone charakteryzują się występowaniem znacznej ilości roślin oraz otoczeniem przez zieleń wysoką. Pierwsze z wnętrza zlokalizowanych w parku jest skrzyżowaniem kilku ścieżek tworzących rondo, uzupełnionych o meble miejskie, drugie - placem zabaw wyposażonym w różnorodne elementy zagospodarowania służące rekreacji dzieci i dorosłych. Skwer Sprawiedliwych Wśród Narodów Świata, mimo obecności dużej ilości zieleni, posiada bardziej reprezentacyjną formę. Definiuje ją osiowa kompozycja wyznaczona przez szpalery drzew i kształt nasadzeń oraz lokalizacja na jego terenie placu z pomnikami. Zarówno plac zabaw jak i skwer są chętnie odwiedzane przez mieszkańców okolicznych dzielnic oraz przyjezdnych czekających na przystanku lub odwiedzających centrum miasta, dlatego zostały zidentyfikowane jako **ponadlokalny punkt spotkań**. Kolejnym z nich jest narożnik ulic Kościuszki i Półwiejskiej przy wejściu do galerii handlowej Stary Browar. **Lokalny punkt spotkań** ma dużo mniejsze oddziaływanie i w obrębie badanego obszaru znajduje się na terenie skweru na skrzyżowaniu ulic Różanej i Górnej Wildy. Za element o negatywnym wpływie na użytkownika uznano **niewykorzystane punkty koncentracji**. Struktura przestrzenna tej części Wildy charakteryzuje się często występującymi ostrymi zbiegami ulic, wytwarzającymi kwartały o trójkątnych kształtach. Takie przestrzenie są naturalnymi ogniskami, koncentrującymi ruch i uwagę obserwatorów, o dużym potencjale do utworzenia węzła lub zlokalizowania punktu orientacyjnego. Wskazano dwa takie miejsca – dziko zarośnięty wakujący teren na zbiegu ulic Górna i Dolna Wilda oraz stację benzynową w narożniku ulic Topolowej i Wierzbicice. Oba niewykorzystane punkty koncentracji znajdują się przy wjazdach z różnych kierunków od strony osiedla Stare Miasto na osiedle Wilda, co dodatkowo wzmacnia ich potencjalną funkcję węzłową.

Analiza dotycząca **rejonów** rozpoczęła się od podziału badanego obszaru na dwie strefy – rejonu centrum miasta i rejonu dzielnicy mieszkaniowej, z których każda posiada specyficzny, identyfikujący charakter. Na północ od ulicy Królowej Jadwigi, stanowiącej granicę między rejonami, znajduje się osiedle Stare Miasto, które pełni funkcje ogólnomiejskie i metropolitalne. Występują tam m.in. usługi związane z kulturą, administracją, nauką i oświatą oraz nagromadzenie placówek handlowych i usługowych. Na tym terenie znajdują się najbardziej rozpoznawalne budynki, ulice, place, kumuluje się tam również potencjał biznesowy i turystyczny całego Poznania. Natomiast na południe od ulicy Królowej Jadwigi znajduje się osiedle Wilda o dominującej funkcji mieszkaniowej. Dzielnica oprócz zabudowy wielorodzinnej zapewnia podstawowe usługi lokalizowane blisko miejsca zamieszkania, takie jak targowisko, szkoły, przedszkola, obiekty sportowe, placówki opieki zdrowotnej, różnorodne sklepy i usługi. Mimo podobnej struktury zabudowy – dominują XIX-wieczne kamienice i zabudowa kwartałowa, znaczenie obu obszarów, baza użytkowników oraz charakter funkcjonalny wskazują na

zasadniczą odrębność. Pozostałymi zidentyfikowanymi rejonami są dużo mniejsze obszary: **tereny zieleni** (park Jarogniewa i Izabeli Drwęskich oraz roślinność na terenie skweru Sprawiedliwych Wśród Narodów Świata) oraz dwa negatywnie oddziałujące elementy, bezpośrednio powiązane z tematyką prowadzonych badań – **luki w zabudowie** oraz **obszary zdegradowane**. Za obszar zdegradowany uznano teren nieczynnego stadionu im. E. Szyca. Ten wielkoskalowy obiekt posiada znamiona degradacji materialnej, funkcjonalnej i moralnej, jednak przetrwał w niezmienionej formie przestrzennej, dlatego nie można mówić o pełnej degradacji kompozycyjnej¹²¹. Z punktu widzenia obserwatora teren wydaje się porzucony, zaniedbany, pozbawiony dominującej funkcji, w dużej mierze pokryty spontaniczną roślinnością¹²². Wzdłuż okalających go dróg utworzono płatne, grodzone parkingi, pogłębiające wrażenie przypadkowości użytkowania. Luki w zabudowie zostały zdefiniowane jako wyrwy w kwartałach powstałe poprzez brak uzupełnienia lub kontynuacji zabudowy pierzei. Są łatwo dostrzegalne przez obserwatora, zwracają na siebie szczególną uwagę na obszarze intensywnie zabudowanym, o zwartej tkance. Elementem sygnalizującym ich występowanie są widoczne ściany szczytowe budynków. Nie wszystkie z wyodrębnionych luk w zabudowie zostały zaklasyfikowane jako wakujące zasoby przestrzenne – pominięto działki zabudowane oraz podwórko Zespołu Szkół nr 5 widoczne od strony ulicy Górna Wilda.

Ostatnim typem elementów obrazu wymagającym opisu jest **punkt orientacyjny**. Skupiono się na ich trzech zasadniczych rodzajach – **dominantach**, **symbolach** i **obiektach charakterystycznych**. Wyszczególniono **dominanty wysokościowe, formalne, funkcjonalne i zielone**. Dominanty wysokościowe to w przypadku obszaru badań budynki poznańskiego „City” – obiekty biurowo-usługowe i hotelowe, zlokalizowane wzdłuż ulicy Królowej Jadwigi. Wszystkie z nich zostały również uznane za dominanty formalne, ze względu na ich nowoczesne bryły, które wyróżniają się na tle kwartałowej zabudowy kamienicznej osiedla Stare Miasto. Dominantą formalną jest również galeria handlowa Stary Browar o charakterystycznej i odrębnej od okolicznych budynków ceglanej fasadzie oraz budynek Zespołu Szkół nr 5, kamienica fachwerkowa na rogu ulic Wierzbicice i św. Czesława oraz kamienica przy ulicy Różanej 13 (wszystkie cztery wpisane do rejestru zabytków¹²³). Dodatkowo oznaczono w ten sposób Przedszkole nr 87 posiadające cechy modernistyczne. Za dominanty funkcjonalne zostały uznane obiekty, które wyróżniają się swoją funkcją na tle dominujących na tym obszarze budynków mieszkaniowych wielorodzinnych. Są to wcześniej wspomniane: Stary Browar, Novotel, budynek Zespołu Szkół nr 5 i Przedszkole, a także stacja benzynowa

¹²¹ Ocena stanu degradacji została przeprowadzona na podstawie kryteriów zaproponowanych przez I. Mironowicz (2010, 29).

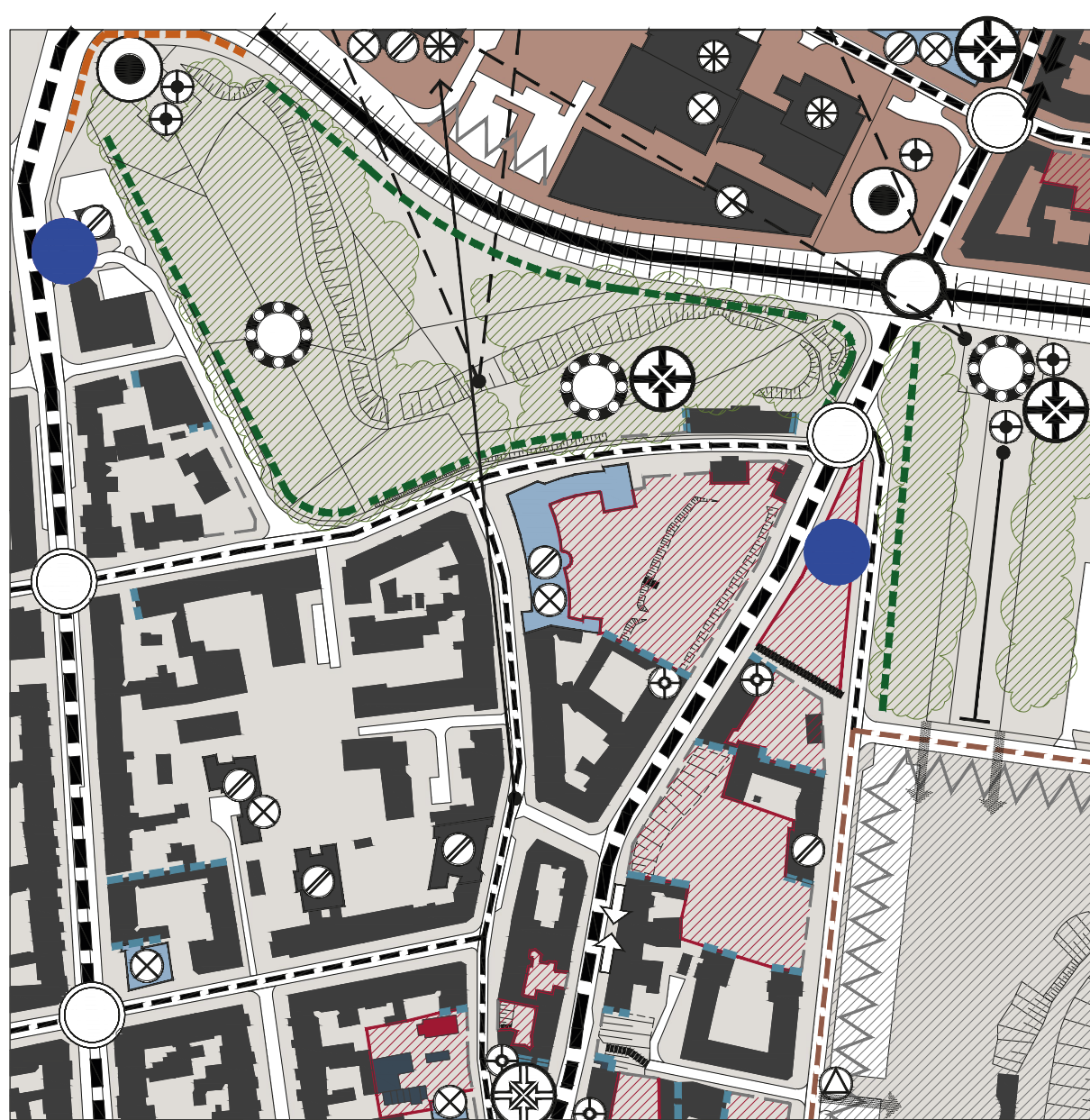
¹²² W 2023 roku Miasto Poznań przeprowadziło konkurs na koncepcję urbanistyczną zagospodarowania tego terenu. Zwyciężył projekt Studia Fikus, proponujący stworzenie na zdegradowanym terenie Parku Wilda. Konkurs nie zostanie zwieńczony realizacją zwycięskiej koncepcji. Ma być wykorzystywana w analizach urbanistycznych i pracach nad projektami zagospodarowania tych terenów, w tym przy sporządzaniu planów miejscowych. <https://www.poznan.pl/mim/info/news/stadion-szyca-znamy-zwycieska-koncepcje,204707.html>, <https://architektura.muratorplus.pl/konkursy/metamorfoza-stadionu-szyca-w-poznaniu-nowe-zielone-zalozenie-w-centrum-miasta-aa-hyxA-i9Qi-JBXc.html> [dostęp: 20.08.2024].

¹²³ Źródła danych: System Informacji Przestrzennej Miasta Poznania, <https://sip.poznan.pl/> [dostęp: 29.07.2024]; Historia i zabytki > Zabytki > Rejestr zabytków > Zabytki nieruchome.

na skrzyżowaniu ulic Topolowej i Wierzbicice, obiekty oświaty przy ulicach św. Czesława i Różanej oraz Hotel Włoski przy ulicy Dolna Wilda. W ramach analizy punktów orientacyjnych wskazano również **lokalne i ponadlokalne symbole**. Ponadlokalnymi symbolami są rzeźby na placu Władysława Andersa, placu z Pomnikiem Powstańców Wielkopolskich oraz na skwerze Sprawiedliwych Wśród Narodów Świata. Lokalne symbole występują na terenie osiedla Wilda i przyjmują formę murali, najczęściej na ścianach szczytowych. Znajduje się tam m.in. dobrze rozpoznawalny mural przedstawiający Krzysztofa Krawczyka przy skwerze na zbiegu ulic Górna Wilda i Różanej. Elementami o negatywnym oddziaływaniu są **obiekty zdegradowane** (w przypadku obszaru badań - pustostan przy ulicy Różanej) oraz **obiekty substandardowe**, czyli budynki o wysokim stopniu nieadekwatności funkcjonalnej i formalnej do miejsca, w którym się znajdują. Na obszarze badań wskazano budynki przemysłowe przy ulicy Różanej oraz pawilon o bardzo niskiej jakości zlokalizowany przy ulicy Górna Wilda.

Na warstwę analizy typów elementów obrazu miasta nałożono jeszcze warstwę **powiązań**, w tym **osie i otwarcia widokowe**, a jako elementy problemowe – **braki powiązań i izolację**. Na obszarze badań zidentyfikowano dwa otwarcia widokowe, oba skierowane na dominanty wysokościowe zlokalizowane wzdłuż ulicy Królowej Jadwigi. Pierwsze z nich znajduje się na skarpie w parku Jarogniewa i Izabeli Drwęskich, skąd obserwator, patrząc w kierunku północnym, może dostrzec między drzewami budynek Novotelu. W tę samą stronę prowadzi oś widokowa rozpoczynająca się na skrzyżowaniu ulic Różanej i Spadzistej. Drugie otwarcie widokowe jest dostępne dla obserwatora znajdującego się na skwerze Sprawiedliwych Wśród Narodów Świata, skąd, patrząc na północny zachód, widoczny jest kompleks przeszklonych obiektów wysokościowych. Wyraźnie osiowy układ skweru sugeruje skierowanie wzroku na południe, jednak nie prowadzi do oczekiwanego zwieńczenia. Oś widokowa kieruje uwagę w stronę stadionu im. E. Szyca, który ze względu na swoją degradację techniczną i funkcjonalną nie stanowi ani estetycznego elementu krajobrazu, ani atrakcyjnego celu spaceru. To właśnie połączenie skweru Sprawiedliwych Wśród Narodów Świata oraz ulicy Głębokiej ze stadionem stanowi problemowe miejsce, określone jako „brak powiązania”. Na obszarze badań znajduje się także obszar odizolowany – plac z Pomnikiem Powstańców Wielkopolskich. Pomimo jego istotnych walorów historyczno-kulturowych, dostęp do placu jest możliwy jedynie od strony parku Jarogniewa i Izabeli Drwęskich. Ruchliwa, wielopasmowa ulica Królowej Jadwigi, łącząc się w jego pobliżu z ulicami Wierzbicice i Matyi, tworzy rozległe skrzyżowanie, które ogranicza ruch pieszych. Dostanie się na plac od frontu wymaga skorzystania z przejścia podziemnego.

DROGA	WĘZŁ	REJON	PUNKT ORIENTACYJNY
 zbieracz	 węzeł komunikacyjny nadrzędny	 rejon centrum miasta	 dominanta wysokościowa
 zasilacz	 węzeł komunikacyjny podrzędny	 rejon dzielnicy mieszkaniowej	 dominanta formalna
 dopełniacz	 wnętrze urbanistyczne placowe	 obszar zdegradowany	 dominanta funkcjonalna
 ponadlokalna oś spotkań	 wnętrze zielone	 luka w zabudowie	 ponadlokalny symbol
 lokalna oś spotkań	 ponadlokalny punkt spotkań	 tereny zieleni	 lokalny symbol
 droga pozbawiona charakteru	 lokalny punkt spotkań		 obiekt o wysokich walorach kulturowych (wpis do rejestru zabytków)
KRAWĘDŹ	 niewykorzystany punkt koncentracji	POWIĄZANIA	 obiekt substandardowy
 bariera komunikacyjna		 oś widokowa	 obiekt zdegradowany
 skarpa		 oś widokowa bez zwieńczenia	
 szpalery drzew		 otwarcie widokowe	
 ściana pełna		 brak powiązania	
 widoczna ściana szczytowa		 izolacja	
 przerwanie ciągłości ściany kwartału, ogrodzenie / mur			
 nieczytelna granica			

Ryc. 77 | Schemat mapowy przedstawiający czytelność ko-pozycji urbanistycznej modułu (opracowanie własne)

Ryc. 77 | Schemat mapy przedstawiający czytelność kompozycji urbanistycznej modułu 11 (opracowanie własne)

W2 | Analiza | Wygodna lokalność

W **warstwie 1 [W1]**, na etapie diagnozy, zagregowano i zsyntetyzowano dane zgromadzone w ramach analizy kryteriów: **gęstość zaludnienia [W1/WL/K1]**, **dostępność przestrzeni publicznych i środków komunikacji miejskiej [W1/WL/K2]** oraz **dostępność funkcji sportu i kultury [W1/WL/K3]**.

W celu określenia **gęstości zaludnienia [W1/WL/K1]** zweryfikowano **położenie w strefie wysokiej gęstości zaludnienia [W1/WL/K1/M1]** badanego obszaru. Moduł 11 został zdiagnozowany jako obszar o wystarczającej gęstości zaludnienia, gdzie, odnosząc się do drugiego miernika - **położenia na obszarze prognozowanego wzrostu liczby mieszkańców [W1/WL/K1/M2]**, nie przewiduje się zwiększenia ilości mieszkańców do 2050 roku. **Dostępność przestrzeni publicznych i środków komunikacji miejskiej [W1/WL/K2]** oceniono w oparciu o **powiązanie z siecią przestrzeni publicznych [W1/WL/K2/M1]**, **występowanie istniejącego lub planowanego lokalnego centrum usługowego [W1/WL/K2/M2]** oraz **występowanie przystanków komunikacji miejskiej [W1/WL/K2/M3]** na obszarze modułu. Moduł 11 jest powiązany z siecią przestrzeni publicznych (pl. Władysława Andersa, ulice Górna Wilda i Wierzbicice) oraz generuje potencjał rozwoju lokalnego centrum usługowego w pobliżu galerii handlowej Stary Browar i ul. Półwiejskiej. W obrębie modułu 11 i jego strefy dostępności pieszej zdiagnozowano bardzo dobrą dostępność komunikacyjną – występują zarówno przystanki tramwajowe (Wierzbicice, św. Czesława, Różana, Półwiejska) jak i autobusowe (Półwiejska, Niedziałkowskiego, św. Czesława). **Dostępność funkcji sportu i kultury [W1/WL/K3]** oceniono na podstawie **występowania funkcji sportu [W1/WL/K3/M1]** i **występowania funkcji kultury [W1/WL/K3/M2]**. Na terenie modułu 11 zidentyfikowano 8 funkcji sportu, w tym 6 placów zabaw lub placów sportowych (3 na podwórku Zespołu Szkół nr 5 oraz 3 w parku Jarogniewa i Izabeli Drwęskich) oraz 2 siłownie lub kluby fitness. Oznacza to średnie zapotrzebowanie na funkcje sportowe. Na obszarze badań nie ma jednak ani jednej lokalizacji funkcji kultury, co wskazuje na duże zapotrzebowanie funkcjonalne w tym zakresie.

WARSTWA 1_WYGODNA LOKALNOŚĆ

MODUŁ 11	W1/WL/K1 GĘSTOŚĆ ZALUDNIENIA	1. wystarczająca gęstość zaludnienia; 2. brak prognozowanej zwiększonej liczby mieszkańców
	W1/WL/K2 DOSTĘPNOŚĆ PRZESTRZENI PUBLICZNYCH I ŚRODKÓW KOMUNIKACJI MIEJSKIEJ	1. w sieci przestrzeni publicznych; 2. występowanie lokalnego centrum usługowego; 3. bardzo dobra dostępność
	W1/WL/K3 DOSTĘPNOŚĆ FUNKCJI SPORTU I KULTURY	1. średnia ilość funkcji sportu (kat. 4) – średnie zapotrzebowanie funkcjonalne; 2. mała ilość funkcji kultury (kat. 1) – duże zapotrzebowanie funkcjonalne

Tabela 8 | Podsumowanie warstwy 1 w zakresie wygodnej lokalności dla modułu 11 (opracowanie własne)

W **warstwie 2 [W2]** analiza w ramach zakresu tematycznego **wygodna lokalność [WL]** została przeprowadzona na podstawie dwóch kryteriów: **atrakcyjności oferty funkcjonalnej [K1]** i **dostępności pieszej i rowerowej [K2]**. Autorka dobrała te kryteria w celu pogłębienia rozpoznania charakterystyki obszaru badań pod kątem lokalności, uwzględniając konfigurację funkcjonalno-przestrzenną dostępnej oferty usługowej oraz przyjazność obszaru dla pieszych. Oba te aspekty mają kluczowe znaczenie dla jakości życia w mieście, jednocześnie sprzyjając implementacji tymczasowego użytkowania przestrzeni. Precyzyjne określenie zapotrzebowania funkcjonalnego może zatem prowadzić do bardziej efektywnej implementacji tej strategii.

Analiza **atrakcyjności oferty funkcjonalnej [W2/WL/K1]** polegała na zidentyfikowaniu funkcji i przestrzeni centrotwórczych¹²⁴ występujących na obszarze badań, których nagromadzenie tworzy obszary centrotwórcze i sprzyja powstawaniu lokalnych centrów usługowych¹²⁵. Wskazano je na schemacie mapowym przy użyciu kartograficznej metody sygnaturowej, obejmującej sygnatury punktowe i liniowe, oraz metody zasięgów.

Do klasyfikacji usług centrotwórczych wykorzystano podział usług opisany przez Chmielewskiego (2001, 154–66):

1. usługi typu socjalnego i administracji publicznej:
 - edukacja,
 - kultura i rozrywka,
 - sport i rekreacja
 - ochrona zdrowia i opieka socjalna,
 - administracja publiczna,
2. usługi typu komercyjnego:
 - biura,
 - handel, gastronomia i usługi dla ludności,
 - usługi turystyki.

Natomiast za przestrzenie centrotwórcze uznano¹²⁶:

- plac,

¹²⁴ Pojęcie „centrotwórcze” odnosi się do tworzenia centrum, rozumianego jako „miejsce, w którym coś się koncentruje”, a niekoniecznie „środkowa część czegoś”, <https://sjp.pwn.pl/sjp/centrum;2447510.html> [dostęp: 21.12.2024]. W tym kontekście nawiązuje do ośrodków usługowych zlokalizowanych w różnych częściach miasta, w tym Lokalnych Centrów Usługowych, a nie wyłącznie do ścisłego centrum miasta, jakim w przypadku Poznania jest osiedle Stare Miasto.

¹²⁵ Lokalne centrum usługowe (LCU) – „dająca się wydzielić z otoczenia wielofunkcyjną przestrzeń publiczną zapewniającą dostęp do podstawowych (codziennych) usług, sprzyjającą integracji społecznej i budowaniu tożsamości lokalnej mieszkańców osiedla, w którym się znajduje” (Damurski 2020, 34).

¹²⁶ Podział odwołuje się do typów układów przestrzennych lokalnych centrów usługowych zaproponowanych przez M. Happach i K. Sadowy w jednej z części publikacji „Studium koncepcyjne dotyczące centrów lokalnych w Warszawie. Seria Warsztaty nr 5.” pt. „Sieć i typy centrów lokalnych” (2015, 25–29).

- skwer,
- ulicę (ciąg handlowo-usługowy),
- zespół pawilonów,
- targowisko,
- halę targową,

oraz policentrum, gdzie na niewielkim obszarze znajduje się kilka kluczowych obiektów, mających istotny wpływ na otoczenie.

Wymienione przestrzenie centrotwórcze sprzyjają koncentracji usług, wielofunkcyjności oraz generowaniu interakcji. Stanowią element sieci przestrzeni publicznych, która, wzbogacona o zróżnicowaną ofertę handlowo-usługową, odpowiada na codzienne potrzeby lokalnej społeczności. Przestrzenie centrotwórcze takie jak place, skwery czy targowiska są często ulokowane w węzłowych punktach na skrzyżowaniach ulic i traktów, dzięki czemu wytwarzają oddziaływanie dośrodkowe. Mogą się ze sobą łączyć poprzez ciągi handlowo-usługowe, co zwiększa ich zasięg i poszerza ofertę. W efekcie stają się centrami życia społecznego, wzmacniając więzi sąsiedzkie i wspierając budowanie lokalnej tożsamości.

Analiza **atrakcyjności oferty funkcjonalnej [W2/WL/K1]** nie bierze pod uwagę hierarchiczności poszczególnych usług¹²⁷, służy natomiast wskazaniu atraktorów i generatorów ruchu, które zwiększają ilość użytkowników przestrzeni, a co za tym idzie - żywotność okolicy. Występowanie na badanym terenie cech obszaru centrotwórczego w znaczący sposób wpływa na jego potencjał do wprowadzenia tymczasowego użytkowania wakujących terenów. Ich aktywizacja może uzupełnić siatkę usług lub wytworzyć brakującą przestrzeń publiczną, której obecność korzystnie wpłynie na poziom satysfakcji z użytkowania całego lokalnego centrum.

Na obszarze badań występują zarówno usługi **socjalne**, jak i **komercyjne**¹²⁸. Wśród **usług socjalnych** dominują placówki edukacyjne, takie jak Przedszkole nr 87 im. „Jacusia i Agatki”, Wyższa Szkoła Języków Obcych im. Samuela Bogumiła Lindego oraz Uniwersytet WSB Merito Poznań, zlokalizowane w kwartale ulic św. Czesława, Wierzbicice, Niedziałkowskiego i Różanej. Przy ul. Różanej znajduje się także Zespół Szkół nr 5. Na badanym obszarze mieści się również Biuro Paszportowe przy ul. Ks. Jakuba Wujka, zakwalifikowane do kategorii administracji publicznej, oraz Dom Pomocy Społecznej im. bł. E. Bojanowskiego przypisany do kategorii ochrony zdrowia i opieki socjalnej. Usługi sportu i rekreacji zapewniają boiska i place zabaw przy Zespole Szkół nr 5 oraz w parku Jarogniewa i Izabeli Drwęskich,

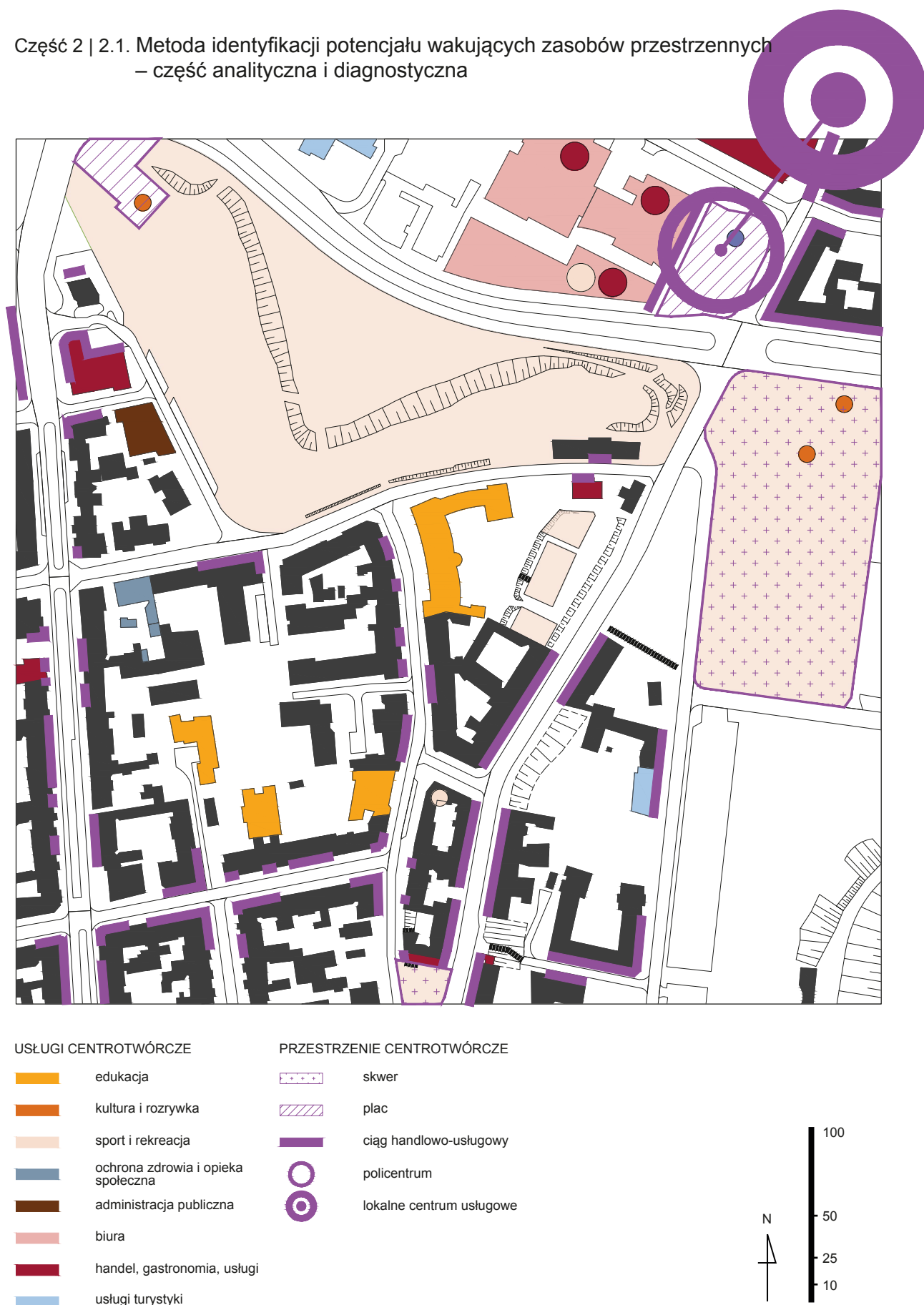
¹²⁷ Poszczególne usługi i przestrzenie centrotwórcze różnią się zasięgiem oddziaływania, który określa dystans, jaki mieszkaniec jest skłonny pokonać, żeby dotrzeć do każdej z nich. Na tej podstawie można wyróżnić funkcje o znaczeniu osiedlowym, lokalnym, dzielnicowym i ogólnomiejskim, które odpowiadają ośrodkom I, II, III i IV stopnia (Chmielewski 2001, 166). We współczesnych teoriach odchodzi się jednak od sztywnego uszeregowania ośrodków usługowych na rzecz hierarchiczno-sieciowej struktury funkcjonalno-przestrzennej, zapewniającą większą swobodę i elastyczność układu (Damurski 2020, 18).

¹²⁸ Wskazując usługi, uwzględniono funkcje całych budynków lub ich znaczących części. Lokale usługowe na parterach zostały oznaczone na mapie jako „ciągi handlowo-usługowe”, a ich konkretne funkcje poddano analizie w warstwie 3.

a także siłownia (Siłownia McFit przy placu Andersa) i klub fitness (Janeiro House przy ul. Górna Wilda 74). Zaliczono do nich również teren całego parku oraz skwer Sprawiedliwych Wśród Narodów Świata. Jedynymi usługami kulturalnymi na obszarze badań są liczne rzeźby i pomniki, w tym Pomnik Powstańców Wielkopolskich, Pomnik Ofiar Obozu Pracy dla Żydów w Poznaniu i Dziewczyna z kwiatami na terenie skweru oraz Pomnik Cyryla Ratajskiego na placu Władysława Andersa. W ramach **usług komercyjnych** wskazano liczne punkty handlowo-usługowe, w tym galerię handlową Stary Browar, pizzerię Forni Rossi (ul. Niedziałkowskiego) i Przyjemność (ul. Górna Wilda), a także pawilon usługowy na zbiegu ulic Wierzbicice, ks. Jakuba Wujka i Topolowej. Lokale usługowe na parterach zostały oznaczone jako „ciągi handlowo-usługowe” bez szczegółowego rozróżnienia na konkretne funkcje. Zabudowa przy placu Andersa oferuje usługi biurowe i hotelowe. Oprócz tego na obszarze badań znajdują się dwa hotele – Novotel przy ul. Królowej Jadwigi oraz Hotel Włoski przy ul. Dolna Wilda.

Na obszarze badań występuje kilka typów przestrzeni centrotwórczych: **ciągi handlowo-usługowe**, **place**, **skwery** oraz **policentrum**. Nagromadzenie **ciągów handlowo-usługowych** znajduje się w południowo-wschodniej części badanego modułu, w dzielnicy Wilda. Ten obszar charakteryzuje się zwartą zabudową kwartałową, w której przeznaczenie parterów na usługi jest często stosowane. Szczególnie bogate w usługi są ulice Wierzbicice, św. Czesława, Różana i Górna Wilda. Na obszarze badań znajdują się także dwa **skwery**: Skwer Sprawiedliwych Wśród Narodów Świata oraz skwer u zbiegu ulic Różanej i Górna Wilda. Pierwszy z nich jest publicznie dostępny, intensywnie zazieleniony, wyposażony w meble miejskie i pełni funkcję reprezentacyjno-rekreacyjną. Jednak brakuje mu bezpośrednich powiązań z wielofunkcyjną ofertą handlowo-usługową, co sprawia, że jego potencjał centrotwórczy nie jest w pełni wykorzystany. Skwer przy zbiegu ulic Różanej i Górna Wilda ma bardziej lokalny charakter, ale jego znaczenie centrotwórcze jest bardziej widoczne - znajduje się w miejscu węzłowym, w powiązaniu z ciągami handlowo-usługowymi, i jest wykorzystywany przez pobliskie lokale gastronomiczne. Na obszarze badań znajduje się również **plac** z Pomnikiem Powstańców Wielkopolskich, zlokalizowany na terenie parku Jarogniewa i Izabeli Drwęskich. Mimo korzystnej charakterystyki przestrzennej, jego potencjał centrotwórczy jest słabo wykorzystany - pełni funkcję czysto reprezentacyjną i jest odizolowany od ruchu pieszego i ciągów handlowych. Z kolei za **policentrum** uznano plac Władysława Andersa w powiązaniu z kompleksem obiektów biurowych i wytworzoną przez nie przestrzenią publiczną oraz galerią handlową Stary Browar i ulicą Półwiejską. Potencjał centrotwórczy tego miejsca został wskazany w Studium (2023), gdzie określono je jako lokalne centrum usługowe o statusie „centrum niekompletnego” – wymagającego rozwinięcia lub wzmocnienia. Zgodnie z definicją policentrum, synergia między obiektami może sprawić, że obszar ten zyska nową, zintegrowaną funkcjonalność i poszerzy swój zasięg oddziaływania. Rozwinięcie relacji między kompleksem biurowym a galerią handlową, w tym stworzenie lepszych powiązań pieszych oraz doposażenie istniejących przestrzeni publicznych, a także wykorzystanie wzajemnych potencjałów generowanych przez te obiekty, mogłoby przyczynić się do integracji tego obszaru i przekształcenia go w atrakcyjne lokalne centrum usługowe.

Ryc. 78 | Schemat mapowy przedstawiający atrakcyjność oferty funkcjonalnej modułu 11 (opracowanie własne)

Drugim kryterium analizowanym w ramach zakresu tematycznego **wygodna lokalność [AK]** jest **dostępność piesza i rowerowa [W2/WL/K2]**. Analiza obejmowała wyznaczenie przebiegu ciągów pieszych¹²⁹ i rowerowych¹³⁰ oraz określenie dostępności pieszej na podstawie wskaźnika Walk Score¹³¹. Wskazano również dokładne lokalizacje przystanków komunikacji miejskiej. Do opracowania schematu mapowego wykorzystano metodę kartogramu, przyjmując obrys budynku za pole odniesienia i prezentując w ten sposób rozkład wartości wskaźnika Walk Score oraz kartograficzną metodę sygnaturową (sygnatury liniowe i punktowe).

Na obszarze badań występuje gęsta siatka połączeń pieszych. Chodniki znajdują się po obu stronach wszystkich ulic, z wyjątkiem fragmentu ul. Dolna Wilda, od strony nieczynnego stadionu im. E. Szyca. Przez park Jarogniewa i Izabeli Drwęskich oraz Skwer Sprawiedliwych Wśród Narodów Świata przebiegają liczne ścieżki spacerowe i rekreacyjne. Ulica Półwiejska pełni funkcję deptaka dzięki jej wyłączeniu z ruchu kołowego. Barierą komunikacyjną dla pieszych jest jednak ruchliwa, dwujezdniowa ulica Królowej Jadwigi. Na całej długości parku Jarogniewa i Izabeli Drwęskich znajduje się tylko jedno przejście dla pieszych, co ogranicza możliwości swobodnego przemieszczania się pieszych w tym obszarze.

Na opisanej siatce połączeń pieszych zlokalizowane są przystanki komunikacji miejskiej. W obrębie modułu 11 znajdują się trzy przystanki tramwajowe (św. Czesława, Różana, Półwiejska) oraz dwa autobusowe (Półwiejska, św. Czesława), przy czym na obu zatrzymują się wyłącznie linie nocne. Ważnym węzłem przesiadkowym jest przystanek Półwiejska, przez który kursuje sześć linii tramwajowych (6, 12, 18, 2, 9, 19).

Liczba połączeń dedykowanych rowerzystom na obszarze badań jest dość ograniczona. Na mapie rowerowej, dostępnej w Systemie Informacji Przestrzennej Miasta Poznania¹³², wyróżniono infrastrukturę liniową poza jezdnią (droga dla rowerów, droga dla rowerów i pieszych, chodniki z dopuszczeniem ruchu rowerów) oraz infrastrukturę liniową w jezdni (pas rowerowy, kontrpas rowerowy, kontraruch rowerowy, bus pas z dopuszczonym ruchem rowerowym). Infrastruktura poza jezdnią odseparowuje rowerzystów od innych uczestników ruchu, co pozytywnie wpływa zarówno na bezpieczeństwo, jak i na efektywność przejazdu. Na obszarze badań występuje odcinek drogi rowerowej, która przebiega wzdłuż ulicy Dolna

¹²⁹ Źródło danych: System Informacji Przestrzennej Miasta Poznania, <https://sip.poznan.pl/> [dostęp: 29.07.2024]: Mapy bazowe > OpenStreetMap

¹³⁰ Źródło danych: System Informacji Przestrzennej Miasta Poznania, <https://sip.poznan.pl/> [dostęp: 29.07.2024]: Transport > Mapa rowerowa

¹³¹ Walk Score to wskaźnik oceniający stopień dostępności pieszej danej lokalizacji. Dla każdego adresu analizowanych jest setki tras pieszych do pobliskich udogodnień, takich jak sklepy, restauracje czy parki. Punkty przyznawane są na podstawie odległości do tych miejsc – maksymalna liczba punktów jest przyznawana za udogodnienia znajdujące się w zasięgu 5-minutowego spaceru (ok. 400 metrów). Dla miejsc bardziej oddalonych stosowana jest funkcja spadkowa, a punkty przestają być przyznawane po przekroczeniu 30-minutowego dystansu pieszego. Pełna funkcjonalność Walk Score jest dostępna dla lokalizacji w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie. W przypadku Polski możliwy do uzyskania jest jedynie szacunkowy wynik, który jest wystarczający do celów prowadzonych badań.

¹³² System Informacji Przestrzennej Miasta Poznania, konfiguracja Rowery, <https://sip.poznan.pl/sip/nmap/mapa/10/rowery> [dostęp: 29.07.2024].

Wilda, kontynuuje się ulicą Półwiejską i łączy z drogą rowerową na ulicy Krakowskiej. Chodniki z dopuszczeniem ruchu rowerów znajdują się na terenie Skweru Sprawiedliwych Wśród Narodów Świata. W ramach infrastruktury liniowej w jezdni wskazano kontrruchy rowerowe¹³³ wzdłuż ulic jednokierunkowych: Niedziałkowskiego, Różaną, Spadzistą, św. Czesława i Poplińskich. Na pozostałych ulicach nie wprowadzono udogodnień dla rowerzystów, jednak, zgodnie z polskim prawem, kierujący rowerem może poruszać się po jezdni, jeśli nie ma wyznaczonej drogi dla rowerów, drogi dla pieszych i rowerów lub pasa ruchu dla rowerów¹³⁴.

Analiza dostępności pieszej została przeprowadzona za pomocą wyszukiwarki dostępnej na stronie internetowej Walk Score¹³⁵. Po wprowadzeniu konkretnego adresu system generuje szacunkowy Walk Score, czyli wartość od 0 do 100, która określa przyjazność dla pieszych otoczenia danej lokalizacji. System uwzględnia odległości do pobliskich udogodnień, takich jak sklepy, restauracje, szkoły, miejsca rozrywki itp., i na tej podstawie oblicza wynik końcowy. Na całym obszarze badań Walk Score przekracza 90, co klasyfikuje go jako „raj dla pieszych”¹³⁶, gdzie codzienne potrzeby można zrealizować bez konieczności użycia samochodu. Wartości wskaźnika różnią się w zależności od poszczególnych adresów, jednak różnice są minimalne - od 92 do 99 punktów.

¹³³ Kontraruch rowerowy - dopuszczenie ruchu rowerów w kierunku przeciwnym do ruchu na jezdni ulicy jednokierunkowej bez fizycznego wydzielenia tego ruchu - System Informacji Przestrzennej Miasta Poznania, <https://sip.poznan.pl/> [dostęp: 29.07.2024].

¹³⁴ Jezdnia, zgodnie z Ustawą z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 320) jest częścią drogi przeznaczonej do ruchu pojazdów. Rower w rozumieniu Ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. - Prawo o ruchu drogowym (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1251) jest pojazdem. O obowiązku korzystania z drogi dla rowerów, drogi dla pieszych i rowerów lub pasa ruchu dla rowerów mowa w Art. 33 pkt 1 Ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. - Prawo o ruchu drogowym (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1251).

¹³⁵ Walk Score, <https://www.walkscore.com/> [dostęp: 29.07.2024].

¹³⁶ System punktacji Walk Score (<https://www.walkscore.com/> [dostęp: 29.07.2024]):

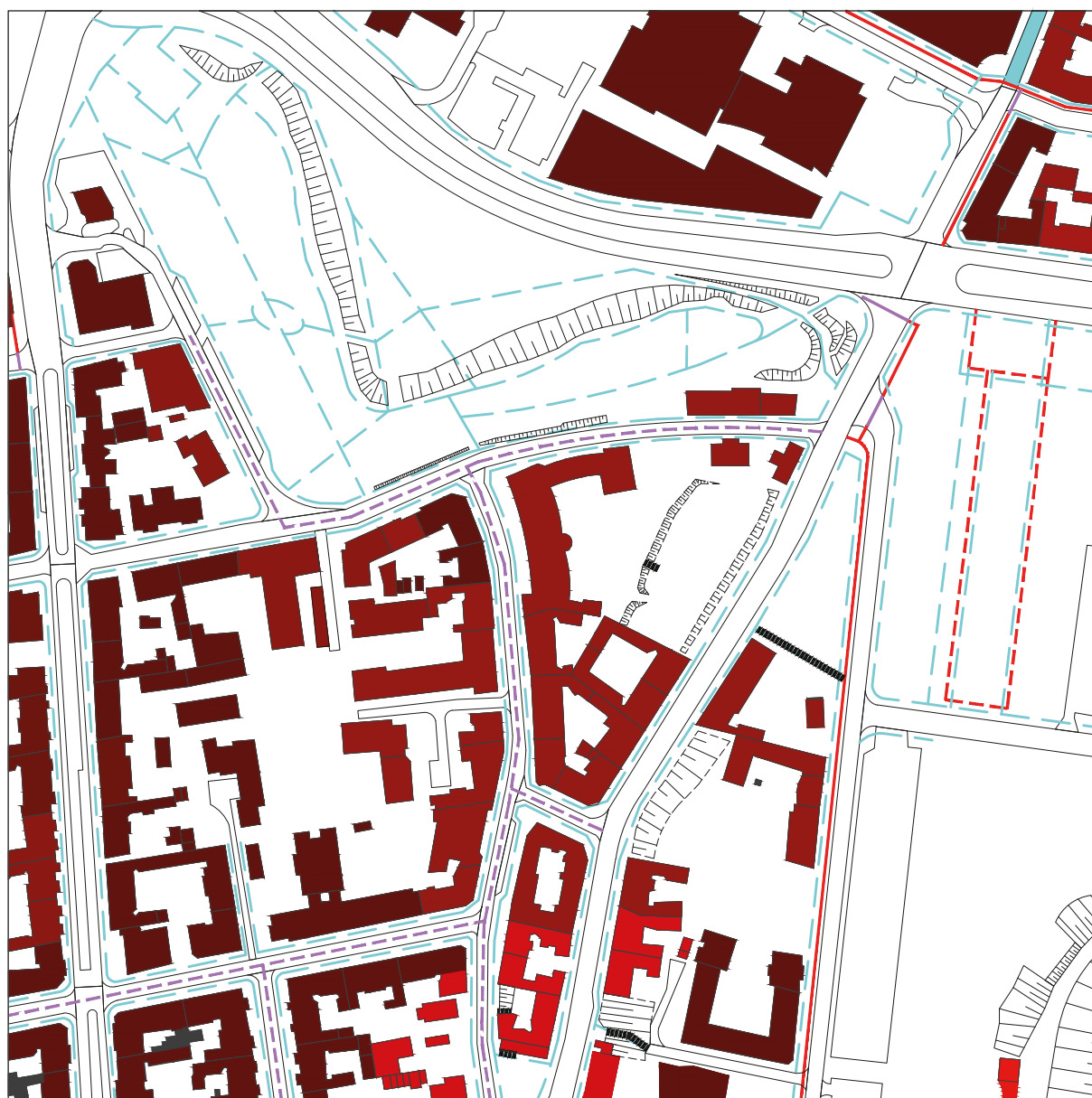
90–100 – Raj dla pieszych: codzienne sprawy nie wymagają samochodu.

70–89 – Bardzo dogodne dla pieszych: większość spraw można załatwić pieszo.

50–69 – Umiarkowanie dogodne dla pieszych: niektóre sprawy można załatwić pieszo.

25–49 – Częściowa zależność od samochodu: większość spraw wymaga użycia samochodu.

0–24 – Pełna zależność od samochodu: prawie wszystkie sprawy wymagają użycia samochodu.

Walk Score

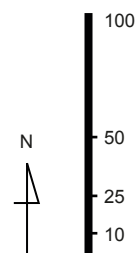
	99
	98
	97
	96
	95
	94
	93
	92
	trasy piesze

Infrastruktura liniowa poza jezdnią

	droga dla rowerów
	droga dla rowerów i pieszych
	chodniki z dopuszczeniem ruchu rowerów

Infrastruktura liniowa w jezdni

	pas rowerowy
	kontrapas rowerowy
	kontraruch rowerowy
	przejazdy
	bus pas z dopuszczonym ruchem rowerowym

Ryc. 79 | Schemat mapowy przedstawiający dostępność pieszą i rowerową na terenie modułu 11 (opracowanie własne na podstawie danych z Systemu Informacji Przestrzennej Miasta Poznania oraz portalu Walk Score)

2.1.2.2. Diagnoza

Celem diagnozy w **warstwie 2 [W2]**, analogicznie jak w **warstwie 1 [W1]**, jest agregacja i synteza danych uzyskanych w trakcie analizy oraz ocena stopnia spełnienia **kryteriów [K]** za pomocą dobranych **mierników [M]**. Dane dotyczące każdego z zakresów tematycznych (**dostępny zasób przestrzenny [DZP]**, **odporny ekosystem [OE]**, **atrakcyjny krajobraz [AK]**, **wygodna lokalność [WL]**) zostały zebrane i przedstawione na zbiorczym schemacie mapowym, co pozwoliło wyraźniej zobrazować ich wzajemne powiązania i relacje.

Kluczowym etapem diagnozy jest agregacja danych dotyczących **dostępnego zasobu przestrzennego [DZP]**, która służy wyselekcjonowaniu obszarów poddawanych dalszej ocenie według kryteriów przypisanych do pozostałych zakresów tematycznych. Ocena prowadzona jest w formie tabeli, w której wybranym obszarom przyznawane są punkty odpowiadające określonym wartościom mierników.

Podobnie jak w warstwie 1 [W1], kryteria zostały przypisane do trzech kategorii: **POTENCJAŁ ODŚRODKOWY** (kat. 1 – brak mnożnika, ilość punktów x1), **POTENCJAŁ ODŚRODKOWO-DOŚRODKOWY** (kat. 2. – mnożnik x2) i **POTENCJAŁ DOŚRODKOWY** (kat. 3 – brak mnożnika, ilość punktów x1). Przynależność do kategorii wynika z relacji między implementacją tymczasowego użytkowania a otoczeniem, biorąc pod uwagę zarówno istniejące elementy funkcjonalno-przestrzenne, które mogą wspierać wprowadzenie tymczasowego użytkowania (POTENCJAŁ ODŚRODKOWY), jak i możliwości poprawy otoczenia poprzez uzupełnienie jego braków (POTENCJAŁ DOŚRODKOWY). Kryteria z kategorii ODŚRODKOWO-DOŚRODKOWEJ wskazują na wzajemną korzyść płynącą zarówno z istniejącej infrastruktury, jak i z potencjału do jej rozwoju, dlatego w tej kategorii punkty są mnożone x2.

Zsumowane wyniki określają stopień spełnienia wszystkich kryteriów przez wyznaczone obszary, co stanowi podstawę do ich zakwalifikowania do dalszych badań w ramach **warstwy 3 [W3]**.

W2 | Diagnoza | Dostępny zasób przestrzenny

W **warstwie 2 [W2]** diagnoza w ramach zakresu tematycznego **dostępny zasób przestrzenny [DZP]** została przeprowadzona na podstawie kryterium **rozmieszczenia wakujących terenów [K1]**.

Dane zebrane podczas analizy **rozmieszczenia wakujących terenów [W2/DZP/K1]** zostały zagregowane na podstawie miernika określającego **występowanie wakujących zasobów [W2/DZP/K1/M1]** wzdłuż jednej ulicy. W ten sposób zidentyfikowano sekwencje wakujących obszarów oraz ich strefy oddziaływania i bezpośredniego oddziaływania. Autorka definiuje

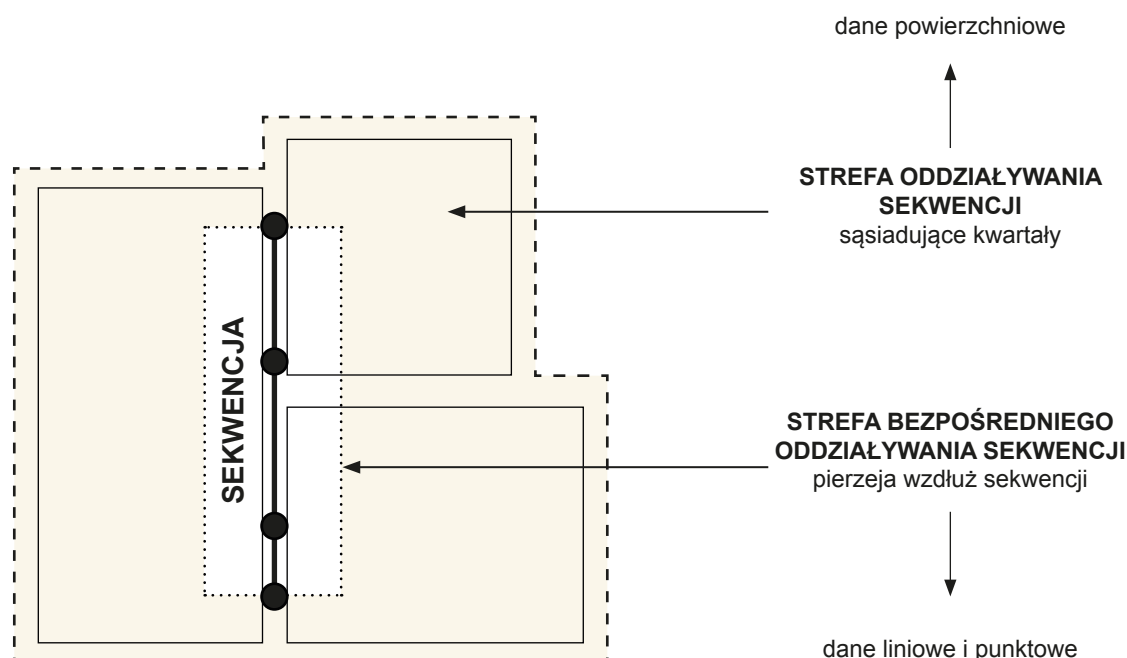

sekwencję, opierając się na definicji słownikowej¹³⁷, jako układ minimum trzech następujących po sobie wakujących terenów, zlokalizowanych wzdłuż jednej ulicy, w odległości maksymalnie 100 m¹³⁸ od siebie. Sekwencja jest postrzegana przez pieszego-observatora jako liniowe nagromadzenie wakujących terenów, które wpływa na identyfikację percepcyjną otoczenia¹³⁹, w tym na orientację w przestrzeni, poczucie bezpieczeństwa i związek emocjonalny z miejscem. Na schemacie mapowym sekwencja przyjmuje formę linii biegnącej wzdłuż osi ulicy, która zaczyna się na wysokości wierzchołka pierwszej zdelimitowanej działki i kończy na obrysie ostatniego obszaru w układzie. Punkty odcięcia wyznaczają granice wakujących zasobów, dzieląc sekwencję na fragmenty, które nie stykają się z wakującym terenem, stykają się po jednej stronie lub po obu stronach ulicy. Autorka definiuje **strefę bezpośredniego oddziaływania** jako pierzeję wzdłuż sekwencji, a **strefę oddziaływania** jako całą powierzchnię kwartałów, w których znajdują się wakujące tereny wchodzące w skład sekwencji.

¹³⁷ Sekwencja - układ jakichś elementów, w którym następują one w określonej kolejności, <https://sjp.pwn.pl/sjp/sekwencja;2575126.html> [dostęp: 22.12.2024].

¹³⁸ 100 m – granica społecznego pola widzenia; maksymalna odległość, w której widzimy ludzi w ruchu (Gehl 2017, 35).

¹³⁹ Człowiek, dokonując percepcyjnej identyfikacji otaczającego świata, dąży do uzyskania kontroli poznawczej, polegającej na interpretacji określonego porządku logicznego, który nadaje sens spostrzeganej rzeczywistości. Proces ten umożliwia zarówno przewidywanie przyszłych zdarzeń, jak i zapamiętywanie postrzeganych obrazów (Cichy-Pazder 1998, 115).

Ryc. 80 | Schemat sekwencji oraz jej stref oddziaływania i bezpośredniego oddziaływania (opracowanie własne)

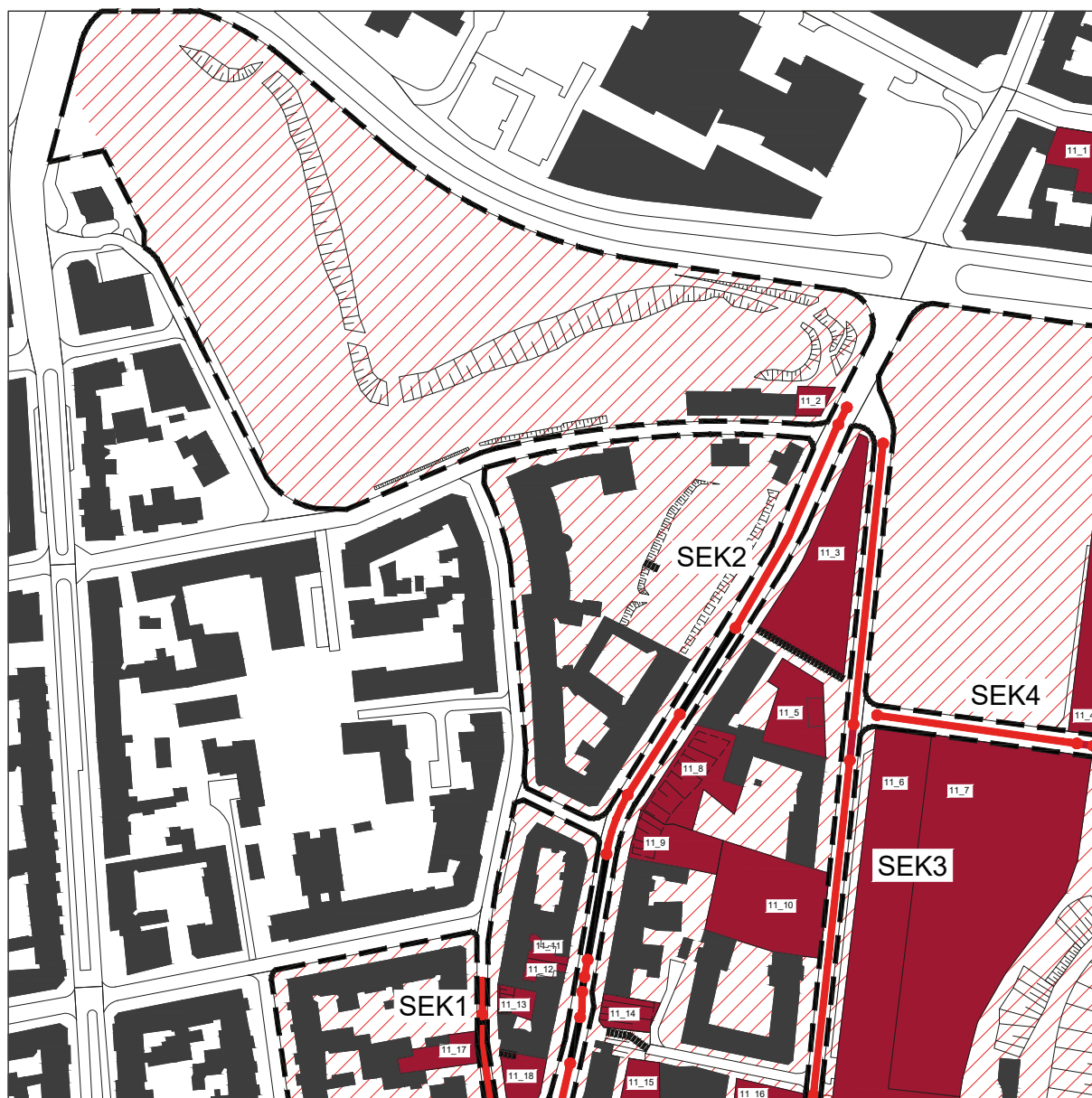

Na podstawie **występowania wakujących zasobów [W2/DZP/K1/M1]** w obrębie badanego modułu zidentyfikowano cztery obszary, które będą oceniane z wykorzystaniem kryteriów i mierników przypisanych do pozostałych trzech zakresów tematycznych. Są to sekwencje: **SEK1, SEK2, SEK3 i SEK4**, wraz z ich strefami oddziaływania oraz bezpośredniego oddziaływania. Do stworzenia schematu mapowego wykorzystano kartograficzną metodę zasięgów oraz sygnaturową punktową i liniową.

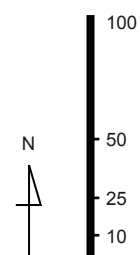
Na obszarze badań zinwentaryzowano 18 wakujących terenów, z czego aż 16 utworzyło sekwencje. SEK1 biegnie wzdłuż ulicy Różanej, ma długość 81m¹⁴⁰ i obejmuje trzy wakujące obszary: skwer u zbiegu ulic Różanej i Górna Wilda (11_18), teren przy budynku przemysłowym (11_17) oraz podwórko widoczne z chodnika (11_13). SEK2 zidentyfikowano wzdłuż ulicy Górna Wilda. Sekwencja ta mierzy 383,5m, a w jej skład wchodzi aż dziewięć wakujących obszarów: parking przy budynku usługowym (11_2), zieleń ruderalną u zbiegu ulic Górna Wilda i Dolna Wilda (11_3), teren zieleni urządzonej (11_8) i ruderalnej (11_9), dwa podwórka widoczne z chodnika (11_11, 11_12), teren zieleni przy przystanku (11_14), skwer u zbiegu ulic Różanej i Górna Wilda (11_18) oraz teren zieleni przy zejściu do hostelu (poza obszarem badań). SEK3 biegnie ulicą Dolna Wilda, ma 439,4m, a jej przebieg wykracza poza granicę modułu. Obejmuje siedem wakujących obszarów, w tym: zieleń ruderalną u zbiegu ulic Górna Wilda i Dolna Wilda (11_3) oraz przy pustostanie z murem (11_5), parkingi na terenie nieużywanego stadionu im. E. Szyca (11_6) i w luce w zabudowie (11_10), zieleń ruderalną za murem (11_16) oraz dziki parking (poza obszarem badań). Ostatnia sekwencja (SEK4) znajduje się wzdłuż ulicy Olimpijskiej. Ma długość 170,6m i również wykracza poza obrys obszaru badań. W jej skład wchodzi trzy wakujące obszary: parking (11_6) i zieleń ruderalna (11_7) na terenie nieużywanego stadionu im. E. Szyca oraz rozległy parking przy budynku Multikina (11_4).

Wszystkie zidentyfikowane sekwencje znajdują się w południowo-wschodniej części obszaru badań, zgodnie z wynikami analizy rozmieszczenia wakujących terenów. Strefy ich oddziaływania obejmują ponad połowę powierzchni całego badanego obszaru.

¹⁴⁰ Długość jest mierzona od wierzchołka pierwszego wakującego obszaru do granicy ostatniego, nawet jeśli jego obrys wykracza poza obręb badanego obszaru.

- wakujące obszary
- sekwencje
- strefy oddziaływania sekwencji

Ryc. 81 | Schemat sekwencji oraz jej stref oddziaływania i bezpośredniego oddziaływania (opracowanie własne)

W2 | Diagnostyka | Odporny ekosystem

W **warstwie 2 [W2]** diagnostyka dotycząca zakresu tematycznego **odporny ekosystem [OE]** została wykonana na podstawie dwóch kryteriów: **dostępności terenów zieleni [K1]** i **stopnia zazielenienia [K2]**.

Dane zebrane w ramach analizy **dostępności terenów zieleni [W2/OE/K1]** zostały zagregowane na podstawie miernika **dystrybucji przestrzennej terenów zieleni [W2/OE/K1/M1]** i przedstawione w formie kartogramu, gdzie za pole odniesienia przyjęto kwartał zabudowy wyznaczony przez siatkę ulic. Klasy kartogramu określono w uproszczony sposób, wyróżniając trzy przedziały dostępności, które zilustrowano za pomocą trzech odcieni zieleni na schemacie mapowym. Kryterium to przypisano do kategorii 3: **POTENCJAŁ DOŚRODOKOWY**, która nie jest objęta mnożnikiem. Kryteria z tej kategorii wskazują na możliwość uzupełnienia braków funkcjonalnych, w tym przypadku poprzez zwiększenie powierzchni i dostępności terenów zieleni na wakujących obszarach. W związku z tym w ramach diagnostyki ocenie podlega poziom zapotrzebowania funkcjonalnego w obrębie modułu, a punkty są przyznawane w odwrotnej zależności do stopnia dostępności.

Wyodrębniono trzy przedziały dostępności terenów zieleni, którym przypisano odpowiednią liczbę punktów:

- optymalna dostępność (ponad 50% powierzchni kwartału znajduje się w promieniu 300 m od terenu zieleni rekreacyjnej) oznacza małe zapotrzebowanie - 0 punktów,
- dostateczna dostępność (ponad 50% powierzchni kwartału znajduje się w promieniu 500 m od terenu zieleni rekreacyjnej) oznacza średnie zapotrzebowanie – 1 punkt,
- brak dostępności (niespełnienia powyższych wymagań) oznacza duże zapotrzebowanie – 2 punkty.

Ostateczna przyznawana liczba punktów jest średnią uzyskaną przez kwartały znajdujące się w strefie oddziaływania sekwencji.

Zbiorczy schemat mapowy dobrze odzwierciedla dostępność terenów zieleni, opisaną na etapie analizy. W obrębie modułu 11 znajdują się dwa publiczne tereny zieleni rekreacyjno-wypoczynkowej – park Jarogniewa i Izabeli Drwęskich oraz skwer Sprawiedliwych Wśród Narodów Świata, które zapewniają optymalną dostępność do terenów zieleni na całym obszarze badań. W rezultacie wszystkie zidentyfikowane sekwencje i ich obszary oddziaływania zostały ocenione jako tereny o małym zapotrzebowaniu, a na schemacie nie występuje zróżnicowanie kolorystyczne między kwartałami.

Poziom spełnienia kryterium **stopnia zazielenienia [W2/OE/K2]** oceniono za pomocą miernika określającego **kondycję terenów zieleni [W2/OE/K2/M1]**. Dane, podobnie jak w przypadku poprzedniego kryterium, zostały zagregowane w formie kartogramu, gdzie za

pole odniesienia przyjęto kwartał zabudowy wyznaczony przez siatkę ulic. Klasy kartogramu ustalono metodą postępu arytmetycznego¹⁴¹, określając procent powierzchni kwartału¹⁴² o wysokim wskaźniku NDVI. Wprowadzono cztery przedziały klasowe, różnicujące liczbę przydzielanych punktów, przy czym ostateczna wartość punktowa jest średnią uzyskaną przez kwartały znajdujące się w strefie oddziaływania sekwencji. Na schemacie odpowiadają im kreskowania o zwiększającym się stopniu zagęszczenia.

Punkty przyznawano zgodnie z poniższym schematem:

- niski poziom zazielenienia (klasa 1, 0-10% powierzchni kwartału pokrytej zielenią w dobrej kondycji) – 0 punktów,
- średni poziom zazielenienia (klasa 2, 11-30% powierzchni kwartału pokrytej zielenią w dobrej kondycji) – 1 punkt,
- wysoki poziom zazielenienia (klasa 3, 31-60% powierzchni kwartału pokrytej zielenią w dobrej kondycji) – 2 punkty,
- bardzo wysoki poziom zazielenienia (klasa 4, 61-100% powierzchni kwartału pokrytej zielenią w dobrej kondycji) – 3 punkty.

Kryterium **stopnia zazielenienia [W2/OE/K2]** należy do kategorii 2: **POTENCJAŁ OD-ŚRODKOWO-DOŚRODKOWY**, gdzie ilość punktów jest mnożona przez dwa. Kryterium opisuje zarówno aktualny stan zazielenienia, obejmujący rozmieszczenie i kondycję zieleni, w tym spontanicznej i ruderalnej, jak również wskazuje obszary jej braku. Te deficyty funkcjonalne mogą zostać uzupełnione poprzez zastosowanie narzędzi tymczasowego użytkowania przestrzeni.

Na badanym obszarze najwyższe wartości wskaźnika NDVI (klasa 4 - 61-100% powierzchni kwartału pokrytej zielenią w dobrej kondycji) zidentyfikowano na terenie parku Jarogniewa i Izabeli Drwęskich oraz skweru Sprawiedliwych Wśród Narodów Świata. Klasa 3 (31-60% powierzchni kwartału) obejmuje kwartał ograniczony ulicami Górna Wilda i Dolna Wilda. Do średniego poziomu zazielenienia (klasa 2, 11-30% powierzchni kwartału) przypisano kwartał otoczony ulicami Wierzbicice, św. Czesława, Różaną i Niedziałkowskiego, kwartał między ulicami Różaną, Spadzistą i Górna Wilda, teren nieczynnego stadionu im. E. Szyca oraz fragment kwartału Nowego Rynku. Na obszarze pozostałych kwartałów zazielenienie nie występuje lub występuje w formie szczątkowej (mniej niż 10% powierzchni kwartału).

Diagnoza **stopnia zazielenienia [W2/OE/K2]** w strefach oddziaływania zidentyfikowanych sekwencji wykazała wysoki poziom wskaźnika NDVI. 2 z 4 sekwencji (SEK3 i SEK4) zostały

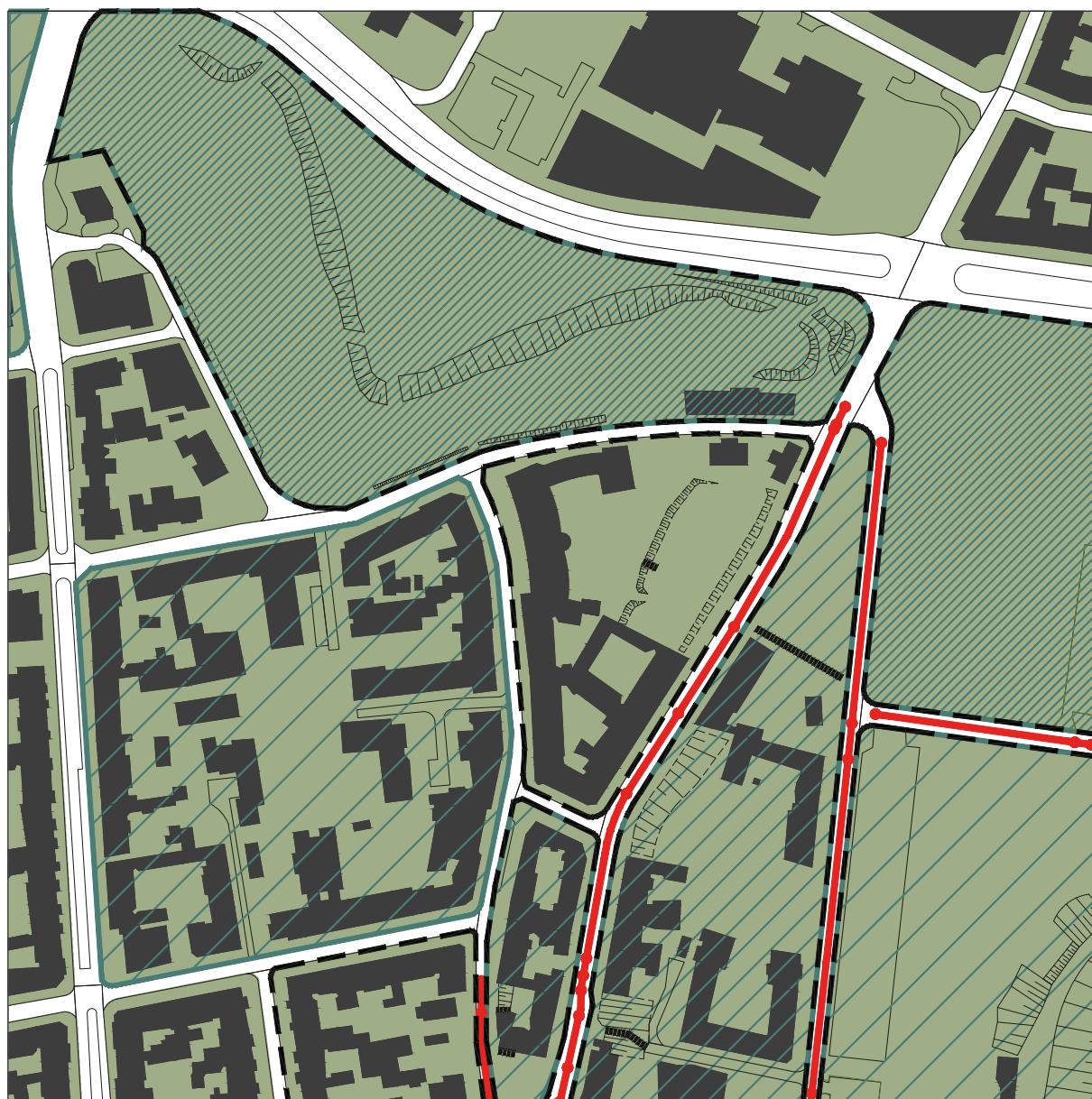
¹⁴¹ Metoda postępu arytmetycznego polega na zachowaniu stałej różnicy rozpiętości między kolejnymi klasami (Pieniążek i in. 2014, 66).

¹⁴² Do obliczeń wykorzystywano powierzchnie całych kwartałów lub ich fragmentów znajdujących się w granicach obszaru badań.

przyporządkowane do klasy 3, gdzie 31-60% powierzchni sąsiadujących kwartałów jest pokryte zielenią w dobrej kondycji. Wynika to z bezpośredniej relacji ze skwerem Sprawiedliwych Wśród Narodów Świata, który znajduje się wzdłuż obu sekwencji, oraz zielenią ruderalną nieużywanego stadionu im. E. Szyca. Sekwencja SEK2 cechuje się średnim poziomem zazielenienia (klasa 2, 11-30% powierzchni kwartału pokrytej zielenią w dobrej kondycji), dzięki lokalizacji w pobliżu parku Jarogniewa i Izabeli Drwęskich oraz występowaniu fragmentów zieleni urządzonej i ruderalnej wzdłuż ulicy Dolna Wilda. Najniżej oceniono sekwencję SEK1, gdzie mniej niż 10% powierzchni sąsiadujących kwartałów jest pokryte zielenią w dobrej kondycji, co przekłada się na niski poziom zazielenienia. Niewielki skwer u zbiegu ulic Różanej i Górna Wilda jest jedynym występującym wzdłuż tej sekwencji terenem zieleni. Opisany rozkład punktacji podkreśla znaczenie terenów zieleni rekreacyjnej jako najbardziej zazielenionych, jednocześnie wskazując na obecność znacznej ilości zieleni, w tym ruderalnej i nieupublicznionej, na terenie pozostałych kwartałów.

Naniesienie wizualizacji obu kryteriów na zbiorczy schemat mapowy, umożliwiło uchwycenie powiązań między dostępnością terenów zieleni a stopniem zazielenienia obszaru badań. Decydujące znaczenie dla oceny w ramach obu kryteriów ma obecność dwóch obszernych terenów zieleni – parku i skweru - w obrębie modułu. Ich lokalizacja zapewnia optymalną dostępność do terenów zieleni oraz ogólnie wysoki wskaźnik NDVI. Zieleń spoza publicznej oferty rekreacyjnej, w tym zieleń ruderalna, zidentyfikowana w diagnozie, stanowi istotny zasób ekologiczny, który po upublicznieniu mógłby uzupełnić i wzbogacić istniejącą bazę rekreacyjną miasta i dzielnicy. Choć nie występuje pilne zapotrzebowanie w tym zakresie, warto rozważyć tę strategię jako działanie uzupełniające, przy równoczesnej ochronie spontanicznie wytworzonej bioróżnorodności na tych terenach.

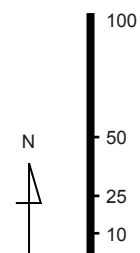

Dostępność zieleni

- optymalna dostępność
- dostateczna dostępność
- brak dostępności

Stopień zazielenienia

- niski
- średni
- wysoki
- bardzo wysoki

Ryc. 82 | Zbiorczy schemat mapowy diagnozy w ramach zakresu tematycznego odporny ekosystem w warstwie 2 (opracowanie własne)

W2 | Diagnostyka | Atrakcyjny krajobraz

W **warstwie 2 [W2]** diagnoza dotycząca zakresu tematycznego **atrakcyjny krajobraz [AK]** została przeprowadzona na podstawie dwóch kryteriów opisujących **sposób użytkowania terenu [K1]** oraz **czytelność kompozycji urbanistycznej [K2]**.

Dane zebrane w ramach analizy **sposobu użytkowania terenu [W2/AK/K1]** zostały zgregowane za pomocą metody chorochromatycznej, gdzie za pole odniesienia przyjęto kwartał zabudowy wyznaczony przez siatkę ulic. Posłużono się miernikiem określającym **występowanie cech danej grupy funkcjonalnej [W2/AK/K1/M1]**. Na jego podstawie zidentyfikowano dominujący sposób użytkowania każdego kwartału (min. 50% powierzchni przeznaczonej na określoną funkcję) i nadano mu odpowiednią barwę. Kryterium to zostało przypisane do kategorii 1: **POTENCJAŁ ODŚRODKOWY**, która nie ma mnożnika. Kryteria z tej grupy opisują charakterystykę otoczenia, z którego tymczasowe użytkowanie może korzystać, lecz jego implementacja nie wywrze istotnego wpływu na jego zmianę ani poprawę.

Funkcje występujące na obszarze badań zostały podzielone na trzy grupy, uwzględniające ich stopień dostępności i oddziaływania, różnicując tym samym liczbę przydzielanych punktów. Wyróżniono:

1. funkcje ogólnodostępne – 2 punkty:
 - budynki handlowo-usługowe,
 - budynki oświaty, nauki i kultury oraz sportowe,
 - tereny zieleni rekreacyjno-wypoczynkowej;
2. funkcje dostępne dla wybranych grup użytkowników – 1 punkt:
 - budynki mieszkalne,
 - budynki biurowe,
 - pozostałe budynki niemieszkalne (np. hotele),
3. funkcje o ograniczonym dostępie – 0 punktów:
 - budynki przemysłowe,
 - budynki transportu i łączności,
 - budynki produkcyjne, usługowe i gospodarcze dla rolnictwa,
 - zbiorniki, silosy i budynki magazynowe.

Im wyższa dostępność, tym więcej przyznawanych punktów. Ostateczna liczba punktów dla ocenianej sekwencji wynika z porównania sum powierzchni kwartałów przypisanych do poszczególnych grup - podstawę oceny stanowi grupa funkcjonalna o największej powierzchni.

Na obszarze badań dominują funkcje dostępne dla wybranych grup użytkowników, w tym budynki mieszkalne, zlokalizowane w południowo-zachodniej części modułu, oraz budynki biurowe na północ od ulicy Królowej Jadwigi. Wśród kwartałów o funkcji ogólnodostępnej przeważają tereny zieleni, takie jak park Jarogniewa i Izabeli Drwęskich oraz Skwer

Sprawiedliwych Wśród Narodów Świata. Występują również kwartały o funkcji handlowo-usługowej, obejmujące pawilon usługowy u zbiegu ulic Wierzbicice i Topolowej oraz galerię Stary Browar. Na terenie badań znajduje się również kwartał o funkcji oświatowej, gdzie mieści się Zespół Szkół nr 5. Ponadto, na badanym obszarze zidentyfikowano kwartał o ograniczonym dostępie (transportu i łączności), którym jest nieużywany stadion im. E. Szyca wraz z wielkopowierzchniowymi parkingami. W tym kontekście termin „ograniczony dostęp” odnosi się do przestrzeni, która pełni wyłącznie funkcję parkingu samochodowego, co istotnie ogranicza możliwość przebywania na jej obszarze oraz wyklucza alternatywne formy użytkowania.

Diagnoza **sposobu użytkowania terenu [W2/AK/K1]** w strefach oddziaływania zidentyfikowanych sekwencji wykazała średni poziom dostępności dominujących funkcji. Najwyższy wynik uzyskała sekwencja SEK2, gdzie przeważają funkcje ogólnodostępne, takie jak budynki oświaty, kultury, sportowe oraz tereny zieleni rekreacyjno-wypoczynkowej. Sekwencja SEK1 sąsiaduje z kwartałami mieszkalnymi, co klasyfikuje ją do grupy funkcji dostępnych dla wybranych grup użytkowników. Pozostałym dwóm sekwencjom i ich strefom oddziaływania nie przyznano punktów. W najbliższej okolicy zarówno SEK3, jak i SEK4 przeważają funkcje o ograniczonym dostępie, obejmujące funkcje transportu i łączności znajdujące się na obszarze zdegradowanego stadionu im. E. Szyca.

Diagnoza w ramach obszaru **atrakcyjny krajobraz [AK]** dotyczyła również **czytelności kompozycji urbanistycznej [W2/AK/K2]**. Oceniono ją na podstawie mierników określających **ciągłość struktury [W2/AK/K2/M1]**, **występowanie elementów o pozytywnym oddziaływaniu [W2/AK/K2/M2]** oraz **występowanie elementów o negatywnym oddziaływaniu [W2/AK/K2/M3]**. Do stworzenia schematu mapowego wykorzystano metodę sygnaturową, w tym sygnatury punktowe i liniowe. Kryterium **czytelności kompozycji urbanistycznej [W2/AK/K2]** należy do kategorii 2: **POTENCJAŁ ODŚRODKOWO-DO-ŚRODKOWY**, gdzie ilość punktów jest mnożona przez 2. Ocenia ono zarówno obecny poziom czytelności kompozycyjnej analizowanego obszaru, jak i wskazuje na istniejące w tym zakresie braki. Niedostatki te mogą być zrekompensowane dzięki zastosowaniu narzędzi tymczasowego zagospodarowania przestrzeni.

Diagnoza **czytelności kompozycji urbanistycznej [W2/AK/K2]** korzysta z wyodrębnionych na etapie analizy pięciu typów elementów obrazu miasta (dróg, krawędzi, węzłów, rejonów, punktów orientacyjnych) oraz występujących powiązań i polega na wskazaniu na schemacie mapowym zarówno elementów o pozytywnym, jak i negatywnym oddziaływaniu w ramach każdego z nich. Wszystkie elementy o pozytywnym oddziaływaniu oznaczono kolorem żółtym, natomiast elementy o negatywnym oddziaływaniu – kolorem niebieskim. Punkty przyznawane są zgodnie z poniższymi zasadami: jeśli wzdłuż badanej sekwencji stwierdzono **ciągłość struktury [W2/AK/K2/M1]**, przyznawany jest 1 punkt, natomiast jeśli występuje luka w zabudowie - 0 punktów. Za **występowanie elementów o pozytywnym oddziaływaniu [W2/AK/K2/M2]** w każdym z typów lub w ramach powiązań przyznaje się 1

punkt (możliwe do uzyskania od 0 do 6 punktów), natomiast za **występowanie elementów o negatywnym oddziaływaniu [W2/AK/K2/M3]** w ramach każdego z typów lub powiązań przyznaje się -1 punkt (możliwe do uzyskania od -6 do 0 punktów). Ocena dotyczy strefy bezpośredniego oddziaływania, czyli pierzei wzdłuż badanej sekwencji.

Do grupy **elementów o pozytywnym oddziaływaniu** (1 pkt za element w ramach każdego z typów) należą:

1. DROGA – zbieracz (główna droga), zasilacz (ulica miejska), dopełniacz (ulica osiedlowa), ponadlokalna oś spotkań, lokalna oś spotkań;
2. KRAWĘDŹ – szpaler drzew;
3. WĘZEL – węzeł komunikacyjny nadrzędny, węzeł komunikacyjny podrzędny, wnętrze urbanistyczne placowe, wnętrze zielone, ponadlokalny punkt spotkań, lokalny punkt spotkań;
4. REJON – tereny zieleni;
5. PUNKT ORIENTACYJNY – dominanta wysokościowa, dominanta formalna, dominanta funkcjonalna, zielona dominanta, ponadlokalny symbol, lokalny symbol, obiekt o wysokich walorach kulturowych;
6. POWIĄZANIA - oś widokowa, otwarcie widokowe.

Natomiast do grupy **elementów oddziałujących negatywnie** (-1 pkt za element w ramach każdego z typów) należą:

1. DROGA - droga pozbawiona charakteru;
2. KRAWĘDŹ - bariera komunikacyjna, widoczna ściana szczytowa, przerwanie ciągłości ściany kwartału / ogrodzenie / mur, nieczytelna granica;
3. WĘZEL - niewykorzystany punkt koncentracji;
4. REJON - obszar zdegradowany, luka w zabudowie (występowanie luk w zabudowie jest oceniane za pomocą miernika **ciągłość struktury [W2/AK/K2/M1]**);
5. PUNKT ORIENTACYJNY – obiekt substandardowy, obiekt zdegradowany;
6. POWIĄZANIA - oś widokowa bez zwieńczenia, brak powiązania, izolacja.

Na obszarze badań elementy obrazu miasta o pozytywnym oddziaływaniu znajdują się głównie na północ od ulicy Królowej Jadwigi i przyjmują formę dróg (zbieracz, zasilacz, dopełniacz, ponadlokalna oś spotkań), węzłów (węzeł komunikacyjny nadrzędny, wnętrze urbanistyczne placowe), punktów orientacyjnych (dominanty wysokościowe, formalne, funkcjonalne, ponadlokalny symbol) oraz powiązań (oś i otwarcia widokowe). Na tym obszarze zachowana jest również ciągłość zabudowy, z wyjątkiem luki przy ulicy Krakowskiej oraz

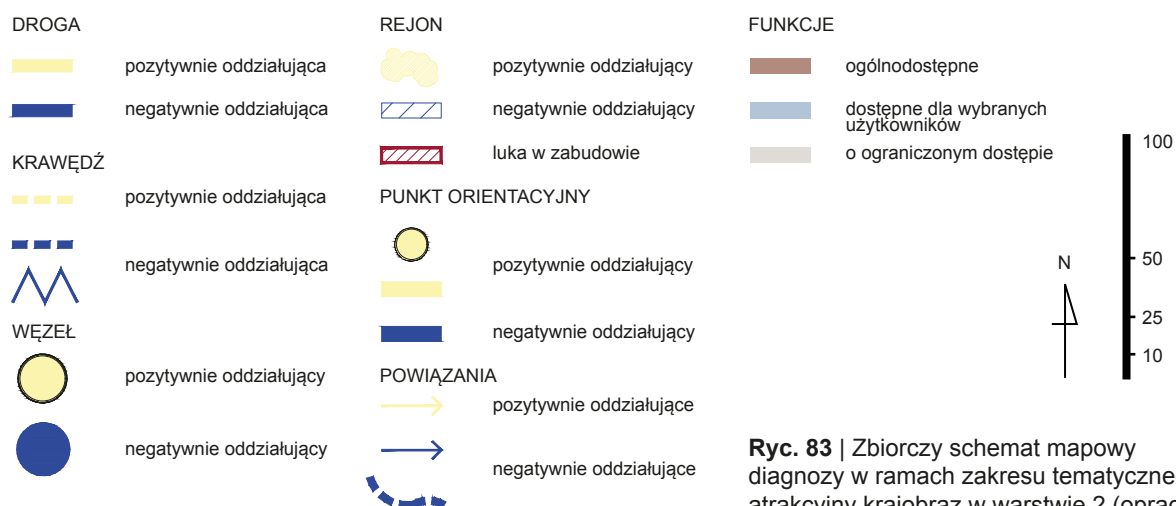
terenu między biurami a hotelem Novotel, który jest obecnie zabudowywany. Obszarami o dużej liczbie elementów o pozytywnym oddziaływaniu są również park Jarogniewa i Izabeli Drwęskich, zawierający krawędź (szpalery drzew), węzły (wnętrza zielone, ponadlokalny punkt spotkań, wnętrza urbanistyczne placowe), rejony (tereny zieleni), punkty orientacyjne (ponadlokalne symbole) i powiązania korzystne w odbiorze, oraz skwer Sprawiedliwych Wśród Narodów Świata z krawędziami (szpalery drzew), węzłami (wnętrza zielone, ponadlokalny punkt spotkań), rejonami (tereny zieleni) i punktami orientacyjnymi (ponadlokalny symbol). Z kolei w południowo-wschodniej części badanego obszaru występuje znaczne nagromadzenie elementów oddziałujących negatywnie. Obszar ten charakteryzują liczne luki w zabudowie, drogi pozbawione charakteru, nieczytelne granice, obszar zdegradowany oraz braki powiązań kompozycyjnych.

Diagnoza **czytelności kompozycji urbanistycznej [W2/AK/K2]** w strefach bezpośredniego oddziaływania wyodrębnionych sekwencji wskazuje na generalny brak ciągłości kompozycyjnej tych obszarów. Wynika to z nagromadzenia wakujących zasobów przestrzennych, które stanowiły podstawę do wyznaczenia sekwencji i często pokrywają się z lukami w zabudowie. Występują tam zarówno pozytywnie jak i negatywnie oddziałujące elementy obrazu miasta, jednak tylko 2 z 4 sekwencji uzyskały dodatnią liczbę punktów. Pierwszą z nich jest sekwencja SEK1, gdzie w strefie bezpośredniego oddziaływania znajdują się: dopełniacz (droga), przerwanie ciągłości ściany kwartału i ściany szczytowe (krawędź), lokalny punkt spotkań (węzeł), dominanta formalna, lokalny symbol, obiekt o wysokich walorach kulturowych, ale również obiekt substandardowy i zdegradowany (punkt orientacyjny). Drugą i najwyżej ocenioną sekwencją jest SEK2, wzdłuż której zidentyfikowano: zasilacz i lokalną oś spotkań (droga), przerwanie ciągłości ściany kwartału i ściany szczytowe (krawędź), węzeł komunikacyjny nadrzędny, lokalny punkt spotkań i niewykorzystany punkt koncentracji (węzeł), lokalne symbole i obiekt substandardowy (punkt orientacyjny). Natomiast w strefie bezpośredniego oddziaływania SEK3 i SEK4 przeważają elementy oddziałujące negatywnie, co przekłada się na ujemną ilość punktów. Wzdłuż sekwencji SEK3 zlokalizowane są: dopełniacz (droga), ściana zielona, przerwanie ciągłości ściany kwartału, ściany szczytowe i nieczytelna granica (krawędź), węzeł komunikacyjny nadrzędny i niewykorzystany punkt koncentracji (węzeł), tereny zieleni i obszar zdegradowany (rejony), dominanta funkcjonalna i zielona dominanta (punkt orientacyjny). W przypadku sekwencji SEK4, w jej strefie bezpośredniego oddziaływania, wskazano: drogę pozbawioną charakteru (droga), nieczytelną granicę (krawędź), tereny zieleni i obszar zdegradowany (rejony) oraz oś widokową bez zwieńczenia i brak powiązania w ramach diagnozy powiązań.

Naniesienie wizualizacji obu kryteriów na zbiorczy schemat mapowy umożliwiło uchwycenie relacji między sposobem użytkowania terenu a czytelnością kompozycji urbanistycznej. Na obszarze badań elementy obrazu oddziałujące pozytywnie częściej występują na terenach funkcji ogólnodostępnych, natomiast elementy obrazu o negatywnym oddziaływaniu - na terenie funkcji o ograniczonym dostępie. Choć to powiązanie nie musi być uniwersalne, ponieważ jedyną funkcją o ograniczonym dostępie na badanym terenie jest obszar

zdegradowany, widoczna jest zależność między dostępnością funkcji a występującymi na ich terenie komponentami kompozycyjnymi. Przestrzenie i funkcje publiczne, które przyciągają największą i najbardziej zróżnicowaną liczbę użytkowników, są powiązane z siatką kompozycyjną dróg, dużo częściej stanowią węzłowe miejsca spotkań, a ich zabudowa i wyposażenie stają się punktami orientacyjnymi. Z kolei tereny o ograniczonym dostępie, obsługujące mniejszą liczbę użytkowników, rzadziej pełnią rolę reprezentacyjną i nie muszą być stymulujące wizualnie czy estetyczne. W ramach zabudowy funkcji dostępnych dla wybranych grup użytkowników występuje większe zróżnicowanie: budynki mieszkaniowe stanowią dość jednorodną tkanę, gdzie rzadziej występują punkty orientacyjne niż w przypadku zabudowy biurowej, która wyróżnia się na tle otoczenia. Jednorodna, zwarta zabudowa kwartałowa, przeważnie mieszkaniowa, jest również typowym kontekstem dla występowania luk w zabudowie, które sugerują przerwanie ciągłości linii pierzei.

Ryc. 83 | Zbiorczy schemat mapy diagnozy w ramach zakresu tematycznego atrakcyjny krajobraz w warstwie 2 (opracowanie własne)

W2 | Diagnostyka | Wygodna lokalność

W **warstwie 2 [W2]** diagnostyka dotycząca zakresu tematycznego **wygodna lokalność [WL]** została przeprowadzona na podstawie dwóch kryteriów: **atrakcyjności oferty funkcjonalnej [K1]** i **dostępności pieszej i rowerowej [K2]**.

Atrakcyjność oferty funkcjonalnej [W2/WL/K1] została oceniona na podstawie mierników określających **występowanie funkcji i przestrzeni centrotwórczych [W2/WL/K1/W1]** oraz **powiązanie z ciągami handlowo-usługowymi [W2/WL/K1/W2]**. Do stworzenia schematu mapowego wykorzystano metodę sygnaturową z użyciem sygnatur liniowych i punktowych oraz kartograficzną metodę zasięgów. Kryterium **atrakcyjności oferty funkcjonalnej [W2/WL/K1]** należy do kategorii 2: **POTENCJAŁ ODŚRODKOWO-DOŚRODKOWY**, gdzie ilość punktów jest mnożona przez 2. Opisuje ono zarówno obecny poziom atrakcyjności oferty znajdującej się na analizowanym obszarze, jak i wskazuje na potencjalne braki w tym zakresie, które mogą być uzupełnione za pomocą narzędzia tymczasowego użytkownika przestrzeni.

Diagnostyka **atrakcyjności oferty funkcjonalnej [W2/WL/K1]** korzysta z opisanej na etapie analizy klasyfikacji usług i przestrzeni centrotwórczych, jednak w wersji uproszczonej. Wszystkie elementy należące do usług centrotwórczych zostały oznaczone kolorem pomarańczowym, natomiast przestrzenie centrotwórcze – kolorem różowym. Punkty są przyznawane, jeśli w strefie bezpośredniego oddziaływania ocenianych sekwencji znajduje się któryś z wymienionych elementów. Punktacja przebiega w następujący sposób:

- występowanie usług i przestrzeni centrotwórczych – 2 punkty;
- występowanie usług lub przestrzeni centrotwórczych – 1 punkt;
- brak elementów centrotwórczych – 0 punktów.

Natomiast **powiązanie z ciągami handlowo-usługowymi [W2/WL/K1/W2]** jest oceniane na podstawie długości pierzei stanowiącej ciąg handlowo-usługowy. Im większy procentowy udział ścian z witrynami lokali usługowych w długości strefy bezpośredniego oddziaływania sekwencji, tym większa przyznawana ilość punktów. W celu zróżnicowania punktacji zastosowano następujące przedziały:

- brak ciągów handlowo-usługowych (0-10% długości pierzei) – 0 punktów,
- niski udział ciągów handlowo-usługowych (11-30% długości pierzei) – 1 punkt,
- umiarkowany udział ciągów handlowo-usługowych (31-60% długości pierzei) – 2 punkty,
- wysoki udział ciągów handlowo-usługowych (powyżej 60% długości pierzei) – 3 punkty.

Na obszarze badań usługi i przestrzenie centrotwórcze występują w znacznej ilości i są rozmieszczone na niemal całej jego powierzchni. Największe nagromadzenie zdiagnozowano w północno-zachodniej części badanego modułu. Ta strefa wykazuje najmniejsze oznaki degradacji i częściowo obejmuje dzielnicę Stare Miasto, będącą centrum kulturalnym oraz usługowo-biznesowym Poznania, co skutkuje znacznym udziałem usług i przestrzeni centrotwórczych. Pas zieleni wzdłuż ulicy Królowej Jadwigi od strony Wildy, w tym park Jarogniewa i Izabeli Drwęskich oraz skwer Sprawiedliwych Wśród Narodów Świata, dodatkowo wzbogaca i urozmaica ofertę usługową centrum miasta. Na Wildzie również zidentyfikowano istotny potencjał centrotwórczy w postaci wspomnianych terenów zieleni, pojedynczych budynków oraz znacznej liczby pierzei handlowo-usługowych. Zwarta, kwartałowa zabudowa tego obszaru sprzyja takiemu rozmieszczeniu usług.

Diagnoza **atrakcyjności oferty funkcjonalnej [W2/WL/K1]** w strefach bezpośredniego oddziaływania wyodrębnionych sekwencji wykazała duże zróżnicowanie w tym zakresie. Maksymalną możliwą do zdobycia ilość punktów uzyskała sekwencja SEK2, w obrębie której zidentyfikowano zarówno usługi centrotwórcze (edukacyjne – Zespół Szkół nr 5, sportowe i rekreacyjne – park im. Jarogniewa i Izabeli Drwęskich, handlowe, gastronomiczne i usług dla ludności – pawilon handlowy przy ulicy Górna Wilda i pawilon gastronomiczny z restauracją Przyjemność i barem Farby przy ulicy Górna Wilda), jak i przestrzeń centrotwórczą – skwer u zbiegu ulic Różanej i Górna Wilda. SEK2 charakteryzuje się także wysokim udziałem ciągów handlowo-usługowych w długości pierzei. Znacznie mniejszą ilość punktów otrzymały sekwencje SEK1 i SEK3. W obu przypadkach występują zarówno usługi, jak i przestrzenie centrotwórcze, jednak zidentyfikowano brak (SEK1) lub niski udział (SEK3) ciągów handlowo-usługowych w ich strefie bezpośredniego oddziaływania. Wzdłuż SEK1 zlokalizowany jest wspomniany wcześniej skwer z pawilonem gastronomicznym, natomiast wzdłuż SEK3 jako usługę centrotwórczą wskazano hotel (usługi turystyki), a jako przestrzeń centrotwórczą - skwer Sprawiedliwych Wśród Narodów Świata. Sekwencja SEK4 otrzymała najniższą liczbę punktów ze względu na brak usług centrotwórczych i ciągów handlowo-usługowych. W jej bezpośrednim sąsiedztwie znajduje się jednak skwer zaklasyfikowany do przestrzeni centrotwórczych.

Diagnoza w ramach obszaru tematycznego **wygodna lokalność [WL]** dotyczyła również **dostępności pieszej i rowerowej [W2/WL/K2]**. Zebrane dane zostały zagregowane na podstawie miernika **przystępności dla pieszych [W2/WL/K2/M1]** i przedstawione w formie kartogramu, gdzie za pole odniesienia przyjęto kwartał zabudowy wyznaczony przez siatkę ulic. Klasy kartogramu określono na podstawie uproszczonego systemu punktacji Walk Score, wyróżniając trzy przedziały dostępności, którym przypisano trzy odcienie czerwieni. Kryterium to należy do kategorii 1: **POTENCJAŁ ODŚRODKOWY**, która nie jest objęta mnożnikiem. Służy rozpoznaniu i ocenie cech otoczenia, które mogą mieć pozytywny wpływ na implementację strategii tymczasowego użytkowania przestrzeni.

Wyodrębniono trzy przedziały przystępności dla pieszych, którym przypisano następującą ilość punktów:

- niska przystępność (0-49 punktów Walk Score) – 0 punktów,
- umiarkowana przystępność (50-89 punktów Walk Score) – 1 punkt,
- wysoka przystępność (90-100 punktów Walk Score) – 2 punkty.

Ostateczną liczbą punktów przyznawanych ocenianej sekwencji jest średnia wartość Walk Score uzyskana przez kwartały zlokalizowane w jej strefie oddziaływania, a następnie przeliczona zgodnie z powyższymi zasadami.

Natomiast dostępność rowerowa jest oceniana na podstawie **przebiegu ścieżek rowerowych [W2/WL/K2/W2]**. Trasy rowerowe występujące na obszarze badań zostały naniesione na mapę przy użyciu kartograficznej metody sygnaturowej i sygnatur liniowych. Punkty przyznaje się na podstawie procentowego udziału pierzei, wzdłuż której biegnie ścieżka rowerowa – im większy udział, tym wyższa liczba przyznanych punktów. Ustalono następujące przedziały punktowe:

- brak ścieżek rowerowych (0-10% długości pierzei) – 0 punktów,
- niski udział ścieżek rowerowych (11-30% długości pierzei) – 1 punkt,
- umiarkowany udział ścieżek rowerowych (31-60% długości pierzei) – 2 punkty,
- wysoki udział ścieżek rowerowych (powyżej 60% długości pierzei) – 3 punkty.

Na całym obszarze badań odnotowano bardzo wysoką przystępność dla pieszych, będącą najwyższą kategorią według Walk Score, z wynikiem powyżej 90 punktów. Oznacza to znakomity dostęp pieszy do podstawowych funkcji i usług, co stanowi solidną podstawę do planowania dalszego rozwoju i uzupełniania oferty w tym rejonie. System ścieżek rowerowych koncentruje się we wschodniej części modułu. Choć nie jest bardzo rozbudowany, zapewnia wygodny tranzyt na całej długości obszaru, umożliwiając płynne połączenie ze Starym Miastem, Wildą i dalej na południe.

Diagnoza **dostępności pieszej i rowerowej [W2/WL/K2]** w strefach oddziaływania wyodrębnionych sekwencji wykazała dwa różne typy wyników, zależne od obecności ścieżek rowerowych. Najwyższe oceny otrzymały sekwencje SEK1 i SEK3, uzyskując maksymalną liczbę punktów. Obie sekwencje charakteryzują się bardzo wysoką przystępnością dla pieszych oraz ścieżkami rowerowymi biegnącymi wzdłuż całej ich długości. Z kolei sekwencje SEK2 i SEK4 uzyskały znacznie niższe oceny. Choć oferują równie wysoką przystępność dla pieszych, brakuje w ich strefach oddziaływania powiązań z systemem ścieżek rowerowych.

Naniesienie wizualizacji obu kryteriów na zbiorczy schemat mapowy umożliwiło uchwycenie relacji między atrakcyjnością oferty funkcjonalnej a dostępnością pieszą i rowerową. Oba kryteria wzajemnie na siebie oddziałują – oferta zyskuje na ilości użytkowników i atrakcyjności dzięki dobrej dostępności pieszo-rowerowej, jednocześnie stanowiąc wyznacznik przystępności dla pieszych (ang. *walkability*) danego obszaru. Charakterystyczną cechą całego obszaru badań jest znakomita dostępność piesza, co sprawia, że nie jest ona czynnikiem różnicującym. Analizując relacje pomiędzy dostępnością rowerową a atrakcyjnością oferty funkcjonalnej, można wskazać dobre powiązanie usług i przestrzeni centrotwórczych z systemem ścieżek rowerowych – niemal wszystkie są zintegrowane z tą infrastrukturą. Mimo to, nie zawsze ścieżki rowerowe pokrywają się z miejscami dużej koncentracji ciągów handlowo-usługowych – trasa rowerowa jest poprowadzona wzdłuż ulicy Dolna Wilda, ubogiej w usługi, podczas gdy ulice Górna Wilda czy Wierzbicice są jej pozbawione. Może to wynikać z tranzytowego charakteru poprowadzonej trasy, która wręcz zyskuje na mniejszej ilości potencjalnych przystanków. Niemniej jednak, powiązanie ciągów handlowo-usługowych ze ścieżkami rowerowymi może być krokiem w kierunku popularyzacji roweru jako codziennego środka transportu.

Ryc. 84 | Zbiorczy schemat mapowy diagnozy w ramach zakresu tematycznego wygodna lokalność w warstwie 2 (opracowanie własne)

Zestawienie danych dla warstwy 2

Cztery sekwencje zidentyfikowane na podstawie nagromadzenia wakujących zasobów przestrzennych oceniono za pomocą dobranych kryteriów. Kryteria te służą opisaniu kluczowych kwestii związanych ze zrównoważonym wykorzystaniem wakujących zasobów oraz możliwości ich tymczasowego użytkowania, a dobrana punktacja odzwierciedla szanse powodzenia implementacji tej strategii. Liczba punktów przyznanych w ramach danego kryterium wskazuje na braki i potencjały, które powinny zostać uwzględnione w kolejnych etapach badań, natomiast suma punktów sugeruje wybór sekwencji do **warstwy 3 [W3]**.

Oceniane sekwencje uzyskały wyniki w przedziale od 4 punktów (10%) do 20 punktów (51%) na maksymalne 39 możliwych do zdobycia. Wyniki te wskazują na znaczące zróżnicowanie ocen oraz ogólnie niskie sumy punktowe. Najniższą ocenę uzyskała sekwencja SEK4, natomiast najwyższą punktację – sekwencja SEK2.

Analogicznie jak w **warstwie [1]**, autorka dokonała preselekcji sekwencji na podstawie najwyższych sum punktów. Sekwencje z dwoma najlepszymi wynikami (SEK2 i SEK3) zostały następnie zweryfikowane pod kątem rozdrobnienia i różnorodności znajdujących się w ich obrębie wakujących zasobów przestrzennych. Za najbardziej reprezentatywną dla omawianej tematyki uznano sekwencję **SEK2**, którą, wraz ze strefą jej bezpośredniego oddziaływania, zakwalifikowano do **warstwy 3 [W3]**.

Część 2 | 2.1. Metoda identyfikacji potencjału wakujących zasobów przestrzennych
– część analityczna i diagnostyczna

zakresy tematyczne	DOSTĘPNY ZASÓB PRZE-STRZENNY	ODPORNY EKOSYSTEM		ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ		WYGODNA LOKALNOŚĆ		suma punktów
kryteria	rozmieszczenie wakujących terenów	dostępność zieleni	stopień zazielenienia	sposób użytkowania terenu	czytelność kompozycji urbanistycznej	atrakcyjność oferty funkcjonalnej	dostępność piesza i rowerowa	
mierniki	1. występowanie wakujących terenów	1. dystrybucja przestrzenna terenów zieleni	1. kondycja terenów zieleni	1. występowanie cech danej grupy funkcjonalnej	1. ciągłość struktury; 2. występowanie elementów o pozytywnym oddziaływaniu; 3. występowanie elementów o negatywnym oddziaływaniu	1. występowanie usług i przestrzeni centrotwórczych; 2. powiązanie z ciągami handlowo-usługowymi	1. przystępność dla pieszych; 2. przebieg ścieżek rowerowych	
metody pomiaru	1. występowanie co najmniej 3 zinventaryzowanych obszarów wzdłuż ulicy	1. średnia dostępność terenów zieleni w ramach sąsiadujących kwartałów: - optymalna dostępność - w promieniu 300m (0p); - dostateczna dostępność - w promieniu 301-500m (1p); - brak dostępności - powyżej 500m (2p).	1. średni % powierzchni sąsiadujących kwartałów o wysokim współczynniku NDVI: - niski stopień zazielenienia (0-10% powierzchni - 0p); - średni stopień zazielenienia (11-30% powierzchni - 1p); - wysoki stopień zazielenienia (31-60% powierzchni - 2p); - bardzo wysoki stopień zazielenienia (61-100% powierzchni - 3p).	1. dominująca grupa funkcjonalna w obrębie sąsiadujących kwartałów: - funkcje ogólnodostępne (2p); - funkcje dostępne dla wybranych grup użytkowników (1p); - funkcje o ograniczonym dostępie (0p).	1. ciągłość struktury urbanistycznej wzdłuż pierzei: - ciągła struktura (1p); - brak ciągłości - występowanie luk w zabudowie (0p); 2. występowanie wzdłuż pierzei elementów o pozytywnym oddziaływaniu (suma punktów): - dróg (1p); - krawędzi (1p); - węzłów (1p); - rejonów (1p); - punktów orientacyjnych (1p); - powiązań (1p); 3. występowanie wzdłuż pierzei elementów o negatywnym oddziaływaniu (suma punktów): - dróg (-1p); - krawędzi (-1p); - węzłów (-1p); - rejonów (-1p); - punktów orientacyjnych (-1p) - powiązań (-1p).	1. występowanie usług i przestrzeni centrotwórczych wzdłuż pierzei: - występowanie usług i przestrzeni centrotwórczych (2p); - występowanie usług lub przestrzeni centrotwórczych (1p); - brak elementów centrotwórczych (0p); 2. długość pierzei stanowiącej ciąg handlowo-usługowy: - brak ciągów handlowo-usługowych (0-10% długości - 0p); - niski udział ciągów handlowo-usługowych (11-30% długości - 1p); - umiarkowany udział ciągów handlowo-usługowych (31-60% długości - 2 p); - wysoki udział ciągów handlowo-usługowych (powyżej 60% długości - 3 p).	1. średnia wartość Walk Score w ramach sąsiadujących kwartałów: - niska przystępność dla pieszych - 0-49 (0p) - umiarkowana przystępność dla pieszych - 50-89 (1p) - wysoka przystępność dla pieszych - 90-100 (2p) 2. % długości pierzei wzdłuż której przebiega ścieżka rowerowa - brak ścieżek rowerowych (0-10% długości- 0p) - niski udział ścieżek rowerowych (11-30% długości - 1p) - umiarkowany udział ścieżek rowerowych (31-60% długości - 2p) - wysoki udział ścieżek rowerowych (powyżej 60% długości - 3p)	
SEK1		1. optymalna dostępność terenów zieleni	1. niski poziom zazielenienia	1. funkcje dostępne dla wybranych grup użytkowników	1. brak ciągłości; 2. występowanie elementów o pozytywnym oddziaływaniu, w tym: dróg, węzłów, punktów orientacyjnych; 3. występowanie elementów o negatywnym oddziaływaniu, w tym: krawędzi, punktów orientacyjnych).	1. występowanie usług i przestrzeni centrotwórczych; 2. brak ciągów handlowo-usługowych	1. wysoka przystępność dla pieszych; 2. wysoki udział ścieżek rowerowych	
pkt.	ZAL	0	0	1	2	4	5	12
SEK2		1. optymalna dostępność terenów zieleni	1. średni poziom zazielenienia	1. funkcje ogólnodostępne	1. brak ciągłości; 2. występowanie elementów o pozytywnym oddziaływaniu, w tym: dróg, krawędzi, węzłów, rejonów, punktów orientacyjnych; 3. występowanie elementów o negatywnym oddziaływaniu, w tym: krawędzi, węzłów, rejonów, punktów orientacyjnych.	1. występowanie usług i przestrzeni centrotwórczych; 2. wysoki udział ciągów handlowo-usługowych w pierzei	1. wysoka przystępność dla pieszych; 2. brak ścieżek rowerowych	
pkt.	ZAL	0	2	2	4	10	2	20
SEK3		1. optymalna dostępność terenów zieleni	1. wysoki poziom zazielenienia	1. funkcje o ograniczonym dostępie	1. brak ciągłości; 2. występowanie elementów o pozytywnym oddziaływaniu, w tym: dróg, krawędzi, rejonów, punktów orientacyjnych; 3. występowanie elementów o negatywnym oddziaływaniu, w tym: dróg, krawędzi, węzłów, rejonów, powiązań.	1. występowanie usług i przestrzeni centrotwórczych; 2. niski udział ciągów handlowo-usługowych w pierzei	1. wysoka przystępność dla pieszych; 2. wysoki udział ścieżek rowerowych	
pkt.	ZAL	0	4	0	-2	6	5	13
SEK4		1. optymalna dostępność terenów zieleni	1. wysoki poziom zazielenienia	1. funkcje o ograniczonym dostępie	1. ciągła struktura; 2. występowanie elementów o pozytywnym oddziaływaniu, w tym: rejonów; 3. występowanie elementów o negatywnym oddziaływaniu, w tym: dróg, krawędzi, rejonów i powiązań.	1. występowanie przestrzeni centrotwórczej; 2. brak ciągów handlowo-usługowych	1. bardzo dobra dostępność piesza; 2. brak ścieżek rowerowych	
pkt.	ZAL	0	4	0	-4	2	2	4

Tabela. 9 | Zestawienie danych dla warstwy 2 (opracowanie własne)

2.1.3. Warstwa 3

Badania w **warstwie 3 [W3]** zostały przeprowadzone zgodnie z przyjętą metodologią i według schematu zastosowanego w poprzednich warstwach. Proces badawczy składa się z dwóch etapów: analizy i diagnozy, realizowanych na podstawie kryteriów przypisanych do czterech zakresów tematycznych. Etap analizy obejmuje gromadzenie, systematyzowanie oraz wizualizację danych dotyczących poszczególnych kryteriów w formie schematów mapowych. Na etapie diagnozy dane ze wszystkich kryteriów w obrębie każdego zakresu tematycznego poddawane są procesowi syntezy i agregacji, a wyniki prezentowane są na zbiorczych schematach mapowych. Wówczas wyznaczane są jednostki diagnostyczne, które poddawane są szczegółowej ocenie, a jej wyniki kwalifikują jeden z obszarów do części prognostycznej, realizowanej za pomocą **Narzędzia kierunkowania rozwoju wakujących zasobów przestrzennych**.

Obszar badań w **warstwie 3 [W3]** obejmuje sekwencję **SEK2** wraz z jej strefą bezpośredniego oddziaływania. SEK2 zlokalizowana jest w północnej części dzielnicy Wilda, na południe od ulicy Królowej Jadwigi. Przebiega wzdłuż ulicy Górna Wilda, rozpoczynając się w pobliżu skrzyżowania z ulicą Dolna Wilda i kończąc na zbiegu z ulicą Różaną. W jej obrębie znajduje się 8¹⁴³ wakujących obszarów, rozmieszczonych po obu stronach ulicy. Całkowita długość sekwencji wynosi 383,5 m, z czego 232,7 m (61%) biegnie wzdłuż wakujących terenów.

2.1.3.1. Analiza

Celem części analitycznej **warstwy 3 [W3]** badań jest, analogicznie jak w **warstwie 1 i 2 [W1, W2]**, ekstrakcja i wizualizacja danych podzielonych na 4 zakresy tematyczne: **do-stępny zasób przestrzenny [DZP]**, **odporny ekosystem [OE]**, **atrakcyjny krajobraz [AK]** i **wygodna lokalność [WL]**. Zbieranie danych przebiega według przypisanych do każdego zakresu **kryteriów [K]** - innych niż w poprzednich warstwach, ale kontynuujących eksploatację każdego z zakresów tematycznych. Kryteria zostały dopasowane do zwiększonej skali, a co za tym idzie, stopnia szczegółowości i mają za zadanie wskazać na najistotniejsze aspekty w kontekście zrównoważonego wykorzystania wakujących terenów.

Aby zachować ciągłość przyczynowo-skutkową rozważań oraz relację wertykalną między warstwami, analiza w **warstwie 3 [W3]** rozpoczyna się od podsumowania diagnoz z **warstwy 1 [W1]**, dotyczącej **modułu 11**, gdzie znajduje się badana sekwencja, oraz z **warstwy 2 [W2]**, odnoszącej się do sekwencji **SEK2** i jej strefy bezpośredniego oddziaływania. Dla każdego zakresu tematycznego przedstawiono skrót kluczowych wniosków oraz wartości

¹⁴³ W celu przeprowadzenia analizy w ramach warstwy 3, autorka ponownie wykonała badania in situ, w tym spacerować badawcze, w czerwcu 2024 r. W porównaniu do poprzedniej analizy zaszły zmiany w sposobie użytkowania wakujących zasobów przestrzennych – na terenie obszaru nr 11_09 rozpoczęto budowę. Zmiana ta skutkuje wykluczeniem obszaru z dalszej analizy i oceny.

mierników, które określają poziom spełnienia kryteriów przypisanych **do warstwy 1 [W1]** i **warstwy 2 [W2]**.

W3 | Analiza | Dostępny zasób przestrzenny

Zarówno w **warstwie 1 [W1]**, jak i w **warstwie 2 [W2]**, kryteria opisujące dostępny zasób przestrzenny pełnią funkcję narzędzi selekcji do oceny w ramach kolejnych zakresów tematycznych. Na etapie diagnozy, opierając się na zasadzie „spełniono” / „nie spełniono”, kwalifikują odpowiednio dużą powierzchnię wakujących zasobów (w warstwie 1) lub ich odpowiednią konfigurację przestrzenną (w warstwie 2) do dalszych etapów. Nie podlegają one zatem różnicowaniu ani ocenie. Rozmieszczenie nieużytków wzdłuż jednej ulicy, w odległości nie większej niż 100 m od siebie, stanowiło podstawę do wyznaczenia sekwencji w **warstwie 2 [W2]**, w tym sekwencji SEK2, które następnie były oceniane w ramach kolejnych zakresów tematycznych.

W **warstwie 3 [W2]** analiza w ramach zakresu tematycznego **dostępny zasób przestrzenny [DZP]** została przeprowadzona w oparciu o kryterium opisujące **charakterystykę funkcjonalno-przestrzenną [K1]** wakujących obszarów.

W celu określenia **charakterystyki funkcjonalno-przestrzennej [W3/DZP/K1]** zidentyfikowano występujące w obrębie badanej sekwencji kategorie użytkowania, które wskazują na poziom degradacji obszarów oraz ich wpływ na otoczenie, stanowiąc tym samym podstawę do dalszych rozważań. Wykorzystano do tego dane z poprzednich warstw zebrane podczas spacerów badawczych oraz przeanalizowane na podstawie wykonanej przez autorkę dokumentacji fotograficznej. Naniesiono je na schemat mapowy z użyciem kartograficznej metody zasięgów. W ramach analizy określono także powierzchnię i wyposażenie zinwentaryzowanych obszarów, co pozwoliło ustalić ich skalę oraz typologię funkcjonalną. Przy ocenie skali uwzględniono również typologię przestrzenną omówioną w warstwie 2, aby powiązać te dwa parametry. Ponadto, na podstawie danych z Systemu Informacji Przestrzennej Miasta Poznania¹⁴⁴ określono status administracyjny każdego z badanych obszarów, w tym formę własności, status planistyczny oraz przeznaczenie terenu pod konkretne funkcje. Szczegółowa analiza poszczególnych obszarów umożliwiła pogłębienie i uszczegółowienie obrazu badanych terenów. Wpłynęła także na lepsze zrozumienie zjawiska wakujących zasobów przestrzennych oraz skuteczniejsze kierunkowanie działań w zakresie prognozy i planowania interwencji.

W obrębie sekwencji SEK2 znajduje się 8¹⁴⁵ wakujących obszarów, które przynależą do 3 z 4 kategorii użytkowania. Aż połowa z nich (11_3, 11_8, 11_14, 11_19) została zaklasyfikowana

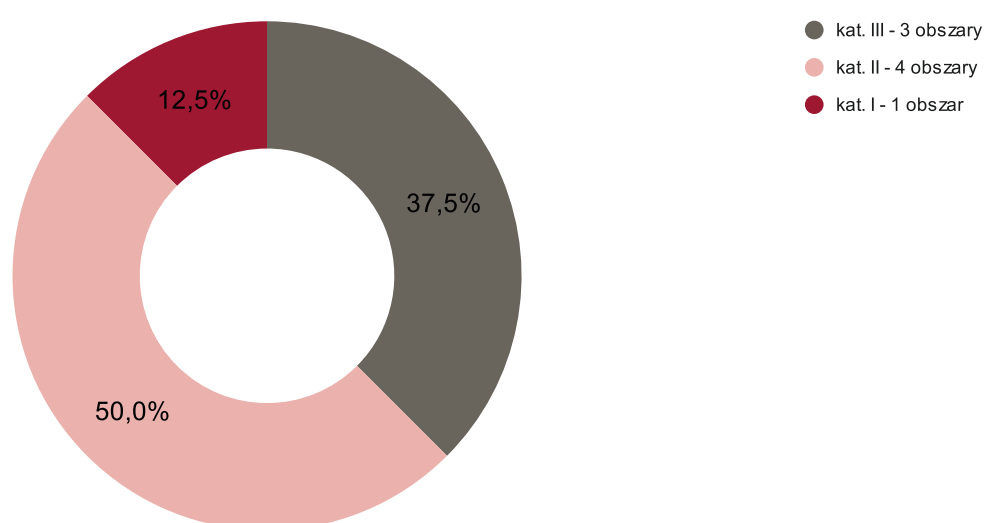
¹⁴⁴ Źródło danych: System Informacji Przestrzennej Miasta Poznania, <https://sip.poznan.pl/> [dostęp: 27.05.2024]: Ewidencja gruntów i budynków > Struktura własności; Urbanistyka i architektura > Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego > Funkcje – obowiązujące / Studium 2023.

¹⁴⁵ 8 po odjęciu obszaru 11_09, na którym prowadzona jest budowa (stan na czerwiec 2024).

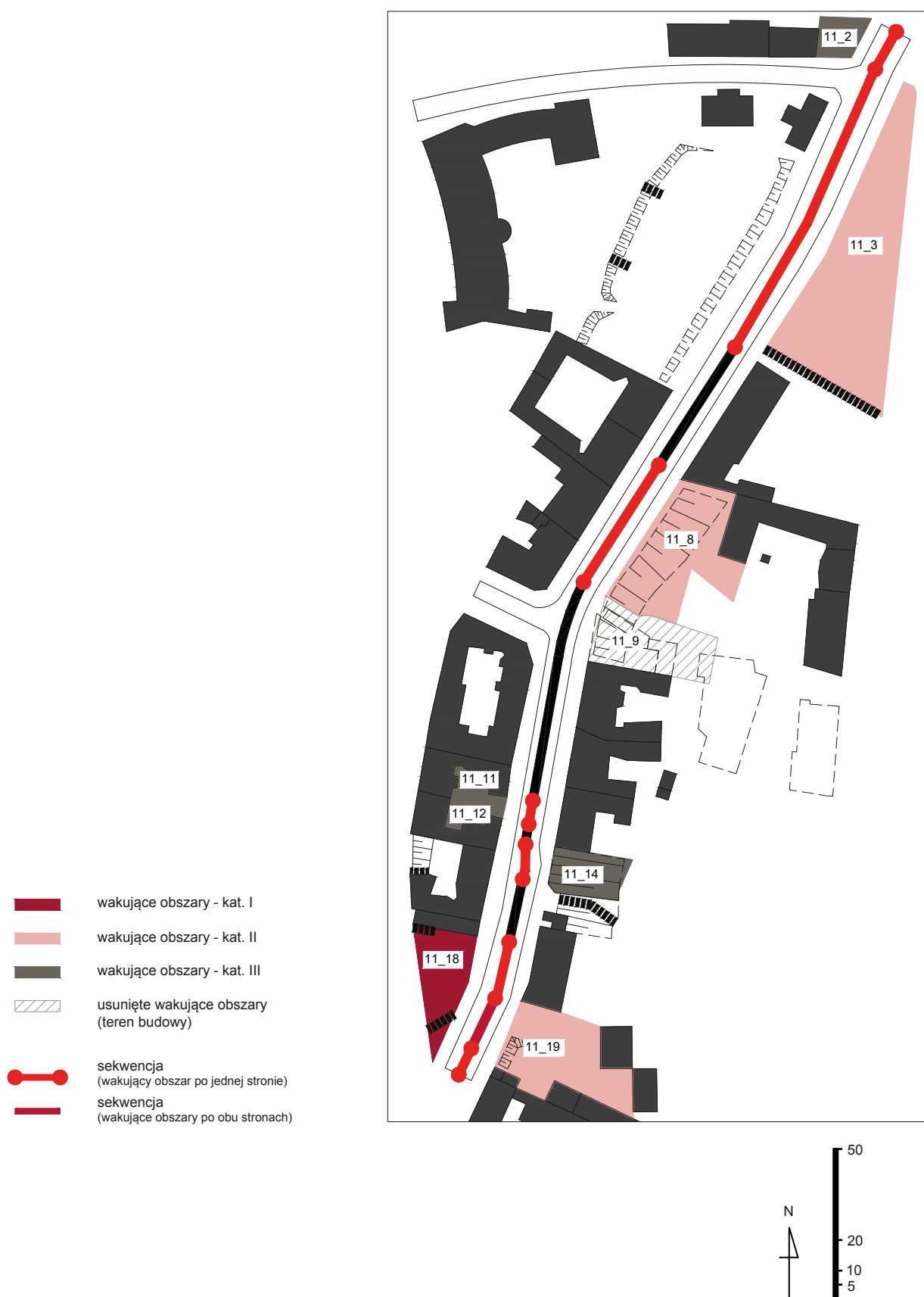

do kategorii II, opisującej miejsca niedoużytkowane lub użytkowane w sposób podstawowy. W przypadku badanego obszaru są to tereny porośnięte zielenią, które mogłyby zyskać na wprowadzeniu dodatkowego wyposażenia lub zwiększeniu bioróżnorodności. Trzy obszary (11_2, 11_11, 11_12) należą do kategorii III, która dotyczy terenów użytkowanych suboptymalnie pod względem funkcji, skali lub estetyki. Są to dwa podwórka widoczne od strony chodnika oraz parking przy budynku usługowym. Do kategorii I zaliczono jeden zinventaryzowany obszar (11_18) pełniący funkcję skweru z zielenią urządzoną i ogródkami restauracyjnymi, który wpisuje się w definicję obszaru używanego nieformalnie lub tymczasowo na cele społeczne lub ekologiczne. Taki rozkład kategorii użytkowania na badanym terenie wskazuje na niski poziom degradacji oraz pozytywny wpływ wakujących zasobów na otoczenie. To z kolei sugeruje niski próg wejścia dla interwencji i duży potencjał wprowadzania zmian.

KATEGORIE UŻYTKOWANIA WAKUJĄCYCH OBSZARÓW

Ryc. 85 | Diagram obrazujący częstotliwość występowania poszczególnych kategorii użytkowania wakujących zasobów na obszarze badań w warstwie 3 (opracowanie własne)

Ryc. 86 | Schemat mapowy przedstawiający rozmieszczenie zinwentaryzowanych wakujących terenów w obrębie sekwencji SEK2 z podziałem na kategorie użytkowania (opracowanie własne)

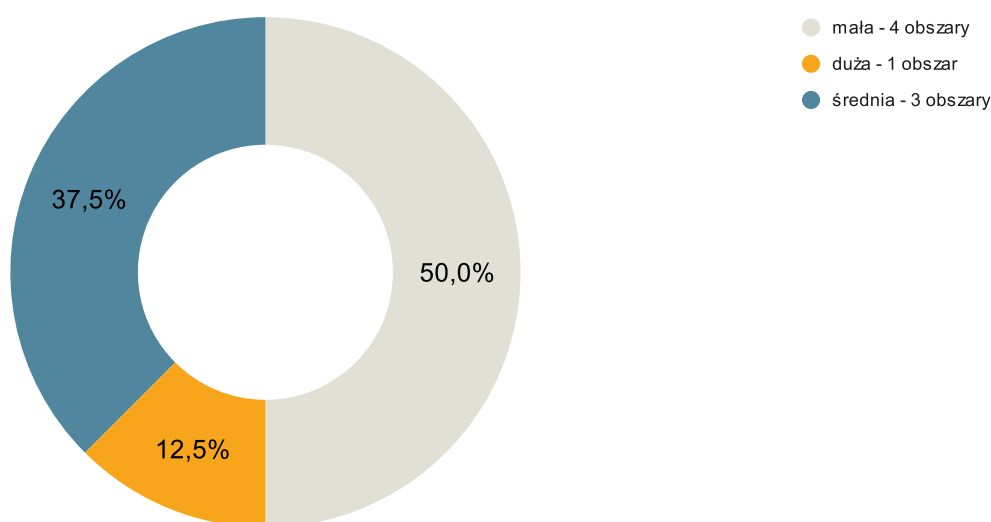

Powierzchnia wakujących obszarów zlokalizowanych w obrębie SEK2 wynosi od 130 do 2342 m², co klasyfikuje je w trzech kategoriach skali:

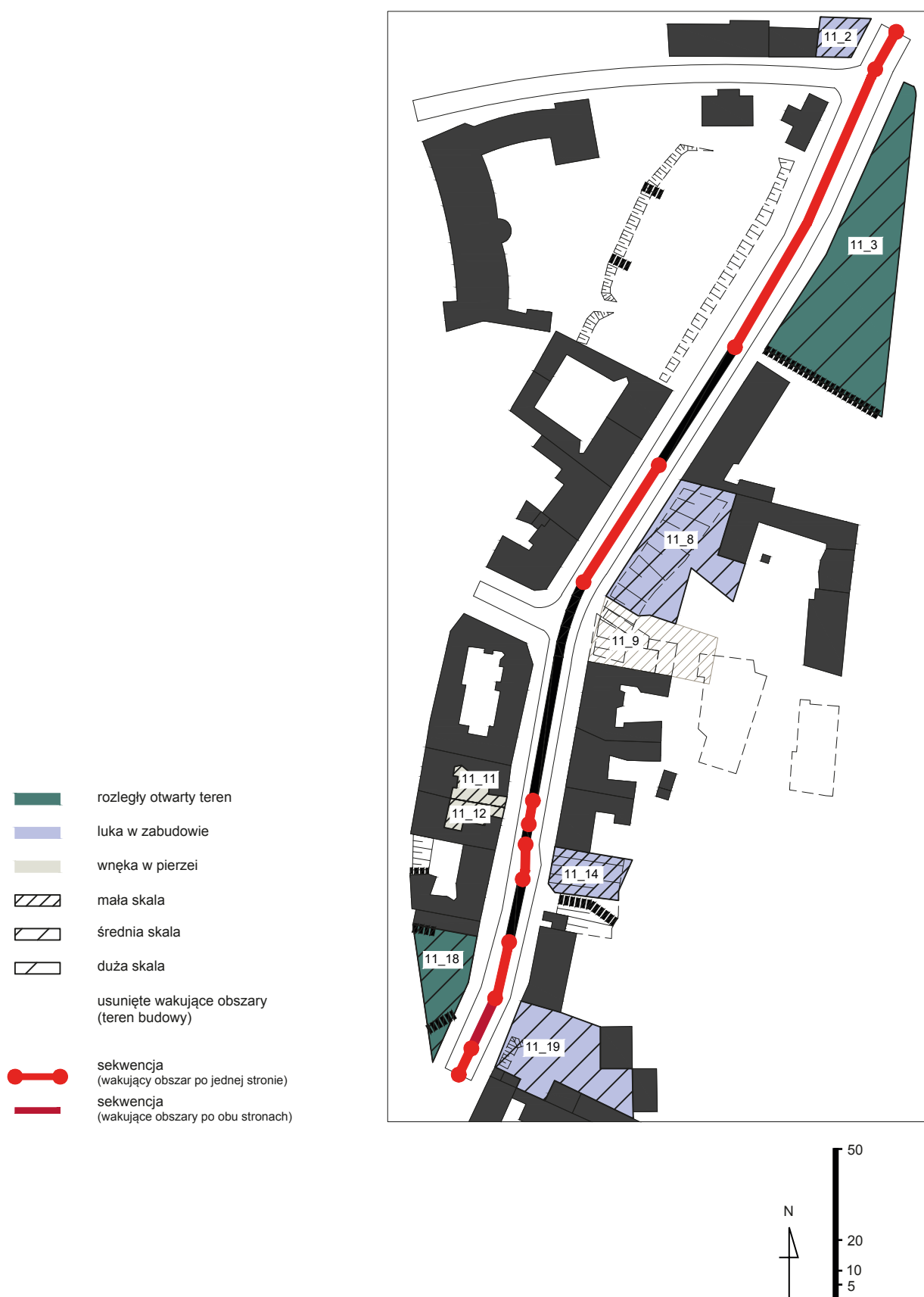
- **małej** – 0-499 m² powierzchni wakującego obszaru,
- **średniej** – 500-1500 m² powierzchni,
- **dużej** – powyżej 1500 m² powierzchni.

Najrzadziej występuje skala duża, do której zaliczono tylko jeden wakujący obszar (11_3), będący rozległym otwartym terenem u zbiegu ulic Górna Wilda i Dolna Wilda. W ramach średniej skali zidentyfikowano 3 obszary, w tym rozległy otwarty teren u zbiegu ulic Różanej i Górna Wilda (11_18) oraz dwie luki w zabudowie wzdłuż ulicy Górna Wilda (11_8, 11_19). Najwięcej, bo 4 obszary, przypisano do małej skali. Są to dwie luki w zabudowie: pierwsza na narożniku ulic Górna Wilda i Niedziałkowskiego, sąsiadująca z parkiem (11_02) i druga (11_14) w okolicy przystanku, również przy ul. Górna Wilda. Po drugiej stronie ulicy znajdują się dwie sąsiadujące ze sobą wnęki w pierzei (11_11, 11_12), które też przyporządkowano do małej skali. Zebrane dane wskazują na wyraźną zależność między skalą a typologią przestrzenną. Typologia określona jako rozległy otwarty teren, zgodnie z nadaną nazwą, należy do kategorii średniej lub dużej skali. Luki w zabudowie, ze względu na ograniczenie przestrzeni wynikające z sąsiedztwa budynków, najczęściej przyjmują średnią lub małą skalą. Natomiast wnęki w pierzei, będące nieużywanymi przedpolami obiektów wycofanych względem linii zabudowy, występują w małej skali. Rozkład tych kategorii na badanym terenie odzwierciedla zwartą, kwartałową strukturę przestrzenną otoczenia badanej sekwencji.

SKALA WAKUJĄCYCH OBSZARÓW

Ryc. 87 | Diagram obrazujący częstotliwość występowania trzech skal wakujących zasobów na obszarze badań w warstwie 3 (opracowanie własne)

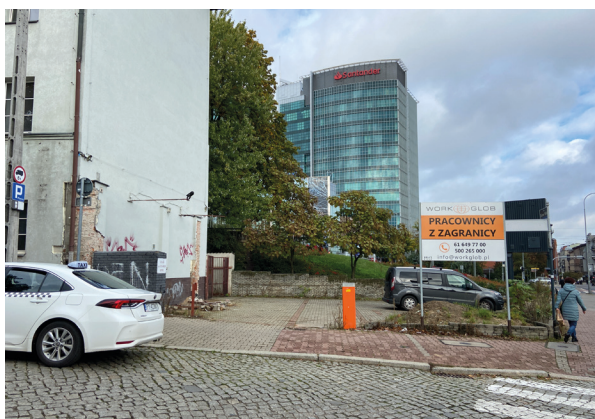

Ryc. 88 | Schemat mapowy przedstawiający rozmieszczenie zinwentaryzowanych wakujących terenów w obrębie sekwencji SEK2 z podziałem na skalę i typologię przestrzenną (opracowanie własne)

W ramach analizy **charakterystyki funkcjonalno-przestrzennej [W3/DZP/K1]** badanej sekwencji zidentyfikowano także typologie funkcjonalne wakujących zasobów przestrzennych. Wyróżniono:

- **parking** – teren wykorzystywany do celów postojowych, w formie zarówno oficjalnych, jak i nieformalnych parkingów;
- **nieużytek zielony** – obszar nieużytkowany lub niedoużytkowany, porośnięty zielenią spontaniczną;
- **podwórko** – przestrzeń wewnątrz kwartału zabudowy, która pełni funkcję zaplecza dla budynków mieszkalnych, często zaniedbana lub o nieformalnym charakterze;
- **skwer** – niewielki teren zieleni urządzonej, dostępny publicznie, pełniący funkcję rekreacyjną lub miejsca spotkań, zazwyczaj wyposażony w małą architekturę;
- **ogród** – teren zieleni urządzonej o półpublicznym lub półprywatnym charakterze, najczęściej zlokalizowany za ogrodzeniem.

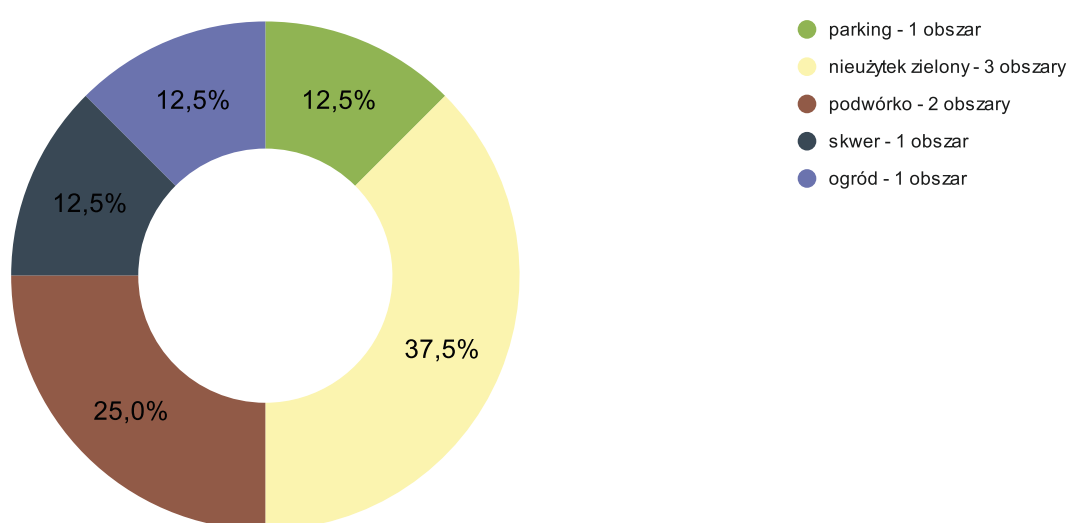

Ryc. 89-92 | Wakujące obszary reprezentujące zidentyfikowane typologie funkcjonalne, od lewej: nieużytek zielony, podwórko, parking, skwer (fot. Z. Kasperczyk-Brodecka, Poznań: listopad 2023-czerwiec 2024)

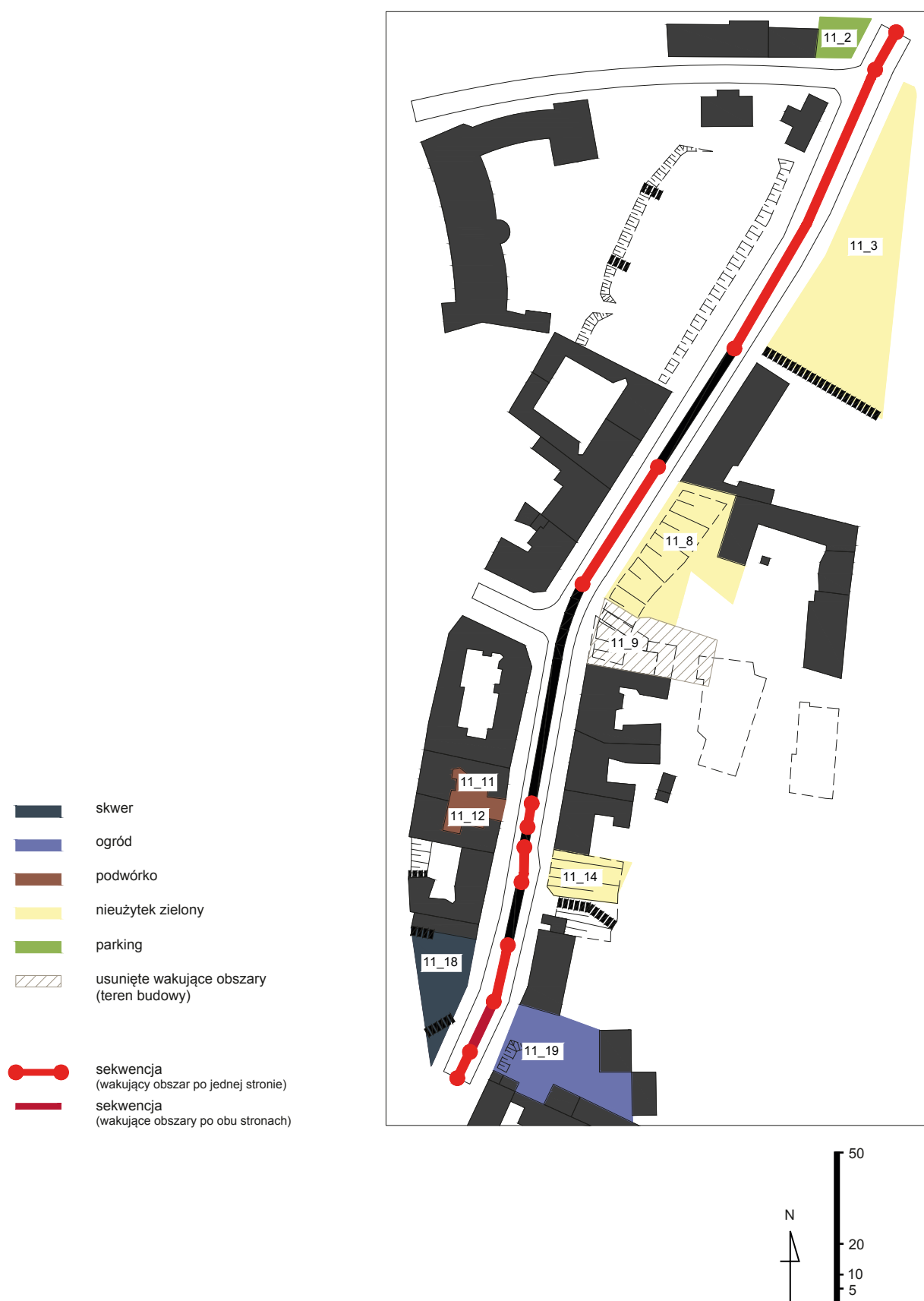

Typologią najczęściej występującą na obszarze badań jest nieużytek zielony, zidentyfikowany na 3 z 8 wakujących obszarów (11_3, 11_8, 11_14). Wszystkie z nich znajdują się przy wschodniej pierzei ulicy Górna Wilda i są w całości pokryte zielenią ruderalną lub urządzoną, przy jednoczesnym braku aktywnego użytkowania. Dwa wakujące obszary (11_11, 11_12) zostały zaklasyfikowane jako podwórka. Pełnią one funkcję zaplecza dla przyległych budynków mieszkaniowych, jednak ze względu na brak domknięcia od strony ulicy Górna Wilda, pozostają widoczne z chodnika. Każda z pozostałych trzech typologii jest reprezentowana przez jeden wakujący obszar. Parking (11_02) znajduje się na skrzyżowaniu ulicy Górna Wilda i Niedziałkowskiego i pełni funkcję zaplecza sąsiadującego budynku. Zlokalizowany u zbiegu ulic Różanej i Górna Wilda skwer (11_18) stanowi zieloną przestrzeń publiczną, wykorzystywaną sezonowo jako ogródki restauracyjne. Natomiast ogród (11_19) to bujnie zazieleniony, ogrodzony teren prowadzący do hostelu. Rozkład i liczebność powyższych typologii na badanym terenie można uznać za specyficzne w kontekście całego śródmieścia Poznania. Niewielki udział parkingów nie odzwierciedla ogólnego trendu, w którym miejsca parkingowe występują na ponad 60% zinwentaryzowanych terenów. Przyczyną tego zjawisko może być nie tyle brak zapotrzebowania na parkingi, co niekorzystne ukształtowanie terenu. Występowanie wysokich skarp i znaczących różnic wysokości znacznie utrudnia i podnosi koszty przekształcenia obszaru do konkretnego użytkowania. Potwierdza to fakt, że tereny z największymi skarpami na badanym obszarze pozostają niezagospodarowanymi nieużytkami zielonymi.

TYPOLOGIA FUNKCJONALNA WAKUJĄCYCH OBSZARÓW

Ryc. 93 | Diagram obrazujący częstotliwość występowania typologii funkcjonalnych wakujących zasobów na obszarze badań w warstwie 3 (opracowanie własne)

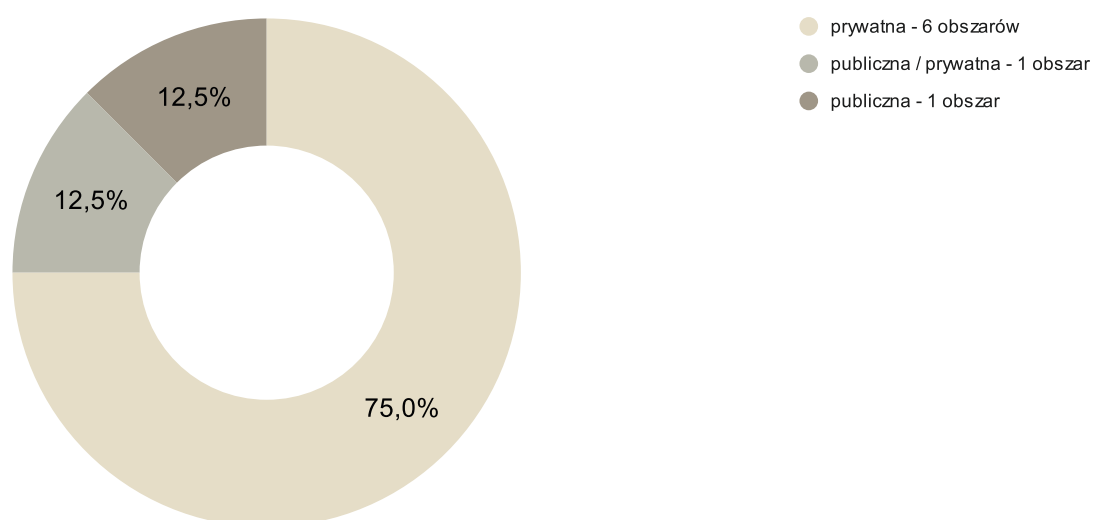

Ryc. 94 | Schemat mapowy przedstawiający rozmieszczenie zinwentaryzowanych wakujących terenów w obrębie sekwencji SEK2 z podziałem na typologie funkcjonalne (opracowanie własne)

Aby ustalić status administracyjny zinwentaryzowanych wakujących obszarów, określono ich formę własności, status planistyczny oraz przeznaczenie terenu. Zidentyfikowano trzy typy własności: prywatną, publiczną i publiczno-prywatną (dotyczącą obszaru składającego się z kilku działek ewidencyjnych różnych właścicieli). Aż 6 z 8 badanych obszarów (11_02, 11_08, 11_11, 11_14, 11_18, 11_19) jest własnością prywatną, co odzwierciedla dominującą w Polsce tendencję do prywatyzacji miejskich nieruchomości. Jeden obszar (11_03) jest częściowo własnością prywatną i częściowo publiczną, natomiast jeden (11_12) należy do Miasta Poznania. Status planistyczny określono na podstawie wytycznych funkcjonalnych zawartych w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Poznania 2023 oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Znaczna większość badanego obszaru nie jest objęta MPZP; jedynie niewielki fragment w północno-wschodniej części znajduje się w granicach MPZP „W rejonie ulicy Dolna Wilda w Poznaniu.” W związku z tym aż 7 z 8 badanych wakujących obszarów nie zostało uwzględnionych w MPZP i, zgodnie ze Studium 2023, funkcjonuje jako teren pod zabudowę mieszkaniowo-usługową (MW/U). Jedyny obszar częściowo objęty MPZP to 11_03, przeznaczony do pełnienia funkcji transportowych (2KD-G). Status administracyjny wakujących obszarów bezpośrednio wpływa na konieczne do przeprowadzenia działania prawno-administracyjne, niezbędne do wdrożenia tymczasowego użytkowania przestrzeni. Sugeruje również potencjalne kierunki rozwoju tych obszarów, w tym możliwość ich przyszłej zabudowy.

WŁASNOŚĆ WAKUJĄCYCH OBSZARÓW

Ryc. 95 | Diagram obrazujący strukturę własności wakujących zasobów na obszarze badań w warstwie 3 (opracowanie własne)

	CHARAKTERYSTYKA PLANISTYCZNA			PROFIL FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNY			
	własność	status planistyczny	przeznaczenie terenu	kategoria użytkowania	skala	typologia przestrzenna	typologia funkcjonalna
11_2	prywatna	Studium	zabudowa mieszkaniowo-usługowa	III	mała	luka w zabudowie	parking
11_3	publiczna / prywatna	MPZP / Studium	transport / zabudowa mieszkaniowo-usługowa	II	duża	rozległy otwarty teren	nieużytek zielony
11_8	prywatna	Studium	zabudowa mieszkaniowo-usługowa	II	średnia	luka w zabudowie	nieużytek zielony
11_11	prywatna	Studium	zabudowa mieszkaniowo-usługowa	III	mała	wnęka w pierzei	podwórk
11_12	publiczna	Studium	zabudowa mieszkaniowo-usługowa	III	mała	wnęka w pierzei	podwórk
11_14	prywatna	Studium	zabudowa mieszkaniowo-usługowa	II	mała	luka w zabudowie	nieużytek zielony
11_18	prywatna	Studium	zabudowa mieszkaniowo-usługowa	I	średnia	rozległy otwarty teren	skwer
11_19	prywatna	Studium	zabudowa mieszkaniowo-usługowa	II	średnia	luka w zabudowie	ogród

Tabela. 10 | Charakterystyka funkcjonalno-przestrzenna wakujących obszarów w obrębie sekwencji SEK2
(opracowanie własne)

W3 | Analiza | Odporny ekosystem

W **warstwie 2 [W2]**, na etapie diagnozy, zagregowano i zsyntetyzowano dane zgromadzone w ramach analizy kryteriów: **dostępności zieleni [W2/OE/K1]** i **poziomu zazieleniania [W1/OE/K2]**.

W celu identyfikacji **dostępności zieleni [W2/OE/K1]** określono **dystrybucję przestrzenną terenów zieleni [W2/OE/K1/M1]** w obrębie każdej ze zdelimitowanych sekwencji oraz ich stref oddziaływania. Sekwencja SEK2 została zdiagnozowana jako obszar o optymalnej dostępności terenów zieleni, co oznacza brak zapotrzebowania funkcjonalnego w tym zakresie. **Poziom zazielenienia [W2/OE/K2]** oceniono na podstawie **kondycji terenów zieleni [W2/OE/K2/M1]** przy użyciu wskaźnika NDVI. W strefie oddziaływania SEK2 stwierdzono średni poziom zazielenienia, co sygnalizuje zapotrzebowanie na uzupełnienie braków oraz możliwość ich kompensacji poprzez strategię tymczasowego użytkowania przestrzeni.

WARSTWA 1 i 2_ODPORNY EKOSYSTEM

MODUŁ 11	W1/OE/K1 STAN SYSTEMU ZIELENI MIEJSKIEJ	1. duża powierzchnia terenów zieleni (kat. 5) - niewielkie zapotrzebowanie funkcjonalne
	W1/OE/K2 STAN SYSTEMU GOSPODAROWANIA WODAMI OPADOWYMI	1. występowanie planowanych elementów SGWO
SEK2	W2/OE/K1 DOSTĘPNOŚĆ ZIELENI	1. optymalna dostępność terenów zieleni
	W2/OE/K2 POZIOM ZAZIELENIE	1. średni poziom zazielenienia

Tabela 11 | Podsumowanie warstwy 1 i 2 w zakresie odpornego ekosystemu dla modułu 11 i SEK2
(opracowanie własne)

W **warstwie 3 [W3]** analiza w ramach zakresu tematycznego **odporny ekosystem [OE]** została wykonana na podstawie trzech kryteriów: **rozmieszczenia zieleni [K1]**, **przepuszczalności nawierzchni [K2]** i **adaptacyjności [K3]**. Autorka dobrała te kryteria w celu uszczegółowienia obrazu zieleni miejskiej, uwzględniając lokalizację poszczególnych drzew, oraz rozszerzenia eksploracji tematu rezyliencji o kwestie mikroretencji i wyposażenie pro-adaptacyjne. Rozpoznanie stanu systemu zieleni miejskiej w detalu oraz wskazanie istniejących pozytywnych rozwiązań sprzyjających adaptacji do zmian klimatu umożliwia ich docenienie i uznanie za dobre praktyki do potencjalnego powielenia. Jednocześnie służy wykazaniu braków w tym zakresie, których uzupełnienie może nastąpić poprzez zastosowanie narzędzi tymczasowego użytkowania przestrzeni.

W celu określenia **rozmieszczenia zieleni [W3/OE/K1]** wskazano lokalizację wszystkich drzew oraz nasadzeń (krzewów, wysokich traw itp.) rosnących w strefie bezpośredniego oddziaływania sekwencji SEK2. Wykorzystano dane z Krajowej Mapy Koron Drzew oraz

Systemu Informacji Przestrzennej Miasta Poznania¹⁴⁶, które następnie zweryfikowano in situ w czasie spacerów badawczych¹⁴⁷. Weryfikacja wykazała znacznie mniejsze zasoby roślinności niż te widoczne w systemie, szczególnie na terenie prowadzonej budowy (obszar 11_9, wyłączony z analizy). Dane zostały naniesione na schemat mapowy za pomocą kartograficznej metody sygnaturowej, z użyciem sygnatur punktowych oraz metody zasięgów. Wielkość punktów symbolicznie odzwierciedlała skalę zmapowanych drzew, przy czym gatunki drzew nie były uwzględniane.

Na badanym obszarze występuje znaczna ilość zieleni, zarówno urządzonej, jak i ruderalnej, z największym nagromadzeniem w północnej oraz południowej części sekwencji. Wzdłuż ulic Górna Wilda rozpoczęto formowanie szpaleru drzew, jednak jego układ nie jest równomierny na całej długości. W północno-zachodniej części badanego obszaru widoczny jest fragment zieleni parku Jarogniewa i Izabeli Drwęskich. Znaczna liczba drzew i nasadzeń występuje również na terenie Zespołu Szkół nr 5 oraz na niezagospodarowanym terenie u zbiegu ulic Górna Wilda i Dolna Wilda. Dodatkowe skupiska zieleni znajdują się w lukach w zabudowie po wschodniej stronie sekwencji, a nasadzenia można również zaobserwować na skwerze u zbiegu ulic Różanej i Górna Wilda.

¹⁴⁶ Źródła danych: Krajowa Mapa Koron Drzew, <https://aplikacja.mapadrzew.com> [dostęp: 27.05.2024]; System Informacji Przestrzennej Miasta Poznania, <https://sip.poznan.pl/> [dostęp: 27.05.2024]; Mapy bazowe > Ortofoto-mapa 2023.

¹⁴⁷ Autorka ponownie przeprowadziła spacerzy badawcze w czerwcu 2024 r.

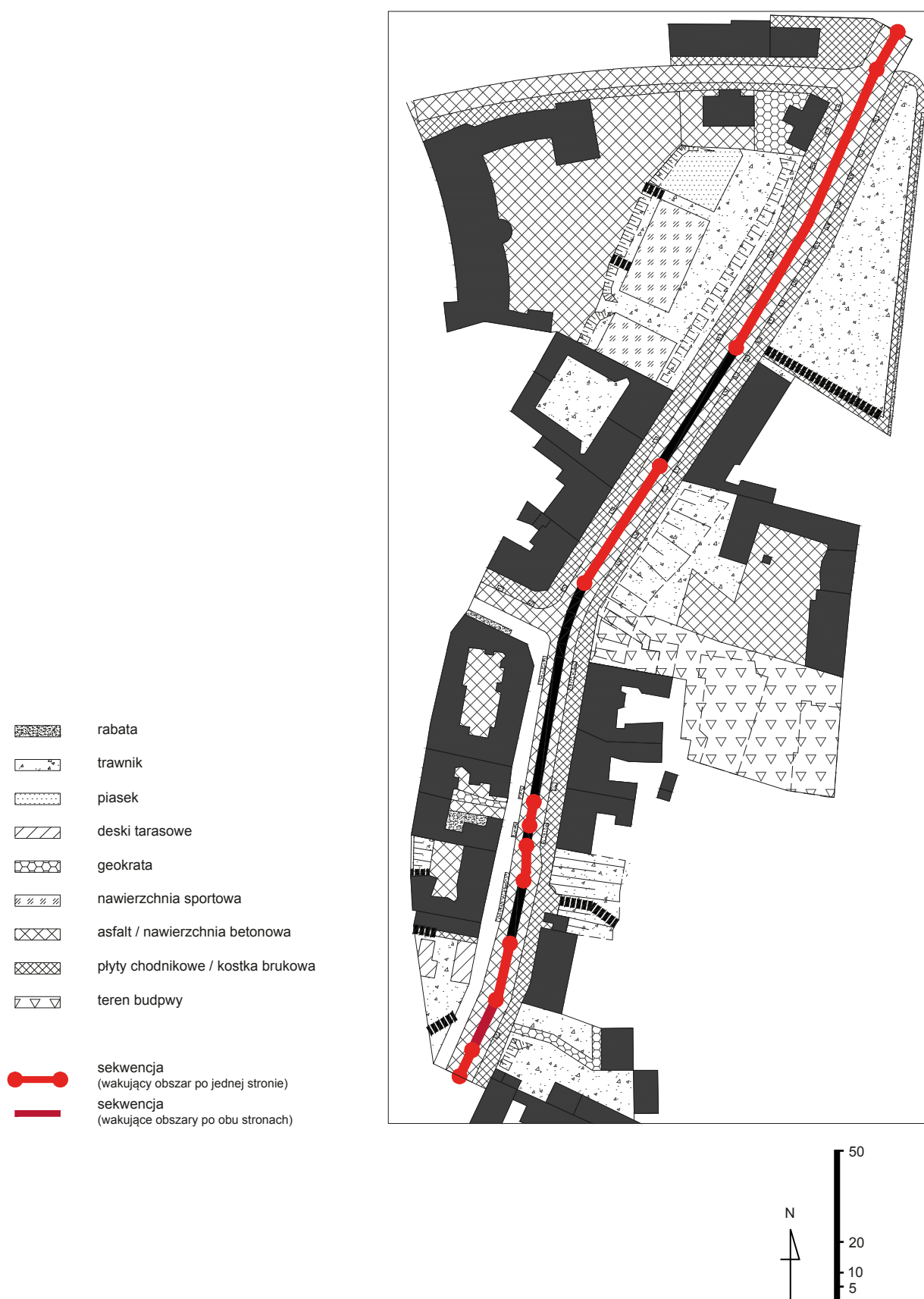
Ryc. 96 | Schemat mapowy przedstawiający rozmieszczenie zieleni w obrębie sekwencji SEK2 (opracowanie własne na podstawie Krajowej Mapy Koron Drzew i Systemu Informacji Przestrzennej Miasta Poznania)

Drugim kryterium analizowanym w ramach zakresu tematycznego **odporny ekosystem [OE]** jest **przepuszczalność nawierzchni [W3/OE/K2]**. Aby ją określić wskazano na mapie rodzaje nawierzchni występujące na obszarze badań, takie jak: trawnik, rabaty, piasek, geograta, nawierzchnia sportowa, asfalt / nawierzchnia betonowa oraz płyty chodnikowe / kostka brukowa. Do zebrania potrzebnych danych wykorzystano ortofotomapę dostępną w Systemie Informacji Przestrzennej Miasta Poznania¹⁴⁸ oraz dokumentację fotograficzną sporządzoną przez autorkę podczas spacerów badawczych. Zidentyfikowane rodzaje nawierzchni naniesiono na schemat mapowy z użyciem metody chorochromatycznej, przypisując każdemu fragmentowi mapy odpowiednią kategorię oraz symbolizując ją kreskowaniem.

Na badanym obszarze rodzaj nawierzchni odzwierciedla funkcje pełnione przez dany teren. Siatka ulic pokryta jest asfaltem, natomiast chodniki są wyłożone płytami chodnikowymi lub kostką brukową, z wydzielonymi fragmentami rabat oraz miejscami na drzewa. Na podwórkach kamienic występuje zróżnicowany układ nawierzchni utwardzonej (asfalt, płyty betonowe, bruk) i terenów zielonych, a w niektórych przypadkach również geokrata. Podwórko Zespołu Szkół nr 5 charakteryzuje się największym zróżnicowaniem nawierzchni – oprócz asfaltowego parkingu i trawników, zastosowano tam również nawierzchnie sportowe na boiskach oraz piasek na placu zabaw. Nawierzchnie zielone obejmują głównie trawniki, w tym bujną roślinność ruderalną, oraz rabaty.

¹⁴⁸ Źródło danych: System Informacji Przestrzennej Miasta Poznania, <https://sip.poznan.pl/> [dostęp: 27.05.2024]: Mapy bazowe > Ortofotomapa 2023.

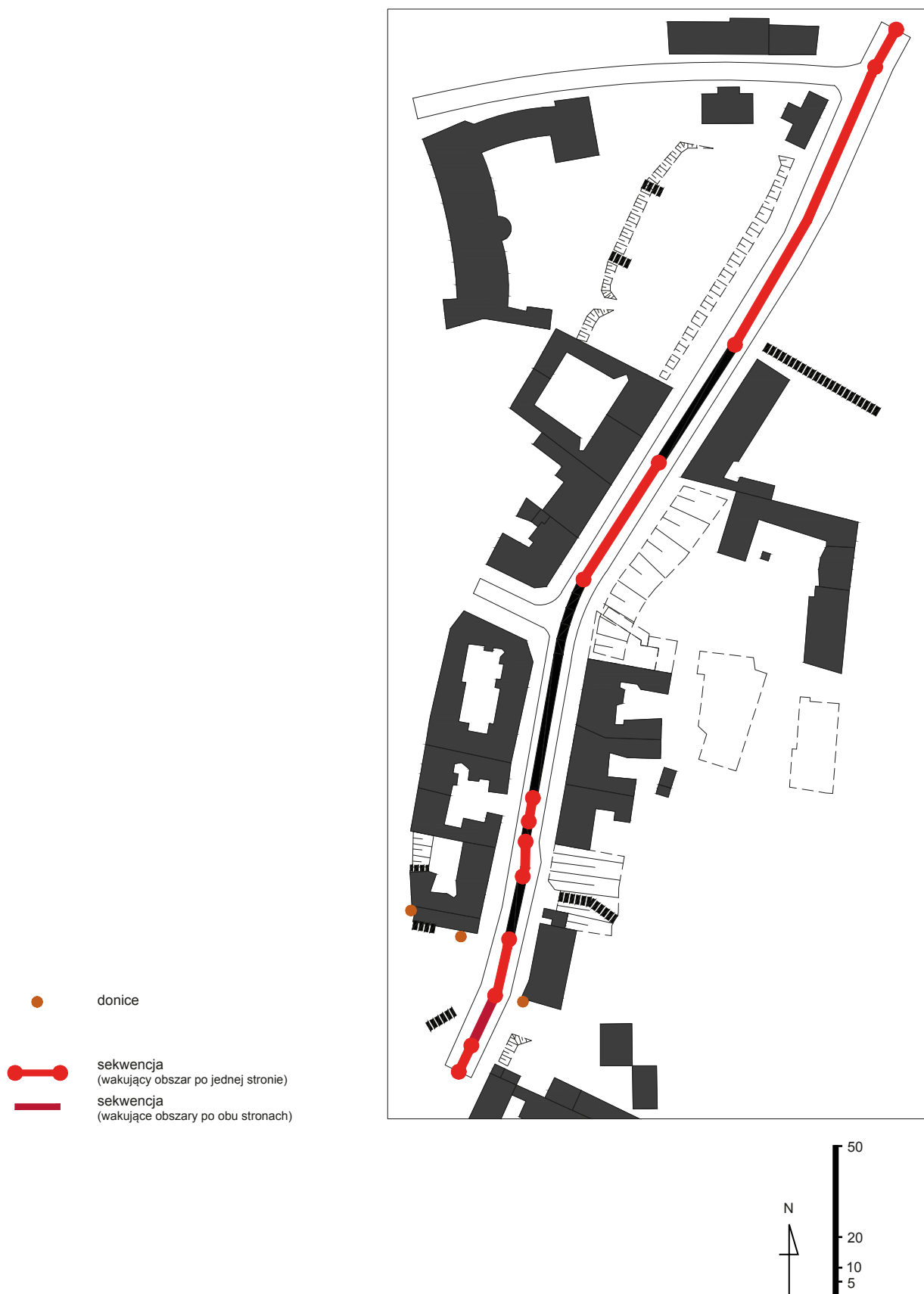

Ryc. 97 | Schemat mapowy przedstawiający przepuszczalność nawierzchni w obrębie sekwencji SEK2 (opracowanie własne na podstawie Systemu Informacji Przestrzennej Miasta Poznania i badań terenowych)

Ostatnim kryterium analizowanym w ramach zakresu tematycznego **odporny ekosystem [OE]** jest **adaptacyjność [W3/OE/K3]**, rozumiana jako zastosowanie rozwiązań i wyposażenia sprzyjających adaptacji do zmian klimatu. W celu jej przeanalizowania wskazano lokalizacje tego typu elementów na badanym obszarze. Uwzględniono działania na rzecz flory, fauny, retencji, wykorzystywania energii słonecznej i wiatrowej, przeciwdziałania efektowi wyspy ciepła, wprowadzania edukacji ekologicznej itp., które wykraczają poza badane w ramach poprzednich kryteriów wprowadzenie zieleni i nawierzchni przepuszczalnej. Przykłady obejmują zwiększenie powierzchni zieleni i bioróżnorodności poprzez wprowadzenie donic, skrzyń na rośliny, donic hydrobotanicznych, zielonych dachów i ścian, a także działania na rzecz fauny, takie jak karmniki dla ptaków, domki dla owadów oraz rozwiązania mikroretencyjne (niecki infiltracyjne, ogrody deszczowe) i wykorzystanie paneli fotowoltaicznych czy wiatraków. Informacje na temat występujących elementów zostały zebrane podczas spacerów badawczych, a następnie naniesione na schemat mapowy przy użyciu kartograficznej metody sygnaturowej.

Na badanym obszarze stwierdzono bardzo niewielką liczbę elementów wspierających adaptację do zmian klimatu. Zidentyfikowano jedynie donice, które występują w trzech lokalizacjach: dwie znajdują się w rejonie skweru u zbiegu ulic Różanej i Górna Wilda, a jedna po drugiej strony ulicy, na wschodniej pierzei ulicy Górna Wilda. Wszystkie wskazane donice należą do lokali gastronomicznych – baru Farby, pizzerii Przyjemność i restauracji Cudo. Tym samym to właśnie lokale gastronomiczne, jako jedyne, decydują się na wprowadzenie w przestrzeń publiczną elementów zwiększających powierzchnię zieleni, najprawdopodobniej kierując się również względami marketingowymi i estetycznymi.

Ryc. 98 | Schemat mapowy przedstawiający rozmieszczenie rozwiązań i wyposażenia sprzyjającym adaptacji do zmian klimatu w obrębie sekwencji SEK2 (opracowanie własne na podstawie badań terenowych)

W3 | Analiza | Atrakcyjny krajobraz

W **warstwie 2 [W2]**, na etapie diagnozy, zagregowano i zsyntetyzowano dane zgromadzone w ramach analizy kryteriów opisujących **sposób użytkowania terenu [W2/AK/K1]** oraz **czytelność kompozycji urbanistycznej [W1/AK/K2]**.

Aby określić **sposób użytkowania terenu [W2/AK/K1]** zidentyfikowano **występowanie cech danej grupy funkcjonalnej [W2/AK/K1/M1]** w strefie oddziaływania każdej z wytyczonych sekwencji. W otoczeniu sekwencji SEK2 dominują funkcje ogólnodostępne, co stwarza korzystne warunki dla wprowadzenia tymczasowego użytkowania przestrzeni. **Czytelność kompozycji urbanistycznej [W2/AK/K2]** oceniono na podstawie **ciągłości struktury [W2/AK/K2/M1]**, **występowania elementów o pozytywnym oddziaływaniu [W2/AK/K2/M2]** oraz **występowania elementów o negatywnym oddziaływaniu [W2/AK/K2/M3]**. W strefie bezpośredniego oddziaływania sekwencji SEK2 stwierdzono brak ciągłości struktury urbanistycznej oraz występowanie elementów zarówno o pozytywnym jak i negatywnym oddziaływaniu, z niewielką przewagą tych odbieranych pozytywnie (5 typów wobec 4 typów). Wyniki diagnozy wskazują na istniejące wyzwania przestrzenne, które mają jednak potencjał na poprawę przy wykorzystaniu narzędzi tymczasowego użytkowania przestrzeni.

WARSTWA 1 i 2_ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ

MODUŁ 11	W1/AK/K1 STRUKTURA ZABUDOWY	1. obszar morfologiczny
	W1/AK/K2 WALORY HISTORYCZNO-KULTUROWE	1. ponadprzeciętna wartość kulturowa
SEK2	W2/AK/K1 SPOSÓB UŻYTKOWANIA TERENU	1. funkcje ogólnodostępne
	W2/AK/K2 CZYTELNOŚĆ KOMPOZYCJI URBANISTYCZNEJ	1. brak ciągłości; 2. występowanie elementów o pozytywnym oddziaływaniu, w tym: dróg, krawędzi, węzłów, rejonów, punktów orientacyjnych; 3. występowanie elementów o negatywnym oddziaływaniu, w tym: krawędzi, węzłów, rejonów, punktów orientacyjnych

Tabela 12 | Podsumowanie warstwy 1 i 2 w zakresie atrakcyjnego krajobrazu dla modułu 11 i sekwencji SEK2 (opracowanie własne)

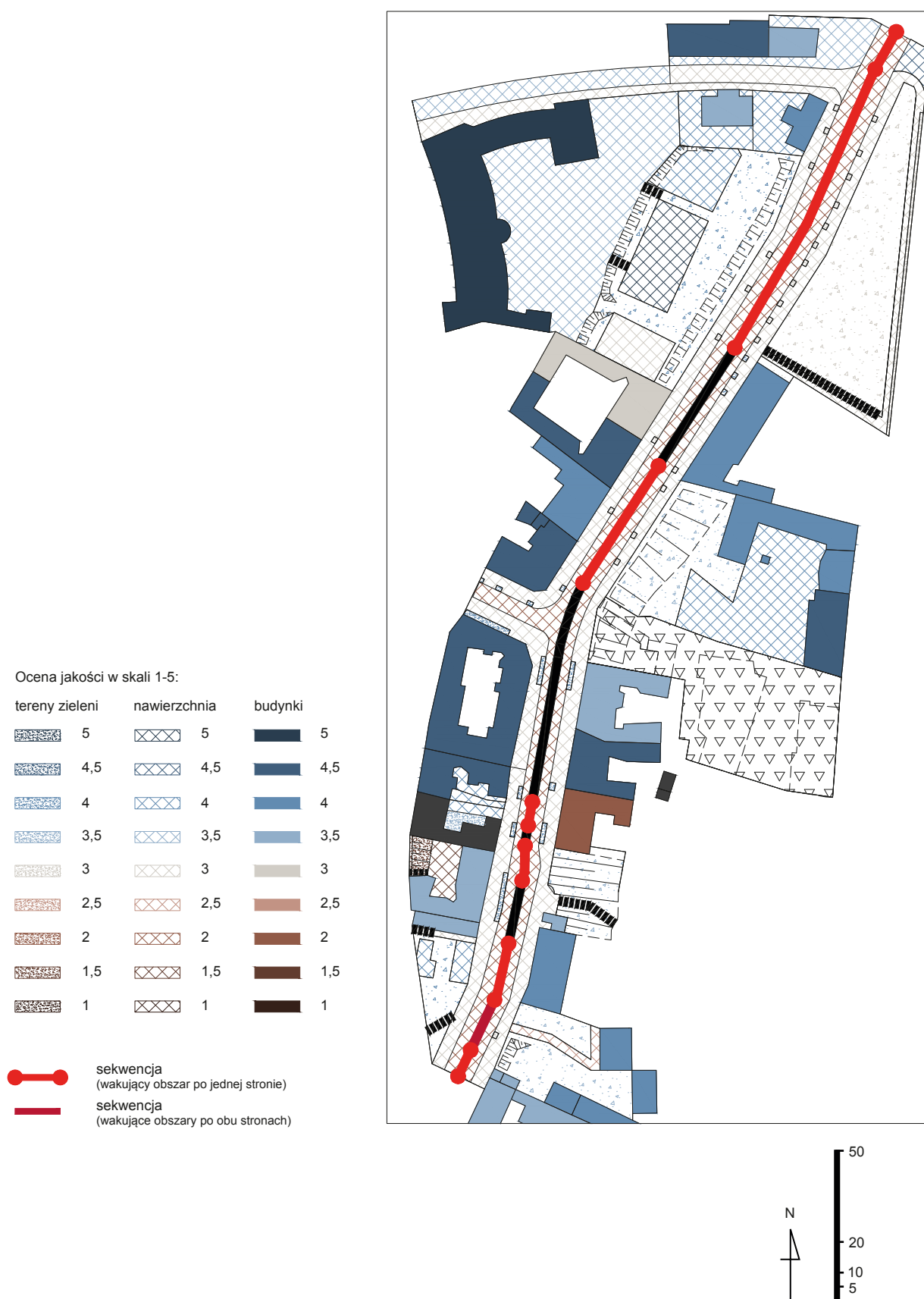
W **warstwie 3 [W3]** analiza w ramach zakresu tematycznego **atrakcyjny krajobraz [AK]** została przeprowadzona z wykorzystaniem dwóch kryteriów: **jakości estetycznej [K1]** oraz **oddziaływania wizualnego [K2]**. Kryteria te dobrano w celu szczegółowego rozpoznania charakterystyki estetycznej oraz stanu zachowania elementów przestrzennych w strefie bezpośredniego oddziaływania sekwencji. Opisują one efekt wizualny, jaki wakujące obszary

oraz ich otoczenie wywierają na użytkowników przestrzeni, uwzględniając zarówno atrakcyjne elementy budujące tożsamość miejsca, jak i elementy niepożądane wprowadzające chaos. Świadomość ich obecności może pomóc bardziej precyzyjnie ukierunkować dobór oraz lokalizację narzędzi tymczasowego użytkowania wakujących przestrzeni, w celu poprawy spójności i atrakcyjności badanej przestrzeni.

W celu określenia poziomu **jakości estetycznej [W3/AK/K1]** przeprowadzono waloryzację obiektów, nawierzchni i terenów zieleni znajdujących się w strefie bezpośredniego oddziaływania sekwencji. Waloryzacja, wykonana przez autorkę podczas spacerów badawczych, określa wygląd, stan zachowania i stopień degradacji każdego z elementów, co przekłada się na ocenę jakości estetycznej. Do przedstawienia wyników waloryzacji użyto trzech rodzajów kreskowań, oznaczających różne poziomy jakości – od niebieskiej (wysoka jakość) do ciemnobrązowej (niska jakość). Schemat mapowy został opracowany przy użyciu metody kartogramu, gdzie polem odniesienia jest budynek lub obszar o określonej nawierzchni, a ocena została przeprowadzona na podstawie 9 przedziałów klasowych.

Na badanym obszarze rozpoznano architekturę o zróżnicowanej charakterystyce i jakości estetycznej. Zidentyfikowano obiekty reprezentujące różne style i okresy historyczne, w tym XIX-wieczne kamienice z bogato zdobionymi fasadami, modernistyczne i postmodernistyczne plomby oraz współczesne uzupełnienia pierzei. Na podstawie oceny stanu fasady oraz stolarki okiennej i drzwiowej, wykazano dość wysoką jakość estetyczną - znaczna większość budynków przynależy do 6 lub wyższego przedziału klasowego na 9 możliwych. Dwa budynki charakteryzują się wyższym stopniem degradacji, widocznym w odrapanych fasadach i zniszczonej stolarce okiennej, i zostały zaklasyfikowane odpowiednio do 3 (ul. Górna Wilda 75) i 5 przedziału klasowego (ul. Górna Wilda 66). Stan nawierzchni, oceniany na podstawie użytych materiałów, ich połączeń i stopnia degradacji, wypadł gorzej niż stan budynków. Niską jakość estetyczną (3 przedział klasowy) reprezentuje ulica Górna Wilda, gdzie występują liczne ubytki w asfalcie i nierówności. Również wszystkie chodniki są mało estetyczne – płyty chodnikowe i bruk są nierówne i często poprzerastane roślinnością. Nawierzchnie ocenione pozytywnie występują m.in. na terenie boisk przy Zespole Szkół nr 5, na tyłach Hotelu Włoskiego oraz na skwerze u zbiegu ulic Różanej i Górna Wilda. Jakość estetyczna terenów zieleni była oceniana na podstawie jej atrakcyjności wizualnej oraz poziomu zadbania. Dość nisko oceniana jest zieleń ruderalna i spontaniczna, występująca na nieużytkowanym terenie u zbiegu ulic Górna i Dolna Wilda, nieco wyżej - dziczyła zieleń urządzona znajdująca się w lukach w zabudowie wzdłuż wschodniej pierzei ulicy Górna Wilda. Najwyższe oceny przyznano atrakcyjnej i zadbanej zieleni na terenie Zespołu Szkół nr 5 oraz na skwerze u zbiegu ulic Różanej i Dolna Wilda.

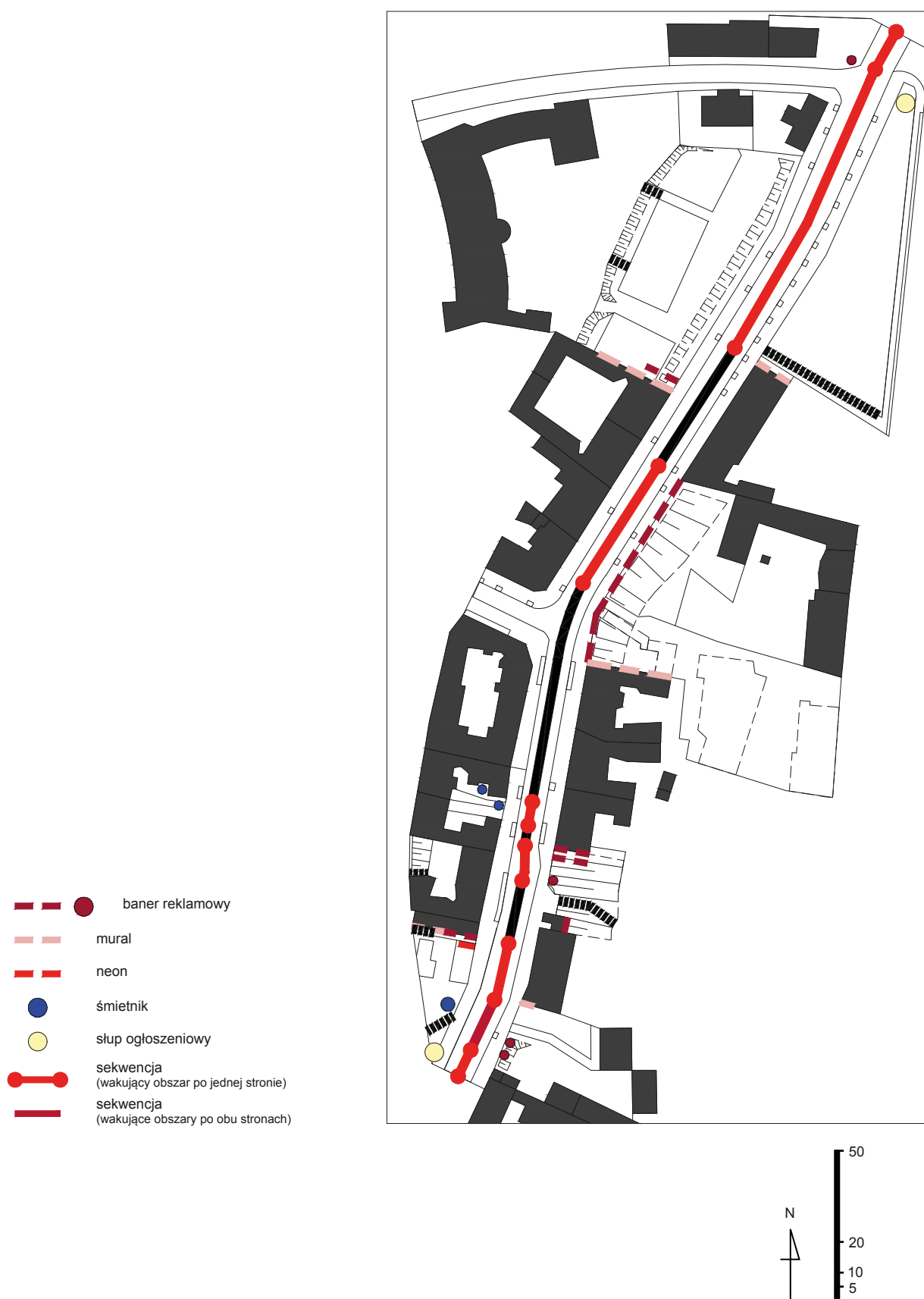

Ryc. 99 | Schemat mapowy przedstawiający ocenę jakości estetycznej przestrzeni w obrębie sekwencji SEK2 (opracowanie własne na podstawie badań terenowych)

Drugim kryterium analizowanym w ramach zakresu tematycznego **atrakcyjny krajobraz [AK]** jest **oddziaływanie wizualne [W3/AK/K2]**. By je określić wskazano lokalizację pozytywnie odbieranych i łatwo identyfikowanych elementów krajobrazu, które mogą pełnić rolę punktów orientacyjnych, jak również elementów o negatywnym wpływie, pogłębiających wrażenie chaosu przestrzennego. Na obszarze badań zidentyfikowano lokalne symbole, w tym murale oraz neony, a w ramach grupy elementów wprowadzających nieład – śmietniki i banery reklamowe. Informacje na temat występujących elementów zostały zebrane przez autorkę podczas spacerów badawczych i naniesione na schemat mapowy za pomocą kartograficznej metody sygnaturowej.

Zidentyfikowane na obszarze objętym badaniem są rozmieszczone wzdłuż całej sekwencji, z wyraźnym nagromadzeniem w jej południowej części. Wśród lokalnych symboli dominują murale – jest ich aż 4, wszystkie umieszczone na ścianach szczytowych budynków. Wskazano również neon przy wejściu do pizzerii Przyjemność. Najczęściej występującymi elementami wprowadzającymi nieład są banery reklamowe, których zidentyfikowano aż 10. Pojawiają się zarówno jako elementy wolnostojące, jak i zawieszone na ogrodzeniach oraz ścianach szczytowych budynków, a ich skala waha się od małych plakatów po reklamy rozciągające się na 70 metrów siatki ogrodzeniowej. Oprócz banerów reklamowych zidentyfikowano także kubły na śmieci zlokalizowane na widocznych z chodnika podwórkach oraz pod wiatą śmietnikową na skwerze u zbiegu ulic Różanej i Górna Wilda.

Ryc. 100 | Schemat mapowy przedstawiający oddziaływanie wizualne elementów zlokalizowanych w obrębie sekwencji SEK2 (opracowanie własne na podstawie badań terenowych)

W3 | Analiza | Wygodna lokalność

W **warstwie 2 [W2]**, na etapie diagnozy, zagregowano i zsyntetyzowano dane zgromadzone w ramach analizy kryteriów opisujących **atrakcyjność oferty funkcjonalnej [W2/WL/K1]** oraz **dostępność pieszą i rowerową [W1/WL/K2]**.

Aby określić **atrakcyjność oferty funkcjonalnej [W2/WL/K1]**, zidentyfikowano **występowanie usług i przestrzeni centrotwórczych [W2/WL/K1/M1]** oraz **powiązanie z ciągami handlowo-usługowymi [W2/WL/K1/M2]**. W strefie bezpośredniego oddziaływania sekwencji SEK2 zdiagnozowane zostało występowanie zarówno usług, jak i przestrzeni centrotwórczych oraz wysoki udział ciągów handlowo-usługowych w długości pierzei. **Dostępność pieszą i rowerową [W1/WL/K2]** oceniono na podstawie **przystępności dla pieszych [W2/WL/K2/M1]** oraz **przebiegu ścieżek rowerowych [W2/WL/K2/M2]**. Kwartaly sąsiadujące z sekwencją SEK2 charakteryzują się wysoką przystępnością dla pieszych, jednak wzdłuż badanej sekwencji nie poprowadzono ścieżek rowerowych. Wyniki diagnozy wskazują na sprzyjające warunki do implementacji strategii tymczasowego użytkowania przestrzeni na badanym obszarze.

WARSTWA 1 i 2_WYGODNA LOKALNOŚĆ

MODUŁ 11	W1/WL/K1 GĘSTOŚĆ ZALUDNIENIA	1. wystarczająca gęstość zaludnienia; 2. brak prognozowanej zwiększonej liczby mieszkańców
	W1/WL/K2 DOSTĘPNOŚĆ PRZESTRZENI PUBLICZNYCH I ŚRODKÓW KOMUNIKACJI MIEJSKIEJ	1. w sieci przestrzeni publicznych; 2. występowanie lokalnego centrum usługowego; 3. bardzo dobra dostępność
	W1/WL/K3 DOSTĘPNOŚĆ FUNKCJI SPORTU I KULTURY	1. średnia ilość funkcji sportu (kat. 4) – średnie zapotrzebowanie funkcjonalne; 2. mała ilość funkcji kultury (kat. 1) – duże zapotrzebowanie funkcjonalne
SEK2	W2/WL/K1 ATRAKCYJNOŚĆ OFERTY FUNKCJONALNEJ	1. występowanie usług i przestrzeni centrotwórczych; 2. wysoki udział ciągów handlowo-usługowych
	W2/WL/K2 DOSTĘPNOŚĆ PIESZA I ROWEROWA	1. wysoka przystępność dla pieszych; 2. brak ścieżek rowerowych

Tabela 13 | Podsumowanie warstwy 1 i 2 w zakresie wygodnej lokalności dla modułu 11 i sekwencji SEK2 (opracowanie własne)

W **warstwie 3 [W3]** analiza w ramach zakresu tematycznego **wygodna lokalność [WL]** została przeprowadzona w oparciu o trzy kryteria: **różnorodność oferty funkcjonalnej [K1]**, **stymulacja interakcji [K2]** oraz **komfort i bezpieczeństwo użytkowania [K3]**. Autorka dobrała te kryteria w celu szczegółowego rozpoznania charakterystyki badanego obszaru z perspektywy lokalności, uwzględniając funkcje poszczególnych lokali usługowych,

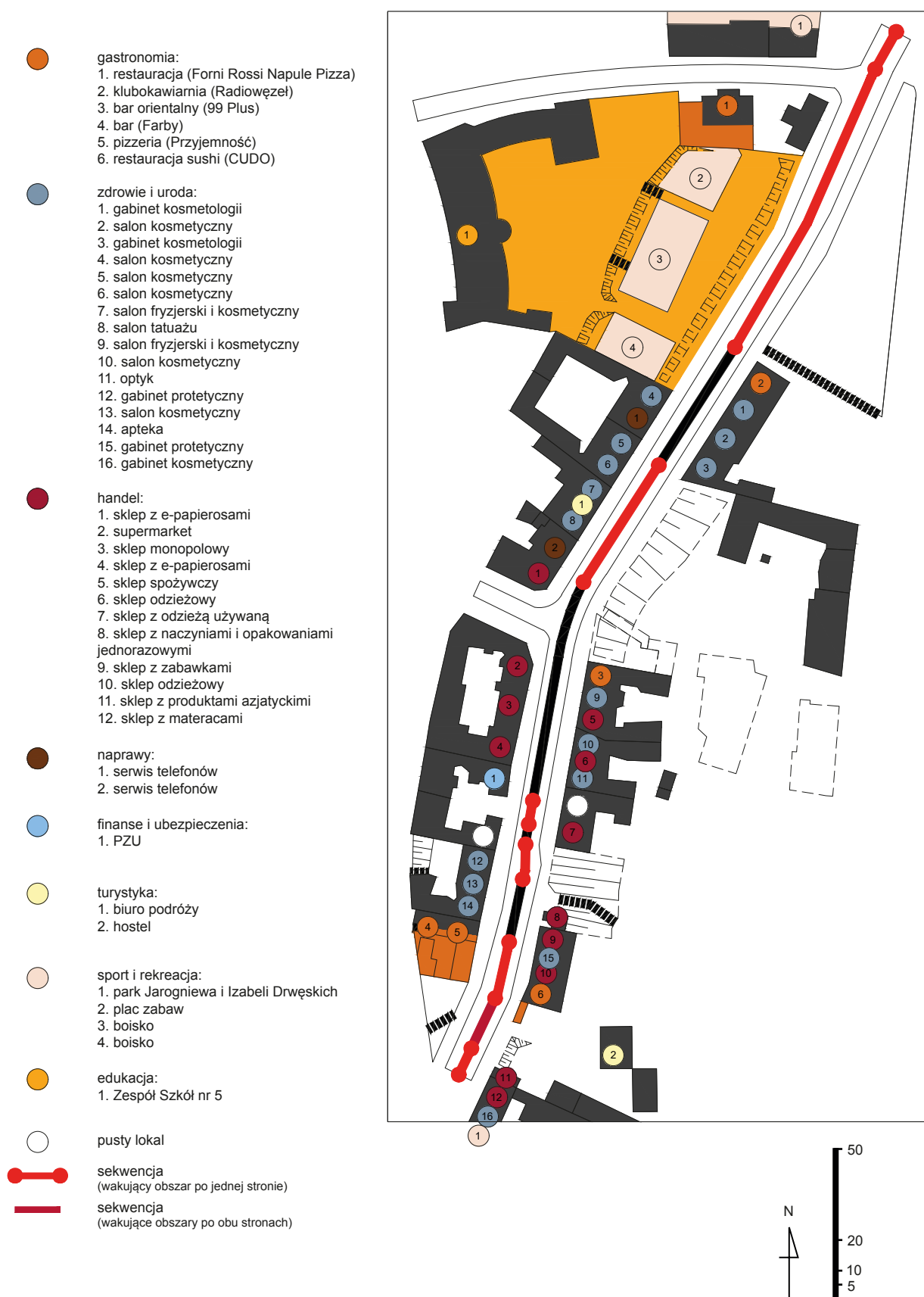
potencjał wytwarzania interakcji społecznych przez występujące wyposażenie oraz poczucie bezpieczeństwa w przestrzeni. Każdy z tych aspektów przyczynia się do pogłębienia rozumienia problemów i potencjałów analizowanego obszaru, również tych wynikających z występowania wakujących zasobów, co z kolei może przyczynić się do bardziej precyzyjnego kierunkowania procesu implementacji strategii tymczasowego użytkowania.

W celu określenia **różnorodności oferty funkcjonalnej [W3/WL/K1]** zidentyfikowano funkcje budynków oraz lokali usługowych zlokalizowanych w strefie bezpośredniego oddziaływania sekwencji. Informacje na ten temat zostały zgromadzone przez autorkę podczas spacerów badawczych¹⁴⁹, a następnie przedstawione na schemacie mapowym za pomocą kartograficznych metod sygnaturowej oraz zasięgów. Na badanym obszarze wskazano wszystkie występujące usługi i pogrupowano je według sektorów:

- gastronomia,
- zdrowie i uroda,
- handel,
- naprawy,
- finanse i ubezpieczenia,
- turystyka,
- sport i rekreacja,
- edukacja.

W strefie bezpośredniego oddziaływania sekwencji SEK2 przeważa zabudowa pierzejowa z lokalami usługowymi na poziomie parteru. Dominują usługi z sektora zdrowia i urody (16 punktów usługowych), w tym salony kosmetyczne, fryzjerskie, tatuażu, a także apteka, gabinety protetyczne i optyk. Oferta w tym zakresie jest bardzo rozbudowana i obejmuje zarówno funkcje pierwszej potrzeby, jak i funkcje specjalistyczne. Niemal równie często (12 punktów usługowych) występują funkcje handlowe, wśród których zidentyfikowano supermarket, sklep spożywczy, sklep monopolowy, sklepy z e-papierosami, odzieżowe, z zabawkami i artykułami szkolnymi oraz bardziej wyspecjalizowane – z naczyniami i opakowaniami jednorazowymi, materacami i produktami azjatyckimi. Oferta handlowa również obejmuje szeroki asortyment, od podstawowych produktów spożywczych i odzieżowych po kupowane sporadycznie. W strefie bezpośredniego oddziaływania sekwencji znajduje się również 6 lokali gastronomicznych, w tym dwie restauracje, pizzeria, dwa bary i klubokawiarnia, które zaspokajają lokalne potrzeby gastronomiczne oraz przyciągają klientów spoza dzielnicy. Pozostałe sektory usług są reprezentowane przez pojedyncze lokalizacje. W ramach usług naprawczych wskazano dwa serwisy telefonów, sektor finansów i ubezpieczeń reprezentuje filia PZU, natomiast usługi turystyczne – biuro podróży oraz hostel. Funkcje edukacyjne oraz sportu i rekreacji zapewnia Zespół Szkół nr 5 z kompleksem boisk i placem zabaw oraz park Jarogniewa i Izabeli Drwęskich. Zidentyfikowano także 2 puste lokale usługowe.

¹⁴⁹ Spacerzy odbywały się w czerwcu 2024 roku.

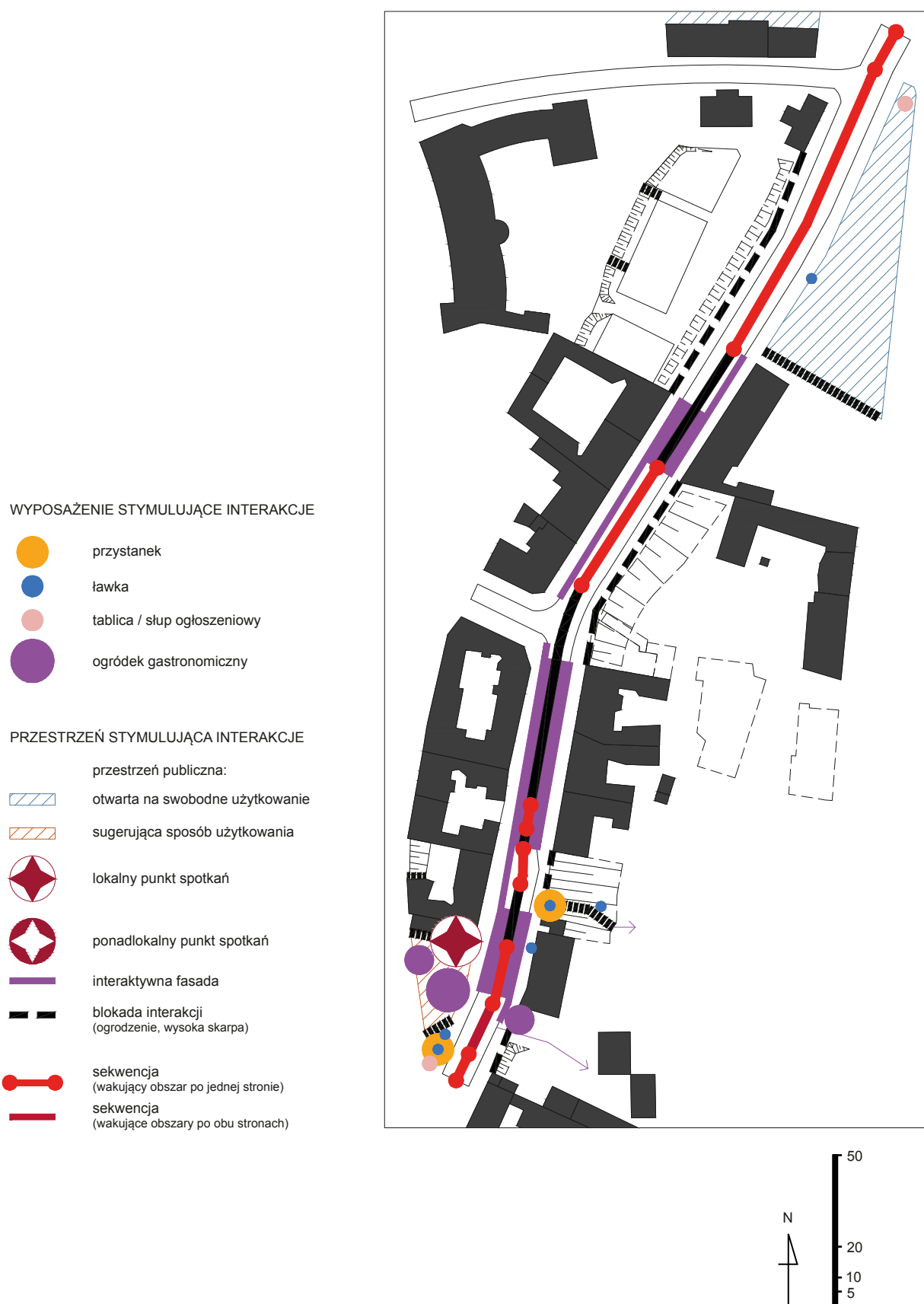

Ryc. 101 | Schemat mapowy przedstawiający różnorodność oferty funkcjonalnej w obrębie sekwencji SEK2 (opracowanie własne na podstawie badań terenowych)

Drugim analizowanym kryterium w ramach zakresu tematycznego **wygodna lokalność [WL]** jest **stymulacja interakcji [W3/WL/K2]**, rozumiana jako potencjał przestrzeni do generowania interakcji społecznych. By ją określić wskazano wyposażenie sprzyjające interakcjom, w tym przystanki, ławki, tablice / słupy ogłoszeniowe, ogródki restauracyjne oraz przestrzeń stymulującą interakcję – przestrzeń publiczną otwartą na swobodne użytkowanie oraz sugerującą sposób użytkowania, punkty spotkań oraz interaktywne fasady. Wymienione elementy zostały zidentyfikowane przez autorkę podczas spacerów badawczych, a następnie naniesione na schemat mapowy za pomocą kartograficznej metody sygnaturowej.

Wśród przestrzeni stymulujących interakcję wskazano przestrzeń otwartą na swobodne użytkowanie, czyli park Jarogniewa i Izabeli Drwęskich i teren porośnięty bujną, dziczą zielonią u zbiegu ulic Górna Wilda i Dolna Wilda oraz, na przeciwnym końcu sekwencji – przestrzeń publiczną sugerującą sposób użytkowania, jaką jest skwer na styku ulic Różanej i Górna Wilda. W tej lokalizacji zidentyfikowano również lokalny punkt spotkań. Interaktywne fasady są bezpośrednio powiązane z ciągami handlowo-usługowymi, które biegną wzdłuż znacznej części sekwencji. Na schemacie mapowym wyróżniono także fragmenty o wzmocnionym oddziaływaniu, gdzie interaktywne fasady znajdują się po obu stronach ulicy. Obszar badań charakteryzuje się również występowaniem blokad interakcji (ogrodzenia, wysokiej skarpy) zlokalizowanych wzdłuż terenu Zespołu Szkół nr 5 oraz luk w zabudowie po wschodniej stronie sekwencji, gdzie występują znaczne różnice terenu oraz, w dwóch przypadkach, ogrodzenie. Koncentracja wyposażenia stymulującego interakcje znajduje się w południowej części sekwencji, gdzie zlokalizowane są dwa przystanki tramwajowe z ławkami, słup ogłoszeniowy oraz trzy ogródki restauracyjne. Przestrzeń ta jest żywotna i atrakcyjna dla użytkowników, szczególnie intensywnie użytkowana w sezonie letnim. W pozostałych częściach sekwencji wyposażenie wspierające interakcje jest ograniczone do pojedynczych elementów, takich jak jedna ławka i tablica ogłoszeniowa.

Ryc. 102 | Schemat mapowy przedstawiający przestrzeń i wyposażenie stymulujące interakcje w obrębie sekwencji SEK2 (opracowanie własne na podstawie badań terenowych)

Ostatnim analizowanym kryterium jest **komfort i bezpieczeństwo użytkowania [W3/WL/K3]** przestrzeni. W celu ich określenia wskazano obszary o znacznych spadkach terenu, obecność schodów oraz nawierzchnie utrudniające poruszanie się, w tym nawierzchnie zdegradowane oraz obszary pokryte roślinnością. Zidentyfikowano również miejsca uznawane za potencjalnie niebezpieczne – tereny porośnięte bujną, spontaniczną roślinnością, zlokalizowane w pobliżu pustostanów lub rozległe zdegradowane obszary pozbawione funkcji użytkowych. Dane dotyczące ukształtowania terenu zostały pozyskane z Systemu Informacji Przestrzennej Miasta Poznania¹⁵⁰, natomiast informacje na temat zdegradowanej nawierzchni oraz bezpieczeństwa zgromadzono podczas spacerów badawczych. Do stworzenia schematu mapowego wykorzystano kartograficzną metodę zasięgów oraz sygnatury liniowe.

Badany obszar cechuje się znacznymi różnicami wysokości w kierunku wschód-zachód, co skutkuje obecnością skarp oraz schodów umożliwiających komunikację między terenami na różnych poziomach. Takie ukształtowanie terenu znacząco wpływa na możliwości zagospodarowania i użytkowania działek oraz na komfort poruszania się. Na schemacie mapowym wskazano obszary o trzech zakresach nachylenia: 3-6%, 6-10% i powyżej 10%, które w porównaniu z dozwolonymi w warunkach technicznych spadkami pochylni przeznaczonych do ruchu pieszego i dla osób niepełnosprawnych (do 0,5 m długości – 8%, powyżej 0,5 m długości – 6%¹⁵¹) sugerują istotne utrudnienia w przemieszczaniu się, przekładające się na ograniczoną dostępność tych obszarów. Znaczne nachylenia terenu występują wzdłuż ulic Niedziałkowskiego i Spadzistej oraz w lukach zabudowy po wschodniej stronie ulicy Górna Wilda, jak również na skwerze u zbiegu ulic Górna Wilda i Różanej.

Do identyfikacji miejsc z nawierzchnią utrudniającą poruszanie się (nierówną, wyboistą, z ubytkami) wykorzystano dane na temat stanu nawierzchni zgromadzone w ramach analizy kryterium **jakość estetyczna otoczenia [W3/AK/K1]**, wskazując obszary o wynikach poniżej średniej, obejmujące całą długość ulicy Górna Wilda, ulicę Spadzistą oraz część podwórek. Nawierzchnię trudną do przemieszczania się stanowią również trawniki i tereny zielone, które naniesiono na schemat mapowy, zlokalizowane m.in. u zbiegu ulic Górna Wilda i Dolna Wilda, na podwórzu Zespołu Szkół nr 5, w lukach zabudowy oraz na skwerze w południowej części sekwencji. Obszary uznawane za potencjalnie niebezpieczne to tereny bujnej zieleni ruderalnej, zlokalizowane w północnej części strefy bezpośredniego oddziaływania sekwencji, oraz intensywnie zarośnięty ogród w luce w zabudowie w jej południowej części.

¹⁵⁰ Źródło danych: System Informacji Przestrzennej Miasta Poznania, <https://sip.poznan.pl/> [dostęp: 29.07.2024]: Elementy topograficzne > Rzeźba terenu > Punkt naturalnej wysokości terenu.

¹⁵¹ Rozdział 4 - Schody i pochylnie - Warunki techniczne, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz.U.2022.1225 t.j.).

Ryc. 103 | Schemat mapowy przedstawiający elementy wpływające na komfort i bezpieczeństwo użytkowania przestrzeni w obrębie sekwencji SEK2 (opracowanie własne na podstawie Systemu Informacji Przestrzennej Miasta Poznania oraz badań terenowych)

2.1.3.2. Diagnoza

Diagnoza w **warstwie 3 [W3]**, analogicznie jak w **warstwie 1 [W1]** i **warstwie 2 [W2]**, polega na agregacji i syntezie danych zebranych podczas analizy w celu oceny stopnia spełnienia **kryteriów [K]** przy zastosowaniu odpowiednich **mierników [M]**. Dane dotyczące poszczególnych zakresów tematycznych (**dostępny zasób przestrzenny [DZP]**, **odporny ekosystem [OE]**, **atrakcyjny krajobraz [AK]**, **wygodna lokalność [WL]**) zostały zgromadzone i przedstawione na zbiorczym schemacie mapowym, co umożliwiło przejrzystą prezentację ich wzajemnych zależności i relacji.

Kluczowy etap diagnozy stanowi agregacja danych dotyczących **dostępnego zasobu przestrzennego [DZP]**, umożliwiającą selekcję obszarów poddawanych dalszej ocenie na podstawie kryteriów przypisanych do pozostałych zakresów tematycznych. Ocena ujęta jest w formie tabelarycznej, w której wybranym obszarom przypisuje się wartości punktowe odpowiadające określonym wartościom mierników.

W **warstwie 3 [W3]** wszystkie kryteria przypisano do kat. 2 - **POTENCJAŁ ODŚRODKOWO-DOŚRODKOWY**, w ramach której przyznane punkty są mnożone przez 2. Na tym etapie ocenie podlegają pojedyncze zinwentaryzowane działki, które z założenia mogą zostać poddane transformacji. Przynależność do tej kategorii oznacza więc zarówno możliwość korzystania z istniejących uwarunkowań oraz występujących w obrębie działek elementów, jak i na potencjał poprawy sytuacji poprzez uzupełnianie zdiagnozowanych braków. Suma punktów wyznacza stopień spełnienia wszystkich kryteriów przez wybrane wakujące zasoby, co stanowi podstawę do opracowania indywidualnych rekomendacji w ramach prognozy.

W3 | Diagnoza | Dostępny zasób przestrzenny

W **warstwie 3 [W3]** diagnoza w ramach zakresu tematycznego **dostępny zasób przestrzenny [DZP]** została przeprowadzona na podstawie **charakterystyki funkcjonalno-przestrzennej [K1]** wakujących obszarów.

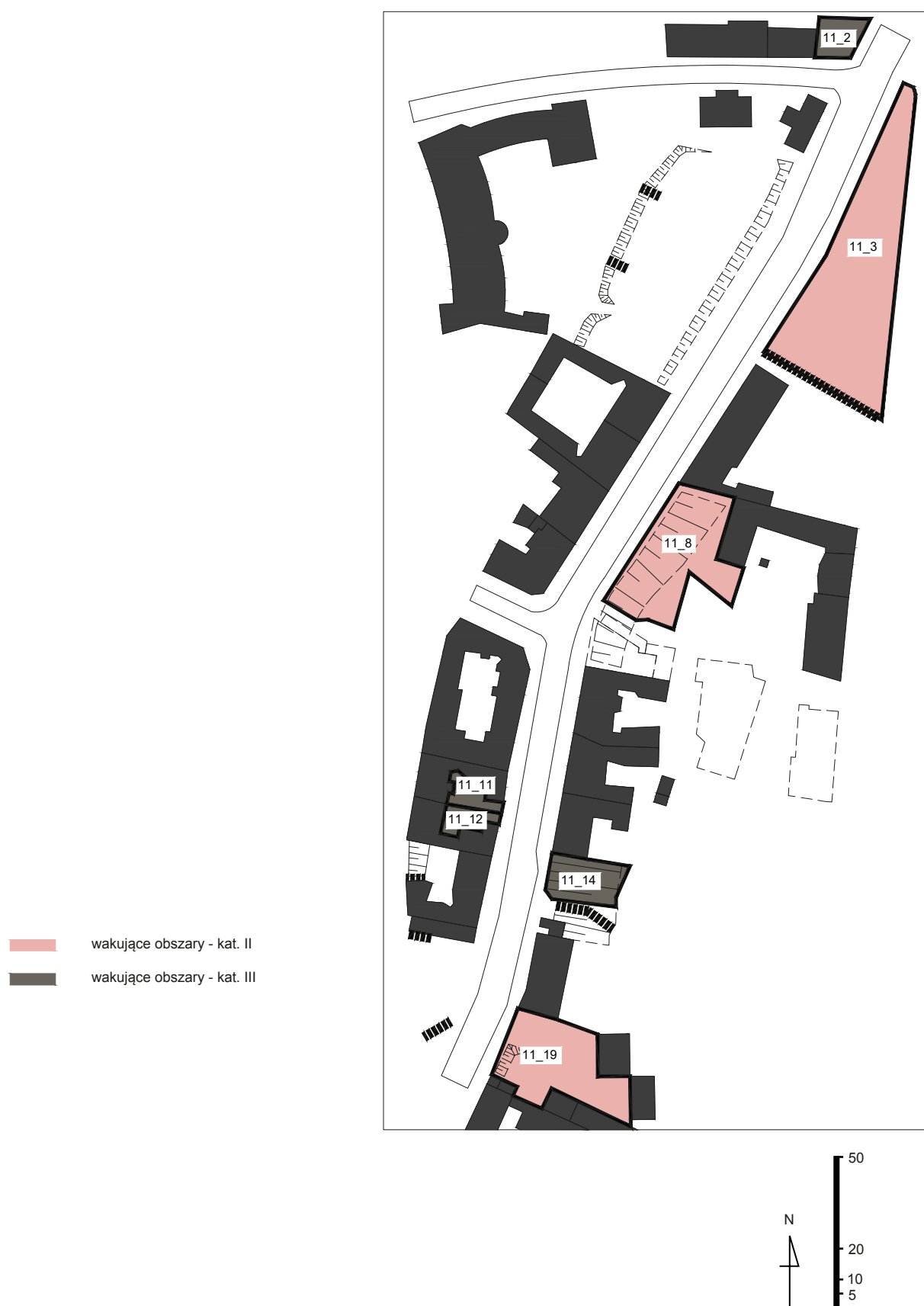
Dane zebrane podczas analizy **charakterystyki funkcjonalno-przestrzennej [W3/DZP/K1]** zostały zagregowane na podstawie miernika określającego **kategorię użytkowania [W3/DZP/K1/M1]**. Kategoria użytkowania stanowi uniwersalną i kompleksową formę klasyfikacji, opisującą stopień degradacji ocenianej działki oraz adekwatność pełnionej przez nią funkcji. Uwzględnia tym samym zarówno wpływ terenu na otoczenie i użytkownika, jak i aspekty przestrzenne oraz funkcjonalne badanego obszaru. W zależności od celu i zakresu badań, kategorię użytkowania można zestawiać z innymi elementami charakterystyki funkcjonalno-przestrzennej: własnością, statusem planistycznym, przeznaczeniem terenu, skalą, typologią przestrzenną lub typologią funkcjonalną (omówione w rozdziale **2.1.3.1. Analiza**), które uzupełniają obraz analizowanych wakujących zasobów. Wówczas badania mogą koncentrować się na specyficznej funkcji lub formie przestrzennej uznanej za istotną do poddania szczegółowej diagnozie.

Do dalszych badań autorka zdecydowała się zakwalifikować wakujące obszary należące do **II i III kategorii użytkowania**, opierając się na zidentyfikowanych problemach i potencjałach charakterystycznych dla poszczególnych kategorii. Tereny z I kategorii stanowią już wdrożony przykład tymczasowego użytkowania przestrzeni, który – dzięki pozytywnemu oddziaływaniu prospołecznemu i proekologicznemu – jest uznawany za przykład dobrych praktyk i model do naśladowania. Nie wymagają dalszych interwencji, dlatego zostały wykluczone z badań. Z kolei kategoria IV obejmuje tereny niezagospodarowane i nieużytkowane, które stanowią rozległe, zdegradowane obszary, miejsca dziko zarośnięte lub tereny po rozbiórkach. Wyłączenie ich z dalszych badań zostało uznane za zasadne z kilku powodów. Rozległe, nieużytkowane obszary wymagają kompleksowych, wielkoskalowych projektów rewitalizacyjnych, ponieważ ich wysoki stopień degradacji społeczno-przestrzennej oraz brak infrastruktury technicznej i mediów generują znaczny próg wejścia. Jeśli są porośnięte spontaniczną roślinnością, mogą stanowić korzystny habitat dla roślin i zwierząt warty utrzymania. Natomiast miejsca po rozbiórkach najczęściej są przygotowywane pod nowe inwestycje i tymczasowe działania są tam ograniczone, ze względu na krótki czas dostępności terenu.

W procesie selekcji obszarów do implementacji tymczasowego użytkowania przestrzeni autorka postępuje zgodnie z założeniami **podejścia taktycznego**, uznając za bardziej uzasadnione rozpoczęcie działań od mniejszych inicjatyw. Obszary kategorii II i III charakteryzują się ograniczonymi brakami w infrastrukturze i jakości przestrzeni, co pozwala na szybsze wdrożenie zmian przynoszących istotne efekty. W przypadku kategorii II, wystarczą drobne, niskonakładowe interwencje by poprawić sposób użytkowania i odbiór tych obszarów, natomiast dla obszarów kategorii III zmiana funkcji, skali lub estetyki może przynieść istotną różnicę w ich oddziaływaniu na otoczenie i użytkowników.

Na podstawie **kategorii użytkowania [W3/DZP/K1/M1]** oraz powyższych założeń, wyodrębniono 7 wakujących zasobów, które następnie poddano diagnozie. Do kategorii II przynależą 4 obszary zlokalizowane wzdłuż wschodniej pierzei ulicy Górna Wilda: teren zieleni u zbiegu ulic Górna Wilda i Dolna Wilda (11_3) oraz zazielenione luki w zabudowie (11_8, 11_14, 11_19). Po zachodniej stronie ulicy znajdują się natomiast 3 obszary należące do kategorii III, pełniące funkcję parkingu (11_2) lub podwórek (11_11, 11_12). Każdy z wymienionych wakujących obszarów oceniono na podstawie kryteriów przypisanych do pozostałych trzech zakresów tematycznych.

Ryc. 104 | Schemat mapowy przedstawiający wakujące obszary należące do II i III kategorii użytkowania (opracowanie własne)

W3 | Diagnostyka | Odporny ekosystem

W **warstwie 3 [W3]** diagnostyka dotycząca zakresu tematycznego **odporny ekosystem [OE]** została przeprowadzona na podstawie trzech kryteriów: **rozmieszczenia zieleni [K1]**, **przepuszczalności nawierzchni [K2]** i **adaptacyjności [K3]**.

Rozmieszczenie zieleni [W3/OE/K1] na terenie badanych wakujących obszarów oceniono za pomocą mierników określających **występowanie zieleni wysokiej [W3/OE/K1/M1]** oraz **występowanie zieleni niskiej [W3/OE/K1/M2]**. W tym celu uwzględniono lokalizację drzew oraz w ramach zieleni niskiej – krzewów, wysokich traw, rabat, trawników itp. Liczba przyznawanych punktów była zależna od ilości zieleni oraz stopnia jej zagęszczenia i kondycji. Do opracowania schematu mapowego wykorzystano metodę sygnaturową, obejmującą sygnatury punktowe oraz metodę zasięgów. Kryterium to, podobnie jak pozostałe w tej warstwie, przypisano do kategorii 2: **POTENCJAŁ ODŚRODKOWO-DOŚRODKOWY**, gdzie przyznane punkty są mnożone przez 2. Kryterium ocenia zarówno obecny rozkład zieleni na wakujących zasobach, jak i wskazuje na istniejące braki w tym zakresie, które mogą zostać zniwelowane poprzez tymczasowe zagospodarowanie przestrzeni.

Wyodrębniono trzy przedziały oceny występowania zieleni wysokiej i niskiej na badanych obszarach:

- brak zieleni wysokiej / brak zieleni niskiej – 0 punktów,
- pojedyncze drzewo / niewielkie fragmenty i/lub słabo rozwinięta zieleń niska – 1 punkt,
- większa liczba drzew / rozległe fragmenty i/lub dobrze rozwinięta, zdrowa zieleń niska – 2 punkty.

Na badanym obszarze zdiagnozowano występowanie sporej ilości zieleni. Drzewa, reprezentujące zieleń wysoką, rosną zarówno w skupiskach — w parku Jarogniewa i Izabeli Drwęskich, na terenie Zespołu Szkół nr 5, na terenie zieleni u zbiegu ulic Górna i Dolna Wilda oraz w południowej części sekwencji — jak i pojedynczo w postaci szpalerów drzew wzdłuż ulic oraz na podwórkach. Zieleń niska najczęściej przyjmuje formę trawników, a w kilku miejscach także bujnej zieleni ruderalnej, zakrzewień oraz wysokich ozdobnych traw. Zazwyczaj towarzyszy zieleni wysokiej, z wyjątkiem pojedynczo umiejscowionych drzew w otworach chodnikowych oraz niektórych podwórek kamienic, gdzie zdarzają się trawniki bez drzew lub drzewa bez trawników.

Diagnostyka **rozmieszczenia zieleni [W3/OE/K1]** na terenie poszczególnych wakujących zasobów wykazała obecność znacznych zasobów zieleni wysokiej i niskiej. Na 3 z 7 badanych obszarów występuje zarówno większa liczba drzew, jak i rozległe fragmenty dobrze rozwiniętej zieleni niskiej. Jest to teren zieleni w północnej części sekwencji (11_3), obszar wzdłuż schodów łączących ulice Górna Wilda i Dolna Wilda (11_14) oraz przedpole hostelu (11_19).

Dodatkowo zidentyfikowano jeden teren charakteryzujący się większą liczbą drzew, ale słabo rozwiniętą zielenią niską (11_8). Natomiast za obszary niemal lub zupełnie pozbawione zieleni uznano teren parkingu (11_2) i podwórka (11_12), gdzie występują jedynie niewielkie fragmenty zieleni niskiej, oraz sąsiednie podwórko (11_11) całkowicie pozbawione zieleni.

Poziom spełnienia kryterium **przepuszczalności nawierzchni [W3/OE/K2]** oceniono za pomocą miernika określającego **rodzaj nawierzchni [W2/OE/K2/M1]**. Zidentyfikowane podczas analizy typy nawierzchni pogrupowano zgodnie ze stopniem ich przepuszczalności i na tej podstawie przypisano im odpowiednie wartości punktowe:

- nawierzchnia nieprzepuszczalna (asfalt, nawierzchnia betonowa, płyty chodnikowe, kostka brukowa, nawierzchnia sportowa) – 0 punktów,
- nawierzchnia przepuszczalna (piasek, geograta) – 1 punkt,
- nawierzchnia zielona (trawnik, rabata) – 2 punkty.

O ostatecznej liczbie punktów decyduje dominujący rodzaj nawierzchni na badanym obszarze. Dane zostały zagregowane za pomocą kartograficznej metody chorochromatycznej, a każdemu z rodzajów nawierzchni przypisano odpowiednie kreskowanie. Kryterium zaliczono do kategorii 2: **POTENCJAŁ ODŚRODKOWO-DOŚRODKOWY** z mnożnikiem 2. Kryterium to wskazuje na istniejący potencjał retencyjny, ale również braki w jego zakresie, które mogą zostać zniwelowane poprzez interwencje oparte na metodzie tymczasowego użytkowania przestrzeni.

Na badanym obszarze dominuje nawierzchnia nieprzepuszczalna, występująca na ulicach, chodnikach oraz części podwórek, najczęściej pełniących funkcje parkingowe. Nawierzchnia przepuszczalna, reprezentowana przez piasek i geogratę, występuje sporadycznie, głównie jako zaplecze budynków lub przestrzeń przeznaczona do zabaw dla dzieci. Powierzchnie zielone obejmują szkolne podwórze, luki w zabudowie oraz skwer.

Diagnoza **przepuszczalności nawierzchni [W3/OE/K2]** na terenie poszczególnych wakujących zasobów wykazała znaczący udział nawierzchni zielonej. Na terenie aż 4 z 7 badanych obszarów większość powierzchni stanowią trawniki lub rabaty. Do tej grupy zaliczono teren zieleni u zbiegu ulic Górna Wilda i Dolna Wilda (11_3) oraz porośniętą roślinnością lukę w zabudowie wzdłuż wschodniej pierzei ulicy Górna Wilda (11_8, 11_14, 11_19). Dwa wakujące obszary pokryte są nawierzchnią nieprzepuszczalną i obejmują parking przy budynku usługowym na ul. Niedziałkowskiego (11_2) oraz jedno z podwórek przy ul. Górna Wilda (11_11). Sąsiadujące podwórko (11_12), gdzie znaczną część nawierzchni stanowi geograta, reprezentuje nawierzchnię przepuszczalną.

Ostatnim kryterium ocenianym w ramach zakresu tematycznego **odporny ekosystem [OE]** jest **adaptacyjność [W3/OE/K3]**. Do oceny wykorzystano miernik określający **występowanie rozwiązań adaptacyjnych [W3/OE/K3/M1]**, rozumianych jako elementy wyposażenia

lub systemy wspierające zwiększenie powierzchni zieleni i bioróżnorodności flory, ochronę miejskiej fauny, poprawę retencji wody, produkcję energii słonecznej lub wiatrowej oraz edukację ekologiczną. Każde zastosowane rozwiązanie otrzymuje 1 punkt, a jego lokalizacja na mapie jest oznaczona sygnaturą liniową lub punktową. Kryterium przypisano do kategorii 2: **POTENCJAŁ ODŚRODKOWO-DOŚRODKOWY** (mnożnik x2), wskazującej zarówno na korzyści wynikające z obecności tego typu rozwiązań, jak i na braki wymagające uzupełnienia.

Na badanym obszarze odnotowano znikomą liczbę rozwiązań wspierających adaptacyjność, spośród których wszystkie 3 zlokalizowane są w południowej części sekwencji, w otoczeniu skweru u zbiegu ulic Różanej i Górna Wilda. Diagnoza **adaptacyjności [W3/OE/K3]** na terenie poszczególnych wakujących zasobów wykazała występowanie 1 obszaru, na którym podjęto działania w tym zakresie - ogródek restauracyjny w luce w zabudowie (11_19). Na pozostałych 6 z 7 badanych obszarów nie wprowadzono żadnych elementów wspierających adaptacyjność.

Naniesienie wizualizacji trzech kryteriów na zbiorczy schemat mapowy umożliwiło uchwycenie powiązań między rozmieszczeniem zieleni, przepuszczalnością nawierzchni a adaptacyjnością badanego obszaru. Wszystkie kryteria odnoszą się do problematyki adaptacji do zmian klimatycznych. Wprowadzenie zieleni oraz nawierzchni przepuszczalnych stanowi podstawową formę działań adaptacyjnych, korzystnie wpływającą na miejski mikroklimat. Obecność drzew i zieleni niskiej łagodzi efekt miejskiej wyspy ciepła, redukuje zanieczyszczenia powietrza i tłumi hałas, natomiast nawierzchnie przepuszczalne wspomagają naturalny odpływ wód opadowych, zmniejszając ryzyko zalewania i podtopień. Znaczne spadki terenu na badanym obszarze dodatkowo zwiększają zapotrzebowanie na rozwiązania umożliwiające naturalny spływ wody oraz zapobiegające blokowaniu jej przepływu. Kryterium adaptacyjności służyło ocenie występowania bardziej zaawansowanych rozwiązań (wprowadzenia donic, rabat, zbiorników na deszczówkę, domków dla owadów, paneli fotowoltaicznych itp.), jednak diagnoza ujawniła ich niewielką liczbę. Na terenie badanego obszaru takie elementy praktycznie nie zostały zastosowane – ich znaczenie wzrasta szczególnie w miejscach pozbawionych odpowiedniej ilości zieleni (np. podwórka kamienic, tereny wzdłuż ulic) lub niezapewniających retencji (np. parkingi). Mogą one także przyczynić się do zwiększenia ogólnej odporności obszaru na zmiany klimatyczne, np. poprzez wzrost bioróżnorodności czy wprowadzenie zbiorników na deszczówkę.

Ryc. 105 | Zbiórny schemat mapy diagnozy w ramach zakresu tematycznego odporny ekosystem w warstwie 3 (opracowanie własne)

W3 | Diagnoza | Atrakcyjny krajobraz

W **warstwie 3 [W3]** diagnoza dotycząca zakresu tematycznego **atrakcyjny krajobraz [AK]** została przeprowadzona na podstawie dwóch kryteriów: **jakości estetycznej [K1]** oraz **oddziaływania wizualnego [K2]**.

Jakość estetyczną [W3/AK/K1] badanych wakujących obszarów oceniono przy użyciu mierników: **jakości estetycznej obiektów [W3/AK/K1/M1]**, **jakości estetycznej nawierzchni [W3/AK/K1/M2]** i **jakości estetycznej zieleni [W3/AK/K1/M3]**. W oparciu o waloryzację przeprowadzoną na etapie analizy, każdy budynek, fragment nawierzchni oraz teren zieleni przypisano do jednej z trzech kategorii estetycznych, zgodnie z wyznaczonymi wówczas przedziałami klasowymi. Na tej podstawie opracowano schemat mapowy, posługując się metodą kartogramu, gdzie polem odniesienia jest budynek lub obszar o określonej nawierzchni. Kryterium zaliczono do kategorii 2: **POTENCJAŁ ODŚRODKOWO-DOŚRODKOWY** (mnożnik x2). Opisuje ono stan estetyczny otoczenia oraz wskazuje elementy o niskiej jakości estetycznej, których poprawa mogłaby zostać wsparta poprzez implementację tymczasowego użytkowania przestrzeni.

Punktacja została przyznana według poniższych kategorii:

- niska jakość estetyczna (1-3 przedział klasowy) – elementy w złym stanie technicznym i zaniedbane, które negatywnie wpływają na odbiór przestrzeni i wymagają interwencji estetycznej – 0 punktów,
- średnia jakość estetyczna (4-6 przedział klasowy) – elementy o umiarkowanym poziomie estetyki, będące w dobrym stanie technicznym, jednak mogą wymagać drobnych napraw lub uzupełnień, aby podnieść ich atrakcyjność – 1 punkt,
- wysoka jakość estetyczna (7-9 przedział klasowy) – elementy o harmonijnej kompozycji i dbałości o detale, dobrze utrzymane, które pozytywnie wpływają na odbiór przestrzeni – 2 punkty.

Na badanym obszarze większość budynków prezentuje wysoką jakość estetyczną – są w dobrym stanie technicznym, często po remoncie, z właściwie dobraną stolarką okienną i drzwiową. Stanowią zatem estetyczne i atrakcyjne otoczenie, pozbawione oznak degradacji. Stan nawierzchni jest jednak wyraźnie gorszy: większość chodników i powierzchni utwardzonej należy do kategorii średniej jakości estetycznej, a sama ulica Górna Wilda cechuje się niską jakością estetyczną. W tym zakresie widoczne są pewne niedostatki wymagające interwencji, chociaż zauważalne są także pozytywne działania, takie jak wprowadzenie wizualnie atrakcyjnych rabat wzdłuż chodników. Natomiast tereny zieleni zaliczono do kategorii o wysokiej lub średniej jakości estetycznej. Wysoką jakość reprezentuje szkolne podwórko przy Zespole Szkół nr 5 oraz skwer w południowej części sekwencji. Do kategorii średniej jakości estetycznej zaliczono tereny zieleni w lukach zabudowy we wschodniej pierzei ulicy Górna Wilda, gdzie występuje zarówno zieleń spontaniczna, jak i urządzona,

jednak o umiarkowanej estetyce. Wprowadzenie niewielkich zmian i uzupełnień w tych obszarach mogłoby znacząco podnieść ich atrakcyjność wizualną.

Diagnoza **jakości estetycznej [W3/AK/K1]** poszczególnych wakujących zasobów oraz ich otoczenia wykazała wysoką jakość estetyczną sąsiadujących obiektów oraz średnią jakość estetyczną nawierzchni i zieleni. Rozkład punktacji pokrywa się z diagnozą całego badanego obszaru, gdzie budynki oceniono najwyżej, a nawierzchnie i zielen odcygują wokół średniej jakości estetycznej. Najwyższą ilość punktów (8/12 punktów) uzyskały obszary charakteryzujące się wysoką jakością estetyczną budynków i średnią jakością nawierzchni i zieleni (11_3, 11_8, 11_19) lub wysoką jakością zarówno budynków, jak i nawierzchni, przy jednoczesnym braku zieleni (11_11). Są to tereny zieleni wzdłuż wschodniej pierzei ulicy Górna Wilda oraz jedno z podwórek po przeciwnej stronie ulicy. Znacznie niższą punktację (4/12 punktów) otrzymały obszary otoczone obiektami o średniej jakości estetycznej oraz charakteryzujące się średnią jakością nawierzchni i brakiem zieleni (11_2) lub obszary z niskiej jakości sąsiadującą architekturą oraz średnią jakością nawierzchni i zieleni (11_12, 11_14). Tę punktację reprezentują parking przy ulicy Niedziałkowskiego, teren zieleni przy schodach prowadzących w stronę ulicy Dolna Wilda oraz podwórko remontowanej kamienicy.

Poziom spełnienia kryterium **oddziaływania wizualnego [W3/AK/K2]** oceniono przy użyciu mierników określających **występowanie lokalnych symboli [W3/AK/K2/M1]** oraz **występowanie elementów wprowadzających nieład [W3/AK/K2/M2]**. Zidentyfikowane na etapie analizy elementy pogrupowano według ich wpływu na przestrzeń i odbiorcę, wyróżniając pozytywnie oddziałujące lokalne symbole oraz negatywnie oddziałujące elementy wprowadzające nieład. Obu grupom przypisano odpowiednie barwy, a dane naniesiono na zbiorczy schemat mapowy stosując metodę sygnaturową, obejmującą sygnatury punktowe i liniowe. Za każdy lokalny symbol obecny na badanym wakującym obszarze przyznawany jest 1 punkt, natomiast za każdy element wprowadzający nieład odejmowany jest 1 punkt. Kryterium przypisano do kategorii 2: **POTENCJAŁ ODŚRODKOWO-DOŚRODKOWY**, w której uzyskane punkty są mnożone przez 2. Kryterium to nie tylko opisuje zastaną sytuację, ale także sugeruje potencjalne zmiany i uzupełnienia, które mogą zostać wdrożone za pomocą metod tymczasowego użytkowania przestrzeni.

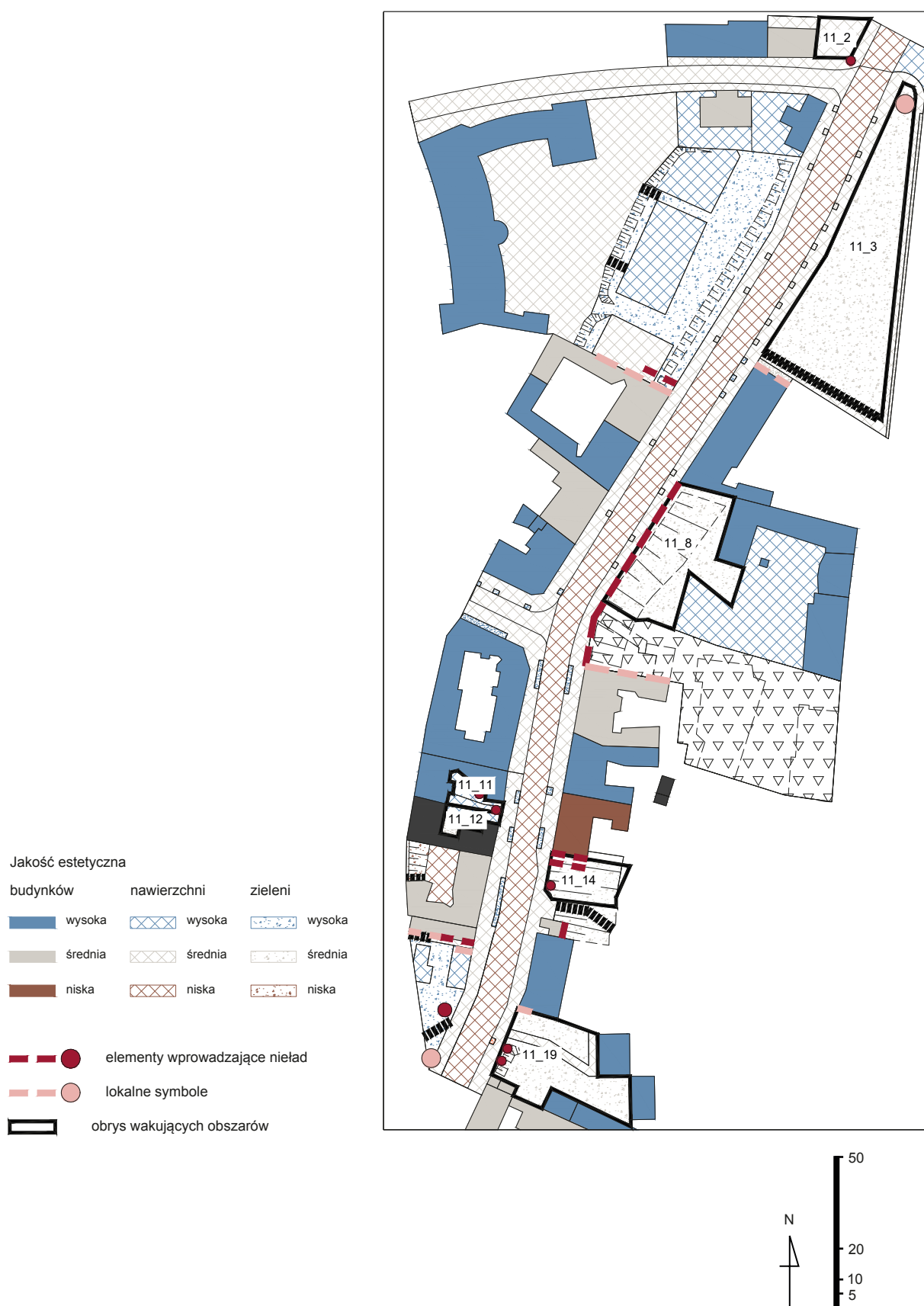
Na badanym obszarze zidentyfikowano 6 elementów oddziałujących pozytywnie oraz 13 elementów oddziałujących negatywnie. Są one rozmieszczone wzdłuż całej sekwencji, ze znacznym nagromadzeniem w jej południowej części (13 z 19 elementów). Przyjmują formę obiektów liniowych i powierzchniowych (banery, murale) oraz punktowych (kubły na śmieci, tablice reklamowe). Przewaga elementów wprowadzających nieład wskazuje na konieczność poprawy estetyki obszaru, możliwej zarówno poprzez ich usunięcie, jak i zastąpienie elementami wzmacniającymi tożsamość miejsca i wartościowymi dla społeczności lokalnej.

Diagnoza **oddziaływania wizualnego [W3/AK/K2]** poszczególnych wakujących zasobów wykazała przewagę elementów oddziałujących negatywnie (9 elementów) nad elementami

oddziałującymi pozytywnie (3 elementy), co wpisuje się w tendencję obserwowaną na całym badanym obszarze. Tylko na 2 z 7 wakujących obszarów zidentyfikowano lokalne symbole, przy czym na jednym z nich przeważają one nad elementami wprowadzającymi nieład (2 do 0 - 11_3), natomiast na drugim występują obok 2 elementów negatywnych. Najczęściej spotykaną konfiguracją jest brak elementów pozytywnych i 1 lub 2 elementy negatywne (11_2, 11_8, 11_11), w jednym przypadku nie odnotowano ani jednych, ani drugich (11_12). Najniższą punktację uzyskał wakujący obszar pozbawiony lokalnych symboli, na którym znajdują się trzy banery reklamowe, w tym dwa wielkopowierzchniowe na ścianie szczytowej sąsiadującego budynku (11_14). Występowanie aż 12 z 21 zidentyfikowanych w obrębie sekwencji elementów na wakujących obszarach wynika z ich specyficznej charakterystyki funkcjonalno-przestrzennej – murale i banery reklamowe często umieszczane są na ścianach szczytowych lub ogrodzeniach, słupy i tablice ogłoszeniowe wymagają niezabudowanego fragmentu terenu, natomiast śmietniki jako wyposażenie zaplecza obiektów w kontekście wakujących zasobów stają się widoczne dla przechodniów.

Naniesienie wizualizacji obu kryteriów na zbiorczy schemat mapowy pozwoliło na uchwycenie zależności pomiędzy jakością estetyczną a oddziaływaniem wizualnym wakujących obszarów i ich otoczenia. Wbrew intuicyjnym założeniom, elementy wprowadzające nieład nie występują wyłącznie na terenach o niskiej jakości estetycznej, a lokalne symbole nie są częściej powiązane z terenami o wysokiej jakości estetycznej. Zarówno jedno, jak i drugie pojawiają się w kontekstach o różnej jakości – elementy oddziałujące pozytywnie są lokalizowane na ścianach budynków o wysokiej i średniej jakości oraz na nawierzchniach (zielonych i utwardzonych) przyporządkowanych do średniej i wysokiej jakości, natomiast elementy oddziałujące negatywnie umieszczane są na ścianach obiektów średniej i niskiej jakości oraz na nawierzchniach średniej i wysokiej jakości. W związku z tym, na podstawie sytuacji obserwowanej na badanym obszarze, można wnioskować, że to nie estetyczny stan otoczenia, lecz jego charakterystyka funkcjonalno-przestrzenna oraz wymagania przestrzenne poszczególnych elementów decydują o ich lokalizacji. Ponieważ wakujące zasoby często dysponują odpowiednimi cechami przestrzennymi, stanowią atrakcyjną lokalizację zarówno dla lokalnych symboli, jak i dla elementów wprowadzających nieład.

Ryc. 106 | Zbiór schematów mapy diagnostyki w ramach zakresu tematycznego atrakcyjny krajobraz w warstwie 3 (opracowanie własne)

W3 | Diagnoza | Wygodna lokalność

W **warstwie 3 [W3]** diagnoza dotycząca zakresu tematycznego **wygodna lokalność [WL]** została przeprowadzona z wykorzystaniem trzech kryteriów: **różnorodności oferty funkcjonalnej [K1]**, **stymulacji interakcji [K2]** oraz **komfortu i bezpieczeństwa użytkowania [K3]**.

Różnorodność oferty funkcjonalnej [W3/WL/K1] w najbliższym otoczeniu badanych wakujących obszarów oceniono za pomocą miernika **dywersyfikacji sektorowej usług [W3/WL/K1/M1]**, rozumianej jako występowanie usług z różnych sektorów na terenie wakującego obszaru lub jego bezpośrednim sąsiedztwie. Do określenia poziomu dywersyfikacji wykorzystano zidentyfikowane na etapie analizy funkcje budynków oraz lokali usługowych znajdujących się w strefie bezpośredniego oddziaływania sekwencji oraz zastosowaną klasyfikację według sektorów. Na tej podstawie stworzono schemat mapowy, który agreguje dane dotyczące oferty funkcjonalnej badanego obszaru, stosując kartograficzne metody sygnaturową i zasięgów. Za każdy zidentyfikowany sektor usługowy na terenie wakującego obszaru lub w sąsiadujących działkach przyznawany jest 1 punkt (maksymalnie można uzyskać 3 punkty). W przypadku braku usług punkty nie są przyznawane. Kryterium przypisano do kategorii 2: **POTENCJAŁ ODŚRODKOWO-DOŚRODKOWY**, w której punkty są mnożone przez 2. Kryterium to odnosi się do zastanej sytuacji funkcjonalnej otoczenia, jednocześnie wskazując na obszary, które mogłyby zostać urozmaicone za pomocą narzędzi tymczasowego użytkowania przestrzeni.

Najliczniejszą grupę funkcjonalną w strefie bezpośredniego oddziaływania sekwencji SEK2 stanowią usługi z sektora zdrowia i urody (16 z 46 lokalizacji), obejmujące salony fryzjerskie, kosmetyczne oraz gabinety medycyny estetycznej. Tak wysoka koncentracja tego typu usług jest nietypowa, ponieważ nie stanowią one funkcji pierwszej potrzeby, codziennie wykorzystywanych przez szeroką grupę odbiorców (wyjątkiem jest zaklasyfikowana do tego sektora apteka). Specyfika funkcjonalna tej koncentracji może jednak pozytywnie wpływać na atrakcyjność okolicy i jej specjalizację, stanowiąc element wyróżniający i istotną destynację dla użytkowników poszukujących tego rodzaju usług. Drugą pod względem częstotliwości występowania funkcją jest handel (12 z 46 lokalizacji), obejmujący m.in. sklepy spożywcze, z e-papierosami oraz odzieżowe, skoncentrowane głównie w południowej części sekwencji. Zidentyfikowano również 6 lokali gastronomicznych, z których trzy oferują przestrzeń na zewnątrz. Pozostałe funkcje są reprezentowane przez pojedyncze lokale usługowe, w liczbie od 1 do 4 lokalizacji. Na analizowanym obszarze odnotowano także 2 lokale usługowe, które były niewykorzystane.

Diagnoza **różnorodności oferty funkcjonalnej [W3/WL/K1]** poszczególnych wakujących zasobów wykazała występowanie usług w najbliższym otoczeniu 6 z 7 wakujących zasobów, natomiast występowanie więcej niż jednego sektora usługowego – tylko na jednym z nich (11_19). Lokalizacja wakujących obszarów w bezpośrednim sąsiedztwie działających budynków i lokali usługowych stanowi korzystne warunki do ich potencjalnego wykorzystania.

Częstą praktyką jest rozszerzanie zakresu usług na przylegającą przestrzeń zewnętrzną, co jest typowe np. dla lokali gastronomicznych, gdzie tworzy się ogródki restauracyjne, ale dotyczy także innych sektorów – handlu, zewnętrznych ekspozycji produktów, a także usług np. fryzjersko-kosmetycznych, gdzie przy wejściu pojawiają się poczekalnie w formie ławek. Na jednym z badanych wakujących obszarów (11_19) zastosowano takie rozwiązanie: sąsiadujący z nim lokal gastronomiczny (CUDO sushi) wprowadził na jego teren ogródek restauracyjny, wyposażając go w zadaszoną wiatę z krzesłami, stolikami, oświetleniem i donicami. Tego typu implementacja, szczególnie w trudnych warunkach ukształtowania terenu wakującej działki, stanowi modelowy przykład rozwiązania, który warto powielać.

Kolejnym kryterium w zakresie tematycznym **wygodna lokalność [WL]** jest **stymulacja interakcji [W3/WL/K2]**, oceniana na podstawie mierników określających **występowanie przestrzeni sprzyjającej interakcjom [W3/WL/K2/M1]** oraz **występowanie wyposażenia sprzyjającego interakcjom [W3/WL/K2/M2]**. W celu przeprowadzenia oceny wykorzystano zidentyfikowane na etapie analizy elementy, które pogrupowano na przestrzenie i wyposażenie sprzyjające interakcjom. Punkty nie są przyznawane, jeśli stymulanty interakcji nie występują, natomiast powiązana przestrzeń i każdy element wyposażenia przekładają się na 1 punkt. Zagregowane dane naniesiono na zbiorczy schemat mapowy stosując metodę sygnaturową, obejmującą sygnatury punktowe i liniowe w dwóch kolorach przypisanych do odpowiednich grup. Kryterium należy do kategorii 2: **POTENCJAŁ ODŚRODKOWO-DO-ŚRODKOWY** (mnożnik x2), ponieważ opisuje ono zarówno stan istniejący, w tym poziom stymulacji interakcji w przestrzeni publicznej, jak i wskazuje na możliwości uzupełnień poprzez tymczasowe użytkowanie przestrzeni.

Na badanym obszarze zidentyfikowano trzy przestrzenie sprzyjające interakcjom, zlokalizowane na przeciwnych końcach wytyczonej sekwencji, powiązane interaktywnymi fasadami ciągnącymi się niemal na całej jej długości. Przestrzeń w południowej części pełni istotną rolę jako węzłowy punkt spotkań, wyposażony w ogródki restauracyjne, słup informacyjny, ławki oraz położony w pobliżu przystanków tramwajowych. W zakresie wyposażenia wspierającego interakcje stwierdzono obecność 13 elementów, z czego aż 11 jest skoncentrowanych w pobliżu wspomnianego punktu spotkań, co dodatkowo wzmacnia jego oddziaływanie i znaczenie. Tym samym, mimo braku równomiernie rozmieszczonej infrastruktury, w tym mebli miejskich wzdłuż ulicy, na całej długości sekwencji znajdują się elementy mogące wzbudzać zainteresowanie użytkowników przestrzeni oraz stymulować lub wspierać kontakty społeczne.

Diagnoza **stymulacji interakcji [W3/WL/K2]** w obrębie poszczególnych wakujących zasobów wykazała ich słabe powiązanie z przestrzeniami i wyposażeniem wspierającymi kontakty społeczne. Tylko na 2 z 7 obszarów stwierdzono relację z przestrzeniami sprzyjającymi interakcjom: są to parking przy ul. Niedziałkowskiego (11_2), zlokalizowany w pobliżu parku pełniącego taką funkcję, oraz teren zieleni u zbiegu ulic Górna Wilda i Dolna Wilda (11_3), który sam odgrywa rolę stymulującą interakcje społeczne. Natomiast wyposażenie

wspierające kontakty społeczne znajduje się na terenie 2 z 7 wakujących obszarów. W grupie tej znajduje się wspomniany wcześniej teren zieleni, gdzie zlokalizowana jest ławka oraz tablica ogłoszeniowa. Drugi obszar to zazieleniona luka w zabudowie z ogródkiem restauracyjnym (11_19). Łącznie jedynie 3 z 15 elementów sprzyjających interakcjom zidentyfikowanych w obrębie sekwencji znajduje się na terenie badanych wakujących zasobów przestrzennych.

Ostatnim kryterium ocenianym w ramach zakresu tematycznego **wygodna lokalność [WL]** jest **komfort i bezpieczeństwo użytkowania [W3/WL/K3]**. Do oceny wykorzystano mierniki określające **występowanie spadków terenu [W3/WL/K3/M1]**, **występowanie nawierzchni ograniczającej mobilność [W3/WL/K3/M2]** oraz **występowanie obszarów postrzeganych jako niebezpieczne [W3/WL/K3/M3]**. W celu przeprowadzenia oceny zagregowano dane dotyczące ukształtowania terenu i wskazano obszary, na których występuje spadek terenu powyżej 6%. Jeżeli na znacznej części (powyżej 50% powierzchni) wakującego obszaru występuje spadek powyżej 6%, nie przyznaje się punktu; obszary o spadku poniżej 6% uzyskują 1 punkt. Podczas oceny nawierzchni ograniczającej mobilność skorzystano z zebranych podczas analizy danych dotyczących występowania nawierzchni o niskiej jakości oraz nawierzchni zielonej. Punkt nie jest przyznawany, jeśli na terenie wakującego obszaru dominuje nawierzchnia ograniczająca mobilność; w przeciwnym razie obszar otrzymuje 1 punkt. Ponadto na badanym obszarze wytyczono strefę postrzeganą jako niebezpieczną – jeśli wakujący obszar lub sąsiadujące z nim działki znajdują się w jej obrębie, punkt nie jest przyznawany; obszar niepostrzegany jako niebezpieczny otrzymuje 1 punkt. Wszystkie dane zostały naniesione na schemat mapowy z wykorzystaniem kartograficznej metody zasięgów. Kryterium **komfort i bezpieczeństwo użytkowania [W3/WL/K3]**, tak jak wszystkie pozostałe kryteria z **warstwy 3 [W3]**, przyporządkowano do kategorii 2: **POTENCJAŁ ODŚRODKOWO-DOŚRODKOWY** (mnożnik x2). Wskazując na problematyczne aspekty związane z występowaniem wakujących zasobów oraz cechami ich otoczenia, podkreśla obszary wymagające interwencji. Poprawa odbioru przestrzeni może zostać osiągnięta poprzez implementację tymczasowego użytkowania przestrzeni.

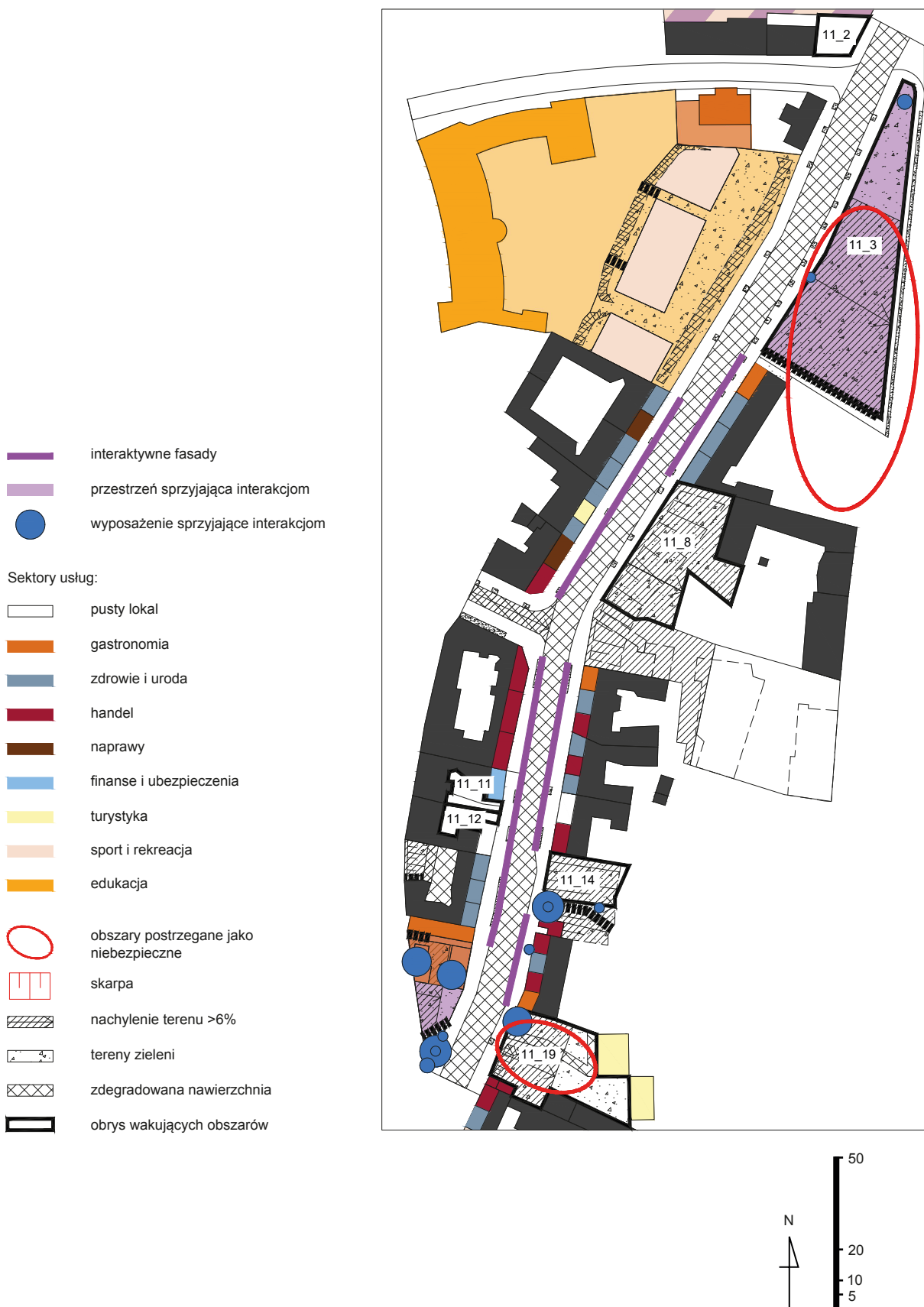
Na badanym obszarze zidentyfikowano znaczną liczbę obszarów o nachyleniu powyżej 6%, o kierunku spadku z zachodu na wschód, które znajdują się po obu stronach ulicy Górna Wilda. W wielu miejscach przyjmują one formę stromych skarp, które można pokonać dzięki schodom lub pochylniom. Nawierzchnie ograniczające mobilność obejmują przede wszystkim asfalt na ulicach Górna Wilda i Spadzistej oraz wszystkie tereny zieleni. Skupiska zieleni ruderalnej w północno-wschodniej oraz w południowej części obszaru badań tworzą strefy postrzegane jako potencjalnie niebezpieczne.

Diagnoza **komfortu i bezpieczeństwa użytkowania [W3/WL/K3]** poszczególnych wakujących zasobów wskazuje na wyraźne zróżnicowanie ich poziomu w analizowanych lokalizacjach, z niewielką przewagą obszarów ocenionych pozytywnie. 3 z 7 obszarów (11_2, 11_11 i 11_12) uzyskały maksymalną liczbę punktów, co pozwala uznać je za komfortowe

i bezpieczne. Są to obszary płaskie, z równą, utwardzoną nawierzchnią i pozbawione elementów wpływających negatywnie na poczucie bezpieczeństwa. 2 kolejne obszary (11_8 i 11_14) zdiagnozowano jako średnio komfortowe, lecz bezpieczne – charakteryzują się znacznym nachyleniem terenu i mniej wygodną nawierzchnią zieloną, ale nie powinny wywoływać uczucia dyskomfortu i strachu. Natomiast 2 z 7 wakujących terenów (11_3 i 11_19) uznano za niekomfortowe i niebezpieczne ze względu na znaczne nachylenie terenu, nawierzchnię zieloną ograniczającą mobilność oraz bujną zieleń ruderalną, która wpływa negatywnie na poczucie bezpieczeństwa przechodniów. Obie wyznaczone strefy postrzegane jako niebezpieczne obejmują wakujące obszary – tego typu tereny często są uważane za niebezpieczne, a przeprowadzona diagnoza to potwierdza. W związku z tym, tym bardziej należy rozważyć interwencje w zakresie poprawy bezpieczeństwa i dostępności.

Naniesienie wizualizacji wszystkich kryteriów na zbiorczy schemat mapowy pozwoliło na zidentyfikowanie zależności pomiędzy różnorodnością oferty funkcjonalnej, stymulacją interakcji oraz komfortem i bezpieczeństwem użytkowania. Kluczowym czynnikiem determinującym możliwości zagospodarowania badanego obszaru jest jego topografia, która ogranicza potencjał wprowadzenia nowych usług oraz elementów infrastruktury wspierających interakcje społeczne. Nachylenie terenu nie wyklucza jednak realizacji tego rodzaju działań – przykładem może być skwer w południowej części sekwencji, gdzie mimo dużego nachylenia terenu stworzono popularne miejsce spotkań z ogródkami restauracyjnymi na dwóch poziomach oraz ogródek restauracyjny po przeciwnej stronie ulicy, który został wydzielony z wakującego obszaru dla sąsiadującej z nim restauracji. Istotne dla wygodnej lokalności i relacji pomiędzy kryteriami są również interaktywne fasady, najczęściej w formie lokali usługowych w parterach budynków, które przyciągają uwagę przechodniów i sprzyjają nawiązywaniu kontaktów społecznych. Jednocześnie mają istotny wpływ na poczucie bezpieczeństwa dzięki generowanemu wyższemu natężeniu ruchu oraz obecności większej liczby użytkowników przestrzeni. Jednak, bazując na wynikach diagnozy, strefy postrzegane jako niebezpieczne mogą występować zarówno na terenach pozbawionych funkcji, jak i w obszarach sąsiadujących z usługami. Jeśli przestrzeń publiczna nie jest dobrze oświetlona, nie zapewnia dobrej orientacji w terenie, jest pełna ciemnych zaułków oraz gęstej zieleni ograniczającej widoczność, wówczas subiektywne poczucie bezpieczeństwa użytkowników ulega znacznemu obniżeniu.

Ryc. 107 | Zbiorczy schemat mapowy diagnozy w ramach zakresu tematycznego wygodna lokalność w warstwie 3 (opracowanie własne)

Zestawienie danych dla warstwy 3

Siedem wakujących obszarów poddano ocenie z użyciem dobranych kryteriów. Kryteria opisują kluczowe aspekty związane ze zrównoważonym zagospodarowaniem wakujących zasobów i szansą na ich tymczasowe użytkowanie. Przypisana punktacja odzwierciedla prawdopodobieństwo skutecznego wdrożenia strategii. Liczba punktów przyznanych w ramach poszczególnych kryteriów wskazuje zarówno na deficyty, jak i potencjały, które powinny zostać uwzględnione podczas opracowywania rekomendacji w prognozie.

Oceniane wakujące obszary uzyskały wyniki w przedziale od 6 punktów (11%) do 30 punktów (54%) na maksymalne 56 możliwych do zdobycia. Wyniki wskazują na znaczne zróżnicowanie ocen oraz ogólnie niskie sumy punktowe. 5 z 7 ocenianych obszarów (obszary 11_2, 11_8, 11_11, 11_12, 11_14) uzyskało wyniki poniżej 32%, natomiast 2 obszary (11_3 i 11_19) znacząco się wyróżniają, uzyskując powyżej 50% maksymalnej punktacji. Taki rozkład wyników sugeruje istnienie istotnych braków funkcjonalno-przestrzennych w większości badanych obszarów, które mogą zostać uzupełnione poprzez zastosowanie narzędzi tymczasowego użytkowania przestrzeni.

Podobnie jak w pozostałych warstwach, autorka dokonała preselekcji wakujących obszarów na podstawie najwyższych sum punktów. Dwa obszary z najlepszymi wynikami (11_3 i 11_19) zostały następnie zweryfikowane pod kątem charakterystyki funkcjonalno-przestrzennej. Najkorzystniejsze parametry, takie jak częściowa własność publiczna oraz typologia przestrzenna atrakcyjna dla różnorodnych adaptacji, zidentyfikowano dla obszaru **11_3**. W związku z tym obszar ten został zakwalifikowany do etapu prognozy realizowanej w ramach **Narzędzia kierunkowania rozwoju wakujących zasobów przestrzennych**.

zakresy tematyczne	DOSTĘPNY ZASÓB PRZE-STRZENNY	ODPORNY EKOSYSTEM			ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ		WYGODNA LOKALNOŚĆ			suma punktów
kryteria	charakterystyka funkcjonalno-przestrzenna wakujących terenów	rozmieszczenie zieleni	przepuszczalność nawierzchni	adaptacyjność	jakość estetyczna	oddziaływanie wizualne	różnorodność oferty funkcjonalnej	stymulacja interakcji	komfort i bezpieczeństwo użytkowania	
mierniki	1. kategoria użytkowania	1. występowanie zieleni wysokiej; 2. występowanie zieleni niskiej	1. rodzaj nawierzchni	1. występowanie rozwiązań adaptacyjnych	1. jakość estetyczna obiektów; 2. jakość estetyczna nawierzchni; 3. jakość estetyczna zieleni	1. występowanie lokalnych symboli; 2. występowanie elementów wprowadzających nieład	1. dywersyfikacja sektorowa usług	1. występowanie przestrzeni stymulującej interakcje 2. występowanie wyposażenia stymulującego interakcje	1. występowanie spadków terenu 2. występowanie nawierzchni ograniczającej mobilność 3. występowanie obszarów postrzeganych jako niebezpieczne	
metody pomiaru		1. występowanie zieleni wysokiej na terenie wakującego obszaru: - brak zieleni wysokiej (0p); - pojedyncze drzewo (1p); - większa liczba drzew (2p) 2. występowanie zieleni niskiej na terenie wakującego obszaru: - brak zieleni niskiej (0p); - niewielkie fragmenty i/lub słabo rozwinięta zielen niską (1p); - rozległe fragmenty i/lub dobrze rozwinięta zielen niską (2p)	1. dominujący rodzaj nawierzchni na terenie wakującego obszaru: - nawierzchnia nieprzepuszczalna (0p); - nawierzchnia przepuszczalna (1p); - nawierzchnia zielona (2p)	1. występowanie wyposażenia wspierającego adaptacyjność na terenie wakującego obszaru: - brak wyposażenia (0p); - elementy zwiększające powierzchnię zieleni i bioróżnorodność flory, wspierające ochronę miejskiej fauny, poprawę retencji wody, produkcję energii słonecznej lub wiatrowej oraz edukację ekologiczną itp. (1p za każdy element, max 3p)	1. jakość estetyczna sąsiadujących obiektów: - niska jakość lub brak (0p); - średnia jakość (1p); - wysoka jakość (2p) 2. jakość estetyczna nawierzchni na terenie wakującego obszaru i przyległego chodnika: - niska jakość (0p); - średnia jakość (1p); - wysoka jakość (2p) 3. jakość estetyczna zieleni na terenie wakującego obszaru: - niska jakość lub brak (0p); - średnia jakość (1p); - wysoka jakość (2p)	1. występowanie lokalnych symboli na terenie wakującego obszaru: - brak (0p); - występowanie lokalnego symbolu (1p za każdy element, max 3p) 2. występowanie elementów wprowadzających nieład na terenie wakującego obszaru: - brak (0p); - występowanie elementu wprowadzającego nieład (-1p za każdy element, max -3p)	1. występowanie usług z różnych sektorów na terenie wakującego obszaru lub w bezpośrednim sąsiedztwie: - brak usług (0p); - występowanie usług (1 pkt za każdy sektor, max 3p)	1. występowanie przestrzeni sprzyjającej interakcjom na terenie wakującego obszaru lub działkach przylegających: - brak przestrzeni sprzyjającej interakcjom (0p); - występowanie przestrzeni sprzyjającej interakcjom (1p); 2. występowanie wyposażenia sprzyjającego interakcjom na terenie wakującego obszaru: - brak wyposażenia sprzyjającego interakcjom (0p); - występowanie wyposażenia sprzyjającego interakcjom (1p za każdy element, max 3p)	1. występowanie spadków na terenie wakującego obszaru: - spadek poniżej 6% - 1p; - spadek powyżej 6% - 0p; 2. przeważający rodzaj nawierzchni, który ogranicza mobilność na terenie wakującego obszaru lub wzdłuż granicy: - brak nawierzchni ograniczającej mobilność (1p); - występowanie nawierzchni ograniczającej mobilność (0p) 3. występowanie obszarów postrzeganych jako niebezpieczne na terenie działki lub działek przylegających: - brak obszarów postrzeganych jako niebezpieczne (1p); - występowanie obszarów postrzeganych jako niebezpieczne (0p)	
11_2	III	1. brak zieleni wysokiej; 2. niewielkie fragmenty zieleni niskiej	1. nawierzchnia nieprzepuszczalna	1. brak wyposażenia wspierającego adaptacyjność	1. średnia jakość estetyczna sąsiadujących obiektów; 2. średnia jakość estetyczna nawierzchni; 3. brak zieleni	1. brak lokalnego symbolu; 2. występowanie elementu wprowadzającego nieład	1. występowanie usług z sektora sport i rekreacja	1. występowanie przestrzeni sprzyjającej interakcjom; 2. brak elementów wyposażenia sprzyjających interakcjom	1. występowanie spadku terenu poniżej 6%; 2. brak nawierzchni ograniczającej mobilność; 3. brak obszarów postrzeganych jako niebezpieczne	
pkt		2	0	0	4	-2	2	2	6	14
11_3	II	1. większa liczba drzew; 2. rozległe fragmenty dobrze rozwiniętej zieleni niskiej	1. nawierzchnia zielona	1. brak wyposażenia wspierającego adaptacyjność	1. wysoka jakość estetyczna sąsiadujących obiektów; 2. średnia jakość estetyczna nawierzchni; 3. średnia jakość estetyczna zieleni	1. występowanie 1 lokalnego symbolu; 2. brak elementów wprowadzających nieład	1. występowanie usług z sektora gastronomii	1. występowanie przestrzeni sprzyjającej interakcjom; 2. występowanie 2 elementów wyposażenia sprzyjających interakcjom	1. występowanie spadku terenu powyżej 6%; 2. występowanie nawierzchni ograniczającej mobilność; 3. występowanie obszarów postrzeganych jako niebezpieczne	
pkt		8	4	0	8	2	2	6	0	30
11_8	II	1. większa liczba drzew; 2. słabo rozwinięta zielen niską	1. nawierzchnia zielona	1. brak wyposażenia wspierającego adaptacyjność	1. wysoka jakość estetyczna sąsiadujących obiektów; 2. średnia jakość estetyczna nawierzchni; 3. średnia jakość estetyczna zieleni	1. brak lokalnego symbolu; 2. występowanie elementu wprowadzającego nieład	1. występowanie usług z sektora zdrowia i urody	1. brak przestrzeni sprzyjającej interakcjom; 2. brak elementów wyposażenia sprzyjających interakcjom	1. występowanie spadku terenu powyżej 6%; 2. występowanie nawierzchni ograniczającej mobilność; 3. brak obszarów postrzeganych jako niebezpieczne	
pkt		6	4	0	8	-2	2	0	2	18
11_11	III	1. brak zieleni wysokiej; 2. brak zieleni niskiej	1. nawierzchnia przepuszczalna	1. brak wyposażenia wspierającego adaptacyjność	1. wysoka jakość estetyczna sąsiadujących obiektów; 2. wysoka jakość estetyczna nawierzchni; 3. brak zieleni	1. brak lokalnego symbolu; 2. występowanie 2 elementów wprowadzających nieład	1. występowanie usług z sektora finansów i ubezpieczeń	1. brak przestrzeni sprzyjającej interakcjom; 2. brak elementów wyposażenia sprzyjających interakcjom	1. występowanie spadku terenu poniżej 6%; 2. brak nawierzchni ograniczającej mobilność; 3. brak obszarów postrzeganych jako niebezpieczne	
pkt		0	2	0	8	-4	2	0	6	8
11_12	III	1. brak zieleni wysokiej; 2. niewielkie fragmenty zieleni niskiej	1. nawierzchnia nieprzepuszczalna	1. brak wyposażenia wspierającego adaptacyjność	1. remont sąsiadujących obiektów; 2. średnia jakość estetyczna nawierzchni; 3. średnia jakość estetyczna zieleni	1. brak lokalnego symbolu; 2. brak elementu wprowadzającego nieład	1. brak usług	1. brak przestrzeni sprzyjającej interakcjom; 2. brak elementów wyposażenia sprzyjających interakcjom	1. występowanie spadku terenu poniżej 6%; 2. brak nawierzchni ograniczającej mobilność; 3. brak obszarów postrzeganych jako niebezpieczne	
pkt		2	0	0	4	0	0	0	6	6
11_14	II	1. większa liczba drzew; 2. rozległe fragmenty dobrze rozwiniętej zieleni niskiej	1. nawierzchnia zielona	1. brak wyposażenia wspierającego adaptacyjność	1. niska jakość estetyczna sąsiadujących obiektów; 2. średnia jakość estetyczna nawierzchni; 3. średnia jakość estetyczna zieleni	1. brak lokalnego symbolu; 2. występowanie 3 elementów wprowadzających nieład	1. występowanie usług z sektora handlu	1. brak przestrzeni sprzyjającej interakcjom; 2. brak elementów wyposażenia sprzyjających interakcjom	1. występowanie spadku terenu powyżej 6%; 2. występowanie nawierzchni ograniczającej mobilność; 3. brak obszarów postrzeganych jako niebezpieczne	
pkt		8	4	0	4	-6	2	0	2	12
11_19	II	1. większa liczba drzew; 2. rozległe fragmenty dobrze rozwiniętej zieleni niskiej	1. nawierzchnia zielona	1. elementy zwiększające powierzchnię zieleni - donice	1. wysoka jakość estetyczna sąsiadujących obiektów; 2. średnia jakość estetyczna nawierzchni; 3. średnia jakość estetyczna zieleni	1. występowanie lokalnego symbolu; 2. występowanie 2 elementów wprowadzających nieład	1. występowanie usług z sektorów handlu, gastronomii i turystyki	1. brak przestrzeni sprzyjającej interakcjom; 2. występowanie elementu wyposażenia sprzyjającego interakcjom	1. występowanie spadku terenu powyżej 6%; 2. występowanie nawierzchni ograniczającej mobilność; 3. występowanie obszarów postrzeganych jako niebezpieczne	
pkt		8	4	2	8	-2	6	2	0	28

Tabela. 14 | Zestawienie danych dla warstwy 3 (opracowanie własne)

2.1.4. Podsumowanie

Zastosowanie **Metody identyfikacji potencjału wakujących zasobów** na przykładzie Poznania miało na celu zarówno zaprezentowanie i omówienie jej struktury oraz uniwersalnego zestawu działań badawczych, jak i przedstawienie miarodajnych wyników uzyskanych dla badanego przypadku.

Metoda stanowi formę ustrukturyzowanego ciągu przyczynowo-skutkowego działań badawczych, opartych na zestawie kryteriów i mierników przyporządkowanych do czterech zakresów tematycznych, które są wykorzystywane w ramach trzech warstw analityczno-diagnostycznych. Zakresy tematyczne dopasowano do celów strategicznych zawartych w dokumencie planistycznym (w przypadku Poznania – Gminnego Programu Rewitalizacji), co pozwoliło na ukierunkowanie procesu badawczego na działania regeneracyjne¹⁵². Kryteria miały na celu uszczegółowienie rozległych znaczeniowo zagadnień oraz określenie szczegółowych aspektów poddawanych ocenie. Ich dobór był jednocześnie uzależniony od dostępności danych. Zestawienie wykorzystanych kryteriów:

1. DOSTĘPNY ZASÓB PRZESTRZENNY:

Warstwa 1: wielkość zasobu wakujących terenów,
Warstwa 2: rozmieszczenie wakujących terenów,
Warstwa 3: charakterystyka funkcjonalno-przestrzenna wakujących terenów;

2. ODPORNY EKOSYSTEM:

Warstwa 1: stan systemu zieleni miejskiej, stan systemu gospodarowania wodami opadowymi,
Warstwa 2: dostępność terenów zieleni, stopień zazielenienia,
Warstwa 3: rozmieszczenie zieleni, przepuszczalność nawierzchni, adaptacyjność;

3. ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ:

Warstwa 1: struktura zabudowy, walory historyczno-kulturowe,
Warstwa 2: sposób użytkowania terenu, czytelność kompozycji urbanistycznej,
Warstwa 3: jakość estetyczna, oddziaływanie wizualne;

4. WYGODNA LOKALNOŚĆ:

Warstwa 1: gęstość zaludnienia, dostępność przestrzeni publicznych i środków komunikacji miejskiej, dostępność funkcji sportu i kultury,
Warstwa 2: atrakcyjność oferty funkcjonalnej, dostępność piesza i rowerowa,
Warstwa 3: różnorodność oferty funkcjonalnej, stymulacja interakcji, komfort i bezpieczeństwo użytkowania.

¹⁵² W przypadku wykorzystywania metody w innym kontekście, konieczne jest jej dostosowanie do specyfiki danego obszaru oraz jego celów rozwojowych. Oznacza to, że zarówno zakresy tematyczne, jak i kryteria oraz mierniki mogą ulec modyfikacji w zależności od lokalnych uwarunkowań.

zakresy tematyczne etapy ▼	DOSTĘPNY ZASÓB PRZESTRZENNY	ODPORNY EKOSYSTEM		ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ		WYGODNA LOKALNOŚĆ			
		stan systemu zieleni miejskiej	stan SGWO	struktura zabudowy	walory historyczno-kulturowe	gęstość zaludnienia	dostępność przestrzeni publicznych i środków komunikacji miejskiej	dostępność funkcji sportu i kultury	
W1	KRYTERIA (ANALIZA)	wielkość zasobu wakujących terenów							
	MIERNIKI (DIA-GNOZA)	1. powierzchnia terenów zieleni	1. występowanie planowanych elementów systemu gospodowania wodami opadowymi	1. występowanie cech danej grupy morfologicznej	1. położenie w granicach obszaru chronionego	1. położenie w strefie wysokiej gęstości zaludnienia 2. położenie na obszarze prognozowanego wzrostu liczby mieszkańców	1. powiązanie z siecią przestrzeni publicznych 2. występowanie istniejącego lub planowanego lokalnego centrum usługowego 3. występowanie przystanków komunikacji miejskiej	1. występowanie funkcji sportu 2. występowanie funkcji kultury	
W2	KRYTERIA (ANALIZA)	rozміщення wakujących terenów							
	MIERNIKI (DIA-GNOZA)	1. dystrybucja przestrzenna terenów zieleni	1. kondycja terenów zieleni	sposób użytkowania terenu	czytelność kompozycji urbanistycznej		atrakcyjność oferty funkcjonalnej	dostępność piesza i rowerowa	1. przystępność dla pieszych; 2. przebieg ścieżek rowerowych
W3	KRYTERIA (ANALIZA)	charakterystyka funkcjonalno-przestrzenna wakujących terenów							
	MIERNIKI (DIA-GNOZA)	1. występowanie zieleni wysokiej; 2. występowanie zieleni niskiej	1. rodzaj nawierzchni	1. jakość estetyczna obiektów; 2. jakość estetyczna nawierzchni; 3. jakość estetyczna zieleni	1. występowanie lokalnych symboli; 2. występowanie elementów wprowadzających nieład	1. dywersyfikacja sektorowa usług	1. występowanie przestrzeni stymulującej interakcje 2. występowanie wyposażenia stymulującego interakcje	1. występowanie spadków terenu 2. występowanie nawierzchni ograniczającej mobilność 3. występowanie obszarów postrzeganych jako niebezpieczne	komfort i bezpieczeństwo użytkowania
PROGNOZA									

Ryc. 108 | Zestawienie wykorzystanych kryteriów przyporządkowanych do poszczególnych zakresów tematycznych (opracowanie własne)

Zastosowanie **Metody identyfikacji potencjału wakujących zasobów** w Poznaniu umożliwiło określenie szczegółowej charakterystyki wakujących obszarów w kontekście specyfiki ich otoczenia. Kluczowym rezultatem badań, istotnym z perspektywy miasta, są dane dotyczące samych wakujących obszarów, które zostały w całości zgromadzone przez autorkę podczas badań. Zebrane dane usystematyzowano z wykorzystaniem pomiarów powierzchni oraz określonych kategorii użytkowania, występującego wyposażenia, typologii przestrzennej, typologii funkcjonalnej, skali i struktury własności.

Na terenie śródmieścia Poznania, w granicach obszaru rewitalizacji, zidentyfikowano 439 wakujących obszarów reprezentujących zróżnicowane stopnie degradacji i potencjału adaptacyjnego. Zostały zakwalifikowane do czterech kategorii użytkowania: terenów nieużytkowanych, użytkowanych suboptymalnie, użytkowanych w sposób podstawowy oraz terenów nieformalnie i/lub tymczasowo wykorzystywanych w sposób prospołeczny i/lub proekologiczny.

Większość ze zidentyfikowanych zasobów (60,4%) stanowią tereny użytkowane suboptymalnie, takie jak rozległe lub dzikie parkingi, natomiast 18% to obszary porzucone i niezagospodarowane, często porośnięte zielenią ruderalną. Pozostałe kategorie obejmują tereny wymagające drobnych ulepszeń (16,4%) oraz niewielki odsetek miejsc o wysokim potencjale społecznym i rekreacyjnym, jak parki kieszonkowe czy przestrzenie gastronomiczne (5,2%). Taka charakterystyka zasobów wskazuje na znaczne zapotrzebowanie na działania aktywizacyjne i regeneracyjne, jednocześnie sygnalizując pozytywne przykłady takich praktyk. Warto wskazać takie inicjatywy jak: Nocny Targ Towarzystki, KontenerArt, ogród ekoedukacyjny przy Bramie Poznania czy Stacja Urbano na Jeżycach. Niektóre ze zrealizowanych projektów mogą służyć jako modelowe rozwiązania, inspirując podobne inicjatywy w innych lokalizacjach. Kategorie użytkowania stanowią prostą formę klasyfikacji, która dostarcza informacji o stopniu degradacji terenu oraz jego oddziaływaniu. Pełnią rolę narzędzia wstępnej selekcji, ułatwiającego pracę z dużą liczbą wakujących obszarów.

Analiza wyposażenia wakujących zasobów przestrzennych w Poznaniu ujawniła 1702 elementy w 87 kategoriach. Najczęściej występują miejsca parkingowe (61,3%), oraz zieleń ruderalna (46,5%), która stanowi wartościowy i bioróżnorodny habitat w ramach miejskiego ekosystemu. Często spotykane są ogrodzenia, drzewa, banery reklamowe, trawniki i kubły na śmieci. Na szczególną uwagę zasługują murale, które często wprowadzane są na ścianach szczytowych budynków w lukach zabudowy, pełniąc funkcję pionierskich działań regeneracyjnych, przyciągających uwagę publiczną. Wakujące zasoby są różnorodne, a ich wyposażenie odzwierciedla oddolne i niskokosztowe dostosowywanie przestrzeni do bieżących potrzeb użytkowników.

Wśród typologii przestrzennych zidentyfikowanych wakujących obszarów wyróżniono luki w zabudowie, wnęki w pierzei, rozległe otwarte tereny oraz tereny przyległe do budynków. Analiza dotyczyła fragmentu dzielnicy Wilda w Poznaniu, dlatego nie stanowi pełnej

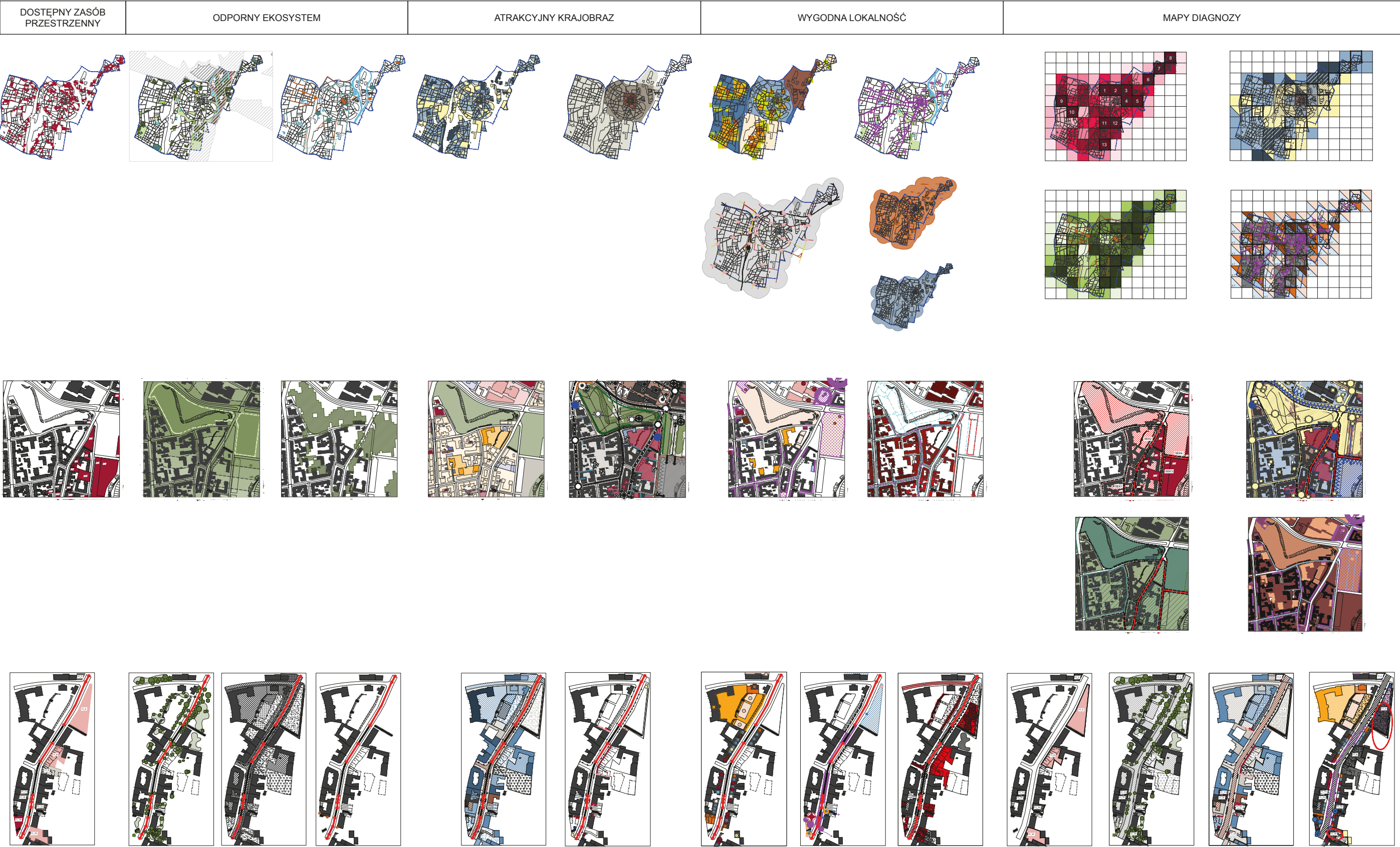
charakterystyki przestrzennej wakujących obszarów w całym mieście, lecz wskazuje na pewne możliwości ich klasyfikacji. Najczęściej występującą typologią w badanym obszarze są luki w zabudowie, co może być związane ze zwartą, kwartałową zabudową charakterystyczną dla tej części miasta.

Typologie funkcjonalne, skalę i własność analizowano w odniesieniu do sekwencji wakujących zasobów, obejmującej wydzielony fragment ulicy Górna Wilda. Ze względu na niewielką liczbę badanych obszarów, analiza przedstawia jedynie fragmentaryczny obraz wakujących zasobów, ale pozwala nakreślić pewne ogólne tendencje. Zidentyfikowano pięć typów funkcjonalnych: parking, nieużytek zielony, podwórko, skwer i ogród. Natomiast pod względem skali wyróżniono kategorie: małą, średnią i dużą, a w odniesieniu do własności – publiczną, prywatną oraz częściowo prywatną i publiczną.

Zastosowanie **Metody identyfikacji potencjału wakujących zasobów** w Poznaniu umożliwiło zgromadzenie i usystematyzowanie istotnych dla miasta danych, które dostarczają cennych informacji wspierających procesy planistyczne i rewitalizacyjne. Określenie charakterystyki funkcjonalno-przestrzennej wakujących obszarów pozwoliło na zidentyfikowanie występujących wzorców przestrzennych, co stanowi solidną podstawę do kierunkowania ich rozwoju oraz wdrażania działań zgodnych z predyspozycjami badanych terenów.

warstwa 1		warstwa 2	warstwa 3		
kategoria użytkowania	najczęściej występujące wyposażenie	typologia przestrzenna	typologia funkcjonalna	skala	własność
IV. tereny nieużytkowane	- miejsce parkingowe, - zieleń ruderalna,	- luki w zabudowie,	- parking,	- mała (0-499m ²),	- prywatna,
III. tereny użytkowane suboptymalnie	- ogrodzenie, - drzewo, - baner reklamowy,	- wnęki w pierzei,	- nieużytek zielony,	- średnia (500-1500m ²),	- publiczna,
II. tereny użytkowane w sposób podstawowy	- trawnik, - kubeł na śmieci, - szlaban, - garaż, - mural	- rozległy otwarty teren,	- podwórko,	- duża (powyżej 1500m ²)	- częściowo prywatna i publiczna
I. tereny wykorzystywane w sposób społeczny lub proekologiczny		- teren przyległy do budynku	- skwer, - ogród		

Tabela. 15 | Podsumowanie charakterystyki funkcjonalno-przestrzennej wakujących obszarów zidentyfikowanych na terenie śródmieścia Poznania (opracowanie własne)

Ryc. 109 | Zestawienie wszystkich opracowanych schematów mapowych (opracowanie własne)

2.2. Narzędzie kierunkowania rozwoju wakujących zasobów przestrzennych – część prognostyczna

Celem części prognostycznej jest wskazanie kierunków działań sprzyjających zrównoważonemu wykorzystaniu wakujących terenów, które zostały najwyżej ocenione podczas diagnozy w **warstwie 3 [W3]**. Kierunki te opierają się na wypracowanej, uniwersalnej liście rekomendacji, bazującej na analizie zebranych danych i określeniu potencjałów w czterech zakresach tematycznych: **dostępny zasób przestrzenny [DZP]**, **odporny ekosystem [OE]**, **atrakcyjny krajobraz [AK]** i **wygodna lokalność [WL]**. Dla każdego z omawianych 24 kryteriów sformułowano rekomendacje odpowiadające zarówno pozytywnym, jak i negatywnym ocenom. Takie podejście do prognozy nie wyklucza żadnych cech ani uwarunkowań, lecz dowodzi, że na każdym obszarze można wprowadzić działania wspierające jego zrównoważone wykorzystanie – należy dobrać odpowiednie metody, dostosowane do występujących problemów i potencjalnych szans. Proponowane działania wynikają bezpośrednio z kategorii przypisanych poszczególnym kryteriom: **POTENCJAŁY ODŚRODKOWE** wskazują na potrzebę ochrony i wzmacniania istniejących wartości społeczno-przestrzennych, **POTENCJAŁY DOŚRODKOWE** określają możliwości uzupełniania braków funkcjonalnych oraz rozbudowy sieci powiązań, natomiast **POTENCJAŁY ODŚRODKOWO-DOŚRODKOWE** łączą oba podejścia. Rekomendacje są uniwersalne i mają charakter modułowy – na podstawie indywidualnej diagnozy mogą być odpowiednio zestawiane, co umożliwia ich dostosowanie do specyfiki konkretnego wakującego zasobu. Do każdego z potencjałów przypisano przykładowe metody implementacji.

Obszar **11_3**, który uzyskał najwyższą ocenę podczas diagnozy w **warstwie 3 [W3]**, został wybrany do opracowania szczegółowych rekomendacji. Sformułowane rekomendacje są prezentowane z podziałem na zakresy tematyczne i w odniesieniu do przypisanych do tych zakresów kryteriów. Następnie są one dostosowywane do specyficznej sytuacji wybranego obszaru na podstawie wartości wskaźników, które zostały mu przypisane we wszystkich trzech warstwach badań.

Ryc. 110 | Widok na obszar 11_3 z ulicy Górna Wilda (fot. Z. Kasperczyk-Brodecka, maj 2024)

Ryc. 111 | Obszar 11_3, widok w stronę ulicy Dolna Wilda (fot. Z. Kasperczyk-Brodecka, maj 2024)

2.2.1. Dostępny zasób przestrzenny

Prognoza w ramach zakresu tematycznego **dostępny zasób przestrzenny [DZP]** została przeprowadzona z wykorzystaniem kryteriów, które służyły analizie i diagnozie w trzech warstwach badań. Kryteria te obejmują: **wielkość zasobu wakujących terenów [W1/DZP/K1]**, **rozmieszczenie wakujących terenów [W2/DZP/K1]** oraz **ich charakterystykę funkcjonalno-przestrzenną [W3/DZP/K1]**. Do każdego z wymienionych kryteriów przypisano możliwe do wprowadzenia działania, które odpowiadają na różne scenariusze wynikające z uzyskanych ocen¹⁵³. Po opisanu każdego z nich następuje proces indywidualizacji prognozy dla obszaru **11_3**. Potencjały są dobierane do jego specyficznych uwarunkowań, wskazując tym samym na możliwe formy implementacji tymczasowego użytkowania przestrzeni.

W1/DZP/K1 - wielkość zasobu wakujących terenów

Kryterium **wielkości zasobu wakujących terenów [W1/DZP/K1]** służyło ocenie skali występowania wakujących zasobów przestrzennych w śródmieściu Poznania. Zróznicowano w ten sposób zagregowaną powierzchnię zinwentaryzowanych obszarów znajdujących w granicach poszczególnych modułów, stosując 6 przedziałach klasowych (1 – najmniejsza powierzchnia, 6 – największa powierzchnia). Na tej podstawie wyznaczono strefę o największej koncentracji wakujących terenów (6 przedział klasowy), która została następnie poddana szczegółowej ocenie. Jednocześnie zidentyfikowano obszary charakteryzujące się mniejszą zbiorczą powierzchnią wakujących terenów. Rekomendacje odnoszą się do dwóch możliwych scenariuszy: sytuacji, w której zdiagnozowano niewielką powierzchnię wakujących zasobów (przedziały klasowe 1-3) lub znaczną powierzchnię wakujących zasobów (przedziały klasowe 4-6) w obrębie badanego modułu.

Jeśli na terenie badanego modułu zdiagnozowano niewielką powierzchnię wakujących zasobów, wówczas występuje **POTENCJAŁ CELOWEGO WDROŻENIA**. Na obszarach, gdzie wakujące obszary są rzadkością lub przyjmują małą skalę, stanowią one wyjątkowo cenny rezerwuar przestrzenny, którego wykorzystanie powinno być starannie dopasowane do specyfiki lokalizacji. Wprowadzenie lub ograniczenie działań musi odpowiadać lokalnemu

¹⁵³ Diagnoza prowadzona w zakresie tematycznym dostępny zasób przestrzenny nie różnicowała poziomu spełnienia kryteriów, lecz kwalifikowała obszary do dalszych etapów badań – najpierw wyodrębniano obszary o największej powierzchni wakujących zasobów (warstwa 1), następnie te tworzące sekwencje (warstwa 2), a na końcu obszary o specyficznej charakterystyce funkcjonalno-przestrzennej (warstwa 3). Taki schemat pozwalał na utworzenie relacji przyczynowo-skutkowej między kolejnymi warstwami, co sprzyjało zawężaniu zakresu badań oraz logicznej selekcji obszarów zainteresowania. Jednak opracowane narzędzie badawcze jest elastyczne i uniwersalne z założenia, dlatego dostosowuje się do różnych potencjalnych celów i zakresów badań, formułując rekomendacje także dla pozostałych wyników diagnozy.

zapotrzebowaniu, a proces decyzyjno-projektowy powinien uwzględniać metody partycypacyjne, angażując społeczność w planowanie.

POMOCNE METODY I PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > zastosowanie metod partycypacyjnych, takich jak geoankiety i geodyskusje, dotyczących przyszłości poszczególnych wakujących obszarów,*
- > prototypowanie rozwiązań na podstawie wyników badań społecznych.*

W przypadku, gdy na terenie badanego modułu występuje znaczna powierzchnia wakujących zasobów, można stwierdzić, że mamy do czynienia z **POTENCJAŁEM REWALORYZACJI WAKUJĄCEGO ZASOBU**. Ilość oraz nagromadzenie przestrzeni opuszczonych, niedostatecznie wykorzystywanych lub użytkowanych suboptymalnie może być przytłaczająca i zniechęcająca dla mieszkańców i użytkowników badanego obszaru. Kluczowe jest wówczas działanie na rzecz zmiany postrzegania tych zasobów – z problematycznych na zasoby posiadające potencjał regeneracyjny i rozwojowy. Pomocne mogą być pionierskie inicjatywy, wykorzystujące wakujące tereny, zarówno oddolne, jak i stymulowane odgórnie, które pozwolą mieszkańcom odkryć wartość nieużywanych miejsc. Istotne jest podkreślenie społeczno-ekologicznej wartości zasobu w aktualnym stanie, sprzeciwiające się postrzeganiu go wyłącznie jako zamrożonego kapitału oczekującego na inwestycję lub zabudowę.

POMOCNE METODY I PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > odgórne stymulowanie pionierskich inicjatyw tymczasowego użytkowania poprzez udostępnianie publicznych terenów, zachęty grantowe, konkursy na zaadaptowanie konkretnych miejsc itp.,*
- > realizacja kampanii informacyjnej dotyczącej potencjału wakujących obszarów oraz wdrożonych inicjatyw.*

W2/DZP/K1 - rozmieszczenie wakujących terenów

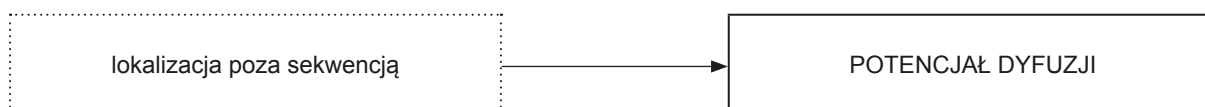
Kryterium **rozmieszczenia wakujących terenów [W2/DZP/K1]** służyło określeniu wzajemnych powiązań między zinwentaryzowanymi wakującymi zasobami. Na podstawie obecności co najmniej trzech obszarów wzdłuż jednej ulicy wyznaczono sekwencje, które stanowią liniowe nagromadzenie tych terenów, wpływające na odbiór przestrzeni przez przechodniów. Rekomendacje obejmują dwa możliwe scenariusze: sytuację, w której badany wakujący zasób znajduje się wewnątrz sekwencji, oraz taką, w której nie jest z nią powiązany.

Jeśli wakujący teren stanowi element sekwencji, występuje wówczas **POTENCJAŁ SYNERGII**. Nagromadzenie wakujących obszarów wzdłuż jednej ulicy stwarza szansę na skumulowaną zmianę oraz kooperację pomiędzy poszczególnymi interwencjami. Taka sytuacja przestrzenna umożliwia wprowadzenie licznych punktowych działań, utworzenie ścieżki lub ciągu tematycznego, które jednocześnie wpłyną na poprawę jakości i/lub zmianę tożsamości wakujących obszarów, ale również całej ulicy. Dobrym rozwiązaniem może być organizacja festiwalu ulicy, sezonowe lub tymczasowe wprowadzenie zmian o charakterze przestrzenno-społecznym, w tym prototypowanie możliwych uzupełnień.

POMOCNE METODY I PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > wprowadzenie ciągu tematycznego powiązanych interwencji, np. ścieżki zdrowia, ścieżki edukacyjnej z informacjami na temat historii miejsca, instalacji przestrzennych i murali tworzących zewnętrzne muzeum sztuki,
- > organizacja festiwalu ulicy (koncerty, warsztaty i zabawy dla mieszkańców, spacerury urbanistyczne), sezonowe lub tymczasowe interwencje.

Jeśli jednak badany wakujący teren znajduje się poza sekwencją, wówczas obserwujemy **POTENCJAŁ DYFUZJI**. Lokalizacja poza sekwencją może wskazywać na mniejszą liczbę wakujących obszarów lub ich większe rozproszenie. Taka sytuacja przestrzenna ogranicza liniowe powiązania między wprowadzanymi interwencjami, lecz znaczenie pojedynczej działki wzrasta – obszar przykuwa większą uwagę, a implementowane zmiany zwiększają swoje oddziaływanie. Dzięki temu teren może dać początek przemianom, w tym umożliwić rozwój progresywnych, oddolnych inicjatyw, które wzbogacą istniejący krajobraz przestrzenno-funkcjonalny.

POMOCNE METODY I PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > realizacja progresywnych, pionierskich inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni, uzupełniających lokalne luki funkcjonalne oraz popularyzujących metody tymczasowego użytkowania, które mogą być następnie wdrażane w kolejnych lokalizacjach,
- > tworzenie sieci współpracy pomiędzy inicjatywami zlokalizowanymi w większych odległościach, na poziomie dzielnicy lub miasta, np. za pośrednictwem dedykowanego portalu internetowego.

W3/DZP/K1- charakterystyka funkcjonalno-przestrzenna

Kryterium opisujące **charakterystykę funkcjonalno-przestrzenną [W3/DZP/K1]** służyło przyporządkowaniu badanych wakujących obszarów do czterech kategorii użytkowania. Kategorie te uwzględniają poziom degradacji zasobów, ich aktualną funkcję oraz jej oddziaływanie. Wyróżniono cztery kategorie: tereny porzucone i niezagospodarowane (kat. IV), tereny użytkowane suboptymalnie (kat. III), tereny niedoużytkowane (kat. II) oraz tereny wykorzystywane w sposób prospołeczny lub proekologiczny (kat. I). Rekomendacje obejmują cztery możliwe scenariusze, odpowiadające przynależności do każdej z tych kategorii

Jeśli badany wakujący obszar został przyporządkowany do kategorii użytkowania I, oznacza to, że jest wykorzystywany w sposób prospołeczny lub proekologiczny, wywierając bardzo pozytywny wpływ na użytkowników i otaczającą przestrzeń. Dzięki temu może stać się modelowym przykładem z **POTENCJAŁEM EKSPANSJI IDEI**. Stanowi przykład skutecznego i atrakcyjnego wdrożenia rozwiązań opartych na metodach tymczasowego użytkowania przestrzeni, co może zachęcić inne podmioty do realizacji podobnych interwencji. Obszar ten posiada również wypracowaną ścieżkę organizacyjno-administracyjną, którą mogą powielić inne organizacje. Działania w kategorii I często mają charakter pionierski i pełnią rolę inspiracji. Ich znaczenie jest na tyle istotne, że wymagają ochrony administracyjnej, obejmującej pomoc w utrzymaniu lokalizacji lub znalezieniu nowej, oraz wsparcia finansowego w formie dotacji, nagród i grantów.

POMOCNE METODY I PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > realizacja polityki wspierającej inicjatywy tymczasowego użytkowania przestrzeni poprzez pomoc w utrzymaniu lokalizacji, dofinansowanie najmu komercyjnego, udostępnienie innej nieruchomości, rozbudowany system dotacyjny,
- > opracowanie narzędzi ewaluacji, które stanowią administracyjną podstawę do utrzymania najbardziej wartościowych inicjatyw,
- > rozpowszechnianie dobrych praktyk i modeli działania poprzez warsztaty, debaty, udostępnienie manuali postępowania.

Jeśli badany wakujący obszar został przyporządkowany do kategorii użytkowania II, jest miejscem niedoużytkowanym lub użytkowanym w sposób podstawowy. Występuje więc **POTENCJAŁ WZMOCNIENIA ODDZIAŁYWANIA**, rozumiany jako możliwość uzupełnienia zagospodarowania, zmiany programu lub znaczenia wakującego terenu. Nawet niewielka

interwencja może znacząco wpłynąć na jego użytkowanie, a dobór narzędzi jest uzależniony od zdiagnozowanych braków i potrzeb. Do kategorii II należą m.in. puste trawniki, które poprzez wprowadzenie mebli miejskich mogą zwiększyć swoją funkcjonalność i dostępność, a wzbogacenie ich bioróżnorodności może istotnie podnieść ich wartość ekosystemową.

POMOCNE METODY I PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > wprowadzenie małej architektury i drobnych elementów zagospodarowania zwiększających funkcjonalność niedoużytkowanych miejsc,
- > zwiększenie bioróżnorodności terenów poprzez tworzenie łąk kwiatnych,
- > wykorzystanie przestrzeni w jej obecnym stanie do różnorodnych aktywności, takich jak praktyki jogi, warsztaty dla dzieci czy pikniki, w celu zmiany postrzegania tych miejsc oraz zachęcenia mieszkańców do ich swobodnego użytkowania.

Jeśli badany wakujący obszar został przyporządkowany do kategorii użytkowania III, oznacza to, że jest użytkowany suboptymalnie pod względem funkcji, skali lub estetyki. Posiada zatem **POTENCJAŁ TRANSFORMACJI**, który może przyczynić się do poprawy jego oddziaływania. Proponowany proces transformacji powinien koncentrować się na najbardziej problematycznych aspektach, a jego wdrażanie powinno przebiegać stopniowo i w sposób konsensualny. W przypadku parkingów (obszarów wykorzystywanych suboptymalnie pod względem funkcji) zaleca się wdrożenie koncepcji współdzielonego użytkowania, w której podczas okresów zmniejszonego zapotrzebowania na miejsca parkingowe obszar zostaje przekształcony na funkcje alternatywne, takie jak kino plenerowe lub przestrzeń rekreacyjna typu skatepark. W obszarach użytkowanych suboptymalnie pod względem skali rekomenduje się podział terenu na mniejsze strefy, umożliwiające testowanie różnych, uzupełniających form użytkowania. Z kolei niedobory estetyczne mogą być adresowane poprzez organizację społecznych inicjatyw, takich jak akcje sprzątania i niskokosztowej aranżacji przestrzeni, a także poprzez przeprowadzenie konkursów architektonicznych lub artystycznych, mających na celu poprawę walorów wizualnych i przestrzennych tych obszarów.

POMOCNE METODY I PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > wprowadzenie użytkowanie współdzielonego: parking w ciągu dnia, kino samochodowe / plenerowe wieczorami
- > podział na dużego obszaru na mniejsze strefy o różnych funkcjach.

Wakujący obszar jest zaliczany do kategorii użytkowania IV, gdy jest terenem porzuconym, niezagospodarowanym lub nieużytkowanym. Posiada zatem **POTENCJAŁ REINTEGRACJI**, rozumiany jako możliwość ponownego włączenia w fizyczną i symboliczną strukturę miasta. Miejsca tego typu są często negatywnie postrzegane lub, z powodu braku dostępu i odpowiedniego zagospodarowania, pozbawione istotnego oddziaływania społecznego. Kluczowe są zatem działania aktywizujące porzucone miejsca, takie jak inicjatywy tymczasowego użytkowania przestrzeni, a także budowanie świadomości ekologicznego znaczenia często występującej na tych terenach zieleni ruderalnej i spontanicznej. Nawet w stanie oczekiwania na zmianę obszary te mogą pełnić istotne funkcje ekosystemowe.

POMOCNE METODY I PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > aktywizacja poprzez organizację punktowych wydarzeń dostosowanych do charakteru miejsca, takich jak koncerty techno czy wystawy sztuki współczesnej w przestrzeniach przemysłowych,
- > wprowadzenie specyficznych funkcji wykorzystujących dostępną infrastrukturę, np. torów do gokartów na wyasfaltowanych terenach nieużytkowych.

Indywidualną prognozę dla obszaru **11_3** opracowano na podstawie wartości wskaźników, które zostały mu przyznane w trzech warstwach badań. Oceny dotyczą bezpośrednio badanego obszaru (warstwa 3), jego konfiguracji przestrzennej (warstwa 2) oraz modułu, w którego obrębie się znajduje (warstwa 1). Obszar 11_3 położony jest na terenie charakteryzującym się dużą powierzchnią wakujących terenów (**wielkość zasobu wakujących terenów [W1/DZP/K1]**), jest częścią sekwencji SEK2 (**rozmieszczenie wakujących terenów [W2/DZP/K1]**) oraz został przyporządkowany do II kategorii użytkowania (**charakterystyka funkcjonalno-przestrzenna [W3/DZP/K1]**). Dla każdego kryterium wskazano odpowiednią, pasującą rekomendację, które wspólnie tworzą prognozę dotyczącą dostępnego zasobu przestrzennego dla obszaru **11_3**.

WARSTWA 1-3_DOSTĘPNY ZASÓB PRZESTRZENNY

MODUŁ 11	W1/DZP/K1 WIELKOŚĆ ZASOBU WAKUJĄCYCH TERENÓW	1. bardzo duża powierzchnia wakujących terenów w obrębie modułu (kat. 6)
SEK2	W2/DZP/K1 ROZMIESZCZENIE WAKUJĄCYCH TERENÓW	1. występowanie co najmniej 3 zinwentaryzowanych obszarów wzdłuż ulicy – lokalizacja wewnątrz sekwencji
11_3	W3/DZP/K1 CHARAKTERYSTYKA FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNA	1. kategoria użytkowania II

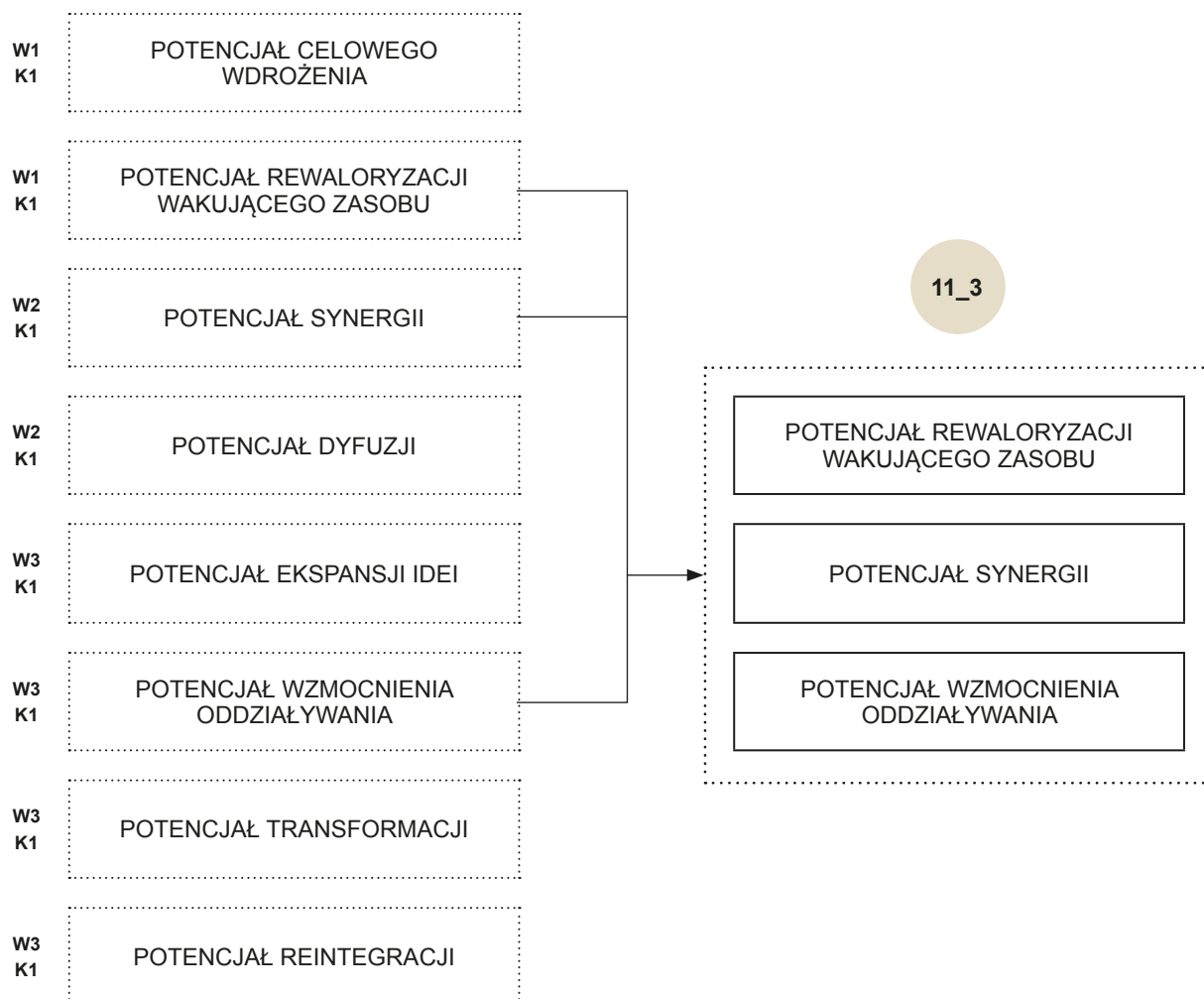
Tabela 16 | Podsumowanie warstw 1-3 w zakresie dostępnego zasobu przestrzennego dla wakującego obszaru 11_3 (opracowanie własne)

Na obszarze 11_3 zidentyfikowano **POTENCJAŁ REWALORYZACJI WAKUJĄCEGO ZASOBU**, **POTENCJAŁ SYNERGII** oraz **POTENCJAŁ WZMOCNIENIA ODDZIAŁYWANIA**. W jego najbliższym otoczeniu występuje znaczące nagromadzenie wakujących zasobów, które wywierają negatywny wpływ na użytkowników przestrzeni. Zasadne jest zatem wdrożenie działań mających na celu zmianę percepcji tych obszarów — szczególnie poprzez podkreślenie wartości istniejącej zieleni, adaptację terenów trawiastych jako przestrzeni rekreacyjnych, a także uwydatnienie już wprowadzonych pozytywnych rozwiązań. Obszar 11_3 jest również częścią sekwencji, co umożliwia wdrożenie skoordynowanych działań wzdłuż ulicy Górna Wilda. Ponadto, obszar 11_3 został zaklasyfikowany do II kategorii użytkowania, co wskazuje na umiarkowane deficyty funkcjonalno-przestrzenne oraz estetyczne, które można zniwelować przy stosunkowo niewielkich nakładach. W tym kontekście kluczowe znaczenie ma decyzja dotycząca zagospodarowania tego terenu, oparta na gruntownej analizie i diagnozie uwarunkowań. Rekomendacje sformułowane w kolejnych zakresach tematycznych, uwypuklając istotne aspekty, wesprą wybór optymalnych kierunków interwencji.

DOSTĘPNY ZASÓB PRZESTRZENNY

Ryc. 112 | Zindywidualizowana prognoza dla 11_3 w zakresie tematycznym dostępny zasób przestrzenny (opracowanie własne)

2.2.2. Odporny ekosystem

Prognoza w zakresie tematycznym **odporny ekosystem [OE]** została opracowana na podstawie kryteriów służących analizie i diagnozie w trzech warstwach badań. Kryteria przypisane do **warstwy 1 [W1]** obejmują **stan systemu zieleni miejskiej [W1/OE/K1]** oraz **stan systemu gospodarowania wodami opadowymi [W1/OE/K2]**. W **warstwie 2 [W2]** wykorzystano kryteria dotyczące **dostępności terenów zieleni [W2/OE/K1]** i **stopnia zazielenienia [W2/OE/K2]**, natomiast w **warstwie 3 [W3]** badano **rozmieszczenie zieleni [W3/OE/K1]**, **przepuszczalność nawierzchni [W3/OE/K2]** oraz **adaptacyjność [W3/OE/K3]**. Do każdego z tych kryteriów przypisano działania odpowiadające różnym scenariuszom wynikającym z uzyskanych ocen, które bezpośrednio odzwierciedlają kategorie przypisane poszczególnym kryteriom (**POTENCJAŁ ODŚRODKOWY, DOŚRODKOWY, ODŚRODKO-WO-DOŚRODKOWY**). Po ich szczegółowym opisie przeprowadzono proces indywidualizacji prognozy dla obszaru **11_3**. Potencjały te zostały dostosowane do jego specyficznych uwarunkowań, wskazując na możliwe formy implementacji tymczasowego użytkowania przestrzeni.

W1/OE/K1 - stan systemu zieleni miejskiej (POTENCJAŁ ODŚRODKOWO-DOŚRODKOWY)

Kryterium opisujące **stan systemu zieleni miejskiej [W1/OE/K1]** służyło określeniu rozmieszczenia i ilości terenów zieleni w śródmieściu Poznania. Na tej podstawie oceniono zagregowaną powierzchnię terenów zieleni w obrębie poszczególnych modułów, stosując podział na 6 przedziałów klasowych (1 – najmniejsza powierzchnia, 6 – największa powierzchnia). Rekomendacje uwzględniają dwa możliwe scenariusze: sytuację, w której zdiagnozowano niewielką powierzchnię terenów zieleni (przedziały klasowe 1-3) lub znaczną powierzchnię terenów zieleni (przedziały klasowe 4-6) w obrębie badanego modułu. Jako kryterium z kategorii **POTENCJAŁÓW ODŚRODKOWO-DOŚRODKOWYCH** opisuje konieczność ochrony istniejącego zasobu biologicznego, jak i możliwości rozwinięcia i uzupełnienia systemu zieleni miejskiej z wykorzystaniem metody tymczasowego użytkowania przestrzeni.

Jeśli w granicach badanego modułu zdiagnozowano niewielką powierzchnię terenów zieleni, wówczas mamy do czynienia z **POTENCJAŁEM ROZSZERZENIA I INTEGRACJI SYSTEMU ZIELENI**. Niedobór terenów zieleni jest zjawiskiem alarmującym, gdyż wpływa na efektywność funkcjonowania całego systemu zieleni miejskiej, który pełni cztery kluczowe funkcje: biologiczną / siedliskotwórczą, klimatyczną, hydrologiczną oraz rekreacyjną. W celu wspierania rozwoju systemu zieleni rekomendowane jest zwiększanie powierzchni terenów

zieleni, w tym poprzez zalesianie gruntów nieprzydatnych do produkcji rolnej, nieużytków i terenów zrehabilitowanych, przy jednoczesnym zachowaniu ochrony cennych ekosystemów łąkowych. Niezbędna jest także integracja rozproszonych fragmentów zieleni poprzez projektowanie przestrzeni zielonych z uwzględnieniem ich ciągłości i wzajemnych powiązań.

POMOCNE METODY I PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > *zalesianie nieużytków miejskich,*
- > *wprowadzanie korytarzy ekologicznych oraz łączników zieleni w celu wytworzenia powiązań pomiędzy rozproszonymi fragmentami zieleni miejskiej.*

W przypadku gdy w granicach badanego modułu zdiagnozowano znaczną powierzchnię terenów zieleni, identyfikuje się **POTENCJAŁ OCHRONY I WZMOCNIENIA SYSTEMU ZIELENI**. Rozbudowany zasób zieleni miejskiej wymaga stałych działań na rzecz utrzymania wysokiej efektywności funkcjonalnej systemu we wszystkich wymienionych wcześniej zakresach. Należy zatem dążyć do ochrony elementów składowych systemu oraz do zachowania i odtworzenia jego ciągłości oraz podbudowy biologicznej. W celu realizacji tych założeń wskazane jest wprowadzenie prawnych form ochrony przyrody (m.in. ochrony gatunkowej, rezerwatów przyrody, użytków ekologicznych), a także ochrona istniejących korytarzy ekologicznych podczas realizacji nowych projektów urbanistycznych, zwłaszcza wzdłuż cieków wodnych i otwartych rowów melioracyjnych. Ważne jest również unikanie tworzenia barier w obrębie terenów zieleni oraz eliminacja istniejących barier, aby zapewnić ciągłość korytarzy ekologicznych. Kluczowe są również działania na rzecz zwiększania bioróżnorodności siedlisk.

POMOCNE METODY I PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > *wprowadzenie prawnych form ochrony przyrody (ochrona gatunkowa, wytyczanie rezerwatów przyrody, obszarów chronionego krajobrazu, użytków ekologicznych, zespołów przyrodniczo krajobrazowych),*
- > *ochrona korytarzy ekologicznych, unikanie wprowadzania barier podczas nowych projektów urbanistycznych,*
- > *realizacja pionierskiej formuły lasów społecznych – terenów leśnych, które są zarządzane, użytkowane lub tworzone z uwzględnieniem potrzeb i udziału lokalnych społeczności, ich głównym celem jest integracja funkcji ekologicznych, społecznych i rekreacyjnych.*

W1/OE/K2 - stan systemu gospodarowania wodami opadowymi (POTENCJAŁ DOŚRODKOWY)

Kryterium dotyczące **stanu systemu gospodarowania wodami opadowymi (SGWO) [W1/OE/K2]** służyło analizie rozmieszczenia istniejących oraz planowanych elementów systemu. Na tej podstawie dokonano oceny występowania planowanego wyposażenia w obrębie badanego modułu, aby określić możliwości wykorzystania wakujących zasobów przestrzennych do rozbudowy systemu gospodarowania wodami opadowymi na terenie śródmieścia Poznania. Rekomendacje odnoszą się do dwóch możliwych scenariuszy: obecności planowanego elementu SGWO w granicach badanego modułu lub jego braku. Kryterium należy do kategorii **POTENCJAŁÓW DOŚRODKOWYCH**, które wskazują na szanse rozwoju i uzupełnienia istniejącego systemu poprzez wdrożenie tymczasowego użytkowania przestrzeni.

Jeśli na terenie badanego modułu występuje planowany element systemu gospodarowania wodami opadowymi, wówczas ujawnia się **POTENCJAŁ ROZBUDOWY SGWO**. Do elementów SGWO zalicza się zbiorniki retencyjne, kolektory kanalizacji deszczowej, przepompownie wód opadowych oraz kolektory kanalizacji ogólnospławnej. Każdy z tych elementów wymaga znacznej ilości wolnej przestrzeni, dlatego wykorzystanie w tym celu wakujących zasobów przestrzennych jest uzasadnione. Szczególnie atrakcyjnym rozwiązaniem jest łączenie funkcji infrastrukturalnej elementów SGWO z funkcją rekreacyjną. Przykładem takiego rozwiązania może być wprowadzenie przeciwpowodziowych zbiorników retencyjnych do przestrzeni miejskiej, które na co dzień pełnią funkcję placów sportowych lub placów zabaw.

POMOCNE METODY I PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > wykorzystanie zinwentaryzowanych wakujących zasobów do strategicznego planowania rozbudowy systemu gospodarowania wodami opadowymi,
- > łączenie funkcji infrastrukturalnej z rekreacyjną - realizacja placu sportowego lub skateparku w formie niszy, która w sytuacji zwiększonych opadów przyjmuje funkcje zbiornika retencyjnego.

Jeśli zaś w obrębie badanego modułu zidentyfikowano brak planowanych elementów systemu gospodarowania wodami opadowymi, występuje **POTENCJAŁ NATURALNEGO WSPARCIA RETENCJI**. Brak zaprojektowanej infrastruktury na danym terenie nie wyklucza możliwości działań wspierających retencję – przeciwnie, rekomendowane jest wdrażanie rozwiązań w ramach koncepcji „miasta gąbki”. Polega ona na prowadzeniu zrównoważonej

gospodarki wodnej opartej na błękitno – zielonej infrastrukturze i rozwiązaniach NBS (ang. *Nature-based solution*). Zgodnie z tą koncepcją miasto powinno być zdolne do absorpcji i magazynowania wody, by następnie uwalniać ją w okresach deficytu. Jedną z rekomendowanych metod jest mała retencja, polegająca na zatrzymywaniu wody w miejscu opadu. W ramach tej strategii wskazane jest ograniczanie odprowadzania wód opadowych do systemu kanalizacji na rzecz ochrony naturalnych elementów retencyjnych, zwiększenia udziału terenów zieleni, wprowadzania rozwiązań spowalniających odpływ oraz redukcji powierzchni nieprzepuszczalnych. Tego rodzaju gospodarka wodami opadowymi wzmacnia odporność miejskiego ekosystemu na ekstremalne zjawiska pogodowe, takie jak susze, podtopienia i deszcze nawalne, których częstotliwość wzrasta w wyniku zmian klimatycznych.

POMOCNE METODY I PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > tworzenie ulic bioretencyjnych, które zatrzymują wodę opadową na powierzchni, zamiast natychmiast odprowadzać ją do kanalizacji, oraz ulic odwadniających, które dzięki spadkom terenu umożliwiają szybkie przekierowanie wody opadowej do miejsc przeznaczonych do jej magazynowania,
- > realizacja placów gąbek - placów publicznych zagospodarowanych zielenią o zwiększonej możliwości magazynowania wód opadowych, które korzystają z rozwiązań infiltrujących i retencjonujących wodę opadową - w tym ogrody deszczowe, muldy chłonne, niecki, zbiorniki powierzchniowe i podziemne.

W2/OE/K1 - dostępność terenów zieleni (POTENCJAŁ DOŚRODKOWY)

Kryterium opisujące **dostępność terenów zieleni [W2/OE/K1]** służyło określeniu dystrybucji terenów zieleni rekreacyjnej względem badanych sekwencji. W tym celu oceniono średnią dostępność terenów zieleni w strefie oddziaływania sekwencji rozróżniając optymalną dostępność (odległość mniejsza niż 300m) oraz dostateczną dostępność (odległość 300-500m). W przypadku większej odległości dostępność terenów zieleni dla danej sekwencji uznawano za niewystarczającą. Rekomendacje uwzględniają dwa uproszczone scenariusze: zapewnioną dostępność (odległość do 500m) oraz brak dostępności. Kryterium przyporządkowano do kategorii **POTENCJAŁÓW DOŚRODKOWYCH**, określających możliwość uzupełnienia braków w zakresie dostępności terenów zieleni poprzez wdrożenie strategii tymczasowego użytkowania przestrzeni.

Jeśli w strefie oddziaływania badanej sekwencji zidentyfikowano brak dostępności do terenów zieleni, wówczas występuje **POTENCJAŁ PRZYBLIŻANIA TERENÓW ZIELENI**. Strategia ta polega na wprowadzeniu zieleni bliżej mieszkańców, co korzystnie wpływa na ich aktywność rekreacyjną, zwiększa częstotliwość codziennego kontaktu z zielenią, a także

pozytywnie oddziałuje na mikroklimat miejski i estetykę przestrzeni. Zakładanie nowych terenów zieleni może być realizowana nawet na małych i średnich działkach, w tym na wakujących obszarach. Wykorzystanie naturalnie występującej roślinności, w tym zieleni spontanicznej, lub jej uzupełnienie i zróżnicowanie pozwala na utworzenie parków kieszonkowych lub zieleńców. Wakujące zasoby przestrzenne mogą również pełnić rolę miejsc do prototypowego wprowadzania zieleni w donicach, na przykład w formie sezonowych plaż miejskich, pop-up parków czy skwerów.

POMOCNE METODY I PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > realizacja parków kieszonkowych w lukach w zabudowie,
- > wprowadzanie punktowych / tymczasowych interwencji zwiększających ilość zieleni, np. mobilnych donic i rabat.

Jeśli w strefie oddziaływania badanej sekwencji zapewniona jest dostępność do terenów zieleni, wskazuje się na **POTENCJAŁ WZBOGACENIA I ŁĄCZENIA TERENÓW ZIELENI**. Dobra dostępność sprzyja tworzeniu sieci terenów zielonych (ang. *green networks*) połączonych za pomocą parków liniowych i alei drzew, które pełnią funkcję korytarzy ekologicznych. Integracja łączników ze ścieżkami spacerowymi i rowerowymi umożliwia rozbudowanie bazy rekreacyjnej. Kluczowym elementem strategii jest podnoszenie jakości funkcjonalno-przestrzennej i ekologicznej istniejących terenów zieleni poprzez atrakcyjne wyposażenie, takie jak place zabaw i urządzenia sportowe, oraz wzbogacenie ich o funkcje dodatkowe, w tym ogrody społecznościowe, przestrzenie gastronomiczne i kulturalne. Istotne jest także zwiększanie bioróżnorodności tych terenów.

POMOCNE METODY I PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > wdrażanie strategii *green networks* poprzez tworzenie łączników pełniących funkcje ekologiczne i rekreacyjne, co sprzyja kształtowaniu zintegrowanego systemu zieleni miejskiej,
- > różnicowanie funkcjonalności istniejących terenów zieleni, np. poprzez wprowadzenie ogrodów społecznościowych na fragmencie parku.

W2/OE/K2 - stopień zazielenienia (POTENCJAŁ ODŚRODKOWO-DOŚRODKOWY)

Kryterium określające **stopień zazielenienia [W2/OE/K2]** służyło ocenie kondycji terenów zieleni zlokalizowanych w strefie oddziaływania sekwencji. Wykorzystano do tego celu wskaźnik NDVI oraz jego średnią wartość dla kwartałów sąsiadujących z sekwencją. Na tej podstawie diagnozowano niski, średni, wysoki lub bardzo wysoki stopień zazielenienia. Rekomendacje uwzględniają dwa uproszczone scenariusze: występowanie niskiego stopnia zazielenienia (obejmujący niski i średni poziom) oraz występowanie wysokiego stopnia zazielenienia (obejmujący wysoki i bardzo wysoki poziom). Kryterium należące do kategorii

POTENCJAŁÓW ODŚRODKOWO-DOŚRODKOWYCH wskazuje na potrzebę działań ochronnych wobec istniejącej zieleni w dobrej kondycji oraz możliwości jej rozwoju i uzupełnienia na terenach o niższym stopniu zazielenienia, między innymi poprzez tymczasowe użytkowanie przestrzeni.

Jeśli w strefie oddziaływania sekwencji występuje niski stopień zazielenienia, wówczas wskazuje się na **POTENCJAŁ RENATURYZACJI I WZMOCNIENIA KONDYCJI ZIELENI**. Obszary o niskim wskaźniku NDVI cechują się ograniczoną ilością zieleni lub zielenią w słabej kondycji. Rekomendowane są działania renaturyzacyjne, które wspierają odbudowę i ekosystemową regenerację tych terenów. Obejmują m.in. reintrodukcję fauny i flory, w tym wprowadzanie lokalnych gatunków drzew, krzewów i bylin w celu odbudowania lokalnej bioróżnorodności. Przywracanie naturalnych korytarzy rzecznych, usuwanie betonowych kanałów, renaturyzacja meandrów oraz nasadzanie roślinności przybrzeżnej, jak również odtwarzanie mokradeł i bagien, są kluczowe dla retencji wód, filtracji zanieczyszczeń oraz ochrony ekosystemu. Wzmocnienie kondycji zieleni może być realizowane poprzez odpowiednie działania pielęgnacyjne, regularne nasadzenia, zastosowanie mikroretencji oraz przemyślane zasady prowadzenia nawierzchni nieprzepuszczalnych i planowania zabudowy w pobliżu roślin, aby zminimalizować ich negatywny wpływ na zdrowie zieleni miejskiej.

POMOCNE METODY I PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > realizacja działań renaturyzacyjnych, w tym reintrodukcja fauny i flory poprzez wprowadzanie lokalnych gatunków w celu odbudowania lokalnej bioróżnorodności,*
- > wytworzenie i przestrzeganie zasad projektowania zieleni w środowisku miejskim oraz wprowadzania elementów zagospodarowania przestrzennego i zabudowy w pobliżu roślin.*

Jeżeli zaś strefa oddziaływania sekwencji wykazuje wysoki stopień zazielenienia, wówczas identyfikuje się **POTENCJAŁ ZACHOWANIA I DOWARTOŚCIOWANIA ISTNIEJĄCEJ ZIELENI**. Wysoki wskaźnik NDVI opisuje bujną, dobrze rozwiniętą roślinność, której ochrona stanowi priorytet z punktu widzenia ekosystemu miejskiego. Aby to osiągnąć, zaleca się stosowanie naturalnych metod pielęgnacji, takich jak ograniczenie koszenia trawników, regularny monitoring zdrowia roślin oraz budowanie świadomości społecznej o ich znaczeniu ekologicznym. Roślinność o wysokim wskaźniku NDVI często obejmuje gatunki spontaniczne i ruderalne, które rozwijały się swobodnie, tworząc wyjątkowo bioróżnorodne siedlisko jak na warunki miejskie. Można zachować te obszary w ich pierwotnej formie lub przekształcić je

w tereny rekreacyjno-edukacyjne — eliminując elementy zagrażające bezpieczeństwu oraz dodając odpowiednie wyposażenie, możliwe jest stworzenie tzw. „dzikich parków”.

POMOCNE METODY I PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > stosowanie naturalnych metod pielęgnacji zieleni miejskiej (np. ograniczenie koszenia trawników) oraz prowadzenie monitoringu zdrowia roślin i społecznej inwentaryzacji w formie *bioblitz*¹⁵⁴,
- > umożliwienie naturalnej sukcesji roślinności spontanicznej oraz realizacja dzikich parków łączących funkcje rekreacyjne z edukacyjnymi.

W3/OE/K1 - rozmieszczenie zieleni (POTENCJAŁ ODŚRODKOWO-DOŚRODKOWY)

Kryterium **rozmieszczenia zieleni [W3/OE/K1]** określa występowanie zieleni wysokiej oraz niskiej na terenie badanego wakującego obszaru. Zarówno drzewa, jak i krzewy oraz inne nasadzenia, są oceniane w trzystopniowej skali: brak zieleni wysokiej lub niskiej, obecność pojedynczego drzewa lub niewielkich fragmentów zieleni niskiej oraz większa liczba drzew lub rozległe fragmenty zieleni niskiej. Rekomendacje obejmują dwa uproszczone scenariusze: niewielką ilość zieleni niskiej i wysokiej (brak zieleni lub pojedyncze drzewo / niewielkie fragmenty) oraz znaczną ilość zieleni niskiej i wysokiej (większa liczba drzew lub rozległe fragmenty zieleni niskiej). Kryterium należy do kategorii **POTENCJAŁÓW ODŚRODKOWO-DOŚRODKOWYCH**, która opisuje działania na rzecz ochrony istniejącej zieleni oraz możliwości jej uzupełnienia poprzez implementację strategii tymczasowego użytkowania przestrzeni.

Jeżeli badany wakujący zasób wykazuje niewielką ilość zieleni niskiej i wysokiej, wówczas obserwuje się **POTENCJAŁ PUNKTOWYCH UZUPEŁNIEŃ ZIELENI**. Kryterium to odnosi się do występowania zieleni na ograniczonej powierzchni, dlatego planowanie działań w tym zakresie obejmuje punktowe interwencje. Rekomendowane jest dosadzenie nowych drzew i wprowadzenie nasadzeń, przy starannym doborze lokalizacji na działce oraz odpowiednich gatunków. Wprowadzanie zieleni, nawet w niewielkiej skali, wymaga oceny warunków glebowych, wilgotności, nasłonecznienia, dostępnej przestrzeni korzeniowej oraz wyboru roślin rodzimych i odpornych, które mają odpowiednie rozmiary i nie wpływają negatywnie na otoczenie. Zwiększenie liczby roślin na pojedynczym wakującym obszarze może znacząco

¹⁵⁴ BioBlitz - intensywny okres rejestrowania danych biologicznych na określonym obszarze. Zwykle odbywa się on w ciągu 24 godzin i polega na inwentaryzacji wszystkich zaobserwowanych organizmów żywych przez grupę składającą się z ekspertów i amatorów, <https://www.amentsoc.org/insects/glossary/terms/bioblitz/> [dostęp: 25.12.2024].

poprawić jakość przestrzeni, czyniąc ją bardziej przyjazną środowisku, funkcjonalną i estetyczną, wspierając zdrowie i dobrostan mieszkańców oraz lokalny ekosystem.

POMOCNE METODY I PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > *organizacja akcji społecznego sadzenia drzew w celu zwiększenia liczby roślin oraz budowania świadomości obywatelskiej na temat znaczenia zieleni miejskiej,*
- > *zakładanie ogrodów społecznościowych jako niezależnych funkcji lub dedykowanych mieszkańcom konkretnych budynków / osiedli mieszkaniowych, aktywizowanie mieszkańców do uprawiania własnych roślin.*

W przypadku występowania znacznej ilości zieleni niskiej i wysokiej na badanym obszarze, mamy do czynienia z **POTENCJAŁEM BUDOWANIA ŚWIADOMOŚCI EKOLOGICZNEJ**. Na silnie zazielenionych działkach zasób ten nie wymaga uzupełnienia, lecz jego ochrona staje się priorytetem, którą w dłuższej perspektywie może zapewnić edukacja ekologiczna. Tereny zieleni w mieście, zwłaszcza w zwartej tkance, pełnią kluczowe funkcje ekologiczne, społeczne i zdrowotne: poprawiają jakość powietrza, regulują mikroklimat, przeciwdziałają efektowi miejskiej wyspy ciepła, wspierają retencję wód opadowych, a także sprzyjają budowaniu więzi społecznych oraz pozytywnie wpływają na zdrowie psychiczne i fizyczne mieszkańców. Ze względu na te korzyści, ochrona drzew i roślin powinna stać się elementem społecznej odpowiedzialności, rozwijanej poprzez działania popularyzatorskie i edukacyjne, takie jak warsztaty, spacer edukacyjny i wykłady. Rekomendowane są również akcje angażujące mieszkańców w oddolne zazielenianie miasta, na przykład poprzez ukwiecanie balkonów lub tworzenie przydomowych ogródków.

POMOCNE METODY I PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > *realizacja akcji popularyzatorskich, w tym organizacja wydarzeń na terenach zieleni, warsztatów dla szkół i przedszkoli oraz wprowadzanie tablic informacyjnych dotyczących miejskiej przyrody i jej ochrony,*
- > *realizacja programów oddolnego zazieleniania miasta, np. w formie konkursów na najpiękniej ukwiecony balkon lub grantów na wprowadzenie zieleni na terenach podwórek.*

**W3/OE/K2 - przepuszczalność nawierzchni
(POTENCJAŁ ODŚRODKOWO-DOŚRODKOWY)**

Kryterium **przepuszczalności nawierzchni [W3/OE/K2]** służyło ocenie możliwości retencyjnych badanego wakującego obszaru. W tym celu określono dominujący rodzaj nawierzchni na jego terenie, korzystając z klasyfikacji na nawierzchnię nieprzepuszczalną, przepuszczalną oraz zieloną. Rekomendacje umożliwiają zaadresowanie dwóch uproszczonych scenariuszy: występowanie nawierzchni nieprzepuszczalnej oraz nawierzchni przepuszczalnej

(obejmującej zarówno powierzchnie przepuszczalne, jak i zielone). Kryterium to należy do kategorii **POTENCJAŁÓW ODŚRODKOWO-DOŚRODKOWYCH**, co oznacza, że uwzględnia zarówno działania na rzecz utrzymania przepuszczalności nawierzchni, jak i możliwości jej rozszczelnienia dzięki realizacji tymczasowego użytkowania przestrzeni.

Jeżeli na badanym wakującym obszarze dominuje nawierzchnia nieprzepuszczalna, wówczas obszar ten wykazuje **POTENCJAŁ ROZSZCZELNIENIA NAWIERZCHNI**. Brak lub ograniczona powierzchnia nawierzchni przepuszczalnych przyczynia się do nasilonego efektu miejskiej wyspy ciepła, słabej retencji wód opadowych, zanieczyszczenia wód deszczowych oraz zmniejszonej odporności na podtopienia i powódzie. Zaleca się rozszczelnienie lub rozpyłtowanie nawierzchni na terenach, które nie pełnią funkcji tranzytowych ani nie są bezpośrednimi dojazdami do budynków, oraz maksymalne zwiększenie powierzchni zielonej. Aby zwiększyć zdolności retencyjne działki, można zastosować dodatkowe punktowe rozwiązania umożliwiające infiltrację i retencję wód opadowych, takie jak ogrody deszczowe, muldy chłonne, niecki czy zbiorniki retencyjne.

POMOCNE METODY I PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > rozszczelnianie lub rozpyłtowanie nawierzchni w miejscach, które nie pełnią funkcji przejść lub dojeżdż do budynków,*
- > wprowadzenie dodatkowych punktowych rozwiązań infiltrujących i retencjonujących wodę opadową, w tym ogrody deszczowe, muldy chłonne, niecki, zbiorniki retencyjne.*

Jeżeli jednak na badanym obszarze dominuje nawierzchnia przepuszczalna, identyfikowany jest **POTENCJAŁ UTRZYMANIA PRZEPUSZCZALNOŚCI NAWIERZCHNI**. Efektywne zarządzanie bilansem wodnym, kluczowe dla przeciwdziałania podtopieniom i okresom suszy, a także dla wspierania miejskich ekosystemów poprzez zapewnienie adekwatnych zasobów wodnych, wymaga zachowania właściwej proporcji nawierzchni przepuszczalnych w stosunku do nieprzepuszczalnych. W przypadku korzystnego udziału nawierzchni przepuszczalnych wskazane jest ich zachowanie lub wprowadzanie ewentualnych modyfikacji z pełnym uwzględnieniem skutków hydrologicznych. Rekomenduje się stosowanie nawierzchni półprzepuszczalnych zamiast nieprzepuszczalnych tam, gdzie jest to możliwe, oraz ograniczanie dużych połąci nawierzchni asfaltowych i brukowanych.

POMOCNE METODY I PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

> w przypadku zmiany funkcjonalności terenu, stosowanie rozwiązań prorotacyjnych, tam gdzie to możliwe, w tym ścieżek ubitych mineralnych, żwirowych lub z pojedynczych kamieni,
> ustalenie i egzekwowanie zasad wprowadzania nawierzchni nieprzepuszczalnych jako uzupełnienie wskaźnika powierzchni biologicznie czynnej.

W3/OE/K3 - adaptacyjność (POTENCJAŁ ODŚRODKOWO-DOŚRODKOWY)

Kryterium **adaptacyjności [W3/OE/K3]** służyło ocenie aktywności proekologicznej i działań wspierających adaptację do zmian klimatycznych na badanym obszarze. W tym celu określono obecność wyposażenia wspierającego adaptacyjność na terenie wakującego obszaru, rozróżniając brak wyposażenia oraz występowanie elementów takich jak: urządzenia zwiększające powierzchnię zieleni i bioróżnorodność flory, struktury wspierające ochronę miejskiej fauny, instalacje poprawiające retencję wody, generatory energii słonecznej lub wiatrowej, a także elementy służące edukacji ekologicznej. Zaproponowane rekomendacje umożliwiają dostosowanie działań do obu scenariuszy. Kryterium to przypisano do kategorii **POTENCJAŁÓW ODŚRODKOWO-DOŚRODKOWYCH**, ponieważ dotyczy zarówno ochrony i docenienia istniejących rozwiązań adaptacyjnych, jak i możliwości wprowadzenia nowych poprzez wdrożenie metody tymczasowego użytkowania przestrzeni.

Jeżeli na badanym wakującym obszarze nie zidentyfikowano wyposażenia wspierającego adaptacyjność, wówczas obserwuje się **POTENCJAŁ POPRAWY ADAPTACYJNOŚCI**. Takie rozwiązania, choć wykraczają poza zapewnienie roślinności i maksymalnej powierzchni przepuszczalnej, obejmują szerokie spektrum technologiczne i finansowe, co sprawia, że mogą być wprowadzane w różnych lokalizacjach. Nawet drobne, pojedyncze elementy, takie jak domki dla owadów czy donice, mogą znacząco przyczynić się do zwiększenia odporności miejskiej na zmiany klimatyczne. Przykłady takich rozwiązań mogą być prezentowane w ramach programów edukacji ekologicznej skierowanych do różnych grup wiekowych. Popularyzacja działań pro-adaptacyjnych może odbywać się poprzez zorganizowane akcje dla szkół i przedszkoli, warsztaty prowadzone w instytucjach kultury, a także dystrybucję nasion oraz instrukcji dotyczących samodzielnego wykonania takich elementów wyposażenia w warunkach domowych. Możliwa jest także mobilizacja podmiotów komercyjnych do wprowadzania ekologicznych rozwiązań poprzez organizację konkursów lub wprowadzanie zachęt finansowych w postaci np. ulg podatkowych.

POMOCNE METODY I PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

> wprowadzanie oraz zachęcanie do wprowadzania domków dla owadów, domków dla ptaków, donic z roślinami jadalnymi, donic hydrobotanicznych, zbiorników na deszczówkę,

> mobilizacja podmiotów prywatnych do wprowadzania rozwiązań ekologicznych w swoich siedzibach.

Jeśli jednak na badanym wakującym obszarze znajdują się rozwiązania adaptacyjne, wówczas identyfikuje się **POTENCJAŁ ROZPOWSZECZNIAIA ROZWIĄZAŃ PRO-ADAPTACYJNYCH**. W tym celu kluczowe jest dowartościowanie i podkreślenie znaczenia istniejących rozwiązań, aby zwiększyć ich widoczność, funkcjonalność i znaczenie dla społeczności, oraz umożliwić ich powielenia w innych lokalizacjach. Przydatne jest ich odpowiednie oznakowanie (tablice informacyjne z krótkim opisem i infografikami), prowadzenie ścieżek dydaktycznych oraz tworzenie interaktywnych map lokalizujących poszczególne elementy. Aby zwiększyć widoczność wprowadzonych rozwiązań adaptacyjnych, zaleca się dostosowanie ich do sezonowych zmian i wzbogacanie o elementy atrakcyjne wizualnie (np. kwietne nasadzenia w okresie letnim, miejsca dla zimujących owadów w okresie zimowym), promocję w mediach lokalnych oraz integrację z działaniami artystycznymi i kulturalnymi. Warto również doceniać oddolne inicjatywy mieszkańców poprzez organizację konkursów i nagród dla społeczności lokalnej. Takie podejście sprzyja budowaniu bazy dobrych praktyk oraz długofalowemu zaangażowaniu społeczności w działania adaptacyjne.

POMOCNE METODY I PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > oznakowanie występujących elementów pro-adaptacyjnych, stworzenie interaktywnych map na podstawie ich lokalizacji oraz organizowanie spacerów dydaktycznych,*
- > realizacja akcji promocyjnych oraz konkursów dla artystów i mieszkańców na innowacyjne rozwiązania, a także wprowadzanie nowych elementów w przestrzeni miejskiej.*

Indywidualna prognoza dla obszaru **11_3** została przygotowana w oparciu o wartości wskaźników uzyskanych w trzech warstwach badań. Oceny te odnoszą się bezpośrednio do badanego obszaru (warstwa 3), jego relacji przestrzennej (warstwa 2) oraz modułu, w którym jest zlokalizowany (warstwa 1). Obszar **11_3** położony jest na terenie modułu **11**, który charakteryzuje się dużą powierzchnią terenów zieleni (**stan systemu zieleni miejskiej [W1/OE/K1]**) oraz występowaniem planowanych elementów SGWO (**stan systemu gospodarowania wodami opadowymi [W1/OE/K2]**). Sekwencja **SEK2**, do której należy, zapewnia optymalną dostępność zieleni (**dostępność zieleni [W2/OE/K1]**) oraz średni poziom zazielenienia (**poziom zazielenienia [W2/OE/K2]**). Natomiast na samym obszarze **11_3** stwierdzono występowanie większej liczby drzew oraz rozległych fragmentów dobrze rozwiniętej zieleni niskiej (**rozmieszczenie zieleni W3/OE/K1]**), nawierzchni zielonej (**przepuszczalność nawierzchni [W3/OE/K2]**) oraz brak wyposażenia wspierającego adaptacyjność (**adaptacyjność [W3/OE/K3]**). Do każdego kryterium przypisano odpowiednią rekomendację, które łącznie tworzą prognozę dotyczącą odpornego ekosystemu dla obszaru **11_3**.

WARSTWA 1-3_ODPORNY EKOSYSTEM

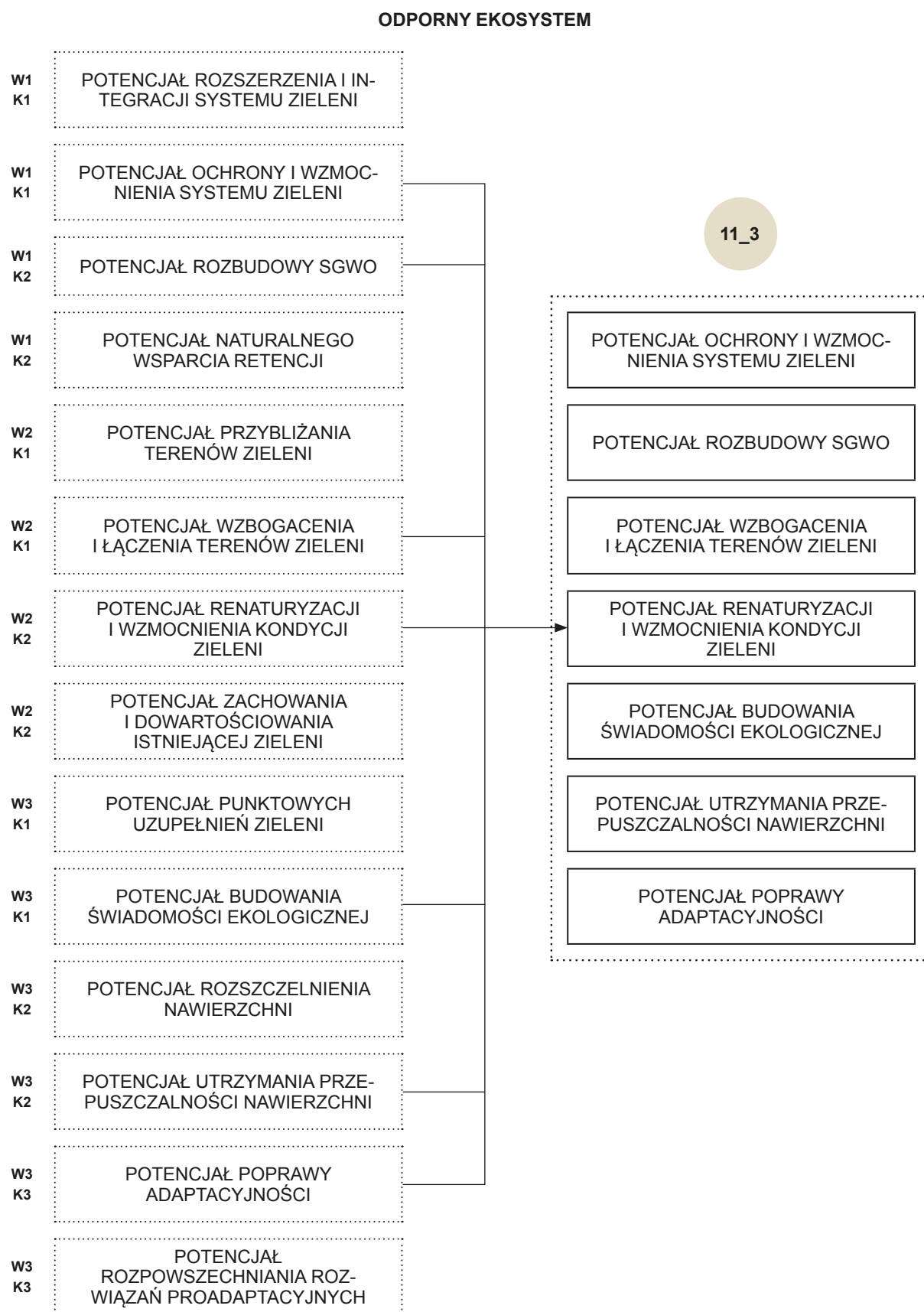
MODUŁ 11	W1/OE/K1 STAN SYSTEMU ZIELENI MIEJSKIEJ	1. duża powierzchnia terenów zieleni (kat. 5) - niewielkie zapotrzebowanie funkcjonalne
	W1/OE/K2 STAN SYSTEMU GOSPODAROWANIA WODAMI OPADOWYMI	1. występowanie planowanych elementów SGWO
SEK2	W2/OE/K1 DOSTĘPNOŚĆ ZIELENI	1. optymalna dostępność terenów zieleni
	W2/OE/K2 POZIOM ZAZIELENIE	1. średni poziom zazielenienia
11_3	W3/OE/K1 ROZMIESZCZENIE ZIELENI	1. większa liczba drzew; 2. rozległe fragmenty dobrze rozwiniętej zieleni niskiej
	W3/OE/K2 PRZEPUSZCZALNOŚĆ NAWIERZCHNI	1. nawierzchnia zielona
	W3/OE/K3 ADAPTACYJNOŚĆ	1. brak wyposażenia wspierającego adaptacyjność

Tabela 17 | Podsumowanie warstwy 1-3 w zakresie odpornego ekosystemu dla wakującego obszaru 11_3 (opracowanie własne)

Dla obszaru **11_3**, na podstawie kryteriów z **warstwy 1 [W1]**, zidentyfikowano **POTENCJAŁ OCHRONY I WZMOCNIENIA SYSTEMU ZIELENI** oraz **POTENCJAŁ ROZBUDOWY SGWO**. W otoczeniu badanego obszaru znajduje się znaczna powierzchnia terenów zieleni, które jako cenny zasób przyrodniczy wymagają utrzymania w dobrej kondycji oraz ochrony, m.in. poprzez zachowanie ciągłości korytarzy ekologicznych i działania na rzecz zwiększenia bioróżnorodności. Lokalizacja planowanych elementów SGWO na terenie modułu stwarza szansę na rozbudowę tego systemu, np. poprzez utworzenie zbiornika retencyjnego na badanym wakującym obszarze. Projektując taką implementację warto połączyć funkcję infrastrukturalnej elementów SGWO z funkcją rekreacyjną. Na podstawie kryteriów z **warstwy 2 [W2]** wyprowadzono **POTENCJAŁ WZBOGACENIA I ŁĄCZENIA TERENÓW ZIELENI** oraz **POTENCJAŁ RENATURYZACJI I WZMOCNIENIA KONDYCJI ZIELENI**. Wakujący obszar 11_3 oraz jego otoczenie mają zapewnioną optymalną dostępność do terenów zieleni. Priorytetem jest zatem nie tyle jej uzupełnienie, ile rozbudowa elementów zielonej sieci i łączników w pobliżu istniejących terenów rekreacyjnych, co zwiększy ich oddziaływanie ekologiczne i społeczne. Warto także zróżnicować ofertę dostępną w ramach zielonej infrastruktury, np. poprzez wprowadzenie nowych form rekreacji w zieleni lub usług z innych sektorów, takich jak gastronomia. Obszar 11_3, znajdujący się w bezpośrednim sąsiedztwie parku Jarogniewa i Izabeli Drwęskich, może odpowiadać obu proponowanym strategiom. Ocena przeprowadzona na podstawie kryteriów z **warstwy 3 [W3]** pozwoliła na identyfikację

POTENCJAŁU BUDOWANIA ŚWIADOMOŚCI EKOLOGICZNEJ, POTENCJAŁU UTRZYMANIA PRZEPUSZCZALNOŚCI NAWIERZCHNI oraz **POTENCJAŁU POPRAWY ADAPTACYJNOŚCI** na terenie badanego wakującego obszaru. Obszar 11_3 charakteryzuje się występowaniem znacznej ilości zieleni wysokiej i niskiej, dzięki czemu może stanowić dobry przykład oraz modelowy teren do realizacji działań edukacyjnych z zakresu ekologii. Znajdująca się tu roślinność jest w dużej mierze spontaniczna i dziko rosnąca, dlatego zwiększenie jej widoczności mogłoby podkreślić jej znaczenie ekologiczne oraz wpłynąć na zmianę społecznego odbioru tych terenów. Całość obszaru 11_3 jest pokryta zielenią, co tworzy w pełni przepuszczalną nawierzchnię korzystną dla retencji wody; jej utrzymanie w obecnym stanie jest rekomendowane, a ewentualne przyszłe zagospodarowanie powinno uwzględniać parametry związane z przepuszczalnością gruntu. Brak elementów adaptacyjnych na badanym obszarze wskazuje na potrzebę ich wprowadzenia, co, przy równoczesnym zaangażowaniu społeczności lokalnej, mogłoby stanowić uzupełnienie działań edukacyjnych z zakresu ekologii.

Ryc. 113 | Zindywidualizowana prognoza dla 11_3 w zakresie odporny ekosystem (opracowanie własne)

2.2.3. Atrakcyjny krajobraz

Prognoza w zakresie tematycznym **atrakcyjny krajobraz [AK]** została opracowana na podstawie kryteriów służących analizie i diagnozie przeprowadzonej w trzech warstwach badawczych. Kryteria przypisane do **warstwy 1 [W1]** obejmują **strukturę zabudowy [W1/AK/K1]** oraz **walory historyczno-kulturowe [W1/AK/K2]**. W **warstwie 2 [W2]** uwzględniono kryteria dotyczące **sposobu użytkowania terenu [W2/AK/K1]** oraz **czytelności kompozycji urbanistycznej [W2/AK/K2]**, natomiast w **warstwie 3 [W3]** – **jakości estetycznej [W3/AK/K1]** oraz **oddziaływania wizualnego [W3/AK/K2]**. Dla każdego z kryteriów wyznaczono działania dostosowane do różnych scenariuszy, wynikających z uzyskanych ocen i odzwierciedlających przypisane kryteriom kategorie. Po szczegółowym omówieniu poszczególnych działań, prognoza została dopasowana do specyficznych uwarunkowań obszaru **11_3**. Identyfikacja potencjałów uwzględnia jego unikalne cechy, wskazując na możliwe formy tymczasowego zagospodarowania przestrzeni.

W1/AK/K1 - struktura zabudowy (POTENCJAŁ ODŚRODKOWY)

Kryterium opisujące **strukturę zabudowy [W1/AK/K1]** służyło określeniu podstawowej charakterystyki funkcjonalno-przestrzennej śródmieścia Poznania. W tym celu przypisano poszczególne obszary do jednej z trzech grup morfologicznych, a na podstawie dominującej grupy w obrębie modułu zaklasyfikowano go jako obszar morfologiczny, obszar funkcji specjalistycznych lub obszar amorficzny. Rekomendacje obejmują wszystkie trzy możliwe scenariusze. Jako kryterium z kategorii **POTENCJAŁÓW ODŚRODKOWYCH**, opisuje specyfikę poszczególnych grup morfologicznych, która może sprzyjać implementacji tymczasowego użytkowania.

Jeśli badany moduł wykazuje cechy obszaru morfologicznego, wówczas identyfikowany jest **POTENCJAŁ WPISANIA SIĘ W KONTEKST FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNY**. Obszary morfologiczne charakteryzują się uporządkowaną, drobnoskalową zabudową, wysoką gęstością zaludnienia oraz zróżnicowaniem funkcji, wynikającym z obecności licznych lokali usługowych i budynków użyteczności publicznej. Takie uwarunkowania sprzyjają formowaniu się lokalnych społeczności oraz rozwojowi kapitału społecznego. Aktywizacja wakującego obszaru w takim środowisku stanowi rodzaj akupunktury miejskiej, która może czerpać z synergii istniejących funkcji i różnorodności uczestników życia miejskiego. Wpisując się w kontekst funkcjonalno-przestrzenny, wakujące zasoby mogą stanowić dopełnienie istniejącej oferty. W związku z tym rekomenduje się przeprowadzenie szczegółowej diagnozy potrzeb funkcjonalnych, prototypowanie korzystnych rozwiązań oraz uzupełnienie brakujących funkcji i przestrzeni publicznych. Wskazana jest również współpraca z lokalnymi instytucjami

oraz usługodawcami, realizacja inicjatyw wspierających lokalne przedsiębiorstwa (takich jak festiwale kulinarne czy targi rękodzieła), a także angażowanie społeczności lokalnej do oddolnych działań na terenie wakujących obszarów.

POMOCNE METODY I PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

> przeprowadzenie akupunktury funkcjonalnej poprzedzonej prototypowaniem funkcji, która wpisze się w zastany kontekst i będzie korzystna z punktu widzenia istniejącej społeczności lokalnej,

> współpraca z lokalnymi instytucjami i usługodawcami, obejmująca rotacyjne korzystanie z wakujących obszarów lub wzajemne uzupełnianie ofert (np. współpraca inicjatywy kulturalnej na terenie wakującego zasobu z pobliskim lokalem gastronomicznym) oraz realizacja inicjatyw wspierających lokalne przedsiębiorstwa, takich jak festiwale kulinarne czy targi rękodzieła.

Jeśli badany moduł posiada cechy obszaru usług specjalistycznych, wówczas wykazuje **POTENCJAŁ UROZMAICENIA KONTEKSTU FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEGO**.

Obszary usług specjalistycznych charakteryzują się wielkoskalową, monofunkcyjną zabudową, skierowaną do określonej grupy użytkowników. Często występują jako skupiska budynków tworzące strefy o wyspecjalizowanym charakterze, co prowadzi do niskiej gęstości zaludnienia w ich otoczeniu. Ze względu na użytkowanie jedynie w wybranych godzinach lub okresach, przestrzeń te przez znaczną część dnia lub roku pozostają niewykorzystane. Wakujące zasoby w takim kontekście stanowią potencjał do urozmaicenia oferty, odpowiadając jednocześnie na specyficzne potrzeby podstawowych użytkowników oraz wspierając alternatywne programy funkcjonalne wdrażane poza standardowymi godzinami operacyjnymi. Zaleca się rozbudowę przestrzeni publicznych, utworzenie terenów zieleni, instalację pawilonów handlowych lub gastronomicznych, w celu poszerzenia grupy potencjalnych użytkowników. Warto również rozważyć działania prototypujące i aktywizujące, które pogłębią relację podstawowych użytkowników z przestrzenią, przyciągną nowych i zintegrują obie grupy.

POMOCNE METODY I PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

> zastosowanie użytkowania dzielonego rozszerzającego grupę użytkowników przestrzeni poprzez wprowadzenie atrakcyjnej, ogólnodostępnej przestrzeni publicznej, punktów usługowych i gastronomicznych oraz realizację wydarzeń, np. seansów kina letniego na ścianie budynku uczelni,

> przeprowadzenie warsztatów projektowo-wdrożeniowych np. dla studentów.

Natomiast jeśli badany moduł stanowi obszar amorficzny, wówczas przypisuje się mu **POTENCJAŁ ZAINICJOWANIA ZMIAN**. Obszary amorficzne charakteryzują się chaotyczną zabudową, najczęściej obiektami o niskim standardzie, lub wysokim stopniem degradacji pierwotnej struktury (tereny pokolejowe, powojaskowe, przemysłowe), gdzie wymagane są szeroko zakrojone działania rewitalizacyjne. Ze względu na brak funkcji lub ich suboptymalne wykorzystanie, obszary te mogą stanowić korzystną lokalizację dla przedsięwzięć pionierskich, które są zdolne zapoczątkować trwałe zmiany w tożsamości miejsca, jego funkcjonalności, oddziaływaniu, strukturze użytkowników oraz wartości ekonomicznej. Przeprowadzając transformację, warto nawiązać do istniejącego na tych terenach dziedzictwa historycznego, w tym postindustrialnego, zarówno w celu jego upamiętnienia, jak i nadania miejscu unikalnego lokalnego charakteru. Wakujące obszary oraz pustostany zlokalizowane w ich sąsiedztwie mogą zostać udostępnione w formule tymczasowego użytkowania przestrzeni, umożliwiającej ich adaptację i eksploatację przy niskich kosztach najmu. Poprzez ulokowanie tam przestrzeni coworkingowych, warsztatowo-wykładowych, pracowni artystycznych i rzemieślniczych czy funkcji sportu, obszary te są stopniowo ożywiane, co pozwala przełamać ich wizerunek jako terenów opuszczonych i mało atrakcyjnych. Dodatkowo, obszary te mogą stanowić platformę do organizacji działań wspierających oddolne inicjatywy aktywizujące lokalną społeczność, takich jak wydarzenia kulturalne, festiwale gastronomiczne, warsztaty ogrodnicze czy zawody sportowe. Dzięki temu nawet na wielkoskalowych terenach pozbawionych funkcji można zrealizować widoczne, pionierskie działania, które stopniowo wprowadzają nowe funkcje i przywrócą atrakcyjność obszaru.

POMOCNE METODY I PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > realizacja pionierskich, alternatywnych inicjatyw inicjujących zmianę tożsamości wakującego obszaru – działań kulturalnych, warsztatów, koncertów, targów,
- > wykorzystanie dziedzictwa historycznego terenów zdegradowanych do wytworzenia unikalnego charakteru miejsca i upamiętnienia jego historii.

W1/AK/K2 - walory historyczno-kulturowe (POTENCJAŁ ODŚRODKOWO-DOŚRODKOWY)

Kryterium opisujące **walory historyczno-kulturowe [W1/AK/K2]** służyło ocenie wartości kulturowej śródmieścia Poznania na podstawie występowania ochrony konserwatorskiej. W tym celu określono położenie badanego modułu względem granic obszarów chronionych, co pozwoliło na wyszczególnienie: bardzo wysokiej, wysokiej, ponadprzeciętnej lub przeciętnej wartości kulturowej. Rekomendacje uwzględniają dwa możliwe uproszczone scenariusze: sytuację, w której zdiagnozowano przeciętną wartość kulturową, co oznacza, że obszar nie jest objęty ochroną konserwatorską, oraz scenariusz wysokiej wartości kulturowej, gdy obszar podlega ochronie konserwatorskiej i wykazuje ponadprzeciętną, wysoką lub

bardzo wysoką wartość kulturową w obrębie badanego modułu. Jako kryterium zaliczane do kategorii **POTENCJAŁÓW ODŚRODKOWO-DOŚRODKOWYCH**, wskazuje ono zarówno na możliwość ochrony i wzmocnienia tożsamości kulturowej, jak i na szanse wynikające z utworzenia nowych, znaczących miejsc o walorach kulturowych, w tym poprzez implementację tymczasowego użytkowania przestrzeni.

Jeśli badany moduł cechuje przeciętna wartość kulturowa, wówczas ujawnia się **POTENCJAŁ WYTWORZENIA LOKALNEJ TOŻSAMOŚCI**. Obszary pozbawione odgórnie narzuconej, historycznej tożsamości oferują wyjątkową możliwość jej aktywnego poszukiwania i wytwarzania lokalnego języka miejsca. Brak silnie określonego dziedzictwa pozwala na swobodne odkrywanie nowych znaczeń i nadawanie przestrzeni unikalnego charakteru, odpowiadającego współczesnym potrzebom i aspiracjom lokalnej społeczności. W tym procesie kluczową rolę mogą odegrać wakujące obszary, które, poddane odpowiedniej kreacji i redefinicji, mogą stać się znaczącymi punktami na mapie dzielnicy. Dla rozwoju lokalnej tożsamości istotne są przestrzenie publiczne o wysokiej wartości symbolicznej, które odzwierciedlają unikalne cechy i historię obszaru, a także stanowią miejsca spotkań. Wakujące obszary mogą uzupełniać sieć przestrzeni publicznych, poprzez wprowadzanie nowych miejsc o znaczeniu społecznym, kulturalnym lub rekreacyjnym, np. skwerów, placów zabaw, ogrodów edukacyjnych. Kreowanie nowej historii miejsca wymaga wspólnotowego podejścia – udostępnienia wakujących obszarów lokalnym organizacjom, angażowania mieszkańców w planowanie i przekształcanie tych przestrzeni oraz wprowadzania zmian w sposób ewolucyjny, zgodny z konsensusem społecznym.

POMOCNE METODY I PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > *wprowadzanie nowych miejsc pełniących funkcje społeczne, kulturalne lub rekreacyjne,*
- > *udostępnianie wakujących obszarów lokalnym organizacjom,*
- > *wspólnotowe planowanie i wytwarzanie przestrzeni, ewolucyjne wprowadzanie zmian.*

Jeśli zaś badany moduł charakteryzuje się wysoką wartością kulturową, wówczas ujawnia się **POTENCJAŁ OCHRONY I UWYPUKLENIA TOŻSAMOŚCI KULTUROWEJ**. Wysoka wartość kulturowa oznacza występowanie ochrony konserwatorskiej, co wskazuje na już uznane walory historyczno-kulturowe obszarów przypisanych do tej kategorii. Obszary te podlegają ochronie prawnej, a wszelkie interwencje są ściśle regulowane w celu zachowania i podkreślenia dziedzictwa kulturowego, ochrony wartościowych widoków oraz harmonijnego układu

urbanistycznego. Takie środowisko występowania wakujących zasobów stawia wysokie wymagania wobec jego użytkowania i zagospodarowania, jednocześnie stwarzając szansę na wykorzystanie ich w celu budowanie więzi z miejscem oraz popularyzację wartości historycznych. Zaleca się przede wszystkim uporządkowanie tych przestrzeni i zwrócenie szczególnej uwagi na zachowanie ładu przestrzennego na terenie wakujących obszarów oraz w ich bezpośrednim otoczeniu. Istniejąca tożsamość kulturowa wymaga także edukacji społeczności o wartościach i historii miejsca. Wakujące obszary mogą pełnić funkcję przestrzeni uwidaczniającej historyczne pozostałości, poprzez zastosowanie przeszkleń, specjalnego oświetlenia czy tablic informacyjnych. Mogą również służyć jako przestrzeń do organizacji wydarzeń, takich jak festiwale, wystawy czy targi, oraz stanowić miejsce dla lokalnych symboli i inicjatyw edukacyjnych o charakterze kulturowym, np. ścieżek edukacyjnych.

POMOCNE METODY I PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > *uporządkowanie wakujących obszarów w celu wytworzenia ładu przestrzennego,*
- > *wykorzystanie wakujących obszarów do eksponowania pozostałości archeologicznych i historycznych poprzez instalację tablic informacyjnych lub zastosowanie odpowiedniego oświetlenia uwydatniającego wartościowe detale,*
- > *realizacja działań popularyzatorskich i edukacyjnych z zakresu historii i kultury, obejmujących tworzenie ścieżek edukacyjnych.*

W2/AK/K1 - sposób użytkowania terenu (POTENCJAŁ ODŚRODKOWY)

Kryterium opisujące **sposób użytkowania terenu [W2/AK/K1]** służyło wskazaniu dominujących grup funkcjonalnych w strefie oddziaływania sekwencji. W tym celu określono funkcję budynków oraz otaczających je przestrzeni w ramach kwartałów, a następnie przyporządkowano je do jednej z trzech grup, uwzględniając stopień dostępności i zakres oddziaływania poszczególnych funkcji. Wyróżniono funkcje ogólnodostępne, funkcje dostępne dla wybranych grup użytkowników oraz funkcje o ograniczonym dostępie. Rekomendacje uwzględniają trzy scenariusze odpowiadające każdej z trzech grup funkcjonalnych. Jako kryterium należące do kategorii **POTENCJAŁÓW ODŚRODKOWYCH** opisuje ono uwarunkowania funkcjonalno-przestrzenne, które mogą sprzyjać implementacji tymczasowego użytkowania przestrzeni.

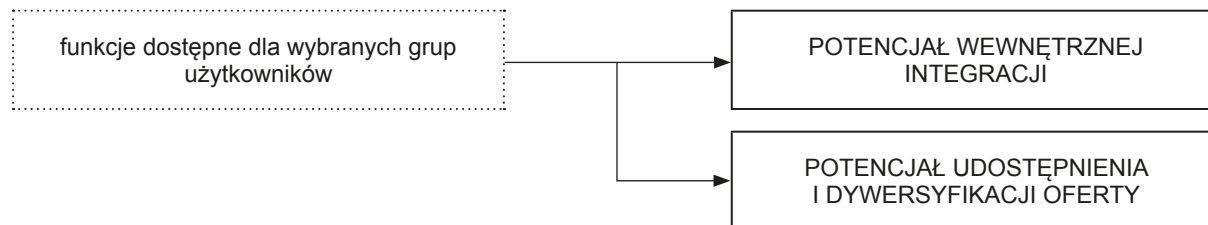
Jeśli w strefie oddziaływania badanej sekwencji przeważają funkcje ogólnodostępne, identyfikowany jest **POTENCJAŁ ROZSZERZENIA I INTEGRACJI OFERTY**. Obszary te obejmują usługi socjalne i administracyjne, takie jak edukacja, kultura, sport, rekreacja, ochrona zdrowia oraz budynki handlowo-usługowe. Ze względu na szeroki zasięg oddziaływania, przyciągają one dużą i różnicowaną grupę użytkowników, co przekłada się na żywotność

ich okolicy. Wakujące zasoby w takim środowisku mogą pełnić funkcje rozszerzeń, łączników lub uzupełnień, jednocześnie korzystając z istniejącej bazy użytkowników. Znajdując się w bezpośrednim sąsiedztwie działających funkcji, mogą zostać zaadaptowane jako ich kontynuacja, zaplecze lub usługa pomocnicza. Pełniąc rolę łączników, tworzą przestrzeń publiczną pomiędzy istniejącymi usługami, a także stanowią miejsce organizacji wydarzeń sezonowych, takich jak targi, festiwale czy koncerty, które mogą przyciągnąć dodatkowych użytkowników i wzbogacić ofertę obszaru. Natomiast w celu uzupełnienia występujących braków funkcjonalnych zaleca się przeprowadzenie diagnozy zapotrzebowania oraz celowe wprowadzenie na teren wakującego obszaru funkcji, które odpowiedzą na potrzeby użytkowników. Trafne programowanie przestrzeni i jej integracja z lokalnym kontekstem społecznym mogą być efektywnie wspierane przez współpracę z lokalnymi instytucjami.

POMOCNE METODY I PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > adaptacja wakujących obszarów jako kontynuacji sąsiadującej funkcji i wprowadzenie np. ogródków restauracyjnych, poczekalni czy strefy ekspozycyjnej funkcji handlowych,*
- > łączenie istniejących funkcji za pomocą wytworzonej na terenie wakujących obszarów przestrzeni publicznej,*
- > nawiązanie współpracy z lokalnymi instytucjami, np. szkołami, domami kultury w celu programowania nowopowstającej przestrzeni.*

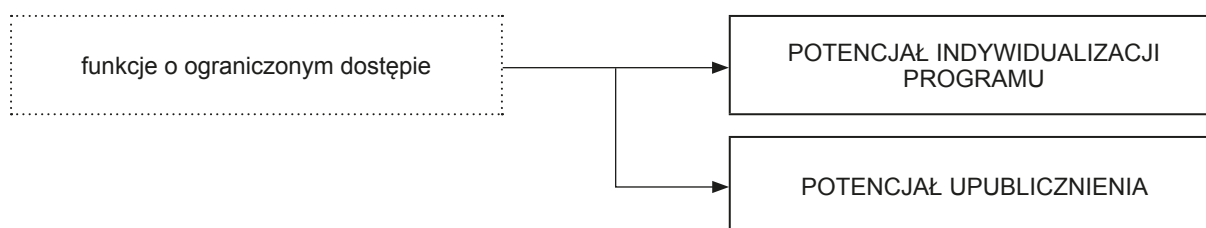
Jeśli w strefie oddziaływania badanej sekwencji przeważają funkcje dostępne dla wybranych grup użytkowników, identyfikowany jest **POTENCJAŁ WEWNĘTRZNEJ INTEGRACJI** oraz **POTENCJAŁ ROZBUDOWANIA OFERTY I GRUPY UŻYTKOWNIKÓW**. Wskazano dwa potencjały, odpowiadające dwóm możliwym kierunkom rozwoju badanego terenu, zależnym od jego specyficznych uwarunkowań oraz zamierzonego efektu. Tereny o dominacji funkcji dostępnych dla wybranych grup użytkowników obejmują m.in. zabudowę mieszkaniową, biurową i hotelową. Obecność ograniczonej grupy użytkowników sprzyja tworzeniu lokalnej społeczności o silnej tożsamości i wysokim kapitale społecznym. Takie okoliczności występowania wakującego obszaru stanowią okazję do budowania i wzmacniania więzi w ramach tej zbiorowości. W tym celu rekomenduje się wytworzenie przestrzeni półpublicznej dedykowanej tej konkretnej grupie i sprzyjającej ich integracji, w formie np. miejsc spotkań, ogrodów społecznościowych czy placów zabaw. Korzystna dla identyfikacji potrzeb i indywidualizacji wdrożenia jest aktywizacja grupy użytkowników poprzez partycypacyjny i wspólnotowy proces projektowania i implementacji.

Jeśli jednak celem jest rozszerzenie oddziaływania oraz urozmaicenie oferty, rekomenduje się częściowe upublicznienie przestrzeni poprzez wprowadzenie na teren wakującego obszaru funkcji ogólnodostępnych. Możliwe jest także udostępnienie przestrzeni w trybie czasowym, na przykład w okresach nieobecności podstawowej grupy użytkowników. Taka strategia otwiera obszar na osoby z zewnątrz, zmieniając dynamikę jego funkcjonowania. W tym celu zaleca się utworzenie wyposażonej przestrzeni publicznej, strefy rekreacyjnej, przestrzeni kultury, gastronomii lub handlu.

POMOCNE METODY I PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > *wytworzenie półpublicznych stref dedykowanych podstawowej grupie użytkowników, takich jak miejsca spotkań, ogrody społecznościowe, place zabaw itp.,*
- > *aktywizacja i integracja podstawowych użytkowników poprzez wspólnotowe podejmowanie decyzji, projektowanie i wdrażanie,*
- > *częściowe upublicznienie przestrzeni (w czasie lub w przestrzeni) poprzez wprowadzenie funkcji ogólnodostępnych np. rekreacyjnych, kulturalnych, handlowych lub usługowych.*

Natomiast jeśli w strefie oddziaływania badanej sekwencji przeważają funkcje o ograniczonym dostępie, identyfikowany jest **POTENCJAŁ INDYWIDUALIZACJI PROGRAMU** oraz **POTENCJAŁ UPUBLICZNIENIA**. Podobnie jak w poprzednim scenariuszu, wskazuje się na dwa warianty rozwoju badanego obszaru. Tereny o ograniczonym dostępie obejmują m.in. funkcje przemysłowe, transportu i łączności, magazynowe oraz charakteryzują się monofunkcyjnością. Umożliwiają użytkowanie jedynie zamkniętej grupie, najczęściej pracowników, tworzących specyficzną społeczność. Wakujący obszar w takim kontekście społeczno-przestrzennym może stanowić dogodną lokalizację dla spersonalizowanych, dostosowanych do ich potrzeb rozwiązań. Sugeruje się diagnozę zapotrzebowania oraz celowe wdrożenie, np. stref odpoczynku i rekreacji. Jeśli jednak opisywane zakłady produkcyjne dysponują nadmiarem przestrzeni, warto rozważyć jej częściowe upublicznienie. Wówczas nowe zagospodarowanie wakującego obszaru mogłoby zwiększyć różnorodność funkcji, przyciągnąć nowych użytkowników oraz wpłynąć pozytywnie na integrację obiektu z otoczeniem. W zależności od specyfiki otoczenia, warto rozważyć urządzenie przestrzeni publicznej, rekreacyjnej lub handlowo-usługowej.

POMOCNE METODY I PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > *personalizacja funkcji uzupełniającej na podstawie diagnozy zapotrzebowania użytkowników, wprowadzenie np. stref odpoczynku, rekreacji, parkingów na rowery,*

> wydzielenie strefy do upublicznienia w celu zintegrowania obiektu z otaczającą tkanką

W2/AK/K2 - czytelność kompozycji urbanistycznej (POTENCJAŁ ODŚRODKOWO-DOŚRODKOWY)

Kryterium określające **czytelność kompozycji urbanistycznej [W2/AK/K2]** służyło ocenie walorów kompozycyjnych w strefie bezpośredniego oddziaływania sekwencji. W tym celu wskazano występowanie elementów obrazu o pozytywnym i negatywnym wpływie na odbiorcę oraz oceniono ciągłość struktury urbanistycznej. Rekomendacje uwzględniają dwa scenariusze, odpowiadające przewadze elementów oddziałujących pozytywnie i negatywnie. Jako kryterium należące do kategorii **POTENCJAŁÓW ODŚRODKOWO-DOŚRODKOWYCH** ocenia wzajemną relację między stanem kompozycji urbanistycznej a możliwościami jej poprawy za pomocą narzędzi tymczasowego użytkowania wakujących zasobów przestrzennych.

Jeśli w strefie bezpośredniego oddziaływania sekwencji dominują elementy obrazu o negatywnym oddziaływaniu, wówczas identyfikowany jest **POTENCJAŁ WYTWORZENIA ŁADU PRZESTRZENNEGO**. Rekomendowane jest dwutorowe podejście, obejmujące działania niwelujące problematyczne i negatywnie odbierane elementy oraz wprowadzanie elementów o pozytywnym oddziaływaniu. W przypadku znacznej degradacji kompozycyjnej, zaleca się opracowanie całościowej koncepcji przestrzennej dla ładu wizualnego, określającej etapowanie zmian oraz szczegółowe wytyczne. Pojedyncze obszary problemowe wymagają punktowych interwencji odpowiadających na zdiagnozowane problemy, takich jak wytworzenie węzła w niewykorzystanym punkcie koncentracji, zwieńczenie osi widokowej czy wytworzenie brakujących powiązań. Wskazane jest również monitorowanie odbioru wprowadzonych zmian estetycznych za pomocą badań społecznych oraz mapowania partycypacyjnego.

POMOCNE METODY I PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > wprowadzanie punktowych interwencji niwelujących negatywnie odbierane elementy oraz wprowadzających te o pozytywnym oddziaływaniu,
- > wypracowanie całościowej koncepcji przestrzennej dla ładu wizualnego na obszarach szczególnie problemowych,
- > monitorowanie odbioru zmian estetycznych i poprawy wizerunku miejsca – ankietowanie, obserwacje, mapowanie partycypacyjne.

Jeśli jednak w strefie bezpośredniego oddziaływania sekwencji dominują elementy obrazu o pozytywnym oddziaływaniu, wówczas wskazuje się na **POTENCJAŁ OCHRONY I WZMOCNIENIA WARTOŚCI KOMPOZYCYJNYCH**. Takie otoczenie charakteryzuje się spójnością, czytelnością i harmonią przestrzenną, co sprzyja odczuwaniu ładu przestrzennego. Rekomenduje się działania na rzecz utrzymania istniejących, pozytywnie oddziałujących elementów oraz wprowadzanie nowych. W tym kontekście wakujące obszary mogą pełnić rolę łączników i uzupełnień, poprzez wytwarzanie miejsc spotkań czy wprowadzanie lokalnych symboli, co może zwiększyć pozytywne oddziaływanie całej struktury kompozycyjnej badanego terenu. Zaleca się również podkreślenie znaczenia i widoczności walorów kompozycyjnych. W tym celu warto oznaczyć w przestrzeni takie elementy jak punkty widokowe, otwarcia widokowe oraz dominanty, a także tworzyć interaktywne mapy, co ułatwi mieszkańcom i gościom identyfikację atrakcyjnych lokalizacji i wzmocni ich pozytywny odbiór przestrzeni.

POMOCNE METODY I PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > wytworzenie powiązań pomiędzy istniejącymi wartościowymi kompozycyjnie elementami z wykorzystaniem wakujących obszarów,*
- > oznaczanie w przestrzeni punktów orientacyjnych, węzłów o znaczeniu społeczno-kulturowym i dominant oraz naniesienie ich na interaktywne mapy.*

W3/AK/K1 - jakość estetyczna (POTENCJAŁ ODŚRODKOWO-DOŚRODKOWY)

Kryterium **jakości estetycznej [W3/AK/K1]** służyło ocenie stanu estetycznego badanego obszaru. W tym celu określono walory estetyczne i stan zachowania obiektów, nawierzchni i zieleni w obrębie wakującego obszaru. Rekomendacje uwzględniają dwa uproszczone scenariusze, odnoszące się do sytuacji, w których dominuje wysoka lub niska jakość estetyczna. Kryterium to przypisano do kategorii **POTENCJAŁÓW ODŚRODKOWO-DOŚRODKOWYCH**, ponieważ dotyczy ochrony i wzmocnienia istniejących elementów o wysokiej jakości, jak i możliwości poprawy jakości estetycznej obszaru poprzez zastosowanie tymczasowego użytkowania przestrzeni.

Jeśli na badanym wakującym obszarze dominuje niska jakość estetyczna, wówczas identyfikowany jest **POTENCJAŁ POPRAWY ESTETYKI**. Obszary o takiej charakterystyce są często zdegradowane, wymagają remontów lub pozostają niewykorzystane i pozbawione zagospodarowania. Rekomenduje się wprowadzenie programów wsparcia dla oddolnych

inicjatyw, które dążą do poprawy jakości i estetyki swojego najbliższego otoczenia, poprzez zapewnienie wiedzy eksperckiej oraz dotacji na realizację projektów. Natomiast na terenach o dużej skali i znaczeniu symbolicznym oraz funkcjonalnym zaleca się organizację konkursów architektonicznych, aby uzupełnić istniejącą tkankę miejską o obiekty i przestrzenie publiczne o najwyższej jakości. Warto również prowadzić działania edukacyjne dotyczące estetyki przestrzeni, np. w przedszkolach i szkołach, aby budować społeczną odpowiedzialność za najbliższe otoczenie oraz wzmacniać poczucie sprawczości w zakresie wprowadzania pozytywnych zmian w przestrzeni.

POMOCNE METODY I PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > realizacja programów wspierających remonty, np. elewacji lub podwórek prowadzone przez mieszkańców i spółdzielnie,
- > realizacja konkursów architektonicznych na istotnych dla miasta terenach,
- > edukacja mieszkańców dotycząca estetyki przestrzeni.

Jeśli jednak na badanym wakującym obszarze dominuje wysoka jakość estetyczna, wówczas identyfikowany jest **POTENCJAŁ UWYDATNIENIA WYSOKIEJ JAKOŚCI ESTETYCZNEJ**. Taka charakterystyka obszaru wymaga działań na rzecz ochrony i wzmacniania walorów estetycznych. W tym celu zaleca się regularne konserwacje budynków i detali architektonicznych oraz utrzymanie nawierzchni i przestrzeni zielonych. Ochrona obejmuje również zapobieganie wprowadzaniu elementów zakłócających harmonię otoczenia, co można osiągnąć poprzez opracowanie zasad dotyczących harmonijnego zagospodarowania przestrzeni oraz doboru odpowiedniego wyposażenia, dostosowanego do lokalnego kontekstu.

POMOCNE METODY I PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > konserwacja budynków i fasad, a także dbałość o utrzymanie detali architektonicznych oraz przestrzeni zielonych w dobrym stanie technicznym i o wysokiej jakości estetycznej,
- > wprowadzenie i egzekwowanie zasad dotyczących harmonijnego zagospodarowania przestrzeni oraz doboru elementów wyposażenia.

**W3/AK/K2 - oddziaływanie wizualne
(POTENCJAŁ ODŚRODKOWO-DOŚRODKOWY)**

Kryterium określające **oddziaływanie wizualne [W3/AK/K2]** służyło ocenie wpływu wyposażenia przestrzeni na użytkowników. W tym celu wskazano lokalne symbole oraz elementy wprowadzające nieład na terenie badanego wakującego obszaru. Rekomendacje dotyczą dwóch scenariuszy: wariantu, w którym przeważają lokalne symbole, oraz wariantu, w którym dominują elementy dysharmonizujące. Kryterium to przypisano do kategorii **POTENCJAŁÓW ODŚRODKOWO-DOŚRODKOWYCH**, ponieważ opisuje obecne oddziaływanie

wakującego obszaru, które — jeśli jest pozytywne — wymaga ochrony, a także wskazuje możliwe działania na rzecz wzmocnienia korzystnego wpływu tego terenu na użytkowników poprzez wdrożenie tymczasowego użytkowania przestrzeni.

Jeśli na badanym wakującym obszarze dominują elementy wprowadzające nieład, wówczas wskazuje się na **POTENCJAŁ PRZYWRÓCENIA HARMONII PRZESTRZENNEJ**. Do elementów tych zalicza się m.in. budki parkingowe, garaże, śmietniki, banery reklamowe i fragmenty infrastruktury technicznej. Podstawowym działaniem jest redukcja lub eliminacja takich elementów, co można osiągnąć m.in. poprzez regulacje prawne wydzielające strefy ograniczonej działalności reklamowej oraz programy wspierające inicjatywy lokalne, takie jak konkursy na najpiękniejsze podwórko. Dodatkowo warto wprowadzać elementy pozytywnie odbierane przez społeczność, które podniosą atrakcyjność i zmienią charakter przestrzeni. Rekomendowana jest współpraca z lokalnymi artystami, np. poprzez stypendia lub konkursy, a także instalowanie stałych lub tymczasowych obiektów artystycznych.

POMOCNE METODY I PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > wyznaczenie stref ograniczonej działalności reklamowej,*
- > realizacja partycypacyjnych programów upiększania przestrzeni,*
- > realizacja programów stypendialnych i konkursów dla artystów, w celu wprowadzenia stałych lub tymczasowych instalacji artystycznych w przestrzeni miejskiej.*

Jeśli natomiast na badanym obszarze przeważają lokalne symbole, identyfikowany jest **POTENCJAŁ BUDOWANIA ZNACZEŃ**. Za lokalne symbole uznaje się elementy charakterystyczne, istotne dla tożsamości miejsca i wartościowe z perspektywy społeczności lokalnej. Należą do nich m.in. murale, neony, rzeźby, instalacje artystyczne, pomniki przyrody czy kapliczki. Rekomendowane działania obejmują ich oznaczenie i eksponowanie, np. poprzez zastosowanie odpowiedniego oświetlenia oraz instalację tablic informacyjnych. W przypadku wysokiej koncentracji lokalnych symboli zasadne może być opracowanie mapy tematycznej oraz organizacja spacerów promujących lokalną kulturę. Mogą one również stanowić fundament dla strategii marketingu terytorialnego, wykorzystującej najbardziej rozpoznawalne symbole, takie jak murale, jako elementy identyfikacji wizualnej i promocji miejsca.

POMOCNE METODY I PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > oznaczanie, eksponowanie i ochrona lokalnych symboli oraz możliwość stworzenia mapy*

i organizacji spacerów promujących lokalną kulturę,

> wykorzystanie lokalnych symboli jako elementów identyfikacji wizualnej w strategii marketingowej dzielnicy i miasta.

Indywidualną prognozę dla obszaru **11_3** przygotowano na podstawie wartości wskaźników uzyskanych w ramach trzech warstw przeprowadzonych badań. Oceny te dotyczą bezpośrednio badanego obszaru (warstwa 3), jego relacji przestrzennej (warstwa 2) oraz modułu, w którym się znajduje (warstwa 1). Obszar 11_3 zlokalizowany jest na terenie modułu 11, gdzie przeważa zabudowa morfologiczna (**struktura zabudowy [W1/AK/K1]**) oraz występuje ponadprzeciętna wartość kulturowa (**walory historyczno-kulturowe [W1/AK/K2]**). Sekwencja SEK2, do której należy, obejmuje tereny o funkcjach ogólnodostępnych oraz funkcjach przeznaczonych dla wybranych grup użytkowników (**sposób użytkowania terenu [W2/AK/K1]**), a w ramach **czytelności kompozycyjnej [W2/AK/K2]** zidentyfikowano brak ciągłości struktury urbanistycznej oraz nieznaczną przewagę elementów o pozytywnym oddziaływaniu nad tymi, które oddziałują negatywnie. Natomiast na samym obszarze 11_3 zdiagnozowano wysoką jakość estetyczną (**jakość estetyczna [W3/AK/K1]**) oraz pozytywne oddziaływanie wizualne związane z obecnością lokalnych symboli (**oddziaływanie wizualne [W3/AK/K2]**). Do każdego z kryteriów przypisano odpowiednią rekomendację, co łącznie składa się na zindywidualizowaną prognozę dotyczącą atrakcyjnego krajobrazu dla obszaru 11_3.

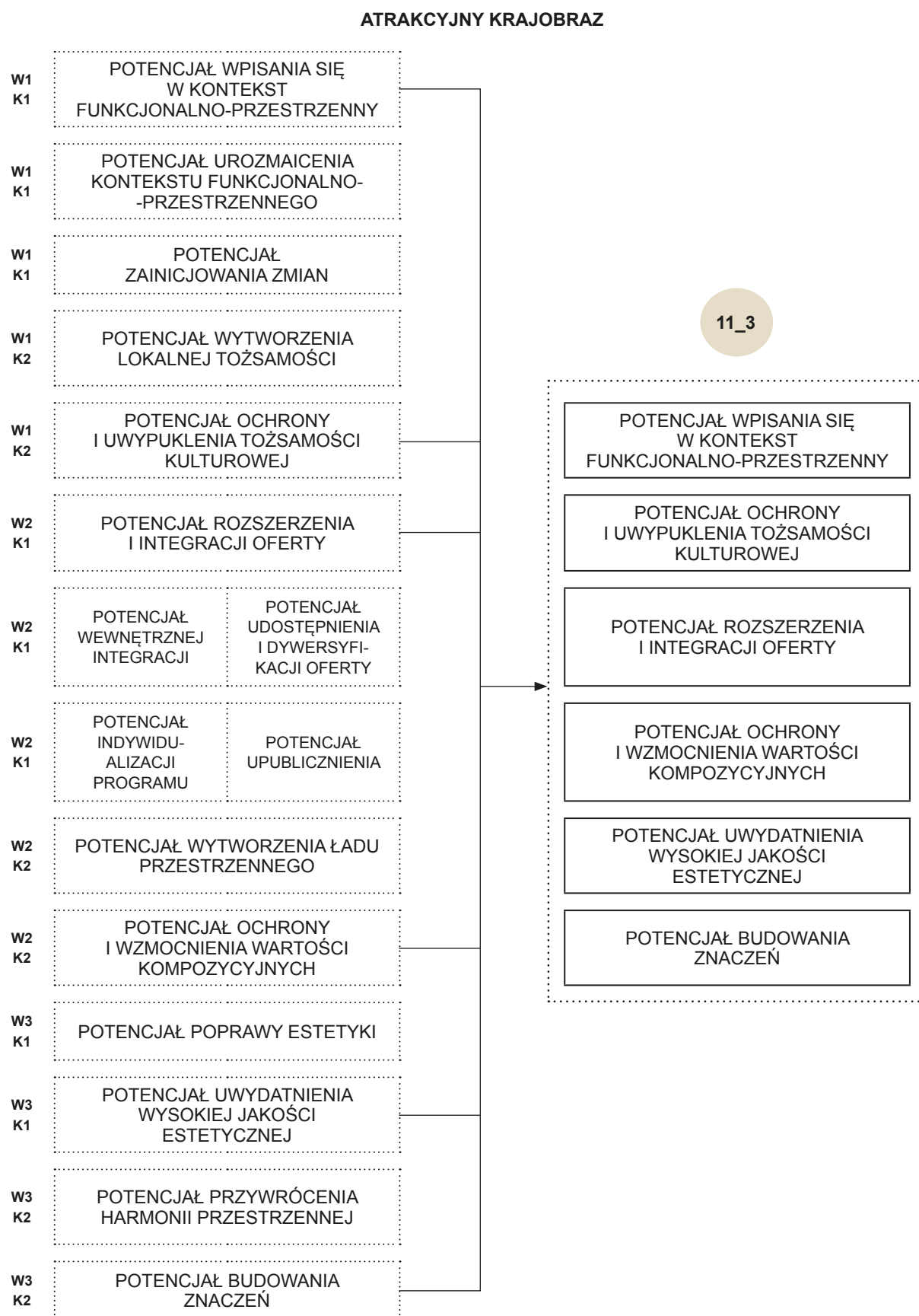
WARSTWA 1-3_ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ

MODUŁ 11	W1/AK/K1 STRUKTURA ZABUDOWY	1. obszar morfologiczny
	W1/AK/K2 WALORY HISTORYCZNO-KULTUROWE	1. ponadprzeciętna wartość kulturowa
SEK2	W2/AK/K1 SPOSÓB UŻYTKOWANIA TERENU	1. funkcje ogólnodostępne
	W2/AK/K2 CZYTELNOŚĆ KOMPOZYCJI URBANISTYCZNEJ	1. brak ciągłości; 2. występowanie elementów o pozytywnym oddziaływaniu, w tym: dróg, krawędzi, węzłów, rejonów, punktów orientacyjnych; 3. występowanie elementów o negatywnym oddziaływaniu, w tym: krawędzi, węzłów, rejonów, punktów orientacyjnych
11_3	W3/AK/K1 JAKOŚĆ ESTETYCZNA	1. wysoka jakość estetyczna sąsiadujących obiektów; 2. średnia jakość estetyczna nawierzchni; 3. średnia jakość estetyczna zieleni
	W3/AK/K2 ODDZIAŁYWANIE WIZUALNE	1. występowanie 2 lokalnych symboli; 2. brak elementów wprowadzających nieład

Tabela 18 | Podsumowanie warstwy 1-3 w zakresie atrakcyjnego krajobrazu dla wakującego obszaru 11_3 (opracowanie własne)

Na podstawie kryteriów z **warstwy 1 [W1]** dla obszaru **11_3** zidentyfikowano **POTENCJAŁ WPISANIA SIĘ W KONTEKST FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNY** oraz **POTENCJAŁ OCHRONY I UWYPUKLENIA TOŻSAMOŚCI KULTUROWEJ**. W otoczeniu badanego obszaru dominuje zabudowa morfologiczna, sprzyjająca wdrożeniu akupunktury funkcjonalnej, która mogłaby uzupełnić istniejącą ofertę i czerpać z obecnej bazy użytkowników. Ponadto teren jest objęty ochroną konserwatorską, co wskazuje na potrzebę utrzymania ładu przestrzennego w obrębie badanego obszaru oraz otwiera możliwości przeznaczenia przestrzeni np. na inicjatywy edukacyjne o charakterze kulturowym. Na podstawie kryteriów z **warstwy 2 [W2]** wyprowadzono **POTENCJAŁ ROZSZERZENIA I INTEGRACJI OFERTY** oraz **POTENCJAŁ OCHRONY I WZMOCNIENIA WARTOŚCI KOMPOZYCYJNYCH**. Najbliższe otoczenie obszaru 11_3 tworzą głównie funkcje ogólnodostępne, takie jak skwer, park oraz teren szkoły. Taki kontekst funkcjonalno-przestrzenny sprzyja utworzeniu strefy łączącej te funkcje, która mogłaby pełnić rolę przestrzeni publicznej, rozwijanej we współpracy z lokalnymi instytucjami. W zakresie walorów kompozycyjnych badany obszar może stanowić uzupełnienie istniejącej, pozytywnie odbieranej struktury urbanistycznej. Dzięki swojej lokalizacji wytwarza niewykorzystany punkt koncentracji, który mógłby zostać przekształcony w węzeł oraz wzbogacony np. o dominantę. Ocena przeprowadzona na podstawie kryteriów z **warstwy 3 [W3]** pozwoliła na identyfikację **POTENCJAŁU UWYDATNIENIA WYSOKIEJ JAKOŚCI ESTETYCZNEJ** oraz **POTENCJAŁU BUDOWANIA ZNACZEŃ**. Zarówno wakujący obszar 11_3, jak i sąsiadujący z nim budynek charakteryzują się wysoką jakością estetyczną, którą należy utrzymać. W tym celu rekomenduje się prowadzenie regularnych zabiegów pielęgnacyjnych zieleni oraz unikanie wprowadzania elementów zakłócających harmonię przestrzenną. Na badanym obszarze znajduje się lokalny symbol (mural), który powinien zostać wyeksponowany oraz uzupełniony o dodatkowe elementy sprzyjające kreowaniu rozpoznawalnej i znaczącej dla społeczności przestrzeni.

Ryc. 114 | Zindywidualizowana prognoza dla 11_3 w zakresie atrakcyjny krajobraz (opracowanie własne)

2.2.4. Wygodna lokalność

Prognoza w zakresie tematycznym **wygodna lokalność [WL]** została opracowana na podstawie kryteriów analizy i diagnozy przeprowadzonej w ramach trzech warstw badawczych. Kryteria przypisane do **warstwy 1 [W1]** obejmują **gęstość zaludnienia [W1/WL/K1]**, **dostępność przestrzeni publicznych i środków komunikacji miejskiej [W1/WL/K2]** oraz **dostępność funkcji sportu i kultury [W1/WL/K3]**. W **warstwie 2 [W2]** uwzględniono kryteria dotyczące **atrakcyjności oferty funkcjonalnej [W2/WL/K1]** i **dostępności pieszej i rowerowej [W2/WL/K2]**, natomiast w **warstwie 3 [W3]** – **różnorodności oferty funkcjonalnej [W3/WL/K1]**, **stymulacji interakcji [W3/WL/K2]** oraz **komfortu i bezpieczeństwa użytkowania [W3/WL/K3]**. Do każdego kryterium dopasowano działania odpowiadające różnym scenariuszom, wynikającym z uzyskanych ocen i przypisanych kategorii. Po szczegółowym omówieniu wszystkich działań, prognozę dostosowano do specyficznych uwarunkowań obszaru **11_3**. Identyfikacja potencjałów uwzględnia jego unikalne cechy i wskazuje na możliwe formy tymczasowego zagospodarowania przestrzeni.

W1/WL/K1 - gęstość zaludnienia (POTENCJAŁ ODŚRODKOWY)

Kryterium opisujące **gęstość zaludnienia [W1/WL/K1]** służyło określeniu rozmieszczenia ludności w śródmieściu Poznania i wyznaczeniu na tej podstawie strefy wysokiej gęstości zaludnienia. Oceniając lokalizację badanego modułu względem wyznaczonej strefy, przyporządkowano go do kategorii wysokiej, wystarczającej lub niewystarczającej gęstości zaludnienia. Dodatkowo zweryfikowano położenie badanego modułu na obszarze o prognozowanym wzroście liczby mieszkańców. Rekomendacje uwzględniają dwa uproszczone scenariusze: sytuację, w której zdiagnozowano niską (niewystarczająca gęstość zaludnienia) lub wysoką gęstość zaludnienia (wystarczająca i wysoka gęstość zaludnienia). W przypadku długoterminowego planowania, obszary o niskim zagęszczeniu, ale przewidywanym wzroście liczby mieszkańców, można zakwalifikować do drugiego scenariusza. Jako kryterium z kategorii **POTENCJAŁÓW ODŚRODKOWYCH**, wskazuje ono na uwarunkowania sprzyjające implementacji tymczasowego użytkowania przestrzeni, na które wdrożenie nie wywrze znaczącego wpływu.

Jeśli na terenie badanego modułu zdiagnozowano niską gęstość zaludnienia, wówczas identyfikowany jest **POTENCJAŁ ROZSZERZENIA ODDZIAŁYWANIA**. Obszary o niskim zagęszczeniu populacji zazwyczaj charakteryzują się mniejszym lokalnym kapitałem społecznym, co może skutkować ograniczonym zainteresowaniem adaptacją wakujących zasobów oraz korzystaniem z wytworzonej przestrzeni. W takiej sytuacji zasadne jest wdrożenie programów aktywizujących społeczność lokalną oraz popularyzujących inicjatywy

oddolne, co może zwiększyć zaangażowanie nawet niewielkiej grupy mieszkańców i stworzyć znaczącą dla nich przestrzeń integracji. Alternatywnym kierunkiem jest opracowanie programu o wyjątkowej atrakcyjności, który przyciągnie użytkowników z całej dzielnicy lub miasta. Skutecznym wsparciem mogą być działania marketingowe skierowane do grupy docelowej, zachęcające do korzystania z oferowanej przestrzeni. Warto także rozważyć wprowadzenie rozwiązań niewymagających bezpośredniego zaangażowania kapitału społecznego, takich jak działania proekologiczne zwiększające bioróżnorodność, które pozytywnie wpłyną na przestrzeń, niezależnie od poziomu wsparcia społecznego.

Udana aktywizacja wakujących zasobów przy niskiej gęstości zaludnienia może w dłuższej perspektywie przyczynić się do jej wzrostu. Zmiana tożsamości miejsca, prowadząca do zwiększenia jego popularności, podnosi wartość rynkową otoczenia, co przyciąga deweloperów oraz nowych mieszkańców. W takiej sytuacji pojawia się jednak istotne ryzyko gentryfikacji.

POMOCNE METODY / PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > realizacja programów aktywizujących lokalną społeczność i popularyzujących inicjowanie działań oddolnych,
- > przeprowadzenie kampanii marketingowej oraz stworzenie atrakcyjnego programu, który przyciągnie ludzi z całej dzielnicy lub miasta,
- > wprowadzenie rozwiązań niewymagających kapitału społecznego, np. działań proekologicznych i zwiększających bioróżnorodność.

Jeśli jednak na terenie badanego modułu występuje wysoka gęstość zaludnienia, wówczas identyfikowany jest **POTENCJAŁ AKTYWIZACJI LOKALNEJ SPOŁECZNOŚCI**. Obszary intensywnie zamieszkane charakteryzują się znacznym kapitałem społeczno-kulturowym oraz zróżnicowaną strukturą mieszkańców, co sprzyja tworzeniu się lokalnej społeczności i wzmacnianiu aktywności obywatelskiej. W takim kontekście wakujące zasoby mogą służyć jako przestrzeń realizacji wspólnotowych planów, np. poprzez wprowadzenie brakujących funkcji i elementów zagospodarowania (takich jak place zabaw, psie parki, strefy ciszy i odpoczynku) lub jako miejsca przeznaczone dla lokalnych instytucji lub organizacji pozarządowych działających na rzecz społeczności. Przydatne w tym kontekście będą działania aktywizujące lokalną społeczność, metody wsparcia NGO (preferencyjne programy najmu i udostępniania terenów, konkursy grantowe) oraz narzędzia partycypacyjne, takie jak budżet obywatelski, warsztaty i spotkania konsultacyjne.

POMOCNE METODY / PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > wprowadzenie preferencyjnych programów najmu i użyczenia terenu dla organizacji

pozarządowych, przeprowadzanie konkursów grantowych na realizację projektów adaptujących wakujące zasoby na rzecz lokalnej społeczności,
> popularyzacja narzędzi partycypacyjnego zaangażowania, w tym budżetu obywatelskiego, warsztatów i spotkań konsultacyjnych, geoankiet i geodyskusji.

W1/WL/K2 - dostępność przestrzeni publicznych i środków komunikacji miejskiej (POTENCJAŁ ODŚRODKOWO-DOŚRODKOWY)

Kryterium dotyczące **dostępności przestrzeni publicznych i środków komunikacji miejskiej [W1/WL/K2]** służyło określeniu powiązania badanego modułu z siecią przestrzeni publicznych oraz systemem transportu zbiorowego w śródmieściu Poznania. W diagnozie uwzględniono lokalizację kluczowych przestrzeni publicznych, lokalnych centrów usługowych oraz przystanków komunikacji miejskiej. Oceny dokonano za pomocą trzech mierników, przyznając punkty za powiązanie z siecią, obecność lokalnego centrum usługowego oraz, w trzystopniowej skali, poziom dostępności komunikacyjnej. Rekomendacje uwzględniają dwa uproszczone scenariusze: słabą dostępność (suma wartości mierników oceniona na 0-2/4 punkty) lub dobrą dostępność przestrzeni publicznych i komunikacji miejskiej (suma wartości mierników oceniona na 3-4/4 punkty). Kryterium to zalicza się do kategorii **POTENCJAŁÓW ODŚRODKOWO-DOŚRODKOWYCH**, co wskazuje zarówno na możliwości ochrony i wzmocnienia istniejącej sieci, jak i jej rozbudowy.

Jeśli na terenie badanego modułu zdiagnozowano słabą dostępność przestrzeni publicznych i środków komunikacji miejskiej, wówczas identyfikowany jest **POTENCJAŁ ZAINICJOWANIA NOWEJ SIECI POWIĄZAŃ**. W takim kontekście wakujące obszary stanowią dogodną lokalizację dla ogólnodostępnych przestrzeni o charakterze lokalnym, takich jak place, skwery czy parki kieszonkowe. Nowo powstała przestrzeń powinna być spójna i harmonijnie zintegrowana z otoczeniem, między innymi poprzez zastosowanie charakterystycznych wzorców estetycznych oraz wprowadzenie odpowiednio dobranego wyposażenia. Preferowaną lokalizacją dla tego typu przestrzeni są miejsca o dobrej dostępności komunikacyjnej, najlepiej w sąsiedztwie przystanku transportu zbiorowego. Przed wdrożeniem projektu warto rozważyć organizację wydarzeń o charakterze czasowym lub sezonowym, korzystając z dostępnej infrastruktury i stosując wymienną funkcję w czasie (pchli targ na terenie parkingu / festiwal na terenie boiska). Tego typu działania umożliwiają testowanie optymalnych rozwiązań przestrzennych oraz sprzyjają integracji społeczności lokalnej. W proces organizacji warto zaangażować lokalne instytucje oraz organizacje społeczne, aby wzmocnić poczucie wspólnoty i współodpowiedzialności. W długoterminowej perspektywie nowo powstała przestrzeń publiczna powinna zostać włączona do istniejącej sieci powiązań przestrzennych. Jej obecność może stanowić załączek lokalnego centrum usługowego, istotnie wpływając na

rozwój pobliskiej oferty usługowej oraz wzmacniając lokalną tożsamość.

POMOCNE METODY / PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > wykształcenie ogólnodostępnej przestrzeni o charakterze lokalnym, w formie placu, zieleńca lub parku kieszonkowego, z wykorzystaniem unikalnych lokalnych wzorców i elementów,*
- > realizacja wydarzeń czasowych / sezonowych w ramach dostępnej infrastruktury w celu testowania optymalnych rozwiązań funkcjonalno-przestrzennych,*
- > zaangażowanie istniejących grup i organizacji w proces przekształcania przestrzeni.*

W przypadku, gdy na terenie badanego modułu zdiagnozowano dobrą dostępność przestrzeni publicznych i środków komunikacji miejskiej, wówczas identyfikowany jest **POTENCJAŁ ROZWINIĘCIA I WZMOCNIENIA SIECI POWIĄZAŃ**. Priorytetem staje się utrzymanie przestrzeni w dobrym stanie technicznym i zapewnienie wysokiej jakości funkcjonalno-przestrzennej, w tym dostępności architektonicznej oraz komfortu i bezpieczeństwa użytkowania. Należy również dążyć do ich zrównoważonego rozwoju, uwzględniając wymogi związane z adaptacją do zmian klimatu i ochroną środowiska, poprzez wprowadzenie przepuszczalnych nawierzchni, zielonych ścian, zielonych dachów, ogrodów deszczowych czy łąk kwietnych. Dla rozwoju i integracji sieci przestrzeni publicznych z systemem transportu kluczowe znaczenie mają węzły przesiadkowe. Warto poszerzyć ich funkcjonalność - oprócz zapewnienia sprawności przesiadek, wskazane jest ich powiązanie z lokalnymi centrami usługowymi. Tak wytworzone huby mobilności, wzbogacone o dodatkową ofertę, mogą stać się istotnymi przestrzeniami pełniącymi zarówno funkcję komunikacyjną, jak i społeczną. Wakujące zasoby mogą zostać zaadaptowane w celu rozbudowy lub urozmaicenia istniejącego systemu, wspierając jednocześnie elastyczność rozwiązań, która jest kluczowa dla zwiększenia atrakcyjności i odporności przestrzeni. Takie podejście umożliwia dostosowanie infrastruktury do dynamicznie zmieniających się potrzeb społeczności.

POMOCNE METODY / PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > wykorzystanie wakujących zasobów do poszerzenia funkcjonalności węzłów przesiadkowych o ofertę handlowo-usługową,*
- > wzmacnianie rezyliencji sieci przestrzeni publicznych poprzez wprowadzenie elastycznych rozwiązań umożliwiających dostosowanie przestrzeni do zmieniających się potrzeb.*

W1/WL/K3 - dostępność funkcji sportu i kultury (POTENCJAŁ DOŚRODKOWY)

Kryterium opisujące **dostępność funkcji sportu i kultury [W1/WL/K3]** służyło rozpoznaniu dystrybucji przestrzennej oferty sportowej i kulturalnej w śródmieściu Poznania. W tym celu zidentyfikowano wszystkie lokalizacje pełniące obie funkcje i przeprowadzono ich ilościową

weryfikację w obrębie badanego modułu. Na tej podstawie oceniono dostępność sportu i kultury w trzystopniowej skali, wyróżniając małą, średnią i dużą ilość zidentyfikowanych funkcji. Rekomendacje oparte są na dwóch uproszczonych scenariuszach: słabą dostępność (suma wartości mierników oceniona na 3-4/4 punkty) lub dobrą dostępność funkcji sportu i kultury (suma wartości mierników oceniona na 0-2/4 punkty). Jako kryterium z kategorii **POTENCJAŁÓW DOŚRODKOWYCH**, wskazuje ono na możliwości rozwoju i uzupełnienia istniejącej oferty.

Jeśli na terenie badanego modułu zdiagnozowano słabą dostępność funkcji sportu lub kultury, wówczas identyfikowany jest **POTENCJAŁ UZUPEŁNIENIA DEFICYTÓW FUNKCJONALNYCH**. W takim kontekście wakujące obszary mogą stanowić dogodną lokalizację dla wprowadzenia uzupełnień w tym zakresie, z naciskiem na tę funkcję, której dostępność została niżej oceniona. Uzupełnienia mogą przybrać formę interwencji czasowych, sezonowych lub całorocznych, obejmując metody tymczasowego użytkowania przestrzeni oraz planowane inwestycje w rozbudowę infrastruktury kulturalno-rekreacyjnej. Każdą z inwestycji warto poprzedzić prototypowaniem oraz obserwacją zachowań użytkowników, a w przypadku bardziej złożonych projektów rozważyć etapowe wdrażanie. Oferta funkcji sportowych może być rozwijana poprzez place zabaw, boiska, ścianki wspinaczkowe, siłownie zewnętrzne, stoły do ping-ponga, a także sezonowe obiekty, np. boiska do siatkówki plażowej lub lodowiska. W zakresie funkcji kulturalnych proponowane uzupełnienia mogą obejmować zewnętrzne czytelnie i galerie, kina plenerowe czy instalacje artystyczne. Udostępnienie terenu instytucjom kultury lub placówkom edukacyjnym może dodatkowo wzbogacić program użytkowania przestrzeni i zwiększyć bazę i różnorodność jej użytkowników.

POMOCNE METODY / PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > realizacja pop-upowych ingerencji w przestrzeń (mobilne wyposażenie, tymczasowe boiska itp.) oraz punktowych wydarzeń, w celu przybliżenia kultury lub sportu mieszkańcom,
- > uzupełnienie oferty poprzez wprowadzenie stałego wyposażenia – boisk, ogrodów edukacyjnych, instalacji artystycznych itp.,
- > adaptacja przestrzeni we współpracy z instytucjami kultury lub placówkami edukacyjnymi.

Jeśli jednak na terenie badanego modułu występuje dobra dostępność funkcji sportu lub kultury, wówczas identyfikowany jest **POTENCJAŁ ROZBUDOWY SYSTEMU FUNKCJI SPORTU I KULTURY**. W takim kontekście wakujące obszary mogą zostać wykorzystane

do lepszej integracji funkcji sportowych i kulturalnych poprzez wprowadzenie uzupełniającej infrastruktury, która zróżnicuje istniejące zagospodarowanie lub zrównoważy ich nierównomierne rozmieszczenie. Sieciowanie funkcji może odbywać się również poprzez organizację wydarzeń sportowych i/lub kulturalnych, które sprzyjają zmianie tożsamości nieużywanych miejsc, stając się jednocześnie przestrzeniami spotkań i integracji różnych grup społecznych. Dla utrzymania jakości i atrakcyjności oferty korzystne jest stymulowanie współpracy między podmiotami publicznymi i komercyjnymi, w tym poprzez punktowe interwencje w przestrzeń, działania edukacyjne i promocyjne. Zaleca się również podkreślenie znaczenia i widoczności istniejących funkcji oraz organizowanych wydarzeń. W tym celu warto utworzyć interaktywne mapy, które ułatwią mieszkańcom i przyjezdnym korzystanie z dostępnej oferty.

POMOCNE METODY / PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > sieciowanie i współpraca między istniejącymi instytucjami i organizacjami poprzez realizację wydarzeń sportowych i kulturalnych, takich jak festiwale czy zawody sportowe,*
- > promocja istniejącej oferty poprzez stworzenie mapy dostępnej infrastruktury.*

W2/WL/K1 - atrakcyjność oferty funkcjonalnej (POTENCJAŁ ODŚRODKOWO-DOŚRODKOWY)

Kryterium opisujące **atrakcyjność oferty funkcjonalnej [W2/WL/K1]** miało na celu identyfikację obszarów o charakterystyce centrotwórczej w strefie bezpośredniego oddziaływania sekwencji. W ramach oceny uwzględniono występowanie usług i przestrzeni centrotwórczych oraz procentowy udział ciągów handlowo-usługowych w długości badanej pierzei. Rekomendacje sformułowano w oparciu o dwa uproszczone scenariusze: brak infrastruktury centrotwórczej oraz ciągów handlowo-usługowych (suma wartości mierników oceniona na 0-2/5 punktów) lub ich występowanie (suma wartości mierników oceniona na 3-5/5 punktów). Jako kryterium z kategorii **POTENCJAŁÓW ODŚRODKOWO-DOŚRODKOWYCH**, wskazuje ono zarówno na możliwość wzmocnienia istniejącej oferty, jak i potencjał jej rozwinięcia oraz uzupełnienia.

Jeśli w strefie oddziaływania badanej sekwencji brakuje infrastruktury centrotwórczej i ciągów handlowo-usługowych, identyfikowany jest **POTENCJAŁ WYTWORZENIA ATRAKCYJNEGO CENTRUM**. W takim kontekście wakujące obszary mogą stanowić dogodne miejsce do zainicjowania nowego centrum dzielnicowego poprzez wytworzenie przestrzeni centrotwórczej – urządzenie placu, skweru, targowiska lub kontynuację ciągów handlowo-usługowych dzięki lokalizacji pawilonów w luce w zabudowie. Możliwe jest również wprowadzenie funkcji centrotwórczych, takich jak funkcje edukacyjne, kultury czy sportu poprzez urządzenie ogrodów / ścieżek edukacyjnych, amfiteatru czy boiska. Działania te mogą również służyć

integracji rozproszonych punktów usługowych w obrębie dzielnicy. Kumulacja przestrzenna oferty usługowej może prowadzić do wytworzenia obszaru o wyraźnym charakterze centrotwórczym. Kluczowym aspektem tego procesu jest zaangażowanie lokalnych interesariuszy — instytucji, organizacji pozarządowych, usługodawców oraz mieszkańców — tak, aby nowo powstająca przestrzeń odpowiadała na ich rzeczywiste potrzeby i oczekiwania.

POMOCNE METODY / PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > wytworzenie przestrzeni centrotwórczej: placu, skweru, targowiska lub kontynuacja ciągu handlowo-usługowego,
- > wprowadzenie funkcji centrotwórczych, w tym funkcji edukacyjnych, kultury lub sportu,
- > wdrażanie partycypacyjnych metod podejmowania decyzji w celu dopasowania nowopowstającej przestrzeni do potrzeb mieszkańców.

Jeśli jednak w strefie oddziaływania badanej sekwencji już występuje infrastruktura centrotwórcza i ciągi handlowo-usługowe, wówczas wskazuje się na **POTENCJAŁ UATRAKCYJNIENIA OFERTY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ**. Uatrakcyjnienie może zostać osiągnięte poprzez zwiększenie różnorodności funkcjonalnej. Koncentracja usług i przestrzeni centrotwórczych wytwarza obszary szczególnego zainteresowania użytkowników, których liczba i aktywność zależą od oferowanej mieszanki funkcji. Z perspektywy żywotności przestrzeni istotne jest wprowadzanie zarówno funkcji komercyjnych, jak i ogólnodostępnych, a także łączenie ich z atrakcyjną przestrzenią publiczną. Synergia między interesującymi usługami sprzyja powstawaniu intensywnie użytkowanych przestrzeni (fragmentów ulic, chodników, placów), które warto wyposażać w meble miejskie, wykorzystując ich potencjał jako miejsc spotkań, a nie tylko przejść. Zaleca się również regularną ewaluację zadowolenia mieszkańców z dostępnych przestrzeni publicznych za pomocą badań społecznych — takich jak ankiety oraz obserwacje użytkowników. Umożliwi ona lepsze dostosowanie przestrzeni do oczekiwań społecznych oraz identyfikację problematycznych kwestii, takich jak potrzeba zwiększenia bezpieczeństwa czy zniwelowanie aktów wandalizmu.

POMOCNE METODY / PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > uzupełnienie istniejącej oferty o brakujące usługi przy zachowaniu zrównoważonej mieszanki funkcji komercyjnych i niekomercyjnych,
- > wprowadzenie infrastruktury uzupełniającej, takiej jak meble miejskie na chodnikach i placach, w celu zwiększenia komfortu korzystania z przestrzeni centrum,
- > ewaluacja zadowolenia mieszkańców z dostępnych przestrzeni publicznych poprzez badania ankietowe oraz obserwację sposobów użytkowania tych przestrzeni.

W2/WL/K2 - dostępność piesza i rowerowa (POTENCJAŁ ODŚRODKOWY)

Kryterium opisujące **dostępność pieszą i rowerową [W2/WL/K2]** służyło określeniu przystępności terenu dla pieszych i rowerzystów. W ramach oceny uwzględniono wskaźnik WalkScore w strefie oddziaływania sekwencji oraz przebieg ścieżek rowerowych wraz z ich procentowym udziałem w długości badanej pierzei. Rekomendacje sformułowano w oparciu o dwa uproszczone scenariusze: słabej dostępności (suma wartości mierników oceniona na 0-2/5 punktów) lub dobrej dostępności pieszej i rowerowej (suma wartości mierników oceniona na 3-5/5 punktów). Jako kryterium z kategorii **POTENCJAŁÓW ODŚRODKOWYCH** wskazuje ono na korzyści wynikające z dobrej dostępności pieszej i rowerowej, które sprzyjają potencjalnej implementacji tymczasowego użytkowania przestrzeni.

Jeśli w strefie oddziaływania badanej sekwencji zidentyfikowano słabą dostępność pieszą i rowerową, wówczas identyfikuje się **POTENCJAŁ ROZWOJU I PROMOCJI TRANSPORTU PIESZEGO I ROWEROWEGO**. Wakujące zasoby w tym kontekście mogą być wykorzystane do zlokalizowania fragmentów ścieżek spacerowych i rowerowych lub infrastruktury uzupełniającej (np. parkingów rowerowych, stacji naprawczych, ławek, koszy na śmieci) łączących się z istniejącą siecią. Alternatywną strategią jest wywieranie presji społecznej na samorząd w celu zwiększenia liczby połączeń komunikacyjnych na danym obszarze. Impulsem do takich działań bywa utworzenie atrakcyjnej i popularnej przestrzeni na terenie wakujących zasobów, gdzie brakuje komfortowego dostępu pieszo-rowerowego. Dodatkowo zaleca się kampanie promocyjne i edukacyjne na temat zrównoważonych środków transportu.

POMOCNE METODY / PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > wprowadzenie nowych fragmentów ścieżek oraz infrastruktury uzupełniającej,
- > rzecznictwo na rzecz zwiększenia liczby połączeń komunikacyjnych poprzez akcje protestacyjne, petycje itp.,
- > realizacja kampanii promocyjnych i edukacyjnych na temat zrównoważonych środków transportu.

Jeśli jednak w strefie oddziaływania badanej sekwencji występuje dobra dostępność piesza i rowerowa, wówczas wskazuje się na **POTENCJAŁ WPISANIA SIĘ W ISTNIEJĄCE I WYTWORZENIA NOWYCH POWIĄZAŃ PIESZYCH I ROWEROWYCH**. Taki kontekst sprzyja aktywizacji wakującego obszaru — dobra dostępność piesza i rowerowa wspiera jego integrację z otoczeniem, ożywienie ekonomiczne i zaangażowanie społeczne, co czyni ten

teren atrakcyjnym zarówno dla inwestycji, jak i codziennego użytku. Działaniami, które warto rozważyć jest uzupełnianie brakujących powiązań ścieżkami spacerowymi i rowerowymi, a także dbanie o utrzymanie istniejącej sieci w dobrym stanie technicznym. Ponadto zaleca się poprawę komfortu i bezpieczeństwa użytkowania poprzez zastosowanie odpowiedniej nawierzchni, stworzenie miejsc odpoczynku oraz instalację kraników z wodą pitną, z uwzględnieniem potrzeb różnych grup społecznych.

POMOCNE METODY / PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

> *uzupełnienie brakujących powiązań pieszych lub rowerowych oraz wprowadzenie infrastruktury uzupełniającej,*

> *poprawa komfortu i bezpieczeństwa użytkowania poprzez dopasowanie infrastruktury do potrzeb różnych grup społecznych.*

**W3/WL/K1 - różnorodność oferty funkcjonalnej
(POTENCJAŁ ODŚRODKOWO-DOŚRODKOWY)**

Kryterium **różnorodności oferty funkcjonalnej [W3/WL/K1]** służyło wykazaniu dywersyfikacji sektorowej usług. W tym celu określono występowanie usług z różnych sektorów na terenie wakującego obszaru lub w jego bezpośrednim sąsiedztwie, a punktacja wzrastała proporcjonalnie do stopnia zróżnicowania oferty. Rekomendacje sformułowano w oparciu o dwa uproszczone scenariusze: sytuację, w której zdiagnozowano monofunkcyjną ofertę lub brak usług (występowanie usługi z jednego sektora lub ich brak) oraz różnorodną ofertę funkcjonalną (występowanie usług z co najmniej dwóch sektorów). Jako kryterium z kategorii **POTENCJAŁÓW ODŚRODKOWO-DOŚRODKOWYCH**, wskazuje ono zarówno na korzyści wynikające z istniejącej różnorodności oferty, jak i możliwości jej rozwoju poprzez zastosowanie narzędzi tymczasowego użytkowania przestrzeni.

Jeśli na badanym wakującym obszarze lub w jego bezpośrednim sąsiedztwie zidentyfikowano monofunkcyjną ofertę lub brak usług, wówczas wskazuje się na **POTENCJAŁ DYWERSYFIKACJI FUNKCJONALNEJ**. Wakujące tereny stanowią wówczas dogodne miejsce do wprowadzenia nowych usług, które poszerzą dostępną ofertę i przyciągną różne grupy użytkowników, zwiększając oddziaływanie strefy usługowej. Aby wspierać dywersyfikację, warto stosować zachęty podatkowe i ulgi czynszowe dla nowych działalności, a także dotacje wspierające sektor kreatywny. Możliwe jest także tworzenie przestrzeni dla handlu tymczasowego (targowiska) i pop-upów oraz rotacyjne użytkowanie przestrzeni, co sprzyja testowaniu nowych usług i ułatwia adaptację do zmieniających się potrzeb rynku. Organizacja wydarzeń tematycznych oraz zwiększanie udziału przestrzeni publicznych i usług ogólnodostępnych dodatkowo sprzyjają aktywizacji mieszkańców i przyciąganiu zróżnicowanych użytkowników.

Takie działania mogą przekształcić wakujące tereny w atrakcyjne, dynamiczne miejsca, które odpowiadają na potrzeby zróżnicowanych grup użytkowników oraz wspierają rozwój lokalnej gospodarki.

POMOCNE METODY / PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > wprowadzenie zachęt podatkowych i ulg czynszowych dla przedsiębiorstw o określonej specyfice, np. łączących funkcje komercyjne ze społecznymi,*
- > wprowadzenie dotacji i grantów miejskich wspierające lokalnych artystów i rzemieślników,*
- > rotacyjne użytkowanie przestrzeni, które umożliwia małym firmom / organizacjom czasowy dostęp do przestrzeni w śródmieściu.*

Jeśli jednak na badanym wakującym obszarze lub w jego bezpośrednim sąsiedztwie zidentyfikowano różnorodną ofertę funkcjonalną, wówczas wskazuje się na **POTENCJAŁ POWIĄZANIA Z ISTNIEJĄCĄ FUNKCJĄ**. Takie otoczenie przyciąga zróżnicowaną grupę użytkowników, co generuje większy ruch i zwiększa aktywność w przestrzeni — usługi wzajemnie wzmacniają swoją atrakcyjność, wspierając rozwój lokalnej gospodarki i długoterminową żywotność obszaru. W tym kontekście wakujące tereny są dogodnym miejscem na rozbudowę oferty poprzez wprowadzenie nowej funkcji lub rozszerzenie istniejącej. Takie rozszerzenie polega na powiązaniu z już istniejącą usługą, najczęściej zlokalizowaną w najbliższym sąsiedztwie, oraz utworzeniu na terenie wakującego obszaru strefy uzupełniającej – w ten sposób urządzone są ogródki restauracyjne lub kawiarniane. Usługi gastronomiczne chętnie adaptują przyległe wakujące przestrzenie, jednak taka możliwość jest dostępna również dla innych sektorów, np. jako poczekalnia, zewnętrzna czytelnia, strefa relaksu lub przestrzeń ekspozycyjna sprzedawanych produktów. Tego typu aktywizacja wakujących zasobów jest stosunkowo prosta, ponieważ nie wymaga budowania nowej bazy użytkowników i stanowi naturalną kontynuację istniejącej oferty. Na obszarze o wysokiej różnorodności funkcji warto również stymulować współpracę międzysektorową i pomiędzy usługodawcami poprzez organizację wydarzeń tematycznych oraz tworzenie wspólnych programów lojalnościowych. W promocji skuteczne mogą być także interaktywne platformy, takie jak aplikacje miejskie, strony internetowe lub mapy, które ułatwiają użytkownikom poruszanie się między usługami.

POMOCNE METODY / PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > wykorzystanie wakujących obszarów jako stref uzupełniających dla sąsiadujących, aktywnie działających usług,*
- > stymulacja współpracy międzysektorowej oraz pomiędzy usługodawcami poprzez organizację wydarzeń tematycznych, wprowadzenie wspólnych programów lojalnościowych oraz tworzenie platform promujących lokalne usługi.*

W3/WL/K2 - stymulacja interakcji (POTENCJAŁ ODŚRODKOWO-DOŚRODKOWY)

Kryterium opisujące **stymulację interakcji [W3/WL/K2]** służyło identyfikacji elementów wspomagających nawiązywanie kontaktów społecznych w przestrzeni publicznej. W tym celu określono lokalizację przestrzeni oraz wyposażenia wspierających interakcje na terenie wakującego obszaru oraz działkach przylegających. Rekomendacje uwzględniają dwa scenariusze: występowanie elementów stymulujących interakcje lub ich brak. Jako kryterium z kategorii **POTENCJAŁÓW ODŚRODKOWO-DOŚRODKOWYCH** wskazuje ono zarówno korzyści wynikające z obecności generatorów interakcji, jak i możliwości uzupełnienia braków w tym zakresie poprzez implementację tymczasowego użytkowania przestrzeni.

Jeśli na badanym wakującym obszarze oraz w jego bezpośrednim sąsiedztwie zidentyfikowano brak elementów stymulujących interakcje, wskazuje się na **POTENCJAŁ GENEROWANIA INTERAKCJI**. Wakujące tereny stanowią wówczas dogodne miejsce do wprowadzenia brakujących elementów, co może wpłynąć na zmianę ich postrzegania oraz formę użytkowania. Do elementów stymulujących interakcje zalicza się wyposażenie, takie jak przystanki, ławki, tablice i słupy ogłoszeniowe, ogródki restauracyjne, a także formy przestrzenne, takie jak przestrzeń publiczną, punkty spotkań i interaktywne fasady. Ich wprowadzenie sprzyja nawiązywaniu kontaktów i zwiększa aktywność społeczną, co pozytywnie wpływa na więzi sąsiedzkie oraz wzajemne wsparcie w lokalnej społeczności. Rekomenduje się instalację ich w skupiskach, wytwarzając przestrzenie węzłowe, ale także równomierne rozmieszczenie podstawowych obiektów takich jak ławki, w celu zwiększenia komfortu użytkowania. Korzystnym rozwiązaniem jest również stymulacja korzystania z przestrzeni publicznej otwartej na swobodne użytkowanie, szczególnie trawiastej, niedoużytkowanej przestrzeni w ramach wakujących zasobów. W tym celu warto urządzić na ich terenie gry i zabawy dla dzieci, zajęcia sportowe czy pikniki, co uwydatni potencjał miejsca i zachęci użytkowników do samodzielnego korzystania z przestrzeni.

POMOCNE METODY / PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > instalacja wyposażenia stymulującego interakcję – ławek, siedzisk, stolików do szachów, słupów i tablic ogłoszeniowych itp.,
- > popularyzacja swobodnego korzystania z trawników poprzez organizację zajęć sportowych i pikników na ich terenie,
- > dywersyfikacja interaktywnych fasad poprzez urozmaicenie ich funkcji – od handlowo-usługowych po takie, które obejmują np. instalacje artystyczne lub ścianki wspinaczkowe.

Jeśli jednak na badanym wakującym obszarze lub w jego bezpośrednim sąsiedztwie zidentyfikowano występowanie elementów stymulujących interakcje, wówczas wskazuje się na **POTENCJAŁ UROZMAICENIA PRZESTRZENI STYMULUJĄCEJ INTERAKCJE**. W takim kontekście kluczowym zadaniem jest utrzymanie istniejącej infrastruktury w dobrym stanie technicznym oraz atrakcyjnej estetyce, zachęcającej użytkowników do korzystania z przestrzeni. Wprowadzenie dodatkowego wyposażenia powinno opierać się na idei zintegrowanego systemu przestrzeni publicznych, gdzie pomiędzy istniejącymi punktami spotkań tworzy się sieć połączeń uzupełnioną o niezbędne meble miejskie. Wakujące zasoby przestrzenne stanowią dogodne miejsce na tego typu uzupełnienia. Warto również rozważyć wydzielenie tematycznych stref, np. ze stolikami do gry w szachy lub wokół nowo zainstalowanej fontanny, co nada przestrzeni unikalnego charakteru. Urozmaicenie oferty może obejmować także organizację wydarzeń tematycznych lub instalację interaktywnych tablic informacyjnych, które dodatkowo przyciągną użytkowników. Celem w tworzeniu sieci przestrzeni spotkań jest zachowanie spójności wizualnej przy jednoczesnym umożliwieniu elastycznego użytkowania poprzez wprowadzenie stref wielofunkcyjnych, otwartych na swobodne użytkowanie.

POMOCNE METODY / PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > realizacja zintegrowanego systemu przestrzeni publicznych, wykorzystując wakujące obszary jako powiązania i uzupełnienia,*
- > wydzielenie tematycznych, charakterystycznych stref jako unikalnych miejsc spotkań,*
- > realizacja stref wielofunkcyjnych umożliwiających elastyczne użytkowanie przestrzeni, np. poprzez zastosowanie mobilnych mebli miejskich.*

W3/WL/K3 - komfort i bezpieczeństwo użytkowania (POTENCJAŁ ODŚRODKOWO-DOŚRODKOWY)

Kryterium opisujące **komfort i bezpieczeństwo użytkowania [W3/WL/K3]** służyło identyfikacji czynników wpływających na poczucie dyskomfortu i niepokoju w przestrzeni publicznej. Wyróżniono występowanie spadków terenu, nawierzchni ograniczającej mobilność oraz obszarów postrzeganych jako niebezpieczne. Rekomendacje uwzględniają dwa uogólnione scenariusze: zapewnionego komfortu i bezpieczeństwa (suma wartości mierników oceniona na 2-3/3 punkty) oraz ich braku (suma wartości mierników oceniona na 0-1/3 punkty). Jako kryterium z kategorii **POTENCJAŁÓW ODŚRODKOWO-DOŚRODKOWYCH** wskazuje ono zarówno na korzyści płynące z bezpiecznego i komfortowego otoczenia na możliwości implementacji tymczasowego użytkowania przestrzeni, jak i na potencjał poprawy tych aspektów poprzez odpowiednie działania.

Jeśli na badanym wakującym obszarze lub w jego bezpośrednim sąsiedztwie zidentyfikowano brak zapewnionego komfortu i bezpieczeństwa, wówczas wskazuje się na **POTENCJAŁ POPRAWY KOMFORTU I BEZPIECZEŃSTWA**. Dyskomfort i poczucie zagrożenia odczuwane przez użytkowników w przestrzeni publicznej to sygnały alarmujące, które wymagają szybkiej i celowej reakcji. Zaleca się optymalizację oświetlenia przestrzeni, co zwiększa widoczność po zmroku i redukuje obszary postrzegane jako niebezpieczne. Ważnym działaniem, które często dotyczy wakujących obszarów, są również prace pielęgnacyjne na terenach zieleni, które pozostawione w stanie dzikim mogą wywoływać poczucie zaniedbania i obawy użytkowników. Działania na rzecz dostępności powinny obejmować instalację wygodnych nawierzchni, ramp lub wind, które umożliwiają korzystanie z przestrzeni osobom o ograniczonej sprawności. Wakujące obszary stanowią również dogodną lokalizację dla toalet publicznych, miejsc do karmienia lub opieki nad dzieckiem, a także elementów wyposażenia – przycisków SOS w miejscach często uczęszczanych przez seniorów czy poidelek z wodą. Wyraźne oznakowanie ulic, alternatywnych tras i przejść, toalet oraz punktów, gdzie można uzyskać pomoc, dodatkowo ułatwia orientację i poprawia komfort użytkowania. Korzystne są również działania stymulujące rozwój handlu i usług, które wpływają na zwiększenie liczby osób przebywających w przestrzeni, podnosząc ogólny poziom bezpieczeństwa i zachęcając do regularnego użytkowania przestrzeni. W strategicznych miejscach zaleca się instalowanie monitoringu miejskiego.

POMOCNE METODY / PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > optymalizacja oświetlenia, działania pielęgnacyjne roślin, wprowadzenie monitoringu
- > realizacja działań zwiększających dostępność poprzez zastosowanie wygodnych nawierzchni, instalację ramp i wind oraz rozbudowę infrastruktury pomocniczej, takiej jak toalety miejskie, miejsca do karmienia, poidelka czy przyciski SOS,
- > stymulacja rozwoju handlu i usług oraz żywotności przestrzeni publicznych.

Jeśli jednak na badanym wakującym obszarze lub w jego bezpośrednim sąsiedztwie jest już zapewniony komfort i bezpieczeństwo, wówczas wskazuje się na **POTENCJAŁ ZMIANY POSTRZEGANIA WAKUJĄCYCH ZASOBÓW**. Bezpieczne otoczenie stwarza dogodną okazję do przełamania stereotypowego postrzegania „nieużytków miejskich” jako przestrzeni potencjalnie niebezpiecznych. Taka zmiana umożliwia przedstawienie wakujących terenów nie jako problemu, lecz jako wartościowych zasobów o wysokim potencjale rozwoju. Budowanie pozytywnego wizerunku tych miejsc sprzyja ich integracji z otoczeniem i wzmacnia społeczny odbiór jako bezpiecznych, funkcjonalnych przestrzeni publicznych. Tego rodzaju miejsca

mogą przekształcić się w punkty spotkań i aktywności społecznych, co dodatkowo wpływa na ich pozytywne postrzeganie oraz angażuje mieszkańców w proces ich współtworzenia i troski o dalszy rozwój.

POMOCNE METODY / PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA:

- > budowanie pozytywnego wizerunku miejsca poprzez akcje promocyjne odnoszące się do potencjału wakujących zasobów oraz zapewnionego bezpieczeństwa,*
- > angażowanie mieszkańców w proces współtworzenia nowej tożsamości miejsca.*

Indywidualna prognoza dla obszaru 11_3 została sporządzona na podstawie wartości wskaźników uzyskanych w ramach trzech warstw przeprowadzonych badań. Oceny te dotyczą bezpośrednio badanego obszaru (warstwa 3), sekwencji, do której należy (warstwa 2) oraz modułu, w którym jest zlokalizowany (warstwa 1). Obszar 11_3 znajduje się na terenie modułu 11, który charakteryzuje się wystarczającą gęstością zaludnienia, bez prognozowanego zwiększenia liczby mieszkańców (**gęstość zaludnienia [W1/WL/K1]**). Moduł ten jest powiązany z siecią przestrzeni publicznych, posiada lokalne centrum usługowe oraz wyróżnia się bardzo dobrą dostępnością komunikacyjną (**dostępność przestrzeni publicznych i środków komunikacji miejskiej [W1/WL/K2]**). Zdiagnozowano także średnią ilość funkcji sportu oraz małą funkcji kultury, co generuje średnie i duże zapotrzebowanie funkcjonalne (**dostępność funkcji sportu i kultury [W1/WL/K3]**). W obrębie sekwencji SEK2, do której przynależy, oraz w jej najbliższym otoczeniu, występują zarówno usługi jak i przestrzenie centrotwórcze, a także zidentyfikowano wysoki udział ciągów handlowo-usługowych w badanej pierzei (**atrakcyjność oferty funkcjonalnej [W2/WL/K1]**). Zdiagnozowano również wysoką przystępność dla pieszych, przy jednoczesnym braku ścieżek rowerowych (**dostępność pieszka i rowerowa [W2/WL/K2]**). Natomiast na samym obszarze 11_3 stwierdzono występowanie usług z sektora gastronomii (**różnorodność oferty funkcjonalnej [W3/WL/K1]**), obecność zarówno przestrzeni jak i elementów wyposażenia sprzyjających interakcjom (**stymulacja interakcji [W3/WL/K2]**), a także elementy i cechy przestrzeni obniżające bezpieczeństwo i komfort użytkowania: spadek terenu powyżej 6%, nawierzchnie ograniczające mobilność oraz obszary postrzegane jako niebezpieczne (**komfort i bezpieczeństwo użytkowania [W3/WL/K3]**). Każdemu z kryteriów przypisano odpowiednie rekomendacje, co łącznie tworzy zindywidualizowaną prognozę na rzecz poprawy wygodnej lokalności dla obszaru 11_3.

WARSTWA 1-3_WYGODNA LOKALNOŚĆ

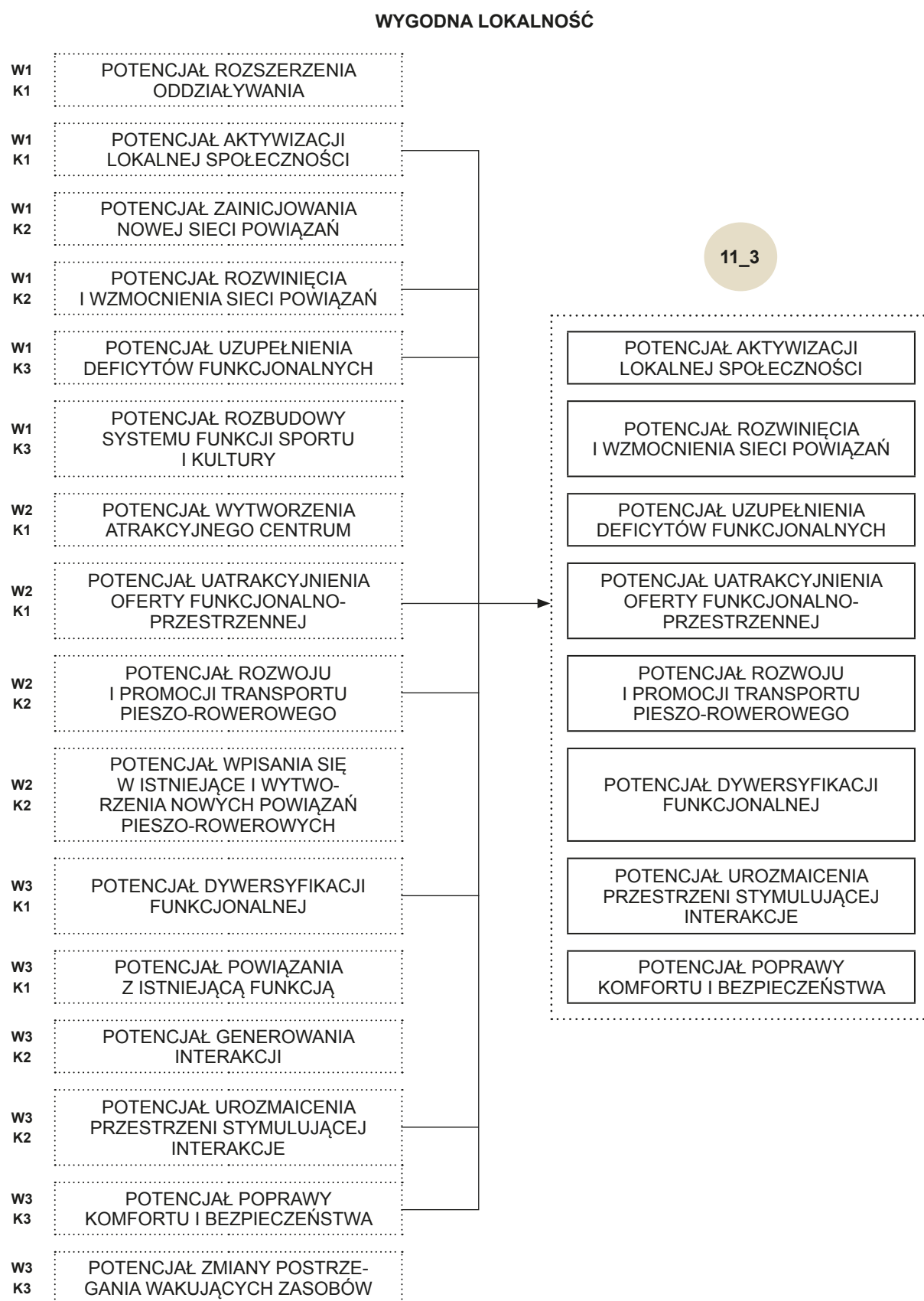
MODUŁ 11	W1/WL/K1 GĘSTOŚĆ ZALUDNIENIA	1. wystarczająca gęstość zaludnienia; 2. brak prognozowanej zwiększonej liczby mieszkańców
	W1/WL/K2 DOSTĘPNOŚĆ PRZESTRZENI PUBLICZNYCH I ŚRODKÓW KOMUNIKACJI MIEJSKIEJ	1. w sieci przestrzeni publicznych; 2. występowanie lokalnego centrum usługowego; 3. bardzo dobra dostępność
	W1/WL/K3 DOSTĘPNOŚĆ FUNKCJI SPORTU I KULTURY	1. średnia ilość funkcji sportu (kat. 4) – średnie zapotrzebowanie funkcjonalne; 2. mała ilość funkcji kultury (kat. 1) – duże zapotrzebowanie funkcjonalne
SEK2	W2/WL/K1 ATRAKCYJNOŚĆ OFERTY FUNKCJONALNEJ	1. występowanie usług i przestrzeni centrotwórczych; 2. wysoki udział ciągów handlowo-usługowych
	W2/WL/K2 DOSTĘPNOŚĆ PIESZA I ROWEROWA	1. wysoka przystępność dla pieszych; 2. brak ścieżek rowerowych
11_3	W3/WL/K1 RÓŻNORODNOŚĆ OFERTY FUNKCJONALNEJ	1. występowanie usług z sektora gastronomii
	W3/WL/K2 STYMULACJA INTERAKCJI	1. występowanie przestrzeni sprzyjającej interakcjom; 2. występowanie 2 elementów wyposażenia sprzyjających interakcjom
	W3/WL/K3 KOMFORT I BEZPIECZEŃSTWO UŻYTKOWANIA	1. występowanie spadku terenu powyżej 6%; 2. występowanie nawierzchni ograniczającej mobilność; 3. występowanie obszarów postrzeganych jako niebezpieczne

Tabela 19 | Podsumowanie warstwy 1-3 w zakresie wygodnej lokalności dla wakującego obszaru 11_3
(opracowanie własne)

Na podstawie kryteriów z **warstwy 1 [W1]** dla obszaru **11_3** zidentyfikowano **POTENCJAŁ AKTYWIZACJI LOKALNEJ SPOŁECZNOŚCI, POTENCJAŁ ROZWINIĘCIA I WZMOCNIENIA SIECI POWIĄZAŃ** oraz **POTENCJAŁ UZUPEŁNIENIA DEFICYTÓW FUNKCJONALNYCH**. Wysoka gęstość zaludnienia w okolicy badanego obszaru sprzyja zaangażowaniu okolicznych mieszkańców na rzecz aktywizacji wakującego terenu. W tym celu zaleca się stymulowanie działań oddolnych i samoorganizacji oraz zastosowanie narzędzi partycypacyjnych, takich jak budżet obywatelski oraz warsztaty i spotkania konsultacyjne dotyczące przyszłości działki. Badany wakujący obszar jest połączony z siecią przestrzeni publicznych oraz dobrze skomunikowany, dzięki czemu może pełnić funkcje rozszerzenia istniejącego systemu. Warto go zaadaptować jako silnie zazielenioną przestrzeń publiczną, która wpisuje się w wymogi związane z adaptacją do zmian klimatu, a równocześnie jest otwarta na różne sposoby użytkowania. Ze względu na deficyt funkcji sportowych i kulturalnych w okolicy, obszar ten stanowi dogodną lokalizację dla wprowadzenia uzupełnień w tym zakresie w formie

sportowych i artystycznych zajęć plenerowych – np. we współpracy z pobliską szkołą – jak również trwałego wyposażenia (urządzeń sportowych, zewnętrznej czytelnicy, instalacji artystycznej). Na podstawie kryteriów z **warstwy 2 [W2]** wyprowadzono **POTENCJAŁ UATRAKCYJNIECIA OFERTY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ** oraz **POTENCJAŁ ROZWOJU I PROMOCJI TRANSPORTU PIESZO-ROWEROWEGO**. W najbliższym otoczeniu badanego terenu znajdują się dwie istotne przestrzenie centrotwórcze – park i skwer – oraz szkoła pełniąca funkcję centrotwórczą. Razem tworzą one strefę szczególnego zainteresowania użytkowników, gdzie obszar 11_3 może pełnić funkcję uzupełniającą poprzez wprowadzenie brakującego wyposażenia (takiego jak ławki czy siedziska) lub lokalizację funkcji o kompatybilnym profilu, na przykład usług handlowych lub gastronomicznych. Chociaż zapewniona jest dobra dostępność piesza, występują pewne deficyty w infrastrukturze rowerowej – ścieżka rowerowa przebiega jedynie wzdłuż jednego boku badanego obszaru, podczas gdy ulica Górna Wilda jest jej pozbawiona. W celu zagęszczenia sieci połączeń rowerowych sugeruje się działania rzecznicze oraz promujące zrównoważony transport miejski. Na obszarze 11_3 warto także rozważyć instalację infrastruktury pomocniczej, takiej jak parkingi rowerowe lub stacje naprawcze. Ocena przeprowadzona na podstawie kryteriów z **warstwy 3 [W3]** pozwoliła na identyfikację **POTENCJAŁU DYWERSYFIKACJI FUNKCJONALNEJ**, **POTENCJAŁU UROZMAIENIA PRZESTRZENI STYMULUJĄCEJ INTERAKCJE** oraz **POTENCJAŁU POPRAWY KOMFORTU I BEZPIECZEŃSTWA**. Obszar 11_3 sąsiaduje bezpośrednio tylko z jednym lokalem usługowym, należącym do sektora gastronomicznego, co stwarza zapotrzebowanie na urozmaicenie lokalnej oferty. By to osiągnąć warto rozważyć udostępnienie terenu np. organizacji pozarządowej w trybie konkursowym lub wprowadzenie rotacyjnego użytkowania przestrzeni przez różne podmioty publiczne i prywatne. Taka implementacja mogłaby zostać połączona z wytworzeniem miejsca spotkań sprzyjającego interakcjom społecznym. Na terenie 11_3 zidentyfikowano przestrzeń publiczną otwartą na swobodne użytkowanie, jednak miejsce to nie jest jeszcze aktywnie wykorzystywane przez mieszkańców. Aby zachęcić do spontanicznego użytkowania, warto rozważyć organizację gier i zabaw dla dzieci, zajęć sportowych oraz pikników. Przed wdrożeniem wszystkich wymienionych działań konieczne jest jednak zadbanie o komfort i bezpieczeństwo przestrzeni – należy zainstalować oświetlenie oraz przeprowadzić zabiegi pielęgnacyjne, aby bujna, dziczejąca roślinność nie wywoływała poczucia niepokoju wśród użytkowników. Ponadto, udostępniając przestrzeń do szerszego użytku, należy zadbać o jej dostępność dla osób o ograniczonej mobilności poprzez wprowadzenie częściowo utwardzonej nawierzchni.

Ryc. 115 | Zindywidualizowana prognoza dla 11_3 w zakresie wygodna lokalność (opracowanie własne)

2.2.5. Podsumowanie

Zindywidualizowana prognoza dla obszaru 11_3 jest rezultatem przeprowadzonych badań oraz demonstracją funkcjonalności **Narzędzia kierowania rozwoju wakujących zasobów przestrzennych**, stanowiącego finalny element autorskiej **Metody identyfikacji potencjału i kierowania rozwoju wakujących zasobów przestrzennych**. Rekomendacje opracowane w ramach prognozy tworzą bazę potencjalnych rozwiązań, które mogą być realizowane zarówno w sposób komplementarny, jak i rozłączny. Wytyczne te mogą wzajemnie się wykluczać, ponieważ dotyczą różnych aspektów i kierunkują działania w odmiennych kierunkach. Realizacja wszystkich wytycznych w ramach jednego terenu jest niewskazana. Ich liczba i różnorodność mają na celu zaprezentowanie szerokiego spektrum możliwych działań. Ostateczny dobór rekomendacji powinien jednak wynikać z jasno określonych celów rozwojowych obszaru oraz uwzględniać specyfikę lokalnych potrzeb i uwarunkowań przestrzenno-społecznych.

Opracowanie zuniwersalizowanego narzędzia kierującego wymagało odejścia od stricte projektowej perspektywy, koncentrującej się na pojedynczych działkach. W związku z tym zastosowano metodę **mix & match**, która wskazuje na istniejące potencjały rozumiane w sposób szeroki, umożliwia ich dowolne zestawianie oraz sugeruje przykładowe metody wdrożenia w kontekście strategii tymczasowego użytkowania przestrzeni i zrównoważonego rozwoju. Metoda ta pozwala na dobór narzędzi i działań najlepiej dopasowanych do specyficznych warunków badanych obszarów, jednocześnie umożliwiając modyfikację i doskonalenie założeń wypracowanych przez autorkę na przykładzie jednego miasta i jego unikalnych cech. Takie podejście sprzyja elastycznemu zastosowaniu opracowanego narzędzia w różnych kontekstach przestrzennych i społecznych.

W3

340

2.3. Metoda ewaluacji inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni

Autorska **Metoda ewaluacji inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni**¹⁵⁵ stanowi narzędzie umożliwiające identyfikację oraz monitorowanie efektów tego typu działań, ze szczególnym uwzględnieniem inicjatyw na cele kultury. W celu jej opracowania przeprowadzono badania społeczne 4 wybranych warszawskich inicjatyw: Komuny Warszawa, Praskiego Ogródka Sąsiedzkiego, Dzielnicy Wisła oraz Placu Nowego Sąsiedztwa. Zastosowano metodę studiów przypadków oraz następujące techniki badawcze: rekonesans, wywiady indywidualne, obserwację quasi-uczestniczącą oraz badania ankietowe (szczegółowy opis metodologii znajduje się w rozdziale V.).

Opracowanie uzyskanych rezultatów składa się z dwóch zasadniczych części. W pierwszej części zaprezentowano wnioski z przeprowadzonych studiów przypadków, uporządkowane według badanych inicjatyw. Następnie przedstawiono uniwersalne narzędzie oceny tymczasowego użytkowania przestrzeni obejmujące zdefiniowane efekty, zestaw kryteriów oraz wskaźników, a także sposoby monitorowania stopnia ich realizacji¹⁵⁶.

Opracowanie narzędzia oceny wymagało stworzenia inkluzywnego języka, który umożliwia precyzyjne opisanie realizowanych działań oraz pełnego spektrum osiągniętych efektów. Ze względu na złożoność wdrażanych inicjatyw oraz szeroki zakres ich oddziaływania, trudno je zoperacjonalizować przy użyciu standardowych ilościowych wskaźników, takich jak liczba wydarzeń, uczestników czy interakcje w mediach społecznościowych. Kluczowym wyzwaniem pozostaje stworzenie uniwersalnego narzędzia, które zapewni rzetelną ocenę zarówno dużych przedsięwzięć o szerokim zasięgu, jak i mniejszych, lokalnych inicjatyw sąsiedzkich. Niezbędne jest również uwzględnienie potencjalnych ryzyk związanych z tymczasowym użytkowaniem przestrzeni oraz ich relacji do możliwych korzyści i szans. Szczególne istotne zagrożenia obejmują przejmowanie przez podmioty komercyjne i publiczne oddolnie wytworzonego kapitału kulturowego, a także wpływ tego rodzaju inicjatyw na intensyfikację konsumpcji, procesów gentryfikacji, turystyfikacji czy wzrost wartości nieruchomości. Uwzględnienie tych aspektów jest niezbędne do opracowania kompleksowego i realistycznego obrazu tymczasowego użytkowania przestrzeni w kontekście kultury.

¹⁵⁵ Metoda ewaluacji inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni została opracowana przez autorkę w ramach stypendium m.st. Warszawy dla doktorantów, edycja IV 2022. Projekt „Tymczasowe użytkowanie i zagospodarowanie na cele kultury jako narzędzie wspierające aktywizację społeczno-przestrzenną - strategia inicjowania, stymulowania i koordynowania oraz metoda waloryzacji miastotwórczych efektów” stanowił odpowiedź na zadanie opracowania ilościowych i jakościowych wskaźników pozwalających określać oraz monitorować efekty tymczasowego zagospodarowania działek miejskich na cele kultury.

¹⁵⁶ Zaprezentowane opracowanie stanowi skróconą wersję. Pełna wersja została szczegółowo przedstawiona w raporcie podsumowującym projekt badawczy pt. „TYMCZASOWE UŻYTKOWANIE NA CELE KULTURY jako narzędzie miastotwórcze wspierające aktywizację społeczno-przestrzenną”, <https://um.warszawa.pl/waw/wspol-praca-z-nauka/-/stypendystka-iv-edycji-stypendiow-m-st-warszawy-dla-doktorantow-zuzanna-kasperczyk> [dostęp: 26.12.2024].

2.3.1. Tymczasowe użytkowanie przestrzeni na cele kultury – studia przypadków

Zastosowanie metody studiów przypadków pozwoliło na przeprowadzenie pogłębionej analizy wybranych warszawskich inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni. Kryteriami doboru badanych przykładów były: realizacja działań na rzecz kultury, lokalizacja w przestrzeni o wysokiej dostępności oraz oddolny charakter inicjatywy lub wspieranie działań o takim charakterze. Ponadto każda z wybranych inicjatyw musiała spełniać przynajmniej jedno z następujących kryteriów: dokonywanie transformacji użytkowanego obszaru, upublicznianie i witalizacja niewykorzystanych przestrzeni, prototypowanie innowacyjnych rozwiązań lub wyróżnianie się pionierskim bądź wizjonerskim podejściem. Na podstawie tych założeń wytypowano cztery inicjatywy tymczasowego użytkowania przestrzeni¹⁵⁷:

1. **Komuna Warszawa**¹⁵⁸

Spółeczna instytucja kultury pełniąca rolę teatru niezależnego i domu produkcyjnego, realizująca rezydencje artystyczne, organizująca festiwale i wystawy. Dodatkowo prowadzi działalność społeczną i pomocową, aktywnie wspierając lokalne społeczności.

2. **Praski Ogródek Sąsiedzki**¹⁵⁹

Ogród społeczny na Pradze, stanowiący przestrzeń integracji mieszkańców, z bogatą ofertą wydarzeń kulturalnych, takich jak pikniki, koncerty, potańcówki, warsztaty plastyczne, florystyczne, kulinarne, recyklingowe oraz zajęcia poświęcone historii, teraźniejszości i przyszłości dzielnicy.

3. **Dzielnica Wisła**¹⁶⁰

Projekt aktywizacji i rewitalizacji bulwarów wiślanych, mający na celu zwiększenie świadomości mieszkańców o znaczeniu Wisły i terenów nadrzecznych. W ramach działań wdrożono ofertę rekreacyjną, kulturalną i edukacyjną, obejmującą żeglugę, plaże, szlaki tematyczne, strefy sportu i rozrywki, a także ścieżki edukacyjne.

4. **Plac Nowego Sąsiedztwa**¹⁶¹

Inicjatywa realizowana w ramach projektu Plac Defilad w 2022 roku koncentrowała się na przezwyciężaniu kryzysów oraz pielęgnowaniu relacji sąsiedzkich, w tym relacji międzygatunkowych. Działania obejmowały organizację warsztatów, spacerów i dyskusji, a także wprowadzenie prototypu urbanistycznego polegającego na rozpyłowaniu fragmentu Placu Defilad i wypełnieniu powstałej przestrzeni zielenią.

¹⁵⁷ Dobór inicjatyw przebiegał w porozumieniu ze zleceniodawcą realizowanego projektu badawczego - Biurem Kultury Urzędu m.st. Warszawy.

¹⁵⁸ Komuna Warszawa, <https://komuna.warszawa.pl/pl/> [dostęp: 26.12.2024].

¹⁵⁹ Praski Ogródek Sąsiedzki, https://www.facebook.com/praskiogrodeksasiedzki/?locale=pl_PL [dostęp: 26.12.2024]. W 2024 roku Praski Ogródek Sąsiedzki zmienił lokalizację i obecnie mieści się przy głównej siedzibie Domu Kultury Praga, w Pałacyku Konopackiego.

¹⁶⁰ Dzielnica Wisła, <https://zzw.waw.pl/nasze-dzialania/dzielnica-wisla/> [dostęp: 26.12.2024].

¹⁶¹ Plac Nowego Sąsiedztwa, <https://beczmiana.pl/plac-nowego-sasiedztwa/> [dostęp: 26.12.2024].

	KOMUNA WARSZAWA	PRASKI OGRÓDEK SĄSIEDZKI	DZIELNICA WISŁA	PLAC NOWEGO SĄSIEDZTWA
● lokalizacja	Śródmieście	Praga Północ	teren wzdłuż Wisły	Śródmieście
● wpływ	ogólnomiejski	lokalny, dzielnicowy	ogólnomiejski	ogólnomiejski
● tryb działania	działanie wieloletnie	działanie wieloletnie	działanie wieloletnie	działanie punktowe (2022 r.), prototyp i zaczyn docelowej realizacji
● organizacja vs miejsce	organizacja szukająca miejsc, konieczność zmiany lokalizacji	organizacja szukająca miejsc	działania wynikające z konkretnej lokalizacji	działania wynikające z konkretnej lokalizacji
● rodzaj działalności	oddolna działalność kulturalna	projekt społeczno-kulturalny instytucji kultury	odgórne zarządzanie terenem i działającymi na nim inicjatywami	cykliczny festiwal organi- zowany przez instytucję kultury, oddolny projekt artystyczny
● procedury administra- cyjne	początkowo najem krótkoterminowy, następnie preferencyjny najem dla NGO, otwarte konkursy ofert dla NGO	bezpłatne udostępnienie nieruchomości, projekty partnerskie w ramach Programu Rewitalizacji i Programu Laboratorium Edukacji Kulturalnej	dzierżawa i najem komer- cyjny, bezpłatne udostę- pnianie terenu działaniom niekomercyjnym, konkursy ofert / małe granty dla NGO	otwarte konkurs ofert, realizacja zadania publicznego

Ryc. 117 | Zestawienie danych dotyczących badanych warszawskich inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni na cele kultury (opracowanie własne)

2.3.1.1. Komuna Warszawa¹⁶²

Komuna Warszawa to grupa artystyczna założona w 1989 roku jako Komuna Otwock. Po licznych zmianach lokalizacji od 2020 roku działa w dawnej szkole przy ul. Emilii Plater, gdzie adaptuje przestrzeń na potrzeby teatralne, rezydencje artystyczne i inne działania kulturalne. Komuna Warszawa zajmuje się produkcją spektakli, organizacją koncertów i kina letniego, realizuje projekty społeczne, a także wspiera oddolne inicjatywy artystyczne i badawcze. Budżet Komuny opiera się na dotacjach, wpływach z biletów i darowiznach, jednak nie gwarantuje to pełnej stabilności finansowej. Wynajmowany na preferencyjnych warunkach budynek wymaga ciągłych negocjacji o przedłużenie umowy, a głównymi wyzwaniami pozostają wysokie koszty utrzymania, spory o działkę i konieczność ochrony przed zabudową deweloperską.

Budynek dawnej szkoły znajduje się w centrum Warszawy w pobliżu Dworca Centralnego oraz głównych arterii komunikacyjnych. Jest otoczony zróżnicowaną zabudową – od wieżowców (Marriott, Oxford Tower) po zwartą zabudowę mieszkalną i kościoł. Wolnostojący, trzypiętrowy obiekt jest zlokalizowany na zadrzewionej działce, gdzie wprowadzono rozpoznawalną sztukę publiczną. Przyjmując funkcję siedziby Komuny Warszawa, został zaadaptowany na potrzeby działalności artystycznej, lecz jego wnętrza wciąż zachowują klimat dawnej szkoły – widoczne są linie boiska w sali teatralnej czy charakterystyczny drewniany parkiet w holu. Architektura budynku oraz przestrzeń dziedzińca z rozkładaną sceną i zielenią kontrastuje z otaczającą zabudową, tworząc kameralne i przytulne wnętrza.

Siedziba Komuny Warszawa to przestrzeń inkluzywna i wspólnotowa, która dzięki działaniom kulturalnym nadała miejscu „drugie życie”. Komuna przyczynia się do rewitalizacji przestrzeni i budowania więzi społecznych, tworząc środowisko sprzyjające integracji mieszkańców oraz uczestników kultury. Wielu odwiedzających docenia eksperymentalny charakter działań, centralną lokalizację oraz unikalną atmosferę dawnej szkoły. Takie miejsca, zdaniem ankietowanych, są niezbędne jako ośrodki niekomercyjnej kultury, wspierające młodych artystów, inicjujące pozytywne zmiany przestrzenne i promujące wartości społeczne.

Komuna Warszawa realizuje innowacyjne pomysły i testuje nowe rozwiązania, prowokując dyskusje o rozwoju miast i przestrzeni publicznych. Współpracując z innymi organizacjami, promuje alternatywne standardy urbanistyczne i wypracowuje modele działania, takie jak Społeczna Instytucja Kultury, które mogą być wdrażane przez inne podmioty. Pomimo wyzwań związanych z polityką i presją deweloperską, Komuna dąży do dalszego rozwoju swojej siedziby przy ul. Emilii Plater, kontynuując działalność na rzecz trwałych i pozytywnych zmian społeczno-kulturowych.

¹⁶² Informacje pochodzą z badań przeprowadzonych przez autorkę, obejmujących: rekonesans (kwiecień 2023), indywidualny wywiad z członkinią zarządu (kwiecień 2023) oraz obserwacje i badania ankietowe (czerwiec 2023).

Ryc. 118-123 | Komuna Warszawa i jej najbliższe otoczenie, od lewej: wejście na teren Komuny Warszawa od ulicy Emilii Plater, mural Dzień dobry, widok od ul. Nowogrodzkiej, hol, sala gimnastyczna zaadaptowana na salę teatralną oraz koncert na dziedzińcu (fot. Z. Kasperczyk-Brodecka, Warszawa: kwiecień 2023 - czerwiec 2023)

Wytwarzane efekty w zakresie przestrzeni, wspólnoty i debaty

Potencjał kultury do upubliczniania przestrzeni (PRZESTRZEŃ)

Śródmieście Warszawy to obszar intensywnie zabudowany, miejscami dotknięty hipergentryfikacją, zdominowany przez biznesowe podejście do urbanistyki. Komuna Warszawa wprowadza funkcję lokalną i sąsiedzką, która stanowi kontrpunkt wobec otaczającej rzeczywistości. Reinterpretuje istniejącą przestrzeń i jej specyficzny układ, nadając jej nową tożsamość. Szkoła, tradycyjnie postrzegana jako funkcja publiczna pierwszej potrzeby, dzięki działaniom Komuny wynosi kulturę na podobny poziom w świadomości społecznej. Funkcjonując w określonym kontekście funkcjonalno-przestrzennym, Komuna dąży do ochrony i rozwoju tej przestrzeni. Włącza nieużywany budynek w strukturę miasta, ożywia go i nadaje mu nową rolę oraz znaczenie. Wytworzone wartości społeczno-przestrzenne są przekazywane dalej, ponieważ tworzenie kontinuum działań jest nadrzędnym celem działalności Komuny Warszawa, a trwałość stanowi synonim sukcesu.

Spółeczne funkcjonowanie przedsięwzięć (WSPÓLNOTA)

Komuna Warszawa od zawsze dążyła do pobudzania obywateli do aktywności, czyniąc kulturę głównym narzędziem realizacji tego celu. Jej działania realnie wpływały na upodmiotowienie uczestników wydarzeń, inspirując ich do samodzielnego działania i wzięcia spraw w swoje ręce. Komuna tworzyła warunki sprzyjające swobodnemu przepływowi myśli, budowaniu więzi i samorozwojowi, przy jednoczesnym zachowaniu luźnej, przyjaznej i bezpretenjonalnej atmosfery. W nowej lokalizacji udało się zbudować społeczność, która postrzega Komunę jako gospodarza tego miejsca. Już pierwsza wizyta w szkole przy Emilii Plater wywołuje poczucie przynależności. Zarządzana kolektywnie, Komuna konsekwentnie wspiera działania przynoszące korzyści wspólnotowe. Odpowiada na kryzysy, adresuje pojawiające się potrzeby społeczne i kulturalne, wspierając zarówno uchodźców, jak i artystów w realizacji wolności twórczej. Stworzyła ramy administracyjne umożliwiające rozwój twórczości bez nacisku na jej komercjalizację, co stanowi trwałą wartość i spuściznę jej działalności.

Towarzyszące narracje (DEBATA)

Komuna materializuje idee, praktykując radykalne sposoby myślenia. Tworzy przestrzeń dla istotnych dyskusji społecznych, jednocześnie wzbudzając je codzienną działalnością. Eksperymentowanie z formami wyrazu i mieszanie dyscyplin doprowadziło do stworzenia nowego języka, który z czasem zyskał uznanie i pojawił się na scenach warszawskich teatrów. Członkowie Komuny prowadzą i ukierunkowują debatę o rozwoju Śródmieścia, ochronie ważnych dla kultury i wspólnoty miejsc oraz o spowalnianiu tempa życia w mieście. Stanowią istotny głos w procesach planowania, nagłaśniają problemy, mobilizują środowiska artystyczne i organizacje pozarządowe do działania. Negocjują standardy, testują nowe rozwiązania, rozbudowują rzeczywistość i wprowadzają innowacje w życie. Są pionierami progresywnych modeli działania, które dzięki ich staraniom z alternatywy stają się częścią głównego nurtu.

Ryc. 124 | Zestawienie efektów działań realizowanych przez Komunę Warszawa, przyporządkowanych do trzech zakresów tematycznych (opracowanie własne)

2.3.1.2. Praski Ogródek Sąsiedzki¹⁶³

Praski Ogródek Sąsiedzki znajduje się przy al. Solidarności 55 w Warszawie. Powstał w 2013 roku w ramach międzynarodowego projektu „Re-create Your Neighborhood” jako inspiracja belgijskimi ogródkami społecznościowymi. Inicjatywa umożliwiła mieszkańcom uprawę własnych roślin na działce udostępnionej bezpłatnie przez dzielnicę. Ogródek pełni funkcję przestrzeni społeczno-kulturalnej, gdzie organizowane są bezpłatne warsztaty, wydarzenia artystyczne, koncerty i zajęcia edukacyjne, angażujące zarówno osoby związane z Domem Kultury, jak i okolicznych mieszkańców. Finansowanie pochodzi głównie z budżetu Domu Kultury oraz dodatkowych projektów, a współpraca z innymi instytucjami i lokalnym biznesem wzmacnia jego działalność i rozszerza oddziaływanie. Szczególnie istotna dla rozwoju Ogródka była relacja z pobliskim lokalem gastronomicznym, który uzupełniał jego ofertę.

Praski Ogródek Sąsiedzki znajduje się w zwartej zabudowie mieszkaniowej, w pobliżu komunikacji miejskiej i różnorodnych usług. Działka, pokryta bujną roślinnością, stanowi zieloną enklawę w miejskim krajobrazie. Wyposażenie obejmuje elementy małej architektury, takie jak skrzynki na rośliny, ławki i huśtawki, co podkreśla jej funkcjonalność i atrakcyjność. Ogródek odgrywa istotną rolę dla lokalnej bioróżnorodności, wyraźnie wyróżniając się na tle otoczenia. Jednak jego odsunięcie od ulicy oraz brak czytelnej informacji o przeznaczeniu przestrzeni ograniczają spontaniczne zainteresowanie ze strony przechodniów.

Ogródek jest ceniony przez stałych użytkowników, głównie seniorów, którzy doceniają dużą ilość zieleni, możliwość uprawy roślin oraz kameralną atmosferę sprzyjającą relaksowi i integracji. Choć działania kulturalne ożywiły przestrzeń i nadały jej nowy charakter, użytkownicy częściej postrzegają Ogródek jako miejsce społecznych i rekreacyjnych spotkań niż działalności kulturalnej. Jest to „zielona oaza”, która wspiera relacje sąsiedzkie, lokalną bioróżnorodność i pozytywne zmiany estetyczne w okolicy. Ankietowani podkreślają potrzebę tworzenia większej liczby takich miejsc, które promują integrację, aktywność na świeżym powietrzu i rozwój społeczności lokalnych.

Praski Ogródek Sąsiedzki łączy kulturę, ekologię i rekreację, promując wartości takie jak zrównoważony rozwój, dostępność zieleni w mieście i adaptacja do zmian klimatycznych. Wzmacnia oddolną sprawczość oraz podkreśla rolę lokalnej społeczności w kształtowaniu przestrzeni miejskiej. Jego przyszłość jest jednak niepewna z uwagi na konieczność corocznego odnawiania zgody na użytkowanie terenu¹⁶⁴. Model działania Ogródka jest łatwy do przeniesienia w inne lokalizacje, co czyni go uniwersalną inspiracją dla kolejnych inicjatyw.

¹⁶³ Informacje pochodzą z badań przeprowadzonych przez autorkę, obejmujących: rekonesans (kwiecień 2023), indywidualny wywiad z dyrektorką Domu Kultury (kwiecień 2023) oraz obserwacje i badania ankietowe (czerwiec – lipiec 2023).

¹⁶⁴ W 2024 roku Praski Ogródek Sąsiedzki zmienił lokalizację i obecnie mieści się przy głównej siedzibie Domu Kultury Praga, w Pałacyku Konopackiego.

Ryc. 125-130 | Praski Ogródek Sąsiedzki i jego najbliższe otoczenie, od lewej: wejście od al. „Solidarności”, widok na Ogródek od strony wejścia, skrzynki z roślinami, widok na budynek nieczynnego lokalu gastronomicznego, wyposażenie, w tym domek dla dzieci, huśtawki i zbiornik na wodę, garaż / budynek gospodarczy (fot. Z. Kasperczyk-Brodecka, Warszawa: kwiecień 2023 - lipiec 2023)

Wytwarzane efekty w zakresie przestrzeni, wspólnoty i debaty

Potencjał kultury do upubliczniania przestrzeni (PRZESTRZEŃ)

Praski Ogródek Sąsiedzki powstał w wyniku transformacji i upcyklingu porzuconego terenu. Oddolna ingerencja w przestrzeń zaowocowała stworzeniem miejsca, którego istnienia nikt nie spodziewałby się w tej lokalizacji. Dom Kultury otworzył przestrzeń wcześniej niedostępną i nieobecną w świadomości mieszkańców, wprowadzając ją na mentalną mapę miasta. Wykorzystano potencjał tej przestrzeni – jej dzikość, bioróżnorodność i naturalny charakter, które odróżniają ją od typowych terenów zieleni o funkcji rekreacyjnej. Dzięki współpracy z mieszkańcami i licznymi partnerami udało się stworzyć miejsce, które zachęca do odpoczynku, spędzania lata w mieście i korzystania z wolnego czasu blisko domu. Oswojenie nieużytku wymagało jedynie odhaszczenia terenu i wprowadzenia podstawowego wyposażenia. Z perspektywy Domu Kultury lokalizacja z dala od głównych ośrodków instytucji kulturalnych zwiększa dostępność kultury i sprzyja zagęszczeniu sieci placówek kulturalnych, jednocześnie zbliżając się do mieszkańców i ich potrzeb.

Społeczne funkcjonowanie przedsięwzięć (WSPÓLNOTA)

Wytworzona społeczność, jej przychylność i zaangażowanie stanowią sedno oraz wyróżnik tego projektu. Powstanie i rozwój Ogródka są efektem wsłuchiwanie się w potrzeby okolicznych mieszkańców. Jest on przestrzenią interaktywną, otwartą na oddolne pomysły i inicjatywy, co wzmacnia poczucie przynależności i odpowiedzialności za miejsce, a także budzi dumę wśród jego użytkowników. Różnorodność funkcji odpowiada na szeroki wachlarz potrzeb i form uczestnictwa, przy czym wiele pomysłów pochodzi bezpośrednio od lokalnej społeczności. Praski Ogródek Sąsiedzki jest przede wszystkim miejscem spotkań, wzajemnej pomocy i nauki. Stanowi neutralny grunt sprzyjający integracji lokalnej społeczności poprzez kulturę w jej najbardziej uniwersalnej formie, łączącej ponad podziałami różne grupy społeczne i wiekowe.

Towarzyszące narracje (DEBATA)

Praski Ogródek Sąsiedzki rozszerza definicję kultury, włączając w nią funkcje rekreacyjne, odpoczynek, uprawę roślin, troskę o zieleni oraz pielęgnowanie sąsiedzkości — również tej międzygatunkowej. Realizuje model punktowych interwencji instytucji kultury, które docierają bliżej mieszkańców i wzmacniają różne aspekty ich życia codziennego. Tego rodzaju projekty przyczyniają się do budowania kapitału społecznego i sprawczości wśród lokalnej społeczności, jednocześnie promując kształcenie u podstaw. Koncepcja ogródka zrealizowanego na terenie miejskiego nieużytku jest łatwa do zaadaptowania przez inne instytucje kultury, organizacje pozarządowe lub sąsiedzkie grupy inicjatywne. Stanowi zasiew idei, która może zwiększać dostępność terenów zielonych w mieście. Praski Ogródek Sąsiedzki udowadnia, że kultura jest skutecznym narzędziem zmiany społeczno-przestrzennej, a także fundamentem rozwoju i kształtowania zbiorowej świadomości.

Ryc. 131 | Zestawienie efektów działań realizowanych przez Praski Ogródek Sąsiedzki, przyporządkowanych do trzech zakresów tematycznych (opracowanie własne)

2.3.1.3. *Dzielnica Wisła*¹⁶⁵

Dzielnica Wisła została powołana w 2015 roku w odpowiedzi na rosnącą popularność warszawskich nabrzeży i potrzebę uporządkowania zasad ich użytkowania. Projekt od początku łączył rewitalizację z kampaniami edukacyjnymi i ekologicznymi, które elastycznie reagowały na aktualne problemy miasta. Jego celem było włączenie Wisły i terenów nadrzecznych w fizyczną i mentalną strukturę Warszawy poprzez stworzenie bogatej i różnorodnej oferty dla mieszkańców i odwiedzających. Działania w ramach Dzielnicy Wisła mają charakter makroskalowy i ponadlokalny, obejmując linearną przestrzeń łączącą różne dzielnice. Kluczowym momentem w transformacji nabrzeży była rewitalizacja rozpoczęta w 2013 roku, która doprowadziła do rozbudowy Bulwarów o nowe odcinki w latach 2017 i 2019. Obecnie Dzielnica Wisła, zarządzana przez Zarząd Zieleni, stała się inkluzywną przestrzenią oferującą szeroką gamę wydarzeń.

Program Dzielnicy Wisła obejmuje działania edukacyjne („Naturalnie nad Wisłą”), sportowe („Aktywnie nad Wisłą”) i kulturalne („Kulturalnie nad Wisłą”), w tym zarówno duże festiwale, jak i mniejsze warsztaty, wszystkie bezpłatne i dostępne dla każdego. Zarząd Zieleni Miejskiej pełni funkcję administratora, który zarządza wynajmem komercyjnym i wspiera oddolne inicjatywy artystyczne oraz społeczne, ustalając przejrzyste ramy współpracy. Otwartość na różnorodne pomysły i unikanie nadmiernej komercjalizacji sprawiają, że przestrzeń jest szczególnie lubiana przez mieszkańców Warszawy.

Projekt przyciąga szeroką grupę użytkowników, od młodzieży po rodziny i seniorów, oferując miejsce odpoczynku, spotkań towarzyskich oraz aktywności na świeżym powietrzu. Ankietowani podkreślają wyjątkowy kontekst przestrzenny – bliskość wody, zieleni, dzikość krajobrazu, a także nowoczesną infrastrukturę i otwartość przestrzeni. Działania kulturalne istotnie wpłynęły na zmianę tożsamości nabrzeża, zwiększając jego popularność i atrakcyjność dla mieszkańców oraz turystów.

Inicjatywa wspiera wizję Warszawy jako Zielonej Stolicy, akcentując znaczenie bioróżnorodności, ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju. Dzielnica Wisła stała się miejscem, które koncentruje różnorodne potrzeby społeczne i inspirowanie do wprowadzania progresywnych rozwiązań. Jej największym sukcesem jest zbudowanie zróżnicowanej społeczności wokół inicjatywy oraz rozpoznawalność podejmowanych działań. Powtarzalność kampanii edukacyjnych i wsparcie oddolnych pomysłów sprzyjają dalszej ewolucji przestrzeni. Kluczowym wyzwaniem na przyszłość pozostaje utrzymanie równowagi między funkcjami komercyjnymi a społecznymi, przeciwdziałanie gentryfikacji okolicznych dzielnic oraz bieżące reagowanie na potrzeby użytkowników.

¹⁶⁵ Informacje pochodzą z badań przeprowadzonych przez autorkę, obejmujących: rekonesans (kwiecień 2023), indywidualne wywiady z osobą z Zarządu Zieleni Miejskiej m.st. Warszawy oraz pionierem działań nad Wisłą (kwiecień 2023) oraz obserwacje i badania ankietowe (czerwiec - lipiec 2023).

Ryc. 132-137 | Dzielnica Wiśla i jej najbliższe otoczenie, od lewej: Bulwar Karaskiego, skatepark pod Mostem Świętokrzyskim, barka na Wiśle, Bulwar Flotyli Wiślanej (plaża), Bulwar Flotyli Wiślanej (strefa gastronomiczna), Wybrzeże Kościuszkowskie (fot. Z. Kasperczyk-Brodecka, Warszawa: kwiecień 2023 - czerwiec 2023)

Wytwarzane efekty w zakresie przestrzeni, wspólnoty i debaty

Potencjał kultury do upubliczniania przestrzeni (PRZESTRZEŃ)

Dzielnica Wisła powstała z potrzeby wykreowania nowej tożsamości i narracji dla rozległego terenu w centrum miasta, który wcześniej był mało znany i rzadko wykorzystywany przez mieszkańców. Transformacja objęła zarówno płaszczyznę fizyczną, poprzez remont kolejnych odcinków Bulwarów, jak i mentalne oraz emocjonalne przybliżanie tego miejsca ludziom. Oddolne działania, a następnie programy realizowane przez Zarząd Zieleni m.st. Warszawy, przekształciły Wisłę i jej najbliższe otoczenie w istotne miejsce na mapie miasta. Dzielnica Wisła stała się popularnym miejscem spotkań i odpoczynku, pełniąc rolę wakacyjnej przestrzeni w centrum miasta. Wszystkie działania podejmowane w obrębie Bulwarów i terenów nadrzecznych, szczególnie na prawym brzegu Wisły, musiały jednak uwzględniać unikalne wartości przyrodnicze i krajobrazowe tego obszaru. Kluczowym wyzwaniem było odpowiedzialne upublicznianie przestrzeni — w sposób, który jednocześnie chronił potrzeby jej nieludzkich mieszkańców i zapewniał zachowanie równowagi ekologicznej.

Społeczne funkcjonowanie przedsięwzięć (WSPÓLNOTA)

Dostępność stanowi centralny element strategii funkcjonowania Dzielnicy Wisła. Wszystkie organizowane wydarzenia są bezpłatne, a lokale gastronomiczne mają obowiązek umieszczenia w menu co najmniej jednego niskokosztowego dania, co podkreśla inkluzywne programowanie przestrzeni. Dzięki temu Dzielnica Wisła zaprasza do uczestnictwa, otwiera się na nowych użytkowników, w tym osoby często wykluczone, i umożliwia współtworzenie tego miejsca. Inkluzywność przestrzeni publicznej ma na celu wzbudzenie troski i poczucia wspólnotowej odpowiedzialności, a także zapoczątkowanie dyskusji o tym, co znaczy przestrzeń publiczna w kontekście tworzenia miasta dla wszystkich. Kluczowe jest stałe wsłuchiwanie się w potrzeby mieszkańców i obserwowanie życia nad Wisłą, a także diagnozowanie jego dynamicznych zmian. Życie to często cechuje burzliwa koegzystencja różnych grup społecznych i gatunków. Działania w tej przestrzeni wymagają budowania wzajemnego zrozumienia, wspierania oddolnego zaangażowania oraz eksplorowania szeroko rozumianej sąsiedzkości, także w wymiarze międzygatunkowym.

Towarzyszące narracje (DEBATA)

Dzielnica Wisła jest konstruktem narracyjnym, stworzonym na bazie istniejącej przestrzeni i jej unikalnego charakteru. Jednym z największych sukcesów projektu jest spójność wysyłanego komunikatu oraz wykreowanie rozpoznawalnej i lubianej marki. Działalność Dzielnicy Wisła łączy budowanie wyobrażeń z materializacją idei. Teren nad Wisłą gromadzi jak w soczewce problemy, potencjały, postulaty i potrzeby mieszkańców miasta. Przestrzeń ta staje się polem do eksperymentów, miejscem sprawdzania pomysłów i prototypowania nowych rozwiązań. Jako model zarządzania Dzielnica Wisła jest pionierskim rozwiązaniem, stanowiącym gotową do zaadaptowania formułę działania. Współpraca kilku podobnych ośrodków mogłaby doprowadzić do stworzenia sieci powiązań, co w efekcie zwiększyłoby zasięg i znaczenie wytworzonych wartości, wzmacniając ich wpływ na życie miejskie.

Ryc. 138 | Zestawienie efektów działań realizowanych przez Dzielnicę Wisła, przyporządkowanych do trzech zakresów tematycznych (opracowanie własne)

2.3.1.4. Plac Nowego Sąsiedztwa¹⁶⁶

Plac Nowego Sąsiedztwa to projekt przestrzenno-performatywny zainicjowany w 2022 roku, który skupia się na budowaniu świadomości na temat miejskiej sąsiedzkości i ukazuje potencjał zazieleniania przestrzeni publicznej. Wyrósł z doświadczeń Fundacji Bęc Zmiana i Fundacji PUSZKA, projekt zrealizowano jako element zadania publicznego „Studio Plac Defilad 2022” prowadzonego przez Teatr Studio. Kluczowym działaniem było rozpyłowanie 40 m² placu Defilad i posadzenie 350 roślin, co symbolizowało i wizualizowało przyszłe zmiany na Placu Defilad, w ramach Placu Centralnego¹⁶⁷.

Oprócz rozpyłowania projekt obejmował wydarzenia promujące miejską sąsiedzkość, takie jak warsztaty, spacer i debaty, skierowane do zróżnicowanych grup, w tym uchodźców i lokalnej społeczności. Działania podkreślały współistnienie ludzi i innych organizmów w miejskim ekosystemie. Realizacja projektu była możliwa dzięki współpracy instytucji publicznych, organizacji pozarządowych i partnerów prywatnych oraz finansowaniu ze środków publicznych i wkładów własnych partnerów biznesowych.

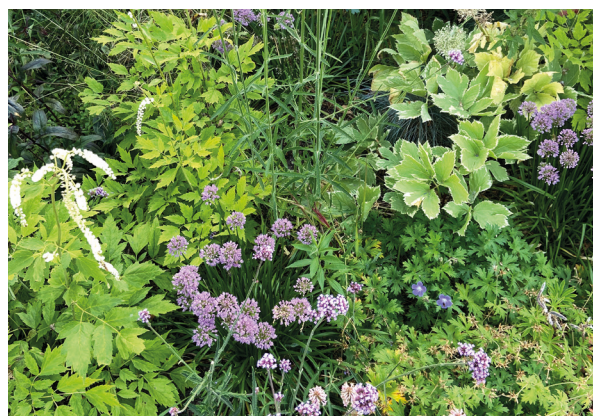
Rozpyłowanie i utworzenie rabaty w ramach Placu Nowego Sąsiedztwa, zlokalizowanego na Placu Defilad przy Pałacu Kultury i Nauki, wraz z zastosowanymi meblami miejskimi, skutecznie przełamują monotony i monumentalny charakter tego miejsca. Projekt pełnił funkcję eksperymentalną, uwidaczniając problemy miejskie, takie jak betonoza i utrata bioróżnorodności, jednocześnie wskazując na możliwe rozwiązania. Stanowił również etap przygotowawczy, angażując społeczność w proces transformacji przestrzeni i podkreślając rolę działań kulturowych w rewitalizacji miasta.

Plac Nowego Sąsiedztwa spotkał się z dużym zainteresowaniem i aktywnym udziałem różnych grup, od uchodźców, dla których był dedykowany, po przypadkowych przechodniów. Ankietowani docenili jego historyczny kontekst, estetykę oraz wprowadzoną zieleń, która tworzy oazę w betonowym otoczeniu, wpływając na atmosferę spokoju i otwartości. Działania kulturalne dodatkowo wzmocniły tożsamość miejsca, zwiększając jego atrakcyjność i wspierając integrację społeczną oraz budowanie poczucia wspólnoty.

Sukces projektu polega na jego wpływie na ostateczny kształt przestrzeni, w tym na zwiększenie liczby drzew w projekcie Placu Centralnego. Kluczowe było wyciągnięcie wniosków z działań prototypowych oraz inspiracja dla innych miejskich inicjatyw. Plac Nowego Sąsiedztwa udowadnia, że oddolne działania mogą prowadzić do realnych i trwałych zmian w przestrzeni publicznej.

¹⁶⁶ Informacje pochodzą z badań przeprowadzonych przez autorkę, obejmujących: rekonesans (kwiecień 2023), indywidualne wywiady z kuratorkami projektu (kwiecień 2023) oraz obserwacje i badania ankietowe (czerwiec - lipiec 2023).

¹⁶⁷ W 2023 roku rozpoczęto realizację Placu Centralnego, którego częścią będzie rozbetonowanie zrealizowane w ramach projektu Plac Nowego Sąsiedztwa, <https://www.placcentralny.waw.pl/> [dostęp: 28.12.2024]

Ryc. 139-144 | Plac Nowego Sąsiedztwa i jego najbliższe otoczenie, od lewej: Plac Nowego Sąsiedztwa i Pałac Kultury i Nauki w tle, zbliżenie na rośliny tworzące rabatę na Placu Defilad, zbliżenie na donice hydrobotaniczne, widok na Plac Nowego Sąsiedztwa w okresie wczesnowiosennym, rabatą w okresie pełnego kwitnienia (lato), Plac Nowego Sąsiedztwa z widokiem na Bar Studio (fot. Z. Kasperczyk-Brodecka, Warszawa: kwiecień 2023 - czerwiec 2023)

Wytwarzane efekty w zakresie przestrzeni, wspólnoty i debaty

Potencjał kultury do upubliczniania przestrzeni (PRZESTRZEŃ)

Plac Nowego Sąsiedztwa (PNS) różnił się w założeniach od typowych projektów aktywizujących wakujące obszary, ponieważ powstał jako odpowiedź na suboptymalne wykorzystanie istniejącej przestrzeni publicznej w obliczu nadciągających kryzysów. Wyrósł z wieloletnich doświadczeń organizacji pozarządowych w pracy nad miastem, materializując ich kluczowe postulaty. Choć zmiana była niewielka w skali przestrzennej, miała znaczący wpływ — oddziaływała na wyobraźnię, atmosferę placu, a także na liczbę jego niehumanicznych użytkowników. Zrealizowany w jednym z najbardziej rozpoznawalnych miejsc w Warszawie, PNS stał się przestrzenią, w której ujawniały się problemy charakterystyczne dla całego miasta. Dzięki temu stał się idealnym miejscem do eksperymentów, testując prototypowanie jako narzędzie komunikowania zmian i ważny element procesów inwestycyjnych. Projekt stworzył oazę w betonowym mieście, która okazała się zapowiedzią dużo większej zmiany — nowo powstającego ekosystemu Placu Centralnego.

Spółeczne funkcjonowanie przedsięwzięć (WSPÓLNOTA)

Od samego początku kluczowym elementem projektu było rozpoznawanie i pielęgnowanie sąsiedztwa międzygatunkowego. Plac Nowego Sąsiedztwa miał stać się miejscem wzajemnego poznania, praktykowania troski i angażowania nowych grup w uczestnictwo. Zieleni i rośliny, będące uniwersalnym medium, okazały się idealnym narzędziem — obniżając temperaturę, zapewniając cień i przyciągając zarówno ludzi, jak i zwierzęta. Ta prosta, możliwa do powtórzenia i skalowania w różnych kontekstach interwencja, wizualizowała inną rzeczywistość. Stworzono warunki sprzyjające spotkaniom, które pozwalały zmienić perspektywę i rozszerzyć pole widzenia. Projekt zgromadził wokół siebie szeroką grupę miejskich aktorów i aktorek, reprezentujących różne środowiska, ale dzielących wspólne cele. Udowodnił tym samym, jak wielu osobom zależy na zrównoważonym rozwoju miast.

Towarzyszące narracje (DEBATA)

Rozbetonowywanie placów staje się równocześnie rozbetonowywaniem rzeczywistości. Działania w szczelinach systemu powoli przechodzą z alternatywy do głównego nurtu, od podwórek i chodników po ważne przestrzenie publiczne Warszawy. Taka trajektoria odzwierciedla ewolucję akceptacji społecznej i promocji działań rozbiórkowych, które w tym momencie przekształciły się w nowy paradygmat miejskiego projektowania. Rosnąca świadomość problemów, przed którymi stoimy i które będą się nasilać, skłania do podejmowania radykalnych, wielkoskalowych działań. Wprowadzanie błękitnej i zielonej infrastruktury jest rekomendowanym sposobem projektowania miasta. W obliczu nadchodzących przeobrażeń coraz większego znaczenia nabiera troska o siebie nawzajem. Rozwój myśli i praktyk w tym zakresie zbliża mieszkańców do bardziej świadomego i empatycznego współistnienia.

Ryc. 145 | Zestawienie efektów działań realizowanych przez Plac Nowego Sąsiedztwa, przyporządkowanych do trzech zakresów tematycznych (opracowanie własne)

2.3.2. Metoda ewaluacji inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni - narzędzie oceny

Narzędzie oceny inicjatyw tymczasowego użytkowania na cele kultury opiera się na metodzie ewaluacji jako procesie określania **jakości** i **wartości** analizowanych działań. Na podstawie czterech studiów przypadków oraz wyników badań literaturowych zdefiniowano grupy efektów oczekiwanych wobec każdej inicjatywy. Efekty te opisują szerokie spektrum wpływów i wytworzonych wartości, w tym także tych bardziej specyficznych. Wynikają one z szerokiego społeczno-przestrzennego kontekstu tymczasowego użytkowania i mają na celu docenienie działań w trzech kluczowych obszarach: **upubliczniania przestrzeni (PRZESTRZEŃ)**, **budowania wspólnot (WSPÓLNOTA)** oraz **wprowadzania nowych tematów do miejskiej debaty (DEBATA)**. Na zidentyfikowane efekty została nałożona warstwa kryteriów, które wskazują elementy podlegające ocenie w ramach procesu ewaluacyjnego. Dla każdego kryterium opracowano wskaźniki jakościowe i ilościowe, które precyzują, kiedy dane kryterium uznaje się za spełnione.

Głównym celem ewaluacji jest stworzenie wspólnego, intersubiektywnego języka, który pozwala na precyzyjne i zrozumiałe opisywanie rezultatów tymczasowego użytkowania przestrzeni, zamiast ograniczania się do matematycznej parametryzacji efektów. Różnorodność tego typu inicjatyw — pod względem skali oddziaływania, warunków finansowych i administracyjnych, grup docelowych oraz obszarów zainteresowań — sprawia, że trudno wpisać je w sztywne reguły oceny. Zaproponowana metoda ewaluacji oferuje bardziej elastyczne podejście, umożliwiające uchwycenie i docenienie wytworzonych jakości i wartości, które realnie wpływają na zmiany zachodzące w przestrzeni miejskiej.

Cele szczegółowe ewaluacji obejmują:

1. ocenę trafności działań w odniesieniu do potrzeb użytkowników i środowiska lokalnego,
2. ocenę skuteczności w realizacji oczekiwanych efektów,
3. analizę efektywności działań, również w kontekście ryzyk związanych z tymczasowym użytkowaniem przestrzeni,
4. ocenę trwałości i powtarzalności jako kluczowych wartości działań społeczno-kulturalnych, które są trudne do uchwycenia w przypadku inicjatyw tymczasowego użytkowania,
5. identyfikację warunków koniecznych do osiągnięcia sukcesu, w tym czynników utrudniających funkcjonowanie,
6. określenie możliwości dalszego rozwoju oraz prognozowanych zmian.

Opisywana metoda oceny stanowi elastyczne narzędzie, które może być reinterpretowane w zależności od specyfiki danej inicjatywy. Wyodrębnione wskaźniki i proponowane metody ich monitorowania są przykładami opartymi na przeprowadzonych studiach przypadków, ale nie wyczerpują wszystkich możliwych sposobów pomiaru zrealizowanych efektów. Ze względu na różnorodność tematyczną potencjalnych badanych inicjatyw nie ustalono hierarchii kryteriów. Takie podejście byłoby sprzeczne z podstawową rolą kultury, obejmującą wprowadzanie do przestrzeni miejskiej wartości, których nie dostarcza rynek, a które są kluczowe dla jakości życia w mieście. Ustalanie sztywnych hierarchii mogłoby ograniczać realizację tematów mniej „punktowanych”, co w efekcie mogłoby zubożyć różnorodność i wartość kulturową podejmowanych inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni.

W kontekście administracyjnym metoda ewaluacji inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni może znaleźć zastosowanie w:

1. określaniu wymaganych efektów lub zakresów efektów, na przykład w ramach warunków realizacji konkursów dotacyjnych,
2. samoewaluacji jako elementu sprawozdania, np. z realizacji zadania publicznego,
3. zewnętrznej ewaluacji, dotyczącej na przykład działalności instytucji publicznych.

Metody badawcze zastosowane w ramach studiów przypadków, takie jak obserwacje, ankiety wśród użytkowników oraz wywiady z założycielami, mogą stanowić cenne źródło danych na temat inicjatyw poddawanych ewaluacji.

Metoda oceny zyskuje użyteczność dzięki wypracowanemu językowi, słownikowi pojęć oraz określeniu możliwych do osiągnięcia, a tym samym oczekiwanych efektów. W szerszym kontekście stanowi narzędzie do bardziej celowego wsparcia finansowego i organizacyjnego dla najlepiej ocenianych, czyli najbardziej wartościowych inicjatyw. Może również wspierać implementację strategii tymczasowego użytkowania przestrzeni na cele kultury w miejscach charakteryzujących się zdiagnozowanymi deficytami społeczno-przestrzennymi. Dzięki znajomości potencjału tego typu inicjatyw metoda może być również wykorzystana do prototypowania funkcji, planowania działań przygotowawczych przed realizacją inwestycji docelowych oraz badania reakcji mieszkańców.

Zestawienie pozytywnych efektów realizowanych przez inicjatyw tymczasowego użytkowania na cele kultury

Efekty zostały opisane w trzech głównych obszarach oddziaływania: wpływie inicjatyw na **PRZESTRZEŃ, WSPÓLNOTĘ i DEBATĘ**, a także w zakresach pośrednich. Przedstawione dane stanowią syntezę wyników wyodrębnionych podczas badań literaturowych i analiz studiów przypadków, przedstawiając możliwe do osiągnięcia rezultaty.

Potencjał kultury do upubliczniania przestrzeni (PRZESTRZEŃ)

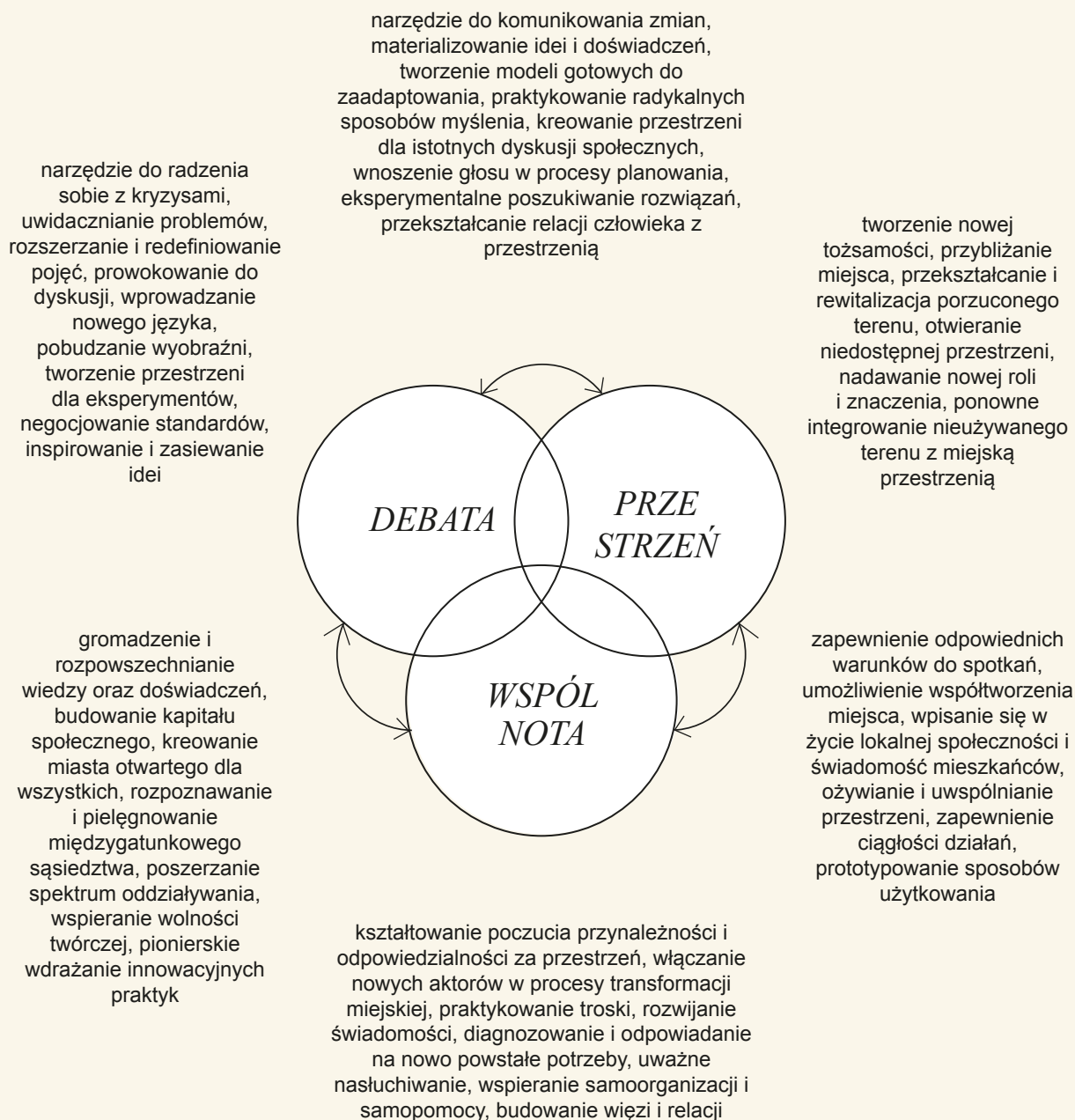
Tymczasowe użytkowanie przestrzeni na cele kultury odgrywa kluczową rolę w procesie przekształcania i regeneracji miejskiego krajobrazu. Poprzez adaptację zapomnianych lub niewykorzystywanych miejsc inicjatywy te nadają przestrzeni nową funkcję, znaczenie i tożsamość. Otwarcie niedostępnych dotąd obszarów oraz ich integracja z tkanką miejską przywracają je mieszkańcom, czyniąc bardziej dostępnymi i użytecznymi. Dzięki eksperymentalnemu podejściu i wdrażaniu innowacyjnych koncepcji, tymczasowe użytkowanie stwarza przestrzeń do istotnych dyskusji społecznych oraz aktywnego udziału w procesach miejskiego planowania. Inicjatywy te zapewniają warunki sprzyjające spotkaniom, współtworzeniu i uwspólnianiu przestrzeni, jednocześnie oferując pole do testowania nowych form użytkowania, które elastycznie odpowiadają na dynamicznie zmieniające się potrzeby miasta i jego mieszkańców.

Społeczne funkcjonowanie przedsięwzięć (WSPÓLNOTA)

Tymczasowe użytkowanie przestrzeni na cele kultury sprzyja budowaniu wspólnot, wzmacniając poczucie przynależności i odpowiedzialności mieszkańców za otoczenie. Inicjatywy te angażują lokalną społeczność w transformację miejską, włączając nowych aktorów i tworząc przestrzeń dla ich aktywnego udziału. Dzięki uważnemu nasłuchiowaniu głosu mieszkańców tymczasowe użytkowanie pozwala na diagnozowanie i szybkie reagowanie na pojawiające się potrzeby społeczności. Wspieranie samoorganizacji i inicjatyw samopomocowych wzmacnia więzi i relacje, jednocześnie budując poczucie sprawczości obywatelskiej. Tymczasowe użytkowanie przestrzeni staje się zatem nie tylko narzędziem regeneracji miejsc, ale także katalizatorem integracji społecznej, tworzącym fundamenty dla silnych i zaangażowanych wspólnot.

Towarzyszące narracje (DEBATA)

Tymczasowe użytkowanie przestrzeni na cele kultury odgrywa kluczową rolę jako narzędzie radzenia sobie z kryzysami, uwidaczniając problemy współczesnych miast. Działania te rozszerzają i redefiniują pojęcia związane z przestrzenią miejską, prowokując do dyskusji na temat jej funkcji i znaczenia. Wprowadzanie nowego języka i pobudzanie wyobraźni sprzyja eksperymentom i innowacjom, czyniąc z tymczasowego użytkowania pole negocjowania standardów. Inicjatywy te inspirują mieszkańców i zasiewają idee, które mogą być rozwijane i wdrażane w przyszłości. Inicjowana w ten sposób debata przyczynia się do kształtowania bardziej zrównoważonego i elastycznego podejścia do projektowania oraz zarządzania przestrzenią miejską.

Ryc. 146 | Synteza efektów działań realizowanych przez inicjatywy tymczasowego użytkowania przestrzeni na cele kultury przyporządkowane do trzech zakresów tematycznych (opracowanie własne)

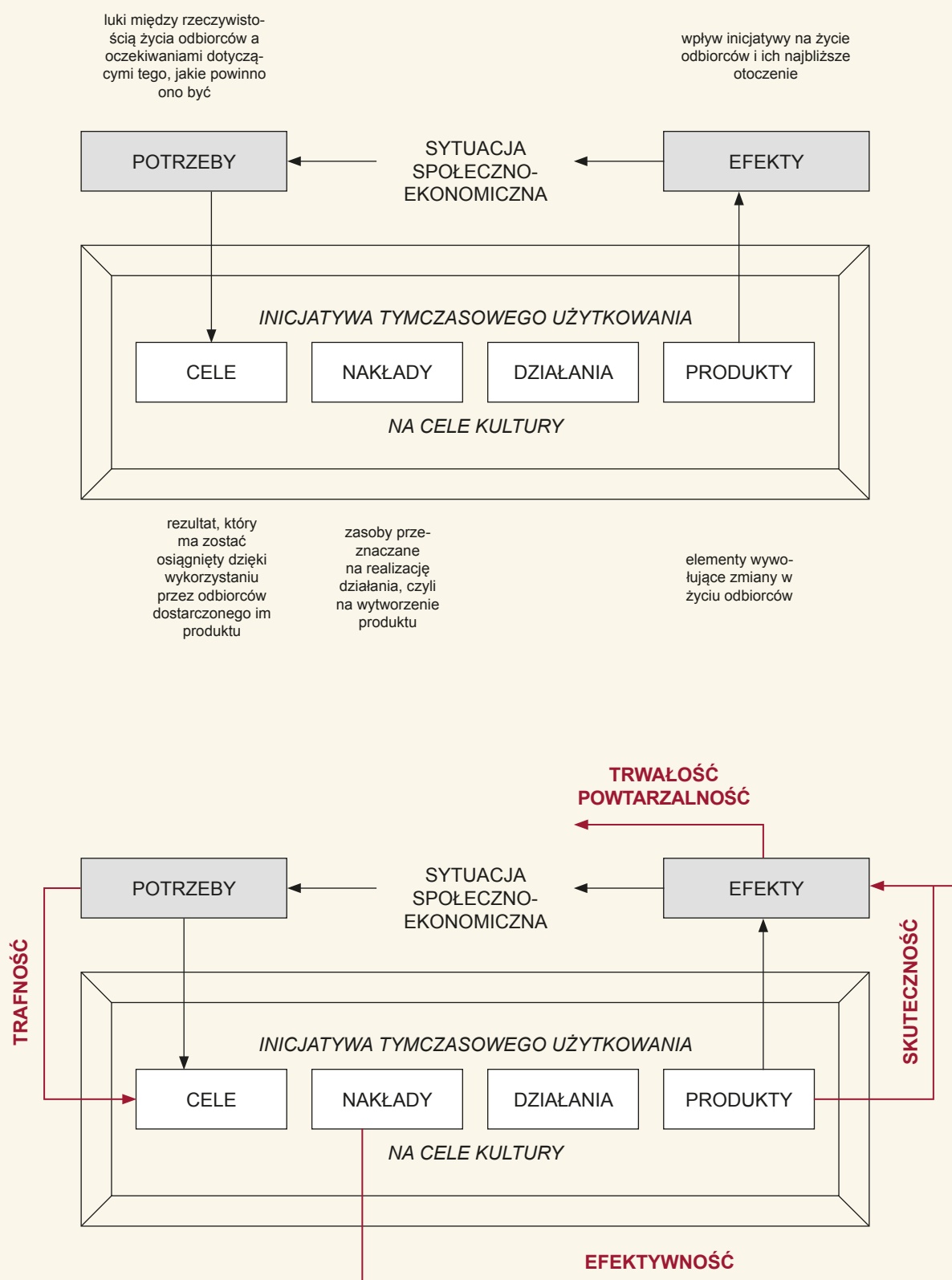

Kryteria ewaluacji oraz przypisane im wskaźniki oraz sposoby monitorowania

Kryteria ewaluacji służą określeniu najważniejszych aspektów podlegających ocenie. Wybrano pięć kryteriów najlepiej odpowiadających specyfice badanych inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni na cele kultury: **trafność, efektywność, skuteczność, trwałość i powtarzalność**. Kryteria te są ściśle powiązane z kluczowymi pytaniami badawczymi, które odnoszą się do szerokiego zakresu oddziaływania analizowanych inicjatyw oraz poziomu realizacji zidentyfikowanych efektów. Dla każdego kryterium zdefiniowano główne zakresy oceny, przykładowe wskaźniki oraz sposoby monitorowania. Opracowane zakresy mają na celu skierowanie uwagi na najważniejsze aspekty opisujące wartość i jakość wytwarzaną przez badane inicjatywy.

TRAFNOŚĆ	W jakim stopniu cele projektu odpowiadają potrzebom jego adresatów?
EFEKTYWNOŚĆ	Na ile poniesione nakłady były proporcjonalne do uzyskanych produktów i efektów projektu?
SKUTECZNOŚĆ	Jaki był wpływ uzyskanych produktów na wyniki projektu? W jakim stopniu wyniki projektu są zgodne z jego celami?
TRWAŁOŚĆ	Jak długo utrzymają się pozytywne skutki projektu po jego zakończeniu?
POWTARZALNOŚĆ	Czy pozytywne skutki projektu mogą zostać uzyskane w innym miejscu i kontekście?

Z perspektywy analizy tymczasowego użytkowania przestrzeni na cele kultury szczególnie interesująca jest kwestia trwałości. Jest ona punktem wyjścia do refleksji nad strategiami działania w niestabilnym kontekście, który często faworyzuje nowość kosztem pielęgnowania i rozwijania już osiągniętych rezultatów. W tym przypadku trwałość nie oznacza czegoś stałego czy nieodwracalnego, lecz odnosi się do długotrwałego wpływu na rzeczywistość. W przypadku analizowanych inicjatyw trwałość może przyjmować formę zmian przestrzennych, kształtowania nowych struktur organizacyjnych, które znajdują swoje odzwierciedlenie w modyfikacjach polityki miejskiej. To również wytwarzanie wiedzy i doświadczeń, przekazywanie ich, budowanie społeczności oraz sieciowanie. Trwałość obejmuje wpływ na transformację relacji człowieka z przestrzenią, wzrost świadomości dotyczącej kryzysów, działania edukacyjne oraz tworzenie nowych form relacji międzyludzkich i społecznych. Elementy te są przypisane do różnych kryteriów ewaluacji, ponieważ analizowane inicjatywy działają jako katalizatory zmian: **przestrzennych, społecznych i politycznych**. Podważając standardy i wprowadzając innowacje, niemal całą swoją działalnością realizują ideę trwałości.

Ryc. 147-148 | Logika projektu z mapą kryteriów ewaluacji (opracowanie własne na podstawie: (Pollitt i Bouckaert 2011) oraz Ewaluacji w polityce społecznej, <http://rszarf.ips.uw.edu.pl/ewalps/dzienne/08n.pdf> [dostęp: 27.12.2024])

KRYTERIA	ZAKRESY OCENY	WSKAŹNIKI	SPOSOBY MONITOROWANIA	PYTANIA BADAWCZE
TRAFNOŚĆ	wskaźniki stosowności i celowości	> motywy działania - cele statutowe, zrealizowane zadania publiczne, > występowanie usług o zbliżonym programie w okolicy (uzupełnianie deficytów funkcjonalnych lub synergia), > stosowanie metod zbierania feedbacku i współdecydowania, przed rozpoczęciem działalności oraz w trakcie, > procent użytkowników uznających to i podobne miejsca za potrzebne, > wskazanie przez użytkowników zapotrzebowania na miejsca o takim profilu	> statut organizacji pozarządowej, > wnioski i sprawozdania z realizacji zadań publicznych itp. > badanie rynku, statystyki dotyczące uczestnictwa w kulturze i zapotrzebowania na kulturę w konkretnych lokalizacjach, > sprawozdanie z przeprowadzonych ankiet, zebrań, głosowań, > ankiety wśród użytkowników przestrzeni	> czy inicjatywa trafnie adresuje potrzeby, wychodzi z potrzeb? > czy uzupełnia lukę funkcjonalną w określonej przestrzeni?
	wskaźniki odbioru społecznego	> liczba użytkowników na organizowanych wydarzeniach, > procent użytkowników pozytywnie odbierających działanie inicjatywy; > procent użytkowników identyfikujących się z inicjatywą, > poparcie środowisk twórczych i aktywistycznych, > działania na rzecz dotarcia do nowych grup użytkowników, np. aktualizacja oferty, akcje marketingowe	> raporty z systemu biletowego / obsługi publiczności, > sprawozdanie z realizacji wydarzenia, > ankiety wśród użytkowników przestrzeni, > wpisy w mediach społecznościowych, > program, oferta, > sprawozdanie z kampanii marketingowych	> jaki jest odbiór społeczny? > na ile społeczność identyfikuje się z inicjatywą? > czy inicjatywa poszerza spektrum dotarcia, zaprasza nowe grupy do uczestnictwa?
	wskaźniki odporności	> aktywne uczestnictwo inicjatywy w życiu miasta i dzielnicy, > wskazywanie obszarów problemowych i proponowanie rozwiązań, > inicjowanie działań interwencyjnych, np. w związku z pandemią, wojną w Ukrainie, lokalnymi problemami społecznymi,	> złożone wnioski, np. do Budżetu Obywatelskiego, > złożone uwagi w konsultacjach społecznych, > sprawozdanie z prowadzonych akcji pomocowych i charytatywnych	> czy inicjatywa diagnozuje i uwidacznia problemy? > czy reaguje na zmieniające się potrzeby / kryzysy?
EFEKTYWNOŚĆ	wskaźniki ekonomiczności	> stosunek kosztów poniesionych do ilości wytworzonych dóbr lub sumarycznej wytworzonej wartości dodanej,	> sprawozdanie finansowe	> jaki jest stosunek nakładów do efektów?
	wskaźniki stabilności	> stopień zróżnicowania źródeł finansowania, > wskaźnik ciągłości działania, > przewidywana długość działania	> sprawozdanie finansowe, > złożone wnioski o dotacje i granty, > umowa najmu / dzierżawy / udostępnienia terenu	> czy możliwa jest niezakłócona działalność inicjatywy? > czy inicjatywa odczuwa stabilność finansową?
	wskaźniki rozwoju	> nawiązanie relacji, współpracy z sektorem publicznym, prywatnym, organizacjami pozarządowymi, > zdobycie nowych źródeł finansowania, > planowane inwestycje (remont, rozbudowa, zakup nowego sprzętu)	> sprawozdanie finansowe, > umowy z podmiotami publicznymi i prywatnymi, > wykaz planowanych inwestycji, > projekt rozbudowy	> czy istnieje możliwość rozwoju?
SKUTECZNOŚĆ	wskaźniki jakości i użytkowania przestrzeni	> upublicznienie nieużywanej lub nie w pełni dostępnej przestrzeni - stworzenie czytelnie zapraszającego i dostępnego miejsca; > ochrona przed nadmiernym użytkowaniem przestrzeni wartościowej pod względem przyrodniczym, wprowadzenie zagospodarowania uwzględniającego lokalizację drzew i siedliska zwierząt, > upgrade funkcjonalno-przestrzenny miejsca zdegradowanego lub suboptymalnego w swoim zagospodarowaniu, > ochrona przed rozbórką, sprzedażą, komercjalizacją, > wprowadzenie innowacji przestrzennych (nowe typy przestrzeni, użytkowania i organizacji), reinterpretacja funkcji i formy, > stosowanie rozwiązań tymczasowych, prototypowanie działań, > organizowanie warsztatów / konkursów dotyczących zagospodarowania	> umowa najmu / dzierżawy / udostępnienia terenu, > projekt zagospodarowania terenu, > projekt architektoniczny, > dokumentacja fotograficzna przed i po, > wpisy w mediach społecznościowych, > ogłoszenie o warsztatach / konkursie, wyniki	> czy inicjatywa upublicznia / witalizuje coś nieużywanego? lub przeciwnie, NIEupublicznia wartościowego przyrodniczo miejsca? > czy wpłynęła na ochronę i/lub upgrade przestrzeni? > czy wprowadziła innowacje przestrzenne - nowe typy przestrzeni, użytkowania i organizacji? > czy stanowi prototyp użytkowania przestrzeni? > czy stosuje eksperymentalne poszukiwanie rozwiązań?
	wskaźniki estetyki i percepcji	> procent użytkowników pozytywnie oceniających zmianę wizerunku miejsca, > procent użytkowników i sąsiadów zauważających wpływ inicjatywy na zmianę perspektywy, nowe spojrzenie na znaną przestrzeń, okolicę; > organizacja działań / wydarzeń generujących nowe doświadczenia zmysłowe i intelektualne; > procent uczestników wydarzeń doceniających ten wkład (ciekawe miejsce, miejsce nowych wrażeń)	> ankiety wśród użytkowników przestrzeni, > program, oferta	> czy inicjatywie udało się wytworzyć nową tożsamość miejsca, nadać jej nową rolę i znaczenie? > czy generuje nowe doświadczenia zmysłowe i intelektualne, uruchamia wyobraźnię? > czy wpływa na zmianę perspektywy, redefinicję tego co znane?

KRYTERIA	ZAKRESY OCENY	WSKAŹNIKI	SPOSOBY MONITOROWANIA	PYTANIA BADAWCZE
SKUTECZNOŚĆ	wskaźniki uspołecznienia i interakcyjności	> występowanie oddolnych inicjatyw oraz spontanicznych sposobów użytkowania, w tym swobodnych spotkań, > zmiana liczby uczestników / użytkowników w przeciągu roku, > wprowadzenie zróżnicowanej oferty adresującej potrzeby różnych grup, > powstanie wokół inicjatywy społeczności lokalnej, > warunki dostępności (godziny otwarcia, sposoby uczestnictwa, opłaty za uczestnictwo); > procent uczestników wydarzeń czujących się częścią społeczności tego miejsca, > poziom rozpoznawalności miejsca	> wykaz oddolnych inicjatyw w ramach funkcjonowania inicjatywy, > obserwacja analizowanego miejsca, > statystyki dotyczące liczby i charakterystyki uczestników, > program, oferta, warunki dostępności, > ankiety wśród użytkowników przestrzeni i mieszkańców,	> czy inicjatywa umożliwia współtworzenie miejsca? > czy wprowadziła nowych aktorów do transformacji miejskiej? > czy stanowi miejsce spotkań? > czy tworzy relacje, sprzyja powstawaniu społeczności lokalnych? > czy wpisała się w życie okolicy i świadomość mieszkańców? > czy przestrzeń została uwspólniona? czy jest możliwie dostępna i inkluzywna? > czy buduje poczucie przynależności i odpowiedzialności za przestrzeń i jej użytkowników?
	wskaźniki wpływu na debatę	> wprowadzenie nowych tematów do debaty miejskiej, > przywoływanie inicjatywy w mediach / na debatach / konferencjach, > zwiększona akceptacja i przychylność wobec mniej ugruntowanych społecznie strategii, np. rewildingu przestrzeni publicznej, > zwiększona świadomość dotyczącą współczesnych wyzwań i metod radzenia sobie z nimi	> wpisy w mediach społecznościowych, artykuły, > ankiety wśród użytkowników przestrzeni, > badania / konsultacje społeczne dotyczące konkretnych strategii planistycznych i projektowych oraz wyzwań wobec miast	> czy wprowadziła nowe tematy do debaty miejskiej, np. dotyczące projektowania i zazieleniania miasta, obywatelskości? > czy swoimi działaniami wpływa na negocjowanie standardów? > czy poprzez materializowanie idei i doświadczeń wpływa na transformację naszych stosunków z przestrzenią? > czy buduje i zwiększa świadomość dotyczącą np. kryzysu klimatycznego?
TRWAŁOŚĆ	wskaźniki oddziaływania	> publikacje dotyczące realizacji przedsięwzięcia, współpraca z ośrodkami badawczymi, > wypracowanie modeli działania wprowadzanych w życie w postaci realnych modyfikacji w polityce miejskiej, > działania na rzecz ochrony wytworzonych wartości - aktywność protestacyjna, społeczna, edukacyjna; > aktywny udział w procesie planowania przyszłości danego miejsca,	> wpisy w mediach społecznościowych, publikacje, artykuły, > statut organizacji pozarządowej, > wnioski i sprawozdania z realizacji zadań publicznych itp, > zapisy w polityce miejskiej, > wykaz zrealizowanych aktywności społeczno-edukacyjnych, > złożone wnioski, np. do Budżetu Obywatelskiego, > złożone uwagi w konsultacjach społecznych	> czy inicjatywa gromadzi i analizuje zdobytą wiedzę? > czy wprowadziła realne zmiany w polityce miejskiej? > czy buduje kapitał społeczny? stymuluje trwałą zmianę społeczną? > w jaki sposób działa na rzecz ochrony wytworzonych wartości? > czy stanowi głos w procesie planowania tego miejsca?
	wskaźniki wizjonerstwa	> naturalna kontynuacja działalności, wyrastanie inicjatywy ze zrealizowanych projektów i doświadczeń w pracy społeczno-kulturalnej, > wprowadzenie innowacyjnego programu działania, > powoływanie się na inicjatywę w kontekście strategii rozwojowych, przyszłości miasta	> statut organizacji pozarządowej, > wnioski i sprawozdania z realizacji zadań publicznych itp, > wpisy w mediach społecznościowych, publikacje, artykuły,	> czy inicjatywa stanowi kontinuum działalności? > czy można ją uznać za wizjonera?
POWTARZALNOŚĆ	wskaźniki pomocniczości	> prowadzenie działalności edukacyjnej / warsztatowej, publikacje dotyczące realizacji przedsięwzięcia, współpraca z ośrodkami badawczymi, > działanie na rzecz wsparcia tymczasowych inicjatyw - doradztwo, koalicje, zasiewanie idei, działalność inkubacyjna, > inspirowanie do sprawczości, organizacja warsztatów, umożliwianie oddolnych działań samopomocowych	> wykaz zrealizowanych aktywności społeczno-edukacyjnych, > wpisy w mediach społecznościowych, publikacje, artykuły, > wnioski i sprawozdania z realizacji zadań publicznych itp, > program, oferta	> czy inicjatywa rozpowszechnia zdobytą wiedzę i doświadczenia? > czy wspiera realizację podobnych przedsięwzięć? > czy wspiera samoorganizację i działania samopomocowe?
	wskaźniki pionierstwa	> przeniknięcie wypracowanych modeli działania do mainstreamu, > zrealizowanie prototypu jako fragmentu docelowej realizacji, umożliwienie korekty założeń, > rozpoczęcie sieciowania, tworzenia ponadmiejskiej marki	> statut organizacji pozarządowej, > wnioski i sprawozdania z realizacji zadań publicznych itp, > projekt zagospodarowania, projekt architektoniczny, > dokumentacja fotograficzna	> czy wypracowane modele działania są już powielane? > czy zrealizowała pilotaż lub prototyp umożliwiający korektę założeń docelowego projektu?

Tabela 20 | Zestawienie wskaźników ilościowych i jakościowych przypisanych do poszczególnych kryteriów (opracowanie własne)

2.3.3. Podsumowanie

Metoda ewaluacji inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni stanowi uniwersalne narzędzie oceny, opracowane na podstawie analizy warszawskich działań kulturalnych. Jej struktura opiera się na pięciu podstawowych kryteriach: **trafności, efektywności, skuteczności, trwałości** oraz **powtarzalności**, zgodnych z ogólnymi zasadami procedur ewaluacyjnych. Poprzez określenie zakresów oceny, kryteria te zostały ukierunkowane na identyfikację pozytywnych efektów tymczasowego użytkowania przestrzeni, wyłonionych na podstawie studiów przypadków. Dla każdego zakresu oceny dobrano przykładowe wskaźniki i metody monitorowania, co umożliwia operacjonalizację tego typu działań. Dobór wskaźników wynikał z kulturalnego profilu badanych inicjatyw. W przypadku innych obszarów działalności konieczne jest dostosowanie wskaźników i metod monitorowania do specyfiki danego kontekstu.

Badania społeczne inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni przyczyniły się do pogłębienia zrozumienia tego zjawiska. Analiza działań różniących się pod względem zasięgu oddziaływania, form administracyjnych oraz oferty, wskazała na szeroki wachlarz możliwości i rozwiązań związanych z tą metodą. Pomimo zauważalnych różnic między inicjatywami, zidentyfikowano również powtarzalne wzorce funkcjonowania oraz wspólne wartości. Choć oddziaływanie pojedynczych inicjatyw może nie mieć rewolucyjnego charakteru, ich skumulowany wpływ na poziomie miejskim wywiera realny efekt na PRZESTRZEŃ, RELACJE i DEBATĘ. Wszystkie analizowane inicjatywy wnoszą nowe tematy do dyskusji publicznej, zarówno poprzez projekty edukacyjne i warsztatowe, jak i codzienną działalność. Zidentyfikowane tematy można pogrupować w pięć głównych kategorii:

1. Jak rozwijać miasto?

Podejmowanie tematu rozwoju miasta przez organizacje pozarządowe i aktywistów otwiera przestrzeń dla bardziej pluralistycznej debaty miejskiej. Omawiane inicjatywy, realizowane w zróżnicowanych lokalizacjach, przyciągają uwagę społeczną i medialną, prowokując do refleksji nad zasadami zarządzania przestrzenią miejską. Kwestionując tradycyjne podejście, realizują projekty społeczne na terenach o wysokim potencjale inwestycyjnym (Komuna Warszawa), humanizują przestrzenie reprezentacyjne (Plac Nowego Sąsiedztwa), dowartościowują spontaniczną, bujną roślinność (Praski Ogródek Sąsiedzki, Dzielnica Wisła), a także zapewniają bardziej sprawiedliwe i dostępne przestrzenie publiczne (Dzielnica Wisła). Wspólnym mianownikiem tych działań jest wprowadzanie nowych tematów do miejskiej debaty oraz kształtowanie bardziej inkluzywnych, różnorodnych i sprawiedliwych rozwiązań urbanistycznych.

2. Zieleń ponad betonem

Rozważania na temat projektowania miasta powinny być nierozdzielnie związane z ochroną istniejącej przyrody, uzupełnianiem struktury miejskiej o nowe, możliwie bioróżnorodne tereny zieleni oraz ich integracją w spójne sieci. Wzmacnianie zielonej i niebieskiej infrastruktury nie

tylko tworzy przestrzenie atrakcyjne dla mieszkańców, wpływając pozytywnie na ich dobrostan, ale także stanowi strategiczne działanie adaptacyjne w obliczu zmian klimatu. Temat ten ma znaczenie krytyczne i znajduje odzwierciedlenie w praktykach omawianych inicjatyw. Ich aktywność obejmuje ochronę śródmiejskich drzew przed wycinką (Komuna Warszawa), tworzenie przestrzeni rekreacyjnych opartych na zieleni ruderalnej (Praski Ogródek Sąsiedzki), zazielenianie i redukcję powierzchni betonowych (Plac Nowego Sąsiedztwa) oraz prowadzenie edukacji ekologicznej. Ponadto, niektóre inicjatywy celowo nie upubliczniają terenów o najwyższych walorach przyrodniczych, aby zapewnić ich skuteczną ochronę (Dzielnica Wisła). Tak kompleksowe podejście stanowi wzór zrównoważonego rozwoju przestrzeni miejskich.

3. Budowanie i pielęgnowanie sąsiedztwa

Budowanie sąsiedztwa jest rozumiane jako proces tworzenia więzi i relacji, praktykowania troski, poczucia współzależności oraz nauki współistnienia zarówno z innymi ludźmi, jak i innymi gatunkami zamieszkującymi nasze otoczenie. Opiera się na przywiązaniu do konkretnej przestrzeni, która pełni funkcję spajającą, jednocześnie uwzględniając potrzebę ciągłego poszerzania definicji wspólnoty miejskiej. Sąsiedztwo uruchamia otwartość i gościnność, które w czasach kryzysów i dynamicznych przeobrażeń mogą stanowić kluczowy czynnik przetrwania. Każda z opisywanych inicjatyw w różny sposób podejmuje temat sąsiedztwa międzyludzkiej i/lub międzygatunkowej. Komuna Warszawa działa jako załączek lokalnej społeczności w zdominowanej przez procesy gentryfikacyjne dzielnicy hoteli i biurowców. Praski Ogródek Sąsiedzki koncentruje się na działaniach lokalnych, wspierających relacje międzypokoleniowe. Dzielnica Wisła stara się odpowiadać na potrzeby możliwie najszerszej grupy użytkowników, łącząc ich w ramach wspólnej przestrzeni. Natomiast Plac Nowego Sąsiedztwa szczególnie eksponował temat sąsiedztwa, uwrażliwiając na konieczność poszerzenia pola widzenia o uchodźców i uchodźczynie z Ukrainy oraz wskazując na znaczenie relacji międzygatunkowych.

4. Obywatelskość i samoorganizacja

Kolejnym istotnym zagadnieniem jest sprawczość, obywatelskość oraz możliwe reakcje mieszkańców na zmiany i wyzwania w przestrzeni miejskiej. Temat ten może być realizowany na różne sposoby, ale zawsze oscyluje wokół wzmacniania krytycznej postawy, zwiększania świadomości na temat problemów i kryzysów, a także wspierania samorozwoju. Obejmuje umożliwianie działań oddolnych, wpływanie na przestrzeń miejską, eksperymentowanie, testowanie własnych pomysłów oraz tworzenie platform umożliwiających publiczną wypowiedź. Wzmacnianie obywatelskości jest kluczowym elementem wszystkich omawianych inicjatyw. Komuna Warszawa od początku swojej działalności stawia na wspieranie samoorganizacji oraz wzmacnianie wiary w działania oddolne. Promuje wolność twórczą, współpracuje z badaczami, projektantami i artystami, którym udostępnia przestrzeń do eksperymentów, a jej zarządzanie opiera się na zasadach kolektywnych. Praski Ogródek Sąsiedzki tworzy przestrzeń otwartą na oddolne inicjatywy oraz dowolne formy aktywności. Dzielnica Wisła od lat rozwija obywatelską odpowiedzialność za przestrzeń publiczną, współpracując

z organizacjami pozarządowymi. Natomiast Plac Nowego Sąsiedztwa eksplorował metody pokonywania kryzysów, stając się platformą mobilizującą społeczność do działania.

5. Rozszerzanie definicji kultury

Kultura, by zachować swoją adekwatność, musi odzwierciedlać współczesne problemy, aspiracje i emocje społeczne. Jej zdolność do reprezentowania teraźniejszości wymaga nieustannej adaptacji, poszerzania znaczeń i wychodzenia poza utarte schematy. Opisywane inicjatywy tymczasowego użytkowania przestrzeni odgrywają istotną rolę w tym procesie, tworząc hybrydowe programy, podejmując współprace międzysektorowe oraz interdyscyplinarne, które wzbogacają zakres oddziaływania kultury. Każda z inicjatyw realizuje tę ideę na swój sposób. Komuna Warszawa działa w nowatorskiej formule Społecznej Instytucji Kultury, udowadniając, że można tworzyć pełnoprawne jednostki kultury w sposób oddolny. Łączy ona działalność artystyczną i prezentacyjną z inicjatywami społecznymi. Praski Ogródek Sąsiedzki redefiniuje kulturę, włączając w nią „zwykłe” aktywności, takie jak działkowanie, wypoczynek czy rekreacja w zieleni, jednocześnie podkreślając znaczenie zdrowia psychicznego i dobrostanu mieszkańców. Dzielnica Wisła przybliża kulturę szerokiemu gronu odbiorców – mieszkańcom i turystom – poprzez połączenie jej z rozrywką i sportem. Natomiast Plac Nowego Sąsiedztwa wykorzystał performatywny akt zdzierania betonu w przestrzeni publicznej jako ideologiczny manifest.

Zaprezentowane powyżej kategorie oddziaływania inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni na cele kultury umiejscawiają te działania w kontekście kluczowych koncepcji rozwoju lokalnego - miasta zwarte, szczęśliwego i prężnego. Tym samym stają się istotnymi agentami rozwoju i regeneracji miejskiej przestrzeni.

W celu wsparcia tych działań kluczową rolę może odegrać zaproponowana Metoda ewaluacji, którą warto wzmocnić dodatkowymi instrumentami administracyjnymi. Sugeruje się uproszczenie procedur w ramach istniejących narzędzi, takich jak programy wynajmu lokali dla organizacji pozarządowych (NGO) na preferencyjnych warunkach, krótkoterminowy najem przestrzeni, realizacja Miejsc Aktywności Lokalnej, otwarte konkursy ofert na realizację zadań publicznych przez NGO, małe granty, czy inicjatywy lokalne i sąsiedzkie¹⁶⁸. Autorka proponuje również uzupełnienie istniejących procedur lub ich integrację w formie hybrydowej, poprzez wprowadzenie otwartych konkursów ofert na zagospodarowanie konkretnych przestrzeni, połączenie małych grantów z możliwością realizacji projektów w lokalach udostępnionych na preferencyjnych warunkach lub wprowadzenie trybu pozakonkursowego dla długoterminowego najmu przestrzeni. Takie rozwiązania mogą zwiększyć elastyczność i dostępność działań dla organizacji oraz przyczynić się do skuteczniejszego wykorzystania potencjału przestrzeni miejskich.

¹⁶⁸ Wskazywane procedury administracyjne i programy wsparcia dotyczą m.st. Warszawy, <https://warszawa.ngo.pl/poradnik/lokale-dla-ngo>, <https://biznes.um.warszawa.pl/najem-krotkoterminowy2>, <https://um.warszawa.pl/waw/sasiedzka>, <https://um.warszawa.pl/waw/ngo/wykaz-ogloszonych-konkursow>, <https://um.warszawa.pl/waw/ngo/male-dotacje> [dostęp: 2.11.2023].

Część 3.

Podsumowanie i wnioski

3.1. Przydatność przeprowadzonych badań

3.2. Ograniczenia wyników

3.3 Rekomendacje kontynuacji badań

Podstawowym założeniem niniejszej pracy było pogłębienie wiedzy na temat zjawiska **wakujących zasobów przestrzennych** oraz możliwości ich **tymczasowego użytkowania**, a także zbadanie roli tych działań w procesach regeneracji przestrzeni miejskiej i wspieraniu zrównoważonego rozwoju, ze szczególnym uwzględnieniem kontekstów śródmiejskich.

W tym celu opracowano autorską **Strategię recyklingu przestrzeni**, która stanowi główny rezultat przeprowadzonych badań. Strategia składa się z trzech komponentów: **Metody identyfikacji wakujących zasobów przestrzennych**, **Narzędzia kierowania rozwoju wakujących zasobów przestrzennych** oraz **Metody ewaluacji inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni**. Każdy z tych elementów odpowiada kolejnym etapom zarządzania wakującymi zasobami: rozpoznaniu, wdrożeniu i utrzymaniu. Dzięki takiej strukturze Strategia stanowi kompleksowe narzędzie, umożliwiające szczegółową diagnozę uwarunkowań, planowanie i kierowanie potencjalnych działań oraz zapewnienie trwałości ich pozytywnych efektów.

Proces badawczy wymagał zdefiniowania **wakujących zasobów**, które stanowią zasadniczy temat prowadzonych rozważań. Autorka zdecydowała się rozszerzyć najczęściej stosowane definicje, które odnoszą się do terenów pozbawionych funkcji, o miejsca niedoużytkowane, wykorzystywane suboptymalnie, a także te, które są obecnie użytkowane tymczasowo lub nieformalnie w sposób prospołeczny i proekologiczny. Taka interpretacja kwestionuje inwestycyjne podejście do wakujących obszarów, które preferuje działki pozbawione zagospodarowania i budynków, uznając je za łatwiejsze do zabudowy. Przyjęto w zamian **podejście taktyczne**, które dostrzega potencjał wakujących zasobów w ich obecnym stanie, umożliwiając korektę i uzupełnienie istniejącego zagospodarowania oraz programu funkcjonalnego. Wprowadzanie ewolucyjnych, konsensualnych zmian odbywa się we współpracy i porozumieniu z lokalną społecznością, obejmując testowanie i prototypowanie rozwiązań. Dzięki temu powstają wielofunkcyjne, elastyczne przestrzenie zdolne do reagowania na zmieniające się potrzeby. Takie podejście wpisuje się w **niekapitalistyczny model reurbanizacji**, który zamiast zwiększać intensywność zabudowy, skupia się na poprawie dostępu do podstawowych funkcji, urozmaicaniu oferty oraz zwiększaniu „gęstości” i efektywności użytkowania przestrzeni. Realizuje to poprzez ponowne włączenie niewykorzystanych miejsc w fizyczną i symboliczną strukturę miasta, umożliwiając odkrycie ich na nowo i nadanie im nowego znaczenia. Szczegółowe wnioski z badań sformułowano w odniesieniu do pytań badawczych i hipotez (H1-H5) postawionych we Wprowadzeniu.

H1

Neoliberalne, inwestycyjne podejście do nieruchomości kształtuje powszechne postrzeganie wakujących obszarów jako terenów zmarnowanych i pozbawionych wartości, dopóki nie zostanie dla nich znalezione opłacalne i korzystne rozwiązanie inwestycyjne. W okresach zawieszenia najczęściej pełnią one funkcję parkingów lub pozostają nieużytkowane, stopniowo porastając zielenią ruderalną. Jednak podejście do takich obszarów ewoluuje, a same tereny zaczynają być coraz częściej interpretowane jako **zasoby o istotnym potencjale**. Stają się przestrzeniami wspierającymi procesy transformacyjne – zarówno społeczne,

jak i ekologiczne – które mogą znacząco wpływać na poprawę jakości, spójności i atrakcyjności środowiska miejskiego. Badania własne, przeprowadzone w Poznaniu, Warszawie i Budapeszcie, potwierdzają tę tendencję, wskazując na liczne inicjatywy prospołecznej i proekologicznej aktywizacji wakujących terenów. Na podstawie wniosków płynących zarówno z analizy teoretycznej, jak i badań urbanistycznych, opracowano **Narzędzie kierunkowania rozwoju wakujących zasobów przestrzennych**. Narzędzie to szczegółowo definiuje zidentyfikowane potencjały tych obszarów oraz proponuje metody ich efektywnego wykorzystania.

H2

W celu aktywizacji wakujących zasobów, sprzyjającej wykorzystaniu ich potencjału, wdrażane są **metody recyklingu przestrzeni**. Proces ten polega na przekształceniu wakujących obszarów z fazy porzucenia do fazy ponownego użytkowania. W tym celu stosuje się różnorodne metody zarządzania ich nadpodażą, takie jak dostosowanie cen, redukcja podaży poprzez rozbiórkę, konwersja funkcjonalna lub tymczasowe użytkowanie przestrzeni. Spośród tych metod **tymczasowe użytkowanie** wyróżnia się najmniejszą inwazyjnością oraz najwyższą elastycznością. Charakteryzuje się szerokim spektrum zastosowań, obejmując realizację funkcji rekreacyjnych, ekologicznych, społecznych i kulturalnych, a jednocześnie posiada potencjał do generowania istotnych zmian w przestrzeni miejskiej. Tymczasowe użytkowanie ma silnie uspołeczniony charakter, wywołując się z ruchów społecznych, i stopniowo rozszerza swoje oddziaływanie, znajdując zastosowanie także w działaniach podejmowanych przez podmioty publiczne oraz komercyjne. Jego uniwersalność i adaptacyjność sprawiają, że jest skutecznym narzędziem w procesach regeneracji przestrzeni miejskiej.

Jednym z kluczowych, choć trudnych do jednoznacznego ujęcia zagadnień w kontekście tymczasowego użytkowania jest kwestia czasu. Wiele działań realizowanych w ramach tej metody rzeczywiście cechuje się celowo ograniczonym czasem trwania, co nie stanowi wady – trwałość nie zawsze musi być celem ani niezbędnym warunkiem. Elementy takie jak efemeryczność, powtarzalność czy mobilność mogą stanowić istotny składnik użytkowania i wpływać pozytywnie na generowaną jakość. Równocześnie tymczasowe użytkowanie może służyć jako model realizacji inicjatyw, które z powodu ograniczeń programowych, finansowych czy społecznych nie znajdują miejsca w tradycyjnym systemie planowania i nie mogą być wdrażane w standardowy sposób. W takich przypadkach krótkotrwałość może stanowić zagrożenie dla ich spójności i dalszego rozwoju. Pomimo generowania pozytywnych efektów społecznych, tego rodzaju inicjatywy bywają klasyfikowane jako „tymczasowe” ze względu na postrzeganą niewystarczającą efektywność ekonomiczną lub skuteczność w kontekście długoterminowego użytkowania.

H3

Każdy wakujący obszar może zostać poddany recyklingowi przestrzeni, w tym tymczasowemu użytkowaniu, kluczowe znaczenie ma jednak właściwa kwalifikacja do konkretnych działań. W tym celu konieczne jest zastosowanie systemowego i kompleksowego podejścia do analizy wakujących zasobów przestrzennych. Ich badanie powinno obejmować rozmieszczenie oraz charakterystykę zinwentaryzowanych działek, realizowane w różnych skalach: od pojedynczej działki, przez kwartał i dzielnicę, aż po całe miasto. Analiza ta musi uwzględniać kontekst istniejących systemów miejskich, co pozwoli na identyfikację zachodzących interakcji i zależności. Celem takiego podejścia jest szczegółowe rozpoznanie dostępnych zasobów, które umożliwi kierunkowanie ich rozwoju, zgodnie z celami rozwojowymi i regeneracyjnymi określonymi w dokumentach planistycznych i strategicznych. Identyfikacja tych założeń pozwala na określenie istotnych zakresów tematycznych, w ramach których programowany jest rozwój badanej jednostki miejskiej. Każdy z tych zakresów wymaga zdefiniowania kryteriów opisujących aspekty poddawane weryfikacji oraz mierników poziomu ich spełnienia. Kryteria te powinny odnosić się zarówno do charakterystyki wakujących obszarów, jak i do specyfiki ich otoczenia.

Na podstawie przedstawionych wytycznych opracowano **Metodę identyfikacji potencjału wakujących zasobów**, obejmującą trzy warstwy badawcze realizowane w różnych skalach oraz cztery zakresy tematyczne zdefiniowane zgodnie z zapisami w dokumentach strategicznych. Struktura powiązanych działań badawczych pozwala na ocenę poziomu spełnienia poszczególnych kryteriów przez analizowane obszary, co umożliwia identyfikację kluczowych elementów – zarówno tych obecnych na badanym obszarze, jak i brakujących i wymagających uzupełnienia. Wyniki oceny służą programowaniu działań, w tym tymczasowego użytkowania przestrzeni, w sposób dostosowany do specyficznych potrzeb i potencjału badanego obszaru. W celu weryfikacji opracowanej metody przeprowadzono ocenę potencjału wakujących zasobów na przykładzie miasta Poznań, co pozwoliło na jej przetestowanie oraz dostosowanie do realiów polskiego miasta.

H4

Odpowiedzialnie wdrożony model tymczasowego użytkowania może stanowić atrakcyjną alternatywę dla tradycyjnych metod zarządzania niezagospodarowanymi terenami miejskimi. Generowane wartości zależą od inicjatora działań – instytucji publicznych, oddolnych inicjatyw społecznych lub podmiotów komercyjnych – z których każda wiąże się z odmiennymi szansami i zagrożeniami.

Traktując wszystkie szanse zbiorczo, tymczasowe użytkowanie przestrzeni może przyczyniać się do pozytywnych zmian w wymiarze przestrzennym, społecznym, ekologicznym, ekonomicznym i politycznym. Oferuje szerokie możliwości wprowadzania innowacji przestrzennych i społecznych, odpowiadających na współczesne wyzwania. Zapobiega degradacji nieruchomości, upublicznia niedostępne

tereny oraz wspiera procesy regeneracyjne, stając się impulsem do działań rewitalizacyjnych. Metoda wpływa na poprawę jakości przestrzeni poprzez dostosowanie jej do lokalnych i dynamicznie zmieniających się potrzeb, również dzięki prototypowaniu i testowaniu nowych rozwiązań. Tymczasowe użytkowanie redefiniuje pojęcie aktora zdolnego do wprowadzania zmian, angażując jednostki, organizacje pozarządowe oraz oddolne inicjatywy w proces przekształceń. Wzmacnia tym samym sprawczość obywatelską, aktywizując mieszkańców do udziału w korekacji przestrzeni i promując pluralizm oraz integrację społeczną.

Inicjatywy tymczasowego użytkowania przestrzeni tworzą nisze polityczne i gospodarcze, promując alternatywne, zdecentralizowane modele rozwoju przestrzennego. Ich wyjątkową zaletą jest ochrona przed nadmierną komercjalizacją oraz szybkim przekształcaniem przestrzeni wyłącznie w celach ekonomicznych. Tymczasowe użytkowanie wpisuje się w coraz bardziej istotne postulaty świadomej rezygnacji z wprowadzania nowej zabudowy oraz ochrony spontanicznie rozwijających się miejskich siedlisk flory i fauny, co wpisuje go w założenia zrównoważonego rozwoju.

Z perspektywy samorządów i zarządzania miastem tymczasowe użytkowanie oferuje istotne korzyści. Do najważniejszych należy zawiązywanie sieci współpracy między lokalnymi interesariuszami, efektywne i niskokosztowe utrzymanie własności publicznej, generowanie nowych miejsc pracy oraz zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej miasta. Jednak na tym tle pojawiają się również poważne zagrożenia. Nierówna pozycja oddolnych inicjatyw wobec dominacji władz lub deweloperów często prowadzi do ich instrumentalizacji i komercjalizacji lub podporządkowania realizowanych działań ogólnym strategiom, co znacząco ogranicza ich niezależność i innowacyjność. Ponadto tymczasowe użytkowanie bywa wykorzystywane jako narzędzie marketingowe, stymulujące procesy gentryfikacji oraz promujące inwestycje, które prowadzą do społecznego wykluczenia. Takie podejście, zamiast wspierać regenerację i zrównoważony rozwój, przyczynia się do pogłębiania nierówności oraz umacniania hierarchicznych struktur zarządzania przestrzenią miejską.

H5

Zapewnienie realizacji celów regeneracyjnych i rozwojowych oraz ochrona przed praktykami neoliberalnymi, skoncentrowanymi wyłącznie na zysku ekonomicznym, wymaga wprowadzenia mechanizmów **monitorowania i kontroli** procesu. Jednym z dostępnych narzędzi jest ewaluacja wdrożonych inicjatyw. Działania związane z tymczasowym użytkowaniem przestrzeni przynoszą istotne korzyści, jednak ich jednoznaczne zdefiniowanie i obiektywne udokumentowanie bywa utrudnione. Problemy z mierzeniem efektów takich inicjatyw wpływają niekorzystnie na uzasadnienie ich celowości, w tym także argumentację na rzecz ich finansowania. W związku z tym konieczne jest opracowanie wspólnego

i intersubiektywnego języka, który pozwoli na precyzyjne oraz zrozumiałe przedstawianie rezultatów tych działań, a następnie na stworzenie narzędzi do ich ewaluacji.

Przeprowadzone badania społeczne warszawskich studiów przypadków pozwoliły na zidentyfikowanie kluczowych pozytywnych efektów wynikających z tymczasowego użytkowania przestrzeni oraz wypracowanie **Metody ewaluacji inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni**. Zakres ich oddziaływania potwierdza silny proregeneracyjny potencjał, który wymaga zarówno ochrony, jak i wzmocnienia. Wskazano na pozytywne efekty w trzech głównych obszarach: PRZESTRZENI, WSPÓLNOTY oraz DEBATY, jednocześnie proponując administracyjne wsparcie procedur związanych z identyfikacją, raportowaniem i rozliczaniem tych działań.

Chociaż pojedyncze inicjatywy mogą nie mieć rewolucyjnego wpływu, ich skumulowane oddziaływanie na poziomie miejskim może prowadzić do generowania trwałych zmian. Trwałość w kontekście tymczasowego użytkowania przestrzeni nie oznacza stałości lokalizacji czy formy działania, lecz zdolność do wywierania długofalowego wpływu na otoczenie. Może przejawiać się w transformacji przestrzeni, tworzeniu nowych struktur organizacyjnych, wprowadzaniu zmian w polityce miejskiej, rozwijaniu sieci współpracy czy budowaniu wspólnot. Inicjatywy te odgrywają istotną rolę w kształtowaniu świadomości społecznej, rozpowszechniając wiedzę, realizując działania edukacyjne oraz redefiniując relacje między przestrzenią a jej użytkownikami. Tymczasowe użytkowanie przestrzeni, dzięki elastyczności i zdolności do adaptacji, przekształca pojęcie trwałości, dopasowując je do dynamiki i złożoności współczesnych miast, jednocześnie kwestionując tradycyjne wyobrażenia o stabilności i stałości środowiska miejskiego.

3.1. Przydatność przeprowadzonych badań

Głównym rezultatem badań jest autorska **Strategia recyklingu przestrzeni**, która w sposób kompleksowy opracowuje problematykę tymczasowego użytkowania wakujących zasobów. Strategia składa się z trzech kluczowych komponentów, służących diagnozie charakterystyki wakujących zasobów przestrzennych i uwarunkowań ich otoczenia, kierunkowaniu tymczasowego użytkowania tych zasobów na cele rozwojowe i regeneracyjne oraz monitorowaniu zrealizowanych inicjatyw. Jest to uniwersalny zestaw narzędzi, oparty na usystematyzowanej, interdyscyplinarnej metodologii, która integruje wyniki badań literaturowych, urbanistycznych i społecznych. W swoich głównych założeniach Strategia wpisuje się w współczesne koncepcje rozwoju lokalnego, stanowiąc odpowiedź na aktualne wyzwania społeczne i urbanistyczne.

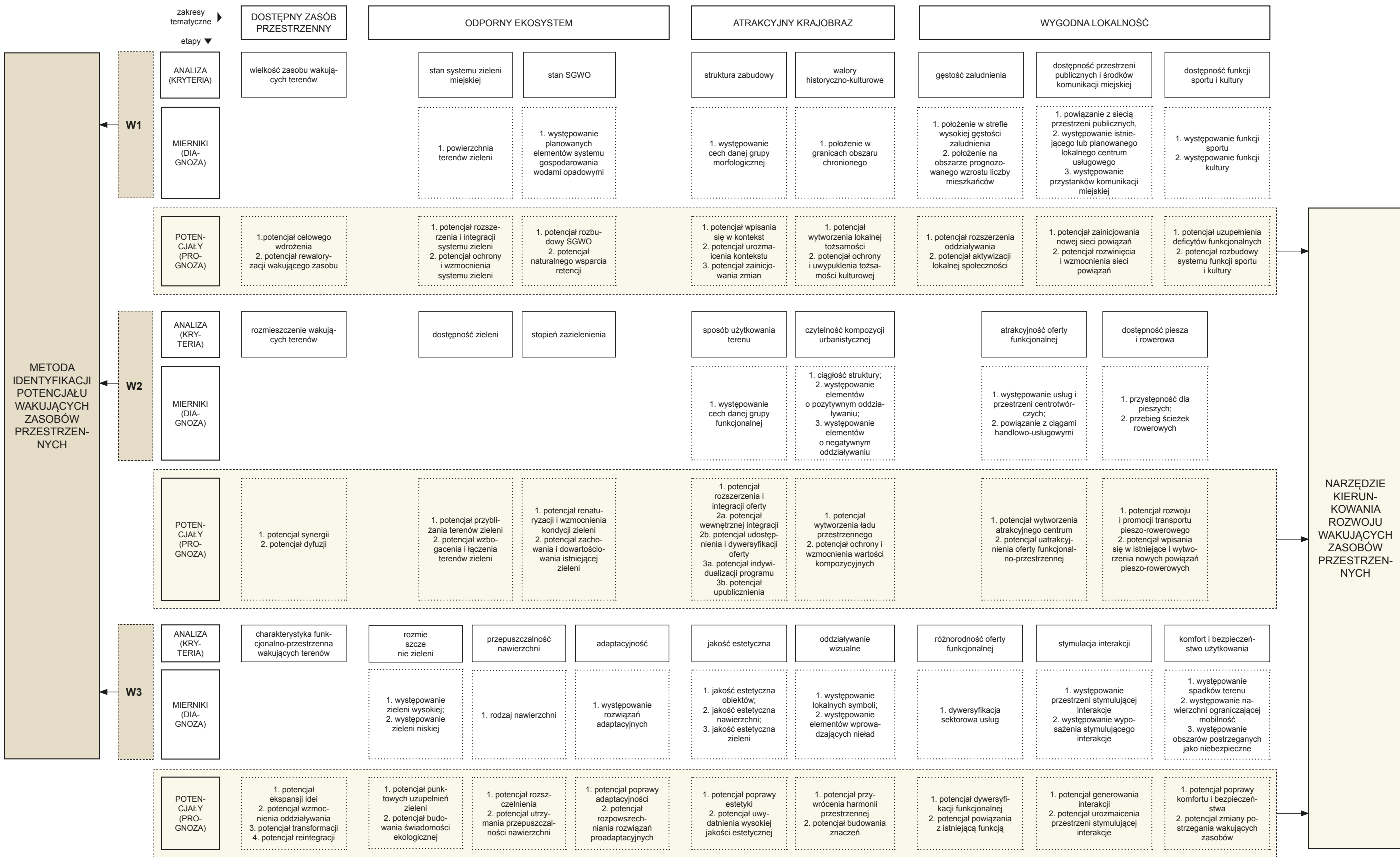

Metoda identyfikacji potencjału wakujących zasobów przestrzennych pełni rolę ustrukturyzowanego narzędzia badawczego w formie algorytmu postępowania, które umożliwia wielokryterialną analizę i diagnozę wakujących zasobów w kontekście specyfiki ich otoczenia. Została przetestowana na przykładzie Poznania, co pozwoliło uzyskać miarodajne wyniki dla tego miasta, a jednocześnie potwierdziło jej praktyczną użyteczność. Metoda ma potencjał uniwersalnego zastosowania i może być wdrażana w innych kontekstach miejskich. Może również stanowić uzupełnienie istniejących narzędzi i modeli naukowych, a także procedur planistycznych, takich jak programowanie rewitalizacji, opracowywanie strategii rozwoju czy miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Narzędzie kierunkowania rozwoju wakujących zasobów przestrzennych powstało jako rezultat procedury identyfikacji potencjału, jednak może być również stosowane niezależnie. Jest to kompleksowy instrument, gotowy do wykorzystania w celu programowania rozwoju różnorodnych wakujących obszarów. Jego konstrukcja opiera się na koncepcji modułowych rekomendacji, których dobór jest uzależniony od wartości określonych mierników w ramach poszczególnych kryteriów, działając w modelu „mix&match”. Dzięki temu narzędzie wyróżnia się wysokim potencjałem praktycznym oraz elastycznością, co czyni je szczególnie przydatnym w zrównoważonym programowaniu rozwoju i regeneracji wakujących terenów. Może być stosowane w sposób punktowy, precyzyjnie dostosowując rekomendacje do specyfiki danego obszaru i oferując różnorodne opcje działania.

Metoda ewaluacji inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni umożliwia szczegółową ocenę efektów osiągniętych przez badane inicjatywy. W swoich założeniach kładzie nacisk na docenienie działań realizujących cele społeczne i wspólnotowe, a dzięki opracowanemu systemowi pojęciowemu ułatwia precyzyjne opisywanie uzyskanych wyników. Jest to gotowy produkt, który może być skutecznie zastosowany do oceny różnorodnych inicjatyw, wspierając procesy decyzyjne i administracyjne.

Strategia recyklingu przestrzeni dzięki swojej solidnej podbudowie teoretycznej oraz aplikacyjności i uniwersalności wykazuje znaczącą przydatność zarówno dla teorii, jak i praktyki. Rozprawa wnosi istotny wkład do dyscypliny architektury i urbanistyki, dzięki opracowanym założeniom metodologicznym, które integrują różnorodne techniki i metody badawcze pochodzące z różnych dziedzin. Eksploracyjny charakter badań umożliwił wielokierunkową oraz interdyscyplinarną interpretację zagadnienia tymczasowego użytkowania wakujących zasobów przestrzennych.

Ryc. 149 | Powiązanie pomiędzy Metodą identyfikacji potencjału wakujących zasobów przestrzennych a Narzędziem kierunkowania rozwoju wakujących zasobów przestrzennych (opracowanie własne)

3.2. Ograniczenia wyników

Pomimo uzyskania wiarygodnych wyników, w opracowanej procedurze badawczej zidentyfikowano kilka istotnych ograniczeń. Ich szczegółowe omówienie stanowi podstawę do uwzględnienia tych czynników podczas implementacji Strategii recyklingu przestrzeni w odmiennych kontekstach.

1. Czasochłonna inwentaryzacja

Autorka przeprowadziła inwentaryzację wakujących zasobów samodzielnie, w dwóch etapach. Pierwszy obejmował preselekcję obszarów z wykorzystaniem danych z Systemu Informacji Przestrzennej Miasta Poznania oraz Google Maps. W drugim etapie przeprowadzono weryfikację *in situ* za pomocą spacerów badawczych. Obszarem analiz objęto śródmieście Poznania, będące częścią obszaru rewitalizacji, charakteryzującego się znaczną skalą przestrzenną. Wybrana metoda inwentaryzacji, mimo dostarczenia wartościowych danych, okazała się wysoce czasochłonna, co przyczyniło się do zwiększonej podatności na dezaktualizację informacji. W momencie zakończenia spacerów badawczych część działek, analizowanych kilka miesięcy wcześniej, zmieniła sposób zagospodarowania.

Decyzja o zastosowaniu tej metody wynikała z braku publicznie dostępnej bazy danych dotyczącej wakujących zasobów w Poznaniu oraz z przyjęcia autorskiej, szerokiej definicji przedmiotu badań, która uwzględniała również obszary użytkowane. Taki zakres badania uniemożliwiał wykorzystanie gotowych zestawień. Przy planowaniu kolejnych inwentaryzacji należy uwzględnić zidentyfikowane ograniczenia.

Rekomenduje się zwiększenie efektywności procesu poprzez etapowanie prac, zaangażowanie zespołu badawczego w ramach intensywnych warsztatów, zlecenie inwentaryzacji wyspecjalizowanej firmie zewnętrznej lub wykorzystanie istniejących danych, dostarczonych przez jednostki samorządu terytorialnego.

2. Perspektywa zewnętrznego obserwatora

Weryfikacja *in situ* wstępnie wyznaczonych obszarów polegała na ich kwalifikacji do jednej z czterech kategorii użytkowania wakujących zasobów: terenów pozbawionych funkcji, miejsc niedoużytkowanych, wykorzystywanych suboptymalnie oraz użytkowanych tymczasowo lub nieformalnie w sposób prospołeczny i proekologiczny. Skala obszaru badań oraz czasochłonność procesu inwentaryzacji pozwoliły na przeprowadzenie jedynie jednorazowych wizyt w każdym z analizowanych obszarów¹⁶⁹. Choć procedura identyfikacji wzorców prze-

¹⁶⁹ Problem dotyczy warstwy 1, zawężony obszar badań w warstwie 2 był odwiedzany wielokrotnie, umożliwiając szczegółową ocenę.

strzennych, wyposażenia oraz potencjalnych sposobów użytkowania terenu była przeprowadzana w sposób wnikliwy, taka metoda oceny jest podatna na błędy.

Zewnętrzny obserwator, nieznający specyfiki lokalnych uwarunkowań, może niewłaściwie ocenić wartość użytkową niektórych działek i niesłusznie zakwalifikować teren, np. jako wykorzystywany suboptymalnie. Aby zwiększyć trafność ocen, wskazane jest zaangażowanie lokalnej społeczności w proces inwentaryzacji. Wprowadzenie mapowania partycypacyjnego mogłoby znacząco wzbogacić analizę, dostarczając bardziej kompleksowych i precyzyjnych danych na temat sposobu użytkowania i znaczenia badanych obszarów.

3. Ograniczenia związane z dostępnością danych

Kryteria oceny w Metodzie identyfikacji potencjału wakujących zasobów przestrzennych zostały opracowane na podstawie empirycznych danych zgromadzonych przez autorkę oraz ogólnodostępnych danych zastanych. Takie podejście generuje zależność od dostępności danych, co wymaga elastyczności w doborze kryteriów, dostosowywanych do specyfiki konkretnych badań. Rozszerzenie zakresu analizowanych informacji, na przykład poprzez współpracę z władzami miejskimi, mogłoby znacząco zwiększyć możliwości badawcze, umożliwiając bardziej wszechstronne analizy i formułowanie bardziej złożonych wniosków.

3.3. Rekomendacje do kontynuacji badań

Tematyka wakujących zasobów przestrzennych i możliwości ich tymczasowego użytkowania została szeroko zbadana, jednak nadal istnieje wiele obszarów wymagających dalszej eksploracji zarówno w wymiarze teoretycznym, jak i praktycznym. W zakresie teorii szczególnie istotne jest rozważenie **specjalizacji w kontekście określonych rodzajów inicjatyw**, uwzględniając różne aspekty, takie jak: profil inicjatorów (publicznych, społecznych lub komercyjnych), funkcja przestrzeni (bazowa, wdrożona, np. wykorzystanie na cele kultury) czy typ adaptowanej przestrzeni. Takie podejście umożliwia pogłębioną analizę wybranego segmentu zagadnienia, co przekłada się na lepsze zrozumienie problematyki oraz pozwala na opracowanie precyzyjniejszych i skuteczniejszych rozwiązań dostosowanych do konkretnych potrzeb i kontekstów. Dodatkowo warto systematycznie **rozbudowywać bazę dobrych praktyk** poprzez analizę przykładów zarówno z Polski, jak i z zagranicy, co może dostarczyć cennych inspiracji oraz wskazówek do dalszego rozwoju tej dziedziny.

W kontekście teoretycznym kluczowe znaczenie ma **interdyscyplinarna perspektywa**, szczególnie uwzględniająca aspekty ekonomiczne i ekologiczne, które nie zostały w pełni rozwinięte w niniejszej pracy. Rozszerzenie analiz o te obszary może dostarczyć bardziej wszechstronnego obrazu potencjału wakujących zasobów przestrzennych. W wymiarze ekologicznym badania mogą skupiać się na ocenie wpływu inicjatyw tymczasowego użytkowania

na środowisko, na przykład poprzez analizę wzrostu bioróżnorodności, redukcji temperatury powietrza czy poprawy lokalnego mikroklimatu. Natomiast z perspektywy ekonomicznej istotne jest zbadanie opłacalności działań oraz ich społeczno-gospodarczych konsekwencji, takich jak zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej przestrzeni miejskiej, wzrost cen i wartości nieruchomości czy stymulowanie lokalnej przedsiębiorczości.

Integracja tych perspektyw może znacząco wzbogacić teoretyczne podstawy badań, jednocześnie dostarczając cennych wskazówek dla zrównoważonego zarządzania przestrzenią miejską. Warto również rozważyć utworzenie interdyscyplinarnego zespołu badawczego, który pozwoli na bardziej kompleksowe podejście do analiz oraz praktycznego wdrażania wypracowanych rozwiązań.

W kontekście praktycznym kluczowe dla rozwoju badań będzie **testowanie wypracowanego zestawu narzędzi** w zróżnicowanych kontekstach przestrzennych. Powtórzenie badań w miastach o różnej skali i specyficznych uwarunkowaniach, takich jak mniejsze ośrodki miejskie czy metropolie, jest niezbędne do oceny uniwersalności opracowanej metody. Analiza wyników uzyskanych w odmiennych warunkach pozwoli na zidentyfikowanie unikalnych wyzwań oraz szans, co w konsekwencji może przyczynić się do dalszej optymalizacji narzędzi i zwiększenia ich zdolności adaptacyjnych do różnych kontekstów miejskich.

Warto również eksplorować aspekt wdrożeniowy, który obejmuje wytwarzanie **prototypów** w rzeczywistych warunkach miejskich. Takie podejście umożliwia namacalną weryfikację efektów podejmowanych działań oraz ocenę ich odbioru społecznego. Analiza wyników tych eksperymentów pozwoli ocenić skuteczność zastosowanej metodologii, jednocześnie dostarczając cennych, praktycznych wskazówek do planowania i realizacji przyszłych przedsięwzięć.

Autorka planuje kontynuację badań nad wakującymi obszarami i metodami ich aktywizacji, uznając tę tematykę za niezwykle istotną w kontekście przyszłych wyzwań, przed którymi stoją miasta. Uznaje to podejście za lekcję elastyczności, odporności, akceptacji dyskomfortu, szacunku dla otoczenia oraz czerpania siły ze wspólnoty i współpracy. Autorka pragnie łączyć aspekty planowania strategicznego z praktycznym wdrażaniem prototypów w przestrzeni miejskiej. Jej osobistym marzeniem jest utworzenie ogrodu społecznościowego na terenie wakującego obszaru w centrum Krakowa, gdzie obecnie mieszka.

Literatura

- Adams, David. 2017. „Tackling Hardcore Vacancy through Compulsory Sale Orders”. W *Transience and Permanence in Urban Development*, 215–29. John Wiley & Sons, Ltd. <https://doi.org/10.1002/9781119055662.ch14>.
- Andersen, Kristina Vaarst, Markus M. Bugge, Høgni Kalsø Hansen, Arne Isaksen, i Mika Raunio. 2010. „One Size Fits All? Applying the Creative Class Thesis onto a Nordic Context”. *European Planning Studies* 18 (10): 1591–1609. <https://doi.org/10.1080/09654313.2010.504343>.
- Andres, Lauren. 2013. „Differential Spaces, Power Hierarchy and Collaborative Planning: A Critique of the Role of Temporary Uses in Shaping and Making Places”. *Urban Studies* 50 (4): 759–75. <https://doi.org/10.1177/0042098012455719>.
- Andres, Lauren, i Oleg Golubchikov. 2016. „The Limits to Artist Led Regeneration: Creative Brownfields in the Cities of High Culture”. *International Journal of Urban and Regional Research* 40 (4): 757–75. <https://doi.org/10.1111/1468-2427.12412>.
- Arandelovic, Biljana. 2018. „Creative City Berlin”. W *Urban Book Series*, 1–26. https://doi.org/10.1007/978-3-319-73494-1_1.
- Arnstein, Sherry R. 1969. „A Ladder Of Citizen Participation”. *Journal of the American Institute of Planners* 35 (4): 216–24. <https://doi.org/10.1080/01944366908977225>.
- Baranowski, Andrzej. 1998. *Projektowanie zrównoważone w architekturze*. Monografie / Politechnika Gdańska 2. Gdańsk: Wydaw. PG.
- Bazuń, Dorota, i Mariusz Kwiatkowski, red. 2017. *Rewitalizacja: podejście partycypacyjne*. Warszawa: Oficyna Naukowa.
- Bélanger, Pierre. 2009. „Landscape As Infrastructure”. *Landscape Journal* 28 (1): 79–95.
- Bende, Csaba, i Gyula Nagy. 2020. „Community Gardens in Post-Socialist Hungary: Differences and Similarities”. *Geographia Polonica* 93 (2): 211–28. <https://doi.org/10.7163/GPol.0170>.
- Bennett, Luke. 2017. „Forcing the Empties Back to Work? Ruinphobia and the Bluntness of Law and Policy”. W *Transience and Permanence in Urban Development*, 17–29. John Wiley & Sons, Ltd. <https://doi.org/10.1002/9781119055662.ch2>.
- Berg, Leo van den, Roy Drewett, Leo H. Klaassen, Angelo Rossi, i Cornells H.T. Vijverberg. 1982. *A Study of Growth and Decline: Urban Europe*. Oxford: Pergamon Press.
- Berger, Alan. 2006. *Drosscape: Wasting Land in Urban America*. Princeton Architectural Press.
- Billert, Andreas. 2012. „Miasta w postindustrialnej Europie i w kleszczach polskiej transformacji”. W *Miasto w działaniu: zrównoważony rozwój z perspektywy oddolnej, zredagowane przez Przemysław Filar i Paweł Kubicki*, 55–112. Warszawa: Instytut Obywatelski.
- Bishop, Peter, i Lesley Williams. 2012. *The Temporary City*. Abingdon New York, NY.
- Boer, Rene, i Kees de Klein. 2023. *Smooth City: Against Urban Perfection, Towards Collective Alternatives*. Amsterdam.
- Boryczka, Ewa M. 2020. *Rewitalizacja i jej wpływ na gospodarkę miasta - studium przypadków*. Wydanie I. Akademia Samorządowa. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Bosák, Vojtěch, Ondřej Slach, Alexandr Nováček, i Luděk Krtička. 2020. „Temporary Use and Brownfield Regeneration in Post-Socialist Context: From Bottom-up Governance to Artists Exploitation”. *European Planning Studies* 28 (3): 604–26. <https://doi.org/10.1080/09654313.2019.1642853>.
- Bradecki, Tomasz. 2021. *Wskaźniki, parametry i modele w kształtowaniu intensywnej wielorodzinnej zabudowy mieszkaniowej*. Monografia / Politechnika Śląska. Wydział Architektury 915. Gliwice: Wydawnictwo Politechniki Śląskiej.
- Bragaglia, Francesca, i Nadia Caruso. 2020. „Temporary Uses: A New Form of Inclusive Urban Regeneration or a

Tool for Neoliberal Policy?" *Urban Research & Practice* 15 (2): 194–214. <https://doi.org/10.1080/17535069.2020.1775284>.

Bragaglia, Francesca, i Cristiana Rossignolo. 2021. „Temporary Urbanism as a New Policy Strategy: A Contemporary Panacea or a Trojan Horse?" *International Planning Studies* 26 (4): 370–86. <https://doi.org/10.1080/13563475.2021.1882963>.

Brahm, Daniela, i Les Schliesser. 2017. „ExRotaprint. Community ownership against speculation". W *Funding the Cooperative City*, zredagowane przez Levente Polyak i Daniela Patti, 81–89. Vienna: Cooperative City Books.

Brechelke, Adrianna, i Zuzanna Kasperczyk-Brodecka. 2023. „Nieużytki w zabudowie obszaru starych miast Poznania i Kołobrzegu – problemy i potencjały". *Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej: Architektura, Urbanistyka, Architektura Wnętrz*, nr 15. <https://doi.org/10.21008/J.2658-2619.2023.15.5>.

Bresnihan, Patrick, i Michael Byrne. 2015. „Escape into the City: Everyday Practices of Commoning and the Production of Urban Space in Dublin". *Antipode* 47 (1): 36–54. <https://doi.org/10.1111/anti.12105>.

Bryx, Marek, red. 2009. *Finansowanie i gospodarka nieruchomościami w procesach rewitalizacji: praca zbiorowa. Rewitalizacja Miast Polskich*, t. 7. Kraków: Instytut Rozwoju Miast.

Busłowska, Anna. 2011. „Strategia Jako Instrument Zarządzania Rozwojem Lokalnym Na Przykładzie Białegostoku". *Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego Zeszyt (XXV)*: 27–40.

Calvet-Mir, Laura, i Hug March. 2019. „Crisis and Post-Crisis Urban Gardening Initiatives from a Southern European Perspective: The Case of Barcelona". *European Urban and Regional Studies* 26 (1): 97–112. <https://doi.org/10.1177/0969776417736098>.

Cariello, Alessandro, Rossella Ferorelli, i Francesco Rotondo. 2021. „Tactical Urbanism in Italy: From Grassroots to Institutional Tool—Assessing Value of Public Space Experiments". *Sustainability* 13 (20): 11482. <https://doi.org/10.3390/su132011482>.

Carmona, Matthew. 2016. „Design Governance: Theorizing an Urban Design Sub-Field". *Journal of Urban Design* 21 (6): 705–30. <https://doi.org/10.1080/13574809.2016.1234337>.

———. 2019a. „Place Value: Place Quality and Its Impact on Health, Social, Economic and Environmental Outcomes". *Journal of Urban Design* 24 (1): 1–48. <https://doi.org/10.1080/13574809.2018.1472523>.

———. 2019b. „Principles for Public Space Design, Planning to Do Better". *URBAN DESIGN International* 24 (1): 47–59. <https://doi.org/10.1057/s41289-018-0070-3>.

Carmona, Matthew, i Claudio De Magalhaes. 2006. „Public Space Management: Present and Potential". *Journal of Environmental Planning and Management* 49 (1): 75–99. <https://doi.org/10.1080/09640560500373162>.

Chang, Robin A. 2021. „How Do Scholars Communicate the ‘Temporary Turn’ in Urban Studies? A Socio-Semiotic Framework". *Urban Planning* 6 (1): 133–45. <https://doi.org/10.17645/up.v6i1.3613>.

———. 2023. „Rhythmic Processes of Temporary Use: Understanding Spatially Detached Stabilization through Fuzzy-Set Qualitative Comparative Analysis". *Urban Research & Practice* 16 (3): 394–417. <https://doi.org/10.1080/17535069.2021.2012715>.

Chmielewski, Jan Maciej. 2001. *Teoria urbanistyki w projektowaniu i planowaniu miast*. Wydanie I. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej.

Choguill, Marisa B. Guaraldo. 1996. „A ladder of community participation for underdeveloped countries". *Habitat International* 20 (3): 431–44. [https://doi.org/10.1016/0197-3975\(96\)00020-3](https://doi.org/10.1016/0197-3975(96)00020-3).

Cichy-Pazder, Ewa M. 1998. *Humanistyczne podstawy kompozycji miast: wybrane aspekty percepcyjne i behawioralne*. Monografia / Politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki. Architektura. Kraków: OKU PK.

Clément, Gilles. 2014. *Manifeste du Tiers paysage*.

Cochrane, Logan, i Jon Corbett. 2018. „Participatory Mapping". W *Handbook of Communication for Development and Social Change*, zredagowane przez Jan Servaes, 1–9. Singapore: Springer Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-10-7035-8_6-1.

Colomb, Claire. 2012. „Pushing the Urban Frontier: Temporary Uses of Space, City Marketing, and

the Creative City Discourse in 2000S Berlin". *Journal of Urban Affairs* 34 (2): 131–52. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9906.2012.00607.x>.

———. 2017. „The Trajectory of Berlin's 'Interim Spaces': Tensions and Conflicts in the Mobilisation of 'Temporary Uses' of Urban Space in Local Economic Development". W *Transience and Permanence in Urban Development*, zredagowane przez John Henneberry, 1. wyd., 131–49. Wiley. <https://doi.org/10.1002/9781119055662.ch9>.

Costa, Pablo, Eduardo Brito-Henriques, i Cristina Cavaco. 2021. „Interim Reuse in Urban Derelicts: Uncovering the Community's Attitudes and Preferences through Scenario-Elicitation". *Cities* 111 (kwiecień):103103. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2021.103103>.

Crosby, Neil, i John Henneberry. 2017. „Valuation and the Evolution of New Uses and Buildings". W *Transience and Permanence in Urban Development*, 185–98. John Wiley & Sons, Ltd. <https://doi.org/10.1002/9781119055662.ch12>.

Cudny, Anna. 2020. „Wpływ kapitału społecznego mieszkańców na kształtowanie przestrzeni wspólnych w środowisku mieszkaniowym". *Środowisko Mieszkaniowe*, nr 31, 42–54. <https://doi.org/10.4467/25438700SM.20.011.12687>.

Cysek-Pawlak, Monika Maria. 2022. Model ewaluacji procesu rewitalizacji w aspekcie przestrzennym i funkcjonalnym w oparciu o zasady Nowego Urbanizmu. Wydanie pierwsze. Monografie Politechniki Łódzkiej, nr 2375. Łódź: Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej.

„Czy żyjemy lokalnie?” 2021. IV. Raporty z planowania Warszawy. Miejska Pracownia Planowania Przestrzennego i Strategii Rozwoju Miasta.

Damurski, Łukasz. 2016. Re-miasto : scenariusze rozwoju urbanizacji w XXI wieku. Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej. <https://dbc.wroc.pl/dlibra/publication/40210/edition/36537>.

———, red. 2020. Model lokalnego centrum usługowego jako narzędzie kształtowania spójności terytorialnej obszarów miejskich. Wrocław: Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej.

Davidson, Scott. 1998. „Spinning the wheel of empowerment". *Planning*, nr 1262, 14–15.

De Smet, Aurelie, i Hanne Van Reusel. 2018. „How One Tree Can Change the Future of a Neighbourhood: The Process behind the Creation of the Boerenhof Park as an Example for Tactical Urban Planning". *Urban Forestry & Urban Greening* 30 (marzec):286–94. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2017.09.001>.

Debrunner, Gabriela, i Jean-David Gerber. 2021. „The Commodification of Temporary Housing". *Cities* 108 (styczeń):102998. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2020.102998>.

Derejski, Krzysztof, Jacek Kubera, Stanisław Lisiecki, i Roman Macyra, red. 2012. Deklinacja odnowy miast: z dyskusji nad rewitalizacją w Polsce. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.

De Smet, Aurelie. 2016. „The role of temporary use in urban (re)development: examples from Brussels". *Przetłumaczone przez Philippe Bruel. Brussels Studies*. <https://doi.org/10.4000/brussels.1196>.

Dietrich, Udo, i Greta Kirchberg Erto. 2017. „LIVEABLE PUBLIC URBAN SPACES: CRITERIA FOR ASSESSMENT AND DESIGN". W , 273–84. Seville, Spain. <https://doi.org/10.2495/SC170241>.

Dixit, Manish, Levente Polyák, Julia Oravecz, i Judit Schanz. 2015. „Paul Krugerlaan". W *Vacant City*, zredagowane przez Levente Polyák i Julia Oravecz, 103–6. Budapest: KÉK - Hungarian Contemporary Architecture Centre.

Domaradzka, Anna Aldona. 2021. Klucze do miasta: ruch miejski jako nowy aktor w polu polityki miejskiej. Wydanie pierwsze. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.

Dominićzak, Michał. 2020. Nowa urbanistyka: metodyka i zasady projektowania według SmartCode. Wydanie pierwsze. Monografie Politechniki Łódzkiej, nr 2331. Łódź: Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej.

Douglas, Gordon. 2013. „Do-It-Yourself Urban Design: The Social Practice of Informal 'Improvement' Through Unauthorized Alteration". *City & Community* 13 (wrzesień). <https://doi.org/10.1111/cico.12029>.

Drapella-Hermansdorfer, A. 2008. „Urbanizacja przyrody - przyroda w kompozycji obszarów zurbanizowanych". *Problemy Ekologii Krajobrazu* 21. <http://agro.icm.edu.pl/agro/element/bwmeta1.element>.

agro-eef76947-e226-4077-99b7-442a1cc5d3ef.

Drobniak, Adam. 2015. „Koncepcja urban resilience: narzędzie strategicznej diagnozy i monitoringu miast”. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 77 (1): 119–43. <https://doi.org/10.14746/rpeis.2015.77.1.7>.

Drozda, Łukasz. 2016. „Własność w modelu neoliberalnym na przykładzie polskiej przestrzeni zurbanizowanej po 1989 roku”. *Studia Regionalne i Lokalne*, nr 4(66), 48–61. <https://doi.org/10.7366/1509499546603>.

———. 2017. *Uszlachetniając przestrzeń: jak działa gentryfikacja i jak się ją mierzy*. Biblioteka Le Monde Diplomatique. Warszawa: Instytut Wydawniczy Książka i Prasa.

———. 2019. *Urbanistyka oddolna: koszmar partycypacji a wytwarzanie przestrzeni*. Wydanie 1. Warszawa: WUW Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.

Drozdowski, Rafał, red. 2012. *Narzędziownia: jak badaliśmy (niewidzialne) miasto*. Warszawa: Fundacja Nowej Kultury Bęc Zmiana.

Dubeaux, Sarah, i Emmanuèle Cunningham Sabot. 2018. „Maximizing the Potential of Vacant Spaces within Shrinking Cities, a German Approach”. *Cities* 75 (maj):6–11. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2017.06.015>.

Duda, Magdalena, i Paweł Trębacz. 2021. „Regeneracja struktury przestrzennej terenów po-kolejowych na przykładzie warszawskiej Pragi”. *Środowisko Mieszkaniowe*, nr 34, 44–57. <https://doi.org/10.4467/25438700SM.21.009.13647>.

Edelenbos, Jurian, Ingmar Van Meerkerk, i Todd Schenk. 2018. „The Evolution of Community Self-Organization in Interaction With Government Institutions: Cross-Case Insights From Three Countries”. *The American Review of Public Administration* 48 (1): 52–66. <https://doi.org/10.1177/0275074016651142>.

Egerer, Monika, Susan Karlebowska, Felix Conitz, Astrid E. Neumann, Julia M. Schmack, i Ulrike Sturm. 2024. „In Defence of Urban Community Gardens”. *People and Nature* 6 (2): 367–76. <https://doi.org/10.1002/pan3.10612>.

Erbel, Joanna. 2022. *Wychylone w przyszłość: jak zmienić świat na lepsze*. Kraków: Wysoki Zamek.

Ferreri, Mara. 2020. „Learning from Temporary Use and the Making of On-Demand Communities in London's Olympic 'Fringes'”. *Urban Geography* 41 (3): 409–27. <https://doi.org/10.1080/02723638.2019.1679527>.

Ferreri, Mara, i Alexander Vasudevan. 2019. „Vacancy at the Edges of the Precarious City”. *Geoforum* 101 (maj):165–73. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2019.03.009>.

Figueiredo, Andrew, Florence Zheng, Joanne Nellis, i George Van. 2020. „Community and Participatory Mapping in Planning”. *ArcGIS StoryMaps*. 4 listopad 2020. <https://storymaps.arcgis.com/stories/474dbf1a1f8f491199ad0489877153b9>.

Filar, Przemysław, i Paweł Kubicki, red. 2012. *Miasto w działaniu: zrównoważony rozwój z perspektywy oddolnej*. Warszawa: Instytut Obywatelski.

Florida, Richard. 2010. *Narodziny klasy kreatywnej*. Warszawa: Narodowe Centrum Kultury.

Foo, Katherine. 2017. „Institutionalizing Urban Possibility: Urban Greening and Vacant Land Governance in Three American Cities”. W *Transience and Permanence in Urban Development*, 117–30. John Wiley & Sons, Ltd. <https://doi.org/10.1002/9781119055662.ch8>.

Frąckowiak, Maciej, Aleksandra Litorowicz, Bogna Świątkowska, Tomasz Świetlik, i Weronika Zalewska. 2021. *Tereny kultury. Analiza potencjału*. Warszawa: Fundacja Bęc Zmiana.

Gachowski, Marek. 2021. „Synergia jako wytyczna do budowania struktury centrum miasta”. *BUILDER* 291 (10): 34–39. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0015.2736>.

Gainza, Xabier. 2018. „Industrial Spaces for Grassroots Creative Production: Spatial, Social and Planning Facets”. *European Planning Studies* 26 (4): 792–811. <https://doi.org/10.1080/09654313.2018.1425377>.

Galdini, Rossana. 2020. „Temporary Uses in Contemporary Spaces. A European Project in Rome”. *Cities* 96 (styczeń):102445. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2019.102445>.

Gebhardt, Matthew F. 2017. „Planning, Property Rights, and the Tragedy of the Anticommons: Temporary Uses in Portland and Detroit”. W *Transience and Permanence in Urban Development*, 171–84. John Wiley & Sons, Ltd. <https://doi.org/10.1002/9781119055662.ch11>.

Gehl, Jan. 2017. *Miasta dla ludzi*. Wyd. 2. Kraków: Wydawnictwo RAM.

Gehl, Jan, i Birgitte Svarre, red. 2021. *Jak studiować życie w przestrzeni publicznej*. Przetłumaczone przez Marta A. Urbańska. Wydanie I. Warszawa: Narodowy Instytut Architektury i Urbanistyki.

Glaser, Meredith, Mattijs Van't Hoff, Hans Karssenbergh, Jeroen Laven, i Jan Van Teeffelen, red. 2012. *The City at Eye Level: Lessons for Street Plinths*. Delft: Eburon Academic Publishers.

Glumac, B. 2021. „Tiny Portable Home: Measuring the Rental Preferences”. *Cities* 116 (wrzesień):103279. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2021.103279>.

Gminny Program Rewitalizacji dla Miasta Poznania. 2017.

Gomółka, Mikołaj. 2019. *Postmiasto: strategie dla wyludniających się miast na przykładzie Bytomia*. Seria Monografie / Instytut Rozwoju Miast i Regionów. Warszawa ; Kraków: Instytut Rozwoju Miast i Regionów.

Graaf de, Paul. 2015. „Eetbare Rotterdam”. W *Vacant City*, zredagowane przez Levente Polyak i Julia Oravec. Budapest: KÉK - Hungarian Contemporary Architecture Centre.

Grabkowska, Maja. 2012. *Regeneration of the Post-Socialist Inner City: Social Change and Bottom-up Transformations in Gdańsk*. Gdańsk: Verlag nicht ermittelbar.

Gronostajska, Barbara, i Romuald Tarczewski, red. 2021. *ACPS 2021. Architecture, City, People, Structures*. Politechnika Wrocławska, Oficyna Wydawnicza. https://doi.org/10.37190/ACPS_2021.

Gyurkovich, Mateusz. 2019a. *Polskie przestrzenie kultury: wybrane zagadnienia*. Kraków: Wydawnictwo PK.

———. 2019b. „Wybrane przykłady transformacji zespołów poprzemysłowych”. *Wiadomości Konserwatorskie*, nr 57.

Gyurkovich, Mateusz, Karolina Dudzic-Gyurkovich, Agnieszka Matusik, i Kinga Racoń-Leja. 2021. „Vistula River Valley in Cracow: from an Urban Barrier to a New Axis of Culture in the Scale of the City”. *ACE: Architecture, City and Environment* 15 (45). <https://doi.org/10.5821/ace.15.45.9913>.

Gzell, S., i K. Świeżewska. 2015. „Zarządzanie chaosem. Koncepcja tymczasowego wykorzystania przestrzeni w mieście”. *Biuletyn Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN* No 259. <http://yadda.icm.edu.pl/baztech/element/bwmeta1.element.baztech-092cecd2-8f71-457e-99cf-31578f582d8d>.

Gzell, Sławomir. 2020. *Urbanistyka XXI wieku*. Wydanie I. Warszawa: PWN.

Hajdys, Dagmara, Dagmara Hajdys, Magdalena Ślebocka, i Ewdokia Cydejko. 2021. *Rewitalizacja miast we współpracy z podmiotem prywatnym w formule partnerstwa publiczno-prywatnego*. Kraków ; Legionowo: edu-Libri.

Happach, Marlena, i Katarzyna Sadowy, red. 2015. *Centra lokalne: studium koncepcyjne dotyczące centrów lokalnych w Warszawie*. Warsztaty / [Oddział Warszawski Stowarzyszenia Architektów Polskich], nr 5. Warszawa: Oddział Warszawski Stowarzyszenia Architektów Polskich.

Harris, Ella. 2015. „Navigating Pop-up Geographies: Urban Space—Times of Flexibility, Interstitiality and Immersion”. *Geography Compass* 9 (11): 592–603. <https://doi.org/10.1111/gec3.12248>.

Harvey, David. 2019. *Rebel Cities: From the Right to the City to the Urban Revolution*. London New York: Verso.

Heim LaFrombois, Megan. 2017. „Blind Spots and Pop-up Spots: A Feminist Exploration into the Discourses of Do-It-Yourself (DIY) Urbanism”. *Urban Studies* 54 (2): 421–36. <https://doi.org/10.1177/0042098015604078>.

Henneberry, John. 2017. „Introduction: Temporary Uses as Alternative Practices”. W *Transience and Permanence in Urban Development*, zredagowane przez John Henneberry, 1. wyd., 1–15. Wiley. <https://doi.org/10.1002/9781119055662.ch1>.

Hernberg, Hella. 2021. „‘Holding Properties Vacant Is Resource Stupidity’: Towards a Typology of Roles in the (Inter)Mediation of Urban ‘Temporary Use’”. *Planning Practice & Research* 37 (5): 581–600. <https://doi.org/10.1080/02697459.2021.2001730>.

Honeck, Thomas. 2015. „Civic Enterprises as Change Agents for Innovations in Spatial Planning: Temporary Use and Co-Housing in Germany”. *Planning Theory & Practice* 16 (4): 557–85. <https://doi.org/10.1080/14649357.2015.1083153>.

———. 2017. „From Squatters to Creatives. An Innovation Perspective on Temporary Use in Planning”. *Planning Theory & Practice* 18 (2): 268–87. <https://doi.org/10.1080/14649357.2017.1303536>.

Horelli, Liisa, Joanna Saad-Sulonen, Sirkku Wallin, i Andrea Botero. 2015. „When Self-Organization Intersects with Urban Planning: Two Cases from Helsinki”. *Planning Practice & Research* 30 (3): 286–302. <https://doi.org/10.1080/02697459.2015.1052941>.

Idem, Robert, i Patrycja Pranschke. 2014. *Uspołecznienie procesu zrównoważonego projektowania architektonicznego =: Socialization of the sustainable architectural design process*. Wyd. 2. Projektowanie Środowiskowe. Gdańsk: Wydawnictwo Politechniki Gdańskiej.

Jacobs, Jane. 2014. *Śmierć i Życie Wielkich Miast Ameryki*. Przetłumaczone przez Łukasz Mojsak. Wydanie I, Dodruk. Fundamenty. Warszawa: Fundacja Centrum Architektury.

———. 2017. *Wielkie małe plany: zbiór krótkich tekstów*. Przetłumaczone przez Martyna Trykozko. Fundamenty. Warszawa: Fundacja Centrum Architektury.

Jadach-Sepiolo, Aleksandra, Anna Mróz, Edyta Tomczyk, Katarzyna Spadło, Paulina Basińska, Krzysztof Kaszuba, Aneta Klepczarek, Jarosław Ogródowski, Dominika Muszyńska-Jeleszyńska, i Aleksandra Kułaczowska, red. 2018. *Rewitalizacja w praktyce: modele rozwiązań jako rezultaty konkursu Modelowa Rewitalizacja Miast i pilotaży w zakresie rewitalizacji*. Warszawa: Krajowy Instytut Polityki Przestrzennej i Mieszkalnictwa.

„Jaki krajobraz nas otacza?” 2021. III. Raporty z planowania Warszawy. Miejska Pracownia Planowania Przestrzennego i Strategii Rozwoju Miasta.

Jakubowski, Kasper. 2020. *Czwarta przyroda. Sukcesja przyrody i funkcji nieużytków miejskich*. Kraków: Fundacja Dzieci w Naturę.

Jankowski, Piotr, Tomasz Kaczmarek, Zbigniew Zwoliński, Edyta Bąkowska-Waldman, Cezary Brudka, Michał Czepkiewicz, Łukasz Mikuła, i Marek Młodkowski. 2018. *Zastosowanie aplikacji geoankiety i geodyskusji w partycypacyjnym planowaniu przestrzennym: dobre praktyki*. Biblioteka Aglomeracji Poznańskiej, nr 32. Poznań: Bogucki Wydawnictwo Naukowe.

Jarczewski, Wojciech, red. 2009. *Przestrzenne aspekty rewitalizacji: śródmieścia, blokowiska, tereny poprzemysłowe, pokolejowe i powojkowe: praca zbiorowa*. *Rewitalizacja Miast Polskich*, t. 4. Kraków: Instytut Rozwoju Miast.

Jaroszewska, Emilia. 2019. *Kurczenie się (shrinkage) starych miast przemysłowych i przeciwdziałanie jego negatywnym skutkom*. Seria Monografie / Instytut Rozwoju Miast i Regionów. Warszawa ; Kraków ; Poznań: Instytut Rozwoju Miast i Regionów ; Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej UAM.

Jaskulska, Małgorzata. 2017. „Ośrodek pomocy społecznej jako aktor procesu rewitalizacji”. W *Rewitalizacja: podejście partycypacyjne*, zredagowane przez Dorota Bazuń i Mariusz Kwiatkowski, 180–93. Warszawa: Oficyna Naukowa.

Jaskuła-Korporowicz, Sylwia. 2018. *Ewaluacja społeczna w edukacji*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.

Jopek, Dorota, Artur Hołuj, Laura Kochel, Piotr Lityński, i Tadeusz Kudłacz, red. 2019. *Podstawy planowania przestrzennego: założenia teoretyczne i ćwiczenia praktyczne*. Wydanie pierwsze. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie.

Jorgensen, Anna, i Richard Keenan, red. 2012. *Urban wildscapes*. London ; New York: Routledge.

Kaczmarek, Sylwia, Jarosław Kazimierzak, Armina Kapusta, i Piotr Kosmowski, red. 2019. *Demolowanie w kontekście teorii rewitalizacji miast*. Wydanie I. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

Kamvasinou, Krystallia. 2017. „Short-Term Projects, Long-Term Ambitions: Facets of Transience in Two London Development Sites”. W *Transience and Permanence in Urban Development*, 65–83. John Wiley & Sons, Ltd. <https://doi.org/10.1002/9781119055662.ch5>.

Kantarek, Anna Agata. 2019. *Tkanka urbanistyczna: wybrane zagadnienia*. Kraków: Wydawnictwo PK.

Kasperczyk, Zuzanna. 2021. „Self-Organization on Local Communities – a Model Scheme of Development Based on Case Studies from the UK, Germany and Poland”. W *ACPS 2021. Architecture, City, People, Structures*, zredagowane przez Barbara Gronostajska i Romuald Tarczewski, 17–30. Politechnika Wrocławska, Oficyna Wydawnicza. https://doi.org/10.37190/ACPS_2021.

- Kasperczyk, Zuzanna, i Dominika Pazder. 2022. „Komercyjne tymczasowe użytkowanie przestrzeni jako narzędzie kreowania współczesnego środowiska mieszkaniowego – szanse i zagrożenia”. *Środowisko Mieszkaniowe*, nr 39 (październik), 53–65. <https://doi.org/10.4467/25438700SM.22.013.16591>.
- Kasperczyk-Brodecka, Zuzanna. 2023. „Przyjemność robienia miasta”. *autoportret, Samoorganizacja*, nr 2 [81]. <https://www.autoportret.pl/artykuly/przyjemnosc-robienia-miasta/>.
- Kelbaugh, D. 2007. „Toward an Integrated Paradigm: Further Thoughts on the Three Urbanisms”. *Places Journal*, sierpień. <https://www.semanticscholar.org/paper/Toward-an-Integrated-Paradigm%3A-Further-Thoughts-on-Kelbaugh/9870c9ec9937a0ffebfa85ad93be401dff8aacf3>.
- Kertész, Monika, Levente Polyák, Julia Oravecz, i Judit Schanz. 2015. „Community Gardens”. W *Vacant City*, zredagowane przez Levente Polyák i Julia Oravecz, 92–95. Budapest: KÉK - Hungarian Contemporary Architecture Centre.
- Kępiński, Kacper, i Adrian Krężlik, red. 2022. *Antropocen: w stronę architektury regenerującej*. Wydanie I. Warszawa: Narodowy Instytut Architektury i Urbanistyki.
- Kępkowicz, Agnieszka. 2019. *Identyfikacja typów przestrzeni publicznej*. Wydanie 1. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Kim, Gunwoo, Patrick A. Miller, i David J. Nowak. 2018. „Urban Vacant Land Typology: A Tool for Managing Urban Vacant Land”. *Sustainable Cities and Society* 36 (styczeń): 144–56. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2017.09.014>.
- Kinal, Artur. 2017. „Partycypacja oddolna jako fundament zrównoważonej urbanizacji w optyce Światowego Forum Urbanistycznego”. W *Rewitalizacja: podejście partycypacyjne*, zredagowane przez Dorota Bazuń i Mariusz Kwiatkowski, 68–90. Warszawa: Oficyna Naukowa.
- Koolhaas, Rem. 2017. *Rem Koolhaas: śmieciowa przestrzeń: teksty*. Zredagowane przez Andrzej Leśniak i Grzegorz Piątek. Przetłumaczone przez Marcin Wawrzyńczak. Fundamenty. Warszawa: Fundacja Centrum Architektury : Fundacja Bęc Zmiana.
- Kortelainen, Jarmo, i Moritz Albrecht. 2021. „Placelessness of Urban Design and Industrial Branding in Small Town Planning”. *Journal of Urban Design* 26 (4): 405–21. <https://doi.org/10.1080/13574809.2021.1877536>.
- Kotus, Jacek, Tomasz Sowada, i Michał Rzeszewski. 2019. „Ponad górne szczeble «drabiny partycypacji»: koncepcja Sherry Arnstein po pięciu dekadach”. *Studia Socjologiczne*; 2019; No 3; 31-54. <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/126151/edition/110063>.
- Kotus, Jacek, Tomasz Sowada, Michał Rzeszewski, i Dominika Pazder, red. 2019. *Zapraszamy Państwa do rozmów: wędrówki po labiryncie wielkomiejskiej partycypacji*. *Studia i Prace z Geografii*, nr 74. Poznań: Bogucki Wydawnictwo Naukowe.
- Kubicki, Paweł. 2016. *Wynajdywanie miejskości: polska kwestia miejska z perspektywy długiego trwania = Invented urbanity: the Polish urban question from a longue durée perspective*. Wydanie I. Kraków: NOMOS.
- Kudłacz, Michał. 2021. *Miasto - idea: nowe podejście do gospodarowania zasobami miasta*. Wydanie I. Warszawa: CeDeWu.
- Kullmann, Karl. 2014. „The Usefulness of Uselessness: Towards a Landscape Framework for Un-Activated Urban Public Space”. *Architectural Theory Review* 19 (2): 154–73. <https://doi.org/10.1080/13264826.2014.967330>.
- Kwiatkowski, Mariusz. 2017. „Partycypacyjny model rewitalizacji i jego przeciwnicy”. W *Rewitalizacja: podejście partycypacyjne*, zredagowane przez Dorota Bazuń i Mariusz Kwiatkowski, 15–32. Warszawa: Oficyna Naukowa.
- Lefebvre, Henri. 1968. *Le droit à la ville. Société et urbanisme*. Paris: Anthropos.
- Lehtovuori, Panu, i Sampo Ruoppila. 2012. „Temporary uses as means of experimental urban planning”. *SAJ - Serbian Architectural Journal* 4 (styczeń): 29–53. <https://doi.org/10.5937/SAJ1201029L>.
- . 2017. „Temporary Uses Producing Difference in Contemporary Urbanism”. W *Transience and Permanence in Urban Development*, 47–63. John Wiley & Sons, Ltd. <https://doi.org/10.1002/9781119055662.ch4>.
- Lewenstein, Barbara, Agata Gójska, i Ewa Zielińska, red. 2020. *Aktywizmy miejskie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.

Lewicka, Maria. 2012. *Psychologia miejsca*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.

Liszewski, Stanisław. 2012. *Geografia urbanistyczna*. Wyd. 2 (1 w WN PWN). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Livingstone, Nicola, i Peter Matthews. 2017. „Liminal Spaces and Theorising the Permanence of Transience”. W *Transience and Permanence in Urban Development*, 31–45. John Wiley & Sons, Ltd. <https://doi.org/10.1002/9781119055662.ch3>.

Lorens, Piotr, i Justyna Martyniuk-Pęczek, red. 2009. *Wybrane zagadnienia rewitalizacji miast. Miasto, Metropolia, Region*. Gdańsk: Wydawnictwo Urbanista.

———, red. 2010. *Zarządzanie rozwojem przestrzennym miast. Miasto, metropolia, region*. Gdańsk: Urbanista.

Lorens, Piotr, i Izabela Mironowicz, red. 2013. *Wybrane teorie współczesnej urbanistyki. Miasto, Metropolia, Region*. Gdańsk : Warszawa]: Politechnika Gdańska. [Wydział Architektury ; Akapit-DTP Elżbieta Albinowska.

Lossau, Julia, i Katharina Winter. 2011. „The Social Construction of City Nature: Exploring Temporary Uses of Open Green Space in Berlin”. W *Perspectives in Urban Ecology*, zredagowane przez Wilfried Endlicher, 333–45. Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg. https://doi.org/10.1007/978-3-642-17731-6_12.

Loukaitou Sideris, Anastasia. 1996. „Cracks in the city: Addressing the constraints and potentials of urban design”. *Journal of Urban Design* 1 (1): 91–103. <https://doi.org/10.1080/13574809608724372>.

Lynch, Kevin. 2011. *Obraz miasta. Przetłumaczone przez Tomasz Jeleński*. Wydanie I. Kraków: Wydawnictwo Archivolta Michał Stępień.

Madanipour, Ali. 2017a. *Cities in time: temporary urbanism and the future of the city*. London: Bloomsbury Academic, an imprint of Bloomsbury Publishing Pic.

———. 2017b. „Ephemeral Landscape and Urban Shrinkage”. *Landscape Research* 42 (7): 795–805. <https://doi.org/10.1080/01426397.2017.1355445>.

———. 2018. „Temporary Use of Space: Urban Processes between Flexibility, Opportunity and Precarity”. *Urban Studies* 55 (5): 1093–1110. <https://doi.org/10.1177/0042098017705546>.

Majer, Andrzej. 2014. *Odrodzenie miast*. Łódź : Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego ; Wydawnictwo Naukowe Scholar.

Mangialardo, Alessia, i Ezio Micelli. 2016. „Social Capital and Public Policies for Commons: Bottom up Processes in Public Real Estate Property Valorization”. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 223 (czerwiec):175–80. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2016.05.343>.

———. 2018. „From Sources of Financial Value to Commons: Emerging Policies for Enhancing Public Real Estate Assets in Italy”. *Papers in Regional Science* 97 (4): 1397–1409. <https://doi.org/10.1111/pirs.12310>.

Marko, Petra, Radim Lisa, i Matej Mihályi. 2022. *Meanwhile City: How Temporary Interventions Create Welcoming Places with a Strong Identity*. First edition. Bratislava: Milk.

Martin, Michael, Iain Deas, i Stephen Hincks. 2019. „The Role of Temporary Use in Urban Regeneration: Ordinary and Extraordinary Approaches in Bristol and Liverpool”. *Planning Practice & Research* 34 (5): 537–57. <https://doi.org/10.1080/02697459.2019.1679429>.

Martin, Michael, Stephen Hincks, i Iain Deas. 2020. „Temporary Use in England's Core Cities: Looking beyond the Exceptional”. *Urban Studies* 57 (16): 3381–3401. <https://doi.org/10.1177/0042098019898076>.

Martyka, Anna, i Natalia Przesmycka. 2024. „Modelowanie i planowanie rozwoju miast: studium przypadku Lublina w kontekście wyzwań urbanistyki XXI wieku”. *Środowisko Mieszkaniowe* 46.

Matoga, Agnes. 2019a. „Governance of Temporary Use”. *Proceedings of the Institution of Civil Engineers - Urban Design and Planning* 172 (4): 159–68. <https://doi.org/10.1680/jurdp.18.00052>.

———. 2019b. „How Media Shape the Perception of Temporary Uses: A Qualitative Media Analysis on Vacancy and Temporary Uses in Vienna”. *disP - The Planning Review* 55 (1): 85–96. <https://doi.org/10.1080/02513625.2019.1598114>.

Mayer, Margit. 2016. „Neoliberal Urbanism and Uprisings Across Europe”. W *Urban Uprisings*, zredagowane

przez Margit Mayer, Catharina Thörn, i Håkan Thörn, 57–92. London: Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/978-1-137-50509-5_2.

Michalak, Dorota, Ksymena Rosiek, i Paulina Szyja, red. 2020. *Gospodarka niskoemisyjna, gospodarka cyrkularna, zielona gospodarka: uwarunkowania i wzajemne powiązania*. Wydanie I. *Ekonomia* / [Uniwersytet Łódzki]. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

Miessen, Markus. 2016. *Niezależna praktyka: Koszmar partycypacji*. Przetłumaczone przez Michał Choptiany. Wydanie drugie poszerzone. Bęc. Seria Kieszonkowa. Warszawa: Bęc Zmiana.

Minervino, Guglielmo, i Valentino Canturi. 2018. „The Fina: A Traditional Mediterranean Urban Design Concept Investigated in Belmonte Calabro Village, Italy. Learning Lessons for Contemporary Urban Policies”. W *Putting Tradition into Practice: Heritage, Place and Design*, zredagowane przez Giuseppe Amoruso, 3:1303–12. *Lecture Notes in Civil Engineering*. Cham: Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-57937-5_134.

Mironowicz, Izabela. 2010. „Proces transformacji terenów miejskich wobec dziedzictwa duchowego i materialnego”. W *Rewitalizacja miast polskich – diagnoza*. T. 8. *Rewitalizacja miast polskich*. Kraków: Instytut Rozwoju Miast.

Montgomery, Charles. 2015. *Miasto szczęśliwe: jak zmienić nasze życie, zmieniając nasze miasta*. Przetłumaczone przez Tomasz Teszner. Kraków: Wydawnictwo Wysoki Zamek.

Moore-Cherry, Niamh, i Linda McCarthy. 2016. „Debating Temporary Uses for Vacant Urban Sites: Insights for Practice from a Stakeholder Workshop”. *Planning Practice & Research* 31 (3): 347–57. <https://doi.org/10.1080/02697459.2016.1158075>.

Mseddi, Amine, i Mariann Simon. 2022. „Community Gardens in Budapest, Challenges and Opportunities”. *European Journal of Architecture and Urban Planning* 1 (5): 35–43. <https://doi.org/10.24018/ejarch.2022.1.5.16>.

Nadolny, Adam. 2012. *Architektura Poznania o charakterze uzupełniającym po roku 1945: realizacje w kontekście historycznych form urbanistycznych na przykładzie dzielnic Wilda, Łazarz i Jeżyce*. Poznań: Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej.

Naghbi, Maryam, Mohsen Faizi, i Ahmad Ekhlasi. 2020. „Undefined Lands: A Review of Their Role as an Underexplored Resource of Landscape”. *Landscape Architecture and Art* 16 (grudzień):60–69. <https://doi.org/10.22616/j.landarchart.2020.16.06>.

Navarro Yáñez, Clemente J. 2013. „Do ‘creative cities’ have a dark side? Cultural scenes and socio-economic status in Barcelona and Madrid (1991–2001)”. *Cities* 35 (grudzień):213–20. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2013.05.007>.

Nawratek, Krzysztof. 2008. *Miasto jako idea polityczna*. Wydanie I. *Linia Radykalna*, t. 6. Kraków: Korporacja Ha!art.

———. 2012. *Dziury w całym: wstęp do miejskich rewolucji*. Idee 35. Warszawa: Wydawnictwo Krytyki Politycznej.

Németh, Jeremy, i Joern Langhorst. 2014. „Rethinking Urban Transformation: Temporary Uses for Vacant Land”. *Cities* 40 (październik):143–50. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2013.04.007>.

Niezabitowska, Elżbieta. 2014. *Metody i techniki badawcze w architekturze*. Gliwice: Wydawnictwo Politechniki Śląskiej.

O’Callaghan, Cian, Cesare Di Felicianantonio, i Michael Byrne. 2018. „Governing Urban Vacancy in Post-Crash Dublin: Contested Property and Alternative Social Projects”. *Urban Geography* 39 (6): 868–91. <https://doi.org/10.1080/02723638.2017.1405688>.

Olbińska, Katarzyna. 2020. *Planowanie procesów rewitalizacji miast: teoria a praktyka*. Wydanie I. Akademia Samorządowa. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

Orduña-Giró, Paula, Sébastien Jacquot, i Oliver Waine. 2015. „The Participatory Production of Temporary Public Spaces in Times of Crisis”. *Métropolitiques*. Métropolitiques. 8 maj 2015. <https://metropolitiques.org/https://metropolitiques.org/The-participatory-production-of-temporary-public-spaces-in-times-of-crisis.html>.

Orłowska, Agnieszka, Zofia Mazur, i Mariola Łaguna. 2017. „Systematyczny Przegląd Literatury: Na Czym

Polega i Czym Różni Się Od Innych Przeglądów?” *Ogrody Nauk i Sztuk*, nr 7, 350–63. <https://doi.org/10.15503/onis2017.350.363>.

Ossowicz, Tomasz. 2019. *Urbanistyka operacyjna: zarys teorii* = *Operational city planning: the outline of a theory*. Wrocław: Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej.

Oswald, Franz, Peter Baccini, i Mark Michaeli. 2003. *Netzstadt: Designing the Urban*. 2003rd edition. Basel Boston: Birkhäuser Architecture.

Oswalt, Philipp, Klaus Overmeyer, i Philipp Misselwitz, red. 2004. *Urban catalyst. Strategies for temporary use*. Berlin: Studio Urban Catalyst.

Palicki, Sławomir. 2015. „Rewitalizacja jako formuła ewolucji przestrzeni miejskiej”. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu* 65 (2): 67–75.

———. 2020. *Rewitalizacja miast: perspektywa rynku nieruchomości mieszkaniowych*. Poznań: Wydawnictwo UEP. Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu.

Parysek, Jerzy J. 1995. „Duże miasta Europy i ich rola w procesie urbanizacji, rozwoju społeczno-gospodarczego i europejskiej integracji u schyłku XX wieku”. *Przegląd Geograficzny* 67 (3–4): 225–48.

———. 2005. *Miasta polskie na przełomie XX i XXI wieku: rozwój i przekształcenia strukturalne*. Poznań: Bogucki Wydawnictwo Naukowe.

———. 2016. „O najbliższej przyszłości rewitalizacji w Polsce: pragmatycznie i prognostycznie”. *Problemy Rozwoju Miast*, nr nr 4, 5–17.

Patti, Daniela, i Levente Polyak. 2015. „From Practice to Policy: Frameworks for Temporary Use”. *Urban Research & Practice* 8 (1): 122–34. <https://doi.org/10.1080/17535069.2015.1011422>.

———. 2017. „Frameworks for Temporary Use: Experiments of Urban Regeneration in Bremen, Rome and Budapest”. W *Transience and Permanence in Urban Development*, 231–48. John Wiley & Sons, Ltd. <https://doi.org/10.1002/9781119055662.ch15>.

Patti, Daniela, i Levente Polyák, red. 2017. *Funding the Cooperative City: Community Finance and the Economy of Civic Spaces*. Vienna: Cooperative City Books.

Pazder, Dominika. 2008. *Rewitalizacja śródmiejskich przestrzeni kulturowych jako czynnik wzrostu atrakcyjności miasta: badania średniej wielkości miast Wielkopolski: rozprawa doktorska*. Poznań: Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej.

———. 2018. *Obszary kreatywności - creative syntax jako czynnik ożywiania śródmieść: wybrane zagadnienia*. Poznań: Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej.

Pieniążek, Marek, Barbara Szejgiec, Maciej Zych, Agnieszka Ajdyn, i Gabriela Nowakowska. 2014. *Graficzna prezentacja danych statystycznych*. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.

Pizzigalli, Cristian. 2022. „Kurczenie się, rewilding - i jeszcze raz od początku”. W *Antropocen: w stronę architektury regenerującej*, zredagowane przez Kacper Kępiński i Adrian Krężlik, 189–209. Warszawa: Narodowy Instytut Architektury i Urbanistyki.

Pobłocki, Kacper. 2014. „Kijem w szprychy”. W *My i oni: przestrzenie wspólne/projektowanie dla wspólnoty*, zredagowane przez Bogna Świątkowska, 91–100. Synchronizacja. Warszawa: Fundacja Nowej Kultury Bęc Zmiana.

———. 2017. *Kapitalizm: historia krótkiego trwania*. Warszawa: Bęc zmiana.

Podwysocki, Krzysztof. 2022. „Konsekwencje urbanizacji dla środowiska”. *Kosmos* 71 (1): 13–20. https://doi.org/10.36921/kos.2022_2807.

Pollitt, Christopher, i Geert Bouckaert. 2011. *Public Management Reform: A Comparative Analysis - New Public Management, Governance, and the Neo-Weberian State*. 3rd edition. Oxford: Oxford University Press.

Polyak, Levente. 2012. „Mapowanie wolnych przestrzeni”. W *Chwała miasta*, zredagowane przez Bogna Świątkowska, 88–92. Synchronizacja. Warszawa: Fundacja Bęc Zmiana.

Polyák, Levente, i Julia Oravec. 2015. *Vacant City*. Budapest: KÉK - Hungarian Contemporary Architecture Centre.

Praczyk, Małgorzata, red. 2017. Poznań w działaniu: społeczne inicjatywy dawniej i dziś. Biblioteka Czasu Kultury, t. 45. Poznań: Stowarzyszenie Czasu Kultury.

Project for Public Spaces. 2022. Placemaking: What If We Built Our Cities Around Places? Project for Public Spaces, Inc.

Przesmycka, Natalia. 2024. „Adaptacja do zmian klimatu jako element polityki miejskiej oraz kształtowania przestrzeni publicznych: przykład Lizbony”. Teka Komisji Urbanistyki i Architektury Oddziału Polskiej Akademii Nauk w Krakowie, marzec, 215–47. <https://doi.org/10.24425/tkuia.2023.148977>.

Przywojska, Justyna. 2016. Rewitalizacja miast: aspekt społeczny. Akademia Samorządowa. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

Raab, Stefanie. 2012. „Neukölln Berlin”. W *The City at Eye Level: Lessons for Street Plinths*, zredagowane przez Meredith Glaser, Mattijs Van't Hoff, Hans Karssenberg, Jeroen Laven, i Jan Van Teeffelen. Delft: Eburon Academic Publishers.

Raszeja, Elżbieta, i Anna Gałęcka-Drozda. 2015. „Współczesna interpretacja idei poznańskiego systemu zieleni miejskiej w kontekście strategii miasta zrównoważonego”. *Studia Miejskie* 19.

Raworth, Kate. 2021. *Ekonomia obwarzanka: siedem sposobów myślenia o ekonomii XXI wieku*. Przetłumaczone przez Aleksandra Paszkowską. Wydanie pierwsze. Warszawa: Wydawnictwo Krytyki Politycznej.

Relph, Edward. 1976. *Place and Placelessness*. London: Pion.

Ricci, Mosè. 2017. „The Swinging Cities of the Eternal Present”. *City, Territory and Architecture* 4 (1): 2. <https://doi.org/10.1186/s40410-016-0058-5>.

Roberts, Peter W., i Hugh Sykes, red. 2000. *Urban regeneration: a handbook*. London ; Thousand Oaks, Calif: SAGE.

Rogatka, Krzysztof. 2019. *Rewitalizacja i gentryfikacja w wymiarze społecznym*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

Rydzik, Władysław, red. 2009. *Aspekty prawne i organizacyjne zarządzania rewitalizacją: praca zbiorowa. Rewitalizacja Miast Polskich*, t. 6. Kraków: Instytut Rozwoju Miast.

Sagan, Iwona. 2017. *Miasto: nowa kwestia i nowa polityka*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.

Schuhmacher, Patrik, i Christian Rogner. 2001. „After Ford”. W *Stalking Detroit, First Edition*, 48–56. Barcelona: EDITORIAL ACTAR.

Semeraro, Teodoro, i Roberta Aretano. 2018. „Landscape Regeneration in Social Ecological System: a Process Without Time”. *Paradise Lost of the Landscape-Cultural Mosaic. Attractiveness, Harmony, Atarassia, Proceedings of the 21st IPSAPA/ISPALEM International Scientific Conference*.

Sendra, Pablo, i Richard Sennett. 2022. *Designing Disorder: Experiments and Disruptions in the City*. Paperback edition. London New York: Verso.

Sgobbo, Alessandro, i Francesco Domenico Moccia. 2016. „Synergetic Temporary Use for the Enhancement of Historic Centers: The Pilot Project for the Naples Waterfront”. *TECHNE - Journal of Technology for Architecture and Environment*, listopad, 253-260 Pages. <https://doi.org/10.13128/TECHNE-19360>.

Simon, Michael. 2017. „From demolition to regeneration”. W *Funding the Cooperative City*, zredagowane przez Levente Polyak i Daniela Patti, 160–66. Vienna: Cooperative City Books.

Souza, Marcelo Lopes de. 2006. „Social movements as ‘critical urban planning’ agents”. *City* 10 (3): 327–42. <https://doi.org/10.1080/13604810600982347>.

Sroka, Bartłomiej. 2021. *Dychotomia procesu urbanizacji, czyli Rozlewanie miast kurczących się w kontekście systemu planowania przestrzennego*. Seria Monografie / Instytut Rozwoju Miast i Regionów. Warszawa ; Kraków: Instytut Rozwoju Miast i Regionów.

Staszewska, Sylwia. 2013. *Urbanizacja przestrzenna strefy podmiejskiej polskiego miasta*. *Studia i Prace z Geografii i Geologii*, nr 34. Poznań: Bogucki Wydawnictwo Naukowe.

Stawasz, Danuta. 2020. *Współczesne miasta: aktualne możliwości rozwoju*. Wydanie I. Akademia Samorządowa.

Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

Stawasz, Danuta, i Dorota Sikora-Fernandez. 2016. *Koncepcja smart city na tle procesów i uwarunkowań rozwoju współczesnych miast*. Akademia Samorządowa. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

Stein, Samuel. 2019. *Capital city: gentrification and the real estate state*. Jacobin series. London ; Brooklyn, NY: Verso.

Stevens, Quentin. 2018. „Temporary uses of urban spaces: How are they understood as ‘creative’?” *International Journal of Architectural Research: ArchNet-IJAR* 12 (3): 90. <https://doi.org/10.26687/archnet-ijar.v12i3.1673>.

Stępnik, Łukasz, Milena Trzcńska, i Mateusz Włodarek. 2024. „Jak zmienić biuro w dom?” *autoportret*, nr 2 [85]. <https://www.autoportret.pl/artykuly/jak-zmienic-biuro-w-dom/>.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Poznania. 2014.

Stupar, Aleksandra, Aleksandar Grujić, i Biljana Grujić. 2016. „Toward the Urban Transition of Kragujevac: A New Life for Old Urban Generators”. *51st International Planning Congress 2015 : Cities Save the World, Let's Reinvent Planning*, 606–16.

Szaton, Karolina Marta. 2018. „The Temporary Use as a Strategy for Transforming the Space of Contemporary Cities. Space Transformations Supported by the Purposeful Application of Temporary Use, Based on a Case Study”. *Miscellanea Geographica* 22 (4): 231–36. <https://doi.org/10.2478/mgrsd-2018-0031>.

Szymańska, Daniela, i Jadwiga Biegańska. 2011. „Fenomen urbanizacji i procesy z nim związane”. *Studia Miejskie*, nr 4, 13–38.

Szymczukiewicz-Chałupka, Agnieszka, Aleksandra Grygierczyk, Ewelina Oszmian, i Tomasz Żental. 2017. „«DŁUGOstan» — projekt rewitalizacji dwóch zielonogórskich kamienic i aktywizacji ich mieszkańców”. W *Rewitalizacja: podejście partycypacyjne, zredagowane przez Dorota Bazuń i Mariusz Kwiatkowski*. Warszawa: Oficyna Naukowa.

Środoń, Maria. 2010. „Konflikt wokół problemów zagospodarowania przestrzennego - rola Internetu jako narzędzia politycznej samoorganizacji społeczności lokalnej. Przypadek Starej Ochoty w Warszawie”. W *Partycypacja społeczna i aktywizacja w rozwiązywaniu problemów społeczności lokalnych, zredagowane przez Barbara Lewenstein, Jacek Schindler, i Ryszard Skrzypiec*, 143–61. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.

Świątkowska, Bogna, red. 2012. *Chwała miasta*. Warszawa: Fundacja Bęc Zmiana.

———, red. 2014. *My i oni: przestrzenie wspólne/projektowanie dla wspólnoty*. Synchronizacja. Warszawa: Fundacja Nowej Kultury Bęc Zmiana.

Tachieva, Galina. 2010. *Sprawl repair manual*. Washington: Island Press.

Thorpe, Amelia, Timothy Moore, i Lee Stickells. 2017. „Pop-up Justice? Reflecting on Relationships in the Temporary City”. W *Transience and Permanence in Urban Development*, 151–69. John Wiley & Sons, Ltd. <https://doi.org/10.1002/9781119055662.ch10>.

Tonkiss, Fran. 2013. „Austerity Urbanism and the Makeshift City”. *City* 17 (3): 312–24. <https://doi.org/10.1080/13604813.2013.795332>.

Townsend, Elly. 2017. „Supporting self-organisation in local communities”. W *Funding the Cooperative City, zredagowane przez Levente Polyak i Daniela Patti*, 217–21. Vienna: Cooperative City Books.

Trancik, Roger. 1991. *Finding Lost Space: Theories of Urban Design*. John Wiley & Sons.

Trendov, Nikola M. 2018. „Comparative Study on the Motivations That Drive Urban Community Gardens in Central Eastern Europe”. *Annals of Agrarian Science* 16 (1): 85–89. <https://doi.org/10.1016/j.aasci.2017.10.003>.

Tuan, Yi-Fu. 1987. *Przestrzeń i miejsce*. Przetłumaczone przez Agnieszka Morawińska. Biblioteka Myśli Współczesnej. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.

Twardoch, Agata. 2019. *System do mieszkania: perspektywy rozwoju dostępnego budownictwa mieszkaniowego*. Warszawa: Fundacja Nowej Kultury „Bęc Zmiana”.

United Nations. 1987. „Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future”.

- Vasudevan, Alex. 2023. *The Autonomous City: A History of Urban Squatting*. Second edition. London New York: Verso.
- Vasudevan, Alexander. 2014. „Autonomous Urbanisms and the Right to the City: Squatting and the Production of the Urban Commons in Berlin 1”. W *Green Utopianism*. Routledge.
- Vivant, Elsa. 2020. „From Margins to Capital: The Integration of Spaces of Artistic Critique within Capitalist Urbanism”. *Journal of Urban Affairs* 44 (4–5): 490–503. <https://doi.org/10.1080/07352166.2020.1811115>.
- Vojvodikova, Barbara, Lenka Ticha, Radim Fojtik, i Natalie Szeligova. 2019. „Brownfields in Function Urban Area Ostrava”. *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering* 471 (luty):102023. <https://doi.org/10.1088/1757-899X/471/10/102023>.
- Waldheim, Charles, i Jason Young. 2001. *Stalking Detroit*. First Edition. Barcelona: EDITORIAL ACTAR.
- Wallis, Aleksander. 1990. *Socjologia przestrzeni*. Warszawa: Niezależna Oficyna Wydawnicza.
- Wedlich-Söldner, Roland, i Timo Betz. 2018. „Self-Organization: The Fundament of Cell Biology”. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences* 373 (1747): 20170103. <https://doi.org/10.1098/rstb.2017.0103>.
- Wehle-Strzelecka, Stanisława, i Monika Strzelecka-Seredyńska. 2021. „Kształtowanie zabudowy mieszkaniowej wpisującej się w zasady ochrony terenu i pozyskiwania rezerw przestrzeni we współczesnym mieście”. *Środowisko Mieszkaniowe*, nr 34, 90–95. <https://doi.org/10.4467/25438700SM.21.010.13648>.
- Weier, John, i David Herring. 2000. „Measuring Vegetation (NDVI & EVI)”. NASA Earth Observatory. 2000. <https://earthobservatory.nasa.gov/features/MeasuringVegetation>.
- Wejchert, Kazimierz. 2010. *Elementy kompozycji urbanistycznej*. Wyd. 2, Repr. Warszawa: Arkady.
- Williams, K., i Stephen Green. 2001. „Literature review of public space and local environments for the cross cutting review: Final report”. W . <https://www.semanticscholar.org/paper/Literature-review-of-public-space-and-local-for-the-Williams-Green/1a1bee1bd8d769862a6355a1404018a06a8141c2>.
- Wiśniewska, Weronika. 2012. *Krajobraz miejski: odnowa i kreacja w procesie odnowy*. Łódź: Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej.
- Wojnarowska, Anna. 2017. *Jakość przestrzeni publicznej centrum miasta: przykład miast średnich regionu łódzkiego*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Zasina, Jakub. 2015. „Reurbanizacja w świetle dotychczasowych badań nad miastami europejskimi”. *Studia Miejskie*, nr 20, 155–66.
- Zielińska, Ewa. 2020. „Hackerspace’y, ogrody społeczne, niezależne centra kultury. Samoorganizacja w przestrzeni miejskiej w Polsce w XXI w.” W *Aktywizmy miejskie*, zredagowane przez Barbara Lewenstein, Agata Gójska, i Ewa Zielińska. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Ziobrowski, Zygmunt, red. 2000. *Odnowa miast: rewitalizacja, rehabilitacja, restrukturyzacja*. Kraków: IGPIK.O.
- , red. 2010. *Założenia polityki rewitalizacji w Polsce. T. 9. Rewitalizacja miast polskich*. Kraków: Instytut Rozwoju Miast.
- Zuziak, Z. K. 2008. „Rewitalizacja a urbanistyka strategiczna”. *Problemy Ekologii R.* 12, nr 2:80–84.
- Żylski, Tomasz. 2023. „Metamorfoza stadionu Szyca w Poznaniu - nowe zielone założenie w centrum miasta”. *Architektura Murator*, 24 maj 2023. <https://architektura.muratorplus.pl/konkursy/metamorfoza-stadionu-szyca-w-poznaniu-nowe-zielone-zalozenie-w-centrum-miasta-aa-hyxA-i9Qi-JBxc.html>.

Spis źródeł internetowych

dostęp: 11.2023 - 12.2024 r.

1. <https://new-european-bauhaus.europa.eu/>
2. <https://systematicreview.umed.pl/co-okresla-sie-mianem-przeglądu-systema-tycznego-systematic-review/>
3. <https://sip.poznan.pl/>
4. <https://bip.poznan.pl/bip/uchwaly/uchwala-nr-lxxii-1137-vi--2014-z-dnia-2014-09-23,53822/>
5. <https://bip.poznan.pl/bip/uchwaly/uchwala-nr-lvi-1021-vii-2017-z-dnia-2017-11-07,71611/>
6. <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/optimum-w-sen-sie-Pareto;3951452.html>
7. <https://www.iap2.org/page/pillars>
8. <https://sjp.pwn.pl/szukaj/wakujacy.html>
9. <https://sjp.pwn.pl/slowniki/nieuzytek.html>
10. <https://sjp.pwn.pl/szukaj/ugór.html>
11. <https://sjp.pwn.pl/szukaj/pustka.html>
12. <https://sjp.pwn.pl/szukaj/luka.html>
13. <https://sjp.pwn.pl/szukaj/deficyt.html>
14. <https://kozossegi kertek.hu>
15. <https://kek.org.hu>
16. <https://kozossegi kertek.hu/en/angol-oldal-1/>
17. <https://kozossegi kertek.hu/garden/lecsos-kert/>
18. <https://kozossegi kertek.hu/garden/kisdiofa-kert/>
19. <https://kozossegi kertek.hu/garden/csardas-kert/>
20. <https://kozossegi kertek.hu/garden/koris-kozossegi-kert/>
21. <https://kozossegi kertek.hu/garden/ibis-kozossegi-kert/>
22. <https://segi kertek.hu/garden/ibis-healing-garden/>
23. <https://kozossegi kertek.hu/kertek/>
24. <https://terkoz.budapest.hu/>
25. <https://kozossegi kertek.hu/garden/grundkert-4/>
26. <https://lakatlan.crowdmap.com>
27. <http://lakatlan.kek.org.hu/>
28. <https://una.city/nbs/barcelona/social-urban-gardens-pla-buits-vacant-lots-plan>
29. <https://www.meanwhitespace.com>
30. <https://www.zzz-bremen.de/>
31. <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/SN06365/SN06365.pdf>
32. <https://www.google.pl/maps/> [dostęp: 15.07.2022]. s.126

33. <https://www.poznan.pl/mim/bm/news/kliny-i-pierscienie,129381.html>
34. <https://www.poznan.pl/mim/sport/>
35. <https://bracz.edu.pl/filie/>
36. <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/start>
37. <https://earthobservatory.nasa.gov/features/MeasuringVegetation> [dostęp:16.09.2024] s. 185
38. <https://www.poznan.pl/mim/info/news/stadion-szyca-znamy-zwycieska-koncepcje,204707.html>
39. <https://architektura.muratorplus.pl/konkursy/metamorfoza-stadionu-szyca-w-poznaniu-nowe-zielone-zalozenie-w-centrum-miasta-aa-hyxA-i9Qi-JBXc.html>
40. <https://sjp.pwn.pl/sjp/centrum;2447510.html>
41. <https://sip.poznan.pl/sip/nmap/mapa/10/rowery/>
42. <https://www.walkscore.com/>
43. <https://sjp.pwn.pl/sjp/sekwencja;2575126.html>
44. <https://aplikacja.mapadrzew.com>
45. <https://www.amentsoc.org/insects/glossary/terms/bioblitz/>
46. <https://um.warszawa.pl/waw/wspol-praca-z-nauka/-/stypendystka-iv-edycji-stypendiow-m-st-warszawy-dla-doktorantow-zuzanna-kasperczyk>
47. <https://komuna.warszawa.pl/pl/>
48. https://www.facebook.com/praskiagrodeksasiedzki/?locale=pl_PL
49. <https://zzw.waw.pl/nasze-dzialania/dzielnica-wisla/>
50. <https://beczmiana.pl/plac-nowego-sasiedztwa/>
51. <https://www.placcentralny.waw.pl/>
52. <https://warszawa.ngo.pl/poradnik/lokale-dla-ngo>,
53. <https://biznes.um.warszawa.pl/najem-krotkoterminowy2>,
54. <https://um.warszawa.pl/waw/sasiedzka>,
55. <https://um.warszawa.pl/waw/ngo/wykaz-ogloszonych-konkursow>,
56. <https://um.warszawa.pl/waw/ngo/male-dotacje>

Spis ilustracji

Ryc. 1 Schemat powiązań pomiędzy motywacją do podjęcia badań, pytaniami badawczymi, celem badań oraz tezą i hipotezami badawczymi (opracowanie własne)	21
Ryc. 2 Badania teoretyczne - schemat metodologiczny (opracowanie własne)	25
Ryc. 3 Badania urbanistyczne wakujących zasobów - schemat metodologiczny (opracowanie własne)	30
Ryc. 4 Badania społeczne działających inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni - schemat metodologiczny (opracowanie własne)	33
Ryc. 5 Schemat konstrukcji pracy (opracowanie własne)	36
Ryc. 6 Schemat głównych atrybutów i powiązań pomiędzy wybranymi koncepcjami rozwoju lokalnego (opracowanie własne)	49
Ryc. 7 Schemat dotyczący zakresu i form uczestnictwa mieszkańców w procesach decyzyjnych (opracowanie własne na podstawie: Arnheim 1969, Przywojska 2016)	58
Ryc. 8 Modelowy schemat rozwoju samoorganizacji (opracowanie własne)	62
Ryc. 9 Przyczyny intensyfikacji zjawiska wakujących zasobów	67
opracowanie własne na podstawie m.in.: Olbińska, 2020; Rogatka 2019; Sagan 2017; Przywojska 2016; Matoga 2019a; Mangialardo i Micelli 2016; Németh i Langhorst 2014; Patti i Polyak 2015; Colomb 2012; Gzell 2020; Kaczmarek i in. 2019; Pizzigalli 2022; Kim, Miller, i Nowak 2018; Madanipour 2018; Stawasz i Sikora-Fernandez 2016; Damurski 2020	
Ryc. 10 Systematyzacja terminologii określającej wakujące zasoby przestrzenne	71
opracowanie własne na podstawie m.in.: Colomb 2012; Ferreri i Vasudevan 2019; Kim, Miller, i Nowak 2018; Németh i Langhorst 2014; Matoga 2019a; Wiśniewska 2012; Lehtovuori i Ruoppila 2017; Pazder 2018; Harris 2015; Janowska 2016; Drapella-Hermansdorfer 2008; Trancik 1991; O'Callaghan, Di Felicianantonio, i Byrne 2018; Gzell 2020; Madanipour 2018; Galdini 2020; Loukaitou-Sideris 1996; Marko, Lisa, i Mihályi 2022; „Meanwhile Space”, b.d; De Smet 2016; Mangialardo i Micelli 2018; Jorgensen i Keenan 2012; Clément 2014	
Ryc. 11 Parking jako przykład zwyczajnego tymczasowego użytkowania przestrzeni (Poznań - fot. Z. Kasperczyk-Brodecka, grudzień 2022)	79
Ryc. 12 Bar na bulwarach jako przykład nadzwyczajnego tymczasowego użytkowania przestrzeni (Poznań - fot. Z. Kasperczyk-Brodecka, czerwiec 2024)	79
Ryc. 13 Klasyfikacja tymczasowego użytkowania na podstawie inicjatora (opracowanie własne)	80
Ryc. 14 Ogród społecznościowy Rozsa w Budapeszcie, jako przykład oddolnej społecznej inicjatywy tymczasowego użytkowania przestrzeni (fot. Z. Kasperczyk-Brodecka, maj 2024)	83
Ryc. 15 Wyposażenie ogrodu społecznościowego Rozsa w Budapeszcie (fot. Z. Kasperczyk-Brodecka, maj 2024)	83
Ryc. 16 Szanse i zagrożenia związane z oddolnymi społecznymi inicjatywami tymczasowego użytkowania przestrzeni (opracowanie własne)	84
Ryc. 17 Koszary Kultury w Poznaniu, jako przykład oddolnej komercyjnej inicjatywy tymczasowego użytkowania przestrzeni (Fot. Zuzanna Kasperczyk-Brodecka, marzec 2022)	88
Ryc. 18 Koszary Kultury – dzień otwarcia (materiały prasowe, fot. Łukasz Gryko, lipiec 2021)	88
Ryc. 19 Szanse i zagrożenia związane z oddolnymi komercyjnymi inicjatywami tymczasowego użytkowania przestrzeni (opracowanie własne)	89
Ryc. 20 Plac Nowego Sąsiedztwa - inicjatywa rozplytowania Placu Defilad w Warszawie w celu prototypowania zaplanowanych zmian w przestrzeni (fot. Z. Kasperczyk-Brodecka, czerwiec 2023)	94

Ryc. 21 Park kieszonkowy zrealizowany w ramach miejskiego programu „Zasadzka na fyrtle” w Poznaniu, jako przykład odgórnej inicjatywy tymczasowego użytkowania przestrzeni (fot. Z. Kasperczyk-Brodecka, grudzień 2022)	94
Ryc. 22 Szanse i zagrożenia związane z odgórnymi inicjatywami tymczasowego użytkowania przestrzeni (opracowanie własne)	95
Ryc. 23 Lista funkcji bazowych i funkcji wdrożonych w ramach tymczasowego użytkowania przestrzeni (opracowanie własne na podstawie systematycznego przeglądu literatury)	98
Ryc. 24 Diagram obrazujący częstotliwość występowania poszczególnych kategorii funkcji bazowych (opracowanie własne na podstawie systematycznego przeglądu literatury)	100
Ryc. 25 Diagram obrazujący częstotliwość występowania poszczególnych kategorii funkcji wdrożonych (opracowanie własne na podstawie systematycznego przeglądu literatury)	100
Ryc. 26 Diagram obrazujący częstotliwość występowania poszczególnych typów inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni (opracowanie własne na podstawie systematycznego przeglądu literatury)	101
Ryc. 27 Diagram obrazujący częstotliwość występowania poszczególnych rodzajów nieruchomości poddawanych adaptacji za pomocą tymczasowego użytkowania (opracowanie własne na podstawie systematycznego przeglądu literatury)	103
Ryc. 28 Diagram obrazujący strukturę własności nieruchomości, na których zrealizowano badane przykłady tymczasowego użytkowania (opracowanie własne na podstawie systematycznego przeglądu literatury)	103
Ryc. 29 Klasyfikacja tymczasowego użytkowania przestrzeni (opracowanie własne na podstawie systematycznego przeglądu literatury)	104
Ryc. 30 Ogród społecznościowy Kisdiófa w Budapeszcie (fot. Z. Kasperczyk-Brodecka, maj 2024)	108
Ryc. 31 Zabudowa towarzysząca na terenie ogrodu społecznościowy Kisdiófa w Budapeszcie (fot. Z. Kasperczyk-Brodecka, maj 2024)	108
Ryc. 32 Dobre praktyki w zakresie rozpoznania, wdrożenia i utrzymania tymczasowego użytkowania przestrzeni - rekomendacje dla samorządów (opracowanie własne)	119
Ryc. 33 Struktura zależności pomiędzy badaniami teoretycznymi a badaniami własnymi (opracowanie własne)	122
Ryc. 34 Strategia recyklingu przestrzeni - struktura (opracowanie własne)	125
Ryc. 35 Powiązanie zakresów tematycznych z celami rewitalizacji GPR dla Miasta Poznania (opracowanie własne)	127
Ryc. 36 Metoda identyfikacji potencjału wakujących zasobów - struktura (opracowanie własne)	130
Ryc. 37 Schemat mapowy przedstawiający rozmieszczenie zinwentaryzowanych wakujących terenów na obszarze badań (opracowanie własne)	133
Ryc. 38-41 Wakujące obszary reprezentujące poszczególne kategorie użytkowania: od lewej kategoria IV, III, II i I (fot. Z. Kasperczyk-Brodecka, Poznań: grudzień 2022-październik 2023)	135
Ryc. 42 Diagram obrazujący częstotliwość występowania poszczególnych kategorii użytkowania wakujących zasobów na obszarze badań w warstwie 1 (opracowanie własne)	136
Ryc. 43 Schemat mapowy przedstawiający rozmieszczenie zinwentaryzowanych wakujących terenów na obszarze badań z podziałem na kategorie użytkowania (opracowanie własne)	137
Ryc. 44 Wykres częstotliwości występowania wyposażenia zidentyfikowanego na terenie zinwentaryzowanych wakujących obszarów (opracowanie własne)	139
Ryc. 45-48 Wakujące obszary wyposażone w najczęściej występujące wyposażenie, od lewej: miejsca parkingowe, zieleń ruderalna, ogrodzenie, drzewo (fot. Z. Kasperczyk-Brodecka, Poznań: grudzień 2022)	140
Ryc. 49 Schemat mapowy przedstawiający system zieleni miejskiej w śródmieściu Poznania (opracowanie własne na podstawie Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego)	

miasta Poznania, 2023 i danych z Systemu Informacji Przestrzennej Miasta Poznania)	143
Ryc. 50 Schemat mapowy przedstawiający system gospodarowania wodami opadowymi w śródmieściu Poznania (opracowanie własne na podstawie Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Poznania, 2023)	145
Ryc. 51 Schemat mapowy przedstawiający strukturę zabudowy w śródmieściu Poznania (opracowanie własne na podstawie danych z Systemu Informacji Przestrzennej Miasta Poznania oraz Google Maps StreetView)	148
Ryc. 52 Schemat mapowy przedstawiający obszary objęte ochroną konserwatorską na terenie śródmieścia Poznania (opracowanie własne na podstawie danych z Systemu Informacji Przestrzennej Miasta Poznania)	151
Ryc. 53 Schemat mapowy przedstawiający strefy wysokiej gęstości zaludnienia oraz prognozę demograficzną na lata 2020-2050 (opracowanie własne na podstawie danych z Systemu Informacji Przestrzennej Miasta Poznania oraz Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Poznania, 2023)	153
Ryc. 54 Schemat mapowy przedstawiający sieć przestrzeni publicznych w śródmieściu Poznania oraz lokalizację lokalnych centrów usługowych (opracowanie własne na podstawie danych z Systemu Informacji Przestrzennej Miasta Poznania oraz Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Poznania, 2023)	156
Ryc. 55 Schemat mapowy przedstawiający sieć transportu zbiorowego w śródmieściu Poznania oraz strefę dostępności komunikacyjnej (opracowanie własne na podstawie danych z Systemu Informacji Przestrzennej Miasta Poznania oraz Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Poznania, 2023)	158
Ryc. 56 Schemat mapowy przedstawiający rozmieszczenie funkcji sportu w śródmieściu Poznania (opracowanie własne na podstawie danych z Systemu Informacji Przestrzennej Miasta Poznania)	160
Ryc. 57 Schemat mapowy przedstawiający rozmieszczenie funkcji kultury w śródmieściu Poznania (opracowanie własne na podstawie danych ze stron internetowych poznan.pl i Biblioteki Raczyńskich oraz Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Poznania, 2023)	161
Ryc. 58 Schemat koncentracji potencjału przestrzennego w śródmieściu Poznania (opracowanie własne). Klasy kartogramu określono za pomocą metody kwantylowej dzieląc zbiór danych dotyczących wszystkich modułów na 6 przedziałów o równej liczbie danych. Granice przedziałów klasowych zostały wyznaczone przez co trzynastą wartość określającą sumę powierzchni wakujących zasobów w danym module.	164
Ryc. 60 Zbiorczy schemat mapowy diagnozy w ramach zakresu tematycznego atrakcyjny krajobraz (opracowanie własne)	171
Ryc. 61 Zbiorczy schemat mapowy diagnozy w ramach zakresu tematycznego wygodna lokalność (opracowanie własne)	177
Ryc. 62 Schemat mapowy przedstawiający rozmieszczenie zinwentaryzowanych wakujących terenów na obszarze modułu 11 (opracowanie własne)	182
Ryc. 63 Diagram obrazujący częstotliwość występowania poszczególnych kategorii użytkowania wakujących zasobów na obszarze badań w warstwie 2 (opracowanie własne)	183
Ryc. 64 Schemat mapowy przedstawiający rozmieszczenie zinwentaryzowanych wakujących terenów na obszarze modułu 11 z podziałem na kategorie użytkowania (opracowanie własne)	184
Ryc. 65 Diagram obrazujący częstotliwość występowania poszczególnych typologii przestrzennych wakujących zasobów na obszarze badań w warstwie 2 (opracowanie własne)	186
Ryc. 66-69 Wakujące obszary reprezentujące zidentyfikowane typologie przestrzenne, od lewej: luka w zabudowie, rozległy otwarty teren, teren przyległy do budynku, wnęka w pierzei (fot. Z. Kasperczyk-Brodecka, Poznań: listopad 2022-październik 2023)	186
Ryc. 70 Schemat mapowy przedstawiający rozmieszczenie zinwentaryzowanych wakujących terenów na obszarze modułu 11 z podziałem na typologie przestrzenne (opracowanie własne)	187
Ryc. 71-74 Schemat mapowy przedstawiający dostępność terenów zieleni na obszarze modułu 11: tereny zieleni o dowolnej powierzchni (góra), tereny zieleni o powierzchni większej niż 0,5 ha (dół) (opracowanie własne na podstawie danych z Systemu Informacji Przestrzennej Miasta Poznania)	190

Ryc. 75 Schemat mapowy przedstawiający stopień zazielenienia na obszarze modułu 11 (opracowanie własne na podstawie danych z Systemu Informacji Przestrzennej Miasta Poznania)	192
Ryc. 76 Schemat mapowy przedstawiający użytkowanie terenu w obrębie modułu 11 (opracowanie własne na podstawie danych z Systemu Informacji Przestrzennej Miasta Poznania)	195
Ryc. 77 Schemat mapowy przedstawiający czytelność kompocyzji urbanistycznej modułu 11 (opracowanie własne)	201
Ryc. 78 Schemat mapowy przedstawiający atrakcyjność oferty funkcjonalnej modułu 11 (opracowanie własne)	206
Ryc. 79 Schemat mapowy przedstawiający dostępność pieszą i rowerową na terenie modułu 11 (opracowanie własne na podstawie danych z Systemu Informacji Przestrzennej Miasta Poznania oraz portalu Walk Score)	209
Ryc. 80 Schemat sekwencji oraz jej stref oddziaływania i bezpośredniego oddziaływania (opracowanie własne)	211
Ryc. 81 Schemat sekwencji oraz jej stref oddziaływania i bezpośredniego oddziaływania (opracowanie własne)	213
Ryc. 82 Zbiorczy schemat mapowy diagnozy w ramach zakresu tematycznego odporny ekosystem w warstwie 2 (opracowanie własne)	217
Ryc. 83 Zbiorczy schemat mapowy diagnozy w ramach zakresu tematycznego atrakcyjny krajobraz w warstwie 2 (opracowanie własne)	223
Ryc. 84 Zbiorczy schemat mapowy diagnozy w ramach zakresu tematycznego wygodna lokalność w warstwie 2 (opracowanie własne)	228
Ryc. 85 Diagram obrazujący częstotliwość występowania poszczególnych kategorii użytkowania wakujących zasobów na obszarze badań w warstwie 3 (opracowanie własne)	233
Ryc. 86 Schemat mapowy przedstawiający rozmieszczenie zinwentaryzowanych wakujących terenów w obrębie sekwencji SEK2 z podziałem na kategorie użytkowania (opracowanie własne)	234
Ryc. 87 Diagram obrazujący częstotliwość występowania trzech skal wakujących zasobów na obszarze badań w warstwie 3 (opracowanie własne)	235
Ryc. 88 Schemat mapowy przedstawiający rozmieszczenie zinwentaryzowanych wakujących terenów w obrębie sekwencji SEK2 z podziałem na skale i typologie przestrzenne (opracowanie własne)	236
Ryc. 89-92 Wakujące obszary reprezentujące zidentyfikowane typologie funkcjonalne, od lewej: nieużytek zielony, podwórko, parking, skwer (fot. Z. Kasperczyk-Brodecka, Poznań: listopad 2023-czerwiec 2024)	237
Ryc. 93 Diagram obrazujący częstotliwość występowania typologii funkcjonalnych wakujących zasobów na obszarze badań w warstwie 3 (opracowanie własne)	238
Ryc. 94 Schemat mapowy przedstawiający rozmieszczenie zinwentaryzowanych wakujących terenów w obrębie sekwencji SEK2 z podziałem na typologie funkcjonalne (opracowanie własne)	239
Ryc. 95 Diagram obrazujący strukturę własności wakujących zasobów na obszarze badań w warstwie 3 (opracowanie własne)	240
Ryc. 96 Schemat mapowy przedstawiający rozmieszczenie zieleni w obrębie sekwencji SEK2 (opracowanie własne na podstawie Krajowej Mapy Koron Drzew i Systemu Informacji Przestrzennej Miasta Poznania)	244
Ryc. 97 Schemat mapowy przedstawiający przepuszczalność nawierzchni w obrębie sekwencji SEK2 (opracowanie własne na podstawie Systemu Informacji Przestrzennej Miasta Poznania i badań terenowych)	246
Ryc. 98 Schemat mapowy przedstawiający rozmieszczenie rozwiązań i wyposażenia sprzyjającym adaptacji do zmian klimatu w obrębie sekwencji SEK2 (opracowanie własne na podstawie badań terenowych)	248
Ryc. 99 Schemat mapowy przedstawiający ocenę jakości estetycznej przestrzeni w obrębie sekwencji SEK2 (opracowanie własne na podstawie badań terenowych)	251
Ryc. 100 Schemat mapowy przedstawiający oddziaływanie wizualne elementów zlokalizowanych w obrębie	

sekwencji SEK2 (opracowanie własne na podstawie badań terenowych)	253
Ryc. 101 Schemat mapowy przedstawiający różnorodność oferty funkcjonalnej w obrębie sekwencji SEK2 (opracowanie własne na podstawie badań terenowych)	256
Ryc. 102 Schemat mapowy przedstawiający przestrzeń i wyposażenie stymulujące interakcje w obrębie sekwencji SEK2 (opracowanie własne na podstawie badań terenowych)	258
Ryc. 103 Schemat mapowy przedstawiający elementy wpływające na komfort i bezpieczeństwo użytkowania przestrzeni w obrębie sekwencji SEK2 (opracowanie własne na podstawie Systemu Informacji Przestrzennej Miasta Poznania oraz badań terenowych)	260
Ryc. 104 Schemat mapowy przedstawiający wakuujące obszary należące do II i III kategorii użytkowania (opracowanie własne)	263
Ryc. 105 Zbiorczy schemat mapowy diagnozy w ramach zakresu tematycznego odporny ekosystem w warstwie 3 (opracowanie własne)	267
Ryc. 106 Zbiorczy schemat mapowy diagnozy w ramach zakresu tematycznego atrakcyjny krajobraz w warstwie 3 (opracowanie własne)	271
Ryc. 107 Zbiorczy schemat mapowy diagnozy w ramach zakresu tematycznego wygodna lokalność w warstwie 3 (opracowanie własne)	276
Ryc. 108 Zestawienie wykorzystanych kryteriów przyporządkowanych do poszczególnych zakresów tematycznych (opracowanie własne)	280
Ryc. 109 Zestawienie wszystkich opracowanych schematów mapowych (opracowanie własne)	283
Ryc. 110 Widok na obszar 11_3 z ulicy Górna Wilda (fot. Z. Kasperczyk-Brodecka, maj 2024)	285
Ryc. 111 Obszar 11_3, widok w stronę ulicy Dolna Wilda (fot. Z. Kasperczyk-Brodecka, maj 2024)	285
Ryc. 112 Indywidualizowana prognoza dla 11_3 w zakresie tematycznym dostępny zasób przestrzenny (opracowanie własne)	293
Ryc. 113 Indywidualizowana prognoza dla 11_3 w zakresie odporny ekosystem (opracowanie własne)	307
Ryc. 114 Indywidualizowana prognoza dla 11_3 w zakresie atrakcyjny krajobraz (opracowanie własne)	321
Ryc. 115 Indywidualizowana prognoza dla 11_3 w zakresie wygodna lokalność (opracowanie własne)	338
Ryc. 116 Zestawienie zdefiniowanych potencjałów przyporządkowanych do poszczególnych zakresów tematycznych (opracowanie własne)	340
Ryc. 117 Zestawienie danych dotyczących badanych warszawskich inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni na cele kultury (opracowanie własne)	343
Ryc. 118-123 Komuna Warszawa i jej najbliższe otoczenie, od lewej: wejście na teren Komuny Warszawa od ulicy Emilii Plater, mural Dzień dobry, widok od ul. Nowogrodzkiej, hol, sala gimnastyczna zaadaptowana na salę teatralną oraz koncert na dziedzińcu (fot. Z. Kasperczyk-Brodecka, Warszawa: kwiecień 2023 - czerwiec 2023)	345
Ryc. 124 Zestawienie efektów działań realizowanych przez Komunę Warszawa, przyporządkowanych do trzech zakresów tematycznych (opracowanie własne)	347
Ryc. 125-130 Praski Ogródek Sąsiedzki i jego najbliższe otoczenie, od lewej: wejście od al. „Solidarności”, widok na Ogródek od strony wejścia, skrzynki z roślinami, widok na budynek nieczynnego lokalu gastronomicznego, wyposażenie, w tym domek dla dzieci, huśtawki i zbiornik na wodę, garaż / budynek gospodarczy (fot. Z. Kasperczyk-Brodecka, Warszawa: kwiecień 2023 - lipiec 2023)	349
Ryc. 131 Zestawienie efektów działań realizowanych przez Praski Ogródek Sąsiedzki, przyporządkowanych do trzech zakresów tematycznych (opracowanie własne)	351
Ryc. 132-137 Dzielnica Wiśła i jej najbliższe otoczenie, od lewej: Bulwar Karskiego, skatepark pod Mostem Świętokrzyskim, barka na Wiśle, Bulwar Flotyli Wiślanej (plaża), Bulwar Flotyli Wiślanej (strefa gastronomiczna), Wybrzeże Kościuszkowskie (fot. Z. Kasperczyk-Brodecka, Warszawa: kwiecień 2023 - czerwiec 2023)	353

Ryc. 138 Zestawienie efektów działań realizowanych przez Dzielnicę Wisła, przyporządkowanych do trzech zakresów tematycznych (opracowanie własne)	355
Ryc. 139-144 Plac Nowego Sąsiedztwa i jego najbliższe otoczenie, od lewej: Plac Nowego Sąsiedztwa i Pałac Kultury i Nauki w tle, zbliżenie na rośliny tworzące rabatę na Placu Defilad, zbliżenie na donice hydrobotaniczne, widok na Plac Nowego Sąsiedztwa w okresie wczesnowiosennym, rabata w okresie pełnego kwitnienia (lato), Plac Nowego Sąsiedztwa z widokiem na Bar Studio (fot. Z. Kasperczyk-Brodecka, Warszawa: kwiecień 2023 - czerwiec 2023)	357
Ryc. 145 Zestawienie efektów działań realizowanych przez Plac Nowego Sąsiedztwa, przyporządkowanych do trzech zakresów tematycznych (opracowanie własne)	359
Ryc. 146 Synteza efektów działań realizowanych przez inicjatywy tymczasowego użytkowania przestrzeni na cele kultury przyporządkowane do trzech zakresów tematycznych (opracowanie własne)	363
Ryc. 147-148 Logika projektu z mapą kryteriów ewaluacji (opracowanie własne na podstawie: Pollitt i Bouckaert 2011 oraz Ewaluacji w polityce społecznej, http://rszarf.ips.uw.edu.pl/ewalps/dzienne/08n.pdf [dostęp: 27.12.2024])	365
Ryc. 149 Powiązanie pomiędzy Metodą identyfikacji potencjału wakujących zasobów przestrzennych a Narzędziem kierunkowania rozwoju wakujących zasobów przestrzennych (opracowanie własne)	378

Indeks tabel

Tabela 1 Dane dotyczące procesu filtracji przeprowadzonego podczas systematycznego przeglądu literatury (opracowanie własne)	23
Tabela 2 Procesy urbanizacji zgrupowane według inicjatora impulsu (oprac. własne na podstawie: Szymańska i Biegańska 2011)	43
Tabela 3 Etapy planowania w procesie rewitalizacji (opracowanie własne na podstawie: Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, Dz.U. 2015 poz. 1777; Olbińska 2020)	54
Tabela 4 Powiązania pomiędzy kolejnymi warstwami badań (opracowanie własne)	128
Tabela 5 Zestawienie danych dla warstwy 1 (opracowanie własne)	179
Tabela 6 Podsumowanie warstwy 1 w zakresie odpornego ekosystemu dla modułu 11 (opracowanie własne)	188
Tabela 7 Podsumowanie warstwy 1 w zakresie atrakcyjnego krajobrazu dla modułu 11 (opracowanie własne)	193
Tabela 8 Podsumowanie warstwy 1 w zakresie wygodnej lokalności dla modułu 11 (opracowanie własne)	202
Tabela. 9 Zestawienie danych dla warstwy 2 (opracowanie własne)	230
Tabela. 10 Charakterystyka funkcjonalno-przestrzenna wakujących obszarów w obrębie sekwencji SEK2 (opracowanie własne)	241
Tabela 11 Podsumowanie warstwy 1 i 2 w zakresie odpornego ekosystemu dla modułu 11 i SEK2 (opracowanie własne)	242
Tabela 12 Podsumowanie warstwy 1 i 2 w zakresie atrakcyjnego krajobrazu dla modułu 11 i sekwencji SEK2 (opracowanie własne)	249
Tabela 13 Podsumowanie warstwy 1 i 2 w zakresie wygodnej lokalności dla modułu 11 i sekwencji SEK2 (opracowanie własne)	254
Tabela. 14 Zestawienie danych dla warstwy 3 (opracowanie własne)	278
Tabela. 15 Podsumowanie charakterystyki funkcjonalno-przestrzennej wakujących obszarów zidentyfikowanych na terenie śródmieścia Poznania (opracowanie własne)	282
Tabela 16 Podsumowanie warstw 1-3 w zakresie dostępnego zasobu przestrzennego dla wakującego obszaru 11_3 (opracowanie własne)	291
Tabela 17 Podsumowanie warstwy 1-3 w zakresie odpornego ekosystemu dla wakującego obszaru 11_3 (opracowanie własne)	305
Tabela 18 Podsumowanie warstwy 1-3 w zakresie atrakcyjnego krajobrazu dla wakującego obszaru 11_3 (opracowanie własne)	319
Tabela 19 Podsumowanie warstwy 1-3 w zakresie wygodnej lokalności dla wakującego obszaru 11_3 (opracowanie własne)	336
Tabela 20 Zestawienie wskaźników ilościowych i jakościowych przypisanych do poszczególnych kryteriów (opracowanie własne)	367

Aneks

Załącznik 1. Systematic Literature Review - baza zidentyfikowanych inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni

Nr	INICJATYWA TU	KRAJ	FUNKCJA WDROŻONA	FUNKCJA BAZOWA	TYP INICJATYWY	RODZAJ NIERUCHOMOŚCI	WŁASNOŚĆ
1.	Kulturstrand, Munich	Germany	temporary beach (Culture beach), film, concerts, DJ performances, exhibitions, theatre, readings, dance, light art, workshops, food, cafe, children activities, sports and games, lessons,	bridge, river bank	Bottom-up	Build up / unbuilt	Public
2.	Kera, Espoo	Finland	events, urban food production and sports services	industrial district	Top-down	Build-up	Private
3.	Viadotto dei Presidenti, Rome	Italy	local laboratory, a bicycle workshop, a children's playground and a meeting room for local associations	never completed viaduct	Top-down	Build up / unbuilt	Public
4.	the Don Bosco school, Rome	Italy	cultural activities	disused theatre and dining hall	Top-down	Build-up	Public
5.	Viale Adriatico Market, Rome	Italy	market	market	Top-down	Build-up / unbuilt	Public
6.	Chesterfield House, London	UK	enterprise hub, studios and workshops for artists	office building	Bottom-up, commercial	Build-up	Private
7.	trou des Halles, Paris	France	playground, playing field, garden, town planning workshops, film location	market, abandoned shopping center construction site (open pit)	Bottom-up	Unbuilt	Public
8.	Building playground on the Thurn & Taxis site, Brussels	Belgium	playground, camp, community garden	largely vacant former railway siding	Bottom-up	Unbuilt	Public
9.	Community garden Rue Gray, Brussels (Jardin Collectif Gray Moineaux)	Belgium	community garden	disused land	Bottom-up	Unbuilt	Public
10.	Limite Limite tower, Brussels	Belgium	community space for neighbourhood activities, meetings, performances and events, exhibition space	nine meters high wooden structure tower on a vacant lot	Bottom-up	Unbuilt, then build-up	Public
11.	Bellevue brewery, Brussels	Belgium	pub, rooms for creative start-ups, educational activities for citizens	brewery	Bottom-up	Build-up	Private
12.	Zennestraat 17, Brussels	Belgium	art associations, exhibitions, workspaces, concerts and gatherings	brewery, paper processing company, factory	Bottom-up, commercial	Build-up	Private
13.	Actionfields, Brussels	Belgium	an alternative exhibition space for young artists, temporary art gallery	Vacant building	Bottom-up	Build-up	Private
14.	123 Rue Royale, Brussels by Vzw Woningen 123 Logement	Belgium	alternative and social housing, bike workshop	Office building	Bottom-up	Build-up	Public
15.	Cityscape, Brussels	Belgium	Work of art, trendy promotional events	disused land	Bottom-up, commercial	Unbuilt	Private
16.	PleinOPENair 2018, Brussels	Belgium	alternative open air film festival, movie projections, concerts, site visits, workshops	public square, viaduct, garage hall	Bottom-up	Unbuilt	Public
17.	Kunsthau Tacheles, Berlin	Germany	housing and work space for artist residents, art center with a cafe, cinema, performance space, workshops and exhibition space, sculpture park, murals	Department store	Bottom-up	Build-up / unbuilt	Public > Private
18.	Metropoliz, Rome	Italy	Squat, open air museum	Former factory	Bottom-up	Build-up	Private
19.	Granby Park, Dublin	Ireland	Pop-up park, outdoor cinema, library, cafe, music amphitheater, playground	Empty site	Bottom-up	Unbuilt	Public
20.	CREAU (Creative Au), Vienna	Austria	space to artists, creatives, craftsmen and event organisers	former horse stables	Bottom-up, commercial	Build-up	Private

21.	'Transfer Project', Nantes	France	artistic and cultural activities for citizens in constant transformation, alternative leisure area	former slaughterhouses	Bottom-up, commercial	Build-up / unbuilt	Public
22.	The Foxhouse, Vienna	Austria	art events, symposiums, exhibitions, gallery, fashion store, kitchen / restaurant	former rooms of the art association "das weiße haus"	Bottom-up	Build-up / unbuilt	Public > Private
23.	Das Gschwandner, Vienna	Austria	Subcultural hub, cultural events, song evenings, a "laundry girl ball", a vintage sales exhibition, development and environmental policy activities	Wine tavern, salon (concerts, balls, restaurant)	Bottom-up	Build-up	Private
24.	Birdhouse by Nest, Vienna	Austria	studios, offices, co-working space, street location with boardroom, communal kitchens, roof terrace, theatre, bar	Bank building	Bottom-up	Build-up	Private
25.	OPEN Marx, Vienna	Austria	temporary community center, temporary campus, meeting place, workshops, communal kitchen, seminar rooms, elements for sports and leisure, events, courses and mediation work especially for refugees	Urban wasteland	Bottom-up	Unbuilt, then build-up	Public
26.	Das Packhaus by Paradocks, Vienna	Austria	start-up hub, workspaces, event space, meeting rooms	Office building	Bottom-up	Build-up	Private
27.	Am Kempelenpark, Vienna	Austria	office and studio space, theatre, workshop, canteen kitchen, creative industries, film studio, car park, events and training courses, public park	former Siemens campus - offices, bowling alley	Bottom-up, commercial	Build-up / unbuilt	Private
28.	Holzmarkt25, Berlin	Germany	Creative neighborhood: concerts, gallery, fitness, clubs, cafes, restaurants, music school, rehearsal rooms, market, kindergarten, co-working, festivals	Timber trade, Bar25, river bank, viaduct, areas along the former strip of the Berlin Wall	Bottom-up	Build-up / unbuilt	Public
29.	Flon, Lausanne	Switzerland	clothing and shoe shops, bars, nightclubs, art galleries, open cinema	Industrial district	Bottom-up	Build-up / unbuilt	Private
30.	La Friche, Marseille	France	multifaceted public space: sports area, restaurant, concert venues, shared gardens, bookshop, crèche, exhibition space, roof terrace, training centre	former tobacco factory	Bottom-up, commercial	Build-up	Private
31.	Hub67, London	UK	Temporary building, youth-oriented community hub	Empty site	Bottom-up, commercial	Unbuilt, then build-up	Private
32.	The Severn Project, Temple Quarter, Bristol	UK	urban agriculture/growing in polytunnels for commercial sale	former diesel depot site	Bottom-up	Unbuilt	Public
33.	Grow Bristol, Temple Quarter, Bristol	UK	urban farm in repurposed lorry bodies for commercial sale	former pest control depot site	Bottom-up	Unbuilt	Public
34.	Box Works, Temple Quarter, Bristol	UK	shipping container offices	Car park	Bottom-up, commercial	Unbuilt, then build-up	Public
35.	Creative Common/Yurt Lush, Temple Quarter, Bristol	UK	café, bar and restaurant in a yurt, event space	Car park	Bottom-up	Unbuilt, then build-up	Public
36.	52 Seel Street: The Art Organisation, Creative Quarter, Liverpool	UK	painted artwork and installation on external façade	Vacant building	Bottom-up	Wall	Private
37.	CCP Car Park: The Art Organisation, Creative Quarter, Liverpool	UK	artists workshops, studios and monthly art market	the offices of a car-sales business, car park	Bottom-up	Build-up / unbuilt	Private
38.	Kazimier Garden, Creative Quarter, Liverpool	UK	outdoor garden bar and restaurant including external performance space for profit	Car park, connection with Liverpool Academy of Arts	Bottom-up	Unbuilt	Private
39.	The Botanic Garden, Creative Quarter, Liverpool	UK	outdoor garden bar with external performance space for profit	Industrial district	Bottom-up	Unbuilt	Private
40.	Beach Bar, Berlin	Germany	Beach bar	River bank	Bottom-up	Unbuilt	Public
41.	Skulpturenpark Berlin_Zentrum, Berlin	Germany	participatory art projects, dog run, picnic area and playground	Empty site	Bottom-up	Unbuilt	Private / Public

42.	Wuhlegarten Kopenick, Berlin	Germany	intercultural urban garden, meeting place, festivals	Park	Bottom-up	Unbuilt	Public
43.	Tempelhof airfield, Berlin	Germany	Public park	Former airport	Top-down	Unbuilt	Public
44.	Badeschiff, Berlin	Germany	Outdoor swimming pool, bar, events	River bank (boat)	Bottom-up	Unbuilt	Public
45.	Arena complex, Berlin	Germany	Cultural events, flea market, entertainment venue	former omnibus depot	Bottom-up	Build-up / unbuilt	Private
46.	Bar 25, Oststrand, Berlin	Germany	Bar, restaurant, hostel, open-air cinema	Timber trade, river bank, viaduct	Bottom-up	Build-up / unbuilt	Public
47.	Yaam, Berlin	Germany	Young African Art Market, beach, food and art market, gallery, club, concerts, sports facilities	Urban wasteland	Bottom-up	Build-up / unbuilt	Public
48.	Kanal Transfeminist Queer Wagenplatz, Berlin	Germany	"rebel queer living project", squat, workshops space, caravan housing	(ex-)border line, urban wasteland	Bottom-up	Unbuilt	Public
49.	Prinzessingarten, Berlin	Germany	Community garden	Park	Bottom-up	Unbuilt	Private
50.	Le 6b, Saint-Denis	France	Cultural incubator, co-working, wood, metal, bike workshops, rehearsal spaces, dance rooms, projection room, exhibition spaces, cultural events, beach, porch, Waitch Dog - architectural sculpture	Office building	Bottom-up	Build-up / unbuilt	Private
51.	Cochenko, Saint-Denis	France	Wood and print workshop	Former garage	Bottom-up	Build-up	Public
52.	De Ceuve, Amsterdam	Netherlands	restaurants, offices, cafes, hotel, events, podcast caravan, studio boats, circular office park, aquaponics greenhouse	Dismissed boats, former shipyard	Bottom-up	Build-up / unbuilt	Public
53.	Oberhafen, Hamburg	Germany	CULTURAL DISTRICT, exhibition projects, short film festivals, temporary installations and performances, photo and workshop studio, restaurant and market hall, sports facilities	Unused train station	Top-down	Build-up	Public
54.	Cottrell House, London	UK	Co-working, educational space, cafe, market stands	former retail unit	Top-down	Build-up	Public
55.	Schieblock building, Rotterdam	Netherlands	hotels, bars, and educational spaces	Office building	Bottom-up	Build-up	Private
56.	Volkskrant, Amsterdam	Netherlands	Incubator spaces, workspaces, art factory, converts, festival, restaurant, artists studios, offices, events, exhibitions, lecture halls	newspaper office	Bottom-up	Build-up	Private
57.	Hlubina Mine, Ostrava	Czech Republic	Festival space, homeless theater, workshops	Former mine	Top-down	Build-up / unbuilt	Private
58.	Pop-up Cleaning Day, Helsinki	Finland	Flea market	park, backyard, streets, sports field	Bottom-up	Unbuilt	Private / Public
59.	Grands Voisins, Paris	France	hybrid space: emergency accommodation, work assistance programmes for people in need and low-cost offices for start-up, and social space for all citizens, outdoor bar / restaurant; hundreds of cultural and artistic events	Former hospital	Top-down	Build-up / unbuilt	Public
60.	'Paris Plage', Paris	France	Beach, cultural and sport activities, swimming pool, beach huts, showers, toilets	River bank, park	Top-down	Unbuilt	Public
61.	La Station - Gare des Mines, Paris	France	concerts, club nights, exhibitions, workshops, projections, rehearsal rooms, day-care center, restaurant, artistic production office, playground, terrace, ping-pong	a disused coal station	Bottom-up	Build-up / unbuilt	Public
62.	the Grand Train, Paris	France	Train museum, food market, cultural pop-ups, workshops for kids, pop-up barbershop, food trucks, concerts, events	Train maintenance depot	Bottom-up	Build-up / unbuilt	Public

63.	Ground Control, Paris	France	Cultural meeting place, events, concerts, comedy club, children activities, bars, restaurants, cafes, market, fashion shows, debates	former postal sorting hall	Bottom-up	Build-up / unbuilt	Public
64.	Les Frigos, Paris	France	Art center, workshops, studios, art gallery, restaurants, concerts, events, theatre	refrigerated storage depot	Bottom-up	Build-up / unbuilt	Public
65.	Orto in Campania, Naples	Italy	Vegetable garden, educational paths, composter, workshops, school laboratories	shopping mall warehouse zone	Bottom-up	Unbuilt	Private
66.	NDSM Wharf, Amsterdam	Netherlands	multi-disciplinary festivals, performances, exhibitions, dance parties, bars, restaurants, cafes, flea markets, open-air cinema, urban beach, street art museum	former shipyard	Bottom-up	Build-up / unbuilt	Public
67.	temporary Kunsthalle, Ohlenhofplatz, Bremen	Germany	temporary art gallery for exhibitions	former retail unit	Top-down	Build-up	Private
68.	Plantage9, Bremen	Germany	creative center, exhibition space, think tank, meeting place and place of work, workshops, courses, exhibitions, concerts, market	summer residence, fashion center (clothing factory)	Top-down	Build-up	Public
69.	Festival of Empty Shops, Budapest	Hungary	Creative activities	Long-term unrented shops	Bottom-up	Build-up	Private / Public
70.	Tentstation, Berlin	Germany	Urban campsite, volleyball pitch	Former outdoor swimming pool	Bottom-up	Unbuilt	Public
71.	Wagendorf Lohmühle, Berlin	Germany	"village" of 19 caravans and converted trucks	open green space on the former "death strip" of the Berlin Wall	Bottom-up	Unbuilt	Public
72.	Melkweg, Amsterdam	Netherlands	Cultural centre: concerts, club nights, films and music films, theatre performances, expositions and multidisciplinary events; concert halls, a cinema, a multidisciplinary room and an exposition space	former sugar and, later, milk factory	Bottom-up	Build-up	Public
73.	Boerenhof Park, Ghent	Belgium	Park	Urban wasteland, garages	Bottom-up	Unbuilt	Public
74.	Nachbarschaftsgarten, Leipzig	Germany	Garden	Urban wasteland	Bottom-up	Unbuilt	Private
75.	Block T, Dublin	Ireland	studio and performance space, offices, meeting space	Office building	Bottom-up	Build-up	Private
76.	The Bolt Hostel, Dublin	Ireland	homeless hostel, squat	Hostel	Bottom-up	Build-up	Public
77.	Apollo House, Dublin	Ireland	homeless hostel, squat	Office building	Bottom-up	Build-up	Public
78.	The Complex, Dublin	Ireland	multi-disciplinary arts centre: studios, warehouse performance space, gallery, theatre	former fruit factory	Top-down	Build-up	Public
79.	Mabos, Dublin	Ireland	underground cultural centre, artists' studios, events, festivals	former bicycle factory	Bottom-up	Build-up	Public
80.	Lido, 100 Union Street, London	UK	Temporary swimming pool, meeting place, cafe	Urban wasteland	Bottom-up	Unbuilt	Private
81.	Union Street Urban Orchard, Union Street, London	UK	temporary public orchard, art installation, community garden, local activities: screenings, cider making	Urban wasteland	Bottom-up	Unbuilt	Private
82.	Union Physic Garden, Union Street, London	UK	Garden, local activities	Urban wasteland	Bottom-up	Unbuilt	Private
83.	ReUnion, Union Street, London	UK	a public place to hang out – a pub, a neighborhood house, a place for meetings and discussions	Urban wasteland	Bottom-up	Unbuilt	Private
84.	"The Lake", Union Street, London	UK	an artificial lake, a paddling pool, a juice bar and a long timber deck for sunbathing	Urban wasteland	Bottom-up	Unbuilt	Private
85.	"The Union Yard", Union Street, London	UK	"local courtyard", a meeting place for numerous conversations and debates	Urban wasteland	Bottom-up	Unbuilt	Private
86.	Westergasfabriek, Amsterdam	Netherlands	Park, cultural events	former municipal gas plant	Top-down	Build-up / unbuilt	Public

87.	Floating Cinema, London	UK	on-board screenings, workshops and canal tours	River bank, river	Bottom-up, commercial	Unbuilt	Private
88.	Balfour Tower, London	UK	pop-up events, exhibitions	social housing block	Top-down	Build-up	Public
89.	Films on Fridges, Fish Island, London	UK	pop-up cinema, bar	former shipyard	Bottom-up	Unbuilt	Private
90.	pop-up cinema, Marshall's Mill, Leeds	UK	pop-up cinema	former flax mill, car park	Bottom-up	Unbuilt	Private
91.	The Joinery, Dublin	Ireland	event space, studio space for visual art and culture, music and gigs, gallery, exhibitions	Warehouse / light industrial, former retail unit	Bottom-up	Build-up	Public
92.	Supafast, Dublin	Ireland	meeting space, event space, exhibition space, culture, film screenings, gigs, education, dinners, market	furniture storage	Bottom-up	Build-up	Private
93.	Exchange, Dublin	Ireland	exhibition space, meeting space; culture, film screenings, education, food, events, yoga, fitness, reading group, workshops, open cinema	commercial	Bottom-up	Build-up	Public
94.	Seomra Spraoi, Dublin	Ireland	meeting space, event space, bike workshop, food cooperative; gigs, culture, films, education, political events, food, cafe, free shop, library	warehouse / light industrial	Bottom-up	Build-up / unbuilt	Private
95.	Dubzland, Dublin	Ireland	rehearsal space, sound system/ music production equipment, workshop	warehouse/light industrial	Bottom-up	Build-up	Private
96.	Theatre, Gualtieri	Italy	Theatre	Theatre	Bottom-up	Build-up	Public
97.	Mesto, St Petersburg	Russia	artists studios, workshops, performance space	Industrial district	Bottom-up	Build-up	Private
98.	Pushkinskaya 10 Art Centre, Petersburg	Russia	underground art squat, nonconformist art galleries, museums, studios and shops	Residential building	Bottom-up	Build-up	Public
99.	Loft Project ETAGI, Petersburg	Russia	art space, hostel, modern art gallery, cafe, bars, art house movie hall, vintage clothes, designer's show rooms, second-hands, anime shops, lounge space, vape shop, photo studio, tea club, sunglasses, hand-made stuff, dj school, art school, roof terrace	former bread factory	Bottom-up, commercial	Build-up	Private
100.	Tkachi creative space, Petersburg	Russia	studios, workshops and exhibitions, clothing, music stores, cafes, schools and educational projects: marketing school, music school, language school, sewing courses, fashion courses, dancing, singing	Textile factory	Bottom-up, commercial	Build-up	Private
101.	Röte Fabrik, Zurich	Switzerland	Cultural center, events, exhibitions, workshops, courses, music festivals, theatre, art incubator, rehearsal rooms	former factory	Bottom-up	Build-up / unbuilt	Public
102.	Usine, Geneva	Switzerland	cultural center, nightclub, live shows, concerts, cinema, exhibitions, performances, festivals and celebrations, workshops and creative spaces, sports	Former gold refinery	Bottom-up	Build-up	Public
103.	Dolce Vita, Lausanne	Switzerland	venue for alternative rock music	Derelict premises	Bottom-up	Build-up	Public
104.	L'Imprimerie, Lausanne	Switzerland	Artists studios, workshops, events, conferences, exhibitions, performances, courses	Former printing house	Bottom-up	Build-up	Private
105.	Circuit, Lausanne	Switzerland	Art center, exhibitions, workshops, concerts, performances, screenings, conferences, round tables, publication launches	Former warehouse	Bottom-up	Build-up	Private
106.	Standard de Luxe, Lausanne	Switzerland	Art center, exhibitions	Former warehouse	Bottom-up	Build-up	Private

107.	event Aperti, Lausanne	Switzerland	artists workshops, debates	Former warehouse, apartment, garage	Top-down	Build-up / unbuilt	Private / Public
108.	Masia Can Cadena, Barcelona	Spain	Community garden, solar energy centre, educational activities	Former stables, park	Top-down	Unbuilt	Public
109.	Poblenou II, Barcelona	Spain	Community garden	Empty site	Bottom-up	Unbuilt	Private / Public
110.	ConnectHort, Barcelona	Spain	Community garden	Empty site	Top-down	Unbuilt	Public
111.	ZAWP, Bilbao	Spain	exhibition and workspaces - New media and design, socio-cultural activities, emerging sectors, alternative sports, handcrafts, circus, performing arts' companies and an indoor flea market, cafe, coworking,	Dock and warehouse buildings	Bottom-up	Build-up	Private
112.	Spīķeri quarter, Riga	Latvia	Cultural district: public space, flea market, concerts, events, open-air cinema, gastronomy, concert hall, museum, promenade, sports activities	Industrial district, river bank	Top-down	Build-up / unbuilt	Public
113.	22@, Poblenou, Barcelona	Spain	Technological and innovation district: universities, housing, offices, libraries, sports activities	Industrial district	Top-down	Build-up / unbuilt	Public
114.	Tabakalera, San Sebastian	Spain	contemporary culture centre: exhibition halls, multi-purpose plaza, multi-purpose hall, cinema theatre, a creation library, media labs, spaces for art creation, cafeteria, residence for artists, four-star hotel, film school, film festival	former tobacco factory	Top-down	Build-up / unbuilt	Public
115.	The Biscuit Factory, Newcastle	UK	independent art, craft and design gallery, artists studios, cafes, restaurant, event space, weddings	former Victorian warehouse	Bottom-up, commercial	Build-up	Private
116.	Suvilahti, Helsinki	Finland	cultural center: photography studios, artists, writers, production companies and advertising agencies, events, gastronomy, circus school	former power plant	Top-down	Build-up / unbuilt	Public
117.	Villa Road, London	UK	Squat	Houses	Bottom-up	Build-up	Public
118.	Guinness Trust's Loughborough Estate, London	UK	Institutionalized squat	social housing block	Top-down	Build-up	Public
119.	Poplar Harca's Brownfield Estate, London	UK	Institutionalized squat	social housing block	Top-down	Build-up	Public
120.	Grahame Park Estate, London	UK	Institutionalized squat	social housing block	Top-down	Build-up	Public

Załącznik 2. Rekonesans - instrukcja i karta rekonesansu

Instrukcja: Rekonesans przeprowadza się na terenie badanej inicjatywy kulturalnej, co najmniej dwukrotnie, przez około 30 minut. Badacz przemierza wybrane lokalizacje oraz ich najbliższą okolicę, rejestrując kluczowe cechy przestrzeni, aktywność użytkowników oraz wykonując dokumentację fotograficzną. Rekonesans pełni funkcję krótkiego, wstępnego badania terenowego, które ma na celu uzyskanie ogólnego obrazu badanych przestrzeni oraz zebranie informacji niezbędnych do opracowania szczegółowych metod obserwacyjnych i ankietowych. Istotnym elementem rekonesansu jest waloryzacja przestrzeni z zastosowaniem wskaźników dychotomicznych opracowanych na podstawie badań literaturowych dotyczących cech dobrej przestrzeni publicznej. Podczas przeprowadzania rekonesansu badacz uzupełnia „Kartę rekonesansu”.

KARTA REKONESANSU									
DZIAŁANIE / INICJATYWA:									
DATA:			GODZ:		LOKALIZACJA:				
OPIS									
WALORYZACJA PRZESTRZENI									
POTENCJAŁ SPOŁECZNY					FUNKCJE I AKTYWNOŚCI				
zróżnicowana				monotonna	bezpłatna				płatna
sąsiedzka				reprezentacyjna	ewoluująca				nieewoluująca
przyjazna				nieprzyjazna	mieszanka funkcji				monofunkcyjna
angażująca				zniechęcająca	żywotna				nieżywotna
zapraszająca				odstraszająca	ciekawa				nudna
wzbudzająca dumę				rozczarowująca	funkcjonalna				niefunkcjonalna
interaktywna				prezentacyjna	lokalna				ponadlokalna
integrująca				izolująca					
DOSTĘP I POŁĄCZENIA KOMUNIKACYJNE					KOMFORT I WIZERUNEK				
czytelna				nieczytelna	bezpieczna				niebezpieczna
wyraźnie publiczna				prywatna	zielona				betonowa
dostępna (bez barier)				bariery architektoniczne	spójna				niespójna
mały ruch uliczny				duży ruch uliczny	atrakcyjna				nieatrakcyjna
pieszy dostęp				brak pieszego dostępu	estetyczna				nieestetyczna
wymknięta				otwarta	ważna / znacząca				obojętna
kompaktowa				rozłana	umożliwiająca siedzenie i chodzenie				tranzytowa
dobrze skomunikowana				słabo skomunikowana					

Załącznik 3. Wywiady indywidualne - instrukcja i scenariusz wywiadu

Instrukcja: Wywiady przeprowadzane są z założycielami lub osobami blisko związanymi z każdą z badanych inicjatyw. Termin i miejsce rozmowy są ustalane indywidualnie z rozmówcą, a wywiady mogą być realizowane również w formie online. Scenariusz badania jest dostosowywany zarówno do konkretnego rozmówcy, jak i specyfiki danej inicjatywy. Każda rozmowa jest nagrywana, pod warunkiem uzyskania zgody rozmówcy. Celem wywiadów jest uzyskanie szczegółowych odpowiedzi na wszystkie poruszane zagadnienia, przy czym pytania mogą być elastycznie modyfikowane w toku rozmowy, aby lepiej dostosować się do jej przebiegu. Po zakończeniu wywiadu rozmowa jest transkrybowana, a następnie podsumowywana w formie syntetycznych odpowiedzi na każde z zadanych pytań.

SCENARIUSZ WYWIADU		
DATA:	ROZMÓWCY:	
MODUŁ	ZAGADNIENIA	PYTANIA
CHARAKTERYSTYKA INICJATYWY	motywy działania	Skąd pomysł na projekt / działanie? Co chcieliście osiągnąć?
	rekonstrukcja procesu powstawania	Jak to się zaczęło? Jak wyglądał proces? Co musieliście załatwić? Co na tym etapie było problematyczne?
	kierunki ewolucji	Jak projekt ewoluował? Czy musieliście reagować na zmieniające się potrzeby? Czy sytuacje kryzysowe były dodatkowym motorem do działania/zmiany?
	obecna charakterystyka	Czym teraz jest ...? Jakbyście opisali to co robicie? Jakie są wasze cele?
	elementy wyróżniające	Co was wyróżnia?
	elementy innowacyjne	Czy uważacie się za pionierów? Co w swoich działaniach uważacie za innowacyjne?
MODELE DZIAŁANIA	program / oferta	Jak wygląda wasza oferta? Jakie zajęcia/aktywności oferujecie? Jak wygląda program na 2023? Z których wydarzeń jesteście szczególnie dumni?
	warunki dostępności	Kto może brać udział w wydarzeniach? Czy są płatne?
	użytkownicy	Kim są użytkownicy ...? Czy zmieniali się na przestrzeni lat?
	kwestie organizacyjne i finansowe	Na jakiej zasadzie korzystacie z terenu / budynku? Jakie są wasze źródła utrzymania? Czy odczuwacie stabilność finansową? Czy korzystacie z dofinansowań?
	relacje z podmiotami instytucjonalnymi	Czy działacie w relacji / we współpracy z podmiotami instytucjonalnymi? Jak ta relacja zmieniała się na przestrzeni lat? Jak ta relacja wpływa na wasze funkcjonowanie?
	relacje z podmiotami prywatnymi	Czy działacie w relacji / we współpracy z podmiotami prywatnymi? Jakimi? Jak taka współpraca wpływa na wasze funkcjonowanie?
POTENCJAŁ KULTURY DO UPUBLICZNIANIA PRZESTRZENI	specyfika miejsca	Jak opisalibyście miejsce, w którym działacie? Jak przestrzeń ewoluowała? Na ile możliwa byłaby wasza działalność w innym miejscu? Co ... straciłaby przez zmianę lokalizacji?
	sposób rozumienia wpływu działań na przestrzeń	W jaki sposób udało wam się oswoić, zagospodarować przestrzeń? Jak rozumiecie relację swojej działalności z przestrzenią? Jaki ma na nią wpływ?

SPOŁECZNE FUNKCJONOWANIE PRZEDSIĘWZIĘĆ	wpływ praktyk na relacje w środowisku lokalnym	Jak wasz projekt jest odbierany w środowisku lokalnym? Jakie emocje wywołuje?
	społeczność tworząca się wokół	Czy wokół ... utworzyła się jakaś społeczność? Kim są ci ludzie? Czy to co robicie włącza nowe grupy osób do uczestnictwa? Sprzyja nawiązywaniu relacji?
TOWARZYSZĄCE NARRACJE	nowe tematy w debacie miejskiej	Czy macie poczucie, że to co robicie wzbudza dyskusję? Że poruszacie jakieś ważne tematy?
	platforma negocjacji	Czy oddolna ingerencja w przestrzeń przesuwają jakieś granice? Jest jakaś forma negocjacji standardów?
	co twórcy myślą o podobnych przedsięwzięciach	Co myślicie o podobnych przedsięwzięciach? Czy są potrzebne? Co mogą wnosić?
WARUNKI SUKCESU	efekty	Co według was świadczy o sukcesie? Jak zmierzyć ten sukces?
	ułatwienia	Co mogłoby ułatwić realizację takich projektów? Jakie są wymagane zasoby?
	czynniki utrudniające funkcjonowanie	Co utrudnia funkcjonowanie?
	trwałość	Jak rozumiecie trwałość swoich działań? Czy widzicie jakąś możliwość ochrony wytworzonych wartości, nawet po zakończeniu projektu? Na ile wasz tryb działania mógłby być podchwycony przez inne inicjatywy?
PRZYSZŁOŚĆ	możliwości rozwoju	Czy wasza działalność może mieć wpływ na przyszłość danej działki lub okolicy? Gdzie widzicie siebie za rok?
	zagrożenia	Jakie zagrożenia czyhają na ...? Czy wasza działalność może stanowić jakieś zagrożenie?
	wyzwania	Z jakimi wyzwaniami będziecie musieli się zmierzyć w najbliższym czasie?
	prognozowane zmiany	Czujecie jakieś nadchodzące zmiany w atmosferze wokół takich projektów, nastawieniu instytucji, mieszkańców? Będzie łatwiej / trudniej?

Załącznik 4. Obserwacje quasi-uczestniczące - instrukcja i karta obserwacji

Instrukcja: Obserwacja prowadzona jest na terenie badanej inicjatywy kulturalnej i trwa co najmniej godzinę, w sprzyjających warunkach pogodowych. W przypadku przestrzeni o ograniczonym dostępie lub wymagających biletu wstępu, obserwacja może być realizowana podczas zorganizowanego wydarzenia. Badacz przyjmuje rolę obserwatora nieuczestniczącego, jednak w przypadku pytań ze strony użytkowników przestrzeni może podjąć rozmowę, wyjaśniając cel badań. Obserwacja może być połączona z realizacją ankiet PAPI (ang. *Paper-and-Pencil Interviewing*), co umożliwia jednocześnie zebranie dodatkowych danych. W trakcie badania obserwator zwraca szczególną uwagę na charakterystykę przestrzeni, jej użytkowników oraz ich zachowania. Wszystkie obserwacje są systematycznie zapisywane w „Karcie obserwacji ustrukturyzowanej”, co pozwala na utrzymanie spójności i dokładności w rejestrowaniu danych.

<i>KARTA OBSERWACJI USTRUKTURYZOWANEJ</i>		
DATA:	GODZ:	LOKALIZACJA:
MODUŁ	ZAGADNIENIA	OPIS
CHARAKTERYSTYKA MIEJSCA BADAŃ	charakter miejsca badań	
	opisy fizycznych cech terenu badań i wszystkich obiektów materialnych	
	jakość przestrzeni w kontekście behawioralnym	
CHARAKTERYSTYKA UCZESTNIKÓW	wykaz uczestników (ilu? kto?)	
	cechy charakterystyczne uczestników (kto?)	
ZACHOWANIA I AKTYWNOŚCI	wykonywane czynności (co?)	konieczne: opcjonalne:
	lokalizacja preferowanych miejsc pobytu (gdzie?)	

Załącznik 5. Obserwacje quasi-uczestniczące - instrukcja i karta obserwacji

Instrukcja: Badanie ankietowe realizowane jest na terenie badanej inicjatywy kulturalnej w formie papierowej (PAPI). Respondentami są użytkownicy przestrzeni, reprezentujący możliwie zróżnicowane profile demograficzne i społeczne. Badacz osobiście podchodzi do potencjalnych uczestników z prośbą o wypełnienie ankiety, odpowiadając na ewentualne pytania lub, w razie potrzeby, pomagając w wypełnieniu formularza poprzez zapisanie odpowiedzi w imieniu respondenta. W przypadku osób anglojęzycznych badacz przeprowadza symultaniczne tłumaczenie pytań na język angielski, aby zapewnić pełne zrozumienie ankiety. Celem badania jest zebranie jak największej liczby wypełnionych ankiet, przy czym 20–30 formularzy na jedną inicjatywę uznaje się za wystarczające do uzyskania reprezentatywnych opinii i odczuć użytkowników przestrzeni. Po zakończeniu badania ankiety zostały podsumowane w formie bazy danych zawierającej odpowiedzi na każde pytanie. Następnie odpowiedzi poddano kodowaniu tematycznemu w ramach czterech głównych kategorii: DZIEDZICTWO/ ZIELEŃ, OFERTA KULTURALNA, SPOŁECZNOŚĆ, ODPOCZYNEK. Każdej z kategorii przypisano również szczegółowe podkategorie, co pozwoliło na bardziej precyzyjną analizę danych. Taka strukturalna analiza umożliwiła wyodrębnienie kwestii najistotniejszych dla ankietowanych w kontekście każdej z inicjatyw oraz w odniesieniu do poszczególnych pytań. Na podstawie tych wyników sformułowano wnioski dotyczące społecznego odbioru badanych inicjatyw kulturalnych, co dostarczyło cennych wskazówek na temat ich postrzegania i wartości dla użytkowników przestrzeni.

PYTANIA ANKIETOWE	
1. Jak często odwiedza Pan / Pani to miejsce?	JESTEM PIERWSZY RAZ / SPORADYCZNIE / REGULARNIE
2. Czym jest dla Pana / Pani to miejsce? Proszę opisać w 3 słowach:	
3. Czym się wyróżnia?	
4. Jak działania kulturalne wpłynęły na tę przestrzeń?	
5. Czy czuje się Pan / Pani częścią społeczności tego miejsca?	TAK / NIE
6. Czy takie miejsca są potrzebne? Jeśli tak to dlaczego?	
METRYCZKA	
* W jakiej dzielnicy Pan / Pani mieszka?	... / NIE MIESZKAM W WARSZAWIE
* Jak często uczestniczy Pan / Pani w wydarzeniach kulturalnych?	KILKA RAZY W MIESIĄCU / RAZ W MIESIĄCU / KILKA RAZY W ROKU
* Czy uważa się Pan / Pani za osobę aktywną społecznie (np. bierze udział w konsultacjach społecznych, angażuje się w lokalne inicjatywy)?	TAK / NIE
* W jakim jest Pan / Pani wieku?	

Streszczenie

Tematyka rozprawy dotyczy **wakujących zasobów przestrzennych** i możliwości ich **tymczasowego użytkowania** w kontekście współczesnych wyzwań miejskich, takich jak adaptacja do zmian klimatu, zrównoważony rozwój oraz gospodarka obiegu zamkniętego. Kluczowym celem pracy było opracowanie **Strategii recyklingu przestrzeni**, będącej narzędziem wspierającym regenerację i rozwój miejskich obszarów śródmiejskich poprzez aktywizację niewykorzystanych zasobów przestrzennych. Strategia ta redefiniuje wakujące obszary jako zasób przestrzenny o istotnym potencjale społecznym, ekologicznym i funkcjonalnym.

Strategia recyklingu przestrzeni składa się z trzech głównych komponentów:

1. **Metody identyfikacji potencjału wakujących zasobów przestrzennych** – służącej ocenie i kwalifikacji obszarów do tymczasowego użytkowania,
2. **Narzędzia kierunkowania rozwoju wakujących zasobów przestrzennych** – oferującego zestaw rekomendacji uwzględniających specyfikę przestrzenną i funkcjonalną danego obszaru,
3. **Metody ewaluacji inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni** – umożliwiającej ocenę efektów wdrożonych działań pod kątem ich wpływu na przestrzeń, wspólnotę i debatę.

Przyjęta metodologia badawcza łączyła techniki teoretyczne, urbanistyczne i społeczne. Badania teoretyczne obejmowały analizę literatury naukowej w zakresie zjawiska wakujących zasobów, metod tymczasowego użytkowania oraz ich potencjału w kontekście współczesnych koncepcji rozwoju lokalnego i rewitalizacji. Badania urbanistyczne, przeprowadzone w śródmieściu Poznania, polegały zastosowaniu metod analitycznych, diagnostycznych i progностycznych, które umożliwiły opracowanie narzędzi wspierających programowanie rozwoju wakujących zasobów. Z kolei badania społeczne, zrealizowane w Warszawie w formie studiów przypadków, koncentrowały się na analizie czterech inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni o charakterze kulturalnym.

Rezultatem przeprowadzonych badań jest zestaw narzędzi wspierający wieloetapowe procesy zarządzania wakującymi zasobami przestrzennymi, obejmujący diagnozę ich potencjału, programowanie działań oraz ewaluację wdrożonych inicjatyw. Uniwersalność, elastyczność i aplikacyjność Strategii recyklingu przestrzeni czynią ją szczególnie przydatną zarówno dla praktyków, jak i decydentów działających w obszarach urbanistyki, planowania przestrzennego oraz rewitalizacji.

słowa kluczowe:

tymczasowe użytkowanie, recykling przestrzeni, wakujące zasoby przestrzenne, Poznań, zarządzanie wakującymi zasobami, regeneracja miast

Abstract

The dissertation focuses on **vacant spatial resources** and the possibilities of their **temporary use** in the context of contemporary urban challenges, such as adaptation to climate change, sustainable development, and the circular economy. The primary aim of the study was to develop the **Space Recycling Strategy**, a tool designed to support the regeneration and development of urban central areas through the activation of underutilized spatial resources. This strategy redefines vacant areas as spatial assets with significant social, ecological, and functional potential.

The Spatial Recycling Strategy comprises three main components:

1. **Method for Identifying the Potential of Vacant Spatial Resources** – aimed at assessing and qualifying areas for temporary use,
2. **Tool for Guiding the Development of Vacant Spatial Resources** – providing a set of recommendations tailored to the spatial and functional specifics of a given area,
3. **Method for Evaluating Temporary Use Initiatives** – enabling the assessment of the outcomes of implemented actions in terms of their impact on space, community, and discourse.

The adopted research methodology integrates theoretical, urbanistic, and social techniques. **Theoretical research** included an analysis of scientific literature on vacant spatial resources, methods of temporary use, and their potential within the framework of contemporary concepts of local development and revitalization. **Urbanistic research**, conducted in the central area of Poznań, involved the application of analytical, diagnostic, and prognostic methods, facilitating the development of tools for programming the development of vacant resources. **Social research**, carried out in Warsaw through case studies, focused on analyzing four cultural initiatives of temporary space use.

The outcome of the research is a set of tools supporting multi-stage processes for managing vacant spatial resources, including the diagnosis of their potential, programming of actions, and evaluation of implemented initiatives. The **universal, flexible, and applicable nature** of the Space Recycling Strategy makes it particularly valuable for practitioners and policymakers working in the fields of urban planning, spatial development, and revitalization.

Keywords:

temporary use, spatial recycling, vacant spatial resources, Poznań, urban regeneration, managing vacant spatial resources

